CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

Coll. No. 752

Title ~~[illegible]~~ Kavya panvan with
Bhāvalabhāvadi...

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No.: 752 Subject: Kāvya.

Title: M.B. ~~Droṇa~~ Karṇa parvan with Bhāratabhāvadīpa

Author: Vyāsa - Nīlakaṇṭha Scribe: ——

Date of the work: — Date of the Ms.: —

Place of the work: — Place of the Ms.: —

Size: 13.5" by 5.5" Extent: 264 foll.

Language: Sanskrit. Script: Devanāgarī

Remarks: ——

॥कर्ण-टी०॥ ॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥नरनारायणौनत्वाप्राचीनाचार्यवर्त्मना॥ कर्णपर्वार्थविद्योतो भावदीपो वितन्यते॥१॥ ननुवि
॥१॥ राटादिपर्वचतुष्टयतात्पर्यंक्रमेणार्थलुब्धानामर्थसेवयानीत्याकपटपूर्वकेण॥कुलवृद्धवधेनदृशंसान्तपूर्वके
णमहागुरुवधेनचसिध्यतीत्युक्तं तावतैवार्थनिरूपणंसमाप्तं अतःपरंकाममोक्षावेवनिरूपणीयाविति कर्णप
र्वादित्रयंनारंभणीयमितिचेत्सत्यंयथाधर्मार्थौनिरूपितौ एवंधर्माभासोऽर्थाभासश्चनिरूपणीयःपरिहाराय॥ए
वमधर्मानर्थौऽपिधर्माभासानर्थाभासौचनिरूपणीयौहानायोप दानायच॥तदर्थमुत्तरग्रंथः काममोक्षयोःप्रार्गव.

॥श्रीनर्मदायैनमः॥ ॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमं॥ देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥१॥वैशंपायन
॥उवाच॥ततोद्रोणेहतेराजन्दुर्योधनमुखानृपाः॥ भृशमुद्विग्नमनसोद्रोणपुत्रमुपागमन्॥२॥

॥शुकः तत्रचोरेभ्यःकाप

टिकमार्गमुपदिशतःसत्यवादिनःसत्यवदनंधर्माभासः॥एवंअविचार्यब्राह्मणचक्षुषंराक्षसंघ्नतोव्याधस्यहिंसात्मध
र्माभासः॥तथाशोकहेतुनाकुलक्षयेणप्रासोऽर्थोऽर्थाभासः॥सुतानांहननमधर्मः तत्कृतोऽपत्यान्तोऽभिभवोऽनर्थः शु ॥१॥
रणागतस्यसैनिकत्राणार्थमन्यायेनापिकृतोभ्रातृवधोनइतरवध्यवधवदनर्थःअपितुअनर्थाभासएव। नचतेनै

दीक्षवेदित्वात्ततायिवधेदोषाभावस्मरणादित्येषामर्थानांनिरूपणार्थउत्तरःसंदर्भः आख्यायिकातुसुखप्रतिपत्त ॥ ॥
र्या।तस्मादिदमपिपर्वत्रयंआवश्यकमेवततोद्रोणेहतेराजन्निति॥१॥२॥कश्मलाभिहतौजसःतीव्रशोकाभिघातजं
व्यामोहेननिरस्तसामर्थ्याः॥शारद्वतीसुतंद्रोणिं॥३॥समाश्वस्यसावधानाभूतारात्र्यागमेप्रदोषकाले॥४॥पृथ्वीशाः

तेद्रोणमनुशोचंतःकश्मलाभिहतौजसः॥पर्युपासंतशोकार्तास्ततःशारद्वतीसुतं॥३॥तेमुहूर्तंसमाश्वास्यहेतु
भिःशास्त्रसंमितैः॥रात्र्यागमेमहीपालाःस्वानिवेश्मानिभेजिरे॥४॥तेवेश्मस्वपिकौरव्यपृथ्वीशानाप्नुवन्सुखं
॥चिंतयंतःक्षयंतीव्रंदुःखशोकसमन्विताः॥५॥विशेषतःसूतपुत्रोराजाचैवसुयोधनः॥दुःशासनश्चशकुनिः
सौबलश्चमहाबलः॥६॥उषितास्तेनिशांतांतुदुर्योधननिवेशने॥चिंतयंतःपरिक्लेशान्पांडवानांमहात्मनां॥७॥यत
द्यूतेपरिक्लिष्टाकृष्णाचानायितासभां॥तत्स्मरंतोनुशोचंतोभृशमुद्विग्नचेतसः॥८॥तथातुसंचिंतयतांतान्क्ले
शान्द्यूतकारितान्॥दुःखेनक्षणदाराजन्जगामाब्दशतोपमा॥९॥

राजानःक्षयंभूतंभाविनंचचिंतयंतःपरामृशंतः॥५॥६॥७॥८॥क्लेशान्कचग्रहणादीन्क्षणदारात्रिः॥९॥

आवश्यकं नित्यकृतं ॥१०॥ योगं सन्नहनं ॥११॥ निष्कैः सुवर्णहारैः महार्घैः बहुमूल्यैः वंद्यमानं स्तूयमानं ॥ सूताः वं
शानुक्रमविदः मागधाः प्राणिस्वानिकाः ॥ बंदिनः स्तुतिपाठकाः ॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥

ततः प्रभाते विमले स्थिता दिष्टस्य शासने ॥ चक्रुरावश्यकं सर्वे विधिदृष्टेन कर्मणा ॥१०॥ ते कृत्वावश्यकार्याणि समाश्वा
स्य च भारत ॥ योगमाज्ञापयामासुर्युद्धाय च विनिर्ययुः ॥११॥ कर्णं सेनापतिं कृत्वा कृतकौतुकमंगलाः ॥ पूजयित्वा
द्विजश्रेष्ठान् दधिपात्रघृताक्षतैः ॥१२॥ गोभिरश्वैश्च बहुभिर्वासोभिश्च महार्घैः ॥ वंद्यमाना जयाशीर्भिः सूतमा
गधवंदिभिः ॥१३॥ तथैव पांडवा राजन् कृतपूर्वाह्णिकक्रियाः ॥ शिबिरान्निर्ययुस्तूर्णं युद्धाय कृतनिश्चयाः ॥१४॥
ततः प्रववृते युद्धं तुमुलं लोमहर्षणं ॥ कुरूणां पांडवानां च परस्परजयैषिणां ॥१५॥ तयोर्द्वौ दिवसौ युद्धं कुरुपांड
वसेनयोः ॥ कर्णे सेनापतौ राजन् बभूवाद्भुतदर्शनं ॥१६॥ ततः शत्रुक्षयं कृत्वा सुमहांतं रणे वृषः ॥ पश्यतां धा
र्त्तराष्ट्राणां फाल्गुनेन निपातितः ॥१७॥ ततस्तु संजयः सर्वं गत्वा नागपुरं द्रुतं ॥ आचष्टे धृतराष्ट्राय यद्वृत्तं कुरुजंगले ॥१८॥ ॥२॥
॥वृषः कर्णः पश्यतामनादरे षष्ठी ॥१७॥१८॥

जनमेजय उ० ॥१९॥ सममन्यत सम्यग्वधं तवान् ॥२०॥ दुर्मरं दुःखेनापि मर्तुमशक्यं स्वेनापि मर्तुमशक्यं स्वेच्छया
२१॥ २२॥

जनमेजय उ० ॥ आपगेयं हतं श्रुत्वा द्रोणं चापि महारथं ॥ आजगाम परामार्त्तिं वृद्धो राजांबिकासुतः ॥१९॥ स श्रु
त्वा निहतं कर्णं दुर्योधनहितैषिणं ॥ कथं द्विजवर प्राणानधारयत दुःखितः ॥२०॥ यस्मिन् जयाशां पुत्राणाममन्य
त स पार्थिवः ॥ तस्मिन् हते स कौरव्यः कथं प्राणानधारयत् ॥२१॥ दुर्मरं तमहं मन्ये नृणां कृच्छ्रेपि वर्त्ततां ॥२२॥ यत्र क
र्णं हतं श्रुत्वा नात्यजज्जीवितं नृपः ॥ तथा शांतनवं वृद्धं ब्रह्मन् बाह्लीकमेव च ॥२३॥ द्रोणं च सोमदत्तं च भूरिश्रवस
मेव च ॥ तथैव चान्यान् सुहृदः पुत्रान् पौत्रांश्च पातितान् ॥२४॥ श्रुत्वा यन्नाजहत् प्राणांस्तन्मन्ये दुष्करं द्विज ॥ एतन्मे
सर्वमाचक्ष्व विस्तरेण महामुने ॥ न हि तृप्यामि पूर्वेषां शृण्वानश्चरितं महत् ॥२५॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्ण
पर्वणि जनमेजयवाक्यं नाम प्रथमोध्यायः ॥१॥ ॥छ॥
॥तत्र मरणं दुष्करं मन्ये ॥२३॥२४॥२५॥ ॥छ॥

॥ इतिश्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि प्रथमोध्यायः॥१॥ ॥हते॥१॥क्षयं

॥ वैशंपायनौवाच॥ हते कर्णे महाराज निशि गावल्गणिस्तदा॥ दीनोययौ नागपुरमश्वैर्वातसमैर्जवे॥४ सहास्तिनपु
रं गत्वा भृशमुद्विग्नचेतनः॥ जगाम धृतराष्ट्रस्य गृहं प्रक्षीणबांधवं॥२॥ स तमुद्वीक्ष्य राजानं कश्मलाभिहतौजसं
ववंदे प्रांजलिर्भूत्वा मूर्ध्ना पादौ नृपस्य ह॥३॥ संपूज्य च यथान्यायं धृतराष्ट्रं महीपतिं॥ हा कष्टमिति चोक्त्वा स त
तो वचनमाददे॥४॥ संजयोहं क्षितिपते कच्चिदास्ते सुखं भवान्॥ स्वदोषेणापदं प्राप्य कच्चिन्नाद्य विमुह्यसि॥
५॥ हितान्युक्तानि विदुरद्रोणगांगेयकेशवैः॥ अगृहीतान्यनुस्मृत्य कच्चिन्न कुरुषे व्यथां॥६॥ रामनारदकण्व
दे ॥ र्हितमुक्तं सभातले॥ न गृहीतमनुस्मृत्य कच्चिन्न कुरुषे व्यथां॥७॥ सुहृदस्त्वद्धिते युक्तान् भीष्मद्रोणमुखा
न्परैः॥ निहतान्युधि संस्मृत्य कच्चिन्न कुरुषे व्यथां॥८॥ तमेवं वादिनं राजा सूतपुत्रं कृतांजलिं॥ सुदीर्घमथ नि
श्वस्य दुःखार्त इदमब्रवीत्॥९॥ धृतराष्ट्र उवाच॥ आपगेये हते शूरे दिव्यास्त्रवति संजय॥ द्रोणे च परमेष्वा
से भृशं मे व्यथितं मनः॥१०॥ ॥३॥

॥गृहं॥२॥३॥ हा कष्टमिति खेदातिशयसूचकं वाक्यमुक्त्वा पश्चाद्वचनं वक्तव्यमाददे॥४॥ आस्तेति
॥इति॥५॥६॥७॥८॥९॥

दंशिनां नो सन्नद्धानां॥ वसुसंभवः वसूनां मंत्रेभ्यः संभूतः॥१०॥११॥ भार्गवः रामः यस्मै भीष्माय॥ धनुर्वेदेन
प्राकृतः स्वीकृतः शिष्यत्वेन॥१२॥ यस्य द्रोणस्य॥१३॥ सत्यसंधं अवितथप्रतिज्ञं॥१४॥ चतुर्विधे मुक्तं बाणादि अ

योरथानां सहस्राणि दंशितानां दशैव तु॥ अहन्यहनि तेजस्वी निजघ्ने वसुसंभवः॥१०॥ तं हतं यज्ञसेनस्य पुत्रेण
हि शिखंडिना॥ पांडवेयाभिगुप्तेन श्रुत्वा मे व्यथितं मनः॥११॥ भार्गवः प्रददौ यस्मै परमास्त्रं महाहवे॥ साक्षाद्रा
मेण यो बाल्ये धनुर्वेदे उपाकृतः॥१२॥ यस्य प्रसादात्कौंतेया राजपुत्रा महारथाः॥ महारथत्वं संप्राप्तास्तथान्ये
वसुधाधिपाः॥१३॥ तं द्रोणं निहतं श्रुत्वा धृष्टद्युम्नेन संयुगे॥ सत्यसंधं महेष्वासं भृशं मे व्यथितं मनः॥१४॥
ययोर्लोके पुमानस्त्रे न समोस्ति चतुर्विधे॥ तौ द्रोणभीष्मौ श्रुत्वा तु हतौ मे व्यथितं मनः॥१५॥ त्रैलोक्ये यस्य चा
स्त्रेषु न पुमान्विद्यते समः॥ तं द्रोणं निहतं श्रुत्वा किमकुर्वत मामकाः॥१६॥ संसप्तकानां च बलं पांडवेन म
हात्मना॥ धनंजयेन विक्रम्य गमितं यमसादनं॥१७॥ नारायणास्त्रे च हते द्रोणपुत्रस्य धीमतः॥ विप्रद्रुतेष्वनीकेषु
किमकुर्वत मामकाः॥१८॥
॥ मुक्तं खड्गादि। यंत्रमुक्तं गोलादि मुक्तामुक्ते सोपसंहारमस्त्रं॥१५॥१६॥१७॥१८॥ ॥ ॥

गमितेसतिकिमकुर्वतेत्युत्तरेणसंबंधः॥१९॥निमग्नानपिप्लवमानान्जीवितेश्रयाचेष्टांकुर्वाणान्॥२०॥२१॥
॥२२॥२३॥
विप्रद्रुतानहंमन्येनिमग्नान्शोकसागरे॥१९॥प्लवमानान्हतेद्रोणेसन्ननौकानिवार्णवे॥दुर्योधनस्यकर्ण
स्यभोजस्यकृतवर्मणः॥२०॥मद्रराजस्यशल्यस्यद्रौणेश्चैवकृपस्यच॥मत्पुत्रस्यचशेषस्यतथान्येषांचसंज
य॥२१॥विप्रद्रुतेष्वनीकेषुमुखवर्णोस्तिवःकथं॥एतत्कृतंयथोगावल्गणेमम॥२२॥आचक्ष्वपांडवेयानांमाम तत्वंब्रूहि
कानांचविक्रमं॥संजयउ०॥तवापराधाद्यद्वृत्तंकौरवेयेषुमारिष॥२३॥तच्छ्रुत्वामाव्यथांकार्षीर्दिष्टेनव्यथते
वुधः॥यस्मादभावीभावीवाभवेदर्थोनरंप्रति॥२४॥अप्राप्तौतस्यवाप्राप्तौनकश्चिद्व्यथतेवुधः॥धृतराष्ट्रउ
वाच॥नव्यथाऽस्त्यधिकाकाचिद्दिष्टेतेममसंजय॥२५॥दिष्टमेतत्पुरामन्येकथयस्वयथेच्छकं॥२६॥इतिश्रीम
हाभारतेकर्णपर्वणिद्वितीयोध्यायः॥२॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥दिष्टेदैवोपात्तेअभाविनः सुखस्याप्राप्तौभाविनोदुःखस्यप्राप्तौ ॥४॥
वावुधोनव्यथतेतद्विपर्ययेवानत्व्यतीत्यर्थः॥२४॥दिष्टंस्वरूपंभावि॥२६॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०द्वितीयोध्यायः॥२॥

हते॥अस्वस्थमुखाः दीनवदनाः॥१॥२॥ऊर्ध्वंऊर्ध्वगमनमेवतत्त्वंधोवस्थानं॥३॥४॥हस्तस्थानांभ्रंशोऽरि ॥ ॥
हस्तचकउक्तएवंबद्धानांबंधभ्रंशोथिल्यमपीत्याहनानीति॥दिविस्थितानिपतमानानिनक्षत्राणीवअधोमु ॥ ॥

संजयउ०॥हतेद्रोणेमहेष्वासेतवपुत्रामहारथाः॥बभूवुरस्वस्थमुखाविषण्णागतचेतसः॥१॥अवाङ्मुखाश्च
स्त्रप्तसर्वएवविशांपते॥अवेक्षमाणाःशोकार्तानाभ्यभाषन्परस्परं॥२॥तान्दृष्ट्वाव्यथिताकारान्सैन्या
नितवभारत॥ऊर्ध्वमेवनिरीक्षंतदुःखत्रस्तान्यनेकशः॥३॥शस्त्राण्येषांतुराजेंद्रशोणितोक्तानिसर्वशः॥प्रा
भ्रश्यंतकराग्रेभ्योदृष्ट्वाद्रोणंहतंयुधि॥४॥तानिवद्धान्यरिष्टानिलंबमानानिभारत॥अदृश्यंतमहाराजन
क्षत्राणियथादिवि॥५॥तथातुस्तिमितंदृष्ट्वागतसत्वमवस्थितं॥बलंतवमहाराजराजादुर्योधनोऽब्रवीत्॥६॥भवतां
बाहुवीर्यंहिसमाश्रित्यमयायुधि॥पांडवेयाःसमाहूतायुद्धंचेदंप्रवर्तितं॥७॥

खान्यदृश्यंतेत्यर्थः॥५॥स्तिमितंस्तब्धं॥यतोगतसत्त्वंउद्विग्नचित्तं॥६॥७॥ ॥ ॥ ॥ ॥

वध्यंविवंधंतेपरेरितिशेषः॥८॥किमत्रचित्रंस्सर्णपांडवैर्जितंचेन्नैतदाश्चर्यं॥९॥अस्माकमसहक्कृज्ञयोजातइत्याह

तदिदंनिहतेद्रोणेविषण्णमिवलक्ष्यते॥युध्यमानाश्चसंरेयोधावध्यंतिसर्वशः॥८॥जयोवापिवधोवापियुध्यमान
स्यसंयुगे॥भवेत्किमत्रचित्रंवैयुध्यध्वंसर्वतोमुखाः॥९॥पश्यध्वंचमहात्मानंकर्णंवैकर्तनंयुधि॥प्रचरंतंमहे
ष्वासंदिव्यैरस्त्रैर्महाबलं॥१०॥यस्यवैयुधिसंत्रासात्कुंतीपुत्रोधनंजयः॥निवर्त्ततेसदामंदःसिंहात्क्षुद्रमृगो
यथा॥११॥येननागायुतप्राणोभीमसेनोमहाबलः॥मानुषेणैवयुद्धेनतामवस्थांप्रवेशितः॥१२॥येनदिव्यास्त्र
विच्छूरोमायावीसघटोत्कचः॥अमोघयारणेशक्त्यानिहतोभैरवंनदन्॥१३॥तस्यदुर्वारवीर्यस्यसत्यसंधस्य
धीमतः॥बाह्वोर्द्रविणमक्षय्यंमद्रक्ष्यतसंयुगे॥१४॥द्रोणपुत्रस्यविक्रांतंराधेयस्यैवचोभयोः॥पश्यंतुपांडुपु
त्रास्तेविष्णुवासवयोरिव॥१५॥सर्वएवभवंतश्चशक्ताःप्रत्येकशोपिवा॥पांडुपुत्रान्रणेहंतुंससैन्यान्किमुसं
हताः॥वीर्यवंतःकृतास्त्राश्चद्रक्ष्यथाद्यपरस्परं॥१६॥ ॥पश्यध्वमित्यादिना॥१०॥११॥तांद्रोणपर्वप्रसिद्धां॥१२॥१३॥द्र ॥५॥
विणंबलं॥१४॥१५॥द्रक्ष्यथदर्शयिष्यथ॥१६॥

१७॥१८॥१९॥अग्रेपुंखेषुसंसक्ता॥प्रेर्यमाणस्यशरस्याग्रेणपुंखेषुप्रेरितेषुपुंखेनसंसक्ताइषुधाराःपूर्वोत्तरेषुसंधानाद्वि
छिन्नप्रवाहाइत्यर्थः॥२०॥पीडयित्वाहन्नित्यनेककर्तृकेपित्वाप्रत्ययश्छांदसःअन्येभ्योपिदृश्यंतेइतिवनिवंतंवा
शब्दहृदयंपीडयन्निघ्नन्नितिवार्थः॥२१॥

संजयउवाच॥एवमुक्त्वाततःकर्णंचक्रेसेनापतिंतदा॥तवपुत्रोमहावीर्योभ्रातृभिःसहितोनघ॥१७॥सेना
पत्यमथावाप्यकर्णोराजन्महारथः॥सिंहनादंविनद्योच्चैःप्रायुध्यतरणोत्कटः॥१८॥ससृंजयानांसर्वेषांपां
चालानांचमारिष॥केकयानांविदेहानांचकारकदनंमहत्॥१९॥तस्येषुधाराःशतशःप्रादुरासन्शरासना
त्॥अग्रेपुंखेषुसंसक्तायथाभ्रमरपंक्तयः॥२०॥सपीडयित्वापांचालान्पांडवांश्चतरस्विनः॥हत्वासहस्रशो
योधानर्जुनेननिपातितः॥२१॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंजयवाक्यंनामतृतीयोध्यायः॥३॥वैशंपा
यनउवाच॥एतच्छ्रुत्वामहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥शोकस्यांतमपश्यन्वैहतंमेनेसुयोधनं॥१॥

॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰तृतीयोध्यायः॥३॥एतत्॥१॥ ॥छ॥ ॥

विह्वलश्चलनासमर्थः काष्ठवत्पतितः ॥२॥३॥४॥ अंतःपुराणि स्त्रियः ॥५॥ कदल्य इव वेपमानाः आसन्निति शेषः ॥७॥८॥

विह्वलः पतितो भूमौ नष्टचेता इव द्विपः ॥ तस्मिन्निपतिते भूमौ विह्वले राजसत्तमे ॥२॥ आर्त्तनादो महानासीत्स्त्रीणां
भरतसत्तम ॥ स शब्दः पृथिवीं कृत्स्नां पूरयामास सर्वशः ॥३॥ शोकार्णवे महाघोरे निमग्ना भरत स्त्रियः ॥ रुरुदुर्दुःख
शोकार्त्ता भृशमुद्विग्नचेतसः ॥४॥ राजानं च समासाद्य गांधारी भरतर्षभ ॥ निःसंज्ञा पतिता भूमौ सर्वाण्यंतःपुराणि च ॥
ततः प्ररुरुदुः सर्वा भृशं दुःखेन पीडिताः ॥ ६ ॥ समाश्वस्तास्त्रियस्ता
यः ॥५॥ ततस्ताः संजयो राजन्समाश्वासयदातुरः ॥ मुह्यमानाः सुबहुशो मुंचंत्यो वारि नेत्रजं ॥६॥ समाश्वस्ताः स्त्रियस्ता
स्तु वेपमाना मुहुर्मुहुः ॥ कदल्य इव वातेन धूयमानाः समंततः ॥७॥ राजानं विदुरश्चापि प्रज्ञाचक्षुषमीश्वरं ॥ आश्वा
सयामास तदा सिंचंस्तोयेन कौरवं ॥८॥ स लब्ध्वा शनकैः संज्ञां तांश्च दृष्ट्वा स्त्रियो नृपः ॥ उन्मत्त इव राजेंद्र स्थितस्तू
ष्णीं विशांपते ॥९॥ ततो ध्यात्वा चिरं कालं निश्वसंश्च पुनः पुनः ॥ स्वान्पुत्रान्गर्हयामास बहु मेने च पांडवान् ॥१०॥ गर्ह
यंश्चात्मनो बुद्धिं शकुनेः सौबलस्य च ॥ ध्यात्वा तु सुचिरं कालं वेपमानो मुहुर्मुहुः ॥११॥ संस्तभ्य च मनो भूयो राजा धैर्यसम
न्वितः ॥ पुनर्गावल्गणिं सूतं पर्यपृच्छत संजयं ॥१२॥
॥ दृष्ट्वा मनसैवात्मप्रयत्नेन दुःखवतीः ज्ञात्वा ॥९॥१०॥११॥१२॥

जीवन्नरो भद्रशतानि पश्यतीति मनसि निधायाह यत्त्वयेति ॥१३॥ जय इति ॥ इष्टवियोगमात्रेण दशरथादिर्मृतः अस्य
तु जयेनैवार्थस्य नैव धिक्कं मरणकारणमस्तीति भावः ॥ उक्तं संक्षेपेण ॥ पुनर्ब्रूहीति विस्तरेण ॥१४॥१५॥१६॥ इति श्री

यत्त्वया कथितं वाक्यं श्रुतं संजय तन्मया ॥ कच्चिद्दुर्योधनः सूत न गतो वै यमक्षयं ॥१३॥ जये निराशः पुत्रो मे सततं
जयकार्मुकः ॥ ब्रूहि संजय तत्त्वेन पुनरुक्तां कथामिमां ॥१४॥ एवमुक्तोऽब्रवीत्सूतो राजानं जनमेजय ॥ हतो वैकर्त्तनो
राजन्सहपुत्रैर्महारथः ॥१५॥ भ्रातृभिश्च महेष्वासैः सूतपुत्रैस्तनुत्यजैः ॥ दुःशासनश्च निहतः पांडवेन यशस्विना
पीतं च रुधिरं कोपाद्भीमसेनेन संयुगे ॥१६॥ ॥ इति महाभारते कर्णपर्वणि धृतराष्ट्रशोको नाम चतुर्थो
ध्यायः ॥ वैशंपायन उवाच ॥ ॥ इति श्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ॥ अब्रवीत्संजयं सूतं शोकसंविग्नमा
नसः ॥१॥ दुःप्रणीतेन मे तात पुत्रस्यादीर्घदर्शिनः ॥ हतं वैकर्त्तनं श्रुत्वा शोको मर्माणि कृंतति ॥२॥

कर्णपर्वणि टी॰ चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ ॥ इति ॥१॥ दुःप्रणीतेन दुर्नयेन अदीर्घजीविनो ल्पायुषः मे येवर्नीत्वा पु
त्रो मरणोन्मुखः कृत इति भावः ॥२॥ ॥ ॥ ॥

हत्वा निघ्नेत ॥४॥ निहन्त्येव दुर्धर्ष इत्यन्वयः जात इति शेषः ॥५॥ हतो गतः परलोकमिति शेषः ॥ एवमग्रेपि योज्यं ॥६॥

तस्यमे संशयं छिंधि दुःखपारं तितीर्षतः ॥ कुरूणां संजयानां च के च जीवंति के मृताः ॥३॥ संजय उवाच ॥ हतः शांतन
वो राजन् दुराधर्षः प्रतापवान् ॥ हत्वा पांडवयोधानामर्बुदं दशभिर्दिनैः ॥४॥ तथा द्रोणो महेष्वासः पांचालानां र
थव्रजान् ॥ निहत्य युधि दुर्धर्षः पश्चाद्रुक्मरथो हतः ॥५॥ हतशेषस्य भीष्मेण द्रोणेन च महात्मना ॥ अर्द्धं निहत्य सैन्यस्य
कर्णो वैकर्तनो हतः ॥६॥ विविंशतिर्महाराज राजपुत्रो महाबलः ॥ आनर्त्तयोधाञ्शतशो निहत्य निहतो रणे ॥७॥ त
था पुत्रो विकर्णस्ते क्षत्रव्रतमनुस्मरन् ॥ क्षीणवाहायुधः शूरः स्थितोभिमुखतः परान् ॥८॥ घोररूपान्परिक्लेशा
न् दुर्योधनकृतान्बहून् ॥ प्रतिज्ञां स्मरता चैव भीमसेनेन पातितः ॥९॥ विंदानुविंदावावंत्यौ राजपुत्रौ महारथौ ॥ कृ
त्वात्व सुकरं कर्म गतौ वैवस्वतक्षयं ॥१०॥ सिंधुराष्ट्रमुखानीह दशराष्ट्राणि यानि ह ॥ वशे तिष्ठंति वीरस्य सं स्थितस्तव शा
सने ॥११॥ अक्षौहिणीर्दशैकां च विनिर्जित्य शितैः शरैः ॥ अर्जुनेन हतो राजन्महावीर्यो जयद्रथः ॥१२॥ ॥७॥

७॥८॥९॥१०॥११॥ १२॥

१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥
तथा दुर्योधनसुतस्तरस्वी युद्धदुर्मदः ॥ वर्त्तमानः पितुः शास्त्रे सौभद्रेण निपातितः ॥१३॥ तथा दौःशासनिः शू
रो बाहुशाली रणोत्कटः ॥ द्रौपदेयेन संगम्य गमितो यमसादनं ॥१४॥ किरातानामधिपतिः सागरानूपवासिनां दे
वराजस्य धर्मात्मा प्रियो बहुमतः सखा ॥१५॥ भगदत्तो महीपालः क्षत्रधर्मरतः सदा ॥ धनंजयेन विक्रम्य गमितो य
मसादनं ॥१६॥ तथा कौरवदायादो न्यस्तशस्त्रो महायशाः ॥ हतो भूरिश्रवा राजन् शूरः सात्यकिना युधि ॥१७॥ श्रु
तायुरपि चांबष्टः क्षत्रियाणां धुरंधुरः ॥ चरन्नभीतवत्संख्ये निहतः सव्यसाचिना ॥१८॥ तव पुत्रः सदामर्षी कृता
स्त्रो युद्धदुर्मदः ॥ दुःशासनो महाराज भीमसेनेन पातितः ॥१९॥ यस्य राजन्गजानीकं बहुसाहस्रमद्भुतं ॥ सुदक्षिणः
स संग्रामे निहतः सव्यसाचिना ॥२०॥ कोशल्यानामधिपतिर्हत्वा बहुमतान्परान् ॥ सौभद्रेणेह विक्रम्य गमितो यम
सादनं ॥२१॥ बहुशो योधयित्वा तु भीमसेनं महारथं ॥ चित्रसेनस्तव सुतो भीमसेनेन पातितः ॥२२॥ मद्रराजात्मजः शू
रः परेषां भयवर्धनः ॥ असिचर्मधरः श्रीमान्सौभद्रेण निपातितः ॥२३॥ समः कर्णस्य समरे यः स कर्णस्य पश्यतः वृ
षसेनो महातेजाः शीघ्रास्त्रो दृढविक्रमः ॥२४॥ अभिमन्योर्वधं श्रुत्वा प्रतिज्ञामपि चात्मनः ॥ धनंजयेन विक्रम्य गमितो
यमसादनं ॥२५॥

स्या
स्य२

॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥
नित्यंप्रसक्तवैरोयःपांडवैःपृथिवीतिः॥विश्राव्यवैरंपार्थेनश्रुतायुःसंनिपातितः॥२६॥शल्यपुत्रस्तुविक्रांतःसहदेवेन
मारिष॥हतोरुक्मरथोराजन्भ्राताभातुलजोयुधि॥२७॥राजाभगीरथोवृद्धोवृहत्क्षत्रस्यकेकयः॥पराक्रमंतौविक्रांतौनि
हतौवीर्यवत्तरौ॥२८॥भगदत्तसुतोराजन्कृतप्रज्ञोमहाबलः॥श्येनवच्चरतासंख्येनकुलेननिपातितः॥२९॥पितामहस्त
वतथाबाह्लीकःसहबाह्लिकैः॥निहतोभीमसेनेनमहाबलपराक्रमः॥३०॥जयत्सेनस्तथाराजन्जारासंधिर्महाबलः
॥मागधोनिहतःसंख्येसौभद्रेणमहात्मना॥३१॥पुत्रस्तेदुर्मुखोराजन्दुःसहस्त्रमहारथ॥गदयाभीमसेनेननिहतौशू
रमानिनौ॥३२॥दुर्मर्षणोदुर्विषहोदुर्जयश्चमहारथः॥कृत्वाचसुकरंकर्मगतावैवसतक्षयं॥३३॥उभौकलिंगवृषकौ
भ्रातरौयुद्धदुर्मदौ॥कृत्वाचासुकरंकर्मगतौवैवस्वतक्षयं॥३४॥सचिवोवृषवर्मातेशूरःपरमवीर्यवान्॥भीमसे
नेनविक्रम्यगमितोयमसादनं॥३५॥तथैवपौरवोराजानागायुतबलोमहान्॥समरेपांडुपुत्रेणनिहतःसव्यसाचि
ना॥३६॥वसातयोमहाराजद्विसाहस्त्राःप्रहारिणः॥शूरसेनाश्चविक्रांताःसर्वेयुधिनिपातिताः॥३७॥अभीषाहाः
कवचिनःप्रहरंतोरणोत्कटाः॥शिबयश्चरथोदाराःकलिंगसहिताहताः॥३८॥ ॥ ॥

३९॥४०॥४४॥अपावृत्तकवीराःअपगतंआवृत्तकंकुत्सितंसंग्रामात्परावर्त्तनंयेषांतेसंसप्तकसहचरागोपालकाः

गोकुलेनित्यसंवृद्धायुद्धेपरमकोपनाः॥तेऽपावृत्तकवीराश्चनिहताःसव्यसाचिना॥३९॥श्रेणयोबहुसाहस्त्राःसंस
प्तकगणाश्चये॥तेसर्वेपार्थमासाद्यगतावैवस्वतक्षयं॥४०॥स्यालौतवमहाराजराजानौवृषकाचलौ॥त्वदर्थमति
विक्रांतौनिहतौसव्यसाचिना॥४१॥उग्रकर्मामहेष्वासोनामतःकर्मतस्तथा॥शाल्वराजोमहाबाहुर्भीमसेनेन
पातितः॥४२॥ओघवांश्चमहाराजवृहंतःसहितौरणे॥पराक्रमंतौमित्रार्थेगतौवैवस्वतक्षयं॥४३॥तथैवरथि
नांश्रेष्ठःक्षेमधूर्तिर्विशांपते॥निहतोगदयाराजन्भीमसेनेनसंयुगे॥४४॥तथाराजन्महेष्वासोजलसंधोमहा
बलः॥सुमहत्कदनंकृत्वाहतःसात्यकिनारणे॥४५॥अलंबुसोराक्षसेंद्रःखरबंधुरयानवान्॥घटोत्कचेनविक्र
म्यगमितोयमसादनं॥४६॥राधेयाःसूतपुत्राश्चभ्रातरश्चमहारथाः॥केकयाःसर्वशश्चापिनिहताःसव्यसाचिना
॥४८॥

॥ ॥४५॥खरबंधुरयानवान्गर्दभसंयुक्तरथवान्॥४६॥४८॥ ॥श्री॥ ॥ ॥ ॥

॥कर्ण·टी॥ ॥५०॥५१॥५२॥५४॥ कृष्णेन नरकारिणा नरको मुरश्च यथेत्यन्वयः॥५५॥५६॥५७॥ ॥ ॥ ॥ ॥
॥९॥

मालवा मद्रकाश्चैव द्राविडाश्चोग्रकर्मिणः॥ योधेयाश्च ललित्याश्च क्षुद्रकाश्चाप्युशीनराः॥४७॥ मावेल्लकास्तुंडि
केराः सावित्रीपुत्रकाश्च ये॥ प्राच्योदीच्याः प्रतीच्याश्च दाक्षिणात्याश्च मारिष॥४८॥ पत्तीनां निहताः संघा हया
नां प्रयुतानि च॥ रथव्रजाश्च निहता हताश्च वरवारणाः॥५०॥ सध्वजाः सायुधाः शूराः सवर्मांबरभूषणाः॥ का
लेन महता यत्ताः कुलैर्ये च विवर्द्धिताः॥५१॥ ते हताः समरे राजन् पार्थेनाक्लिष्टकर्मणा॥ अन्ये तथामितबलाः
परस्परवधैषिणः॥५२॥ एते चान्ये च बहवो राजानः सगणा रणे॥ हताः सहस्रशो राजन् यन्मां त्वं परिपृच्छसि
५३॥ एवमेष क्षयो वृत्तः कर्णार्जुनसमागमे॥ महेंद्रेण यथा वृत्रो यथा रामेण रावणः॥५४॥ यथा कृष्णेन नरको
मुरश्च निहतो रणे॥ कार्त्तवीर्यश्च रामेण भार्गवेण यथा हतः॥५५॥ सज्ञातिबांधवः शूरः समरे युद्धदुर्मदः॥ रणे कृत्वा म
हद्युद्धं घोरं त्रैलोक्यमोहनं॥५६॥ यथा स्कंदेन महिषो यथा रुद्रेण चांधकः॥ तथार्जुनेन स हतो द्वैरथे युद्धदुर्मदः॥५७ ॥९॥

५८॥५९॥ कर्णस्तथा हतस्त्वनुकृष्यते॥६०॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि टी· पंचमोध्यायः॥५॥ आख्याता॥१॥२॥३॥४

सामात्यबांधवो राजन् कर्णः प्रहरतां वरः॥ जयाशा धार्त्तराष्ट्राणां वैरस्य च मुखं यतः॥५८॥ नीर्णस्त्वत्पांडवो राजन्य
त्पुरा नावबुध्यसे॥ उच्यमानो महाराज बंधुभिर्हितकांक्षिभिः॥५९॥ तदिदं समनुप्राप्तं व्यसनं सुमहात्ययं॥ पुत्रा
णां राज्यकामानां त्वया राजन् हितैषिणा॥ अहितान्येव चीर्णानि तेषां तत्फलमागतं॥६०॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्व
णि संजयवाक्यं नाम पंचमोध्यायः॥५॥ ॥छ॥ ॥धृतराष्ट्र उवाच॥ ॥आख्याता मामकास्तात निहता युधि पांडवैः॥
हतानां पांडवेयानां मामकैर्ब्रूहि संजय॥१॥ संजय उवाच॥ कुंतयो युधि विक्रांता महासत्वा महाबलाः॥ सानुबंधाः स
हामात्या गांगेयेन निपातिताः॥२॥ नारायणा बालभद्राः शूराश्च शतशोपरे॥ अनुरक्ताश्च वीरेण भीष्मेण युधि पाति
ताः॥३॥ समः किरीटिना संख्ये वीर्येण च बलेन च॥ सत्यजित्सत्यसंधेन द्रोणेन निहतो युधि॥४॥ पांचालानां महेष्वा
साः सर्वे युद्धविशारदाः॥ द्रोणेन सह संगम्य गता वैवस्वतक्षयं॥५॥ तथा विराटद्रुपदौ वृद्धौ सहसुतौ नृपौ॥ पराक्रमं
ते तौ मित्रार्थे द्रोणेन निहतौ रणे॥६॥ यो बाल एव समरे संमितः सव्यसाचिना॥ केशवेन च दुर्धर्षो बलदेवेन वा विभो॥७॥

५।६।७।षड्भिः द्रोणाद्द्रोणिशल्यकर्णकृपकृतवर्मभिः परमेरथैः।। महामात्रैः मुख्यैः अशक्नुवद्भिरेकैकशो न हंतुमिति शेषः
८।
परेषां कदनं कृत्वा महारथविशारदः। परिवार्य महामात्रैः षड्भिः परमकैरथैः ८। अशक्नुवद्भिर्बीभत्सुमभिमन्युर्निपाति
तः।। कृतं तं विरथं वीरं क्षत्रधर्मे व्यवस्थितं ९ दौःशासनिर्महाराज सोभद्रं हनवान् रणे। सपत्नानां निहंता च महत्या सेन
यावृतः।।१० अंबष्टस्य सुतः श्रीमान्मित्रहेतोः पराक्रमन्।। आसाद्य लक्ष्मणं वीरं दुर्योधनसुतं रणे।।११ सुमहत्कदनं कृत्वा
गतो वैवस्वतक्षयं।। बृहंतः सुमहेष्वासः कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः।।१२ दुःशासनेन विक्रम्य गमितो यमसादनं। मणिमान्
दंडधारश्च राजानौ युद्धदुर्मदौ।। १३ पराक्रमंतौ मित्रार्थे द्रोणेन युधि पातितौ। अंशुमान्भोजराजस्तु सहसैन्यो महारथः
१४ भारद्वाजेन विक्रम्य गमितो यमसादनं। सामुद्रश्चित्रसेनश्च सह पुत्रेण भारत।१५ समुद्रसेनेन बलात्गमितो
यमसादनं। अनूपवासी नीलश्च व्याघ्रदत्तश्च वीर्यवान्।१६। अश्वत्थाम्ना विकर्णेन गमितो यमसादनं। चित्रायुध
श्चित्रयोधी कृत्वा च कदनं महत्।।१७।।

।।९।।१०।।११।।१२।।१३।।१४।।१५।।१६।।१७।।

१८।रोचमानौ एकनामानौ भ्रातरौ।।१९।।२०।।२१।।२२।।२३।।२४।।२५।।२६।।२७।।२८।।२९।।

चित्रमार्गेण विक्रम्य विकर्णेन हतो मृधे।। वृकोदरसमो युद्धे वृतः कैकययोधिभिः।।१७।। कैकेयेन च विक्रम्य भ्राता भ्रात्रा
निपातितः।। जनमेजयो गदायोधी पार्वतीयः प्रतापवान्।।१८।। दुर्मुखेन महाराज रौत्तव पुत्रेण पातितः।। रोचमानौ नर
व्याघ्रौ रोचमानौ ग्रहाविव।।१९।। द्रोणेन युगपद्राजन्दिवं संप्रापितौ शरैः।। नृपश्च प्रतियुध्यंतः पराक्रांता विशांप
ते।।२०।। कृत्वा नसुकरं कर्म गता वैवस्वतक्षयं।। पुरुजित्कुंतिभोजश्च मातुलौ सव्यसाचिनः।। संग्रामनिर्जिताल्लोका
ग नगमितौ द्रोणसायकैः।। अभिभूः काशिराजश्च काशिकैर्बहुभिर्वृतः।।२२।। वसुदानस्य पुत्रेण न्यासितो देहं वै।। अ त
मितौजा युधामन्युरुत्तमौजाश्च वीर्यवान्।।२३।। निहत्य शतशः शूरान्स्मदीयैर्निपातितः।। मित्रवर्मा च पांचाल्यः
क्षत्रधर्मैव भारत।।२४।। द्रोणेन परमेष्वासो गमितो यमसादनं।। शिखंडितनयो युद्धे क्षत्रदेवो युधां पतिः।।२५
लक्ष्मणेन हतो राजन् तव पौत्रेण भारत। सुचित्रश्चित्रवर्मा च पिता पुत्रौ महारथौ।।२६।। प्रचरंतौ महावीरौ द्रो
णेन निहतौ रणे।। वार्धक्षेमिर्महाराज समुद्र इव पर्वणि।।२७।। आयुधक्षयमासाद्य शांतिं परमां गतः।। सेनाबिं
दुसुतः श्रेष्ठः शस्त्रवान् प्रवरो युधि।।२८।। बाह्लीकेन महाराज कौरवेंद्रेण पातितः।। धृष्टकेतुर्महाराज चेदीनां प्रवरो रथः।।२९।।

॥कर्ण·टी·॥ ३०॥३१॥ ॥इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिसंजयवाक्यंनामषष्ठोध्यायः॥६॥ ॥छ॥ ॥

॥११॥

कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वतक्षयं॥तथासत्यधृतिर्वीरः कृत्वाकदनमाहवे॥३०॥पांडवार्थेपराक्रांतोगमितोयमसा
दनं॥सेनाबिंदुःकुरुश्रेष्ठःकृत्वाकदनमाहवे॥३१॥पुत्रस्तुशिशुपालस्यसुकेतुःपृथिवीपतिः॥निहत्यशात्रवान्संख्ये
द्रोणेननिहतोयुधि॥३२॥तथासत्यधृतिर्वीरोमदिराश्वश्चवीर्यवान्॥सूर्यदत्तश्चविक्रांतोनिहतोद्रोणसायकैः॥३३॥
श्रेणीमांश्चमहाराजयुध्यमानःपराक्रमी॥कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वतक्षयं॥३४॥तथैवयुधिविक्रांतोमागधः
परमास्त्रवित्॥भीष्मेणनिहतोराजन्शेनेद्यपरवीरहा॥३५॥विराटपुत्रःशंखस्तुउत्तरश्चमहारथः॥कुर्वंतोसु
महत्कर्मगतोवैवस्वतक्षयं॥३६॥वसुदानश्चकदनंकुर्वाणोतीवसंयुगे॥भारद्वाजेनविक्रम्यगमितोयमसादनं॥३७॥
एतेचान्येचबहवःपांडवानांमहारथाः॥हताद्रोणेनविक्रम्ययन्मांत्वंपरिपृच्छसि॥३८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेक
र्णपर्वणिसंजयवाक्यंनामषष्ठोध्यायः॥६॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ ॥छ ॥११॥

मामकस्यकृतोस्कैकस्यकेदारान्नतिप्रापितोदस्युस्तुद्रुमरसइवावशेषंनयत्पामि॥ककुदेप्रधानपुरुषसमूहेभीष्मद्रो

धृतराष्ट्रउ०॥ ॥मामकस्यास्यसैन्यस्यहतशेषस्यसंजय॥अवशेषंनपश्यामिककुदेमृदितेसति॥१॥तौहिवीरौमहे
ष्वासौमदर्थेकुरुसत्तमौ॥भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वानार्थोवैजीवितेसति॥२॥नचशोचामिराधेयंहतमाहवशोभिनं॥य
स्यबाह्वोर्बलंतुल्यंकुंजराणांशतंशतं॥३॥हतप्रवरसैन्यंमेयथाशंससिसंजय॥अहतानपिमेशंसकेत्रजीवंतिकेच
न॥४॥एतेषुहिमतेष्वद्ययेत्वयापरिकीर्तिताः॥येपिजीवंतितेसर्वेमृताइतिमतिर्मम॥५॥संजयउ०॥यस्मिन्महा
स्त्राणिसमर्पितानिचित्राणिशुभ्राणिचतुर्विधानि॥दिव्यानिराजन्विहितानिचैवद्रोणेनवीरेद्विजसत्तमेन॥६॥म
हारथःकृतिमान्क्षिप्रहस्तोदृढायुधोदृढमुष्टिर्दृढेषुः॥सवीर्यवान्द्रोणपुत्रस्तरस्वीव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे॥७॥

णकर्णरूपे॥मृदितेनाशितेसति॥१॥असतितुच्छे॥२॥शतंशतंसहस्रदशकं॥आर्षोविभक्तिव्यत्ययः कुंजराणा
मयुतेनतुल्यंबाह्वोर्बलंयस्यतस्यापिवधंनमृष्यामिइतिनक्षपितुमृष्याम्येवतत्स्फजयिनोभीष्मस्यसात्रबाह्वो

भयबलवतोद्रोणस्य च वंधं कुर्वतो परेषां कर्णवधस्येष्टकरत्वादिति भावः॥३॥४॥मृताः मृतप्रायाः॥५॥चित्राणि अ
नेकनानायुधप्रसवस्समाणि॥ शुभ्राणि दीप्तिमंति॥चतुर्विधानि दृढदूरसूक्ष्मशब्दवेधीनि॥ विहितानि धनुर्वेदो
दितानि॥ चित्रशुभ्रदिव्यविहितान्येववा चतुर्विधानिक्षत्रविहितानि कृत्रिमाणीति पाठः॥ अस्त्रांतरनिवर्त्यमाग्नेया
दिनतिमात्रनिवर्त्यनारायणास्त्रादि प्रयोक्तैकनिवर्त्यब्रह्मशिरआदि सर्वथाप्यनिवर्त्यपाशुपतादि॥ एवं चतुर्विधानि

आनर्त्तवासी हृदिकात्मजो सौ महारथः सात्वतानां वरिष्ठः॥ स्वयंभोजः कृतवर्मा कृतास्त्रो व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे
८॥आर्त्तायनिः समरे दुःप्रकंप्यः सेनाग्रणीः प्रथमस्तावकानां॥ यः स्वस्रीयान्पांडवेयान्विसृज्य सत्यां वाचं तां चि
कीर्षुस्तरस्वी॥९॥तेजोवधं सूतपुत्रस्य संख्ये प्रतिश्रुत्याजातशत्रोः पुरस्तात्॥ दुराधर्षः शक्रसमानवीर्यः शल्यः
स्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे॥१०॥

वीरे निहितानि समर्पितानि॥६॥कृतिमान्कृतवंध्ययत्नः॥७॥८॥आर्त्तायनिः शल्यः स्वस्रीयान्॥भागिनेयान्
उभयोरेवभागिनेयत्वेपि लिंगसमवायात्सर्वेषां भागिनेयत्वं॥९॥१०॥

॥१२॥

॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥

आजानेयैः सैंधवैः पार्वतीयैर्नदीजकांबोजवनायुजैश्च॥ गांधारराजः स्वकुलेन युक्तो व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वद
र्थे॥११॥शारद्वतो गौतमश्चापि राजन्महाबाहुर्बहुचित्रास्त्रयोधी॥ धनुश्चित्रं सुमहद्भारसाहं व्यवस्थितो योद्धुका
मः प्रगृह्य॥१२॥महारथः केकयराजपुत्रः सदश्वयुक्तं च पताकिनं च॥रथं समारुह्य कुरुप्रवीर व्यवस्थितो योद्धुका
मस्त्वदर्थे॥१३॥तथा सुतस्ते ज्वलनार्कवर्णं रथं समास्थाय कुरुप्रवीरः॥ व्यवस्थितः पुरुमित्रो नरेंद्र व्यभ्रे सूर्यो भ्रा
जमानो यथा खे॥१४॥दुर्योधनो नागकुलस्य मध्ये व्यवस्थितः सिंह इवावभासे॥ रथेन जांबूनदभूषणेन व्यव
स्थितः समरे योत्स्यमानः॥१५॥स राजमध्ये पुरुषप्रवीरो राजन् जांबूनदचित्रवर्मा॥ पद्मप्रभो वह्निरिवाल्पधूमो मे
घांतरे सूर्य इव प्रकाशः॥१६॥तथा सुषेणोप्यसिचर्मपाणिस्तवात्मजः सत्यसेनश्च वीरः॥ व्यवस्थितौ चित्रसेनेन सा
र्धं हृष्टात्मानौ समरे योद्धुकामौ॥१७॥

सणभोजीशीघ्रभोजी॥१८॥नागपत्तिप्रयायीनागैः पत्तिभिश्चप्रयातुंशीलमस्य॥ नागरथप्रयायीतिपाठांतरं॥१९॥
२०॥२१॥२२॥२३॥सैन्याः सेनामर्हंतितेराजानः॥यथायथंपरस्परद्वयेपिजीवमानाआख्याताः॥ इदंत्वाविजयपराजया

द्धौनिषेवोभारतराजपुत्रउग्रायुधःसणभोजीसुदर्शः॥जारासंधिःप्रमथ्याहदृश्चचित्रायुधःकृतवर्माजयश्च॥१८॥
शालश्चसत्यव्रतदुःशालौचव्यवस्थिताःसहसैन्यानराग्र्याः॥ कैतव्यानामधिपःशूरमानीरणेरणेशत्रुहाराजपुत्रः
१९॥रथीहयीनागपत्तिप्रयायीव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे॥१९॥वीरःश्रुतायुश्चधृतायुधश्चचित्रांगदश्चित्रसे
नश्चवीरः॥व्यवस्थितोयोद्धुकामानराग्र्याः प्रहारिणोमानिनःसत्यसंधाः॥२०॥कर्णात्मजःसत्यसंधोमहात्माव्यव
स्थितःसमरेयोद्धुकामः॥अथापरौकर्णसुतौवरास्त्रौव्यवस्थितौलघुहस्तौनरेंद्र॥२१॥ महाबलंदुर्भिदमल्पवीर्यैः
समन्वितौयोद्धुकामौत्वदर्थे॥एतैश्चमुख्यैरपरैश्चराजन्योधप्रवीरैरमिततप्रभावैः॥२२॥व्यवस्थितोगकुलस्यम
ध्येयथामहेंद्रःकुरुराजोजयाय॥२३॥धृतराष्ट्रउवाच॥ आख्याताजीवमानायेपरेभ्योनेयथायथं॥ इतीदमवग
छामिव्यक्तंसर्वंनिपातिता॥२४॥ ॥दिकमितिअनेनपरस्परद्वयबलतोलनेनव्यक्तंस्पष्टमभिगछामिजानामि॥अर्थाभि ॥रा॥
॥ ॥

॥१३॥

पन्नितः॥तेनजयोमदीनांनास्तीतिनिश्चितमितिभावः॥२४॥२५॥२६॥अंगानिचक्षुरादीनिमनश्चमुह्यति २७ २८

वैशंपायनउवाच॥ एवंब्रुवन्नेवतदाधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥२५॥हतप्रवीरंविध्वस्तंकिंचिछेषंस्वकंबलं श्रुत्वाव्यामो
हमागछच्छोकव्याकुलितेंद्रियः॥२६॥मुह्यमानोब्रवीच्चापिमुहूर्तंतिष्ठसंजय॥ व्याकुलंमेमनस्तातश्रुत्वासुमहदप्रियं
२७॥मनोमुह्यतिचांगानिनचशक्नोमिधारितुं॥इत्येवमुक्त्वावचनंधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥भ्रांतचित्तस्ततःसोथवभू
वजगतीपतिः॥२८॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंजयवाक्यंनामसप्तमोध्यायः॥७॥ छ॥जनमेजयउवाच॥
श्रुत्वाकर्णंहतंयुद्धेपुत्रांश्चैवापलायिनः॥नरेंद्रःकिंचिदाश्वस्तोद्विजश्रेष्ठकिमब्रवीत्॥१॥प्राप्तवान्परमंदुःखंपु
त्रव्यसनजंमहत्॥तस्मिन्यदुक्तवान्कालेतन्ममाचक्ष्वपृछतः॥२॥वैशंपायनउवाच०॥श्रुत्वाकर्णस्यनिधन
मश्रद्धेयमिवाद्भुतं॥भूतसंमोहनंभीमंमेरोःसंसर्पणंयथा॥३॥चित्तमोहमिवायुक्तंभार्गवस्यमहामते॥पराजय
॥मिवेंद्रस्यद्विषद्भ्योभीमकर्मणः॥४॥ श्री॥ ॥

इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० सप्तमोध्यायः॥७॥श्रुत्वा॥१॥२॥३॥भार्गवस्यरामस्य॥शुक्रस्यवा॥४॥

॥५॥६॥७॥८॥ कर्णस्य वधं संचिंत्य मनस्यालोच्य इदं कृत्स्नं जगत्त्वसैन्यं वा नास्तीति संचिंत्य विललापेति तृतीयेन संबंधः
॥ प्राणिनां जयवध्यात्कर्णादन्येषां तृणतुल्यानां मंदत्वादल्पवीर्यत्वा॥ इति ज्ञनेनैव प्रकारेण विनाशं नेर्ष्यादपीति हेतोरा

दिवः प्रपतनं भानोरुर्व्यामिव महाद्युते॥ सशोषणमिवाचिंत्यं समुद्रस्याक्षयांभसा॥५॥ महीविवरमिवोर्व्या सर्वनाशमि
वाद्भुतं॥ कर्मणोरिवबैकल्यमुभयोः पुण्यपापयोः॥६॥ संचिंत्य निपुणं बुध्या धृतराष्ट्रो जनेश्वरः॥ नेदमस्तीति निश्चि
त्य कर्णस्य समरे वधं॥७॥ प्राणिनामेवमन्येषां स्याद्यपीति विनाशनं॥ शोकाग्निना दह्यमानो धम्यमान इवाशये॥८॥
विस्रस्तांगः श्वसन्दीनो हाहेत्युक्त्वा सुदुःखितः॥ विललाप महाराज धृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥९॥ धृतराष्ट्र उवाच॥ सं
जयाधिरथिर्वीरः सिंहद्विरदविक्रमः॥ वृषभप्रतिमस्कंधो वृषभाक्षगतिस्वरः॥१०॥ वृषभो वृषभस्येव यो युद्धे
न निवर्त्तते॥ शत्रोरपि महेंद्रस्य वज्रसंहननो युवा॥११॥ यस्य ज्यातलशब्देन शरवृष्टिरवेण च॥ रथाश्वनरमातं
गा नावतिष्ठंति संयुगे॥१२॥ यमाश्रित्य महाबाहुं द्विषत्संघजयकांक्षया॥ दुर्योधनोकरोद्वैरं पांडुपुत्रैर्महारथैः॥१३॥

शापे चेतसि गम्यमानो धम्यमानः पाषाणादिः शीर्यते तद्वद्विशीर्ण इत्यर्थः॥९॥ १०॥ न निवर्त्तत इति छेदः॥११॥१२॥१३॥

१७ ॥१४॥१५॥१६॥ अवाचीनं चिंतया धोमुखं॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥ जलवर्षित्वाद्देवेषु महेंद्रो वृषः॥ धनवर्षित्वा

स कथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णः पार्थेन संयुगे॥ निहतः पुरुषव्याघ्रः प्रसह्यासह्यविक्रमः॥१४॥ यो नामन्यत वै नित्यमच्युतं च
धनंजयं॥ न वृष्णीन्सहितानन्यान्स्वबाहुबलदर्पितः॥१५॥ शार्ङ्गगांडीवधन्वानौ सहितावपराजितौ॥ अहं दिव्याद्रथा
देकः पातयिष्यामि संयुगे॥१६॥ इति यः सततं मंदमवोचल्लोभमोहितं॥ दुर्योधनमवाचीनं राज्यकामुकमातुरं॥१७॥
यो जयत्सर्वकांबोजानावंत्यान्केकयैः सह॥ गांधारान्मद्रकान्मत्स्यांस्त्रिगर्त्तांस्तंगणाञ्छकान्॥१८॥ पांचालांश्च वि
देहांश्च कुलिंदान्काशिकोशलान्॥ सुह्मानंगांश्च वंगांश्च निषादान्पुंड्रचीरकान्॥१९॥ वत्सान्कलिंगान्तरलानश्मका
न्नृषिकानपि॥ जित्वैतान्समरे वीरश्चक्रे बलिभृतः पुरा॥२०॥ शरव्रातैः सुनिशितैः सुतीक्ष्णैः कंकपत्रिभिः॥ दुर्योधन
स्य वृध्यर्थं राधेयो रथिनां वरः॥२१॥ दिव्यास्त्रवित्महातेजाः कर्णो वैकर्त्तनो वृषः॥ सेनागोपश्च सकथं शत्रुभिः परमा
स्त्रवित्॥२२॥ घातितः पांडवैः शूरैः समरे वीर्यशालिभिः॥ वृषो महेंद्रो देवेषु वृषः कर्णो नरेष्वपि॥२३॥

॥ ॥ न्मनुष्येषु कर्णो वृष॥ तृतीयं एव मत्वितः॥ वृष्टिकर्त्तारं वृषं॥२३॥

॥कर्ण॰ टी॥ ॥२५॥

॥२४॥ अजित इति छेदः योजितो मयेति वा ॥ २५ ॥ यमिति मागधो प्यस्यैव बलेन बलवानिति भावः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८

तृतीयमन्यं लोकेषु दृष्टं नैवानुशुश्रुम ॥ उच्चैःश्रवा वरोश्वानां राज्ञां वैश्रवणो वरः ॥ २४ ॥ वरो महेन्द्रो देवानां कर्णः
प्रहरतां वरः ॥ योजितः पार्थिवैः शूरैः समर्थैर्वीर्यशालिभिः ॥ २५ ॥ दुर्योधनस्य वृद्ध्यर्थं कृत्स्नामुर्वीमथाजय
न् ॥ यं लब्ध्वा मागधो राजा सांत्वमानो थ सौहृदैः ॥ २६ ॥ अरोचयत्सर्वपार्थिवं क्षत्रमृते यादवकौरवान् ॥ तं श्रुत्वा निह
तं कर्णं द्वैरथे सव्यसाचिना ॥ २७ ॥ शोकार्णवे निमग्नोहं भिन्ना नौरिव सागरे ॥ तं वृषं निहतं श्रुत्वा द्वैरथे रथिनां व
रं ॥ २८ ॥ शोकार्णवे निमग्नोहमप्लवः सागरे यथा ॥ ईदृशैर्यद्यहं दुःखैर्न विनश्यामि संजय ॥ २९ ॥ वज्राद्दृढतरं
मन्ये हृदयं मम दुर्भिदं ॥ ज्ञातिसंबंधिमित्राणामिमं श्रुत्वा पराभवं ॥ ३० ॥ को मदन्यः पुमान् लोके न जह्यात्सूत
जीवितं ॥ विषमग्निप्रपातं च पर्वताग्रादहं वृणे ॥ ३१ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि धृतराष्ट्रवाक्यं नाम अष्ट
मोध्यायः ॥ ८ ॥

२९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि धृतराष्ट्रवाक्यं नामाष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥ श्री ॥

॥२५॥

१ का॰ टी॰ न॰ ६ ॥ ॥२६॥

श्रीः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ विप्लवः नौः दुःखात् भीष्मद्रोणवधजात् ॥ दुःखं च व्यसनं च तद्भयं दुःखं कर्णवधजं ॥ व्यस

न संजय उवाच ॥ श्रिया कुलेन यशसा तपसा च श्रुतेन च ॥ त्वामद्य संतो मन्यंते ययातिमिव नाहुषं ॥ १ ॥ श्रुते महर्षिप्रति
मः कृतकृत्योसि पार्थिव ॥ पर्यवस्थापयात्मानं मा विषादे मनः कृथाः ॥ २ ॥ धृतराष्ट्र उ॰ ॥ दैवमेव परं मन्ये धिक्पौरुष
मनर्थकं ॥ यत्र शालप्रतीकाशः कर्णोहन्यत संयुगे ॥ ३ ॥ हत्वा युधिष्ठिरानीकं पांचालानां रथव्रजान् ॥ प्रताप्य शरव
र्षेण दिशः सर्वा महारथः ॥ ४ ॥ मोहयित्वा रणे पार्थान्वज्रहस्त इवासुरान् ॥ स कथं निहतः शेते वायुरुग्ण इव द्रुमः
५ ॥ शोकस्यांतं न पश्यामि पारं जलनिधेरिव ॥ चिंता मे वर्द्धते तीव्रा मुमूर्षा चापि जायते ॥ ६ ॥ कर्णस्य निधनं श्रुत्वा विजयं
फाल्गुनस्य च ॥ अश्रद्धेयमहं मन्ये वधं कर्णस्य संजय ॥ ७ ॥ वज्रसारमयं नूनं हृदयं दुर्भिदं मम ॥ यच्छ्रुत्वा पुरुषव्या
घ्रं हतं कर्णं न दीर्यते ॥ ८ ॥ आयुर्नूनं सुदीर्घं मे विहितं दैवतैः पुरा ॥ यत्र कर्णं हतं श्रुत्वा जीवामीह सुदुःखितः ॥ ९ ॥
धिग्जीवितमिदं चैव सुहृद्धीनस्य संजय ॥ अद्य चाहं दशामेतां गतः संजय गर्हितां ॥ १० ॥ कृपणं वर्तयिष्यामि शोच्यः स
र्वस्य मंदधीः ॥ अहमेव पुरा भूत्वा सर्वलोकस्य सत्कृतः ॥ ११ ॥

॥ नंशोषनाग्राजं ॥ १२ ॥ ते दैवेत्याह भीष्मेत्यादिना ॥ १३

पार्थपारप्रदं नौकास्थानीयं ॥१७॥१५॥१६॥१७॥ प्रतिमानं ध्वजभूतं ॥१८॥ यथा पथंगोरध्वगमनं दुर्घटमेवं दुर्योधन
स्याकृतमभिप्रायो दुर्घटः तृषितस्य विप्रुषो जलबिंदवो यथा नृपो पशमाय न भवंति एवं दुर्योधनचेष्टितमपीत्यसि ध्य

परिभूतः कथं सूतपरैः शक्ष्यामि जीवितुं ॥ दुःखासुदुःखं व्यसनं प्राप्तवानस्मि संजय ॥१२॥ भीष्मद्रोणवधेनैव कर्ण
स्य च महात्मनः ॥ नावशेषं प्रपश्यामि सूतपुत्रे हते युधि ॥१३॥ स हि पार्थ महानासीत्पुत्राणां मम संजय ॥ युद्धे हि निहतः
शूरो विसृजन्सायकान्बहून् ॥१४॥ को हि मे जीवितेनार्थस्तमृते पुरुषर्षभं ॥ रथादधिरथिर्नूनं न्यपतत्सायकार्दितः ॥१५॥
पर्वतस्येव शिखरं वज्रपाताद्विदारितं ॥ सशेते पृथिवीं नूनं शोभयन्रुधिरोक्षितः ॥१६॥ मातंग इव मत्तेन द्विपेंद्रेण
निपातितः ॥ यो बलं धार्तराष्ट्राणां पांडवानां यतो भयं ॥१७॥ सोर्जुनेन हतः कर्णः प्रतिमानं धनुष्मतां ॥ स हि वीरो महे
ष्वासो मित्राणामभयंकरः ॥१८॥ शेते विनिहतो वीरो देवेंद्रेणेव चाचलः ॥ पंगोरिवाध्वगमनं दरिद्रस्येव कामितं ॥१९॥
दुर्योधनस्य चाकूतं तृषितस्येव विप्रुषः ॥ अन्यथा चिंतितं कार्यमन्यथा तत्तु जायते ॥२०॥

ध्येपर्याप्तमित्यर्थः ॥१९॥२०॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥



दीनपौरुषः नष्टपराक्रमः ॥२१॥२२॥ अन्ये क्षुद्राः ॥२३॥२३॥ २४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥ ताड्यमानाः ताडयंतः ३०

२ अहो नु बलवद्दैवं कालश्च दुरतिक्रमः ॥ पलायमानः कृपणो दीनात्मा दीनपौरुषः ॥२१॥ कच्चिद्धि निहतः सूतपुत्रो दुः
शासनो मम ॥ कच्चिन्नदीनाचरितं कृतवांस्तात संयुगे ॥२२॥ कच्चिन्न निहतः शूरो यथान्ये क्षत्रियर्षभाः ॥ युधिष्ठि
रस्य वचनं मा युध्यस्वेति सर्वदा ॥२३॥ दुर्योधनो नाभ्यगृह्णान्मूढः पथ्यमिवौषधं ॥ शरतल्पे शयानेन भीष्मेण सु
महात्मना ॥२४॥ पानीयं याचितं पार्थः सोविध्यन्मेदिनीतलं ॥ जलस्य धारां जनितां दृष्ट्वा पांडुसुतेन च ॥२५॥ अब्र
वीत्स महाबाहुस्तात संशाम्य पांडवैः ॥ प्रशमाद्धि भवेच्छांतिर्मदंतं युद्धमस्तु वः ॥२६॥ भ्रातृभावेन पृथिवीं भुंक्ष्व पांडुसुतैः
सह ॥ अकुर्वन्वचनं तस्य नूनं शोचति पुत्रक ॥२७॥ तदिदं समनुप्राप्तं वचनं दीर्घदर्शिनः ॥ अहं तु निहतामात्यो हतपुत्रा
श्च संजय ॥२८॥ द्यूततः कृच्छ्रमापन्नो लूनपक्ष इव द्विज ॥ यथा हि शकुनिं गृह्य छित्वा पक्षौ च संजय ॥२९॥ विसर्जयंति सं
हृष्टास्ताड्यमानाः कुमारकाः ॥ लूनपक्षतया तस्य गमनं नोपपद्यते ॥३०॥ तथाहमपि संप्राप्तो लूनपक्ष इव द्विजः ॥ क्षीणः
सर्वार्थहीनश्च निर्ज्ञातिर्बंधुवर्जितः ॥३१॥ कां दिशं प्रतिपत्स्यामि दीनः शत्रुवशं गतः ॥३२॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्व
णि नवमोध्यायः ॥९॥

॥३२॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टी० नवमोध्यायः ॥९॥

इत्येवं ॥१॥२॥३॥३६॥३७॥ अप्रतिपद्यंतंशिखंडिनाप्रातिपद्यमनंगीकुर्वाणं ॥३८॥ द्रौपदिनाद्रुपदपुत्रेणधृष्टद्युम्ने

वैशंपायनउवाच ॥ इत्येवंधृतराष्ट्रोथविलप्यबहुदुःखितः ॥ प्रोवाचसंजयंभूयःशोकव्याकुलमानसः १ धृतराष्ट्रउवा
च ॥ योजयत्सर्वकांबोजानंबष्ठान्केकयैःसह ॥ गांधारांश्चविदेहांश्चजित्वाकार्यार्थमाहवे ॥ २ दुर्योधनस्यवृध्यर्थंयो
जयत्पृथिवींप्रभुः ॥ सजितःपांडवैःशूरैःसमरेबाहुशालिभिः ॥ ३ तस्मिन्हतेमहेष्वासेकर्णेयुधिकिरीटिना ॥ केवीराः
पर्यतिष्ठंततन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ३६ ॥ कच्चिन्नैकःपरित्यक्तःपांडवैर्निहतोरणे ॥ उक्तंत्वयापुरातातयथावीरोनिपाति
तः ॥ ३७ ॥ भीष्ममप्रतियुध्यंतंशिखंडीसायकोत्तमैः ॥ पातयामाससमरेसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ ३८ ॥ यथाद्रौपदिना
द्रोणोन्यस्तसर्वायुधोयुधि ॥ युक्तयोगोमहेष्वासःशरैर्बहुभिराचितः ॥ ३९ ॥ निहतःखड्गमुद्यम्यधृष्टद्युम्नेनसंज
य ॥ अंतरेणहतावेतौछलेनचविशेषतः ॥ ४० ॥ अश्रौषमहमेतद्धिभीष्मद्रोणौनिपातितौ ॥ भीष्मद्रोणौहिसमरेन
हन्याद्वज्रभृत्स्वयं ॥ ४१ ॥ न्यायेनयुध्यमानौहितद्धिसत्यंब्रवीमिते ॥ कर्णस्त्वस्यंतमस्त्राणिदिव्यानिचबहूनिच ॥ ४२ ॥ ॥१७॥

॥न॥३९॥४०॥४१॥४२॥

कथमिंद्रोपमंवीरंमृत्युर्युद्धेसमस्पृशत् ॥ यस्यविद्युत्प्रभांशक्तिंदिव्यांकनकभूषणां ॥ ४३ ॥ प्रायच्छद्द्विषतांहंत्रींकुं
डलाभ्यांपुरंदरः ॥ यस्यसर्पमुखोदिव्यःशरःकांचनभूषणः ॥ ४४ ॥ अशेतनिहतःपत्रीचंदनेष्वरिसूदनः ॥ भीष्मद्रो
णमुखान्वीरान्योवमन्येमहारथान् ॥ ४५ ॥ जामदग्न्यान्महाघोरंब्राह्ममस्त्रमशिक्षत ॥ यश्चद्रोणमुखान्दृष्ट्वावि
मुखानर्दितान्शरैः ॥ ४६ ॥ सौभद्रस्यमहाबाहुर्व्यधमत्कार्मुकंशितैः ॥ यश्चनागायुतप्राणंवज्ररंहसमच्युतं ॥ ४७
विरथंसहसाकृत्वाभीमसेनमथाहनत् ॥ सहदेवंचनिर्जित्यशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ ४७ ॥ कृपयाविरथंकृत्वानाहन
द्धर्मचिंतया ॥ यश्चमायासहस्राणिविकुर्वाणंजयैषिणं ॥ ४८ ॥ घटोत्कचंराक्षसेंद्रंशक्रशक्त्यानिजघ्निवान् ॥ एतांश्च
दिवसान्यस्ययुद्धेभीतोधनंजय ॥ ४९ ॥ नागमेद्धेरथंवीरःसकथंनिहतोरणे ॥ रथभंगोनचेत्तस्यधनुर्वानव्यशीर्य
त ॥ ५० ॥ नचेदस्त्राणिनिर्णेशुःसकथंनिहतःपरैः ॥ कोहिशक्तोरणेकर्णंविधुन्वानंमहद्धनुः ॥ ५१ ॥ विमुंचंतंशरा
रा॰रा न्दिव्यान्यस्त्राणिचाहवे ॥ जेतुंपुरुषशार्दूलंशार्दूलमिववेगिनं ॥ ५२ ॥ ध्रुवंतस्यधनुश्छिन्नंरथोवापिमहींगतः ॥ अ
स्त्राणिवाप्रनष्टानियथाशंससिमेहतं ॥ ५३ ॥ नह्यन्यदपिपश्यामिकारणंतस्यनाशने ॥ नहन्मिफाल्गुनंयावत्ता
वत्पादौनधावये ॥ ५४ ॥ इतियस्यमहाघोरंव्रतमासीन्महात्मनः ॥ यस्यभीतोरणेनिद्रांधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ५५ ॥

कुंडलाभ्यां सकवचाभ्यां नर्थे तादर्थ्ये चतुर्थी ॥४३॥ अवमन्ये अवमेने ॥४४॥४७॥४८॥४९॥ रथेति रथसंगाद्भावित
त्रयोदश समानित्यं नालभत्कुरुपर्षभ ॥ यस्य वीर्यवतो वीर्यमुपाश्रित्य महात्मनः ॥५६॥ मम पुत्रः सभां भार्यां पां
डूनां नीतवान्बलात् ॥ तत्रापि च सभामध्ये पांडवानां च पश्यतां ॥५७॥ दासभार्येति पांचालीमब्रवीत्कुरुसन्निधौ ॥
॥ न संति पतयः कृष्णे सर्वे षंढतिलैः समाः ॥५८॥ उपतिष्ठस्व भर्तारमन्यं वा वैरवर्णिनि ॥ इत्येवं यः पुरा वाचो रूक्षाः सं रव
भावयन्रुषा ॥ सभायां स तदा जः कृष्णां सकथं निहतः परैः ॥ यदि भीष्मो रणश्लाघी द्रोणो वायुर्भिदः ॥६०॥ न हनिष्यति
कौंतेयान्पक्षपातात्सुयोधन ॥ सर्वान्नेव हनिष्यामि व्येतु ते मानसो ज्वरः ॥६१॥ किं करिष्यति गांडीवमक्षय्यौ च महेषु
धी ॥ स्निग्धचंदनदिग्धस्य मच्छरस्याभिधावतः ॥६२॥ स नूनमृषभस्कंधो ह्यर्जुनेन कथं हतः ॥ यश्च गांडीवमुक्तानां
स्पर्शमुग्रमचिंतयन् ॥६३॥ अपतिर्ह्यसि कृष्णेति ब्रुवन्पार्थानवेक्षत ॥ यस्य नासीद्भयं पार्थैः पुत्रैः सजनार्दनैः ॥६४॥
॥ स्यमृत्युर्नभवेदितिभावः ॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥ ॥१९॥
॥६१॥६२॥६३॥६४॥

६५ प्रतीपं प्रातिपद्येन अभिधावद्भिः सर्वदिग्भ्यः समागतैः ॥६६॥ आधिरथेः अधिरथपुत्रस्य सोमसूर्यसाहच
र्यात्प्रकर्षेण भातीति योगाद्यशोभिर्वद्भिः तेषां त्रयाणामंशुभिर्मयूखैः ॥६७॥ मंदो दुर्योधनः ॥६८॥६९॥७०॥७१॥

स्वबाहुबलमाश्रित्य मुहूर्त्तमपि संजय ॥ तस्य नाहं वधं मन्ये देवैरपि सवासवैः ॥६५॥ प्रतीपमभिधावद्भिः किं पु
नस्तात पांडवैः ॥ न हि ज्यां संस्पृशानस्य तलत्रे वापि गृह्णतः ॥६६॥ पुमानाधिरथेः स्थातुं कश्चित्प्रमुखतो हीति ॥ अ
पि स्यान्मेदिनी हीना सोमसूर्यप्रभांशुभिः ॥६७॥ न वधः पुरुषेंद्रस्य संयुगेष्वपलायिनः ॥ येन मंदः सहायेन भ्रात्रा
दुःशासनेन च ॥६८॥ वासुदेवस्य दुर्बुद्धिः प्रत्याख्यानमरोचत ॥ स नूनं वृषभस्कंधं कर्णं दृष्ट्वा निपातितं ॥६९॥ दुः
शासनं च निहतं मन्ये शोचति पुत्रकः ॥ हतं वैकर्त्तनं श्रुत्वा द्वैरथे सव्यसाचिना ॥७०॥ जयतः पांडुवान्दृष्ट्वा किं
स्विद्दुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ दुर्मर्षणं हतं दृष्ट्वा वृषसेनं च संयुगे ॥७१॥ प्रभग्नं च बलं दृष्ट्वा वध्यमानं महारथैः ॥ पराङ्मु
खांश्च राज्ञस्तु पलायनपरायणान् ॥७२॥
प्राङ्मुखानिति पाठे निवर्त्तनमुखान्प्रत्यङ्मुखाः कौरवाः यदि पलायंते तदा प्राङ्मुखा एव भवंतीत्यर्थः ॥७२॥

अनेयः अशिक्षणीयः यतोभिमानी विद्वत्वाभिमानी अत एव दुर्बुद्धिः हीनमजानन् ॥७३॥७४॥ प्रधने रणे ॥७५॥८३॥

विद्रुतान्रथिनो दृष्ट्वा मन्ये शोचति पुत्रकः ॥ अनेयश्चाभिमानी च दुर्बुद्धिरजितेंद्रियः ॥७३॥ हतो साहं बलं दृष्ट्वा किंस्वि
दुर्योधनोब्रवीत् ॥ स्वयं वैरं महत्कृत्वा वार्यमाणः सुहृद्गणैः ॥७४॥ प्रधने हतभूयिष्ठैः किंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ भ्रा
तरं निहतं दृष्ट्वा भीमसेनेन संयुगे ॥७५॥ रुधिरे पीयमाने च किंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ सह गांधारराजेन सभायां य
दभाषत ॥७६॥ कर्णोर्जुनं रणे हंता हते तस्मिन्किमब्रवीत् ॥ द्यूतं कृत्वा पुरा हृष्टो वंचयित्वा च पांडवान् ॥७७॥ श
कुनिः सौबलस्तात हते कर्णे किमब्रवीत् ॥ कृतवर्मा महेष्वासः सात्वतानां महारथः ॥७८॥ हतं वैकर्त्तनं दृष्ट्वा हा
र्दिक्यः किमभाषत ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या यस्य शिक्षामुपासते ॥७९॥ धनुर्वेदं चिकीर्षंतो द्रोणपुत्रस्य धीम
तः ॥ वपुरूपेण संपन्नो दर्शनीयो महायशाः ॥८०॥ अश्वत्थामा हते कर्णे किमभाषत संजय ॥ आचार्यो यो धनुर्वे
दे गौतमो रथसत्तमः ॥८१॥ कृपः शारद्वतस्तात हते कर्णे किमब्रवीत् ॥ मद्रराजो महेष्वासः शल्यः समितिशोभनः ॥१९॥
८२॥ दृष्ट्वा विनिहतं कर्णं सारथ्ये रथिनां वरः ॥ किमभाषत सौवीरो मद्राणामधिपो बली ॥८३॥

कानि वाक्यानि ॥८४॥८५॥८६॥८७॥ प्रत्युदीत्युः कथमिति शेषः ॥८८॥८९॥ हतो सेधस्य विनष्टोत्कर्षस्य ॥९०

दृष्ट्वा विनिहतं सर्वे योधा वारणदुर्जयाः ॥ ये च केचन राजानः पृथिव्यां योद्धुमागताः ॥८४॥ मद्रराजः कथं शल्यो नियुक्तो
रथिनां वरः ॥ वैकर्त्तनस्य सारथ्ये तन्ममाचक्ष्व संजय ॥८५॥ केरक्षन्दक्षिणं चक्रं सूतपुत्रस्य युध्यतः ॥ वामं चक्रं रर
क्षुर्वा के वा वीरस्य पृष्ठतः ॥८६॥ के कर्णं न जहुः शूराः के क्षुद्राः प्राद्रवंस्तदा ॥ कथं च वः समेतानां हतः कर्णो महा
रथः ॥८७॥ पांडवाश्च कथं शूराः प्रत्युदीयुर्महारथाः ॥ सृजंतः शरवर्षाणि वारिधारा इवांबुदाः ॥८८॥ स च सर्पमु
खो दिव्यो महेषुप्रवरस्तदा ॥ व्यर्थः कथं समभवत्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥८९॥ मामकस्यास्य सैन्यस्य हतोत्साहस्य
संजय ॥ अवशेषं न पश्यामि ककुदे मृदिते सति ॥९०॥ तौ हि वीरौ महेष्वासौ मदर्थे त्यक्तजीवितौ ॥ भीष्मद्रोणौ ह
तौ श्रुत्वा कोन्वर्थो जीवितेन मे ॥९१॥ पुनः पुनर्न मृष्यामि हतं कर्णं च पांडवैः ॥ यस्य बाह्वोर्बलं तुल्यं कुंजराणां शतं
शतैः ॥९२॥

९१॥९२॥९३॥

॥९३॥९४॥ इतिकर्णपर्वणिटी० दशमोध्यायः॥ हतेद्रोणे॥१॥२॥ स्वबलंप्रनिद्रवंतंदृष्ट्वा॥३॥४॥ ॥ ॥

द्रोणेहतेचयद्वृत्तंकौरवाणांपरैः सह॥ संग्रामेनरवीराणांतन्ममाचक्ष्वसंजय॥९३॥ यथाकर्णश्चकौंतेयैः सहयु
द्धमयोजयत॥ तथाचद्विषतांहंतारणंशांतस्तदुच्यतां॥९४॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिदशमोध्या
यः॥१०॥ संजयउवाच॥ हतेद्रोणेमहेष्वासेतस्मिन्नहनिभारत॥ कृतेचमोघसंकल्पेद्रोणपुत्रेमहारथे॥१॥ द्रवमा
णेमहाराजकौरवाणांबलार्णवे॥ व्यूह्यपार्थःस्वकंसैन्यमतिष्ठद्भ्रातृभिः सह॥२॥ तमवस्थितमाज्ञायपुत्रस्तेभ
रतर्षभ॥ विद्रुतंस्वबलंदृष्ट्वापौरुषेणन्यवारयत॥३॥ स्वमनीकमवस्थाप्यबाहुवीर्यमुपाश्रितः॥ युध्वाचसु
चिरंकालंपांडवैः सहभारत॥४॥ लब्धलक्ष्यैः परैर्हृष्टैर्व्यायच्छद्भिश्चिरंतदा॥ संध्याकालंसमासाद्यप्रत्याहारमका
रयत॥५॥ कृत्वावहारंसैन्यानांप्रविश्यशिबिरंस्वयं॥ कुरवःस्वहितंमंत्रंमंत्रयांचक्रिरे मिथः॥६॥

लब्धलक्ष्यैः प्राप्तजयैः व्यायच्छद्भिः यतमानैः प्रत्यहारंप्रत्यवहारं॥ प्रत्याहारमितिपाठः॥५॥६॥ ॥ ॥

पर्यंकेष्वेववरासनेषु॥७॥ साम्नाप्रियवचसा॥ परमवल्गुनाऽतिमधुरेण॥८॥ कार्यतरंआवश्यकतरं यत्कार्यंकर्त
व्यंपरंमतंतत्प्रब्रूत॥९॥ चेष्टाः शौर्याभिनयरूपाः भुजास्फालनाद्या॥१०॥ निशाम्यआलोच्यवर्चसंछांदसःहच॥१२॥

पर्यंकेषुपरार्ध्येषुस्पर्ध्यास्तरणवत्सुच॥ वरासनेषूपविष्टाः सुखशय्यास्विवामराः॥७॥ ततोदुर्योधनोराजासाम्नापरम
वल्गुना॥ तानाभाष्यमहेष्वासान्प्राप्तकालमभाषत॥८॥ मतंमतिमतांश्रेष्ठाः सर्वेप्रब्रूतमाचिरं॥ एवंगतेतुकिंका
र्यंकिंचकार्यतरंनृपाः॥९॥ संजयउवाच॥ एवमुक्तेनरेंद्रेणनरसिंहायुयुत्सवः॥ चक्रुर्नानाविधाश्चेष्टाः सिंहास
नगतास्तदा॥१०॥ तेषांनिशाम्येंगितानियुद्धेप्राणाञ्जुहूषतां॥ समुद्वीक्ष्यमुखंराज्ञोबालार्कसमतेजसं॥११॥ आचा
र्यपुत्रोमेधावीवाक्यज्ञोवाक्यमाददे॥ रागोयोगस्तथादाक्ष्यंनयश्चेत्यर्थसाधकाः॥१२॥ उपायाःपंडितैःप्रोक्ताःतेतु
दैवमुपाश्रिताः॥ लोकप्रवीरायेस्माकंदेवकल्पामहारथाः॥१३॥ नीतिमंतस्तथायुक्तादक्षारक्ताश्चतेहताः॥ नत्वे
वकार्यंनैराश्यमस्माभिर्विजयंप्रति॥१४॥

॥१३॥१४॥

सर्वार्थैः रागादिभिः सुनीतैः दैवमनुलोम्यते अनुकूलं क्रियते ॥ न केवलं रागाद्यपेक्षया दैवस्य प्राबल्यं अपितु दैवापेक्षयापि
सुप्रणीता रागादयः प्रबला इत्यर्थः ॥१५॥१६॥१७॥ बहुमतौ बाहुल्यवन्तौ अतिशयितामितियावत् ॥१८॥१९॥ ॥ ॥

सुनीतैरिह सर्वार्थैर्दैवमप्यनुलोम्यते ॥ तेवयं प्रवरं नृणां सर्वैर्गुणगणैर्युतं ॥१५॥ कर्णमेवाभिषेक्ष्यामः सेनापत्येन भा
रत ॥ कर्णं सेनापतिं कृत्वा प्रमथिष्यामहे रिपून् ॥१६॥ एषो ह्यतिबलः शूरः कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः ॥ वैवस्वत इवासह्यः
शक्तो जेतुं रणे रिपून् ॥१७॥ एतदाचार्यतनयाच्छ्रुत्वा राजंस्तवात्मजः ॥ आशां च महतीं चक्रे कर्णं प्रति स वै तदा ॥१८॥ हते
भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पांडवान् ॥ तामाशां हृदये कृत्वा समाश्वस्य च भारत ॥१९॥ ततो दुर्योधनः प्रीतः प्रियं श्रु
त्वास्य तद्वचः ॥ प्रीतिसत्कारसंयुक्तं तथ्यमात्महितं शुभं ॥२०॥ स्वं मनः समवस्थाप्य बाहुवीर्यमुपाश्रितः ॥ दुर्योधनो महा
राज राधेयमिदमब्रवीत् ॥२१॥ कर्ण जानामि ते वीर्यं सौहृदं परमं मयि ॥ तथापि त्वां महाबाहो प्रवक्ष्यामि हितं वचः ॥२२॥
श्रुत्वा यथेष्टं च कुरु वीर यत्तव रोचते ॥ भवान्प्राज्ञतमो नित्यं मम चैव परा गतिः ॥२३॥ ॥२१॥

शुभं भवचः श्रुत्वा मनः समाधायाब्रवीदिति द्वयोः संबंधः ॥२०॥२१॥२२॥२३॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ताभ्यामकस्मात् द्रविणवत्तरः बलवत्तरः ॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥ ताभ्यामपि नमितः सम्यक् ज्ञातो वि

भीष्मद्रोणावतिरथौ हतौ सेनापती मम ॥ सेनापतिर्भवान्स्तु ताभ्यां द्रविणवत्तरः ॥२४॥ वृद्धौ च तौ महेष्वासौ सापे
क्षौ च धनंजये ॥ मानितौ च मया वीरौ राधेय वचनात्तव ॥२५॥ पितामहत्वं संप्रेक्ष्य पांडुपुत्रा महारणे ॥ रक्षितास्ता
त भीष्मेण दिवसानि दशैव तु ॥२६॥ न्यस्तशस्त्रे च भवति हतो भीष्मः पितामहः ॥ शिखंडिनं पुरस्कृत्य फाल्गुनेन
महाहवे ॥२७॥ हते तस्मिन्महेष्वासे शरतल्पगते तथा ॥ त्वयोक्ते पुरुषव्याघ्र द्रोणो ह्यासीत्पुरःसरः ॥२८॥ तेनापि
रक्षिताः पार्थाः शिष्यत्वादिति मे मतिः ॥ स चापि निहतो वृद्धो धृष्टद्युम्नेन सत्वरं ॥२९॥ निहताभ्यां प्रधानाभ्यां ताभ्यां
ताभ्याममितविक्रम ॥ त्वत्समं समरे योधं नान्यं पश्यामि चिंतयन् ॥३०॥ भवानेव तु नः शक्तो विजयाय न संशयः ॥
पूर्वं मध्ये च पश्चाच्च तथैव विहितं हितं ॥३१॥ स भवान्धुर्यवत्संख्ये धुरमुद्वोढुमर्हति ॥ अभिषेचय सेनान्ये स्व
यमात्मानमात्मना ॥३२॥ देवतानां यथा स्कंदः सेनानीः प्रभुरव्ययः ॥ तथा भवानिमां सेनां धार्तराष्ट्रीं बिभर्तु वै ॥३३॥

क्रमो यस्य ॥३०॥ विहितं त्वयेति शेषः ॥३१॥ सेनान्ये सेनानीत्वे सेनापत्ये ॥३२॥३३॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥कर्णमेवंतदाब्रवीत्दुर्योधनइतिशेषः॥नयुयुत्सतियुद्धेच्छामपिनकरिष्यतिकिंपुनर्युद्धमि
जहिशत्रुगणान्सर्वान्महेंद्रोदानवानिव॥अवस्थितंरणेदृष्ट्वापांडवास्त्वांमहारथाः॥३४॥द्रविष्यंतिचपांचालाविष्णुं
दृष्ट्वेवदानवाः॥तस्मात्त्वंपुरुषव्याघ्रप्रकर्षैतांमहाचमूं॥३५॥त्वय्यवस्थितेयत्तेपांडवामंदचेतसः॥द्रविष्यंतिस
हामात्याःपांचालाःसंजयाश्चये॥३६॥यथाह्यभ्युदितःसूर्यःप्रतपन्स्वेनतेजसा॥व्यपोहतितमस्तीव्रंतथाशत्रून्प्रप
तय॥३७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥आशाबलवतीराजन्पुत्रस्यतवसाभवत्॥हतेभीष्मेचकर्णजेष्यतिपांडवान्॥३८॥
तामाशांहृदयेकृत्वाकर्णमेवंतदाब्रवीत्॥सूतपुत्रनतेपार्थःस्थित्वाग्रेसयुयुत्सति॥३९॥कर्णउवाच॥उक्तमेतन्म
यापूर्वंगांधारेतवसन्निधौ॥जेष्यामिपांडवान्सर्वान्सपुत्रान्सजनार्दनान्॥४०॥सेनापतिर्भविष्यामितवाहंनात्र
संशयः॥स्थिरोभवमहाराजजितान्विद्धिचपांडवान्॥४१॥संजयउवाच॥एवमुक्तोमहाराजततोदुर्योधनोनृप॥उ
त्तस्थौराजभिःसार्द्धंदेवैरिवशतक्रतुः॥४२॥सेनापत्येनसत्कर्त्तुंकर्णंस्कंदमिवामराः॥ततोभिषिषिचुःकर्णंविधिदृ
ष्टेनकर्मणा॥४३॥ ॥तिभावः॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥

॥२२॥

शातकुंभमयैःसौवर्णैःमाहेयैर्महीमयैश्चकुंभैः॥४४॥विषाणैःद्विपस्यगजस्यदंतमयैःपात्रैःखड्गस्यमहर्षभस्यगव
यस्यच॥शृंगैःविषाणंदंतश्शृंगयोरितिविश्वः॥द्विपखड्गमहर्षभीयैःतद्धितलोपश्चार्षः॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०

दुर्योधनमुखाराजन्राजानोविजयैषिणः॥शातकुंभमयैःकुंभैर्मंत्रैश्चैवाभिमंत्रितैः॥४४॥तोयपूर्णविषाणैश्च
द्विपखड्गमहर्षभैः॥मणिमुक्तायुतैश्चान्यैःपुण्यगंधैस्तथौषधैः॥औदुंबरेसुखासीनमासनेक्षौमसंवृते॥शास्त्र
दृष्टेनविधिनासंभारैश्चसुसंभृतैः॥४६॥ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यास्तथाशूद्राश्चसंमताः॥तदुष्टुवुस्तंमहात्मानमभि
षिक्तंवरासने॥४७॥ततोभिषिक्तोराजेंद्रनिष्कैर्गोभिर्धनेनच॥वाचयामासविप्रांस्तान्राधेयःपरवीरहा॥४८॥ज
यपार्थान्सगोविंदान्सानुगांस्तान्महामृधे॥इतितंबंदिनःप्राहुर्द्विजाश्चपुरुषर्षभं॥४९॥जहिपार्थान्सपांचालान्
राधेयविजयायनः॥उद्यन्निवसदाभानुस्तमांस्युग्रैर्गभस्तिभिः॥५०॥नहीतिशारातद्दलंत्वद्विसृष्टानांशराणांवै
सकेशवाः॥उलूकाःसूर्यरश्मीणांज्वलतामिवदर्शने॥५०॥
॥नहीति॥शराणांदर्शनेपिनालंकिमुतस्पर्शेइत्यर्थः॥५२॥

५२॥५३॥५४॥५५॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० कर्णाभिषेकंनामएकादशोध्यायः॥११॥ ॥ ॥ ॥ ॥

नहिपार्थाःसपांचालाःस्थातुंशक्तास्तवायतः॥आत्तशस्त्रस्यसमरेमहेंद्रस्येवदानवाः॥५१॥अभिषिक्तस्तुराधेयः
प्रभयासोमितप्रभः॥अत्यरिच्यतरूपेणदिवाकरइवापरः॥५२॥सेनापत्येतुराधेयमभिषिच्यसुतस्तव॥अमन्यतत
दात्मानंकृतार्थंकालचोदितः॥५३॥कर्णोपिराजन्संप्राप्यसेनापत्यमरिंदमः॥योगमाज्ञापयामाससूर्यस्योदयनंप्रति
५४॥तवपुत्रैर्वृतःकर्णःशुशुभेतत्रभारत॥देवैरिवयथास्कंदःसंग्रामेतारकामये॥५५॥इतिश्रीमहाभारतेक
र्णपर्वणिअभिषेकंनामएकादशोध्यायः॥११॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥सेनापत्यंतुसंप्राप्यकर्णोवैकर्तनस्तदा॥तथो
क्तश्चस्वयंराज्ञास्निग्धंभ्रातृसमंवचः॥१॥योगमाज्ञाप्यसेनानामादित्येभ्युदितेतदा॥अकरोत्किंमहाप्राज्ञस्तन्मेमा
चक्ष्वसंजय॥२॥संजयउ०॥कर्णस्यमतमाज्ञायपुत्रास्तेभरतर्षभ॥योगमाज्ञापयामासुर्नंदिवाद्यपुरःसरं॥३॥
महत्यपररात्रेचतवसैन्यस्यमारिष॥योगोयोगेतिसहसाप्रादुरासीन्महास्वनः॥४॥

॥सेना॥१॥२॥नंदीतूर्यआनंदवाद्यं॥३॥४

कल्पतांसंनह्यमानानां॥वरूथिनांसन्नह्यतांनराणांसन्नह्यमानानांगजादीनांचशब्दोबभूवेतिद्वयोसंबंधः॥५॥६

कल्प्यतांनागमुख्यानांरथानांचवरूथिनां॥संनह्यतांपदातीनांवाजिनांचविशांपते॥५॥क्रोशतांश्चैवयोधानांत्वरि
तानांपरस्परं॥बभूवतुमुलःशब्दोदिवस्पृक्सुमहांस्ततः॥६॥ततःश्वेतपताकेनबालाकावर्णवाजिना॥हेमपृ
ष्ठेनधनुषानागकक्षेणकेतुना॥७॥तूणीरशतपूर्णेनसांगदेनवरूथिना॥शतघ्नीकिंकिणीशक्तिशूलतोमरधारि
णा॥८॥कार्मुकैरुपपन्नेनविमलादित्यवर्चसा॥रथेनाभिपताकेनसूतपुत्रोभ्यदृश्यत॥९॥धमापयन्वारिजंराजन्हे
मजालविभूषितं॥विधुन्वानोमहच्चापंकार्तस्वरविभूषितं॥१०॥दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंरथस्थंरथिनांवरं॥भानुमंतमि
वोद्यंतंतमोनिघ्नन्दुरासदं॥११॥नभीष्मव्यसनंकेचिन्नापिद्रोणस्यमारिष॥नान्येषांपुरुषव्याघ्रमेनिरेतत्रकौर
वाः॥१२॥ततस्तुत्वरयन्योधान्शंखशब्देनमारिष॥कर्णोनिष्कर्षयामासकौरवाणांमहद्बलं॥१३॥
॥श्वेतेत्यादिविशेषणद्वयंस्यंदनेनेत्यस्य॥७॥८॥अभिपता
केनवायोःप्रातिकूल्यादभिमुखपताकेन॥एतत्पराजयसूचकं॥९॥१०॥निघ्नन्निघ्नंतंघ्नंतमितिवापाठः॥११॥१२॥१३॥

१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥ अनुपादे पादस्थानस्यापि पश्चाद्भागे ॥१९॥ दक्षिणे अनुपादे ॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥

व्यूहं व्यूह्य महेष्वासो मकरं शत्रुतापनः ॥ प्रत्युद्ययौ तथा कर्णः पांडवान्विजिगीषया ॥१४॥ मकरस्य तु तुंडे वै कर्णो राज
न्व्यवस्थितः ॥ नेत्राभ्यां शकुनिः शूर उलूकश्च महारथः ॥१५॥ द्रोणपुत्रस्तु शिरसि ग्रीवायां सर्व सोदराः ॥ मध्ये दुर्योध
नो राजा बलेन महतावृतः ॥१६॥ वामपादे तु राजेंद्र कृतवर्मा व्यवस्थितः ॥ नारायणबलैर्युक्तो गोपालैर्युद्धदुर्मदैः ॥
१७॥ पादे तु दक्षिणे राजन्गौतमः सत्यविक्रमः ॥ त्रिगर्तैः सुमहेष्वासैर्दाक्षिणात्यैश्च संवृतः ॥१८॥ अनुपादे तु यो वा
मस्तत्र शल्यो व्यवस्थितः ॥ महत्या सेनया सार्धं मद्रदेशसमुत्थया ॥१९॥ दक्षिणे तु महाराज सुषेणः सत्यसंगरः ॥ वृ
तो रथसहस्रेण दंतिनां च त्रिभिः शतैः ॥२०॥ पुच्छे ह्यास्तां महावीर्यौ भ्रातरौ पार्थिवौ तदा ॥ चित्रश्च चित्रसेनश्च म
हत्या सेनया वृतौ ॥२१॥ तथा प्रयाते राजेंद्र कर्णे नरवरोत्तमे ॥ धनंजयमभिप्रेक्ष्य धर्मराजोब्रवीदिदं ॥२२॥ पश्य
पार्थ यथा सेना धार्तराष्ट्री ह संयुगे ॥ कर्णेन विहिता वीर गुप्ता वीरैर्महारथैः ॥२३॥ हतवीरतमा ह्येषा धार्तराष्ट्री
महाचमूः ॥ फल्गुशेषा महाबाहो तृणैस्तुल्या मता मम ॥२४॥ एको ह्यत्र महेष्वासः सूतपुत्रो विराजते ॥ सदेवासुरगं
धर्वैः सकिन्नरमहोरगैः ॥२५॥

॥२४॥

॥२६॥ व्यूहरचयः ॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥ ॥ ॥

चराचरैस्त्रिभिर्लोकैर्योजिग्यो रथिनां वरः ॥ तं हत्वाद्य महाबाहो विजयस्तव फाल्गुन ॥२६॥ उद्धृतश्च भवेच्छल्यो मम द्वा
दशवार्षिकः ॥ एवं ज्ञात्वा महाबाहो व्यूहं व्यूह यथेच्छसि ॥२७॥ भ्रातुरेतद्वचः श्रुत्वा पांडवः श्वेतवाहनः ॥ अर्धचंद्रे
ण व्यूहेन प्रत्यव्यूहत तां चमूं ॥२८॥ वामपार्श्वे तु तस्याथ भीमसेनो व्यवस्थितः ॥ दक्षिणे च महेष्वासो धृष्टद्युम्नो व्यवस्थि
तः ॥२९॥ मध्ये व्यूहस्य राजा तु पांडवस्य धनंजय ॥ नकुलः सहदेवश्च धर्मराजस्य पृष्ठतः ॥३०॥ चक्ररक्षौ तु पांचाल्यौ
युधामन्यूत्तमौजसौ ॥ नार्जुनं जहतुर्युद्धे पाल्यमानौ किरीटिना ॥३१॥ शेषा नृपतयो वीराः स्थिता व्यूहे सदंशिताः
यथाभागं यथोत्साहं यथायत्नं च भारत ॥३२॥ एवमेतन्महाव्यूहं व्यूह्य भारत पांडवाः ॥ तावकाश्च महेष्वासा यु
द्धायैव मनो दधुः ॥३३॥ दृष्ट्वा व्यूढां तव चमूं सूतपुत्रेण संयुगे ॥ निहतान्पांडवान्मेने धार्तराष्ट्रः सबांधवः ॥३४॥
तथैव पांडवीं सेनां व्यूढां दृष्ट्वा युधिष्ठिरः ॥ धार्तराष्ट्रान्हतान्मेने सकर्णान्वै जनाधिप ॥३५॥ ततः शंखाश्च भेर्यश्च
पणवानकदुंदुभिः ॥ डिंडिमाश्चाप्यहन्यंत झर्झराश्च समंततः ॥३६॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ इतिश्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि द्वादशोध्यायः ॥ १२ ॥ ॥

सेनयोरुभयोराजन्वाद्यंतमहास्वनाः ॥ सिंहनादश्च संजज्ञे शूराणां जयगृद्धिनां ॥ ३७ ॥ हयहेषितशब्दाश्च वारणा
नां च बृंहतां ॥ रथनेमिस्वनाश्चोग्राः संबभूवुर्जनाधिप ॥ ३८ ॥ न द्रोणव्यसनं कश्चिज्जानीते तत्र भारत ॥ दृष्ट्वा कर्णं महेष्वा
संमुखं व्यूहसंदर्शिनं ॥ ३९ ॥ उभे सैन्ये महाराज प्रहृष्टनरसंकुले ॥ योद्धुकामे स्थिते राजन् हंतुमन्योन्यमोजसा ॥ ६० ॥
तत्र यत्तौ सुसंरब्धौ दृष्ट्वान्योन्यं व्यवस्थितौ ॥ अनीकमध्ये राजेंद्र चेरतुः कर्णपांडवौ ॥ ६१ ॥ नृत्यमाने च ते सेने समेया
तां परस्परं ॥ तयोः पक्षैः प्रपक्षैश्च निर्जग्मुस्ते युयुत्सवः ॥ ६२ ॥ ततः प्रववृते युद्धं नरवारणवाजिनां ॥ रथानां च महारा
ज जघ्नन्योन्यमभिनिघ्नतां ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वादशोध्यायः ॥ १२ ॥ संजय उवाच ते सेने न्यो
न्यमासाद्य प्रहृष्टाश्वनरद्विपे ॥ बृहत्यौ संप्रजज्ञाते देवासुरसमप्रभे ॥ १ ॥ ततो नररथाश्वेभाः पत्तयश्चोग्रवि
क्रमाः ॥ संप्रहारान् भृशं चक्रुर्देहपाप्मासुनाशनान् ॥ २ ॥ ॥ ते सेने ॥ प्रगृह्य त्वाभाव छांदसः ॥ १ ॥ देहानां पाप्मनां ॥ २५ ॥
मसूनां च नाशनात् ॥ २ ॥

पूर्णचंद्रार्काणां कांतिभिः समैः पद्मानां गंधतः समैः नस्तरुजास्तीर्णवंतः ॥ ३ ॥ ४ ॥ व्यायतापुष्टाः आयताः दीर्घा

पूर्णचंद्रार्कपद्मानां कांतिभिर्गंधतः समैः ॥ उत्तमांगैर्नृसिंहानां नृसिंहास्तस्तरुर्महीं ॥ ३ ॥ अर्धचंद्रैस्तथा भल्लैः
क्षुरप्रैरसिपट्टिशैः ॥ परश्वधैश्चाप्यकृंतन्नुत्तमांगानि युध्यतां ॥ ४ ॥ व्यायतायतबाहूनां व्यायतायतबाहुभिः ॥
बाहवः पातिता रेजुर्धरण्यां सायुधांगदाः ॥ ५ ॥ तैः स्फुरद्भिर्मही भाति रक्तांगुलितलैस्तथा ॥ गरुडप्रहितैरुग्रैः पंचा
स्यैरुरगैरिव ॥ ६ ॥ द्विरदस्यंदनाश्वेभ्यः पेतुर्वीरा द्विषद्धताः ॥ विमानेभ्यो यथा क्षीणे पुण्ये स्वर्गसदस्तथा ॥ ७ ॥ गदा
भिरन्ये गुर्वीभिः परिघैर्मुसलैरपि ॥ पोथिताः शतशः पेतुर्वीरा वीरतरै रणे ॥ ८ ॥ रथा रथैर्विमथिता मत्ता मत्तै
र्द्विपा द्विपैः ॥ सादिनः सादिभिश्चैव तस्मिन्परमसंकुले ॥ ९ ॥ रथैर्नरा रथा नागैरश्वारोहाश्च पत्तिभिः ॥ अश्वारो
हैः पदाताश्च निहता युधि शेरते ॥ १० ॥ रथाश्वपत्तयो नागै रथाश्वेभाश्च पत्तिभिः ॥ रथपत्तिद्विपाश्चाश्वैर्रथैश्चा
पि नरद्विपाः ॥ ११ ॥

॥ ५ प्रहितैर्निरदंस्तैः क्षोद्याकृत्यागे ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११

१२॥१३॥१४॥१५॥आपीडिनः भूषावंतः॥नानापृथक्विविधरागाणिवसनानियेषांतेविरागवसनाः॥१६॥१७॥

रथाश्वेभनराणांतुनराश्वेभरथैःकृते॥पाणिपादैश्चवक्त्रैश्चरथैश्चकदनंमहत्॥१२॥तथातस्मिन्बलेशूरै
र्वध्यमानेहतेनच॥अस्मानभ्याययुःपार्थावृकोदरपुरोगमाः॥१३॥धृष्टद्युम्नःशिखंडीचद्रौपदेयाःप्रभद्र
काः॥सात्यकिश्चेकितानश्चद्राविडैःसैनिकैःसह॥१४॥वृताव्यूहेनमहतापांड्याश्चोलाःसकेरलाः॥व्यूढोरस्का
दीर्घभुजाःप्रांशवःपृथुलोचनाः॥१५॥आपीडिनोरक्तदंतामत्तमातंगविक्रमाः॥नानाविरागवसनागंधचूर्णाव
चूर्णिताः॥१६॥बद्धासयःपाशहस्तावारणप्रतिवारणाः॥समानमृत्यवोराजन्नासजंतपरस्परं॥१७॥कलापिनश्चा
पहस्तादीर्घकेशाःप्रियंवदाः॥पत्तयःसादिनश्चान्येघोररूपपराक्रमाः॥१८॥अथापरेपुनःशूराश्चेदिपांचा
लकेकयाः॥कारूषाःकोशलाःकांच्यामागधाश्चापिदुद्रुवुः॥१९॥तेषांरथाश्चनागाश्चप्रवराश्चोग्रपत्तयः॥ना
नावाद्यधरैर्हृष्टानृत्यंतिचहसंतिच॥२०॥तस्यसैन्यस्यमहतोमहामात्रवरैर्वृतः॥मध्येवृकोदरोभ्यायात्वदीयान्ना
गधूर्गत॥२१॥
॥२०माहामात्ररथैरितिपाठेश्रेष्ठरथैःगजधूर्गतःगजस्कंधगतः॥२१॥

उदयाद्रिभवनं॥उदयाद्रेरग्र्यभवनं॥अग्राद्रीत्यग्रशब्दस्यपूर्वनिपातआर्षः उदयनाम्नोअग्राद्रिःपूर्वपर्वतःसएवभ
नमितिवाउदयाग्राद्रिभवनइतिपाठेउदयाचलस्याग्रेशृंगे॥अत्रेरर्कवत्तस्यभवनं॥२२॥शारदस्यशारदाउपलक्षित

सनागप्रवरेणाग्रोविधिवत्कल्पितोबभौ॥उदयाग्राद्रिभवनंयथाभ्युदितभास्करं॥२२॥तस्यायसंवर्मवरंवररत्न
विभूषितं॥ताराव्याप्तस्यनभसःशारदस्यसमन्वितं॥२३॥सतोमरव्यग्रकरश्चारुमौलिःस्वलंकृतः॥शरन्मध्यदि
नार्काभस्तेजसाव्यदहद्रिपून्॥२४॥तंदृष्ट्वाद्विरदंदूरात्क्षेमधूर्तिर्द्विपस्थितः॥आह्वयन्नभिदुद्रावप्रमनाःप्रमनस्त
रं॥२५॥तयोःसमभवद्युद्धंद्विपयोरुग्ररूपयोः॥यदृच्छयाद्रुमवतोर्महापर्वतयोरिव॥२६॥संसक्तनागौतौवीरौतो
मरैरितरेतरं॥बलवत्सूर्यरश्मिभिर्भित्त्वान्योन्यंविनेदतुः॥२७॥व्यपसृत्यतुनागाभ्यांमंडलानिविचेरतुः॥प्रगृह्यचोभौ
धनुषीजघ्नतुर्वैपरस्परं॥२८॥
॥स्य॥२३॥चारुमौलिरम्यकिरीटः॥२४॥द्विपस्थितोद्विपारूढः॥प्रमनाःप्रहृष्टमनाःप्रम
नस्तरंप्रसन्नतरमनसं॥२५॥२६॥विनेदतुःसन्निहितौबभूवतुःवव्रधुरित्यर्थः॥२७॥२८॥

२९॥३०॥३१॥ अपरैस्तोमरैरेव॥३२॥ सः भीमसेनः मेघैः सप्तसप्तिरिवांशुमान्॥ यथा मेघांतर्हितस्य सूर्यस्य मरीच

क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्बाणशब्दैश्च सर्वतः॥ तौ जनं हर्षयंतौ च सिंहनादं प्रचक्रतुः॥२९॥ समुद्यतकराभ्यां तौ द्विपाभ्यां
कृतिनावुभौ॥ वातोद्धूतपताकाभ्यां युयुधाते महाबलौ॥ तावन्योन्यस्य धनुषी छित्वान्योन्यं विनेदतुः॥ शक्तितोमर
वर्षेण प्रावृण्मेघाविवांबुभिः॥३१॥ क्षेमधूर्तिस्तदा भीमं तोमरेण स्तनांतरे॥ निर्बिभेदातिवेगेन षड्भिश्चाप्यपरै
र्नदन्॥३२॥ स भीमसेनः शुशुभे तोमरैरंगमाश्रितैः॥ क्रोधदीप्तवपुर्मेघैः सप्तसप्तिरिवांशुमान्॥३३॥ ततो
भास्करवर्णाभमंजोगतिमयस्मयम्॥ ससर्ज तोमरं भीमः प्रत्यमित्राय यत्नवान्॥३४॥ ततः कुलूताधिपतिश्चापमा
नम्य सायकैः॥ दशभिस्तोमरं छित्वा षष्ट्या विव्याध पांडवम्॥३५॥ अथ कार्मुकमादाय भीमो जलदनिस्वनम्॥ रि
पोरभ्यर्दयन्नागमुन्नदन्पांडवः शरैः॥३६॥ ॥२७॥

यः रश्मिरूपेण सर्वतः प्रसरंति॥ एवं रश्मिस्थानीयास्तोमराः॥३३॥ अंजोगतिं ऋजुगतिम्॥३४॥३५॥३६॥

गृह्यमाणः निगृह्यमाणः क्षेमधूर्तिना॥३७॥३८॥३९॥ आमित्रं शत्रुसंबंधिनं सामित्रमिति पाठांतरे॥४०॥४१॥४२

स शरौघार्दितो नागो भीमसेनेन संयुगे॥ गृह्यमाणोऽपि नातिष्ठद्वातोद्धूत इवांबुदः॥३७॥ तमभ्यधावद्द्विरदं भीमो
भीमस्य नागराट्॥ महावातेरितं मेघं वातोद्धूत इवांबुदः॥३८॥ संनिवार्यात्मनो नागं क्षेमधूर्तिः प्रतापवान्॥ वि
व्याधाभिद्रुतं बाणैर्भीमसेनस्य कुंजरम्॥३९॥ ततः साधुविसृष्टेन क्षुरेणानतपर्वणा॥ छित्वा शरासनं शत्रोर्नागं सा त
मित्रमार्दयत्॥४०॥ ततः क्रुद्धो रणे भीमं क्षेमधूर्तिः पराभिनत्॥ जघानास्य द्विरदं नाराचैः सर्वमर्मसु॥४१॥ स पपात म
हानागो भीमसेनस्य भारत॥ पुरा नागस्य पतनादवप्लुत्य स्थितो महीम्॥४२॥ तस्य भीमोऽपि द्विरदं गदया समपोथयत्
तस्मात्प्रमथितान्नागात्क्षेमधूर्तिमवप्लुतम्॥४३॥ उद्यतायुधमायांतं गदयाहन्वृकोदरः॥ स पपात हतः सासिर्व्यसु
स्तमभितो द्विपम्॥४४॥ वज्रप्रभग्नमचलं सिंहो वज्रहतो यथा॥ तं हतं नृपतिं दृष्ट्वा कुलूतानां यशस्करम्॥४५॥

४३॥ अहन् हतवान् हतः गदयाशकलीकृतः॥ अतएव अभितो द्विपस्याभितः पपात॥४४॥४५॥ ॥ ॥

७६॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ क्षेमधूर्त्तिवधोनामत्रयोदशोध्यायः॥१३॥ ततः द्रौणिमभ्यद्रवत् ॥१॥२॥

प्राद्रवद्व्यथितासेनात्वदीयाभरतर्षभ॥१६॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिक्षेमधूर्त्तिवधः त्रयोदशोध्यायः॥ संजयउ॰
ततः कर्णोमहेष्वासः पांडवानामनीकिनीं॥ जघानसमरेशूरः शरैःसन्नतपर्वभिः॥१॥ तथैवपांडवाराजंस्तव
पुत्रस्यवाहिनीं॥ कर्णस्यप्रमुखेक्रुद्धानिजघ्नुस्तेमहारथाः॥२॥ कर्णोपिराजन्समरेव्यहनत्पांडवींचमूं॥ नारा
चैरर्करश्म्याभैः कर्मारपरिमार्जितैः॥३॥ तत्रभारतकर्णेननाराचैस्ताडितास्तदा॥ नेदुःसेदुश्चमम्लुश्चबभ्रमु
श्चदिशोदश॥४॥ वध्यमानेबलेतस्मिन्सूतपुत्रेणमारिष॥ नकुलोभ्यद्रवत्तूर्णंसूतपुत्रंमहारणे॥५॥ भीमसेन
स्तथाद्रौणिंकुर्वाणंकर्मदुष्करं॥ विंदानुविंदौकैकेयौसात्यकिः समवारयत्॥६॥ श्रुतकर्माणमायांतंचित्रसे
नोमहीपतिः॥ प्रतिविंध्यस्तथाचित्रंचित्रकेतनकार्मुकं॥७॥ दुर्योधनस्तुराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरं॥ संसप्तक
गणान्क्रुद्धोह्यभ्यधावद्धनंजयः॥८॥ धृष्टद्युम्नः कृपेणाथतस्मिन्वीरवरक्षये॥ शिखंडीकृतवर्माणंसमासाद ॥२८॥
यदच्युतं॥९॥
॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥ कृपेणायुयुधेतिशेषः॥

माद्रीपुत्रः सुतंतवेत्यस्यव्याख्यादुःशासनमिति॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥ ॥

श्रुतकीर्त्तिस्तथाशल्यंमाद्रीपुत्रः सुतंतव॥ दुःशासनंमहाराजसहदेवः प्रतापवान्॥१०॥ केकेयौसात्यकिंयुद्धे
शरवर्षेणभास्वता॥ सात्यकिः केकयौचापिछादयामासभारत॥११॥ तावेनंभ्रातरौवीरौजघ्नतुर्हृदयेभृशं
विषाणाभ्यांयथानागौप्रतिनागंमहावने॥१२॥ शरसंभिन्नवर्माणौतावुभौभ्रातरौरणे॥ सात्यकिंसत्यकर्माणं
राजन्विव्यधतुःशरैः॥१३॥ तौसात्यकिर्महाराजप्रहसन्सर्वतोदिशः॥ छादयन्शरवर्षेणवारयामासभारत
१४॥ वार्यमाणौततस्तौहिशैनेयशरवृष्टिभिः॥ शैनेयस्यरथंतूर्णंछादयामासतुःशरैः॥१५॥ तयोस्तुधनु
षीचित्रेछित्वाशौरिर्महायशाः॥ अथतौसायकैस्तीक्ष्णैर्वारयामाससंयुगे॥१६॥ अथान्येधनुषीचित्रेप्रगृह्य
चमहाशरान्॥ सात्यकिंछादयंतौतौचेरतुर्लघुसुष्ठुच॥१७॥ ताभ्यांमुक्तामहाबाणाः कंकबर्हिणवाससः
घोतयंतोदिशःसर्वाः संपेतुःस्वर्णभूषिताः॥१८॥
॥१६॥१७॥१८॥

बाणांधकारमभवत्तयोराजन्महामृधे॥ अन्योन्यस्यधनुश्चैवधनुश्चैवचिच्छेदुस्तेमहारथाः॥ १९॥ ततःकु
द्धोमहाराजसात्वतोयुद्धदुर्मदः॥ धनुरन्यत्समादायसज्यंकृत्वाचसंयुगे॥ २०॥ सुरप्रेणसुतीक्ष्णेनअनुविंदशि
रोहरत्॥ आपतत्तच्छिरोराजन्कुंडलोपचितंमहत्॥ २१॥ शंबरस्यशिरोयद्वन्निहतस्यमहारणे॥ शोचयं
न्केकयान्सर्वान्जगामाशुवसुंधरां॥ २२॥ तंदृष्ट्वानिहतंशूरंभ्रातातस्यमहारथः॥ सज्यमन्यद्धनुःकृत्वाशैने
यंपर्यवारयत्॥ २३॥ सषष्ट्यासात्यकिंविध्वास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ ननादबलवन्नादंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत्
२४॥ सात्यकिंचततस्तूर्णंकेकयानांमहारथः॥ शरैरनेकसाहस्रैर्बाह्वोरुरसिचार्दयत्॥ २५॥ सशरैःसतस
र्वांगःसात्यकिःसत्यविक्रमः॥ रराजसमरेराजन्सपुष्पइवकिंशुकः॥ २६॥ सात्यकिःसमरेविद्धःकेकयेनम
हात्मना॥ केकेयंपंचविंशत्याविव्याधप्रहसन्निव॥ २७॥ तावन्योन्यस्यसमरेसंछिद्यधनुषीशुभे॥ हत्वाचसा
रथिंतूर्णंहयांश्चरथिनांवरौ॥ २८॥ विरथावसियुद्धायसमाजग्मतुराहवे॥ शतचंद्रचितेगृह्यचर्मणीसुभु
जौतथा॥ २९॥ विरोचंतौमहारंगेनिस्त्रिंशवरधारिणौ॥ यथादेवासुरेयुद्धेजंभशक्रौमहाबलौ॥ ३०॥ ॥

॥ ॥१९॥२०॥उपचितमलंकृतं॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥



३१॥३२॥३३॥३४॥उपहस्तेनतिर्यकहस्तेन॥३५॥३७॥३८॥३९॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० विंदानुविंदवधोना

मंडलानिततस्तौतुविचरंतौमहारणे॥ अन्योन्यमभितस्तूर्णंसमाजग्मतुराहवे॥ ३१॥ अन्योन्यस्यवधेचैवचक्र
तुर्यत्नमुत्तमं॥ केकेयस्यद्विधाचर्मततश्चिच्छेदसात्वतः॥ ३२॥ सात्यकेस्तुतथैवासौचर्मचिच्छेदपार्थिवः॥ च
र्मछित्वातुकेकेयस्तारागणशतैर्वृतं॥ ३३॥ चचारमंडलान्येवगतप्रत्यागतानिच॥ तंचरंतंमहारंगेनिस्त्रिं
शवरधारिणं॥ ३४॥ अपहस्तेनचिच्छेदशैनेयस्त्वरयान्वितः॥ सवर्माकेकेयोराजन्द्विधाछिन्नोमहारणे
३५॥ निपपातमहेष्वासोवज्राहतइवाचलः॥ तंनिहत्यरणेशूरःशैनेयोरथसत्तमः॥ ३६॥ युधामन्युरथं
तूर्णमारुरोहपरंतपः॥ ततोन्यंरथमास्थायविधिवत्कल्पितंपुनः॥ ३७॥ केकेयानांमहत्सैन्यंव्यधमत्सात्यकिः व
शरैः॥ सावध्यमानासमरेकेकेयानांमहाचमूः॥ ३८॥ तमुत्सृज्यरणेशत्रुंप्रदुद्रावदिशोदश॥ ३९॥ इ
तिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिविंदानुविंदवधोनामचतुर्दशोध्यायः॥ १४॥
॥मचतुर्दशोध्यायः॥१४॥ ॥छ॥

कृतकर्मा ॥१॥ अभिसारः अभिसाराधिपतिश्चित्रसेनः आहत्यं स ॥३॥ मूर्छां अर्धनिद्रां कश्मलं अचित्तत्वं ॥४॥
एनं कृतकर्माणं ॥५॥ तं कृतकर्माणं ॥६॥७॥ सशरैरिति गोष्ठी गोयूथपः शंडो महोक्षः स यथा शृंगादौ अलंकृतः ए

संजय उ० ॥ कृतकर्मा ततो राजंश्चित्रसेनं महीपतिं ॥ आजघ्ने समरे क्रुद्धः पंचाशद्भिः शिलीमुखैः ॥१॥ अभिसा
रस्तु तं राजन्नवभिर्नतपर्वभिः ॥ कृतकर्माणमाहत्य सूतं विव्याध पंचभिः ॥२॥ कृतकर्मा ततः क्रुद्धश्चित्रसे
नं च मुमूर्खे ॥ नाराचेन सुतीक्ष्णेन मर्मदेशे समार्पयेत् ॥३॥ सोतिविद्धो महाराज नाराचेन महात्मना ॥ मू
र्छामभिययौ वीरः कश्मलं चाविवेश ह ॥४॥ एतस्मिन्नंतरे चैनं कृतकीर्तिर्महायशाः ॥ नवत्या जगतीपा
लं छादयामास पत्रिभिः ॥५॥ प्रतिलभ्य ततः संज्ञां चित्रसेनो महारथः ॥ धनुश्चिच्छेद भल्लेन तं च विव्याध स
प्तभिः ॥६॥ सोन्यत्कार्मुकमादाय वेगघ्नं रुक्मभूषितं ॥ चित्ररूपधरं चक्रे चित्रसेनं शरोर्मिभिः ॥७॥ सशरैश्चि
त्रितो राजा चित्रमाल्यधरो युवा ॥ युवेव समरे शोभद्गोष्ठीमध्ये स्वलंकृतः ॥८॥ ॥३०॥

॥ वंसः शरैरलंकृत इत्यर्थः ॥८॥

९ ॥१०॥ कृतछविः आहितशोभनः ॥११॥ १२ ॥ सुपत्रिभिः शोभनपुंखवद्भिर्नाराचानां शतैः ॥१३॥ १४ ॥१५॥

कृतकर्मा रणमध्ये वै नाराचेन स्तनांतरे ॥ बिभेद तरसा शूरस्तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥९॥ कृतकर्मापि समरे ना
राचेन समर्पितः ॥ सुस्राव रुधिरं तत्र गैरिकार्द्र इवाचलः ॥१०॥ ततः स रुधिराक्तांगो रुधिरेण कृतछविः ॥ ररा
ज समरे वीरः सुपुष्प इव किंशुकः ॥११॥ कृतकर्मा ततो राजन् शत्रुणा समभिद्रुतः ॥ शत्रुसंवारणं क्रुद्धो
द्विधा विच्छेद कार्मुकं ॥१२॥ अथैनं छिन्नधन्वानं नाराचानां शतैस्त्रिभिः ॥ छादयन्समरे राजन्विव्याध च सु
पत्रिभिः ॥१३॥ ततो परेण भल्लेन तीक्ष्णेन निशितेन च ॥ जहार सशिरस्त्राणं शिरस्तस्य महात्मनः ॥१४॥
न छिरो न्यपतद्भूमौ चित्रसेनस्य दीप्तिमत् ॥ यदृछया यथा चंद्रश्च्युतः स्वर्गान्महीतलं ॥१५॥ राजानं निहतं
दृष्ट्वा तेभिसारं तु मारिष ॥ अभ्यद्रवंत वेगेन चित्रसेनस्य सैनिकाः ॥१६॥ ततः क्रुद्धो महेष्वासस्तत्सैन्यं प्राद्र
वच्छरैः ॥ अंतकाले यथा क्रुद्धः सर्वभूतानि प्रेतराट् ॥१७॥ ते वध्यमानाः समरे तव योत्रे रणधन्विना ॥ व्यद्रवं
त दिशस्तूर्णं दावदग्धा इव द्विपाः ॥१८॥

॥१६॥ प्रेतराट् यमः ॥१७॥ दावो दावाग्निस्तेन दग्धाः ॥१८॥

॥१९॥२०॥२१॥२२॥स्वर्णघंटांसुवर्णमयघटाचिताम् ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥

तांस्तुविद्रवतोदृष्ट्वानिरुत्साहान्द्विषज्जये॥द्रावयन्निषुभिस्तीक्ष्णैः श्रुतकर्माव्यरोचत॥१९॥प्रतिविंध्यस्तत
श्चित्रंभित्त्वापंचभिराशुगैः॥सारथिंचत्रिभिर्विध्वाध्वजमेकेषुणापिच॥२०॥तंचित्रोनवभिःसद्धैर्बाह्वो
रुरसिचार्पयत्॥स्वर्णपुंखैःप्रसन्नाग्रैःकंकबर्हिणवाजितैः॥२१॥प्रतिविंध्योधनुःछित्वातस्यभारतसाय
कैः॥पंचभिर्निशितैर्बाणैरथैनंसहिजघ्निवान्॥२२॥ततःशक्तिंमहाराजस्वर्णघंटांदुरासदां॥प्राहिणोत्त
वपौत्रायघोरामग्निशिखामिव॥२३॥तामापतंतींसहसामहोल्काप्रतिमांतदा॥द्विधाधाचिच्छेदसमरेप्रति
विंध्योहसन्निव॥२४॥सापपातद्विधाछिन्नाप्रतिविंध्यशरैःशितैः॥युगांतेसर्वभूतानित्रासयंतीयथा
शनिः॥२५॥शक्तिंतांप्रहतांदृष्ट्वाचित्रोगृह्यमहागदां॥प्रतिविंध्यायचिक्षेपरुक्मजालविभूषितां॥२६॥
साजघानहयांस्तस्यसारथिंचमहारणे॥रथंप्रमृद्यवेगेनधरणीमन्वपद्यत॥२७॥

२८॥२९॥३०॥गात्रावरणंकवचं॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰पंचदशोध्यायः

एतस्मिन्नेवकालेतुरथादाप्लुत्यभारत॥समासाद्यरणेशूरंप्रतिविंध्यंमहाप्रभो॥२८॥निर्भिद्यदक्षिणंबाहुंनि
पपातमहीतले॥पतिताभासयंश्चैवतंदेशंमशानिर्यथा॥२९॥प्रतिविंध्यस्ततोराजंस्तोमरंहेमभूषितं॥प्रेषया
माससंक्रुद्धश्चित्रस्यवधकांक्षया॥३०॥सतस्यवर्मावरणंभित्वाहृदयमेवच॥जगामधरणींतूर्णंमहोरग
इवाशयं॥३१॥सपपाततदाराजातोमरेणसमाहतः॥प्रसार्यविपुलौबाहूपीनौपरिघसन्निभौ॥३२॥चि
त्रंसंप्रेक्ष्यनिहतंतावकारणशोभिनः॥अभ्यद्रवंतवेगेनप्रतिविंध्यंसमंततः॥३३॥सृजंतोविविधान्बाणा
न्शतघ्नीश्चसकिंकिणीः॥तमवच्छादयामासुःसूर्यमभ्रगणाइव॥३४॥तान्विव्याधमहाबाहुःशरजा
लेनसंयुगे॥व्यद्रावयन्त्वच्चमूंवज्रहस्तइवासुरीं॥३५॥तेवध्यमानाःसमरेतावकाःपांडवैर्नृप॥वि
प्रकीर्यंतसहसावातनुन्नाघनाइव॥३६॥विप्रद्रुतेबलेतस्मिन्वध्यमानेसमंततः॥द्रौणिरेकोभ्ययात्
तूर्णंभीमसेनंमहाबलं॥३७॥ततःसमागमोघोरोबभूवसहसातयोः॥यथादेवासुरेयुद्धेवृत्रवासवयोरिव॥३८

॥१५॥ ॥भीम॥१२॥३॥४॥५॥ खड्गगंडकः॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥

त्वरया

इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिपंचदशोऽध्यायः॥१५॥ संजयउवाच॥ भीमसेनंततोद्रौणीराजन्विव्याधपत्रिणा
॥परयायुक्तोदर्शयन्नस्त्रलाघवं॥१॥ अथैनंपुनराजघ्नेनवत्यानिशितैः शरैः॥ सर्वमर्माणिसंप्रेक्ष्यमर्मज्ञो
लघुहस्तवत्॥२॥ भीमसेनसमाकीर्णोद्रौणिनानिशितैःशरैः॥ रराजसमरेराजन्रश्मिवानिवभास्करः॥३॥ त
तःशरसहस्रेणसुप्रयुक्तेनपांडवाः॥ द्रोणपुत्रमवच्छाद्यसिंहनादममुंचत॥४॥ शरैःशरांस्ततोद्रौणिःसंवार्ययु
धिपांडवं॥ ललाटेऽभ्याहनद्राजन्नाराचेनस्मयन्निव॥५॥ ललाटस्थंततोबाणंधारयामासपांडवः॥ यथाशृंगंवने
दृप्तःखड्गोधारयतेनृप॥६॥ ततोद्रौणिंरणेभीमोयतमानंपराक्रमी॥ त्रिभिर्विव्याधनाराचैर्ललाटेविस्मयन्नि
व॥७॥ ललाटस्थैस्ततोबाणैर्ब्राह्मणोसौव्यरोचत॥ प्रावृषीवयथासिक्तस्त्रिशृंगःपर्वतोत्तमः॥८॥ ततःशरशतै
र्द्रौणिरर्दयामासपांडवं॥ नचैनंकंपयामाससमातरिश्वेवपर्वतं॥९॥ तथैवपांडवोयुद्धेद्रौणिंशरशतैःशरैः॥ ना
कंपयतसंहृष्टोवार्योघइवपर्वतं॥१०॥ तावन्योन्यंशरैर्घोरैश्छादयानौमहारथौ॥ रथचर्यगतौवीरौशुशुभातेबलो
त्कटौ॥११॥ ॥३२॥

१२॥ कृतप्रतिकृतेअन्योन्यास्त्रप्रतिघाते॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥ —

आदित्याविवसंदीप्तौलोकक्षयकरावुभौ॥ स्वरश्मिभिरिवान्योन्यंतापयंतौशरोत्तमैः॥१२॥ ततःप्रतिकृतेयत्नंकुर्वाणौ
तौमहारणे॥ कृतप्रतिकृतेयत्नौशरसंघैरभीतवत्॥१३॥ व्याघ्राविवचसंग्रामेचेरतुस्तौनरोत्तमौ॥ शरदंष्ट्रौदुरा
धर्षौचापवक्त्रौभयंकरौ॥१४॥ अभूतांतावदृश्यौचशरजालैःसमंततः॥ मेघजालैरिवच्छन्नौगगनेचंद्रभास्करौ
१५॥ चकाशेतमुहूर्तेनततस्तावप्यरिंदमौ॥ विमुक्तावभ्रजालेनअंगारकबुधाविव॥१६॥ अथतत्रैवसंग्रामेवर्त
मानेसुदारुणे॥ अपसव्यंततश्चक्रेद्रौणिस्तत्रवृकोदरं॥१७॥ किरंछरशतैरुग्रैर्धाराभिरिवपर्वतं॥ नतुनमम्
षेभीमःशत्रोर्विजयलक्षणं॥१८॥ प्रतिचक्रेततोराजन्पांडवोप्यपसव्यतः॥ मंडलानांविभागेषुगतप्रत्यागतेषु
च॥१९॥ बभूवतुमलंयुद्धंतयोःपुरुषसिंहयोः॥ चरित्वाविविधान्मार्गान्मंडलस्थानमेवच॥२०॥ शरैःपूर्णायतो
त्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः॥ अन्योन्यस्यवधेचैवचक्रतुर्यत्नमुत्तमं॥२१॥ इषतुर्विरथंचैवकर्तुमन्योन्यमाहवे ततो
द्रौणिर्महास्त्राणिप्रादुश्चक्रेमहारथः॥२२॥ तान्यस्त्रैरेवसमरेप्रतिजघ्नेथपांडवः॥ ततोघोरंमहाराजअस्त्रयुद्ध
मवर्तत॥२३॥

॥२४॥२५॥उल्कानांअन्योन्याभिमुखंपातास्तैरावृतमिवेतिसुमोपति॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४

ग्रहयुद्धंयथाघोरंप्रजासंहरणेऽभवत्॥तेबाणाःसमसज्जंतमुक्तास्ताभ्यांतुभारत॥२४॥द्योतयंतोदिशःसर्वास्तवसै
न्यंसमंततः॥बाणसंघैर्वृतंघोरमाकाशंसमपद्यत॥२५॥उल्कापातावृतंयुद्धंप्रजानांसंक्षयेनृप॥बाणाभिघाता
त्संजज्ञेतत्रभारतपावकः॥२६॥सविस्फुलिंगोदीप्तार्चिर्योदहद्वाहिनीद्वयं॥तत्रसिद्धामहाराजसंपतंतोब्रुवन्वचः
२७॥युद्धानांमतिसर्वेषांयुद्धमेतदितिप्रभो॥सर्वयुद्धानिचैतस्यकलांनार्हंतिषोडशीं॥२८॥नेदृशंचपुनर्युद्धंभवि
ष्यतिकदाचन॥अहोज्ञानेनसंपन्नावुभौब्राह्मणक्षत्रियौ॥२९॥अहोशौर्येणसंपन्नावुभौचोग्रपराक्रमौ॥अहो
भीमबलोभीम~~बलौभीम~~एतस्यचकृतास्त्रता॥३०॥अहोवीर्यस्यसारत्वमहोसौष्ठवमेनयोः॥स्थितावेतौहिस
मरेकालांतकयमोपमौ॥३१॥रुद्रौद्वाविवसंभूतौयथाद्वाविवभास्करौ॥यमौवापुरुषव्याघ्रौघोररूपावुभौरणे
३२॥इतिवाचःस्मश्रूयंतेसिद्धानांवैमुहुर्मुहुः॥सिंहनादश्चसंजज्ञेसमेतानांदिवौकसां॥३३॥अद्भुतंचाप्यचिंत्यं
चदृष्ट्वाकर्मतयोरणे॥सिद्धचारणसंघानांविस्मयःसमपद्यत॥३४॥

३५॥३६॥तथैवदशनच्छदौक्रोधात्संदष्टौ॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥तौबाणौभृशाहनावितिहेतोःशराभ्यांजघ्न

प्रशंसंतिस्तदादेवाःसिद्धाश्चपरमर्षयः॥साधुद्रोणेमहाबाहोसाधुभीमेतिचाब्रुवन्॥३५॥तौशूरौसमरेराजन्परस्पर
कृतागसौ॥परस्परमुदीक्षेताक्रोधादुद्वृत्यचक्षुषी॥३६॥क्रोधरक्तेक्षणौतौतुक्रोधात्प्रस्फुरिताधरौ॥क्रोधात्संद
ष्टदशनौतथैवदशनच्छदौ॥३७॥अन्योन्यंछादयंतौस्मशरवृष्ट्यामहारथौ॥शरांबुधारौसमरेशस्त्रविद्युत्प्रकाशि
नौ॥३८॥तावन्योन्यंध्वजंविध्वासारथिंचमहारणे॥अन्योन्यस्यहयान्विध्वाविभिदातेपरस्परं॥३९॥ततःक्रु
द्धौमहाराजबाणौगृह्यमहाहवे॥उभौचिक्षिपतुस्तूर्णमन्योन्यस्यवधैषिणौ॥४०॥तौसायकौमहाराजद्योतमा
नौचमूमुखे॥आजघ्नतुःसमासाद्यवज्रवेगौदुरासदौ॥४१॥तौपरस्परवेगाच्चशराभ्यांचभृशाहतौ॥निपेत
तुर्महावीर्यौरथोपस्थेतयोस्तदा॥४२॥ततस्तुसारथिर्ज्ञात्वाद्रोणपुत्रःमचेतनं॥अपोवाहरणाद्राजन्सर्वसै
न्यस्यपश्यतः॥४३॥

॥भागाभ्यांतयोःतदीययोरथयोरुपस्थेमुखदेशेरथिनीडेतियावत॥४२॥४३॥

॥७७॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटीकायांअश्वत्थामभीमसेनयुद्धंनामषोडशोध्यायः॥१६॥ ॥यथा॥१२ ३ ४ ५

तथैवपांडवंराजन्विह्वलंतंमुहुर्मुहुः॥अपोवाहरथेनाजौसारथिश्शत्रुतापनं॥७७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्ण
पर्वणिअश्वत्थामभीमसेनयुद्धंनामषोडशोध्यायः॥१६॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥यथासंसप्तकैःसार्द्धमर्जुनस्याभ
वद्रणः॥अन्येषांचमहीपानांपांडवैस्तद्ब्रवीम॥१॥अश्वत्थाम्नस्तुयद्युद्धमर्जुनस्यचसंजय।अन्येषांचमहीपा
नांपांडवैस्तद्ब्रवीहिमे॥२॥ ॥संजयउ॰॥ ॥शृणुराजन्यथावृत्तंसंग्रामंब्रुवतोमम॥वीराणांशत्रुभिःसार्द्धंदेहपाप्मा
सुनाशनं॥३॥पार्थःसंसप्तकबलंप्रविश्यार्णवसन्निभं॥व्यक्षोभयदमित्रघ्नोमहावातइवार्णवं॥४॥शिरांस्यु
न्मथ्यवीराणांशितैर्भल्लैर्धनंजयः॥पूर्णचंद्राभवक्त्राणिस्वक्षिभ्रूदशनानिच॥५॥संतस्तारक्षितिंक्षिप्रंविना
लैर्नलिनैरिव॥सुवृत्तानायतान्पुष्टान्चंदनागरुभूषितान्॥६॥सायुधान्सतलत्राणान्पंचास्योरगसन्निभान्
॥बाहून्क्षुरैरमित्राणांचिच्छेदसमरेर्जुनः॥७॥धुर्यान्धुर्यतरान्सूतान्ध्वजांश्चापानिसायकान्॥पाणीन्सरत्नानस ॥३७॥
कृद्भल्लैःचिच्छेदपांडवः॥८॥

॥६॥७॥सरत्नान्रत्नांगुलीयकादियुक्तान्॥सरत्नीनितिपाठेरत्निःकूर्परादाकनिष्ठिकः
॥करःतत्सहितान्पाणीन्॥८॥

९॥सुसंरब्धाइत्यत्रसुसंमर्दाइतिपाठेशोभनःस्वर्गदःसंमर्दोयेषांतथाभूताः॥वासितेतिपुष्पवतीगौः तदर्थं॥१०॥१२॥छि
न्नेति

रथान्द्विपान्हयांश्चैवसारोहानर्जुनोयुधि॥शरैरनेकसाहस्रैर्निन्येराजन्यमक्षयं॥९॥तंप्रवीराःसुसंरब्धानर्द
मानाइवर्षभाः॥वासितार्थमिवक्रुद्धाभिद्रुत्यमदोत्कटाः॥निघ्नंतमभिजघ्नुस्तंशरैःशृंगैरिवर्षभाः॥तस्यतेषां
चतद्युद्धमभवल्लोमहर्षणं॥११॥त्रैलोक्यविजयेयद्वद्दैत्यानांसहवज्रिणा॥अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्विषतांसर्व
तोर्जुनः॥१२॥इषुभिर्बहुभिस्तूर्णंविध्वाप्राणान्जहारसः॥छिन्नत्रिवेणुचक्राक्षान्हतयोधान्ससारथीन्॥१३
विध्वस्तायुधतूणीरान्समुन्मथितकेतनान्॥संछिन्नयोक्त्ररश्मिकान्विवरूथान्विकूबरान्॥१४॥विस्रस्तबंधुर
युगान्विस्रस्ताक्षप्रमंडलान्॥रथान्विशकलीकुर्वन्महाभ्राणीवमारुतः॥१५॥विस्मापयन्प्रेक्षणीयंद्विषतांभ
यवर्द्धनं॥महारथसहस्रस्यसमंकर्माकरोज्जयः॥१६॥

॥त्रिवेणुःत्रयंयतःकाष्ठद्वयसहितोधूर्दंडःअक्षश्चक्राधरदंडः
१३॥योक्त्राणिबंधनरज्जवःरश्मयःविवरूथान्रथगुप्तिरहितान्॥कूबरंत्रिवेणोरग्रभागः॥बंधुरंरथतल्पः युगंधु
रग्रकाष्ठं॥१४॥अक्षप्रमंडलंरथनीडाक्षयोःसंधानकाष्ठजातंविशकलीकुर्वन्॥विशेषेणशकलीकुर्वन्॥१५॥१६॥

१७॥ चंद्रादीनां कांत्यादीन् यथासंख्यं बिभ्रतु ॥१८॥१९॥२०॥ अमित्रघ्नाः कराः कराकारमग्रफलकं येषां तान् अमित्रघ्नक

सिद्धदेवर्षिसंघाश्च चारणाश्चापि तुष्टुवुः ॥ देवदुंदुभयो नेदुः पुष्पवर्षाणि चापतन् ॥१७॥ केशवार्जुनयोर्मूर्ध्नि प्राह
वाक् चाशरीरिणी ॥ चंद्राग्न्यनिलसूर्याणां कांतिदीप्तिबलद्युतीः ॥१८॥ यौ सदा बिभ्रतु वीरा विमौ तौ केशवार्जुनौ ॥ ब्रह्मे
शानाविवाजय्यौ वीरावेकरथे स्थितौ ॥१९॥ सर्वभूतवरौ वीरौ नरनारायणावुभौ ॥ इत्येतन्महदाश्चर्यं दृष्ट्वा श्रुत्वा च भार
त ॥२०॥ अश्वत्थामा सुसंयत्तः कृष्णावभ्यद्रवद्रणे ॥ अथ पांडवमस्यंतममित्रघ्नकरान् शरान् ॥२१॥ सेषुणा पाणिनाहू
य प्रहसन्द्रौणिरब्रवीत् ॥ यदि मां मन्यसे वीर प्राप्तमर्थमिहातिथिं ॥२२॥ ततः सर्वात्मनात्वद्य युद्धातिथ्यं प्रयच्छ मे
एवमाचार्यपुत्रेण समाहूतो युयुत्सया ॥२३॥ बहु मेनेर्जुनात्मानमिति चाह जनार्दनं ॥ संसप्तकाश्च मे वध्या द्रौणिरा
ह्वयते च मां ॥२४॥ यदत्रानंतरं प्राप्तं शंस मे तद्धि माधव ॥ आतिथ्यकर्माभ्युत्थाय दीयतां यदि मन्यसे ॥२५॥ ॥

रान् ॥२१॥ अर्हं पूजयितुं योग्यं ॥२२॥२३॥२४॥ अनंतरं प्रथमं ॥२५॥

॥३५॥

॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥ आयस्तः यत्नवान् ॥३३॥३४॥ इषुधिप्रभृतिभ्यः शराः पेतुः लोमभ्योपि वर्म

एवमुक्तो वहत्पार्थं कृष्णो द्रोणात्मजांतिके ॥ जैत्रेण विधिनाहूतं वायुरिंद्रमिवाध्वरे ॥२६॥ तमामंत्र्यैकमनसं केश
वो द्रौणिमब्रवीत् ॥ अश्वत्थामन्स्थिरो भूत्वा प्रहराशु सहस्व च ॥२७॥ निर्वेष्टुं भर्तृपिंडं हि कालोयमुपजीविनां
॥ सूक्ष्मो विवादो विप्राणां स्थूलौ क्षात्रौ जयाजयौ ॥२८॥ याम् अभ्यर्थयसे मोहाद्दिव्यां पार्थस्य सत्क्रियां ॥ तामाप्तुमिच्छ
न्युधस्व ध्यस्व स्थिरो भूत्वाद्य पांडव ॥२९॥ इत्युक्तो वासुदेवेन तथेत्युक्त्वा द्विजोत्तमः ॥ विव्याध केशवं षष्ट्या नाराचैर
र्जुनं त्रिभिः ॥३०॥ तस्यार्जुनः सुसंक्रुद्धस्त्रिभिर्बाणैः शरासनं ॥ चिच्छेद चान्यदादत्त द्रौणिर्घोरतरं धनुः ॥३१॥ सज्जं
कृत्वा निमेषाच्च विव्याधार्जुनकेशवौ ॥ त्रिभिः शरैर्वासुदेवं सहस्रेण च पांडवं ॥३२॥ ततः शरसहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदा
नि च ॥ ससृजे द्रौणिरायस्तः संस्तभ्य च रणेर्जुनं ॥३३॥ इषुधेर्धनुषश्चैव ज्यायाश्चैवाथ मारिष ॥ बाह्वोः कराभ्यामु
रसो वदनघ्राणनेत्रतः ॥३४॥ कर्णाभ्यां शिरसोंगेभ्यो लोमवर्मभ्य एव च ॥ रथध्वजेभ्यश्च शरा निष्पेतुर्ब्रह्मवादि
नः ॥३५॥

॥भ्योपि च पेतुस्तत्र हेतुः ब्रह्मवादिनः ब्राह्मणाः योगबलवदित्यर्थः ॥३५॥

३६ ॥३७॥ ३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

शरजालेन महता विध्वा माधवपांडवौ ॥ ननाद मुदितो द्रौणिर्महामेघौघनिस्वनं ॥३६॥ तस्य तन्निनदं श्रुत्वा पांडवो
च्युतमब्रवीत् ॥ पश्य माधव दौरात्म्यं गुरुपुत्रस्य मां प्रति ॥३७॥ वधप्राप्तौ मन्यते नौ प्रावेश्य शरवेश्मनि ॥ एषोस्मि ह
न्मि संकल्पं शिक्षया च बलेन च ॥३८॥ अश्वत्थाम्नः शरानस्तान् छित्वैकैकं त्रिधा त्रिधा ॥ व्यधमद्भरतश्रेष्ठो नीहार
मिव मारुतः ॥३९॥ ततः संसप्तकान् भूयः साश्वसूतरथद्विपान् ॥ ध्वजपत्तिगणानुग्रैर्बाणैर्विव्याध पांडवः ॥४०॥
ये ये ददृशिरे तत्र यद्यद्रूपास्तदा जनाः ॥ ते ते तत्र शरैर्व्याप्तं मेनिरेत्मानमात्मना ॥४१॥ ते गांडीवप्रमुक्तास्तु नाना
रूपाः पतत्रिणः ॥ क्रोशमात्रे स्थितान् घ्नंति द्विपांश्च पुरुषान् रणे ॥४२॥ भल्लैश्छिन्नाः करा पेतुः करिणां मदवर्षिणां
॥ यथा वने परशुभिर्निकृत्ताः समहाद्रुमाः ॥४३॥ पश्चात्तु शैलवत्पेतुस्ते गजाः सह सादिभिः ॥ वज्रिवज्रप्रमथिता
यथैवाद्रिचयास्तथा ॥४४॥ गंधर्वनगराकारान् रथांश्चैव सुकल्पितान् ॥ विनीतैर्जवनैर्युक्तानास्थितान्युद्धदुर्मदैः
॥४५॥ शरैर्विशकलीकुर्वन्नमित्रानभ्यवीवृषत् ॥ स्वलंकृतानश्वसादीन् पत्तींश्चाहन् धनंजयः ॥४६॥

॥३६॥

धनंजययुगांतार्कः संसप्तकमहार्णवं ॥ व्यशोषयत् दुःशोषं तीक्ष्णैः शरगभस्तिभिः ॥४७॥ पुनर्द्रौणिं महाशैलं
नाराचैर्वज्रसन्निभैः ॥ निर्बिभेद महावेगैस्त्वरयन्वज्रपर्वतं ॥४८॥ तमाचार्यसुतः क्रुद्धः साश्वयंतारमाशुगैः
॥ युयुत्सुरागमद्योद्धुं पार्थस्तानच्छिनच्छरान् ॥४९॥ ततः परमसंक्रुद्धः पांडवेस्त्राण्यवासृजत् ॥ अश्वत्थामाभिरूपा
य गृहानतिथये यथा ॥५०॥ अथ संसप्तकांस्त्यक्त्वा पांडवो द्रौणिमभ्ययात् ॥ अपांक्तेयानिव त्यक्त्वा दाता पांक्ते
यमर्थिनं ॥५१॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तदशोध्यायः ॥१७॥ संजय उवाच ॥ ततः समभवद्यु
द्धं शुक्रांगिरसवर्चसोः ॥ नक्षत्रमभितो व्योम्नि शुक्रांगिरसयोरिव ॥१॥ संतापयंतावन्योन्यं दीप्तैः शरग
भस्तिभिः ॥ लोकत्रासकरावास्तां विमार्गस्थौ ग्रहाविव ॥२॥ ततो विव्याध भ्रुवोर्मध्ये नाराचेनार्जुनो भृशं ॥ स तेन
विबभौ द्रौणिरूर्ध्वरश्मिर्यथा रविः ॥३॥ अथ कृष्णौ शरशतैरश्वत्थाम्नार्दितौ भृशं ॥ स्वरश्मिजालविकचौ यु
गांतार्काविवासतुः ॥४॥

॥४५॥४६॥४७॥ महच्छैलं शिलासमूहो यस्मिन् तं महाशैलं पर्वतमिति विशेषः ॥४८॥४९॥
पांडवेस्त्राणि अस्त्रकांडकोषानिति पाठे बाणानां कोशभूतानिषंगान् न्यवेदयत् ॥५०॥५१॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टी॰॥
सप्तदशोध्यायः ॥१७॥ ततः नक्षत्रमभितः नक्षत्रं लक्षीकृत्य ॥१॥ विमार्गस्थौ वक्रातिचारगौ ॥२॥३॥ कृष्णोर्जुनौ आसतुः दी
प्तौ चक्रतुः ॥४॥

॥कर्ण० टी०॥
॥३७॥

ततोर्जुनः सर्वतोधारं ॥ सर्वतोऽस्त्रधारा वर्षं वज्रकल्पैः अमोघैः ॥ अग्निकल्पैः दाहकैः चैव स्वतदंडकल्पैः प्राणहरैः ॥५॥

ततोर्जुनः सर्वतोधारमस्त्रमवासृजद्वासुदेवेभिभूते ॥ द्रौणायनिं चाभ्यहनत्पृषत्कैर्वज्राग्निवैवस्वतदंडकल्पैः
५॥ स केशवं चार्जुनं चातितेजा विव्याध मर्मस्वतिरौद्रकर्मा ॥ बाणैः सुयुक्तैरतितीव्रवेगैर्यैराहतो मृत्युरपि व्यथेत
६॥ द्रौणेरिषूनर्जुनः सन्निवार्य व्यायच्छतस्तद्द्विगुणैः सुपुंखैः ॥ तं साश्वसूतध्वजमेकवीरमावृत्य संसप्तकसैन्य
मार्छत् ॥७॥ धनूंषि बाणानिषुधीर्धनुर्ज्याः पाणीन्भुजान्पाणिगतं च शस्त्रं ॥ छत्राणि केतूंस्तुरगान्रथेषां
वस्त्राणि माल्यान्यथ भूषणानि ॥८॥ मर्माणि चर्माणि वर्माणि प्रियाणि शिरांसि चैव ॥ चिच्छेद पार्थो द्विषतां सुयुक्तै
र्बाणैः स्थितानामपराङ्मुखानां ॥९॥ सुकल्पिताः स्यंदनवाजिनागाः समास्थिता यत्नकृतैर्नृवीरैः ॥ पार्थेरितैर्बाण
शतैर्निरस्तास्तैरेव सार्धं नृवरा निपेतुः ॥१०॥ पद्मार्कपूर्णेंदुनिभाननानि किरीटमाल्याभरणोज्वलानि ॥ भल्लार्ध
चंद्रक्षुरकर्त्तितानि प्रपेतुरुर्व्यां नृशिरांस्यजस्रं ॥११॥ ॥६॥ व्यायच्छतो यतमानस्य आर्छत् गतवान् ॥७॥९॥ सु ॥३७॥

कल्पिताः सुसन्नद्धाः ॥ यत्नकृतैः कृतयत्नैः तैरेव बाणैरेव ॥१०॥११॥

देवरिपुश्चासौ द्विपश्चेति गजासुरतुल्यैरित्यर्थः ॥१२॥ कराः शुंडाः ॥१३॥१४॥१५॥ तं अश्वत्थामानं तान् तदन्यान् ॥ ते

अथ द्विपैर्देवरिपुद्विपाभैर्दुर्वारिदर्पापहमत्कटस्थैः ॥ कलिंगवंगांगनिषादवीरा जिघांसवः पांडवमभ्यधावन् ॥१२
तेषां द्विपानां निचकर्त पार्थो वर्माणि चर्माणि करान्नियंतॄन् ॥ ध्वजान्पताकाश्च ततः प्रपेतुर्वज्राहतानीव गिरेः शि
रांसि ॥१३॥ तेषु प्रभग्नेषु गुरोस्तनूजं बाणैः किरीटी नवसूर्यवर्णैः ॥ प्रच्छादयामास महाभ्रजालैर्वायुः समुद्यंतमि
वांशुमंतं ॥१४॥ ततोर्जुनं भूरिषुभिर्निरस्य द्रौणिः शितैरर्जुनवासुदेवौ ॥ प्रच्छादयित्वा दिवि चंद्रसूर्यौ ननाद सों
भोद इवातपांते ॥१५॥ तमर्जुनस्तांश्च पुनस्त्वदीयानभ्यर्दितस्तैरभिसृत्य शस्त्रैः ॥ बाणांधकारं सहसैव कृत्वा
विव्याध सर्वानिषुभिः सुपुंखैः ॥१६॥ नाप्याददत्संदधन्नैव मुंचन्बाणान्रथेदृश्यत सव्यसाची ॥ रथांश्च नागां
स्तुरगान्पदातीन्संस्यूतदेहान्ददृशुर्हतांश्च ॥१७॥ संधाय नाराचवरान्दशाशु द्रौणिस्त्वरन्नेकमिवोत्ससर्ज ॥ ते
षां च पंचार्जुनमभ्यविध्यन्पंचाच्युतं निर्बिभिदुः सुपुंखाः ॥१८॥

कृतं बाणांधकारं कृत्वा छित्वा कृती छेदने ॥१६॥ संस्यूताः अन्योन्यं संघट्टवंतः ॥१७॥ ॥ ॥ ॥ ॥

समामसविद्येनसमग्रधनुर्वेदवता १९ अक्रियावान्प्रतिकाररहितः २० २१ अविकर्णैःअविकर्णतुल्यैः २२

संधायनाराचवरान्दशाशुद्रोणिस्त्वरन्नेकमिवोत्ससर्ज तेषांचपंचार्जुनमभ्यविध्यन्पंचाच्युतंनिर्बिभिदुः सुपुंखाः
१८ तैराहतौसर्वमनुष्यमुख्यावसृक्क्षरंतौधनदेंद्रकल्पौ समासविद्येनतथाभिभूतौहतौरणेतावितिमेनि
रेन्ये १९ अथार्जुनंप्राहदशार्हनाथःप्रमाद्यसेकिंजहियोधमेतं कुर्याद्धिदोषंसमुपेक्षितोयंकष्टोभवेद्व्याधिरि
वाक्रियावान् २० तथेतिचोक्त्वाच्युतमप्रमादीद्रोणिंप्रयत्नादिषुभिस्ततक्ष भुजौवरौचंदनसारदिग्धौवक्षः
शिरोथाप्रतिमौतथोरू २१ गांडीवमुक्तैःकुपितोविकर्णैर्द्रौणिंशरैःसंयतिनिर्बिभेद छित्वातुरश्मींस्तुरगानस्यवि
व्यत्तेतंरणायाद्वहवतीवदूरं २२ सतैर्हतोवातजवैस्तुरंगैर्द्रौणिर्दृढंपार्थशराभिभूतः इयेषनावृत्यपुनस्तु
योद्धुंपार्थेनसार्द्धंमतिमान्विमृश्य जानन्जयंनियतंवृष्णिवीरेधनंजयेचांगिरसांवरिष्ठः २३

३९

आंगिरसां आंगिरोगोत्राणांमध्ये २३

२४ २५ ओघनादिनाजलौघवन्नादवता २६ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० अष्टादशोध्यायः १८ अथोत्त
रेणउत्तरतः वध्यतांवध्यमानानां १ २ ३ अनवरःअहीनः ४ अंकुशाग्रहेअंकुशधारणेहस्तियुद्धेइत्यर्थः

सतैर्हतोवातजवैस्तुरंगैर्द्रौणिर्दृढंपार्थशराभिभूतः इयेषनावृत्यपुनस्तुयोद्धुंपार्थेनसार्द्धंमतिमान्विमृश्य जान
न्जयंनियतंवृष्णिवीरेधनंजयेचांगिरसांवरिष्ठः २३ नियम्यसहयान्द्रौणिःसमाश्वास्यचमारिष रथाश्वनर
संबाधंकर्णस्यप्राविशद्बलं २४ प्रतीपकारिणिरणादश्वत्थाम्निहृतेहयैः मंत्रौषधिक्रियायोगैर्व्याधौदेहादि
वाहृते २५ संसप्तकानभिमुखौप्रयातौकेशवार्जुनौ वातोद्धूतपताकेनस्यंदनेनौघनादिना २६ इतिश्री
महाभारतेकर्णपर्वणिअष्टादशोध्यायः १८ संजयउवाच अथोत्तरेणपांडूनासेनायाध्वनिरुत्थितः र
थनागाश्वपत्तीनांदंडधारेणवध्यतां १ निवर्त्तयित्वातुरथंकेशवोर्जुनमब्रवीत् वाहयन्नेवतुरगान्गरुडा
निलरंहसः २ मागधोप्यतिविक्रांतोद्विरदेनप्रमाथिना भगदत्तादनवरःशिक्षयाचबलेनच ३ एनंहत्वा
निहंतासिपुनःसंसप्तकानिति वाक्यांतेप्रापसत्पार्थंदंडधारांतिकंप्रति ४ समागधानांप्रवरोंकुशाग्रहे

प्रसह्योविकचोयथाग्रहः सपत्नसेनांप्रममाथदारुणोमहींसमग्रांविकचोयथाग्रहः ५ संकुलितंदानवनागसन्निभं
महाभ्रनिर्ह्रादममित्रमर्दनं रथाश्वमातंगगणान्सहस्रशः समास्थितोहंतिनरोरेनरानपि ६ रथानधिष्ठायसवाजिसा
रथीन्नरांश्चपादैर्द्विरदोव्यपोथयत् द्विपांश्चपद्भ्यांममृदेकरेणचद्विपोत्तमोहंतियेकालचक्रवत् ७ नरांस्तुकार्ष्णाय
सवर्मभूषणान्निपात्यसाश्वानपिपत्तिभिःसह व्यपोथयद्दंतिवरेणशुष्मिणासशब्दवत्स्थूलनलेयथातथा ८ अथा
र्जुनोव्यातलनेमिनिस्वनेमृदंगभेरीबहुशंखनादिते रथाश्वमातंगसहस्रसंकुलेरथोत्तमेनाभ्यपतत्द्विपोत्तमं ९
ततोर्जुनंद्वादशभिःशरोत्तमैर्जनार्दनंषोडशभिःसमार्पयत् सदंडधारस्तुरगांस्त्रिभिस्त्रिभिस्ततोननादप्रजहासचा
सकृत् १०

ग्रहेआदित्यग्रहसमूहेयुद्धपरिग्रहेचअप्रसह्यः विकचः कचोपलक्षितशिरोरहितः केतुरूपीग्रहइव विक
चोविस्तीर्णोग्रहः धूमकेतुर्यीत्याग्रहः ५ दानवनागसंनिभंगजासुरोपमंगजमित्यर्थास्समास्थितः सन्दंतीत्यन्वयः
६ रथान्पादैरधिष्ठायआक्रम्यममृदेमर्दयामासेत्युत्तरार्द्धस्यानुकर्षः एवंकरेणशुंडयानरादीनपोथयदिति एवं
द्विपोहंतिरथादीनित्यर्थात् ७ शुष्मिणाबलवतास्थूलंसुषिरंतृणविशेषं ८ संकुलेरणदेशेइतिसमर्थ्यान्वइ्गेयं ९ १० ३९

सगुणेषुकार्मुकंमौर्वीबाणसहितंधनुः नियंतृन्नियंतारं ११ घनाघनोघातुकमत्तदंतिनोरितिविश्वः १२ सहैवयुगपत्

ततोस्यपार्थःसगुणेषुकार्मुकंचकर्तभल्लैर्ध्वजमप्यलंकृतं पुनर्नियंतृन्सहसापादगोप्तृन्ततःसचुक्रोधगिरिव्रजेश्वरः
११ ततोर्जुनंभिन्नकटेनदंतिनाघनाघनेनानलतुल्यवर्चसा अतीवचुक्षोभयिषुर्जनार्दनंधनंजयंचाभिजघानतोमरैः
१२ अथास्यबाहूद्विपहस्तसन्निभौशिरश्चपूर्णेंदुनिभाननंत्रिभिः क्षुरैःप्रचिच्छेदसहैवपांडवस्ततोद्विपंबाणशतैःस
मार्पयत् १३ सपार्थबाणैस्तपनीयभूषणैःसमाचितःकांचनवर्मभृद्द्विपः तथाचकाशेनिशिपर्वतोयथादावाग्निना
प्रज्वलितौषधिद्रुमः १४ सवेदनार्त्तोंबुदनिस्वनोनदंश्चरन्भ्रमन्प्रस्खलितांतरोद्रवत् पपातरुग्णःसनियंतृकस्त
थायथागिरिर्वज्रविदारितस्तथा १५ हिमावदातेनसुवर्णमालिनाहिमाद्रिकूटप्रतिमेनदंतिना हतेरणेभ्रातरिदं
भ्रातरिदंडआव्रजज्जिघांसुरिंद्रावरजंधनंजयं १६
१३ १४ चरन्गच्छन्भ्रमन्भ्रांतिंप्राप्नुवन्अतएवप्रस्खलितांतरःमध्येस्खलन्नित्यर्थः सनियंतृकःमहामात्र
सहितः पपात तथापातयोग्यंयथास्यात्तथारुपीडितोयथैवंभूतःपपातेतिपृथगन्वयः १५ इंद्रावरजंविष्णुंकृष्णा
मित्यर्थः धनंजयंचजिघांसुर्दंडआव्रजत्दंतिनासहेतिशेषः १६

नर्दयन्नाशब्दं कारयन् ॥१७॥१८॥ अस्तात् अस्ताचलात् ॥१९॥२०॥ गजोत्तमाः महागजारूढाः ॥ तौ दंडधारतद्भ्रात्रौ

सतोमरैरर्ककरप्रभैस्त्रिभिर्जनार्दनं पंचभिरर्जुनं शितैः ॥ समर्पयित्वा विननाद नर्दयंस्ततोस्य बाहू निचकर्त पां
डवः ॥१७॥ क्षुरप्रकृत्तौ सुभृशं सुतोमरौ शुभांगदौ चंदनरूषितौ भुजौ ॥ गजात्पतंतौ युगपद्विरेजतुर्यथाद्रिशृंगा
द्रुचिरौ महोरगौ ॥१८॥ तथार्धचंद्रेण हृतं किरीटिना पपात दंडस्य शिरः क्षितिं द्विपात् ॥ सच्छोणितार्द्रो निपतन्वि
रेजे दिवाकरोस्तादिव पश्चिमां दिशं ॥१९॥ अथ द्विपं श्वेतवराभ्रसन्निभं दिवाकरांशुप्रतिमैः शरोत्तमैः ॥ बिभेद
पार्थः सपपात नादयन्हिमाद्रिकूटं कुलिशाहतं यथा ॥२०॥ ततोपरे तत्प्रतिमा गजोत्तमा जिगीषवः संयति
सव्यसाचिना ॥ तथा कृतास्ते च तथैव तौ द्विपौ ततः प्रभग्नं सुमहद्द्विषां बलं ॥२१॥ गजा रथाश्वाः पुरुषाश्च संघ
शः परस्परघ्नाः परिपेतुराहवे ॥ परस्परं प्रस्खलिताः समाहता भृशं निपेतुर्बहुभाषिणो हताः ॥२२॥ अथार्जु
नं स्वे परिवार्य सैनिकाः पुरंदरं देवगणा इवाब्रुवन् ॥ अभैष्म यस्मान्मरणादिव प्रजाः स वीर दिष्ट्या निहतस्त्व
यारिपुः ॥२३॥



द्विपौ साध्यस्तौ तथा कृतौ छिन्नौ तथा ते पि कृताः छिन्नाः ॥२१॥२२॥२३॥

२४॥२५॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि टी० एकोनविंशोध्यायः ॥१९॥ ॥प्रत्या ॥१॥२॥ धूर्यान् श्रेष्ठान् धूर्यगतान्

न चेद्रक्षिष्यद्वा जनं भयात् द्विषद्भिरेवं बलिभिः प्रपीडितं ॥ तथाभविष्यत् द्विषतां प्रमोदनं यथा हतेष्वेषिह
नो रिसूदन ॥२४॥ इतीव भूयश्च सुहृद्भिरीरिता निशम्य वाचः सुमनास्ततोर्जुनः ॥ यथानुरूपं प्रतिपूज्य तं ज
नं जगाम संशप्तकसंघहा पुनः ॥२५॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनविंशोध्यायः ॥१९॥ संज
य उवाच ॥ ॥प्रत्यागत्य पुनर्जिष्णुर्जघ्ने संशप्तकान्बहून् ॥ वक्रातिवक्रगमनादंगारक इव ग्रहः ॥१॥ पार्थबाणहता
राजन्नराश्वरथकुंजराः ॥ विचेलुर्बभ्रमुर्नेशुः पेतुर्मम्लुश्च भारत ॥२॥ धूर्यान्धूर्यगतान्सूतान्ध्वजांश्चापा
नि सायकान् ॥ पाणीन्पाणिगतं शस्त्रं बाहूनपि शिरांसि च ॥३॥ भल्लैः क्षुरैरर्धचंद्रैर्वत्सदंतैश्च पांडवः ॥ चिच्छेदा
मित्रवीराणां समरे प्रतियुध्यतां ॥४॥ वाशितार्थे युयुत्संतो वृषभा वृषभं यथा ॥ निपतंत्यर्जुनं शूराः शतशोथ स
हस्रशः ॥५॥

बाहादीन् अमित्रवीराणां चिच्छेदेति द्वयोः संबंधः ॥३॥४॥ वाशितार्थे वाशिता करिणी नार्यो वाशितं सुरभीकृते इति विश्वः
यथा स्वयंवरस्थां स्त्रियं प्राप्तुं वृषभाभ्यजयं वृषभाश्चतेषां पृथं वृषभा वृषभं श्रेष्ठं योधकुलेजहं पूर्विकया निपतति ए

येयुद्धेऽर्जुनं शत्रुं राजानं इत्यर्थः ॥ वासितं अतिश्रेष्ठं राज्यादिकं वा वस्त्र ॥ ५ ॥ ६ ॥ तस्य त्वग्रायुधसुतस्य अपाहरदर्जुनः ॥ ७ ॥ उत्सर्गे ग्रीष्मे गते सति प्रावृषीत्यर्थः ॥ उत्सर्गो ग्रीष्मो गोगतोपनीतो यत्र स तथा उत्सर्गः कालविशेष इति विग्रहः ॥ ८ ॥ अ

तेषां तस्य च तद्युद्धमभवल्लोमहर्षणं ॥ त्रैलोक्यविजये यादृग्दैत्यानां वज्रिणा सह ॥ ६ ॥ तमविध्यत्त्रिभिर्बाणैर्दंदशूकैरिवाहिभिः ॥ उग्रायुधसुतस्तस्य शिरः कायादपाहरत् ॥ ७ ॥ तेऽर्जुनं सर्वतः क्रुद्धा नानाशस्त्रैरवीवृषन् ॥ मरुद्भिः प्रेरिता मेघा हिमवंतमिवोत्सर्गे ॥ ८ ॥ अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विषतां सर्वतोऽर्जुनः ॥ सम्यगस्तैः शरैः सर्वानहितानहनद्बहून् ॥ ९ ॥ छिन्नत्रिवेणुसंघाता हताश्वान्पार्ष्णिसारथीन् ॥ विस्रस्तहस्ततूणीरान्विअंकरथकेतनात् ॥ १० ॥ संछिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्व्यनुकर्षयुगान्रथान् ॥ विध्वस्तसर्वसंनाहान्बाणैश्चक्रेऽर्जुनस्तदा ॥ ११ ॥ ते रथास्तत्र विध्वस्ताः परार्घ्या भांत्यनेकशः ॥ धनिनामिव वेश्मानि हतान्यग्न्यनिलांबुभिः ॥ १२ ॥ द्विपाः संभिन्नवर्माणो वज्राग्निसमैः शरैः ॥ पेतुर्गिर्यग्रवेश्मानि वज्रपाताग्निभिर्यथा ॥ १३ ॥

॥ स्तैः क्षिप्तैः ॥ ९ ॥ १० ॥ अनुकर्षः रथाधस्थदारु ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥



निर्जिह्वांत्राः निर्गताः ॥ जिह्वाः अंत्राणि च येषां ते ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ ॥

सारोहास्तुरगा पेतुर्बहवोऽर्जुनताडिताः ॥ निर्जिह्वांत्राः क्षितौ क्षीणा रुधिरार्द्राः सुदुर्दृशः ॥ १४ ॥ नराश्वनागा नाराचैः संस्यूताः सव्यसाचिना ॥ बभ्रमुश्च स्खलुः पेतुर्नेदुर्मम्लुश्च मारिष ॥ १५ ॥ अनेकैश्च शिलाधौतैर्वज्राशनिविषोपमैः ॥ शरैर्निजघ्निवान्पार्थो महेंद्र इव दानवान् ॥ १६ ॥ महार्हवर्माभरणा नानारूपांबरायुधाः ॥ सरथाः सध्वजा वीरा हताः पार्थेन शेरते ॥ १७ ॥ विजिताः पुण्यकर्माणो विशिष्टाभिजनश्रुताः ॥ गताः शरीरैर्वसुधामूर्जितैः कर्मभिर्दिवं ॥ १८ ॥ अथार्जुनरथं वीरास्त्वदीयाः समभिद्रवन् ॥ नानाजनपदाध्यक्षाः सगणा जातमन्यवः ॥ १९ ॥ उह्यमाना रथाश्वैस्ते पत्तयश्च जिघांसवः ॥ समभ्यधावन्नस्यंतो विविधं क्षिप्रमायुधं ॥ २० ॥ तदायुधमहावर्षं मुक्तं योधमहांबुदैः ॥ व्यधमन्निशितैर्बाणैः क्षिप्रमर्जुनमारुतः ॥ २१ ॥ साश्वपत्तिद्विपरथं महाशस्त्रौघसंप्लवं ॥ सहसा संतितीर्षंतं पार्थं शस्त्रास्त्रसेतुना ॥ २२ ॥ अथाब्रवीद्वासुदेवः पार्थ किं क्रीडसेऽनघ ॥ संसप्तकान्प्रमथ्यैनांस्ततः कर्णवधे त्वर ॥ २३ ॥ तथेत्युक्त्वार्जुनः क्षिप्रं शिष्टान्संसप्तकांस्तदा ॥ आक्षिप्य शस्त्रेण बलाद्दैत्यानिंद्र इवावधीत् ॥ २४ ॥ ॥

 ॥२५॥२६॥२७॥२८॥ कलापान्मुजलंकारान् ॥२९॥३०॥ आकीर्णान्सर्वतोविसिमान् ॥३१॥३२॥३४॥ ३५॥

आददत्संदधन्निषून्दृष्टः केश्चिद्रणेर्जुनः॥ विमुंचन्वा शरान्शीघ्रं दृश्यते वै हितैरपि ॥२५॥ आश्चर्यमतिगोविंदः
सममन्यत भारत॥ हंसांशुगौरास्ते सेना हंसाः सरइवाविशन् ॥२६॥ ततः संग्राममभूमिं च वर्त्तमाने जनक्षये ॥
अवेक्षमाणो गोविंदः सव्यसाचिनमब्रवीत् ॥२७॥ एष पार्थ महारौद्रो वर्त्तते भरतक्षयः॥ पृथिव्यां पार्थिवानां
वै दुर्योधनकृते महान् ॥२८॥ पश्य भारत चापानि रुक्मपृष्ठानि धन्विनां॥ महतां चापविद्धानि कलापानिषुधी
स्तथा ॥२९॥ जातरूपमयैः पुंखैः शरांश्च नतपर्वणः॥ तैलधौतांश्च नाराचान्निर्मुक्तानिव पन्नगान् ॥३०॥ आ
कीर्णांस्तोमरांश्चापि विचित्रान्हेमभूषितान् ॥ चर्माणि चापविद्धानि रुक्मपृष्ठानि भारत॥३१॥ सुवर्णविकृता
न्प्रासाञ्शक्तीः कनकभूषिताः॥ जांबुनदमयैः पट्टैर्बद्धाश्च विपुला गदाः॥३२॥ जातरूपमयीऋष्टीः पट्टिशा
न्हेमभूषितान् ॥ दंडैः कनकचित्रैश्च विप्रविद्धान्परश्वधान् ॥३३॥ परिघान्भिंडिपालांश्च भुशुंडीः कुणपान
पि॥ अयस्कुंतांश्च पतितान्मुसलानि गुरूणि च ॥३४॥ नानाविधानि शस्त्राणि प्रगृह्य जयगृद्धिनः॥ जीवंत इव दृश्यं
ते गतसत्वास्तरस्विनः ॥३५॥



 ॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

विद्धाः सादिध्वजाग्रेषु सुवर्णविकृताः कुथाः॥ विचित्रान्मणिचित्रांश्च जातरूपपरिष्कृतान् ॥४७॥ अश्वास्तरपरिस्तो
मान्रांकवान्पतितान्भुवि॥ चूडामणीन्नरेंद्राणां विचित्राः कांचनस्रजः॥४८॥ छत्राणि चापविद्धानि चामरव्यजना
नि च॥ चंद्रनक्षत्रभासैश्च वदनैश्चारुकुंडलैः॥४९॥ क्लृप्तश्मश्रुभिराकीर्णा पूर्णचंद्रनिभैर्मही॥ कुमुदोत्पलपद्मा
नां खंडैः कुत्र यथा सरः॥५०॥ तथा मही भृतां वक्त्रैः कुमुदोत्पलसन्निभैः॥ तारागणविचित्रस्य निर्मलेंदुद्युतित्विषः
५१॥ पश्यैमानभसस्तुल्यां शरन्नक्षत्रमालिनी॥ एतत्तवैवानुरूपं कर्मार्जुन महाहवे ॥५२॥ दिवि वा देवराजस्य त्व
या यत्कृतमाहवे॥ एवं तान्दर्शयन्कृष्णो युद्धभूमिं किरीटिने ॥५३॥ गच्छन्नेवाशृणोच्छब्दं दुर्योधनबले महत्॥ शं
खदुंदुभिनिर्घोषं भेरीपणवनिस्वनं॥५४॥ रथाश्वगजनादांश्च शस्त्रशब्दांश्च दारुणान्॥ प्रविश्य तद्बलं कृष्णस्तुर
गैर्वातवेगितैः॥५५॥ पांड्येनाभ्यर्दितं सैन्यं त्वदीयं वीक्ष्य विस्मितः॥ सहि नानाविधैर्बाणैरिषवस्त्रप्रवरो युधि॥५६
न्यहनद्द्विषतां पूगान्गतासूनंतको यथा॥ गजवाजिमनुष्याणां शरीराणि शितैः शरैः॥५७॥



३६॥ वाजीनां शारीरैरिति संबंधः॥ दैर्घ्यमार्षं॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ॥

गदाविमथितैर्गात्रैर्मुसलैर्भिन्नमस्तकान्॥ गजवाजिरथैः क्षुण्णान्पश्ययोधान्सहस्रशः॥ ३६॥ मनुष्यगजवाजी
नां शरत्राऽस्यष्टितोमरैः॥ निस्त्रिंशैः पट्टिशैः प्रासैर्नखरैर्लगुडैरपि॥ ३७॥ शरीरैर्बहुधा छिन्नैः शोणितौघपरिप्लुतैः॥
गतासुभिरमित्रघ्न संवृता रणभूमयः॥ ३८॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैः सांगदैः शुभभूषणैः॥ सतलत्रैः सकेयूरैर्भाति
भारत मेदिनी॥ ३९॥ सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्च विप्रविद्धैरलंकृतैः॥ हस्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरूरुभिश्च तरस्विनां॥ ४०॥ ब
द्धचूडामणिवरैः शिरोभिश्च सकुंडलैः॥ रथांश्च बहुधा भग्नान्हेमकिंकिणिनः शुभान्॥ ४१॥ अश्वांश्च बहुधा प
श्य शोणितेन परिप्लुतान्॥ अनुकर्षानुपासंगान्पताकाविविधान्ध्वजान्॥ ४२॥ योधानां च महाशंखान्पांडुरांश्च
प्रकीर्णकान्॥ निरस्तजिह्वान्मातंगान्शयानान्पर्वतोपमान्॥ ४३॥ वैजयंतीर्विचित्राश्च हतांश्च गजयोधिनः॥
वारणानां परिस्तोमान्युक्तानेककंबलान्॥ ४४॥ विपाटितविचित्राश्च रूपचित्राः कुथास्तथा॥ भिन्नाश्च बहुधा
घंटाः॥ पतद्भिश्चूर्णिता गजैः॥ ४५॥ वैडूर्यमणिदंडांश्च पतितानंकुशान्भुवि॥ अश्वानां च युगापीडान्रत्नचित्रानु
रश्छदान्॥ ४६॥

५८॥ ५९॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि टी०॥ ॥विंशोध्यायः॥ २०॥ श्रोक्तः॥ १॥ २॥ ५॥ पराभूतः प्रकोपितः॥ ६॥ ७॥ ८॥ ॥

जित्वा प्रहरतां श्रेष्ठो विदेहास्त्वन्यपातयत्॥ शत्रुनरीरेस्त्राणि नानाशस्त्राणि सायकैः॥ ५८॥ जित्वा तानवधीच्छत्रून्पांडवः
शक्र इवासुरान्॥ ५९॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि विंशोध्यायः॥ २०॥ ॥धृतराष्ट्र उ०॥ ॥श्रोक्तस्त्वया पूर्वमेव
प्रवीरो लोकविश्रुतः॥ न त्वस्य कर्म संग्रामे त्वया संजय कीर्तितं॥ १॥ तस्य विस्तरशो ब्रूहि प्रवीरस्याद्य विक्रमं॥
शिक्षां प्रभावं वीर्यं च प्रमाणं दर्पमेव च॥ २॥ संजय उ०॥ ॥भीष्मद्रोणकृपद्रौणिकर्णार्जुनजनार्दनान्॥ समास
विधान्धनुषि श्रेष्ठान्यान्मन्यसे रथान्॥ ३॥ यो ह्याक्षिपति वीर्येण सर्वानेतान्महारथान्॥ नमेने चात्मना तुल्यं कं
चिदेव नरेश्वरं॥ ४॥ तुल्यतां द्रोणभीष्माभ्यामात्मनो यो न मृष्यते॥ वासुदेवार्जुनाभ्यां च न्यूनतां नेच्छतात्मनि॥ ५॥
स पांड्यो नृपतिश्रेष्ठः सर्वशस्त्रभृतां वरः॥ कर्णस्यानीकमहनत्पराभूतदंतकः॥ ६॥ तदुदीर्णरथाश्वं च पत्ति
प्रवरसंकुलं॥ कुलालचक्रवद्भ्रांतं पांड्येनाभ्याहतं बलात्॥ ७॥ व्यश्वसूतध्वजरथान्विप्रमुद्धाहतद्विपान्॥ स
म्यगस्तैः शरैः पांड्यो वायुर्मेघानिवाक्षिपत्॥ ८॥

९।।सः पांड्यः व्यस्तनकरोदितिद्वयोः संबंधः ।।११।।१२।।मुष्टिश्लिष्टायतज्यं।।मुष्टिदेशेश्लिष्टाचआचआयताचज्या

त्वदुदीर्णरथाश्वं चपत्तिप्रवरसंकुलं।।कुलालचक्रवद्भ्रांतंपांड्येनाभ्याहतंबलात्।।७।।व्यश्वसूतध्वजरथान्वि
प्रयुद्धाहतद्विपान्।।सम्यगस्तैः शरैः पांड्योवायुर्मेघानिवाक्षिपत्।।८।।द्विरदाद्विरदारोहान्विपताकायुधध्व
जान्।।सपादपक्षानहनद्वज्रेणाद्रीनिवाद्रिहा।।९।।सशक्तिप्रासतूणीरानश्वारोहान्हयानपि।।पुलिंदखश
सबाह्लीकनिषादांध्रककुंतलान्।।१०।।दाक्षिणात्यांश्चभोजांश्चशूरान्संग्रामकर्कशान्।।विशस्त्रकवचान्बाणैः
कृत्वाचैवाकरोद्व्यसून्।।११।।चतुरंगंचलंबाणैर्निघ्नंतंपाड्यमाहवे।।दृष्ट्वाद्रौणिरसंभ्रांतस्ततोराजानामभ
यात्।।१२।।आभाष्यचैनंमधुरमभितस्तमभीतवत्।।प्राहप्रहरतांश्रेष्ठः स्मितपूर्वंसमाह्वयत्।।१३।।राज
न्कमलपत्राक्षविशिष्टाभिजनश्रुत।।वज्रसंहननप्रख्यप्रख्यातबलपौरुष।।१४।।मुष्टिश्लिष्टायतज्यंच
व्यायताभ्यांमहद्धनुः।।दोर्भ्यांविस्फारयन्भासिमहाजलदवद्भृशं।।१५।।

यस्यतथाएकस्मिन्नेवक्षणेयद्धनुर्मंडलाकारंचदृश्यतइतिभावः।।१५।। ।। ।। ।। ।। ।।

।।५७।।

वर्षतमन्मन्त्रः।।१६।।प्रमथ्यसेप्रमथ्नासि।।१७।।सस्यहाअतिवृष्ट्याधान्यहाकृादिर्गजन्।।१८।।१९।।ताडितः द्रौणि

शरवर्षैर्महावेगैरमित्रानभिवर्षतः।।मदन्यंनानुपश्यामिप्रतिवीरंतवाहवे।।१६।।रथद्विरदपत्त्यश्वानेकः प्र
मथसेबहून्।।मृगसंघानिवारण्येविभीर्भीमबलोहरिः।।१७।।महतारथघोषेणदिवंभूमिंचनादयन्।।व
र्षांतेसस्यहामेघोभासीशार्दीदिवपार्थिव।।१८।।संस्पृशानः शरांस्तीक्ष्णांस्तूणादाशीविषोपमान्।।मयैवै
केनयुध्यस्वत्र्यंबकेणांधकोयथा।।१९।।एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वाप्रहरेतिचताडितः।।कर्णिनाद्रोणतनयंवि
व्याधमलयध्वजः।।२०।।मर्मभेदिभिरत्युग्रैर्बाणैरग्निशिखोपमैः।।स्मयन्नभ्यहनद्द्रौणिः पाड्यमाचार्य
सत्तम।।२१।।ततोपरान्सुतिक्ष्णाग्रान्नाराचान्मर्मभेदिनः।।गत्यादशम्यासंयुक्तानश्वत्थामाव्यवास्रजत्
२२।।तानर्धशरानछिनत्पांड्योनवभिर्निशितैः शरैः।।चतुर्भिरर्दयच्चाश्वानाशुतेव्यसवोभवन्।।२३।। ।।

नामलावयत्।।कृत्रिमोध्वजोयस्य।।मलयध्वजइतिप्रवीरस्यैवनामानरंवा।।२०।।२१।।गत्यादशम्याउन्मु

स्याभिमुखीतीर्यङ् मंदगोमूत्रिका क्रूवारस्खलिता यमकाक्रांता कुष्टेती षुगतिर्विदुः ॥ शिरोहृदयपार्श्वदेशास्र
त्राः स्विस्वः सदाइषड्भिन्नत्वक् गोमूत्रिका कवचनिकृतनी मध्यापसव्यगामिनी ॥ क्रूवा नियमेन लक्ष्यभेदिनी ॥
स्खलिता लक्ष्यच्युता ॥ यमकाक्रांता लक्ष्यं भित्त्वा भित्त्वा ऽसकृन्निर्गता कुष्टा लक्ष्यैकदेशस्पर्शाक्रोर्दहंत्रीति नवग

अथ द्रोणसुतस्येषून्स्तांश्छित्त्वा निशितैः शरैः ॥ धनुर्ज्यां विततां पांडुश्चिच्छेदादित्यतेजसः ॥२४॥ दिव्यं धनुर
थाधिज्यं कृत्वा द्रौणिररिमित्रहा ॥ प्रेक्ष्य चाश्वरथे युक्तान्नरैरन्यान्हयोत्तमान् ॥२५॥ ततः शरसहस्राणि प्रेष
यामास वै द्विजः ॥ इषुसंबाधमाकाशमकरोद्दिश एव च ॥२६॥ ततस्तानस्यतः सर्वान्द्रोणेर्बाणान्महात्मनः ॥
जानानोऽप्यक्षयान्पांड्यो ऽशातयत्पुरुषर्षभः ॥२७॥ प्रयुक्तांस्तान्प्रयत्नेन छित्त्वा द्रौणेरिपून्शितान् ॥ चक्रररक्षौ रणे तस्य
प्राणुदन्निशितैः शरैः ॥२८॥

॥ तपः ॥ दशमीगतिस्कंशिरसासहदूरपातिनी अतिकुष्टा नाम ॥ तया गत्वा च सि
प्तानपि शरानन्नवसंख्याकान्नवभिः शरैः अच्छिनदिति संबंधः ॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥ ॥

पृषात्मजः पृषात्मज इति पाठेऽपि स एवार्थः वृष्टेः सूर्यप्रभवत्वदर्शनात् ॥२९॥ अष्टदृषभवाह्याति ॥ अष्टौ शकटा

अथारेर्लाघवं दृष्ट्वा कुंडलीकृतकार्मुकः ॥ प्रास्यद्द्रोणसुतो बाणान्वृष्टिं पूषात्मजो यथा ॥२९॥ अष्टावष्टगवान्यूहुः
शकटानि यदायुधं ॥ आहूस्तदष्टभागेन द्रौणिश्चिक्षेप मारिष ॥३०॥ तमंतकमिव क्रुद्धमंतकस्यांतकोपमं ॥ यं
ये ददृशिरे तत्र विसंज्ञाः प्रायशोऽभवन् ॥३१॥ पर्जन्य इव घर्मांते वृष्ट्या साद्रिद्रुमां महीं ॥ आचार्यपुत्रस्तां सेनां बाण
वृष्ट्याऽभ्यवीवृषत् ॥३२॥ द्रौणिपर्जन्यमुक्तां तां बाणवृष्टिं सुदुःसहां ॥ वायव्यास्त्रेण संक्षिप्य मुदा पांड्यानिलोऽनु
दत् ॥३३॥ तस्य चानदतः केतुं चंदनागरुभूषितं ॥ मलयप्रतिमं द्रौणिः छित्त्वाऽश्वांश्चतुरोऽहनत् ॥३४॥ सूतमेके
षुणा हत्वा महाजलदनिस्वनं ॥ धनुश्छित्त्वार्धचंद्रेण तिलशो व्यधमद्रथं ॥३५॥ अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य छित्त्वा सर्वा
युधानि च ॥ प्राप्तमप्यहितं द्रौणिर्न जघान रणेप्सया ॥ एतस्मिन्नंतरे कर्णो गजानीकमुपाद्रवत् ॥ द्रावयामास स
तदा पांडवानां महद्बलं ॥३७॥ विरथान्रथिनश्चक्रे गजानश्वांश्च भारत ॥ गजान्बहुभिरानर्छच्छरैः सन्नतपर्वभिः
॥३८॥
नियदायुधसंभारं ऊहुः वहंति तत्सर्वं अक्षोहमभागेनयामार्द्दनक्षीणमित्यर्थः ॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥

॥कर्ण० टी०॥ ॥६९॥ हतेश्वरोयः तं पांड्यं ॥७०॥ मलयध्वजः ॥ पांड्यस्तं यदृच्छयागतं वारणं समभ्यतिष्ठत् ॥७१॥ बलेन जन्यसर्गेयउत्तमो
॥४६॥ यत्नस्तेन मन्युना चेतेः परिपीडयन् अंकुशेन कोपयन् अद्रिपतिर्मलयस्तस्येश्वरः पांड्यः ॥७२॥ द्रौणेः वरांगभूष

जयद्द्रोणिर्महेष्वासः पांड्यं शत्रुनिबर्हणं ॥ विरथं रथिनां श्रेष्ठं नाहनद्युद्धकांक्षया ॥ ६९॥ हतेश्वरो दंतिवरः सुकल्पित
स्त्वराभिसृष्टः प्रतिशत्रुगो बली ॥ तमाद्रवद्द्रोणिशराहतस्त्वरन् जवेन कृत्वा प्रतिहस्तिगर्जितं ॥७०॥ तं वारणं वा
रणयुद्धकोविदो द्विपोत्तमं पर्वतसानुसन्निभं ॥ समभ्यतिष्ठन्मलयध्वजस्तरन्यथाद्रिशृंगं हरिरुन्नदंस्तथा ॥७१॥ स
तोमरं भास्कररश्मिवर्चसं बलास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिः ॥ ससर्ज शीघ्रं परिपीडयन् यजं गुरोः सुताया द्रियतीश्वरो
नदन् ॥७२॥ मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकैरलंकृतं चांशुकमाल्यमौक्तिकैः ॥ हतोसीत्यसकृन्मुदा नदन्पराहनन्
द्रौणिवरांगभूषणं ॥७३॥ तदर्कचंद्रग्रहपावकत्विषं भृशातिपातात्पतितं विचूर्णितं ॥ महेंद्रवज्राभिहतं महा
स्वनं यथाद्रिशृंगं धरणीतले यथा ॥७४॥ ततः प्रजज्वाल परेण मन्युना पदाहतो नागपतिर्यथा तथा ॥ समाददे चां
॥तकदंडसन्निभानिषूनमित्रांतकरांश्चतुर्दश ॥७५॥
णं किरीटं तोमरेण पराहनत् ॥७४॥ इषून् समाददे द्रौणिरिति शेषः ॥७५॥७६॥७७॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥४६॥

॥७८॥ चतुरः चतुरंशाः ॥ एवं सगजो दशधा भक्तो यथा दशहविष्काया मिक्षेपि पिंडो दशधा क्रियते तथेत्यर्थः ॥७९॥
पांड्योश्वादीन् पादशः प्रदाय खंडयित्वा प्रशांतः द्रौणिबाणैरिति शेषः ॥ यथा स्वधाप्रेतशरीररूपं हविः प्राप्य पितृघ्रि

द्विपस्य पादाग्रकरान्स पंचभिर्नृपस्य बाहू च शिरोथ च त्रिभिः ॥ जघान षड्भिः षडनुत्तमत्विषः स पांड्यराजानुचरान्महारथा
न् ॥७६॥ सुदीर्घवृत्तौ वरचंदनोक्षितौ सुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषितौ ॥ भुजौ धरायां पतितौ नृपस्य तौ विचेष्टतुस्तार्क्ष्य
हतौ विवोरगौ ॥७७॥ शिरश्च तत्पूर्णशशिप्रभाननं सरोषताम्रायतनेत्रमुत्तमं ॥ क्षितावपि भ्राजति तत्सकुंडलं वि
शाखयोर्मध्यगतः शशी यथा ॥७८॥ स तु द्विपः पंचभिरुत्तमेषुभिः कृतं षडंशाश्चतुरो नृपस्त्रिभिः ॥ कृतो दशांश
कुशलेन युध्यता यथा हविस्तद्दशदैवतं तथा ॥७९॥ स पादशो राक्षसभोजनान्बहून् प्रदाय पांड्योश्वमनुष्यकुं
जरान् ॥ स्वधामिवाप्य ज्वलनः पितृप्रियां ततः प्रशांतः सलिलप्रवाहत ॥८०॥ समाप्तविघ्नं तु गुरोः सुतं नृपः समा
प्तकर्माणमुपेत्य ते सुतः ॥ सुहृद्वृतोत्यर्थमपूजयन्मुदा जिते बलौ विष्णुमिवामरेश्वरः ॥८१॥

यां ज्वलनः प्रशांतास्मिः जलेन शाम्यतीति द्वित्यर्थः ॥८०॥ समाप्तविघ्नं समाप्तकर्माणं कृतकृत्यं ॥८१॥

॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ एकविंशोध्यायः ॥२१॥ पांड्ये ॥१॥ अनुज्ञातः त्वंजयो भविष्यसीत्यनुगृहीतः

इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिप्रवीरवधोनामएकविंशोध्यायः ॥ धृतराष्ट्रउ॰॥ ॥पांड्येहतेकिमकरोदर्जुनो
युधिसंजयाएकवीरेणकर्णेनद्रावितेषुपरेषुच ॥१॥ समाप्तविद्योबलवान्युक्तोवीरसः पांडवः ॥ सर्वभूतेष्व
नुज्ञातःशंकरेणमहात्मना ॥२॥ तस्मान्महद्भयंतीव्रममित्रघ्नाद्धनंजयात् ॥ सपत्नत्राकरोत्पार्थस्तन्ममाच
क्ष्वसंजयः ॥३॥ संजयउ॰॥ हतेपांड्येर्जुनंकृष्णस्त्वरन्नाहवचोहितं ॥ पश्यामिनाहंराजानमपयातांश्चपांड
वान् ॥४॥ निवृत्तेश्चपुनःपार्थैर्भग्नंशत्रुबलंमहत् ॥ अश्वत्थाम्नश्चसंकल्पाद्धताःकर्णेनसंजयाः ॥५॥ तथाश्व
रथनागानांकृतंचकदनंमहत् ॥ सर्वमाख्यातवान्वीरोवासुदेवःकिरीटिने ॥६॥ एतच्छ्रुत्वाचदृष्ट्वाच भ्रातुर्घो
रंमहद्भयं ॥ वाहयाश्वान्हृषीकेशक्षिप्रमित्याहपांडवः ॥७॥ ततःप्रयाद्धृषीकेशोरथेनाप्रतियोधिना ॥ दा
रुणश्चपुनस्तत्रप्रादुरासीत्समागमः ॥८॥

॥२॥३॥ राजानंयुधिष्ठिरं ॥४॥ भ्रातुःयुधिष्ठिरस्य ॥५॥६॥७॥८॥

॥७७॥

॥९॥१०॥११॥१२॥ द्यांस्वर्गंवियत्अंतरिक्षं ॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरुपांडवाः ॥ भीमसेनमुखाःपार्थाःसूतपुत्रमुखावयं ॥९॥ ततःप्रववृतेभूयः
संग्रामोराजसत्तम ॥ कर्णस्यपांडवानांचयमराष्ट्रविवर्धनः ॥१०॥ धनूंषिबाणान्परिघानसिपट्टिशतोमरान्
॥ मुसलानिभुशुंडीश्चसशक्त्यृष्टिपरश्वधान् ॥११॥ गदाःप्रासान्शितान्कुंतान्भिंडिपालान्महांकुशान् ॥ प्रगृह्यक्षि
प्रमापेतुःपरस्परजिघांसया ॥१२॥ बाणज्यातलशब्देनद्यांदिशःप्रदिशोवियत् ॥ पृथिवींनेमिघोषेणनाद
यंतोभ्ययुःपरान् ॥१३॥ तेनशब्देनमहतासंहृष्टाश्चकुराहवं ॥ वीरावीरैर्महाघोरंकलहांतिर्तीर्षवः ॥१४॥ ज्या
तलत्रधनुःशब्दकुंजराणांचबृंहतां ॥ पादातानांचपततांतंत्रणांनादोमहानभूत् ॥१५॥ तालशब्दांश्चविविधान्
शूराणांचाभिगर्जतां ॥ श्रुत्वातत्रप्रत्रस्तास्तेसुःपेतुर्मम्लुश्चसैनिकाः ॥१६॥ तेषांनिनर्दतांचैवशस्त्रवर्षंचमुच
तां ॥ बहूनाधिरथिर्वीरःप्रममाथेषुभिःपरान् ॥१७॥ पंचपांचालवीराणांरथान्दशचपंचच ॥ साश्वसूतध्वजा
न्कर्णःशरैर्निन्येयमक्षयं ॥१८॥ योधमुख्यामहावीर्याःपांडूनांकर्णमाहवे ॥ शीघ्रास्त्रादिवमावृत्यपरिवव्रुः
समंततः ॥१९॥

अंडजैर्जलपक्षिभिः सारसादिभिः आकीर्णां॥२०॥ अवस्कंधनिपत्य उन्मथ्य मार्गादन्यत्र दूरे इत्यर्थः॥२१॥ असुमथ
नैः प्राणउन्मथनैः तैर्भिस्तैः मौर्वी मौर्वी च्युतैः बाणैः तलत्रं षु ज्याघातवारणस्थानेषु न्यहनत्॥ ययातिशरसंघातुं नश्र

ततः कर्णो द्विषत्सेनां शरवर्षैर्विलोडयन्॥ विजगाहांडजाकीर्णां पद्मिनीमिव यूथपः॥२०॥ द्विषन्मध्यमवस्कंध राधे
यो धनुरुत्तमं॥ विधुन्वानः शितैर्बाणैः शिरांस्युन्मथ्य पातयत्॥२१॥ चर्मवर्माणि संछिन्नान्यपतन्भुवि देहिनां
विषेहुर्नास्य संस्पर्शं द्वितीयस्य पतत्रिणः॥२२॥ ममर्देहासुमथनैर्धनुषः प्रच्युतैः शरैः॥ मौर्वीतलत्रे न्यहनत्क
शया वाजिनो यथा॥२३॥ पांडुसृंजयपांचालान्शरगोचरमागतान्॥ ममर्द तरसा कर्णः सिंहो मृगगणानिव
२४॥ ततः पंचालराजश्च द्रौपदेयाश्च मारिष॥ यमौ च युयुधानश्च सहिताः कर्णमभ्ययुः॥२५॥ तेषु व्यायच्छमा
नेषु कुरुपांचालपांडुषु॥ प्रियानसून्रणे त्यक्त्वा योधाजघ्नुः परस्परं॥२६॥ सुसन्नद्धाः कवचिनः सशिरस्त्रा
णभूषणाः॥ गदाभिर्मुसलैश्चान्ये परिघैश्च महाबलाः॥२७॥

कुर्वंति तथा च कारेत्यर्थः॥२३॥२४॥२५॥ व्यायच्छमानेषु यतमानेषु॥२६॥२७॥ ॥ ॥ ॥ ॥

२८॥ विमस्तिष्केक्षणा युधाः मास्तिष्कं शिरोभागस्थमांसपिंडः॥२९॥३०॥३१॥३२॥ परस्वधैः ततस्तु॥ पट्टिशैः

समभ्यधावंत भृशं कालदंडैरिवोद्यतैः॥ नर्दंतश्चाह्वयंतश्च प्रवलंतश्च मारिष॥२८॥ ततो विजघ्नुरन्योन्यं पेतुश्चा
न्योन्यताडिताः॥ वमंतो रुधिरं गात्रैर्विमस्तिष्केक्षणा युधाः॥२९॥ दंतपूर्णैः सरुधिरैर्वक्त्रैर्दाडिमसन्निभैः॥ जीवंत
इव चाप्येके तस्थुः शस्त्रोपबृंहिताः॥३०॥ ३०॥ परस्वधैश्चाप्यपरे पट्टिशैरसिभिस्तथा॥ शक्तिभिर्भिंडिपालैश्च
नखरप्रासतोमरैः॥३१॥ ततस्तुश्चिच्छिदुश्चान्ये बिभिदुश्चिक्षिपुस्तथा॥ संचकर्तुश्च जघ्नुश्च क्रुद्धा रणमहार्ण
वे॥३२॥ पेतुरन्योन्यनिहता व्यसवो रुधिरोक्षिताः॥ क्षरंतः सुरसं रक्तं प्रकृत्ताश्चंदना इव॥३३॥ रथै रथा विनि
हता हस्तिभिश्चापि हस्तिनः॥ नरैर्नरा हताः पेतुरश्वाश्चाश्वैः सहस्रशः॥३४॥ ध्वजाः शिरांसि छत्राणि द्विपहस्ता
नृणां भुजाः॥ क्षुरैर्भल्लार्धचंद्रैश्च छिन्नाः पेतुर्महीतलं॥३५॥
॥अरिभिश्चिच्छिदुः शक्तिभिर्बिभिदुः भिंदि
फलैश्चिक्षिपुः नखरैः संचकर्तुः प्रासतोमरैर्जघ्नुः॥३१॥ सुरसं स्निग्धं प्रकृत्ताः छिन्नाः चंदनाः रक्तचंदनाः॥३३॥३४॥३५॥

॥२६॥ समाप्लुत्यसंसमुखमुत्प्लुत्य ॥३७॥३८॥ पद्मानीववदनानिस्रजइवगात्राणि ॥३९॥ समुन्नतानिक्षाराक्रान्तानिमलि

नरोश्वनागाः सरथान्हयान्समृद्नुराहवे ॥ अश्वारोहैर्हतास्सराश्छिन्नहस्ताश्चदंतिनः ॥३६॥ सपताकाध्वजाःपेतु
विशीर्णाइवपर्वताः ॥ पत्तिभिश्चसमाप्लुत्यद्विरदाःस्यंदनास्तथा ॥३७॥ हताश्चहन्यमानाश्चपतिताश्चैवसर्व
शः ॥ अश्वारोहाःसमासाद्यत्वरिताःपत्तिभिर्हताः ॥३८॥ सादिभिःपत्तिसंघाश्चनिहतायुधिशेरते ॥ मृदितानी
वपद्मानिप्रम्लानाइवचस्रजः ॥३९॥ हतानांवदनान्यासन्गात्राणिचमहाहवे ॥ रूपाण्यत्यर्थकांतानिद्विरदाश्व
नृणांनृप ॥४०॥ सुसुन्नतानीववस्त्राणियुयुर्दुर्दर्शतांपरां ॥४१॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ ॥ द्वाविंशोध्यायः
२२ संजयउवाच ॥ ॥हस्तिभिस्तुमहामात्रास्तवपुत्रेणचोदिताः ॥ धृष्टद्युम्नंजिघांसंतः क्रुद्धाःपार्षतमभ्ययुः ॥१॥ प्रा
च्याश्चदाक्षिणात्याश्चप्रवरागजयोधिनः ॥ अंगावंगाश्चपुंड्राश्चमागधास्ताम्रलिप्तकाः ॥२॥
॥७९॥

नानि ॥४१॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ द्वाविंशोध्यायः ॥२२॥ हस्तिभिः ॥१२॥ ॥२॥

३॥४॥ पार्ष्णिःपादस्यपश्चाद्भागः अं— ः प्रसिद्धः अंकुशः प्रतोदःपाकुशः ॥ अंगुष्ठंकुशाश्चेतिद्वौकेवलांकुश

मेकलाःकोशलामद्राःदशार्णानिषधास्तथा ॥ गजयुद्धेषुकुशलाः कलिंगैःसहभारत ॥३॥ शरतोमरनाराचैर्वृष्टि
मंतइवांबुदाः ॥ सिषिचुस्तेततःसर्वेपांचालबलमाहवे ॥४॥ तान्संमिमर्दिषुर्नागान्पार्ष्ण्यंगुष्ठांकुशैर्भृशं ॥ चो
दितान्पार्षतोबाणैर्नाराचैरभ्यवीवृषत् ॥५॥ एकैकंदशभिःषड्भिरष्टाभिरपिभारत ॥ द्विरदानभिविव्याधक्षि
प्तैर्गिरिनिभान्शरैः ॥६॥ प्रच्छाद्यमानंद्विरदैर्मेघैरिवदिवाकरं ॥ प्रययुःपांडुपांचालानदंतोनिशितायुधाः ॥७॥
तान्नागानभिवर्षंतोज्यातंत्रीतलनादितैः ॥ नकुलसहदेवश्चद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥८॥ सात्यकिश्चशिखंडीचचे
कितानश्चवीर्यवान् ॥ समंतात्सिषिचुर्वीरामेघास्तोयैरिवाचलान् ॥९॥ तेम्लेच्छैःप्रेषितानागानरानश्वान्र
थानपि ॥ हस्तैराक्षिप्यममृदुःपद्भिश्चाप्यतिमन्यवः ॥१०॥ बिभिदुश्चविषाणाग्रैःसमाक्षिप्यचचिक्षिपुः ॥ विषाणल
ग्नाश्चाप्यन्येपरिपेतुर्विभीषणाः ॥११॥

॥तोदःपाकुशः ॥ अंगुष्ठंकुशाश्चेतिद्वौकेवलांकुशाश्चैते ॥५॥६॥ प्रच्छाद्यमा
नंधृष्टद्युम्नं ॥७॥८॥९॥१०॥११॥

॥१२॥आवर्जितः प्रहारवंचनेनरक्षितःकायोयेनतस्य॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥

प्रमुखेवर्तमानंतुद्विपमंगस्यसात्यकिः॥नाराचेनोग्रवेगेनभित्त्वावर्मण्यपातयत्॥१२॥तस्यावर्जितकायस्यद्वि
रदादुत्पतिष्यतः॥नाराचेनाहनद्वक्षःसात्यकिःसोपतद्भुवि॥१३॥पुंड्रस्यापततोनागंचलंतमिवपर्वतं॥सहदे
-- यत्नास्तैर्नाराचैरहनत्त्रिभिः॥१४॥विपताकंवियंतारंविवर्मध्वजजीवितं॥तंकृत्वाद्विरदंभूयःसहदेवोंगम
भ्ययात्॥१५॥सहदेवंतुनकुलोवारयित्वागमार्दयत्॥नाराचैर्यमदंडाभैस्त्रिभिर्नागंशतेनतं॥१६॥दिवाकरप्र
ख्यानंगाश्चिक्षेपतोमरान्॥नकुलायशतान्यष्टौत्रिधैकैकंतुसोछिनत्॥१७॥तथार्धचंद्रेणशिरस्तस्यचिच्छेद
पांडवः॥सपपातहतोम्लेछस्तेनैवसहदंतिना॥१८॥अथांगपुत्रेनिहतेहस्तिशिक्षाविशारदे॥अंगाःक्रुद्धाम
हामात्रानागैर्नकुलमभ्ययुः॥१९॥चलत्पताकैःसुमुखैर्हेमकक्षामनुच्छदैः॥मिमर्दिषंतस्त्वरिताःप्रदीप्तैरिवप
र्वतैः॥२०॥मेकलोत्कलकालिंगानिषधास्ताम्रलिप्तकाः॥शरतोमरवर्षाणिविमुंचंतोजिघांसवः॥२१॥तैश्छा
घमानंनकुलंदिवाकरमिवांबुदैः॥परिपेतुःसुसंरब्धाःपांडुपांचालसोमकाः॥२२॥

२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥ इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणित्रयोविंशोध्यायः॥२३॥

ततस्तदभवद्युद्धंरथिनांहस्तिभिःसह॥सृजतांशरवर्षाणितोमरांश्चसहस्रशः॥२३॥नागानांप्रस्फुटन्कुंभा
मर्माणिविविधानिच॥दंताश्चैवातिविद्धानांनाराचैर्भूषणानिच॥२४॥तेषामष्टौमहानागांश्चतुःषष्ट्यासुतेज
नैः॥सहदेवोजघानाशुतेपतन्सहसादिभिः॥२५॥अंजोगतिभिरायस्यप्रयत्नाद्धनुरुत्तमं॥नाराचैरहनन्नागान्न
कुलःकुलनंदन॥२६॥ततःपांचाल्यशैनेयौद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः॥शिखंडीचमहानागान्सिषिचुःशरवृष्टिभिः
२७॥तेपांडुयोधांबुधरैःशत्रुद्विरदपर्वताः॥बाणवर्षैर्हताःपेतुर्वज्रवर्षैरिवाचलाः॥२८॥एवंहत्वातवगजां
स्तेपांडुरथकुंजराः॥द्रुतांसेनामवैक्षंतभिन्नकूलामिवापगां॥२९॥तांतसैनांसमालोड्यपांडुपुत्रस्यसैनि
काः॥विक्षोभयित्वाचपुनःकर्णमभिदुद्रुवुः॥३०॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणित्रयोविंशोध्या
यः॥२३॥ ॥संजयउवाच॥सहदेवंतथाक्रुद्धंदहंतंतववाहिनीं॥दुःशासनोमहाराजभ्राताभ्रातरमभ्य
यात्॥१
॥सह॥आद्रुधुवुः॥भ्रामितवंतः॥१॥

॥कर्ण० टी०॥
॥५२॥

॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥

तौ समेतौ महायुद्धे दृष्ट्वा तत्र महारथाः ॥ सिंहनादरवांश्चक्रुर्वासांस्यादुधुवुश्च ह ॥२॥ ततो भारत क्रुद्धेन तव पु
त्रेण धन्विना ॥ पांडुपुत्रस्त्रिभिर्बाणैर्वक्षस्याभिहतो बली ॥३॥ सहदेवस्ततो राजन्नाराचेन तवात्मजं ॥ विद्ध्वा
विव्याध सप्तत्या सारथिं च त्रिभिः शरैः ॥४॥ दुःशासनस्ततश्चापं छित्वा राजन्महाहवे ॥ सहदेवं त्रिसप्तत्या बाह्वो
रुरसि चार्पयत् ॥५॥ सहदेवः तु संक्रुद्धः खड्गं गृह्य महाहवे ॥ आविध्य प्रासृजत्तूर्णं तव पुत्ररथं प्रति ॥६॥ समा
र्गणगुणं चापं छित्वा तस्य महानसिः ॥ निपपात ततो भूमौ च्युतः सर्प इवांबरात् ॥७॥ अथान्यद्धनुरादाय सहदे
वः प्रतापवान् ॥ दुःशासनाय चिक्षेप बाणमंतकरं ततः ॥८॥ तमापतंतं विशिखं यमदंडोपमत्विषं ॥ ख
ड्गेन शितधारेण द्विधा चिच्छेद कौरवः ॥९॥ ततस्तं निशितं खड्गमाविध्य युधि सत्वरः ॥ धनुश्चान्यत्समादाय
शरं जग्राह वीर्यवान् ॥१०॥ तमापतंतं सहसा निस्त्रिंशं निशितैः शरैः ॥ पातयामास समरे सहदेवो हसन्निव
॥११॥

॥५२॥

॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥

ततो बाणांश्चतुःषष्टिं तव पुत्रो महारणे ॥ सहदेवरथं तूर्णं प्रेषयामास भारत ॥१२॥ तांश्छरान्समरे रा
जन्वेगेनापततो बहून् ॥ एकैकं पंचभिर्बाणैः सहदेवोऽन्यकृंतत ॥१३॥ स निवार्य महाबाणान्तव पुत्रेण
प्रेषितान् ॥ अथास्मै सुधरां ॥१५॥ ततो दुःशासनो राजन्विध्वा पांडुसुतं रणे ॥ सारथिं नवभिर्बाणैर्माद्रे
यस्य समार्पयत् ॥१६॥ ततः क्रुद्धो महाराज सहदेवः प्रना ॥ बहून्बाणान्प्रेषयामास संयुगे ॥१७॥ तान्बा
णांस्तव पुत्रोऽपि छित्वैकैकं त्रिभिः शरैः ॥ ननाद सुमहानादं दारयानो वसुः पवान् ॥ समाधत्त शरं मृत्युका
लांतकोपमं ॥१७॥ विकृष्य बलवच्चापं तव पुत्राय सोऽसृजत् ॥ स तं निर्भिद्य वेगेन भित्वा च कवचं महत् ॥१८॥
प्राविशद्धरणीं राजन्वल्मीकमिव पन्नगः ॥ ततः स मुमुहे राजंस्तव पुत्रो महारथः ॥१९॥ मूढं चैनं समा
लोक्य सारथिस्त्वरितो रथं ॥ अपोवाह भृशं त्रस्तो वध्यमानः शितैः शरैः ॥२०॥ पराजित्य रणे तं तु कौरव्यं
पांडुनंदनः ॥ दुर्योधनबलं दृष्ट्वा प्रममाथ समंततः ॥२१॥

पिपीलिकपुटंपिपीलिकावासपटलं॥२२॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०चतुर्विंशोध्यायः॥२४॥ ॥१॥२॥३॥

पिपीलिकपुटंराजन्यथामृक्णन्नरोरुषा॥तथासाकौरवीसेनामृदितातेनभारत॥२२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप
र्वणिचतुर्विंशोध्यायः॥२४॥ ॥नकुलंरभसंयुद्धेद्रावयंतंवरूथिनीं॥कर्णोवैकर्तनोराजन्वारयामाससंरुषा
१॥नकुलस्तततःकर्णंप्रहसन्निदमब्रवीत्॥चिरस्यतवदृष्टोहंदैवतैःसौम्यचक्षुषा॥२॥पश्यमांत्तंरणेपाप
चक्षुर्विषयमागतं॥त्वंहिमूलमनर्थानांवैरस्यकलहस्यच॥३॥त्वद्दोषात्कुरवःक्षीणाःसमासाद्यपरस्परं
त्वामद्यसमरेहत्वाकृतकृत्योस्मिविज्वरः॥४॥एवमुक्तःप्रत्युवाचनकुलंसूतनंदनः॥सदृशंराजपुत्रस्यध
न्विनश्चविशेषतः॥५॥प्रहरस्वचमेवीरपश्यामस्तवपौरुषं॥कर्मकृत्वारणेशूरततःकत्थितुमर्हसि॥६॥
अनुक्त्वासमरेतातशूरायुध्यंत्यशक्तितः॥प्रयुध्यस्वमहाशक्त्याहनिष्येदर्पमेवते॥७॥इत्युक्त्वाप्राहरत्कर्
णःपांडुपुत्रायसूतजः॥विव्याधचैनंसमरेत्रिसप्तत्याशिलीमुखैः॥८॥नकुलस्तततोविद्धःसूतपुत्रेणभारत
अशीत्याशीविषप्रख्यैःसूतपुत्रमविध्यत॥९॥ ॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥

॥५२॥

१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

तस्यकर्णोधनुश्छित्वास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥त्रिंशतापरमेष्वासःशरैःपांडवमर्दयत्॥१०॥तेतस्यकवचं
छित्वापपुःशोणितमाहवे॥आशीविषायथानागाभित्वागांसलिलंपपुः॥११॥अथान्यद्धनुरादायहेमपृष्ठंदु
रासदं॥कर्णंविव्याधसप्तत्यासारथिंचत्रिभिःशरैः॥१२॥ततःक्रुद्धोमहाराजनकुलःपरवीरहा॥क्षुरप्रेणसु
तीक्ष्णेनकर्णस्यधनुराछिनत्॥१३॥अथैनंछिन्नधन्वानंसायकानांशतैस्त्रिभिः॥आजघ्नेप्रहसन्वीरःसर्वलो
कमहारथं॥१४॥कर्णमभ्यर्दितंदृष्ट्वापांडुपुत्रेणमारिष॥विस्मयंपरमंजग्मुरथिनसहदेवतैः॥१५॥अथान्य
द्धनुरादायकर्णोवैकर्तनस्तदा॥नकुलंपंचभिर्बाणैर्जत्रुदेशेसमार्पयत्॥१६॥तत्रस्थैरथतैर्बाणैर्माद्रीपुत्रो
व्यरोचयत्॥स्वरश्मिभिरिवादित्योभुवनेविसृजन्प्रभां॥१७॥नकुलस्तततःकर्णंविद्ध्वासप्तभिराशुगैः॥
अथास्यधनुषःकोटिंपुनःचिच्छेदमारिष॥१८॥सोन्यत्कार्मुकमादायसमरेवेगवत्तरं॥नकुलस्यततोबाणैः
समंतात्छादयद्दिशः॥१९॥संछाद्यमानःसहसाकर्णचापच्युतैःशरैः॥चिच्छेदसशरांस्तूर्णंशरैरेवमहारथः॥२०॥

२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥

ततोबाणमयंजालंविततंव्योम्निदृश्यते॥खद्योतानामिवव्रातै:संपतद्भिर्यथानभ:॥२१॥तैर्विमुक्तै:शरश्शा
तैश्छादितंगगनंतदा॥शलभानांयथाव्रातैस्तद्वदासीद्विशांपते॥२२॥तेशराहेमविकृता:संपतंतोमुहुर्मु
हु:॥श्रेणीकृताव्यकाशंतक्रौंचा:श्रेणीकृताइव॥२३॥बाणजालकृतेव्योम्निछादितेचदिवाकरे॥नस्मसं
पतते भूम्यांकिंचिदप्यंतरिक्षिगं॥२४॥निरुद्धेतत्रमार्गेचशरसंघै:समंतत:॥व्यरोचेतांमहात्मानौकालसू
र्याविवोदितौ॥२५॥कर्णचापच्युतैर्बाणैर्वध्यमानास्तुसोमका:॥अवालीयंतराजेंद्रवेदनार्त्ताभृशार्दिता:॥२६
नकुलस्यतथाबाणैर्हन्यमानाचमूस्तव॥व्यशीर्यतदिशोराजन्वातनुन्नाइवांबुदा:॥२७॥तेसेनेहन्यमाने
तुताभ्यांदिव्यैर्महाशरै:॥शरपातमपाक्रम्यतस्थतु:प्रेक्षिकेतदा॥२८॥प्रोत्सारितेजनेतस्मिन्कर्णपांडवयो:
शरै:॥अविध्येतांमहात्मानावन्योन्यंशरवृष्टिभि:॥२९॥विदर्शयंतौदिव्यानिशस्त्राणिबलमूर्द्धनि॥छा
दयंतौचसहसापरस्परवधैषिणौ॥३०॥

॥५३॥

३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥ ॥

शरवेगमथविक्षिप्तौददृशातेनकेचन॥ सूर्यचंद्रमसौराजन्छाद्यमानौघनैरिव॥३३॥तत:क्रुद्धोरणेकर्ण:
कृत्वाघोरतरंवपु:॥पांडवंछादयामाससमंताच्छरवृष्टिभि:॥३४॥सोतिच्छन्नोमहाराजसूतपुत्रेणपांडव:
नचकारव्यथांराजन्भास्करोजलदैर्यथा॥३५॥तत:प्रहस्याधिरथि:शरजालानिमारिष॥प्रेषयामासस
मरेशतशोथसहस्रश:॥३६॥एकछायमभूत्सर्वंतस्यबाणैर्महात्मन॥अभ्रच्छायेवसंजज्ञेसंपद्भि:शरोत्त
मै:॥३७॥तत:कर्णोमहाराजधनुश्छित्वामहात्मन:॥सारथिंपातयामासरथनीडाद्धसन्निव॥३८॥त
तोश्वांश्चतुरश्चास्यचतुर्भिर्निशितै:शरै:॥यमस्यभवनंतूर्णंप्रेषयामासभारत॥३९॥अथास्यतंर
थंदिव्यंतिलशोव्यधमच्छरै:॥पताकांचक्ररक्षांश्चगदांखड्गंचमारिष॥४०॥शतचंद्रंचतच्चर्मसर्वोपकर
णानिच॥हताश्वोविरथश्चैवविवर्माचविशांपते॥४१॥अवतीर्यरथात्तूर्णंपरिघंगृह्यधिष्टित:॥तमुद्यतं
महाघोरंपरिघंतस्यसूतज:॥४२॥व्यहतसायकैराजन्सुतीक्ष्णैर्भारसाधनै:॥व्यायुधंचैनमालक्ष्यशरै:सन्न
तपर्वभि:॥४३॥

॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥ ५२॥५३॥५४॥ ५५॥

अर्पयद्बहुभिः कर्णो निचैनं समपीडयत् ॥ सहन्यमानः समरे कृतास्त्रेण बलीयसा ॥४४॥ प्राद्रवत्सहसा राजन्व्या
कुलो व्याकुलेंद्रियः ॥ तमभिद्रुत्य राधेयः प्रहसन्वै पुनः पुनः ॥४५॥ सज्यमस्य धनुः कंठे व्यवासृजत भारत ॥ ततः
सस्मुस्मे राजन्कंठासक्तमहद्धनुः ॥४६॥ परिवेशमनुप्राप्तो यथा स्याद्व्योम्नि चंद्रमाः यथैव चासितो मेघः शक्रचा
पेन शोभितः ॥४७॥ तमब्रवीत्ततः कर्णो व्यर्थं व्याहृतवानसि ॥ वदेदानी पुनर्हृष्टो वध्यमानाः पुनः पुनः ॥४८॥
मायोत्सीः कुरुभिः सार्द्धं बलवद्भिश्च पांडव ॥ सदृशैस्तात युध्यस्व व्रीडां मा कुरु पांडव ॥४९॥ गृहे वा गच्छ माद्रे
य यत्र वा कृष्णफाल्गुनौ ॥ एवमुक्त्वा महाराज व्यसर्जयत तं तदा ॥५०॥ वधप्राप्तं ततः शूरो नाहनत्तं ह धर्मवि
त्तदा ॥ स्मृत्वा कुंत्या वचो राजंस्तत एनं व्यसर्जयत् ॥५१॥ विसृष्टः पांडवो राजन्सूतपुत्रेण धन्विना ॥ व्रीडन्नि
व जगामाथ युधिष्ठिररथं प्रति ॥५२॥ आरुरोह रथं चापि सूतपुत्रप्रतापितः ॥ निश्वसन्दुःखसंतप्तः कुंभ
स्थ इव पन्नगः ॥५३॥ तं विजित्याथ कर्णोपि पांचालांस्त्वरितो ययौ ॥ रथेनातिपताकेन चंद्रवर्णहयेन च ॥५४॥
तत्राक्रंदो महानासीत्पांडवानां विशांपते ॥ दृष्ट्वा सेनापतिं यांतं पांचालानां रथव्रजान् ॥५५॥



॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥

भग्नचक्रै रथैः केचिच्छिन्नध्वजपताकिभिः ॥ हताश्वैर्हतसूतैश्च भग्नाक्षैश्चैव मारिष ॥५७॥ ह्रियमाणानपश्या
मः पांचालानां रथव्रजान् ॥ तत्र तत्र च संभ्रांता विचेरुरथ कुंजराः ॥५८॥ दावाग्निपरिदग्धांगा यथैव सुम
हावने ॥ भिन्नकुंभार्द्ररुधिराश्छिन्नहस्ताश्च वारणाः ॥५९॥ छिन्नगात्रावराश्चैव छिन्नवालधयोऽपरे ॥ छिन्ना
भ्राणीव संपेतुर्हन्यमाना महात्मना ॥६०॥ अपरे त्रासिता नागा नाराचशरतोमरैः ॥ तमेवाभिमुखं जग्मुः
शलभा इव पावकं ॥६१॥ अपरे निष्टनंतश्च व्यदृश्यंत महाद्विपाः ॥ क्षरंतः शोणितं गात्रैर्नगा इव जलस्रवाः
॥६२॥ उरश्छदैर्वियुक्ताश्च वालबंधैश्च वाजिनः ॥ राजतैश्च तथा कांस्यैः सौवर्णैश्चैव भूषणैः ॥६३॥ हीनांश्चा
भरणैश्चैव खलीनैश्च विवर्जितान् ॥ चामरैश्च कुथाभिश्च तूणीरैः पतितैरपि ॥६४॥ निहतैः सादिभिश्चै
व शूरैराहवशोणितैः ॥ अपश्याम रणे तत्र भ्राम्यमाणान्हयोत्तमान् ॥६५॥ प्रासैः खड्गैश्च रहितानृ
ष्टिभिश्चापि भारत ॥ हयसादीनपश्याम कंचुकोष्णीषधारिणः ॥६६॥ निहतान्वध्यमानांश्च वेपमानांश्च भार
त ॥ नानांगावयवैर्हीनांस्तत्र तत्रैव भारत ॥६७॥

॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥

रथान्हेमपरिष्कारान्संयुक्तान्जवनैर्हयैः ॥ भ्राम्यमाणानपश्याममहद्भिरिषुभिर्द्रुतं ॥ ६८ ॥ भग्नाक्षकूवरान्
कांश्चिद्भग्नचक्रांश्चभारत ॥ विपताकध्वजांश्चान्यान्छिन्नेषांदंडबंधुरान् ॥ ६९ ॥ विहीनान्रथिनस्तत्रधा
वमानांस्ततस्ततः ॥ सूतपुत्रशरैस्तीक्ष्णैर्हन्यमानान्विशांपते ॥ ७० ॥ विशस्त्रांश्चतथैवान्यान्सशस्त्रांश्चहतान्ब
हून् ॥ तारकाजालसंछन्नान्वरघंटाविशोभितान् ॥ ७१ ॥ नानावर्णविचित्राभिः पताकाभिरलंकृतान् ॥ वार
णाननुपश्यामधावमानान्समंततः ॥ ७२ ॥ शिरांसिबाहूनूरूंश्चछिन्नानन्यांस्तथैवच ॥ कर्णचापच्युतैर्बाणैरपश्या
मसमंततः ॥ ७३ ॥ महान्व्यतिकरोरौद्रोयोधानामन्वपद्यत ॥ कर्णसायकभुन्नानांयुध्यतांचशितैःशरैः ॥ ७४ ॥
तेवध्यमानाःसमरेसूतपुत्रेणसंजयाः ॥ तमेवाभिमुखंयांतिपतंगाइवपावकं ॥ ७५ ॥ तंदहंतमनीका
नितत्रतत्रमहारथं ॥ क्षत्रियावर्जयामासुर्युगांताग्निमिवोल्बणं ॥ ७६ ॥ हतशेषास्तुयेवीराःपांचालानां
महारथाः ॥ तान्प्रभग्नान्द्रुतान्वीरःपृष्ठतोविकिरन्शरैः ॥ ७७ ॥



॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ॥ इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिपंचविंशोध्यायः ॥ २५ ॥ युयुत्सुं ॥ १ ॥ २ ॥

अभ्यधावततेजस्वीविशीर्णकवचध्वजान् ॥ तापयामासतान्बाणैःसूतपुत्रोमहाबलः ॥ ७८ ॥ मध्यंदि
नमनुप्राप्तोभूतानीवतमोनुदः ॥ ७९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिपंचविंशोध्यायः ॥ २५ ॥ संजय
उवाच ॥ युयुत्सुंतवपुत्रस्यद्रावयंतंबलंमहत् ॥ उलूकोन्वयतत्तूर्णंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ १ ॥ युयुत्सु
श्चततोराजन्शितधारेणपत्रिणा ॥ उलूकंताडयामासवज्रेणेवमहाचलं ॥ उलूकस्तुततःक्रुद्धस्तव
पुत्रस्यसंयुगे ॥ क्षुरप्रेणधनुःछित्वाताडयामासकर्णिना ॥ ३ ॥ तदपास्यधनुःछिन्नंयुयुत्सुर्वेगवत्तरं ॥ अ
न्यदादत्तसुमहच्चापंसंरक्तलोचनः ॥ ४ ॥ शाकुनिंतुततःषष्ट्याविव्याधभरतर्षभ ॥ सारथिंत्रिभि
रानर्छत्तंचभूयोन्वविध्यत ॥ ५ ॥ उलूकस्तंतुविंशत्याविध्वास्वर्णविभूषितैः ॥ अथास्यसमरेक्रुद्धोध्व
जंचिच्छेदकांचनं ॥ ६ ॥ सच्छिन्नयष्टिःसुमहान्शीर्यमाणोमहाध्वजः ॥ पपातप्रमुखेराजन्युयुत्सोःकांचनध्व
जः ७ ॥

३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥कर्ण०टी०॥ ॥५६॥

॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥

ध्वजमुन्मथितंदृष्ट्वायुयुत्सुःक्रोधमूर्छितः॥उलूकंपंचभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे॥८॥उलूकस्तस्यसमरे
तैलधौतेनमारिष॥शिरश्चिच्छेदभल्लेनयंतुर्भरतसत्तम॥९॥तत्छिन्नमपतद्भूमौयुयुत्सोःसारथेस्तदा
॥तारारूपंयथाचित्रंनिपपातमहीतले॥१०॥जघानचतुरोश्वांश्चनंचविव्याधपंचभिः॥सोतिविद्धोबल
वतापत्ययाद्रथांतरं॥११॥तन्निर्जित्यरणेराजन्नुलूकस्त्वरितोययौ॥पंचालान्संजयांश्चैवविनिघ्न
निशितैःशरैः॥शतानीकंमहाराजश्रुतकर्मासुतस्तव॥व्यश्वसूतरथंचक्रेनिमेषाद्धसंभ्रमः॥१३॥
हताश्वेतुरथेतिष्ठन्शतानीकोमहारथः॥गदांचिक्षेपसंक्रुद्धस्तवपुत्रस्यमारिष॥१४॥साकृत्वास्यंदनं
भस्महयांश्चैवससारथीन्॥पपातधरणींतूर्णंदारयंतीवभारत॥१५॥तावुभौविरथौवीरौकुरूणांकी
र्त्तिवर्द्धनौ॥अपयाक्रमेतांयुद्धात्प्रेक्षमाणौपरस्परं॥१६॥पुत्रस्तुतवसंभ्रांतोविविंशोरथमारुहत्॥
शतानीकोपित्वरितःप्रतिविंध्यरथंगतः॥१७॥ ॥१४॥१५॥१६॥१७॥

॥५६॥

॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥

सुतसोमंतुशकुनिर्विव्याधनिशितैःशरैः॥नाकंपयतसंक्रुद्धोवार्योघइवपर्वतं॥१८॥सुतोमस्तुतंदृष्ट्वापि
तुरत्यंतवैरिणं॥शरैरनेकसाहस्रैःछादयामासभारत॥१९॥तान्शरान्शकुनिस्तूर्णंचिछेदामैःपतत्रि
भिः॥लघ्वस्त्रश्चित्रयोधीचजितकाशीचसंयुगे॥२०॥निवार्यसमरेचापिशरांस्तान्निशितैःशरैः॥आजघान
सुसंक्रुद्धःसुतसोमंत्रिभिःशरैः॥२१॥तस्याश्वान्केतनंसूतंतिलशोव्यधमच्छरैः॥स्यालस्तवमहाराजत
तउच्चुक्रुशुर्जनाः॥२२॥हताश्वोविरथश्चैवछिन्नकेतुश्चमारिष॥धन्वीधनुर्वरंगृह्यरथाद्भूमावतिष्ठत
२३॥व्यसृजत्सायकांश्चैवस्वर्णपुंखान्शिलाशितान्॥छादयामाससमरेतवस्यालस्यतंरथं॥२४॥शल
भानामिवव्रातान्शरव्रातान्महारथः॥रथोपगान्समीक्ष्यैवविव्यथेनैवसौबलः॥२५॥प्रममाथशरांस्तस्य
शरव्रातैर्महायशाः॥तत्रातुष्यंतयोधाश्चसिद्धाश्चापिदिविस्थिताः॥२६॥सुतसोमस्यतत्कर्मदृष्ट्वाश्रद्धेय
मद्भुतं॥रथस्थंशकुनिंयत्तुपदातिसमयोधयत्॥२७॥ ॥२५॥२६॥२७॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥कर्ण० टी०॥ ॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥ मंडलानि भ्रांतमुद्भ्रांतमित्यादिमार्गान् ॥ अनुलोमविलोमभेदेन द्विगुणतया चतु
॥५७॥

तस्य तीक्ष्णैर्महावेगैर्भल्लैः सन्नतपर्वभिः ॥ व्यहनत्कार्मुकं राजंस्तूणीरं चैव सर्वशः ॥२८॥ सच्छिन्नधन्वा वि
रथः खड्गमुद्यम्य चानदत् ॥ वैडूर्योत्पलवर्णाभं दंतिदंतमयत्सरुं ॥२९॥ भ्राम्यमाणं ततस्तं तु विमलांबरवर्च
सं ॥ कालदंडोपमं मेने सुतसोमस्य धीमतः ॥३०॥ सोचरत्सहसा खड्गी मंडलानि सहस्रशः ॥ चतुर्दश महा
राज शिक्षाबलसमन्वितः ॥३१॥ भ्रांतमुद्भ्रांतमाविद्धमाप्लुतं विप्लुतं सृतं ॥ संपातं समुदीर्णं च दर्शयामास सं
युगे ॥३२॥ सौबलस्त ततस्तस्य शरांश्चिक्षेप वीर्यवान् ॥ तानापतत एवाशु चिच्छेद परमासिना ॥३३॥ त
तः क्रुद्धो महाराज सौबलः पुनरेव च ॥ प्राहिणोत्सुतसोमाय शरानाशीविषोपयत् ॥३४॥ चिच्छेद तांस्तु
खड्गेन शिक्षया च बलेन च ॥ दर्शयन्लाघवं युद्धे तार्क्ष्यतुल्यपराक्रमं ॥३५॥ तस्य संचरतो राजन्मंडलावर्तने
तदा ॥ क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन खड्गं चिच्छेद सुप्रभं ॥३६॥ ॥५७॥

दर्शा ॥३१॥३२॥ मंडलानां आवर्तने अनुलोमविलोमाभ्यासे ॥३६॥

असृजसेः सुत्सरोः शोभनमुष्टेः ॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टी० षड्विंशोध्या

सच्छिन्नः सहसा भूमौ निपपात महानसिः ॥ अर्धमस्य स्थितं हस्ते सुत्सरोस्तत्र भारत ॥३७॥ छिन्नमाज्ञाय नि
स्त्रिंशमवप्लुत्य पदानि षट् ॥ प्राविध्यत ततः शेषं सुतसोमो महारथः ॥३८॥ सच्छित्त्वा सगुणं चापं रणे तस्य म
हात्मनः ॥ पपात धरणीं तूर्णं स्वर्णवज्रविभूषितं ॥३९॥ सुतसोमस्ततो गच्छच्छ्रुतकीर्तेर्महारथं ॥ सौबलोपि बु
धनुर्गृह्य घोरमन्यत्सुदुर्जयं ॥४०॥ अभ्ययात्पांडवानीकं निघ्नञ्शत्रुगणान्बहून् ॥ तत्र नादो महानासी
त्पांडवानां विशांपते ॥४१ सौबलं समरे दृष्ट्वा विचरंतमभीतवत् ॥ तान्यनीकानि दृप्तानि शस्त्रवंति महांति
च ॥४२॥ द्राव्यमाणान्यदृश्यंत सौबलेन महात्मना ॥ यथा दैत्यचमूं राजन्देवराजो ममर्द ह ॥४३॥ त
थैव पांडवीं सेनां सौबलेयो व्यनाशयत् ॥४४॥ ॥इति० षड्विंशोध्यायः ॥२६॥ संजय उवाच ॥ ॥धृष्ट
द्युम्नं कृपो राजन्वारयामास संयुगे ॥ यथा दृष्ट्वा वने सिंहं शरभो वारयेद्युधि ॥१॥

यः ॥३६॥ ॥धृष्ट ॥ शरभोष्टपादः सिंहघाती पक्षिशरीरो नृसिंहवद्यात्म ॥१॥२॥

२।३।४।५।६।७।८।९।१०।११।१२॥

नरुद्धः पार्षद्दस्तेन गौतमेन बलीयसा ॥ पदात्पदं विचलितुं नाशकत्तत्र भारत ॥२॥ गौतमस्य रथं दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नर
थं प्रति ॥ वित्रेसुः सर्वभूतानि क्षयं प्राप्तं च मेनिरे ॥३॥ तत्रावोचत विमनसो रथिनः सादिनस्तथा द्रोणस्य निध
नान्नूनं संक्रुद्धो द्विपदां वरः ॥४॥ शारद्वतो महातेजा दिव्यास्त्रविदुदारधीः ॥ अपि स्वस्ति भवेदद्य धृष्टद्युम्नस्य
गौतमात् ॥५॥ अपीयं वाहिनी कृत्स्ना मुच्येत महतो भयात् ॥ अप्ययं ब्राह्मणः सर्वान्न नो हन्यात्समागतान्
६॥ यादृशं दृश्यते रूपमंतकप्रतिमं भृशं ॥ गमिष्यत्यद्य पदवीं भारद्वाजस्य गौतमः ॥७॥ आचार्यः क्षिप्रहस्तश्च
विजयी च सदा युधि ॥ अस्त्रवान्वीर्यसंपन्नः क्रोधेन च समन्वितः ॥८॥ पार्षतश्च महायुद्धे विमुखो घातितः स्म
ते ॥ इत्येवं विविधा वाचस्तावकानां परैः सह ॥९॥ व्यश्रूयंत महाराज तयोस्तत्र समागमे ॥ विनिःश्वस्य ततः
क्रोधात्कृपः शारद्वतो नृप ॥१०॥ पार्षतं चार्दयामास निश्चेष्टं सर्वकर्मसु ॥ स हन्यमानः समरे गौतमेन महात्म
ना ॥११॥ कर्तव्यं न स्म जानाति मोहेन महतावृतः ॥ तमब्रवीत्ततो यंता कच्चित्क्षेमं तु पार्षत ॥१२॥

१३।१४।१५।१६।१७।१८।१९।२०।२१।२२।२३।२४॥

ईदृशं व्यसनं युद्धे न ते दृष्टं मया क्वचित् ॥ दैवयोगात्तु ते बाणा नापतन्मर्मभेदिनः ॥१३॥ प्रेषिता द्विजमुख्येन मर्मा
ण्युद्दिश्य सर्वतः ॥ व्यावर्तयेयरथं तूर्णं नदीवेगमिवार्णवात् ॥१४॥ अवध्यं ब्राह्मणं मन्ये येन ते विक्रमो हतः ॥ धृ
ष्टद्युम्नस्ततो राजन्शनकैरब्रवीद्वचः ॥१५॥ मुह्यते मे मनस्तात गात्रे स्वेदश्च जायते ॥ वेपथुश्च शरीरे मे रोमह
र्षश्च सारथे ॥१६॥ वर्जयन्ब्राह्मणं युद्धे शनैर्याहि यतोऽर्जुनः ॥ अर्जुनं भीमसेनं वा समरे प्राप्य सारथे ॥१७॥ क्षे
ममद्य भवेदेवमेषा मे नैष्ठिकी मतिः ॥ ततः प्रायान्महाराज सारथिस्त्वरयन्हयान् ॥१८॥ यतो भीमो महेष्वा
सो युयुधे तव सैनिकैः ॥ प्रद्रुतं च रथं दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नस्य मारिष ॥१९॥ किरन्शरशतान्येव गौतमोऽनुययौ
तदा ॥ शंखं च पूरयामास मुहुर्मुहुररिंदमः ॥२०॥ पार्षतं त्रासयामास महेंद्रो नमुचिं यथा ॥ शिखंडिनं तु स
मरे भीष्ममृत्युं दुरासदं ॥२१॥ हार्दिक्यो वारयामास स्मयन्निव मुहुर्मुहुः ॥ शिखंडी तु समासाद्य हृदिकानां म
हारथं ॥२२॥ पंचभिर्निशितैर्भल्लैर्जत्रुदेशे समाहनत् ॥ कृतवर्मा तु संक्रुद्धो भित्त्वा षष्ट्या पतत्रिभिः ॥२३॥ धनु
रेकेन चिच्छेद हसन्राजन्महारथः ॥ अथान्यद्धनुरादाय द्रुपदस्यात्मजो बली ॥२४॥

२५॥ वर्मणः वर्मशाय्यञ्च भ्रम्रंपंतभ्रष्टाः वर्मनचिछिडुरित्यर्थः ॥२६॥२७॥२८॥ ववामवांतवान् ॥२९॥३०॥ ॥

निहति हेति संक्रुद्धो हार्दिक्यं प्रत्यभाषत ॥ ततोस्य नवतिं बाणान् रुक्मपुंखान् सुतेजसान् ॥२५॥ प्रेषयामास रा
जेंद्र ते स्याभ्रंशयंत वर्मणः ॥ वितथास्त्रात्समालक्ष्य पतितोश्च महीतले ॥२६॥ क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन कार्मुकं चिछि
दे भृशं ॥ अथैनं छिन्नधन्वानं भग्नशृंगमिव र्षभं ॥२७॥ अशीत्या मार्गणैः क्रुद्धो बाह्वोरुरसि चार्पयत् ॥ कृतवर्मा
तु संक्रुद्धो मार्गणैः क्षतविक्षतः ॥२८॥ ववाम रुधिरं मोत्रैः कुंभवक्त्रादिवोदकं ॥ रुधिरेण परिक्लिन्नः कृतवर्मा व्य
राजत ॥२९॥ वर्षेण क्लेदितो राजन्यथा गैरिकपर्वतः ॥ अथान्यद्धनुरादाय समार्गणगुणं प्रभुः ॥३०॥ शिखं
डिनं बाणगणैः स्कंधदेशेभ्यपोथयत् ॥ स्कंधदेशस्थितैर्बाणैः शिखंडी तु व्यराजत ॥३१॥ शाखाप्रशाखावि
पुलः सुमहान्यादयो यथा ॥ तावन्योन्यं भृशं विध्वा रुधिरेण समुक्षितौ ॥३२॥ अन्योन्यशृंगाभिहतौ रेजतु
र्वृषभाविव ॥ अन्योन्यस्य वधे यत्नं कुर्वाणौ तौ महारथौ ॥३३॥ रथाभ्यां चेरतुस्तत्र मंडलानि सहस्रशः ॥ कृतव ॥५९॥
र्मा महाराज पार्षतं निशितैः शरैः ॥३४॥

॥३१॥३२॥३३॥ पार्षतं शिखंडिनं ॥३४॥

॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥ इतिश्रीकर्णपर्वणि टी० सप्तविंशोध्यायः ॥२७॥ श्वेता ॥१२॥३॥४॥५॥

रणे विव्याध सप्तत्या स्वर्णपुंखैः शिलाशितैः ॥ ततोस्य समरे बाणं भोजः प्रहरतां वरः ॥३५॥ जीवितांतकरं घो
रं व्यसृजन्त्वरयान्वितः ॥ स तेनाभिहतो राजन्मूर्छामाशु समाविशत् ॥३६॥ ध्वजयष्टिं च सहसा शिश्रिये क
रथि
श्मलावृतः ॥ अपोवाह रणात्तूर्णं सारथिर्नां वरं ॥३७॥ हार्दिक्यशरसंतप्तं निश्वसंतं पुनः पुनः ॥ पराजिते ततः
शूरे द्रुपदस्यात्मजे प्रभो ॥३८॥ व्यद्रवत्सर्वतो सेना समैव ध्यमानास मंततः ॥३९॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते कर्ण
पर्वणि सप्तविंशोध्यायः ॥ ॥ संजय उ० ॥ श्वेताश्वोथ महाराज व्यधमत्तावकं बलं ॥ यथा वायुः समासाद्य तूलराशिं
समंततः ॥१॥ प्रत्युद्ययुस्त्रिगर्तास्तं शिबयः कौरवैः सह ॥ शाल्वाः संसप्तकाश्चैव नारायणबलं च तत् ॥२॥ सत्य
सेनश्चंद्रदेवो मित्रदेवः सुतंजयः ॥ सौश्रुतिश्चित्रसेनश्च मित्रवर्मा च भारत ॥३॥ त्रिगर्तराजः समरे भ्रातृभिः परि
वारितः ॥ पुत्रैश्चैव महेष्वासैर्नानाशस्त्रविशारदैः ॥४॥ व्यसृजंत शरव्रातान् किरंतोर्जुनमाहवे ॥ अभ्यवर्तंत
सहसा वार्योघा इव सागरं ॥५॥ तेत्वर्जुनं समासाद्य योधाः शतसहस्रशः ॥ अगच्छन्विलयं सर्वे तार्क्ष्यं दृष्ट्वेव पन्नगा
॥६॥ ते हन्यमानाः समरे नाजहुः पांडवं रणे ॥ हन्यमाना महाराज शलभा इव पावकं ॥७॥

६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

सत्यसेनस्त्रिभिर्बाणैर्विव्याध युधि पांडवं ॥ मित्रदेवस्त्रिषष्ट्या तु चंद्रसेनस्तु सप्तभिः ॥ ८ ॥ मित्रवर्मा त्रिसप्तत्या
सौश्रुतिश्चापि सप्तभिः ॥ शत्रुंजयस्तु विंशत्या सुशर्मा नवभिः शरैः ॥ ९ ॥ स विद्धो बहुभिः संख्ये प्रतिविव्याध ता
न्नृपान् ॥ सौश्रुतिं सप्तभिर्विद्ध्वा सत्यसेनं त्रिभिः शरैः ॥ १० ॥ शत्रुंजयं च विंशत्या चंद्रसेनं तथाष्टभिः ॥ मित्रदेवं
शतेनैव श्रुतसेनं त्रिभिः शरैः ॥ ११ ॥ नवभिर्मित्रवर्माणं सुशर्माणं तथाष्टभिः ॥ शत्रुंजयं च राजानं हत्वा तत्र शि
लाशितैः ॥ १२ ॥ सौश्रुतेः सशिरस्त्राणं शिरः कायादपाहरत् ॥ त्वरितश्चंद्रदेवं च शरैर्निन्ये यमक्षयं ॥ १३ ॥ तथे
तरान्महाराज यतमानान्महारथान् ॥ पंचभिः पंचभिः पंचभिर्बाणैरेकैकं प्रत्यवारयत् ॥ १४ ॥ सत्यसेनस्तु संक्रु
द्धसंक्रुस्तोमरं व्यसृजन्महत् ॥ ससमुद्दिश्य रणे कृष्णं सिंहनादं ननाद च ॥ १५ ॥ स निर्भिद्य भुजं सव्यं माधवस्य मह
त्मनः ॥ अयस्मयो हेमदंडो जगाम धरणीं तदा ॥ १६ ॥ माधवस्य तु विद्धस्य तोमरेण महारणे ॥ प्रतोदः प्राप
तद्धस्ताद्रश्मयश्च विशांपते ॥ १७ ॥ वासुदेवं विभिन्नांगं दृष्ट्वा पार्थो धनंजयः ॥ क्रोधमाहारयत्तीव्रं कृष्णं चेदमु
वाच ह ॥ ६० ॥ ॥ ६० ॥

१९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २ ध्वजादीनां शब्दोऽश्रूयतेति षष्टेनान्वयः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ॥

प्रापयाश्वान्महाबाहो सत्यसेनं प्रति प्रभो ॥ यावदेनं शरैस्तीक्ष्णैर्नयामि यमसादनं ॥ १९ ॥ प्रतोदं गृह्य सोऽन्यत्तु रश्मी
नपि यथापुरा ॥ वाहयामास तानश्वान्सत्यसेनरथं प्रति ॥ २० ॥ विष्वक्सेनं तु निर्भिन्नं दृष्ट्वा पार्थो धनंजयः ॥ सत्यसे
नं शरैस्तीक्ष्णैर्वारयित्वा महारथः ॥ २१ ॥ ततः सुनिशितैर्भल्लै राज्ञस्तस्य महच्छिरः ॥ कुंडलोपचितं कायाच्चकर्त पृ
तनांतरे ॥ २२ ॥ तन्निकृत्य शितैर्बाणैर्मित्रवर्माणमाक्षिपन् ॥ वत्सदंतेन तीक्ष्णेन सारथिं चास्य मारिष ॥ २३ ॥
ततः शरशतैर्भूयः संसप्तकगणान्बली ॥ पातयामास संक्रुद्धः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ २४ ॥ ततो रजतपुंखेन रा
जन् शीर्षं महात्मनः ॥ मित्रसेनस्य चिच्छेद क्षुरप्रेण महारथः ॥ २५ ॥ सुशर्माणं सुसंक्रुद्धो जत्रुदेशे समाहतत् ॥ ततः
संसप्तकाः सर्वे परिवार्य धनंजयं ॥ २६ ॥ शस्त्रौघैर्ममृदुः क्रुद्धा नादयंतो दिशो दश ॥ अभ्यर्दितस्तु तैर्जिष्णुः शक्रतु
ल्यपराक्रमः ॥ २७ ॥ ऐंद्रमस्त्रममेयात्मा प्रादुश्चक्रे महारथः ॥ ततः शरसहस्राणि प्रादुरासन्विशांपते ॥ २८ ॥ ध्व
जानां छिद्यमानानां कार्मुकाणं च मारिष ॥ रथानां सपताकानां तूणीराणां युगैः सह ॥ २९ ॥

३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥हस्त्यश्वंचास्यतः छिंदतः॥३७॥स्यानुगाइवयथास्वस्मिन्नूहेऽनुचराः सीदंत्ये
॥वंरथानांभंगंदृष्ट्वाचक्राणिनश्यंतिअस्मभंगादितिआतंकादिवे
अक्षाणामग्रचक्राणांयोक्त्राणांरश्मिभिःसह॥कूबराणांवरूथानांपृष्ठचक्रानांचसंयुगे॥३०॥अश्वानांपततांचापिप्रासाना
मृष्टिभिःसह॥गदानांपरिघानांचशक्तितोमरपट्टिशैः॥३१॥शतघ्नीनांसचक्राणांभुजानांचोरुभिःसह॥कंठस्
त्रांगदानांचकेयूराणांचमारिष॥३२॥हाराणामथनिष्काणांतनुत्राणांचभारत॥छत्राणांव्यजनानांचशिरसांमु
कुटैःसह॥३३॥अक्षयतमहान्शब्दस्तत्रतत्रविशांपते॥सकुंडलानिस्वक्षीणिपूर्णचंद्रनिभानिच॥३४॥शि
रांसुयर्थामहद्दृप्तंताराजालमिवांबरे॥सुस्रग्वीणिसुवासांसिचंदनेनोक्षितानिच॥३५॥शरीराणिव्यदृश्यंतनि
हतानांमहीतले॥गंधर्वनगराकारंघोरमायोधनंतदा॥३६॥निहतैराजपुत्रैश्चक्षत्रियैश्चमहाबलैः॥हस्ति
भिःपतितैश्चैवतुरंगैश्चाभवन्मही॥३७॥अगम्यरूपासमरेविशीर्णैरिवपर्वतैः॥नासीचक्रपथस्तत्रपां
डवस्यमहात्मनः॥३८॥निघ्नतःशात्रवान्भल्लैर्हस्त्यश्वंचास्यतोमहत्॥आतंकादिवसीदंतिरथचक्राणिमारि ॥६२॥
ष॥३९॥
॥निपाठेचिंतयावेत्कपचारः॥३८॥सीदमानानिपंकमज्जनात्॥३९॥

४०॥४१॥४२॥४३॥ ॥इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिअष्टाविंशोध्यायः॥२८॥युधिष्ठिरं॥१॥२॥
चरस्तस्यसंग्रामेतस्मिन्लोहितकर्दमे॥सीदमानानिचक्राणिसमूहुस्तुरगाभृशं॥४०॥श्रमेणमहतायुक्तामन
नोमारुतरंहसः॥वध्यमानंतुतत्सैन्यंपांडुपुत्रेणधन्विना॥४१॥प्रायशोविमुखंसर्वंनावतिष्ठतभारत॥तान्जि
त्वासमरेजिष्णुःसंसप्तकगणान्बहून्॥४२॥विरराजतदापार्थोविधूमोग्निरिवज्वलन्॥४३॥इतिश्रीमहाभा
रतेकर्णपर्वणिअष्टाविंशोध्यायः॥२८॥ ॥संजयउ०॥ ॥युधिष्ठिरंमहाराजविसृजंतंशरान्बहून्॥स्वयंदुर्यो
धनोराजाप्रत्यगृह्णादभीतवत्॥१॥तमापतंतंसहसातवपुत्रंमहारथं॥धर्मराजोद्रुतंविध्वातिष्ठतिचाब्रवी
त्॥२॥सतुतंप्रतिविव्याधनवभिर्निशितैःशरैः॥सारथिंचास्यभल्लेनभृशंक्रुद्धोभ्यताडयत्॥३॥ततोयु
धिष्ठिरोराजन्स्वर्णपुंखान्शिलीमुखान्॥दुर्योधनायचिक्षेपत्रयोदशशिलाशितान्॥४॥चतुर्भिश्चतुरा
वाहांस्तस्यहत्वामहारथः॥पंचमेनशिरःकायात्सारथेश्चसमाक्षिपत्॥५॥षष्ठेनतुध्वजंराज्ञःसप्तमेनतु
कार्मुकं॥अष्टमेनतथाखड्गंपातयामासभूतले॥६॥पंचभिर्नृपतिंचापिधर्मराजोर्दयद्भृशं॥हताश्वात्तु
रथात्तस्मादवप्लुत्यसुतस्तव॥७॥ ॥३॥४॥५॥६॥७॥

॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥

उत्तमं व्यसनं प्राप्तो ह्रमाविवावतिष्टत ॥ तं तु कृच्छगतं दृष्ट्वा कर्णद्रौणि कृपादयः ॥८॥ अभ्यवर्त्तंत सहसा परीप्सं
तो नराधिपं ॥ अथ पांडुसुतान्सर्वे परिवार्य युधिष्टिरं ॥९॥ अन्वयुः समरे राजंस्ततो युद्धमवर्त्तत ॥ ततस्तूर्यसहस्रा
णि प्रावाद्यंत महामृधे ॥१०॥ ततः किलकिलाशब्दाः प्रादुरासीन्महीपते ॥ अत्राभ्यगच्छन्समरे पांचालाः कौरवैः स
ह ॥११॥ नरा नरैः समाजग्मुर्वारेणा वरवारणैः ॥ रथाश्च रथिभिः सार्द्धं हयाश्च हयसादिभिः ॥१२॥ द्वंद्वान्यास
न्महाराज प्रेक्षणीयानि संयुगे ॥ विविधान्यप्यचिंत्यानि शस्त्रवंत्युत्तमानि च ॥१३॥ ते शूराः समरे सर्वे चित्रं
लघु च सुष्टु च ॥ आयुध्यंत महावेगाः परस्परवधैषिणः ॥१४॥ अन्योन्यं समरे जघ्नुर्योधव्रतमनुष्ठिताः ॥ न
हि ते समरं चक्रुः पृष्टतो वै कथंचन ॥१५॥ मुहूर्तमेव तद्युद्धमासीन्मधुरदर्शनं ॥ तत उन्मत्तवद्राजन्निर्म
र्यादमवर्त्तत ॥१६॥ रथी नागं समासाद्य दारयन्निशितैः शरैः ॥ प्रेषयामास कालाय शरैः संनतपर्वभिः
१७॥ नागा हयान्समासाद्य विक्षिपंतो बहून्रणे ॥ दारयामासरत्युग्रं तत्र तत्र तदा तदा ॥१८॥

१९ २० २१ २२ २३ औरणं जघ्नुः अवगत्य वृतवंतः २४ निमित्तं जयहेतुं महांतो गजा येषां ते महागजाः

हयारोहाश्च बहवः परिवार्य हयोत्तमान् तलशब्दरवांश्चक्रुः संपतंतस्ततस्ततः १९ धावमानांततस्तां
स्तु द्रवमाणान्महागजान् पार्श्वतः पृष्टतश्चैव निजघ्नुर्हयसादिनः २० विद्राव्य च बहूनश्वान्नागारा
जन्मदोत्कटा विषाणैश्चापरे जघ्नुर्ममृदुश्चापरे भृशं २१ साश्वारोहांश्च तुरगान्विषाणैर्विव्यधुरुषा
अपरे चिक्षिपुर्वेगात्प्रगृह्यातिबलास्तदा २२ पादोत्तरा हता नागा विवरेषु समंततः चक्रुरार्त्तस्वरं घो
रं दुद्रुवुश्च दिशो दश २३ पदातीनां तु सहसा प्रद्रुतानां महाहवे उत्सृज्याभरणं तूर्णमवप्लुरणाजि
रे २४ निमित्तं मन्यमानास्तु परिणम्य महागजाः जगृहुर्बिभिदुश्चैव चित्राण्याभरणानि च २५
तांस्तत्र प्रसक्तान्वै परिवार्य पदातयः हस्त्यारोहान्निजघ्नुस्ते महावेगा बलोत्कटाः २६ अपरे हस्तिभिर्हस्तैः
खं विक्षिप्ता महाहवे निपतंतो विषाणाग्रैर्भृशं विद्धाः सुशिक्षितैः २७

जगृहुः हस्तिभिर्ग्राहयामासुः परिणम्य विनाम्य हस्तिनमिति शेषः बिभिदुश्च शत्रुन्गजैरेव २५ २६ २७

॥कर्ण०टी०॥
॥६३॥

॥२८॥२९॥३०॥ प्रतिमानेषु गजानां दंतांतरालेषु ॥ प्रासैर्निगृहीताः कुंभेषु तोमरैः ॥ दंतवेष्टेषु शक्तिभिश्च निगृहीताः

अपरे सहसा गृह्य विषाणैरेसूदिताः सेनानरं समासाद्य केचित्तत्र महागजैः ॥२८॥ सुरण्यगात्रा महाराज वि
क्षिप्य च पुनः पुनः ॥ अपरव्यजनानीव विभ्राम्य निहता मृधे ॥२९॥ पुरःसराश्च नागानामपरेषां विशांप
ते शरीराण्यतिविद्धानि तत्र तत्र रणाजिरे ॥३०॥ प्रतिमानेषु कुंभेषु दंतवेष्टेषु चापरे ॥ निगृहीताः भृशं ना
गाः २ प्रासतोमरशक्तिभिः ॥३१॥ निगृह्य च गजाः केचित्पार्श्वस्थैर्भृशदारुणैः ॥ रथाश्वसादिभिस्तत्र संभि
न्नान्यपतन्भुवि ॥३२॥ सहयाः सादिनस्तत्र तोमरेण महामृधे ॥ भृशावमृद्य वेगेन सचर्मीणं पदातिनं
॥३३॥ तथा सावरणान्कांश्चित्तत्र तत्र विशांपते ॥ रथान्नागाः समासाद्य परिगृह्य च मारिष ॥३४॥ व्याक्षिपन्
हसा तत्र घोररूपे भयानके ॥ नाराचैर्निहताश्चापि गजाः पेतुर्महाबलाः ॥३५॥ पर्वतस्येव शिखरे वज्ररु
ग्णं महीतले ॥ योधा योधान्समासाद्य मुष्टिभिर्व्यहनन्युधि ॥३६॥ केशेष्वन्योन्यमाक्षिप्य विक्षिपुर्विभिदु
श्च ह ॥ उद्यम्य च भुजानन्ये निक्षिप्य च महीतले ॥३७॥

॥प्रतिमानं गजदंतांतरालयोरिति मेदिनी ॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७ ॥६३॥

३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥

पदा चोरः समाक्रम्य स्फुरतो याहरच्छिरः ॥ पततश्चापरो राजन्विजहारासिना शिरः ॥३८॥ जीवितश्च तथैवान्यः
शस्त्रं काये न्यमज्जयत ॥३९॥ तथा केशग्रहश्चोग्रो बाहुयुद्धं च भैरवं समासक्तस्य चान्येन अविज्ञातस्तथापरः
॥४०॥ जहार समरे प्राणान्नानाशस्त्रैरनेकधा ॥ संसक्तेषु च योधेषु वर्त्तमाने च संकुले ॥४१॥ कबंधानुत्थिता निसु
शतशोथ सहस्रशः ॥ शोणितैः सिच्यमानानि शस्त्राणि कवचानि च ॥४२॥ महारागानुरक्तानि वस्त्राणीव च
काशिरे ॥ एवमेतन्महायुद्धं दारुणं शस्त्रसंकुलं ॥४३॥ उन्मत्तगंगाप्रतिमं शब्देनापूरयज्जगत ॥ नैव स्वे न परे राज
न्विज्ञायंते शरातुराः ॥४४॥ योद्धव्यमिति युध्यंते राजानो जयगृद्धिनः ॥ स्वान्स्वे जघ्नुर्महाराज परांश्चैव समागतान्
॥४५॥ उभयोः सेनयोर्वीरैर्व्याकुलं समपद्यत ॥ रथैर्भग्नैर्महाराज वारणैश्च निपातितैः ॥४६॥ हयैश्च पतितैः
स्तत्र नरैश्च विनिपातितैः ॥ अगम्यरूपा पृथिवी क्षणेन समपद्यत ॥४७॥ क्षणेनासीन्महीपाल क्षतजौघ
प्रवर्त्तिनी ॥ पंचालानहनत्कर्णस्त्रिगर्त्तांश्च धनंजयः ॥४८॥ भीमसेनः कुरून्राजन्हस्त्यनीकं च सर्वशः ॥ एव
मेष क्षयो वृत्तः कुरुपांडवसेनयोः ॥४९॥

॥५०॥अपरा॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०॥ ॥एकोनविंशोध्यायः॥२९॥ ॥अति॥१॥२॥विरथः कृत इत्युक्तं

अपराह्णे गते सूर्ये कांस्ततां विपुलं यशः॥५०॥ ॥इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनत्रिंशोध्यायः॥२९॥
धृतराष्ट्र उ०॥ ॥अतितीव्राणि दुःखानि दुःसहानि बहूनि च त्वत्तोहं संजयाश्रौषं पुत्राणां चैव संक्षयं॥३०॥१॥य
थात्वं मे कथयसे यथा युद्धमवर्त्तत॥ न संति सूतकौरव्या इति मे निश्चिता मतिः॥२॥दुर्योधनश्च विरथः कृतस्तत्र
महारथः॥धर्मपुत्र कथं चक्रे तस्य वा नृपतिः कथं॥३॥पराह्णे कथं युद्धमभवल्लोमहर्षणं॥तन्ममाचक्ष्व तत्वे
न कुशलो ह्यसि संजय॥४॥संजय उ०॥ संसक्तेषु तु सैन्येषु वध्यमानेषु भागशः॥रथमन्यं समास्थाय पुत्रस्तव वि
शांपते॥५॥क्रोधेन महता युक्तः सविषो भुजगो यथा॥दुर्योधनः समालक्ष्य धर्मराजं युधिष्ठिरं॥६॥प्रोवाच सू
तं त्वरितो याहि याहीति भारत॥ तत्र मां प्रापय क्षिप्रं सारथे यत्र पांडवः॥७॥ध्रियमाणातपत्रेण राजा राजति
दंशितः॥स सूतश्चोदितो राज्ञा राज्ञः स्यंदनमुत्तमं॥८॥युधिष्ठिरस्याभिमुखं प्रेषयामास संयुगे॥ ततो युधि
ष्ठिरः क्रुद्धः प्रभिन्न इव कुंजरः॥९॥ ॥६४॥
तत्र युद्धे धर्मपुत्रः कथं तं विरथं चक्रे॥तस्य तं च नृपतिदुर्योधनः कथं अयुध्यत इति शेषः॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥

१०॥११॥१२॥अपविध्यात्यक्त्वा॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥

सारथिं चोदयामास याहि यत्र सुयोधनः॥तौ समाजग्मतुर्वीरौ भ्रातरौ रथसत्तमौ॥१०॥समेत्य च महावीरौ
संरब्धौ युद्धदुर्मदौ॥ववर्षतुर्महेष्वासौ शरैरन्योन्यमाहवे॥११॥ततो दुर्योधनो राजा धर्मशीलस्य मारिष॥शि
लाशितेन भल्लेन धनुश्चिच्छेद संयुगे॥१२॥तन्नामृष्यत संक्रुद्धो ह्यवमानं युधिष्ठिरः॥अपविध्य धनुश्छिन्नं
क्रोधसंरक्तलोचनः॥१३॥अन्यत्कार्मुकमादाय धर्मपुत्रश्चमूमुखे॥दुर्योधनस्य चिच्छेद ध्वजं कार्मुकमेव च
१४॥अथान्यद्धनुरादाय प्राविध्यत युधिष्ठिरं॥तावन्योन्यं सुसंक्रुद्धौ शरवर्षाण्यमुंचतां॥१५॥सिंहाविव सुसं
रब्धौ परस्परजिगीषया॥जघ्नतुस्तौ रणेन्योन्यं नर्दमानौ वृषाविव॥१६॥अंतरं मार्गमाणौ च चेरतुस्तौ महा
रथौ॥ततः पूर्णायतोत्सृष्टैः शरैस्तौ तु कृतव्रणौ॥१७॥विरेजतुर्महाराज किंशुकाविव पुष्पितौ॥ततो राजन्वि
मुंचंतौ सिंहनादान्मुहुर्मुहुः॥१८॥तलयोश्च तथा शब्दान्धनुषश्च महाहवे॥शंखशब्दरवांश्चैव चक्रतुस्तौ
नरेश्वरौ॥१९॥

२०॥२१॥२२॥ सर्वपारसवी तिरस्कारे विनाशे च युंसि पारसवः पुमानिति मेदिनी ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥

अन्योन्यं तौ महाराज पीडयांचक्रतुस्तदा ॥ ततो युधिष्ठिरो राजा पुत्रं तव शरैस्त्रिभिः ॥२०॥ आजघानोरसि क्रुद्धो वज्र
वेगैर्दुरासदैः ॥ प्रतिविव्याध तं तूर्णं तव पुत्रो महीपते ॥२१॥ पंचभिर्निशितैर्बाणैः स्वर्णपुंखैः शिलाशितैः ॥ ततो दु
र्योधनो राजा शक्तिं चिक्षेप भारत ॥२२॥ सर्वपारसवीं तीक्ष्णां महोल्काप्रतिमां तदा ॥ तमापतंतीं सहसा धर्मपु
त्रः शितैः शरैः ॥२३॥ त्रिभिश्चिच्छेद सहसा तं च विव्याध पंचभिः ॥ निपपात ततः सा च स्वर्णदंडा महास्वना ॥२४॥
निपतंती महोल्केव व्यराजच्छिखिसन्निभा ॥ शक्तिं विनिहतां दृष्ट्वा पुत्रस्तव विशांपते ॥२५॥ नवभिर्निशितैस्ती
क्ष्णैर्निजघान युधिष्ठिरं ॥ सोतिविद्धो बलवता शत्रुणा शत्रुतापनः ॥२६॥ दुर्योधनं समुद्दिश्य बाणं जग्राह स
त्वरः ॥ समाधत्त च तं बाणं धनुर्मध्ये महाबलः ॥२७॥ चिक्षेप च महाराज ततः क्रुद्धः पराक्रमी ॥ स तु बाणः
समासाद्य तव पुत्रं महारथं ॥२८॥ व्यामोहयत राजानं धरणीं च ददार ह ॥ ततो दुर्योधनः क्रुद्धो गदामुद्यम्य ॥६५॥
वेगितः ॥२९॥ विधित्सुः कलहस्यांतं धर्मराजमुपाद्रवत् ॥ तमुद्यतगदं दृष्ट्वा दंडहस्तमिवांतकं ॥३०॥

॥२८॥२९॥३०॥

३२ ३३ ३४ ३५ ३६ इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि त्रिंशोऽध्यायः ३० ततः १

धर्मराजो महाशक्तिं प्राहिणोत्तव सूनवे दीप्यमानां महावेगां महोल्कां ज्वलितामिव ३१ रथस्थः स तया वि
द्धो मर्म भित्त्वा स्तनांतरे भृशं संविग्नहृदयः पपात च मुमोह च ३२ भीमस्तमाह च ततः प्रतिज्ञामनुचिंत
यन् नायं वध्यस्तव नृपेत्युक्तः स न्यवर्तत ३३ ततस्त्वरितमागम्य कृतवर्मा तवात्मजं प्रत्यपद्यत राजानं
निमग्नं व्यसनार्णवे ३४ गदामादाय भीमोपि हेमपट्टपरिष्कृतां अभिदुद्राव वेगेन कृतवर्माणमाहवे ३५
एवं तदभवद्युद्धं त्वदीयानां परैः सह अपराह्णे महाराज कांक्षतां विजयं युधि ३६ इति श्रीमहाभा
रते कर्णपर्वणि त्रिंशोऽध्यायः संजय उवाच ततः कर्णं पुरस्कृत्य त्वदीया युद्धदुर्मदाः पुनरावृत्य सं
ग्रामं चक्रुर्देवासुरोपमं १ द्विरदनरथाश्वशंखशब्दैः परितुषिता विविधैश्च शस्त्रपातैः द्विरदरथपदा
तिसादिसंघाः परिकुपिताभिमुखाः प्रजघ्निरे ते २ शितपरश्वधवरासिपट्टिशैरिषुभिरनेकविधैश्च सू
दिताः द्विरदरथहया महाहवे वरपुरुषैः पुरुषाश्च वाहनैः ३

२ ३

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ लवणजलः क्षारसमुद्रः ॥ ८ ॥ त्रिदशवरावरजोपमविष्णुतुल्यं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

कमलदिनकरेंदुसन्निभैः सितदशनैः सुमुखाक्षिनासिकैः ॥ रुचिरमुकुटकुंडलैर्मही पुरुषशिरोभिरुपस्त-
ताबभौ ॥ ४ ॥ परिघमुसलशक्तितोमरैर्नखरभुशुंडिगदाशतैर्हताः ॥ द्विरदहयनराः सहस्रशो रुधिरनदी-
प्रवहास्तदाभवन् ॥ ५ ॥ प्रहतरथनराश्वकुंजरं प्रतिभयदर्शनमुल्बणव्रणं ॥ तदहितहतमाबभौ बलं पितृप-
तिराष्ट्रमिव प्रजाक्षये ॥ ६ ॥ अथ तव नरदेव सैनिकास्तव च सुताः सुरसूनुसन्निभाः ॥ अमितबलपुरःसरा
रणे कुरुवृषभाः शिनिपुत्रमभ्ययुः ॥ ७ ॥ तदतिरुधिरभीममाबभौ पुरुषवराश्वरथद्विपाकुलं ॥ लवणज-
समुद्रवत्स्वनं बलमसुरामरसैन्यसप्रभं ॥ ८ ॥ सुरपतिसमविक्रमस्ततस्त्रिदशवरावरजोपमं युधि ॥ दि-
नकरकिरणप्रभैः पृषत्कैरवितनयोभ्यहनच्छिनिप्रवीरं ॥ ९ ॥ तमपि सरथवाजिसारथिं शिनिवृषभो विवि-
धैः शरैस्त्वरन् ॥ भुजगविषसमप्रभैरणे पुरुषवरं समवास्तृणोत्तदा ॥ १० ॥ शिनिवृषभशरैर्निपीडितं तव सुहृ-
द्वसुषेणमभ्ययुः ॥ त्वरितमतिरथो रथर्षभं द्विरदरथाश्वपदातिभिः सह ॥ ११ ॥ तदुदधिनिभमाद्रवद्बलं त्व-
रिततरैः समभिद्रुतं परैः ॥ द्रुपदसुतमुखैस्तदाभवत्पुरुषरथाश्वगजक्षयो महान् ॥ १२ ॥

१३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

अथ पुरुषवरौ कृताह्निकौ भवमभिपूज्य यथाविधि प्रभुं ॥ अरिवधकृतनिश्चयौ द्रुतं तव बलमर्जुनके-
शवौ सृतौ ॥ १३ ॥ जलदनिनदनिस्वनं रथं पवनविधूतपताककेतनं ॥ सितहयमुपयांतमंतिकं हृतम-
नसो ददृशुस्तदारयः ॥ १४ ॥ अथ विस्फार्य गांडीवं रथे नृत्यन्निवार्जुनः ॥ शरसंबाधमकरोत्खं दिशः प्रदि-
शस्तथा ॥ १५ ॥ रथान्विमानप्रतिमान्मज्जयन्सायुधध्वजान् ॥ ससारथींस्तदा बाणैरभ्राणीवानिलो व-
धीत् ॥ १६ ॥ गजान्गजप्रयंतॄंश्च वैजयंत्यायुधध्वजान् ॥ सादिनोश्वांश्च पत्तींश्च शरैर्निन्ये यमक्षयं ॥
१७ ॥ तमंतकमिव क्रुद्धमनिवार्यं महारथं ॥ दुर्योधनोभ्ययादेको निघ्नन्बाणैरजिह्मगैः ॥ १८ ॥ तस्यार्जु-
नो धनुः सूतमश्वान्केतुं च सायकैः ॥ हत्वा सप्तभिरेकेन छत्रं चिच्छेद पत्रिणा ॥ १९ ॥ नवमं च समाधा-
य व्यसृजत्प्राणघातिनं ॥ दुर्योधनायेषुवरं तं द्रौणिः सप्तधाच्छिनत् ॥ २० ॥ ततो द्रोणेर्धनुः छित्वा हत्वा चा-
श्वरथांश्छरैः ॥ कृपस्यापि तदत्युग्रं धनुश्चिच्छेद पांडवः ॥ २१ ॥

॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥

हार्दिक्यस्य धनुः छित्वा ध्वजं चाश्वांस्तदावधीत् ॥ दुःशासनस्य धनुं छित्वाराधेयमभ्ययात् ॥ २२॥ अ
थ सात्यकिमुत्सृज्य त्वरे कर्णोर्जुनं त्रिभिः ॥ विध्वा विव्याध विंशत्या कृष्णं पार्थं पुनः पुनः ॥२३॥ न ग्लानिरा
सीत्कर्णस्य क्षिपतः सायकान्बहून् ॥ रणे विनिघ्नतः शत्रून्क्रुद्धस्येव शतक्रतोः ॥२४॥ अथ सात्यकिरा
गत्य कर्णं विध्वा सितैः शरैः ॥ नवत्या नवभिश्चोग्रैः शतेन पुनरार्पयेत् ॥२५॥ ततः प्रवीराः पार्थानां सर्वे
कर्णमपीडयन् ॥ युधामन्युः शिखंडी च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ॥२६॥ उत्तमौजा युयुत्सुश्च यमौ पार्षत एव
च ॥ चेदिकारूपमत्स्यानां केकेयानां च यद्बलं ॥२७॥ चेकितानश्च बलवान्धर्मराजश्च सुव्रतः ॥ एते रथा
श्चाद्विरदैः पत्तिभिश्चोग्रविक्रमैः ॥ २८॥ परिवार्य रणे कर्णं नानाशस्त्रैरवाकिरन् ॥ भाषंतो वाग्भिरुग्रा
भिः सर्वे कर्णवधे धृताः ॥२९॥ तां छस्त्रवृष्टिं बहुधा कर्णश्छित्वा शितैः शरैः ॥ अपोवाहास्त्रवीर्येण द्रुमं भं ॥६७॥
क्त्वेव मारुतः ॥ ३०॥ रथिनः समहामात्रान्गजानश्वांश्च सादिनः ॥ पत्तिव्रातांश्च संक्रुद्धो निघ्नन्कर्णोप्यदृश्य
त ३१

३२॥३३॥३४॥३५॥ निकैवल्यं निश्चितं कैवल्यं मरणं यस्मिन्तथा ॥३६॥३७॥३८॥

तद्ध्यमानं पांडूनां बलं कर्णास्त्रतेजसा ॥ विशस्त्रपत्रदेहासुप्राय आसीत्पराङ्मुखं ॥३२॥ अथ कर्णास्त्रम
स्त्रेण प्रतिहत्यार्जुनः स्मयन् ॥ दिशं खं चैव भूमिं च प्रावृणोच्छस्त्रवृष्टिभिः ॥३३॥ मुसलानीव संपेतुः परि
घा इवचेषवः ॥ शतघ्न्य इव चाप्यन्ये वज्राण्युग्राणि चापरे ॥३४॥ तैर्वध्यमानं तत्सैन्यं सपत्त्यश्वरथद्विपं
॥ निमीलिताक्षमत्यर्थं बभ्राम च ननाद च ॥३५॥ निष्कैवल्यं तदा युद्धं ~~घोरुद्धं~~ प्रापुरश्वनरद्विपाः ॥ हन्यमा
नाः शरैरार्तास्तदा भीताः प्रदुद्रुवुः ॥३६॥ त्वदीयानां तदा युद्धे संसक्तानां जयैषिणां ॥ गिरिमस्तं समासा
द्य प्रत्यपद्यत भानुमान् ॥३७॥ तमसा च महाराज रजसा च विशेषतः ॥ न किंचित्प्रत्यपश्याम शुभं वा यदि वाशु
भं ॥३८॥ ते त्रस्यंतो महेष्वासा रात्रियुद्धस्य भारत ॥ अपयानं ततश्चक्रुः सहिताः सर्वयोधिभिः ॥३९॥ कौरवे
ष्वपयातेषु तदा राजन्दिनक्षये ॥ जयं सुमनसः प्राप्य पार्थाः स्वशिबिरं ययुः ॥४०॥ वादित्रशब्दैर्विविधैः सिं
हनादैः सगर्जितैः ॥ परानुपहसंतश्च स्तुवंतश्चाच्युतार्जुनौ ॥४१॥

॥३९॥४०॥४१॥

॥कर्ण॰टी०॥
॥६८॥

६२॥६३॥६४॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटीकायांप्रथमोयुद्धदिवसेएकत्रिंशोध्यायः॥३१॥स्वैनंछंदेनइछयाआततायिनाः शस्त्रपाणेः॥१॥भद्रंसुभद्रं॥वलिभृतः करदान्॥२॥३॥अरस्वन्घोषयाचाणोयांभरतान्दुर्योधना

क्ततेवहारेतेवीरैः सैनिकाः सर्वएवते॥आशीर्वाचः पांडवेषुप्रायुंजंतनरेश्वराः॥६२॥ततः क्ततेवहारेचप्रहृष्टास्तत्रपांडवाः॥निशायांशिविरंगत्वान्यवसंतनरेश्वराः॥६३॥ततोरक्षः पिशाचाश्चश्वापदाश्चैवसंघशः॥जग्मुरायोधनंघोरंरुद्रस्याक्रीडसन्निभं॥६४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिप्रथमोयुद्धदिवसेएकत्रिंशोध्यायः॥३१॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥स्वैनछंदेननः सर्वानवधीद्व्यक्तमर्जुनः॥नह्यस्यसमरेमुच्येदंतकोप्याततायिनः॥१॥पार्थश्चैकोहरद्भद्रामेकश्चाग्निमतर्पयत्॥एकश्चेमांमहींजित्वाचक्रेवलिभृतोनृपान्॥२॥एकोनिवातकवचानहनद्दिव्यकार्मुकः॥एकः किरातरूपेणस्थितंशर्वमयोधयत्॥३॥एकोह्यरक्षद्भरतानेकोभवमतोषयत्॥तेनैकेनजिताः सर्वेमहीपाह्युग्रतेजसाः॥४॥

॥दीव॥४॥तेअस्मदीयाः ननिंद्याः तेशत्रुस्याभ्यासाद्वा॰ क्वत्वयमिदंतयादुर्योधनोपितनिंद्यः अपितुततः विस्तृतः तादृशंशत्रुंप्राप्यख्यातिंगतइत्यर्थः॥५॥

[illegible]

॥६८॥

हताः ताडिताः छिन्नावयवाः विध्वस्ताः वाहनेभ्योधः यातिताः॥६॥९॥सहसाअकस्मात्॥१०॥

संजयउवाच॥ हतप्रहतविध्वस्ताविवर्मायुधवाहनाः॥दीनस्वराद्दूयमानामानिनः शत्रुभिर्जिताः॥६॥शिबिरस्थाः पुनर्मंत्रंमंत्रयंतिस्मकौरवाः॥भग्नदंष्ट्राहतविषाःपादाक्रांताइवोरगाः॥७॥तानब्रवीत्ततः कर्णः क्रुद्धः सर्पइवश्वसन्॥ करंकरेणनिष्पीड्यप्रेक्षमाणस्तवात्मजं॥८॥यत्तोदृढश्चदक्षश्चधृतिमानर्जुनः सदा संबोधयतिचाप्येनंयथाकालमधोक्षजः॥९॥सहसास्त्रविसर्गेणवयंतेनाद्यवंचिताः॥श्वस्त्वहंतस्यसंकल्पंसर्वंहंतामहीपते॥१०॥एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वासोनुजज्ञेनृपोत्तमान्॥तेनुज्ञातानृपाः सर्वेस्वानिवेश्मानिभेजिरे॥११॥सुखोपितास्तांरजनीं हृष्टायुद्धायनिर्ययुः॥तेपश्यन्विहितंव्यूहंधर्मराजेनदुर्जयं॥१२॥प्रयत्नात्कुरुमुख्येनवृहस्पत्युशनोमते॥अथप्रतीपकर्त्तारंप्रवीरंपरवीरहा॥१३॥सस्मारवृषभस्कंधंकर्णंदुर्योधनस्तदापुरंदरंसमंयुद्धेमरुद्गणसमंबले॥१४॥

॥११मतेस्थितेतेनेतिशेषः॥१२॥प्रतीपकर्त्तारंशत्रूणांछेत्तारंप्रवीरंप्रकृष्टंवीरं॥१३॥१४॥

१५॥आत्ययिकेषुप्राणसंकटेषु॥१६॥अप्यपत्रपत॥अपिघ्नन्ने॥१७॥१८॥१९॥मन्त्रः कर्णाश्रयेणमूढः भाविनाश

कार्त्तवीर्यसमंवीर्येकर्णराज्ञोगमन्मनः॥सर्वेषांचैवसैन्यानांकर्णमेवागमन्मनः॥१५॥सूतपुत्रंमहेष्वासंबंधुमात्य
यिकेष्विव॥धृतराष्ट्रउ०॥ ततोदुर्योधनः सूतपश्चात्किमकरोन्नृप॥ यद्वोगमन्मनोमंदाः कर्णचैकर्त्तनंप्रति॥
१६॥अप्यपत्रपतराधेयंशीतार्त्ताइवभास्करं॥कृते३वहारेसैन्यानांप्रवृत्तेचरणेपुनः॥१७॥कथंवैकर्त्तनः कर्ण
स्तत्रायुध्यतसंजय॥कथंचपांडवाःसर्वेयुयुधुस्तत्रसूतजां॥१८॥कर्णोह्येकोमहाबाहुर्हन्यात्पार्थान्ससंजया
न॥कर्णस्यभुजयोर्वीर्यंशक्रविष्णुसमंयुधि॥१९॥नस्यशस्त्राणिघोराणिविक्रमश्चमहात्मनः॥कर्णमाश्रित्य
संग्रामेमत्तोदुर्योधनोनृपः॥२०॥दुर्योधनंततोदृष्ट्वापांडवेनभृशार्दितं पराक्रांतान्पांडुसुतान्दृष्ट्वाचापिम
हारथः॥२१॥कर्णमाश्रित्यसंग्रामेमंदोदुर्योधनःपुनः॥जेतुमुत्सहतेपार्थान्सपुत्रान्सहकेशवान्॥२२॥अ
होबतमहद्दुःखंयत्रपांडुसुतान्रणे॥नातरद्रभसः कर्णोदैवन्नूनंपरायणं॥२३॥ ॥६९॥

नवधानात्॥२०॥२१॥२२॥२३॥

निष्ठाविपाकः॥२४॥२५॥कर्णश्चनीतिमानितिजनमन्यतइतिपूर्वेणान्वयः॥२६॥स्त्रीमध्यमवगाहंते॥सेनांमूढं

अहोद्यूतस्यनिष्ठेयंघोरासंप्रतिवर्त्तते॥अहोतीव्राणिदुःखानिदुर्योधनकृतान्यहं॥२४॥सोढाघोराणिबहुशः
शल्यभूतानिसंजय॥सौबलंचतदाताततनीतिमानित्यमन्यते॥२५॥कर्मश्चरभसोनित्यंराजातंचाप्यनुव्रतः
यदेवंवर्त्तमानेषुमहायुद्धेषुसंजय॥२६॥अश्रौषंनिहतान्पुत्रान्नित्यमेवचनिर्जितान्॥नपांडवानांसमरेकश्
श्चिदस्तिनिवारकः॥२७॥स्त्रीमध्यमवगाहंतेदैवंतुबलवत्तरं॥संजयउ०॥राजन्पूर्वंनिमित्तानिधर्मिष्ठानि
विचिंतय॥२८॥अतिक्रांतंहियत्कार्यंपश्चाच्चिंतयतेनरः॥तच्चास्यनभवेत्कार्यंतयाचविनश्यति॥२९॥
तदिदंतवकार्यंतुदूरप्राप्तंविजानतः॥नकृतंयत्त्वयापूर्वंप्राप्ताप्राप्तविचारणं॥३०॥

नीत्यर्थः॥२८॥निमित्तानिद्यूतादीनिधर्मिष्ठानीतिसोपालंभंविरुद्धानीत्यर्थः॥२९॥कार्यंराज्यलाभाख्यं
दूरप्राप्तंअत्यंतदुर्लभंयततयतः॥विजानतापित्वयाप्राप्तविचारणंयुक्तायुक्तपरीक्षयानकृतमित्यन्वयः ३०

॥कर्ण०टी०॥
॥७०॥

३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥शक्रशक्तौनिरस्तस्यअर्जुनस्यवधसामर्थ्याभावंद्योतयति॥३८॥
उक्तोसिबहुधाराजन्मायुध्यस्वेतिपांडवैः॥गृह्णीषेनचतन्मोहाद्वचनंचविशांपते॥३१॥त्वयापापानिघोराणि
समाचीर्णानिपांडुषु॥त्वत्कृतेवर्त्ततेघोरः पार्थिवानांजनक्षयः॥३२॥तच्चिदानीमतिक्रांतंमाशुचोभरतर्ष
भ॥शृणुसर्वंयथावृत्तंघोरंवैशसमच्युत॥३३॥प्रभातायांरजन्यांतुकर्णोराजानमभ्ययात्॥समेत्यचमहा
बाहुर्दुर्योधनमथाब्रवीत्॥३४॥कर्णउ०॥अद्यराजन्समेष्यामिपांडवेनयशस्विना॥निहनिष्यामितंवीरं
सवामांविहनिष्यति॥३५॥बहुत्वान्ममकार्याणांतथापार्थस्यभारत॥नाभूत्समागमोराजन्ममचैवार्जुन
स्यच॥३६॥इदंतुमेयथाप्रज्ञंशृणुवाक्यंविशांपते॥अनिहत्यरणेपार्थंनाहमेष्यामिभारत॥३७॥हतप्रवी
रेसैन्येस्मिन्मयिचावस्थितेयुधि॥अभियास्यतिमांपार्थःशक्रशक्तिविनाकृतं॥३८॥ततःश्रेयस्करंयच्चतन्निबो
धजनेश्वर॥आयुधानांचमेवीर्यंदिव्यानामर्जुनस्यच॥३९॥

॥श्रेयस्करंआत्मत्राणकरं॥३९॥ ॥७०॥

वीर्यसमानमितिशेषः॥कार्यस्यकर्त्तव्यस्यपरकीयस्यभेदेविनाशेलाघवेशीघ्रत्वेसौष्ठवेकौशलेप्राणेशारीरबले
शौर्येमानसबलेविज्ञानेअस्त्रशिक्षायांविक्रमेफलोपधानेऽस्त्राणां॥निमित्तज्ञानयोगेलक्ष्यसंबंधारणे ४०

कार्यस्यमहतोभेदेलाघवेदूरपातने॥सौष्ठवेचास्त्रयातेचसव्यसाचीनमत्समः॥४०॥प्राणेशौर्येथविज्ञाने
विक्रमेचापिभारत॥निमित्तज्ञानयोगेनसव्यसाचीनमत्समः॥४१॥सर्वायुधमहामात्रंविजयंनामतद्धनुः
इंद्रार्थंप्रियकामेननिर्मितंविश्वकर्मणा॥४२॥येनदैत्यगणान्राजन्जितवान्वैशतक्रतुः॥यस्यघोषे
णदैत्यानांव्यामुह्यंतदिशोदश॥४३॥तद्भार्गवायप्रायच्छच्छक्रःपरमसंमतं॥तद्दिव्यंभार्गवोमह्यमददद्ध
नुरुत्तमं॥४४॥नेनयोत्स्येमहाबाहुमर्जुनंजयतांवरं॥यथेंद्रःसमरेसर्वान्दैतेयान्वैसमागतान्॥४५॥धनुर्घो
रंरामदत्तंगांडीवात्तद्विशिष्यते॥त्रिःसप्तकृत्वःपृथिवीधनुषायेननिर्जिता॥४६॥धनुषोयस्यकर्माणिदि
व्यानिप्राहभार्गवः॥तद्रामोह्यददान्मह्यंपनयोत्स्यामिपांडवं॥४७॥

४१॥महामात्रंश्रेष्ठंविजयाख्यंनामप्रसिद्धं॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥

४८।४९। सिद्धिर्मोक्षः आत्मवतो जितचित्तस्य ।५०।५२।५३।

अद्य दुर्योधनाहं त्वां नंदयिष्ये सबांधवं । निहत्य समरे वीरमर्जुनं जयतां वरं ॥४८॥ सपर्वतवनद्वीपा हत
वीरा ससागरा । पुत्रपौत्रप्रतिष्ठा ते भविष्यत्यद्य पार्थिव ॥४९॥ नाशक्यं विद्यते मेद्य त्वत्प्रियार्थे विशेषतः । स
म्यक्धर्मानुरक्तस्य सिद्धिरात्मवतो यथा ॥५०॥ न हि मां समरे सोढुं सशक्तोग्निं तरुर्यथा । अवश्यं तु मया
वाच्यं येन हीनोस्मि फाल्गुनात् ॥५१॥ ज्या तस्य धनुषो दिव्या तथाक्षय्यौ महीषुधी । सारथिस्तस्य गोविंदो म
मतादृङ् विद्यते ॥५२॥ तस्य दिव्यं धनुः श्रेष्ठं गांडीवमजितं युधि । विजयं च महद्दिव्यं ममापि धनुरुत्तमं
५३ तत्राहमधिकः पार्थाद्धनुषा तेन पार्थिव । येन चाप्यधिको वीरः पांडवस्तन्निबोध मे ॥५४॥ रश्मि
ग्रहश्च दाशार्हः सर्वलोकनमस्कृतः । अग्निदत्तश्च वै दिव्यो रथः कांचनभूषणः ॥५५॥ अछेद्यः सर्वतो
वीर वाजिनश्च मनोजवाः । ध्वजश्च दिव्यो द्युतिमान्वानरो विस्मयंकरः ॥५६॥ कृष्णश्च स्रष्टा जगतो रथं त ॥७२॥
मभिरक्षति । एतैर्द्रव्यैरहं हीनो योद्धुमिच्छामि पांडवं ॥५७॥

॥५४॥५५॥५६॥ ५७॥

शल्यः कृष्णतुल्यः बाणशकटवत् कुलया बाणानामक्षय्यत्वं ज्ञेयं । एवं बहुत्वश्लेन दिव्यास्त्रजय इत्याघाह अ

जयं तु सदृशः शौरेः शल्यः समितिशोभनः । सारथ्यं यदि मे कुर्याद्ध्रुवस्ते विजयो भवेत् ॥५८॥ तस्य मे सा
रथिः शल्यो भवत्वसुकरः परैः । नाराचान् गार्ध्रपत्रांश्च शकटानि वहंतु मे ॥५९॥ रथाश्च मुख्या राजेंद्र यु
क्ता वाजिभिरुत्तमैः । आयांतु पश्चात्सततं मामेव भरतर्षभ ॥६०॥ एवमभ्यधिकः पार्थाद्भविष्यामि गु
णैरहं । शल्योप्यभ्यधिकः कृष्णादर्जुनादपि चाप्यहं ॥६१॥ यथा चत्हृदयं वेद दाशार्हः परवीरहा । तथा
शल्यो विजानाति हययानं महारथः ॥६२॥ बाहुवीर्ये समो नास्ति मद्रराजस्य कश्चन । तथास्त्रैर्मत्समो
नास्ति कश्चिदेव धनुर्धरः ॥६३॥ तथा शल्यसमो नास्ति हययाने हि कश्चन । सोयमभ्यधिकः कृष्णाद्
भविष्यति रथो मम ॥६४॥ एवं कृते रथस्थोहं गुणैरभ्यधिकोर्जुनात् । भवेयुधि जयेयं च फाल्गुनं कुरुसत्त
म ॥६५॥

॥यमित्यादिना ॥५८॥५९॥६०॥ भवे भवेयं भवेदिति पाठप्रामादिकः ॥६१॥

॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० द्वात्रिंशोध्यायः॥३२॥

समुद्यातुनशक्ष्यंतिदेवाअपिसवासवाः॥ एतत्कृतंमहाराजत्वयेछामिपरंतप॥६६॥ क्रियतामेषकोमोमेमा
वःकालोत्यगादयं॥ एवंकृतेकृतंसह्यंसर्वकामैर्भविष्यति॥६७॥ ततोद्रक्ष्यसिसंग्रामेयत्करिष्यामिभारत॥ सर्व
थापांडवान्संख्येविजेष्येवैसमागतान्॥६८॥ नहिमेसमरेशक्ताः समुद्यातुंसुरासुराः॥ किमुपांडुसुताराजन्र
णेमानुषयोनयः॥६९॥ संजउ०॥ एवमुक्तस्तवसुतः कर्णेनाहवशोभिना॥ संपूज्यसंप्रहृष्टात्माततोराधेय
मब्रवीत्॥७०॥ दुर्योधनउ०॥ एवमेतत्करिष्यामियथात्वंकर्णमन्यसे॥ सोपासंगारथाः साश्वाः स्वनुयास्यंति
संयुगे॥७१॥ नाराचान्गार्ध्रपत्रांश्चशकटानिवहंतुते॥ अनुयास्यामकर्णत्वांवयंसर्वेचपार्थिवाः॥७२॥ सं
जयउवाच॥ एवमुक्त्वामहाराजतवपुत्रः प्रतापवान्॥ अभिगम्याब्रवीद्राजेमद्रराजमिदंवचः॥७३॥ ॥इ
तिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिद्वात्रिंशोध्यायः॥३२॥ ॥संजयउवाच॥ ॥पुत्रस्तवमहाराजमद्रराजंमहारथं ॥७२॥
विनयेनोपसंगम्यप्रणयाद्वाक्यमब्रवीत्॥१॥
॥पुत्रः विनयेनत्या प्रणयात् प्रकृष्टात्न्यायात्युक्तेस्यर्थः॥१

॥२॥३॥४॥५॥ अभीशूनांहयरश्मीनां॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥

सत्यव्रतमहाभागद्विषतांतापवर्धन॥ मद्रेश्वररणेशूरपरसैन्यभयंकर॥२॥ श्रुतवानसिकर्णस्यब्रुवतोव
दतांवरः॥ यथानृपतिसिंहानांमध्येत्वांवरयेस्वयं॥३॥ तंत्वामप्रतिवीर्याद्यशत्रुपक्षक्षयावह॥ मद्रेश्वरप्र
याचेहंशिरसाविनयेनच॥४ तस्मात्पार्थविनाशार्थंहितार्थंममचैवहि॥ सारथ्यंरथिनांश्रेष्ठप्रणयात्क
र्तुमर्हसि॥५॥ त्वयियंतरिराधेयोविद्विषोमेविजेष्यते॥ अभीशूनांहिकर्णस्यग्रहीतान्योनविद्यते॥६॥ ऋ
तेहित्वांमहाभागवासुदेवसमंयुधि॥ सपाहिसर्वथाकर्णंयथाब्रह्मामहेश्वरं॥७॥ यथाचसर्वथापत्सु
वार्ष्णेयः पातिपांडवं॥ तथामद्रेश्वराद्यत्वंराधेयंप्रतिपालय॥८॥ भीष्मोद्रोणः कृपः कर्णोभवान्भोज
श्चवीर्यवान्॥ शकुनिः सौबलोद्रौणिरहमेवचनोबलं॥९॥ एवमेषकृतोभागोनवधापृथिवीपते॥
नचभागोत्रभीष्मस्यद्रोणस्यचमहात्मनः॥१०॥ ताभ्यामतीत्यतौभागौनिहतामनशात्रवः॥ वृद्धौहितौ
महेष्वासौछलेननिहतौयुधि॥११॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतौस्वर्गमितोनघ॥ तथान्येपुरुषव्याघ्राः परैर्वि
निहतायुधि॥१२॥

॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

अस्मदीयाश्चबहवःस्वर्गायोपगतारणे॥त्यक्त्वाप्राणान्यथाशक्तिंचेष्टांकृत्वाचपुष्कलां॥१३॥तदिदंहतभूयि
ष्ठंबलंममनराधिप॥पूर्वमप्यल्पकैःपार्थैर्हतंकिमुतसांप्रतं॥१४॥बलवंतोमहात्मानःकौंतेयाःसत्यविक्रमाः
बलंशेषंनहन्युर्मेयथातत्कुरुपार्थिव॥१५॥हतवीरमिदंसैन्यंपांडवैःसमरेविभो॥कर्णोह्येकोमहाबाहु
रस्मत्प्रियहितेरतः॥१६॥भवांश्चपुरुषव्याघ्रःसर्वलोकमहारथः॥शल्यकर्णोर्जुनेनाद्ययोद्धुमिच्छतिसंयु
गे॥१७॥तस्मिन्जयाशाविपुलामद्रराजनराधिप॥तस्याभीशुग्रहवरोनान्योस्तिभुविकश्चन॥१८॥पार्थ
स्यसमरेकृष्णोयथाभीशुग्रहोवरः॥तथात्वमपिकर्णस्यरथेस्याभीशुग्रहोभव॥१९॥तेनयुक्तोरणेपार्थो
रक्ष्यमाणश्चपार्थिव॥यानिकर्माणिकुरुतेप्रत्यक्षाणितथैवतत्॥२०॥पूर्वंनसमरेह्येवमवधीदर्जुनो
रिपून्॥इदानींविक्रमोह्यस्यकृष्णेनसहितस्यच॥२१॥कृष्णेनसहितःपार्थोधार्तराष्ट्रीमहाचमूं॥अहन्य ॥७३॥
हनिमद्रेशद्रावयन्दृश्यतेयुधि॥२२॥भागोवशिष्टःकर्णस्यतवचैवमहाद्युते॥तंभागंसहकर्णेन
युगपन्नाशयाद्यहि॥२३

२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥

अरुणेनयथासार्द्धंतमःसूर्योव्यपोहति॥तथाकर्णेनसहितोजहिपार्थंमहाहवे॥२४॥उद्यंतौचयथासू
र्यौबालसूर्यसमप्रभौ॥कर्णशल्यौरणेदृष्ट्वाविद्रवंतुमहारथाः॥२५॥सूर्यारुणौयथादृष्ट्वातमोनश्यतिमा
रिष॥तथानश्यंतुकौंतेयाःसपांचालाःससृंजयाः॥२६॥रथिनांप्रवरःकर्णोयंतॄणांप्रवरोभवान्॥संयोगो
युवयोर्लोकेनाभून्नचभविष्यति॥२७॥यथासर्वास्ववस्थासुवार्ष्णेयःपातिपांडवं॥तथाभवान्परित्रातुं
कर्णंवैकर्तनंरणे॥२८॥त्वयासारथिनाह्येषअप्रधृष्योभविष्यति॥देवतानामपिरणेसशक्राणांमहीप
ते॥किंपुनःपांडवेयानांमाविशंकीर्वचोमम॥२९॥संजयउ०॥दुर्योधनवचःश्रुत्वाशल्यःक्रोधसमन्वि
तः॥त्रिशिखांभ्रुकुटींकृत्वाधुन्वन्हस्तौपुनःपुनः॥३०॥क्रोधरक्तेमहानेत्रेपरिवृत्यमहाभुजः॥कुलै
श्वर्यश्रुतबलैर्दृप्तःशल्योब्रवीदिदं॥३१॥

॥३०॥३१॥

विश्रद्धेनिः शंकंयथास्यात्तथा ।।३२।।३३।।३४।।३५।। निधायत्वत्कृतमानमितिशेषः प्रवर्त्तेतत्यमितिशेषः

शल्योवाच ।।अवमन्यसिगांधारेभ्रुवंचपरिशंकरे ।।यन्मांब्रवीषिविश्रब्धं सारथ्यंक्रियतामिति ।।३२।। अ
स्मत्तोभ्यधिकंकर्णंमन्यमानः प्रशंससि ।। नचाहंयुधिराधेयंगणयेतुल्यमात्मनः ।।३३।। आदिश्यतामभ्य
धिकोममांशः पृथिवीपते ।। तमहंसमरेजित्वागमिष्यामियथागते ।।३४।। अथवाप्येकएवाहंयोत्स्यामि
कुरुनंदन ।। पश्यवीर्यंममाद्यत्वंसंग्रामेदहतोरिपून् ।।३५।। यथाभिमानंकौरव्यनिधायहृदयेपुमान् ।।
अस्मद्विधः प्रवर्त्तेतमामात्वमतिशंकिथाः ।।३६।। युधिमाप्यवमानोमेनकर्त्तव्यः कथंचन ।। पश्यपी
नौममभुजौवज्रसंहननोपमौ ।।३७।। धनुःपश्यचमेचित्रंशरांश्चाशीविषोपमान् ।। रथंपश्यचमेक्लृप्तं
सदश्वैर्वातवेगितैः ।।३८।। गदांचपश्यगांधारेहेमपट्टविभूषितां ।। दारयेयंमहींक्रुद्धोविकिरेयंचपर्व
तान् ।।३९।। ।।७४।।

।।३६।।३७।।३८।।३९।।

अधुरिनीचकर्मणि ।।~~पापी~~ पापीयसः नीचयोनेः प्रेष्यत्वंदास्यं। कर्तुमितिशेषः ।।४२।। वशेआज्ञायां। अधरोत्तरनीचोच्चयोर्वैपरीत्यकर

शोचयेयंसमुद्रांश्चतेजसास्वेननपार्थिव ।। नमामेवंविधंराजन्समर्थमरिनिग्रहे ।। कस्माद्युनक्षिसारथ्ये
कर्णस्याधिरथेःपुरः ।।४१।। नमांत्वंधुरिराजेंद्रनियोक्तुमिहार्हसि ।। नहिपापीयसः श्रेयान्भूत्वाप्रेष्य
त्वमुत्सहे ।।४२।। योह्यभ्युपातसंप्रीत्यागरीयांसंवशेस्थितं ।। वशेपापीयसोधत्तेतत्पापमधरोत्तरं ।।४३
ब्राह्मणाब्रह्मणासृष्टामुखात्क्षत्रमथोरसः ।। ऊरुभ्यामसृजद्वैश्याञ्छूद्रान्पद्भ्यामितिश्रुतिः ।।४४।। तेभ्योव
र्णविशेषाश्चप्रतिलोमानुलोमजाः ।। अथान्योन्यस्यसंयोगाच्चातुर्वर्ण्यस्यभारत ।।४५।। गोप्तारः संग्रहीतारो
दातारः क्षत्रियाःस्मृताः ।। याजनाध्यापनेविप्राविशुद्धेश्चप्रतिग्रहे ।।४६।। लोकस्यानुग्रहार्थायस्थापिताब्राह्म
णाभुवि ।। कृषिश्चपशुपाल्यंचविशांदानंचसर्वशः ।।४७।।

णजंमहत्पापं ।।४३।।४४।।४५।।४६।।४७।। ।।

ब्रह्मक्षत्रविशांशूद्रा विहिताः परिचारकाः॥नविट्शूद्रस्यतत्रैवशृणुवाक्यंममानघ॥४८॥सोहंमूर्द्धावसिक्तःस
न्राजर्षिकुलसंभवः॥महारथःसमाख्यातःसेव्यःस्तव्यश्चबंदिनां॥४९॥सोहमेतादृशोभूत्वानैवारिबलमर्दनं
सूतपुत्रस्यसंग्रामेसारथ्यंकर्त्तुमुत्सहे॥५०॥अवमानमहंप्राप्यनयोत्स्यामिकथंचन॥आपृच्छेत्वाद्यगांधारेगमि
ष्यामिगृहायवै॥५१॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्त्वानरव्याघ्रःशल्यःसमितिशोभनः॥उत्थायप्रययौतूर्णंराजम
ध्यादमर्षितः॥५२॥प्रणयाद्बहुमानाच्चतंनिगृह्यसुतस्तव॥अब्रवीन्मधुरंवाक्यंसामसर्वार्थसाधकं॥५३॥यथा
शल्यत्वमात्थेदमेवमेतदसंशयं॥अभिप्रायस्तुमेकश्चित्तंनिबोधजनेश्वर॥५४॥नकर्णोभ्यधिकस्त्वत्तःशंकेनैवकथं
चन॥

७५

५५॥ऋतमेवायनंआश्रयोयेषांतेऋतायनास्तेषामपत्यमार्तायनिस्त्वं॥५६॥ ॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥ ॥

नहिमद्रेश्वरोराजाकुर्याद्यदनृतंभवेत्॥५५॥ऋतमेवहिपूर्व्यास्तेवदंतिपुरुषोत्तमाः॥तस्मादार्तायनिःप्रोक्तोभवा
नितिमतिर्मम॥५६॥शल्यभूतश्चशत्रूणांयस्मात्त्वंयुधिमानद॥तस्माच्छल्येतितेनामकथ्यतेपृथिवीपते॥५७॥
यदेतद्व्याहृतंपूर्वंभवताभूरिदक्षिण॥तदेवकुरुधर्मज्ञमदर्थंयद्यदुच्यते॥५८॥नतुत्वत्तोहिराधेयोनचाहम
पिवीर्यवान्॥वृणीमस्त्वांहयाग्र्याणांयंतारमितिसंयुगे॥५९॥यथाह्यभ्यधिकःकर्णोगुणैस्तातधनंजयात्॥वासु
देवादपित्वंचलोकोयमतिमन्यते॥६०॥कर्णोह्यभ्यधिकःपार्थादस्त्रैरेवनरर्षभ॥भवानभ्यधिकःशल्यहयज्ञानेबले
नच॥६१॥

क॰प॰टी॰ मद्रेश्वरोत्पत्तिरिदे राजत्वादिविशेषणं तद्गुणाभिज्ञत्वं सूच्यते ॥६२॥ ६३॥ ६४॥ वाचउत्सृजे । यास्ताअनेनसहंतयाइति भावः ॥

७६

यथाश्वहृदयं वेद वासुदेवो महामनाः ॥ द्विगुणं त्वं तथा वेत्थ मद्रराजेश्वरात्मज ॥६२॥ [illegible]
ब्रवीषि गांधारे मध्ये सैन्यस्य कौरव ॥ विशिष्टं देवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्म्यहं त्वयि ॥६३॥ एष सारथ्यमातिष्ठे राधेयस्य
यशस्विनः ॥ युध्यतः पांडवेयेण तथा त्वं वीर मन्यसे ॥६४॥ समयश्च हि मे वीर कश्चिद्वैकर्तनं प्रति ॥ उत्सृजेयं यथाश्र-
द्धमिमां वाचोस्य सन्निधौ ॥६५॥ तथेति राजन्पुत्रस्ते सह कर्णेन भारत ॥ अब्रुवन्मद्रराजस्य सुतं भरतसत्तम ॥६६॥
इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥३३॥ ॥ दुर्योधन उवाच ॥ भूय एव मद्रेश यत्ते वक्ष्यामि तच्छृ-
णु ॥ यथा पुरा वृत्तमिदं युद्धे देवासुरे प्रभो ॥१॥

॥६५॥ ६६॥ इति श्री कर्णपर्वणि टीकायां त्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥ ॥ भूयः ॥१॥ ॥ ७६

पितुः पुरतः ॥ मह्यं मम ॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ॥ दमेन बाह्येंद्रियजयेन शौचादिना ॥

यदुक्तवान्पितुर्मह्यं मार्कंडेयो महानृषिः ॥ तदशेषेण वदतो मम राजर्षिसत्तम ॥२॥ त्वं निबोध न चाप्यत्र कर्तव्या ते
विचारणा ॥ देवानामसुराणां च महानासीत्समागमः ॥३॥ तारकाख्येसुरपतौ तेन सार्धं दुरात्मना ॥ युद्धमासीन्महाघोरं
देवानामिति नः श्रुतं ॥४॥ पराजितास्तु ससुरा दानवैः सह संयुगे ॥ देवैर्निरस्तास्त्वसुरा निःश्वस्यामर्षितास्ततः ॥५॥ त
पउग्रं समाधाय नियमे परमे स्थिताः ॥ तपसा कर्षयामासुर्देहांस्ते शत्रुतापनाः ॥६॥ दमेन तपसा चैव नियमेन च पा-
र्थिव ॥ तेषां पितामहः प्रीतो वरदः प्रददौ वरान् ॥७॥ अवध्यत्वं च ते राजन्सर्वभूतेषु सर्वदा ॥

नियमेन ॥ मनोजयादिना ॥७॥ ८॥ ९॥

क.प.सटी. ॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥

१७

सहिता वरयामासुः सर्वलोकपितामहं॥८॥ तानब्रवीन्महादेवो लोकानां प्रभुरीश्वरः॥ नास्ति सर्वामरत्वं हि निवर्त्त-
ध्वमतोऽसुराः॥९॥ अन्यं वरं वृणीध्वं वै यादृशः संप्ररोचते॥ ततस्ते सहिता राजन्संप्रधार्यासकृद्धिया॥१०॥ सर्वलोके-
श्वरं वाक्यं प्रणम्येदमथाब्रुवन्॥ अस्माकं त्वं वरं वीर प्रयच्छेमं पितामह॥११॥ वयं पुराणि त्रीण्येव समास्थाय महीमि-
मां॥ विचरिष्याम लोकेऽस्मिंस्त्वत्प्रसादपुरस्कृताः॥१२॥ ततो वर्षसहस्रे तु समेष्यामः परस्परं॥ एकीभावं गमिष्यंति
पुराण्येतानि चानघ॥१३॥ समागतानि चैतानि यो हन्याद्भगवंस्तदा॥ एकेषुणा देववरः स नो मृत्युर्भविष्यति॥१४

७७

१५॥१६॥ चक्रस्थं आज्ञावशं यथेष्टसंचारीत्यर्थः॥ चक्रस्यमित्यस्य तृतीयमिति पाठः प्रमादिकः॥१८॥१९॥२०

एवमस्त्विति तान्देवः प्रत्युक्त्वा प्राविशद्दिवं॥ ते तु लब्धवराः प्रीताः संप्रधार्य परस्परं॥१५॥ पुरत्रयविसृष्ट्य-
र्थं मयं वव्रुर्महासुरं॥ विश्वकर्माणमजरं दैत्यदानवपूजितं॥१६॥ ततो मयः स्वतपसा चक्रे धीमान्पुराणि
च॥ त्रीणि कांचनमेकं वै रौप्यं कार्ष्णायसं तथा॥१७॥ कांचनं दिवि तत्रासीदंतरिक्षे च राजतं॥ आयसं चाभ-
वद्भौमं तृतीयं पृथिवीयते॥१८॥ एकैकं योजनशतं विस्तारायामतः समं॥ गृहाट्टालकसंयुक्तं बहुप्रा-
कारतोरणं॥१९॥ गृहप्रचरसंबाधमसंबाधमहापथं॥ प्रासादैर्विविधैश्चापि द्वारैश्चैवोपशोभितं
२०॥ पुरेषु चाभवन्राजन्राजानो वै पृथक्पृथक्॥ कांचनं तारकाक्षस्य चित्रमासीन्महात्मनः॥२१
राजतं कमलाक्षस्य विद्युन्मालिन आयसं॥ त्रयस्ते दैत्यराजानस्त्रीँल्लोकानस्त्रतेजसा॥२२॥ आक्रम्य
तस्थुरुद्युक्ताः कश्च नाम प्रजापतिः॥ तेषां दानवमुख्यानां प्रयुतान्यर्बुदानि च॥२३॥ कोटयश्चाप्रतिवीरा-
णां समाजग्मुस्ततस्ततः॥ मांसाशिनः सुतृप्ताश्च सुरैर्विनिकृताः पुरा॥२४॥

॥२१॥२२॥२३॥२४॥

॥कर्ण॰टी॰॥
॥७८॥

२५।२६।२७।२८।२९।३०।३१।३२।३३॥

महदैश्वर्यमिच्छंतस्त्रिपुरंदुर्गमाश्रिताः॥ सर्वेषांचपुनस्तेषांसर्वयोगवहोमयः॥२५॥ तमाश्रित्यहितेसर्वेवर्त्त
यंतेकुतोभयाः॥ योहियन्मनसाकामंदध्यौत्रिपुरसंश्रयः॥२६॥ तस्मैकामंमयस्तंतंविदधेमाययातदा॥ तारका
क्षसुतोवीरोहरिर्नाममहाबलः॥२७॥ तपस्तेपेपरमकंयेनातुष्यत्पितामहः॥ संतुष्टमब्रवीद्देवंवापीभवतुनः
पुरे॥२८॥ शस्त्रैर्विनिहितायत्रक्षिप्ताःस्युर्बलवत्तराः॥ सतुलब्ध्वावरंवीरस्तारकाक्षसुतोहरिः॥२९॥ ससृजेत
त्रवापींतांमृतानांजीवनींप्रभो॥ येनरूपेणदैत्यस्तुयेनवेषेणचैवह॥३०॥ मृतस्तस्यांपरिक्षिप्तस्तादृशेनैव
जज्ञिवान्॥ तांप्राप्यतेपुनस्तांस्तुलोकान्सर्वान्बबाधिरे॥३१॥ महतातपसासिद्धाःसुराणांभयवर्द्धनाः॥ न
तेषामभवद्राजन्क्षयोयुद्धेकदाचन॥३२॥ ततस्तेलोभमोहाभ्यामभिभूताविचेतसः॥ निर्ह्रीकाःसंस्थिताः
सर्वेस्थापिताःसमलूलुपन्॥३३॥ विद्राव्यसगणान्देवांस्तत्रतत्रतदातदा॥ विचेरुःस्वेनकामेनवरदानेनद ॥७८॥
र्पिताः॥३४॥ देवोद्यानानिसर्वाणिप्रियाणिचदिवौकसां॥ ऋषीणामाश्रमान्पुण्यान्रम्यान्जनपदांस्तथा॥३५

॥३४॥३५॥

३६।३७।३८।३९।४०।४१।४२।४३।४४। आदित्यादेवाः।४५।४६।४७।

पुराण्यायोधयांचक्रेवज्रपातैःसमंततः॥ नाशकन्नान्यभेद्यानियदाभेत्तुंपुरंदरः॥३७॥ पुराणिवरदत्तानि
धात्रातेननराधिप॥ तदाभीतःसुरपतिर्मुक्त्वातानिपुराण्यथ॥३८॥ तैरेवविबुधैःसार्द्धंपितामहमरिंदम
जगामाथतदाख्यातुंविप्रकारंसुरेतरैः॥३९॥ तेतत्त्वंसर्वमाख्यायशिरोभिःसंप्रणम्यच॥ वधोपायमपृच्छत
भगवंतंपितामहं॥४०॥ श्रुत्वातद्भगवान्देवोदेवानिदमुवाचह॥ ममापिसोपराध्नोतियोयुष्माकमसौम्यकृत्॥४१॥
असुराहिदुरात्मानःसर्वएवसुरद्विषः॥ अपराध्यंतिसततंयेयुष्मान्पीडयंत्युत॥४२॥ अहंहितुल्यःसर्वेषांभू
तानांनात्रसंशयः॥ अधार्मिकास्तुहंतव्याइतिमेव्रतमाहितं॥४३॥ एकेषुणाविभेद्यानितानिदुर्गाणिनान्य
था॥ नचस्थाणुमृतेशक्तोभेत्तुमेकेषुणापुरः॥४४॥ तेयूयंस्थाणुमीशानंजिष्णुमक्लिष्टकारिणं॥ योद्धारंवृणु
तादित्याःसतान्हंतासुरेतरान्॥४५॥ इतितस्यवचःश्रुत्वादेवाःशक्रपुरोगमाः॥ ब्रह्माणमग्रतःकृत्वावृषा
केशरणंययुः॥४६॥ तपोनियममास्थायगृणंतोब्रह्मशाश्वतं॥ ऋषिभिःसर्वधर्मज्ञाभवंसर्वात्मनागताः॥४७

उग्राभिः रक्षोघ्नीभिः ॥ आसंख्यातं आत्मना अन्नोपाधिकेन ॥ ४८ ॥ आत्मनः मनसः योगं सर्ववृत्तिनिरोधं सांख्यं सम्य
कख्यापनं आत्मनो जडवर्गात्पृथक्करणं ॥ आत्मामनः वशे आज्ञायां ॥ ४९ ॥ ५० ॥ भगवंतं षड्विधैश्वर्यवंतं ए

तुष्टुवुर्वाग्भिरुग्राभिर्भयेषु अभयदं नृप ॥ सर्वात्मने महात्मानं येनात्मं सर्वमात्मना ॥ ४८ ॥ तपोविशेषैर्विविधैर्योगं
यो वेद चात्मनः ॥ यः सांख्यमात्मनो वेत्ति यस्य चात्मा वशे सदा ॥ ४९ ॥ तं ते ददृशुरीशानं तेजोराशिमुमापतिं ॥ अनन्य
सदृशं लोके भगवंतमकल्मषं ॥ ५० ॥ एवं च भगवंतं ते नानारूपमकल्पयन् ॥ आत्मनः प्रतिरूपाणि रूपाण्य
थ महात्मनि ॥ ५१ ॥ परस्परस्य चापश्यन्सर्वे परमविस्मिताः ॥ सर्वभूतमयं दृष्ट्वा तमजं जगतः पतिं ॥ ५२ ॥
देवा ब्रह्मर्षयश्चैव शिरोभिर्धरणीं गताः ॥ तान्स्वस्तिवादेनाभ्यर्च्य समुत्थाप्य च शंकरः ॥ ५३ ॥

कमपि तेतं यथाय थोपासत इति श्रुतेश्चार्थाभावनं शिवविष्णुरुद्रादिवेषेण नानारूपं अकल्पयन् ॥ आत्मनः
चिन्तस्य प्रतिरूपाणि संकल्पानुसारीणि प्रतिबिंबानि वा परस्य चेति ईश्वरस्य रूपे सर्वे आत्मानं परांश्चापश्यन्नि ॥७९॥
ति सार्द्धश्लोकः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

५४ ॥ ५५ ॥ इज्यते इज्यमानाय ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ कथनाय हिंस्राय ॥ ५८ ॥ भजस्व इष्टैः कामैः पूरयस्व ॥ ६२ ॥ व्येतु व्यपगच्छ

ब्रूत ब्रूतेति भगवान्स्मयमानोऽभ्यभाषत ॥ त्र्यंबकेणाभ्यनुज्ञातास्ततस्ते स्वस्थचेतसः ॥ ५४ नमो नमो नमस्तेऽस्तु प्र
भो इत्यब्रुवन्वचः ॥ नमो देवाधिदेवाय धन्विने वनमालिने ॥ ५५ ॥ प्रजापतिमखघ्नाय प्रजापतिभिरीज्यते ॥ नमस्तु
ताय स्तुत्याय स्तूयमानाय शंभवे ॥ ५६ ॥ विलोहिताय रुद्राय नीलग्रीवाय शूलिने ॥ अमोघाय मृगाक्षाय सत्त्मा
य कथनाय च ॥ ५७ ॥ अर्हायैव च शुद्धाय क्षयाय कथनाय च ॥ दुर्वारणाय काथाय ब्रह्मणे ब्रह्मचारिणे ॥ ५८ ॥
ईशानायाप्रमेयाय नियंत्रे चर्मवाससे ॥ तपोरताय पिंगाय व्रतिने कृत्तिवाससे ॥ ५९ ॥ कुमारपित्रे त्र्यक्षाय
प्रवरायुधयोधिने ॥ प्रपन्नार्तिविनाशाय ब्रह्मद्विट्संघघातिने ॥ ६० ॥ वनस्पतीनां पतये नराणां पतये नमः
गवां च पतये नित्यं यज्ञानां पतये नमः ॥ ६१ ॥ नमोऽस्तु ते ससैन्याय त्र्यंबकायामितौजसे ॥ नमो वाक्कर्मभि
र्देव त्वां प्रपन्नान्भजस्व नः ॥ ६२ ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्स्वागतेनाभिनंद्य च ॥ प्रोवाच व्येतु वस्त्रासो ब्रूत किं
करवाणि वः ॥ ६३ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥
तु ॥ ६३ ॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥

पितृ॥अभयेइतिच्छेदः॥१॥२॥वधेनिमित्तेप्रत्यरिः प्रतिकूलशत्रुः॥३॥४॥एधतुअनवर्धतांते प्रसिद्धायवयंशरणं

दुर्योधनउ० ॥ पितृदेवर्षिसंघेभ्योऽभयेदत्तेमहात्मना॥सत्कृत्यशंकरंप्राहब्रह्मालोकहितंवचः॥१॥तवाति
सर्गादेवेशप्रजापत्यमिदंपदं॥मयाधितिष्ठतादत्तोदानवेभ्योमहान्वरः॥२॥ताननतिक्रांतमर्यादान्नान्यः संह
र्तुमर्हति॥त्वामृतेभूतभव्येशत्वंह्येषांप्रत्यरिर्वधे॥३॥सत्वंदेवप्रपन्नानांयाचतांयाचदिवौकसां॥कुरुप्रसादं
देवेशदानवान्जहिशंकर॥४॥त्वत्प्रसादाजगत्सर्वंसुखमेधतुमानद॥शरण्यस्त्वंहिलोकेशतेवयंशरणंग
ताः॥५॥स्थाणुरुवाच॥हंतव्याः शत्रवः सर्वेयुष्माकमितिमेमतिः॥नत्वेकउत्सहेहंतुंबलस्थाहिसुरद्विषः
६॥तेयूयंसहिताः सर्वेमदीयेनार्द्धतेजसा॥जयध्वंयुधितान्शत्रुन्संहताहिमहाबलाः॥७॥देवाऊचुः
अस्मत्तेजोबलंयावत्तावद्द्विगुणमाहवे॥तेषामितिहिमन्यामोदृष्टतेजोबलाहिते॥८॥श्रीभगवानुवाच
वध्यास्तेसर्वतःपापायेयुष्मास्वपराधिनः॥ममतेजोबलार्द्धेनसर्वान्निघ्नतशात्रवान्॥९॥

गताः त्वामितिशेषः॥५॥६॥संहताः एकीभूताः यूयं॥७॥तेषांतेजोस्मत्तेजस्तोद्विगुणंदृष्टमेवेत्यर्थः॥८
॥९॥

देवाऊचुः॥९॥१०॥११॥अर्धंतेजसः॥१२॥१३॥महतासर्वातिशायिनाबलेनदीव्यतिप्रकाशतेइतिमहादे

देवाऊचुः॥बिभर्तुंभवतोर्द्धंतुनशक्ष्यामोमहेश्वर॥सर्वेषांनोबलार्द्धेनत्वमेवजहिशात्रवान्मेवजहिशा
त्रवान्॥१०॥श्रीभगवानुवाच॥यदिशक्तिर्नवः काचिद्बिभर्तुंमाममकंबलं॥अहमेनान्हनिष्यामिअर्द्धं
युष्मत्तेजोर्द्धबृंहितः॥११॥ततस्तथेतिदेवेशस्तैरुक्तोराजसत्तम॥अर्धमादायसर्वेषांतेजसोप्याधिकोभ
वत्॥१२॥सतुदेवोबलेनासीत्सर्वेभ्योबलवत्तरः॥महादेवइतिख्यातस्ततः प्रभृतिशंकरः॥१३॥ततो
ब्रवीन्महादेवोधनुर्बाणधरोह्यहं॥हनिष्यामिरथेनाजौतान्रिपून्वोदिवौकसः॥१४॥तेयूयंमेरथंचै
वधनुर्बाणंतथैवच॥पश्यध्वंयावदद्यैतान्पातयामिमहीतले॥१५॥देवाऊचुः मूर्तीःस
र्वाः समाधायत्रैलोक्यस्यततस्ततः॥रथंतेकल्पयिष्यामोदेवेश्वरसुवर्चसं॥१६॥

वः॥१४॥१५॥मूर्तिः तेजोमात्राः समाधायएकीकृत्य॥१६॥

विहितं अपूर्वं ज्ञापिकं यथा तथैव विश्वकर्मणा कृतं ॥१७॥ शृंगं शृंगाकारखटिकायुक्तं कोडं । तक्षः शल्यः कु
ड्यलस्तस्याग्रभागस्तस्यैव तीक्ष्णाभागः सोमः शल्यो विष्णुस्तेजनमिति श्रुतेः ॥१८॥१९॥ अक्षश्चक्राधारदंडः

तथैव बुध्या विहितं विश्वकर्मकृतं शुभं । ततो विबुधशार्दूलास्ते रथं समकल्पयन् ॥१७॥ विष्णुं सोमं हुताशं च तस्येषु समकल्पयन् । शृंगमग्निर्बभूवास्य भल्लः सोमो विशांपते ॥१८॥ कुड्यलश्चाभवद्विष्णुस्तस्मिन्निषुवरे तदा । रथं वसुंधरां देवीं विशालपुरमालिनीं ॥१९॥ सपर्वतवनद्वीपां चक्रुर्भूतधरां तदा । मंदरः पर्वतश्चाक्षस्जंघा तस्य महानदी ॥२०॥ दिशश्च प्रदिशश्चैव परिवारो रथस्य तु । इषाक्षत्रिवेणव श्च युगः कृतयुगोभवत् । कूबरस्य रथस्यासीत् वासुकिर्भुजगोत्तमः ॥२१॥ अपस्करमधिष्ठाने हिमवान् विंध्यपर्वतः । उदयास्तावधिष्ठाने गिरी चक्रे सुरोत्तमाः ॥२२॥

॥जंघा अक्षाधारकाष्ठं महानदी गंगा ॥२०॥ इषा युगाक्षसंधानं त्रिवेणुमयं काष्ठं युगः धूर्योजनदंडः ॥२१॥ कूबरः युगंधरः ॥२१॥ अपस्करं पश्चात्काष्ठं भुजगोत्तमः शेषः अधिष्ठाने चक्रे चक्राधारे ॥ अधिष्ठानं पुरे चक्रे प्रभावे ध्यासनेपि चेति मेदिनी ॥२२॥ ॥८१॥

अक्षबंधनपाशसमुदायः समुद्रः जलमयत्वेन चिक्कारणत्वात् । परिष्कर चक्ररथादि ॥ सिंधुर्यमुनाख्या नदी तिसृभिस्त्रिवेणुस्थानीयाभिः सहितमाकाशं धुरं धूर्भागः उपस्करः बंधादिसामग्री ॥२३॥२४॥ अनुकर्षं रथाधस्थितदारु व

समुद्रमक्षमसृजन् दानवालयमुत्तमं । सप्तर्षिमंडलं चैव रथस्यासीत्परिष्करः ॥२३॥ गंगा सरस्वती सिंधुर्धुरमाकाशमेव च । उपस्करो रथस्यासन्नापः सर्वाश्च निम्नगाः ॥२४॥ अहोरात्राः कलाश्चैव काष्ठाश्च ऋतवस्तथा । अनुकर्षं ग्रहा दीप्ता वरूथं चापि तारकाः ॥२५॥ धर्मार्थकामसंयुक्तं त्रिवेणुं दारुबंधनं । ओषधीविरुधश्चैव घंटाः पुष्पफलोपगाः ॥२६॥ सूर्यचंद्रमसौ कृत्वा चक्रे रथवरोत्तमे । पक्षौ पूर्वापरौ तत्र कृती रात्र्यहनी शुभे ॥२७॥ दशनागपतीनीषां धृतराष्ट्रमुखांस्तदा । योक्त्राणि चक्रुर्नागांश्च निश्वसंतो महोरगान् ॥२८॥

रूथं रथगुप्तिः ॥२५॥ धर्मादयस्त्रिवेणुसदृशा बंधुरं रथतल्पं ॥२६॥ पूर्वौ हिमवद्विंध्यपर्वतौ चक्रत्वेनोक्तौ अत्र सूर्यचंद्रत्वेन दृष्टवतश्चतुश्चक्रो रथ इति गम्यते ॥ अतः समुद्रोप्यक्षांतरमिति क्षुरेवार्थः ॥ पूर्वः पक्षाः पूर्वं गं रात्रिः अपरं पक्षः परां गं अहः ॥२७॥ २८॥

द्यां द्वितीयं युगं चतुष्क्रकत्वाद्रथस्य ॥ संवर्त्तकबलाहकानुगचर्मणि धुर्यस्कंधयुगयोरंतरस्थानिकशिप्रूनि ॥ २९
बालबंधनाः अश्वकेसरबंधनाः ॥ ३० ॥ नभस्तलं चर्म च यस्य बाह्यमावरणं तच्च संध्यादिभिश्च चित्रं ॥ ३१ ॥ सिनी

द्यां युगयुगचर्माणि संवर्त्तकबलाहकान् ॥ कालपृष्ठोथ नहुषः कर्कोटिकधनंजयौ ॥ २९ ॥ इतरे चाभवन्नागा
हयानां बालबंधनाः ॥ दिशश्च प्रदिशश्चैव रश्मयो रथवाजिनां ॥ ३० ॥ संध्यां धृतिं च मेधां च स्थितिसन्नतिमेव च
ग्रहनक्षत्रताराभिश्चर्म चित्रं नभस्तलं ॥ ३१ ॥ सुरांबुप्रेतवित्तानां पतीन्लोकेश्वरान्हयान् ॥ सिनीवालीमनु
मतिं कुहूं राकां च सुव्रतां ॥ ३२ ॥ योक्त्राणि चक्रुर्वाहानां रोहकांस्तत्र कंटकान् ॥ धर्मः सत्यं तपोर्थश्च विहितास्तत्र
रश्मयः ॥ ३३ ॥ अधिष्ठानं मनश्चासीत्परिरथ्या सरस्वती ॥ नानावर्णाश्च चित्राश्च पताकाः पवनेरिताः ॥ ३४ ॥
॥ वालीपूर्वामवास्यां ॥ अनुमति पूर्णपौर्णमासी कुहूं उत्तरामावास्यां ॥ राकां उत्तरां पौर्णमासीं ॥ ३२
रोहकान् सिनीवाल्याद्यधिष्ठातॄन् ॥ पित्रादीन् कटकान् ॥ प्रकीलकान् धर्मादयस्तत्र कंटकेषु रश्मयः ॥ ३३ ॥ मनः ॥९२॥
अधिष्ठानं रथाधारभूः मनोमयो रथ इत्यर्थः ॥ परिरथ्या प्रचारमार्गः सरस्वती वाग्देवी मनःकल्पितः शब्दमात्रशरी
रइत्यर्थः ॥ ३४ ॥

३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ अध्वपूर्णामृत्विंजामध्यस्थिताः पावकाः धिष्ण्यगाः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

विद्युदिंद्रधनुर्नद्धं रथदीप्तं व्यदीपयत् ॥ वषट्कारः प्रतोदोभूद्गायत्री शीर्षबंधनाः ॥ ३५ ॥ यो यज्ञे विहितः पू
र्वमीशानस्य महात्मनः ॥ संवत्सरो धनुस्तद्वै सावित्री ज्या महास्वनाः ॥ ३६ ॥ दिव्यं च वर्म वितं महार्हं रत्नभूषितं
॥ अभेद्यं विरजस्कं वै कालचक्रबहिष्कृत ॥ ३७ ॥ ध्वजयष्टिरभून्मेरुः श्रीमान्कनकपर्वतः ॥ पताकाश्चाभवन्मे
घास्तडिद्भिः समलंकृताः ॥ ३८ ॥ रेजुरध्वर्युमध्यस्था ज्वलंत इव पावकाः ॥ क्लृप्तं तु रथं दृष्ट्वा विस्मिता देवताभ
वन् ॥ ३९ ॥ सर्वलोकस्य तेजांसि दृष्ट्वैकस्थानि मारिष ॥ युक्तं निवेदयामासुर्देवास्तस्मै महात्मने ॥ ४० ॥ एवं
तस्मिन्महाराज कल्पिते रथसत्तमे ॥ देवैर्मनुजशार्दूल द्विषतामभिमर्दने ॥ ४१ ॥ स्वान्यायुधानि मुख्यानि न्य
दधाच्छंकरो रथे ॥ ध्वजयष्टिं वियत्कृत्वा स्थापयामास गोवृषं ॥ ४२ ॥ ब्रह्मदंडः कालदंडो रुद्रदंडस्तथा ज्वरः
॥ परिस्कंदा रथास्यासन्सर्वतो दिशमुद्यताः ॥ ४३ ॥ अथर्वांगिरसावास्तां चक्ररक्षौ महात्मनः ऋग्वेदः सा
मवेदश्च पुराणं च पुरःसराः ॥ ४४
॥ ४२ ॥ गोवृषं ध्वजत्वेन स्थापयामास ॥ ४३ ॥ परिस्कंदाः पार्श्वगोप्तारः ॥ ४३ ४४

४५ ॥ ४६ ॥ छायां पूर्वोक्तां सा वितीर्णा शरदब्रह्मरूपत्वादात्मनस्तस्यां ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अंशुर्धनुर्ज्या कालरात्रिरूपा त

इतिहासयजुर्वेदपृष्ठरक्षौ बभूवतुः तिर्श्शोभाकरोभवत् ॥ ४४ ॥ दिव्या वाचश्च विद्याश्च परिपार्श्वचराः स्थिताः ॥ ४५ ॥
स्तोत्रादयश्च राजेंद्र वषट्कारस्तथैव च ॥ ओंकारश्च मुखो राजन्नतिर्श्शोभाकरोभवत् ॥ ४६ ॥ विचित्रमृतुभिः
षड्भिः कृत्वा संवत्सरं धनुः ॥ छायामेवात्मनश्चक्रे धनुर्ज्याम क्षयां रणे ॥ ४७ ॥ कालो हि भगवान्रुद्रस्तस्य संवत्सरो
धनुः ॥ तस्माद्रौद्री कालरात्रिर्ज्या कृता धनुषोजरा ॥ ४८ ॥ इषुश्चाप्यभवद्विष्णुर्ज्वलनः सोम एव च ॥ अग्नीषोमौ
जगत्कृत्स्नं वैष्णवं रोच्यते जगत् ॥ ४९ ॥ विष्णुश्चात्मा भगवतो भवस्यामिततेजसः ॥ तस्माद्धनुर्ज्यासंस्पर्शं न वि
षेहुर्हरस्य ते ॥ ५० ॥ तस्मिन्शरे तिग्ममन्युं मुमोचासह्यमीश्वरः ॥ भृग्वंगिरोमन्युभवं क्रोधाग्निमसहं कल्यौ
मतिदुःसहं ॥ ५१ ॥ स नीललोहितो धूम्रः कृत्तिवासा भयंकरः ॥ आदित्यायुतसंकाशस्तेजोज्वालावृतोभव
त् ॥ ५२ ॥ दुश्च्यावश्चावच्यावनो जेता हंता ब्रह्मद्विषां हरः ॥ नित्यं त्राता च हंता च धर्माधर्माश्रितान्नरान् ॥ ५३ ॥ ॥८३॥

स्याः संस्पर्शं न विषेहुः न सेहिरे ऽसुराः ॥ ५० ॥ तिग्ममन्युं तीक्ष्णसंकल्पं ॥ ५१ ॥ जयय मितिच्छेदः संधिरार्षः ॥ ५२ ॥ ५३

तैरथादिभूतैः आत्मगुणैः आत्मनो भोक्तुर्गुणभूतैर्भोग्यैः ॥ ५४ ॥ बाणमादाय स्थितं दृष्ट्वा देवास्तस्यानुक
लं जयावहं भ्रमसनं कल्पयांचक्रिरे इत्यन्वयः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

प्रमाथिभिर्भीमबलैर्भीमरूपैर्मनोजवैः ॥ विभाति भगवान्स्थाणुस्तैरेवात्मगुणैर्वृतः ॥ ५४ ॥ तस्यांगानि समा
श्रित्य स्थितं विश्वमिदं जगत् ॥ जंगमाजंगमं राजन्शुशुभेद्भुतदर्शनं ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वा तु तं रथं युक्तं कवची सशः
रासनी ॥ बाणमादाय तं दिव्यं सोमविष्ण्वग्निसंभवं ॥ ५६ ॥ तस्य राजंस्तदा देवाः कल्पयांचक्रिरे प्रभो ॥ पु
ण्यगंधवहं राजन्श्वसनं देवसत्तमं ॥ ५७ ॥ तमास्थाय महादेवस्त्रासयन्देवतान्यपि ॥ आरुरोह तदा
यत्तः कंपयन्निव मेदिनीं ॥ ५८ ॥ तमारुरुक्षुं देवेशं तुष्टुवुः परमर्षयः ॥ गंधर्वा देवसंघाश्च तथैवाप्सरसां
गणाः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मर्षिभिः स्तूयमानो वंद्यमानश्च वंदिभिः ॥ तथैवाप्सरसां वृंदैर्नृत्यद्भिर्नृत्यकोविदैः ॥ ६० ॥
स शोभमानो वरदः खड्गी बाणी शरासनी ॥ सहसन्निवाब्रवीद्देवान्सारथिः कोभविष्यति ॥ ६१ ॥ तमब्रुव
न्देवगणा यं भवान्संनियोक्ष्यते ॥ स भविष्यति देवेश सारथिस्ते न संशयाः ॥ ६२ ॥

॥ ६१ ॥ ६२ ॥

॥कर्ण०टी०॥
॥८४॥

६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥

तानब्रवीत्पुनर्देवो मत्तः श्रेष्ठतरो हि यः ॥ तं सारथिं कुरुध्वं मे स्वयं संचिंत्य माचिरं ॥६३॥ एतच्छ्रुत्वा ततो देवा वा
क्यमुक्तं महात्मना ॥ गत्वा पितामहं देवाः प्रसाद्येदवचोब्रुवन् ॥६४॥ यथा त्वत्कथितं देव त्रिदशारिविनिग्रहे
तथा चरुतमस्माभिः प्रसन्नो नो वृषध्वजः ॥६५॥ रथश्च विहितोस्माभिर्विचित्रायुधसंवृतः ॥ सारथिं च न जानीमः
कः स्यात्तस्मिन्रथोत्तमे ॥६२॥ तस्माद्विधीयतां कश्चित्सारथिर्देवसत्तम ॥ सफलां तां गिरं देव कर्तुमर्हसि नोद्दं विनो
६६॥ एवमस्मासु हि पुरा भगवन्नुक्तवानसि ॥ हितं कर्तास्मि भवतामिति तत्कर्तुमर्हसि ॥६७॥ स देवयुक्तो
रथसत्तमो नमो दुराधरो द्रावणः शात्रवाणां ॥ पिनाकपाणिर्विहितोत्र योद्धा विभीषयन्दानवानुद्यतोसौ ॥६८
तथैव वेदाश्चतुरो हयाग्र्या धरा सशैला च रथो महात्मनः ॥ नक्षत्रवंशानुगतो वरूथी हरो योद्धा सारथिर्नाभि
लक्ष्यः ॥६९॥ तत्र सारथिरेष्टव्यः सर्वैरेतैर्विशेषवान् ॥ तत्प्रतिष्ठो रथो देव हया योद्धा तथैव च ॥७०॥ कवचानि स
शस्त्राणि कार्मुकं च पितामह ॥ त्वामृते सारथिं तत्र नान्यं पश्यामहे वयं ॥७१॥ त्वं हि सर्वगुणैर्युक्तो देवतेभ्यो ॥८४॥
धिकः प्रभो ॥ स रथं तूर्णमारुह्य संयच्छ परमान् हयान् ॥७२॥

७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥

जयाय त्रिदिवेशानां वधाय त्रिदशद्विषां ॥ इति ते शिरसा गत्वा त्रिलोकेशं पितामहं ॥७३॥ देवाः प्रसादयामासुः
सारथ्यायेति नः श्रुतं ॥ पितामह उ० ॥ नात्र किंचिन्मृषा वाक्यं यदुक्तं त्रिदिवौकसः ॥७४॥ संयच्छामि हयाने
षां युध्यतो वै कपर्दिनः ॥ ततः स भगवान्देवो लोकस्रष्टा पितामहः ॥७५॥ सारथ्ये कल्पितो देवैरीशानस्य
महात्मनः ॥ तस्मिन्नारोहति क्षिप्रं स्यंदने लोकपूजिते ॥७६॥ शिरोभिरगमन्भूमिं ते हया वातरंहसः आ
रुह्य भगवान्देवो दीप्यमानः स्वतेजसा ॥७७॥ अभीषून्हि प्रतोदं च संजग्राह पितामहः ॥ तत उत्थाप्य भगवां
स्तान्हयाननिलोपमान् ॥७८॥ बभाषे च तदा स्थाणुमारुहेति सुरोत्तमः ॥ ततस्तमिषुमादाय विष्णुसोमाग्नि
संभवं ॥७९॥ आरुरोह तदा स्थाणुर्धनुषा कंपयन्परान् ॥ तमारूढं तु देवेशं तुष्टुवुः परमर्षयः ॥८०॥ गंध
र्वदेवसंघाश्च तथैवाप्सरसां गणाः ॥ स शोभमानो वरदः खड्गी बाणी शरासनी ॥८१॥ प्रदीपयन्रथे तस्थौ
त्रीन्लोकान्स्वेन तेजसा ॥ ततो भूयोऽब्रवीद्देवो देवानिंद्रपुरोगमान् ॥८२॥
॥८१॥ ८२॥

 ॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥

॥८५॥

नहन्यादितिकर्त्तव्योनशोकोवः कथंचन ॥ हतानित्येवजानीतबाणेनानेनचासुरान् ॥८३॥ तेदेवाःसत्य
मित्याहुर्निहताइतिचाब्रुवन् ॥ नचतद्वचनंमिथ्यायदाहभगवान्प्रभुः ॥८४॥ इतिसंचिंत्यवैदेवाःपरांतु
ष्टिमिवाप्नुवन् ॥ ततःप्रयातोदेवेशःसर्वैर्देवगणैर्वृतः ॥८५॥ रथेनमहताराजन्नुपमानास्तियस्यह ॥ स्वैश्चप
रिषदैर्देवःपूज्यमनोमहायशाः ॥८६॥ नृत्यद्भिरपरैश्चैवमांसभक्ष्यैर्दुरासदैः ॥ धावमानैःसमंताच्चतर्जमा
नैःपरस्परं ॥८७॥ ऋषयश्चमहाभागास्तपोयुक्तामहागुणाः ॥ आशंसुर्वैजयंदेवामहादेवस्यसर्वशः ॥८८
एवंप्रयातेदेवेशेलोकानामभयंकरे ॥ तुष्टमासीज्जगत्सर्वंदेवताश्चनरोत्तम ॥८९॥ ऋषयस्तत्रदेवेशं
स्तुवंतोबहुभिःस्तवैः ॥ तेजश्चास्मैवर्धयंतोराजन्नासन्पुनःपुन ॥९०॥ गंधर्वाणांसहस्राणिप्रयुतान्यर्बु
दानिच ॥ वादयंतिप्रयाणेस्यवाद्यानिविविधानिच ॥९१॥ ततोधिरूढेवरदेप्रयातेचासुरान्प्रति ॥ साधु
साध्वितिविश्वेशःस्मयमानोभ्यभाषत ॥९२॥ ॥८९॥९०॥९१॥९२

८५

९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९॥१००॥

याहिदेवयतोदैत्यांश्चोदयाश्वानतंद्रितः ॥ पश्यबाह्वोर्बलंमेद्यनिघ्नतःशात्रवान्रणे ॥९३॥ ततोश्वांश्चोद
यामासमनोमारुतरंहसः ॥ येनतत्त्रिपुरंराजन्दैत्यदानवरक्षितं ॥९४॥ पिबद्भिरिवचाकाशंतैर्हयैःलो
कपूजितैः ॥ जगामभगवान्क्षिप्रंजयायत्रिदिवौकसां ॥९५॥ प्रयातेरथमास्थायत्रिपुराभिमुखेभवे ॥ नना
दसुमहान्नादंवृषभःपूरयन्दिशः ॥९६॥ वृषभस्यास्यनिनदंश्रुत्वाभयकरंमहत् ॥ विनाशमगमंस्तत्र
तारकाःसुरशत्रवः ॥९७॥ अपरेवस्थितास्तत्रयुद्धायाभिमुखास्तदा ॥ ततःस्थाणुर्महाराजशूलधृक्
क्रोधमूर्छितः ॥९८॥ त्रस्तानिसर्वभूतानित्रैलोक्यंभूःप्रकंपते ॥ निमित्तानिचघोराणितत्रसंदधतःशरं ॥९९॥
तस्मिन्सोमाग्निविष्णूनांक्षोभेणब्रह्मरुद्रयोः ॥ सरथोधनुषःक्षोभादतीवह्यवसीदति ॥१००॥ ततोनारायणस्त
स्माच्छरभागाद्विनिःसृतः ॥ वृषरूपंसमास्थायउज्जहारमहारथं ॥१०१॥ सीदमानेरथेचैवनर्दमानेषुशत्रु
षु ॥ ससंभ्रमात्तुभगवान्नादंचक्रेमहाबलः ॥२॥ ॥१०१॥ ॥१०२॥

॥१०३॥१०४॥१०५॥१०६॥१०७॥१०८॥१०९॥११०॥१११॥

वृषभस्य स्थितो मूर्ध्नि दधृष्टे मानद ॥ तदा स भगवान्रुद्रो विरेजे स्म दानवं पुरं ॥३॥ वृषभस्यास्थितो रुद्रो हय
स्य च नरोत्तम ॥ स्तनांस्तदाग्रसत्त यत्न खुरांश्चैव द्विधाकरोत् ॥४॥ ततः प्रभृति भद्रं ते गवां द्वैधीकृताः खुराः ह
यानां च स्तना राजंस्तदा प्रभृति नाभवन् ॥५॥ पीडितानां बलवता रुद्रेणाद्भुतकर्मणा ॥ अथाधिज्यं धनुः कृत्वा सर्व
संधाय तं शरं ॥६॥ युक्त्वा पाशुपतास्त्रेण त्रिपुरं समचिंतयत् ॥ तस्मिन्स्थिते महाराज रुद्रे विधृतकार्मुके ॥७॥ पुरा
णि तानि कालेन जग्मुरेकत्वतां तदा ॥ एकीभावं गते चैव त्रिपुरत्वमुपागते ॥८॥ बभूव तुमुलो हर्षो देवतानां
महात्मनां ॥ ततो देवगणाः सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः ॥९॥ जयेति वाचो मुमुचुः संस्तुवंतो महेश्वरं ततोऽग्रतः प्रा
दुरभूत्त्रिपुरं निघ्नतोऽसुरान् ॥१०॥ अनिर्देश्योग्रवपुषो देवस्यासह्यतेजसः ॥ स तद्विकृष्य भगवान्दिव्यं लोके
श्वरो धनुः ॥११॥ त्रैलोक्यसारं तमिषुं मुमोच त्रिपुरं प्रति तत्सदैवैर्महाभागतस्मिन्निषुवरे तदा ॥१२॥ महाना
र्त्तस्वरो ह्यासीत्पुराणां पततां भुवि ॥ तान्सोऽसुरगणान्दग्ध्वा प्राक्षिपत्पश्चिमार्णवे ॥१३॥ ॥१२॥१३॥ ॥९६॥

॥११४॥११५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

एवं तु त्रिपुरं दग्धं दानवाश्चाप्यशेषतः ॥ महेश्वरेण क्रुद्धेन त्रैलोक्यस्य हितैषिणा ॥१४॥ स चात्मक्रोधजो वह्नि
र्हाहेत्युक्त्वा निवारितः ॥ मा कार्षीर्भस्म साह्लोकानिति त्र्यक्षोऽब्रवीद्वचः ॥१५॥ ततः प्रकृतिमापन्ना देवलोकास्त्र
यः ऋषयः ॥ तुष्टुवुर्वाग्भिरर्थ्याभिः स्थाणुमप्रतिमौजसं ॥१६॥ तेऽनुज्ञाता भगवता जग्मुः सर्वे यथागतं ॥ कृतकामाः
प्रयत्नेन प्रजापतिमुखाः सुराः ॥१७॥ एवं स भगवान्देवो लोकस्रष्टा महेश्वरः ॥ देवासुरगणाध्यक्षो लोकानां वि
दधे शिवं ॥१८॥ यथैव भगवान्ब्रह्मा लोकधाता पितामहः ॥ सारथ्यमकरोत्तत्र रुद्रस्य परमोऽव्ययः तथा भवान्
प्रक्षिप्रं रुस्य च पितामहः ॥ संयच्छतु हयानस्य राधेयस्य महात्मनः ॥१९॥ त्वं हि कृष्णाच्च कर्णाच्च फाल्गुनाच्च विशे
षतः ॥ विशिष्टो राजशार्दूल नास्ति तत्र विचारणा ॥२१॥ युद्धे ह्ययं रुद्रकल्पस्त्वं च ब्रह्मसमोऽनघ ॥ तस्माच्छक्तो भ
वाञ्जेतुं मच्छत्रूंस्तानिवासुरान् ॥२२॥ यथाद्य शल्याघ कर्णोयं श्वेताश्वं कृष्णसारथिं ॥ प्रमथ्य हन्यात्कौंतेयं तथा
शीघ्रं विधीयतां ॥२३॥ त्वयि मद्रेश राज्यं शाजीवितार्शतिर्ये वच ॥ विजयश्च तथैवाद्य कर्णमाचिश्च कारितः ॥२३॥

॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥

त्वयिकर्णश्चराज्यंचवयंचैवप्रतिष्ठिताः॥विजयश्चैवसंग्रामेसंयच्छाद्यहयोत्तमान्॥२४॥इमंचाप्यपरंभू
यइतिहासंनिबोधमे॥पितुर्ममसकाशेयत्तुब्राह्मणःप्राहधर्मवित्॥२५॥श्रुत्वाचैतद्वचश्चित्रंहेतुकार्यार्थसंहि
तं॥कुरुशल्यविनिश्चित्यमाभूदत्रविचारणा॥२६॥भार्गवाणांकुलेजातोजमदग्निर्महायशाः॥तस्यरामेति
विख्यातःपुत्रस्तेजोगुणान्वितः॥२७॥सतीव्रंतपआस्थायप्रसादयितवान्भवं॥अस्त्रहेतोःप्रसन्नात्मानिय
तःसंयतेंद्रियः॥२८॥तस्यतुष्टोमहादेवोभगवान्प्रश्रमेणच॥हृद्गतंचास्यविज्ञायदर्शयामासशंकरः
२९॥महेश्वरउ०॥रामतुष्टोस्मिभद्रंतेविदितंमेतवेप्सितं॥कुरुष्वपूतयात्मानंसर्वमेतदवाप्स्यसि॥३०॥दास्या
मितेतदास्त्राणियदापूतोभविष्यति॥अपात्रमसमर्थंचदहंत्यस्त्राणिभार्गव॥३१॥इत्युक्तोजामदग्न्यस्तु
देवदेवेनशूलिना॥प्रत्युवाचमहात्मानंशिरसावनतःप्रभुं॥३२॥यदाजानातिदेवेशःपात्रंमामस्त्रधार
णे॥तदाशुश्रूषतेस्त्राणिभवान्मेदातुमर्हति॥३३॥दुर्योधनउ०॥ततस्सतपसाचैवदमेननियमेनच॥पूजो ॥८७॥
पहारबलिभिर्होममंत्रपुरस्कृतः॥३४॥

॥३२॥३३॥३४॥

३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥

आराधयितवांशर्वंबहून्वर्षगणांस्तदा॥प्रसन्नश्चमहादेवोभार्गवस्यमहात्मनः॥३५॥अब्रवीत्तस्य
बहूंश्चोगुणान्देव्याःसमीपतः॥भक्तिमानेषसततंमयिरामोदृढव्रतः॥३६॥एवंतस्यगुणान्प्रीतोबहू
शोकथयत्प्रभुः॥देवतानांपितॄणांचसमक्षमरिसूदन॥३७॥एतस्मिन्नेवकालेतुदैत्याह्यासन्महाबलाः
॥तैस्तदादर्पमोहाद्धैरवध्यंतदिवौकसः॥३८॥ततःसंहत्यविबुधास्तान्हंतुंकृतनिश्चयाः॥चक्रुःशत्रुव
धेयत्नंनशेकुर्जेतुमेवतान्॥३९॥अभिगम्यततोदेवामहेश्वरमुमापतिं॥प्रसादयंस्तदाभक्त्याजहि
शत्रुगणानिति॥४०॥प्रतिज्ञायततोदेवोदेवतानांरिपुक्षयं॥रामंभार्गवमाहूयसोभ्यभाषतशंकरः
४१॥रिपून्भार्गवदेवानांजहिसर्वान्समागतान्॥लोकानांहितकामार्थंमत्प्रीत्यर्थंतथैवच॥४२॥एवमु
क्तःप्रत्युवाचत्र्यंबकंवरदंप्रभुः॥रामउवाच॥काशक्तिर्ममदेवेशअकृतास्त्रस्यसंयुगे॥४३॥निहंतुंदान
वान्सर्वान्कृतास्त्रान्युद्धदुर्मदान्॥महेश्वरउवाच॥गच्छत्वंमदनुज्ञातोनिहनिष्यसिशात्रवान्॥४४॥

॥४२॥४३॥४४॥

॥कर्ण॰ टी॰॥ ॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥
॥८८॥

विजित्य च रिपून्सर्वान्गुणान्प्राप्स्यसि पुष्कलान्॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं प्रतिगृह्य च सर्वशः॥४५॥ रामः कृ
तस्वस्त्ययनः प्रययौ दानवान्प्रति॥ अब्रवीद्देवशत्रूंस्तान्महादर्पबलान्वितान्॥४६॥ मम युद्धं प्र
यच्छध्वं दैत्या युद्धमदोत्कटाः॥ प्रेषितो देवदेवेन वो विजेतुं महासुराः॥४७॥ इत्युक्ता भार्गवेणाथ
दैत्या युद्धं प्रचक्रमुः॥ स तान्निहत्य समरे दैत्यान्भार्गवनंदनः॥४८॥ वज्राशनिसमस्पर्शैः प्रहा
रैरेव भार्गवः॥ स दानवैः क्षततनुर्जामदग्न्यो द्विजोत्तमः॥४९॥ संस्पृष्टः स्थाणुना सद्यो निर्व्रणः
समजायत॥ प्रीतश्च भगवान्देवः कर्मणा तेन तस्य ते॥५०॥ वरान्प्रादाद्बहुविधान्भार्गवाय
महात्मने॥ उक्तश्च देवदेवेन प्रीतियुक्तेन शूलिना॥५१॥ निपातात्तव शस्त्राणां शरीरे याभवद्रु
जा॥ तया ते मानुषं कर्म व्यपोढं भृगुनंदन॥५२॥ गृहाणास्त्राणि दिव्यानि मत्सकाशाद्यथेप्सितं॥ दु
र्योधन उ॰॥ ततोस्त्राणि समस्तानि वरांश्च मनसेप्सितान्॥५३॥ लब्ध्वा बहुविधान्रामः प्रणम्य शिर ॥८८॥
सा भवं॥ अनुज्ञां प्राप्य देवेशाज्जगाम स महातपाः॥५४॥

५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥ ॥२६१॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि टी॰॥ त्रिपुरवधोपाख्याने पंच

एवमेतत्पुरावृत्तं तदाकथितवानृषिः॥ भार्गवोप्यददौ दिव्यं धनुर्वेदं महात्मने॥५५॥ कर्णाय पुरु
षव्याघ्र सुप्रीतेनांतरात्मना॥ वृजिनं हि भवेत्किंचिद्यदि कर्णस्य पार्थिव॥५६॥ नास्मै ह्यस्त्राणि दिव्या
नि प्रादास्यद्भृगुनंदनः॥ नापि सूतकुले जातं कर्णं मन्ये कथंचन॥५७॥ देवपुत्रमहं मन्ये क्षत्रियाणां
कुलोद्भवं॥ विसृष्टमवबोधार्थं कुलस्येति मतिर्मम॥५८॥ सर्वथा न ह्ययं राजन्कर्णः सूतकुलोद्भवः
सकुंडलं सकवचं दीर्घबाहुं महारथं॥५९॥ कथमादित्यसदृशं मृगी व्याघ्रं जनिष्यति॥ पश्य ह्यस्य
भुजौ पीनौ नागराजकरोपमौ॥६०॥ वक्षः पश्य विशालं च सर्वशत्रुनिबर्हणं॥ नत्वेषः प्राकृतः कश्चि
त्कर्णो वैकर्तनो वृषः॥६१॥ महात्मा ह्येष राजेंद्र रामशिष्यः प्रतापवान्॥२६॥ ॥इति श्रीम
हाभारते कर्णपर्वणि त्रिपुरवधोपाख्याने पंचत्रिंशोध्यायः॥३५॥ छ॥ दुर्योधन उवाच॥ एवं स
भगवान्देवः सर्वलोकपितामहः॥ सारथ्यमकरोत्तत्र ब्रह्मा रुद्रोभवद्रथी॥१॥
त्रिंशोध्यायः॥३५॥ ॥एवं १॥

॥२।३।४॥नरसिंहयोःकृष्णार्जुनयोः॥अतस्तयोर्मध्येसाम्यंममकीर्तिकरमेवेतिभावः॥सुरसिंहयोरि
रथितोभ्यधिकोवीरकर्त्तव्योरथसारथि॥तस्मात्त्वंपुरुषव्याघ्रनियच्छतुरगान्युधि॥२॥यथादेवगणैस्त
त्रवृतोयत्नात्पितामहः॥तथास्माभिर्भवान्यत्नात्कर्णादभ्यधिकोवृतः॥३॥यथादेवैर्महाराजईश्वरा
दधिकोवृतः॥तथाभावानपिक्षिप्रंरुद्रस्येवपितामहः॥४॥नियच्छतुरगान्युद्धेराधेयस्यमहाद्युते
शल्यउवाच॥मयाप्येतन्नरश्रेष्ठबहुशोनरसिंहयोः॥५॥कथ्यमानंश्रुतंदिव्यमाख्यानमतिमानु
ष॥यथाचचक्रेसारथ्यंभवस्यप्रपितामहः॥६॥यथासुराश्चनिहताइषुणैकेनभारत॥कृष्णस्य
चापिविदितंसर्वमेतत्पुराह्यभूत्॥७॥यथापितामहोऽजज्ञेभगवान्सारथिस्तदा॥अनागतमति
क्रांतंवेदकृत्स्नोपितत्त्वतः॥८॥एनदर्थंविदित्वापिसारथ्यमुपजग्मिवान्॥स्वयंभूरिवरुद्रस्यकृष्णः
पार्थस्यभारत॥९॥यदिहन्याच्चकौंतेयंसूतपुत्रःकथंचन॥दृष्ट्वापार्थंहिनिहतंस्वयंयोत्स्यतिकेश
वः॥१०॥शंखचक्रगदापाणिर्धक्ष्यतेतववाहिनीं॥नचापितस्यक्रुद्धस्यवार्ष्णेयस्यमहात्मनः॥११॥ ॥८९॥
॥निपाठेरुद्रपितामहयोः॥५।६।७।८।९।१०।११॥

१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥

स्थास्यंतेप्रत्यनीकेषुकश्चित्तदनुपस्तव॥संजयउ०॥ततथाभाषमाणंतुमद्रराजमरिंदम॥१२
प्रत्युवाचमहाबाहुर्दीनात्मासुतस्तव॥मावमंस्थामहाबाहोकर्णंवैकर्तनंरणे॥१३॥सर्वशस्त्र
भृतांश्रेष्ठंसर्वशास्त्रार्थपारगं॥यस्यज्यातलनिर्घोषंश्रुत्वाभयकरंमहत्॥१४॥पांडवेयानिसैन्यानि
विद्रवंतिदिशोदश॥प्रत्यक्षंतेमहाबाहोयथारात्रौघटोत्कचः॥१५॥मायाशतानिकुर्वाणोहतोमा
यापुरस्कृतः॥नचातिष्ठतबीभत्सुःप्रत्यनीकेकथंचन॥१६॥एतांश्चदिवसान्सर्वान्भयेनमह
तावृतः॥भीमसेनश्चबलवान्धनुष्कोव्यभिचोदितः॥१७॥उक्तश्चसंज्ञयाराजन्मूढऔदरिको
यथा॥माद्रीपुत्रौतथाशूरौयेनजित्वामहारणे॥१८॥कमप्यर्थंपुरस्कृत्यनहतौयुधिमारिष॥येन
वृष्णिप्रवीरस्तुसात्यकिःसत्वतांवरः॥१९॥निर्जित्यसमरेवीरोविरथश्चबलात्कृतः॥संजयाश्चेत
रेसर्वेधृष्टद्युम्नपुरोगमाः॥२०॥असकृन्निर्जिताःसंख्येस्मयमानेनसंयुगे॥तंकथंपांडवायुद्धेविजे
ष्यंतिमहारथं॥२१॥योहन्यात्समरेक्रुद्धोवज्रहस्तंपुरंदरं॥त्वंचसर्वास्त्रविद्वीरःसर्वविद्यास्त्रपारगः॥२२॥

॥२३॥२४॥२५॥ किमर्थमिति ॥सारथ्यमात्रंप्रतिज्ञायप्रातिमहंतेकृष्णः कुर्वीत्रहिंसंयुध्यन्तद्दन्मिथ्या

बाहुवीर्येणतेतुल्यः पृथिव्यांनास्तिकश्चन ॥ त्वंशल्यभूतः शत्रुणामविषह्यपराक्रमे ॥२३॥ ततस्त्व
मुच्यसेराजन्शल्यइत्यरिसूदन ॥तवबाहुबलंप्राप्यनशेकुःसर्वसात्वताः ॥२४॥ तवबाहुबलाद्राज
न्किंनुकृष्णोबलाधिकः ॥ यथाहिकृष्णनबलंधार्यवैफाल्गुनेहते ॥२५॥ तथाकर्णात्ययीभावे
त्वयाधार्यमहद्बलंकिमर्थंसमरेसैन्यंवासुदेवोन्यवारयत् ॥२६॥ किमर्थंचभवान्सैन्यंनहनिष्यति
मारिष ॥ त्वत्कृतेपदवींगंतुमिछेयंयुधिमारिष ॥ सोदराणांचवीराणांसर्वेषांचमहीक्षितां ॥२७॥
शल्यउवाच॥ ॥यन्मांब्रवीषिगांधारेअग्रेसैन्यस्यमानद ॥विशिष्टंदेवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्म्य
हंत्वयि ॥२८॥ एषसारथ्यमातिष्ठेराधेयस्ययशस्विनः ॥युध्यतः पांडवाग्रेणयथात्वंवीरमन्यसे ॥२९॥
ममयश्चहिनिवीरकश्चिद्वैकेर्त्तनंप्रति ॥ तज्जयेयंयथाश्चद्धमहंवाचोस्यसन्निधौ ॥३०॥ ॥९०॥

प्रतिज्ञेनभविष्यमीतिभावः ॥२६॥ पदवीमार्गणं ॥२७॥२८॥२९॥३०॥

३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥

संजयउवाच ॥ यथेतिराजन्पुत्रास्तेसहकर्णेनमारिष ॥अब्रवीन्मद्रराजानंसर्वक्षत्रस्यसन्नि
धौ ॥३१॥ सारथ्यस्याभ्युपगमाछल्येनभ्यामितस्तदा ॥दुर्योधनस्तदाहृष्टः कर्णंतमभिसस्वजे ॥
३२॥ अब्रवीच्चपुनः कर्णंस्तूयमानसुतस्तव ॥जहिपार्थान्रणेसर्वान्महेंद्रोदानवानिव ॥३३॥स
शल्येनाभ्युपगतेहयानांसंनियछने ॥ कर्णोहृष्टमनाभूयोदुर्योधनमभाषत ॥३४॥ नातिहृष्टम
नाह्येषमद्रराजोभिभाषते ॥ राजन्मधुरयावाचापुनरेवंब्रवीहिवै ॥३५॥ ततोराजामहाप्राज्ञः
सर्वास्त्रकुशलोबली ॥दुर्योधनोब्रवीछल्यंमद्रराजंमहीपतिं ॥३६॥ पूरयन्निवघोषेणमेघगंभीरया
गिरा ॥ शल्यकर्णोर्जुनेनाघयोद्धव्यमितिमन्यते ॥३७॥ तस्यत्वंपुरुषव्याघ्रनियछन्तुरगान्युधि ॥
कर्णोहत्वेतरान्सर्वान्फाल्गुनंहंतुमिछति ॥३८॥ तस्याभीशुग्रहेराजन्प्रयाचेत्वांपुनःपुन ॥पार्थ
स्यसचिवः कृष्णोयथाभीशुग्रहोवरः ॥३९॥ तथात्वमपिराधेयंसर्वतः परपालय ॥४०॥

॥३९॥४०॥

॥कर्ण॰टी॰॥ ॥७१॥७२॥ वक्ष्येवोटास्मि ॥७३॥७४॥७५॥ आत्मनिंदापरस्तवावपिश्रेयस्यांनिंद्योकिमुतात्मपूजा
॥९१॥

संजयउ॰॥ ॥ततः शल्यः परिष्वज्यसुतंतेवाक्यमब्रवीत् ॥दुर्योधनममित्रघ्नं प्रीतोमद्राधिपस्तदा
७१॥शल्यउवाच॰॥एवंचेन्मन्यसेराजन्गांधारेप्रियदर्शन ॥तस्मात्तेयत्प्रियंकिंचित्तत्सर्वंकरवाण्य
हं॥७२॥यत्रास्मिभरतश्रेष्ठयोग्यः कर्मणिकर्हिचित् ॥तत्रसर्वात्मनायुक्तोवक्ष्येकार्यंपरंतप॥७३
यत्तुकर्णमहंब्रूयांहितकामः प्रियाप्रिये ॥ममतत्क्षम्यतांसर्वंभवान्कर्णश्चसर्वशः॥७४॥कर्ण
उवाच॥ ईशानस्ययथाब्रह्मायथापार्थस्यकेशवः॥ तथानित्यंहितेयुक्तोमद्रराजभवस्वनः॥७५
शल्यउ॰॥ ॥आत्मनिंदात्मपूजाचपरनिंदापरस्तवः॥अनाचरितमार्याणांव्रतमेतच्चतुर्विधं॥७६
यत्तुविद्वन्प्रवक्ष्यामिप्रत्ययार्थमहंतव॥आत्मनंस्तवसंयुक्तंतन्निबोधयथातथं॥७७॥

परनिंद्योकिमुतान्यदेतदुभयमहंकरोमीतिभावः॥७६॥७७॥ ॥९१॥

अप्रमादोवधानंप्रयोग॥अभ्यवेरणं॥ज्ञानंआगमिदोषावेक्षणंविघातत्परिहारज्ञानं॥चिकित्सनंदोषपरिहार

अहंशक्रस्यसारथ्येयोग्योमातलिवत्प्रभो॥ अप्रमादात्प्रयोगाच्चज्ञानविद्याचिकित्सितैः॥७८॥ततः पा
र्थेनसंग्रामेयुध्यमानस्यतेनघ॥ वाहयिष्यामितुरगान्विज्वरोभवसूतज॥७९॥ ॥इतिश्रीमहाभारते
कर्णपर्वणिषड्विंशोध्यायः॥२६॥दुर्योधनउ॰॥ अयंतेकर्णसारथ्यंमद्रराजः करिष्यति॥ कृष्णादभ्यधि
कोयंतादेवेशस्येवमातलिः॥१॥यथाहरिहयैर्युक्तंसंगृह्णातिसमातलिः॥ शल्यस्तथातवाद्यायंसंयंता
रथवाजिनां॥२॥योधेत्वयिरथस्थेचमद्रराजेचसारथौ॥रथश्रेष्ठोध्रुवंसंख्येपार्थोनाभिभविष्यति॥३॥
संजयउवाच॥ ॥ततोदुर्योधनोभूयमद्रराजंतरस्विनं॥उवाचराजन्संग्रामेव्युषितेपर्युपस्थिते॥४॥
कर्णस्ययच्छसंग्रामेमद्रराजहयोत्तमान्॥त्वयाभिगुप्तोराधेयोविजेष्यतिधनंजयं॥५॥

ज्ञानं॥चिकित्सनंदोषपरिहारसामर्थ्यं॥७८॥७९॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटीकायांषड्विंशोध्यायः॥२६॥
अयं॥१॥हरिहयैइंद्रतुरगैर्युक्तंरथं॥२॥३॥अभ्युषितेप्रातःकाले॥४॥५॥

॥कर्ण०टी०॥ ६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥

॥९२॥ इत्युक्तोरथमास्थायतथेतिप्राहभारतं॥शल्येप्युपगतेकर्णःसारथिंसुमनाब्रवीत्॥६॥त्वंसूतस्यंदनंम
ह्यंकल्पयेत्यसकृत्त्वरन्॥ततोजैत्रंरथवरंगंधर्वनगरोपमं॥७॥विधिवत्कल्पितंभर्त्रेजयेत्युक्त्वान्यवेदय
त्॥तंरथंरथिनांश्रेष्ठःकर्णोभ्यर्च्ययथाविधि॥८॥संपादितंब्रह्मविदापूर्वमेवपुरोधसा॥कृत्वाप्रदक्षिणं
यत्नादुपस्थायचभास्करं॥९॥समीपस्थंमद्रराजमारोहत्वमथाब्रवीत्॥ततःकर्णस्यदुर्धर्षंस्यंदनंप्रव
रंमहत्॥१०॥आरुरोहमहातेजाःशल्यःसिंहइवाचलं॥ततःशल्याश्रितंदृष्ट्वाकर्णःस्वंरथमुत्तमं॥११॥अ
ध्यतिष्ठद्यथांभोदंविद्युत्वंतंदिवाकरः॥तावेकरथमारूढावादित्याग्निसमत्विषौ॥१२॥अभ्राजेतांयथा
मेघंसूर्याग्नीसहितौदिवि॥संस्तूयमानौतौवीरौतदास्तांद्युतिमत्तमौ॥१३॥ऋत्विक्सदस्यैरिंद्राग्नीस्तूय
मानाविवाध्वरे॥सशल्यसंगृहीतोश्वेरथेकर्णःस्थितोभवत्॥१४॥धनुर्विस्फारयन्घोरंपरिवेषीवभा
स्करः॥आस्थितःसरथश्रेष्ठंकर्णःशरगभस्तिमान्॥१५॥प्रबभौपुरुषव्याघ्रोमंदरस्थइवांशुमान्॥तंर ॥९२॥
थस्थंमहाबाहुंयुद्धायामिततेजसं॥१६॥ ॥१५॥१६॥

१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

दुर्योधनस्तुराधेयमिदंवचनमब्रवीत्॥अकृतंद्रोणभीष्माभ्यांदुष्करंकर्मसंयुगे॥१७॥कुरुष्वाधिरथेवीरमि
षतांसर्वधन्विनां॥मनोगतंममह्यासीत्भीष्मद्रोणौमहारथौ॥१८॥अर्जुनंभीमसेनंचनिहंतारावितिध्रुवं
॥नाभ्यांयदकृतंवीरवीरकर्ममहामृधे॥१९॥तत्कर्मकुरुराधेयवज्रपाणिरिवापरः॥गृहाणधर्मराजंवाज
हिवात्वंधनंजयं॥२०॥भीमसेनंचराधेयमाद्रीपुत्रौयमावपि॥जयश्चतेस्तुभद्रंतेप्रयाहिपुरुषर्षभ॥२१॥पां
डुपुत्रस्यसैन्यानिकुरुसर्वाणिभस्मसात्॥ततस्तूर्यसहस्राणिभेरीणामयुतानिच॥२२॥वाद्यमानान्यरोचंत
मेघशब्दोयथादिवि॥प्रतिगृह्यतुतद्वाक्यंरथस्थोरथसत्तमः॥२३॥अभ्यभाषतराधेयःशल्यंयुद्धविशा
रदं॥चोदयाश्वान्महाबाहोयावद्धन्मिधनंजयं॥२४॥भीमसेनंयमौचोभौराजानंचयुधिष्ठिरं॥अद्यपश्यतुमे
शल्यबाहुवीर्यंधनंजयः॥२५॥अस्यतःकंकपत्राणांसहस्राणिशतानिच॥अद्यक्षेप्स्याम्यहंशल्यशरान्प
रमतेजनान्॥२६॥पांडवानांविनाशायदुर्योधनजयायच॥शल्यउ०॥सूतपुत्रकथंनुत्वंपांडवानवमन्यसे
२७॥ ॥२४॥२५॥२६॥२७॥

॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० सप्तत्रिंशोध्यायः॥३७॥

सर्वास्त्वन्महेष्वासान्सर्वानेवमहाबलान् ॥ अनिवर्त्तिनो महाभागानजय्यान्सत्यविक्रमान् ॥२८॥ अपिसंज
नयेयुर्येभयंसाक्षाच्छतक्रतोः॥ यदाश्रोष्यसिनिर्घोषंविस्फूर्जितमिवाशने ॥२९॥ राधेयगांडीवस्याजौतदानै
वंवदिष्यसि॥ यदाद्रक्ष्यसिभीमेनकुंजरानीकमाहवे ॥३०॥ विशीर्णदंतंनिहतंतदानैवंवदिष्यसि॥ यदाद्रक्ष्य
सिसंग्रामेधर्मपुत्रंयमौतदा ॥३१॥ शितैः पृषत्कैः कुर्वाणानभ्रच्छायामिवांबरे॥ अस्यतःक्षिण्वतश्चारीन्ल
घुहस्तान्दुरासदान् ॥३२॥ पार्थिवानपिचान्यांस्त्वंस्तदानैवंवदिष्यसि ॥३३॥ संजयउ०॥ अनादृत्यतुतद्वा
क्यंमद्रराजेनभाषितं ॥ याहीत्येवाब्रवीत्कर्णोमद्रराजंतरस्विनं ॥३४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप
र्वणिकर्णशल्यसंवादोनामसप्तत्रिंशोऽध्यायः॥३७॥ ॥संजयउवाच॥ दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंयुयुत्सुंसम
वस्थितं ॥ चुक्रुशुः कुरवः सर्वेहृष्टरूपाः समंततः॥१॥ ततोदुंदुभिनिर्घोषैर्भेरीणांनिनदेनच॥ बाणशब्दैश्च
विधैर्गर्जितैश्चतरस्विनां ॥२॥ निर्ययुस्तावकायुद्धेमृत्युंकृत्वानिवर्त्तनं ॥ प्रयातेतुततःकर्णेयोधेषुमुदितेषुच॥३ ॥९३॥

॥दृष्ट्वा॥१॥ तरस्विनांआम्बादीनां॥२॥३॥

ववाद्यन्नाहं चैकारररासेतिपाठेपिसएवार्थः॥ निःसरंतोयुद्धार्थमितिशेषः॥ सूर्यास्सूर्यमारभ्यसूर्योदयोन्य

चचालपृथिवीराजन्ररासचसुविस्तरं ॥ निःसरंतोव्यदृश्यंतसूर्यात्सप्तमहाग्रहाः॥४॥ उल्कापाताश्चसं
जज्ञुर्दिशांदाहास्तथैवच॥ शुष्काशन्यश्चसंपेतुर्ववुर्वाताश्चभैरवाः॥५॥ मृगपक्षिगणाश्चैवपृतनांबहु
शस्तव॥ अपसव्यंतदाचक्रुर्वेदयंतोमहाभयं ॥६॥ प्रथितस्यचकर्णस्यनिपेतुस्तुरगाभुवि अस्थि
वर्षंचपतितमंतरिक्षाद्भयानकं ॥७॥ जज्वलुश्चैवशस्त्राणिध्वजाश्चैवचकंपिरे ॥ अश्रूणिचव्यसृजंतत
वाहनानिविशांपते ॥८॥ एतेचान्येचबहवउत्पातास्तत्रदारुणाः॥ समुत्पेतुर्विनाशायकौरवाणांसुदारुणाः
९॥ नचतान्गणयामासुः सर्वेदैवेनमोहिताः॥ प्रस्थितंसूतपुत्रंचजयेत्यूचुर्नराधिपाः॥ निर्जितान्पांडवांश्चै
वमेनिरेतत्रकौरवाः॥१०॥ ततोरथस्थः परवीरहंताभीष्मद्रोणावतिवीर्यौसमीक्ष्य ॥ समुज्वलन्भास्क
रपावकाभोवैकर्त्तनोसौरथकुंजरोनृप ॥११॥ ॥भीष्मद्रोणौअतिक्रांतंवीर्ययोऽस्तावतिवीर्यौसमीक्ष्यस्वकृत्य
मालोच्यजगादेत्युत्तरेणान्वयः॥११॥ आभाष्यशोशल्यइतिसंबोध्य ॥१२॥

अस्थिरताजहानीत्यचंचलोस्मीत्यर्थः ॥ १३ ॥ ततोपिमेघसाध्वसंभयंनास्तीतियोजना ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ ॥

सञ्चल्यमाभाष्यजगादवाक्यंपार्थस्यकर्मातिशयंविचिंत्य ॥ मानेनदर्पेणविदह्यमानः क्रोधेनदीप्यन्निवनिश्व
संश्च ॥ १२ ॥ नाहंमहेंद्रादपिवज्रपाणेः क्रुद्धाद्बिभेम्यायुधवान्नथस्थः ॥ दृष्ट्वाहिपार्थप्रमुखान्तथानानतीव
मांहस्थिरताजहाति ॥ १३ ॥ महेंद्रविष्णुप्रतिमावनिंदितौरथाश्वनागप्रवरप्रमाथिनौ ॥ अवध्यकल्पौनिहतौ
यदापरैः ॥ ततोनमेप्यस्तिरणेद्यसाध्वसं ॥ १४ ॥ समीक्ष्यसंख्येतिबलान्नराधिपान्ससूतमातंगरथान्परैर्हता
न् ॥ कथंनसर्वानहितान्रणेवधीन्महास्त्रविद्ब्राह्मणपुंगवोगुरुः ॥ १५ ॥ ससंस्मरन्द्रोणमहंमहाहवेब्रवी
मिसत्यंकुरवोनिबोधत ॥ नवामदन्यःप्रसहेद्रणेर्जुनंसमागतंमृत्युमिवोग्ररूपिणं ॥ १६ ॥ शिक्षाप्रसाद
श्चबलंधृतिश्चद्रोणेमहास्त्राणिचसन्नतिश्च ॥ सचेदगान्मृत्युवशंमहात्मासर्वानन्यानातुरानद्यमन्ये
१७ ॥ नेहध्रुवंकिंचिदपिप्रचिंतयन्विद्यांलोकेकर्मणोदैवयोगात् ॥ सूर्योदयेकादिविमुक्तसंशयोभावंकु
र्वीताद्यगुरौतिपातिते ॥ १८ ॥ ॥ आतुरान्आसन्नमृत्यून् ॥ १७ ॥ विद्यांजानीयां ॥ भावंभ्योहंस्थास्यामीतिनिश्चयं १८ ॥ ९४

अस्मादीनिमनुष्यस्यसुखायवर्तितुंनअलमितिसंबंधः ॥ १९ ॥ उशनोः उशनसोः उपास्तउपातिष्टनत्रातु
मितिशेषः ॥ अस्त्रेअस्मादि ॥ २० ॥ संप्राकुष्टसम्यगाक्रोशवतिपराभूतेनिरस्तेधार्त्तराष्ट्रधनराष्ट्रपुत्रसंबं

नन्ननमस्त्राणिबलंपराक्रमःक्रियाःसुनीतंपरमायुधानिवा ॥ अलंमनुष्यस्यसुखायवर्त्तितुंतथाहियु
द्धेनिहतःपरैर्गुरुः ॥ १९ ॥ हुताशनादित्यसमानतेजसंपराक्रमेविष्णुपुरंदरोपमं ॥ नयेबृहस्पत्युशनोः
सदासमंनचैनमस्त्रंतदुपास्तदुःसहं ॥ २० ॥ संप्राकुष्टेरुदितस्त्रीकुमारेपराभूतेपौरुषेधार्त्तराष्ट्रे ॥ मयाकृ
त्यमितिजानामिशल्यप्रयाहितस्मात्द्विषतामनीकं ॥ २१ ॥ यत्रराजापांडवःसत्यसंधोव्यवस्थितोभीमसे
नार्जुनौच ॥ वासुदेवःसत्यकिःसंजयाश्चयमौचकस्तान्विषहेन्मदन्यः ॥ २२ ॥ तस्मात्क्षिप्रंमद्रपतेप्रया
हिरणेपांचालान्पांडवान्सृंजयांश्च ॥ तान्वाहनिष्यामिसमेत्यसंख्येयास्यामिवाद्रोणपथायमाय ॥ २३ ॥
नत्वेवाहंनगमिष्यामिमध्येतेषांशूराणामितिमांशल्यविद्धि ॥ मित्रद्रोहोमर्षणीयोनमेयंत्यक्त्वाप्राणाननुया
स्यामिद्रोणं ॥ २४ ॥
॥ धिनिपौरुषेपले ॥ २१ ॥ २२ ॥ द्रोणपथाद्रोणपथेन ॥ २३ ॥ तेषांभीष्मादीनांमध्येनगमिष्यामी

तिनञपितुमरिष्याम्येत्यर्थः ॥संग्रामात्पलायनेहिमित्रस्यदुर्योधनस्यद्रोहः कृतः स्यातञ्चासह्यं ॥२४॥जी
वितांतेआयुषसमाप्तौप्रमोक्षोमृत्युनिवर्त्तनं ॥२५॥२६ ॥वैयाघ्रचर्मणांव्याघ्रचर्मपरिवृतं ॥२७॥२८

प्राज्ञस्यमूढस्यचजीवितांतेनास्तिप्रमोक्षोंतकसत्कृतस्य ॥अतोविद्वन्नाभियाम्याभिपार्थान्दिष्टंनशक्यंप्रतिवर्त्तितुंवै ॥२५॥ कल्याणवृत्तः सततंहिराजावैचित्रवीर्यस्यसुतोममासीत् ॥ तस्यार्थसिद्ध्यर्थमहंत्यजामिप्रियान्भोगान्दुस्त्यजंजीवितंच ॥२६॥ वैयाघ्रचर्माणमकूजनाक्षंहेमत्रिकोषंरजतत्रिवेणु ॥रथप्रबर्हंतुरगप्रवर्हैर्युक्तंप्रादान्मह्यमिमंहिरामः ॥२७॥धनूंषिचित्राणिनिरीक्ष्यशल्यध्वजान्गदाऽसायकांश्चोग्ररूपान् ॥असिंचदीप्तंपरमायुधंचशंखंचशुभ्रंस्वनवंतमुग्रं ॥२८॥पताकिनंवज्रनिपातनिस्वनंसिताश्वयुक्तंशुभतूणशोभितं ॥ इमंसमास्थायरथंरथर्षभंरणेहनिष्यामिरणेसमेत्ययास्याभिवाभीष्ममुखोयमाय ॥३०॥यमवरुणकुबेरवासवावायदियुगपत्सगणामहाहवे ॥जुगुपिषवइहेत्यपांडवंतंधकिमुः॥ म्यहमर्जुनंबलात् ॥२९॥ ९५

॥२९ अयमनन्वइतिछेदः भीष्ममुखःभीष्माभिमुखः ॥३०॥

जुगुपिषवः ॥३१॥रणारभस्यरणोत्कटस्य ॥३२॥अतिरभसोपित्वंअतिवाचंस्वसामर्थ्यादधिकं ॥३३॥पुरवर

तंचेत्मृत्युः सर्वहरोभिरक्षेत्सदाप्रमत्तः समरेपांडुपुत्रं तंवाहनिष्याः बहुनाथ हितैर्जयाम्यहितं ॥३१॥ संजयउवाच ॥ ॥इतिरणारभस्यकत्थतस्तदुतनिशम्यवचः समद्रराट् ॥अइवसदवमन्यवीर्यवान्प्रतिषिषिधेचजगादचोत्तरं ॥३२॥ शल्यउ० ॥विरमविरमकर्णकत्थनादतितरसोप्यतिवाचमुक्तवान् ॥क्वचहिनरवरोधनंजयः क्वपुनरहोपुरुषाधमोभवान् ॥३३॥ यदुसदनमुपेंद्रपालितंत्रिदशमिवामरराजरक्षितं ॥ प्रसभमतिविलोड्यकोहरेत्पुरुषवरावरजामृतेर्जुनात् ॥३४॥ त्रिभुवनविभुमीश्वरंकइहपुमान्भवमाह्वयेद्युधि ॥मृगवधकलहेकृतेर्जुनात्सुरपतिवीर्यसमप्रभावतः ॥३५॥असुरसुरमहोरगान्नरान्गरुडपिशाचसयक्षराक्षसान् ॥इषुभिरजयदग्निगौरवात्स्वभिलषितंचहविर्ददौजयः ॥३६॥स्मरसीननुयदिपरैर्हृतः सचधृतराष्ट्रसुतोपिमोक्षितः ॥दिनकरः सदृशैः शरोत्तमैःकुरुषुबहून्विनिहत्यतानरीन् ॥३७॥ पुरवरस्यकृष्णस्यावरजांकनीयसींउभद्रां ॥३४॥३६॥स्मरसीतिविषमछंदः ३७

खचरगणान्गंधर्वान् ॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥ श्वेतयुजाश्वेतश्वयुजा ॥४५॥

प्रथममपिपलायिते त्वयिप्रियकलहाधृतराष्ट्रसूनवः ॥ स्मरसिननुयदाप्रमोचिताः खचरगणानवजित्यपांडवैः ॥३८॥
समुदितबलवाहनाः पुनः पुरुषवरेणजिताः स्मगोग्रहे ॥ सगुरुगुरुसुताः सभीष्मकाः किमुनजितः सतदात्वयार्जु
नः ॥३९॥ इदमपरमुपस्थितंपुनस्तवनिधनायसुयुद्धमद्यवै ॥ यदिनरिपुभयात्पलायसेसमरगतोद्यहतोसिसूत
नज ॥४०॥ संजयउवाच ॥ इतिबहुपरुषंप्रभाषतिप्रमनसिमद्रपतौरिपुस्तवं ॥ भृशमभिरुषितः परंतपः क
रुपृतनापतिराहमद्रपं ॥४१॥ कर्णउ० ॥ भवतुभवतुकिंविकत्थसेननुममतस्यहियुद्धमुद्यतं ॥ यदिसंजयति
मामिहाहवेततइदमस्तुसुकत्थितंतव ॥४२॥ संजयउ० ॥ एवमस्त्वितिमद्रेशउक्त्वानोत्तरमुक्तवान् ॥ याहि
शल्येतिचाप्येतंकर्णः प्राहयुयुत्सया ॥४३॥ सरथः प्रययौशत्रून्श्वेताश्वः शल्यसारथिः ॥ निघ्नन्नमित्रान्सम
रेतमोघ्नन्सवितायथा ॥४४॥ ततः प्रायात्प्रीतिमान्वैरथेनवैयाघ्रेणश्वेतयुजाथकर्णः ॥ सचालोक्यध्वजिनींपां
डवानांधनंजयंत्वरयापर्यपृच्छत् ॥४५॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअष्टत्रिंशोध्यायः ॥३८॥ ॥९६॥
॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०॥ अष्टत्रिंशोध्यायः ॥३८॥

प्रयाणेपि ॥१॥२॥ अभिमन्येतजस्यमीत्यचजानीतअंजनकेशीभिः कृष्णकेशिभिरश्वतरीभिः युवतीभिर्वायुक्तं

संजयउवाच ॥ प्रयाणेचततः कर्णोहर्षयन्वाहिनींतव ॥ एकैकंसमरेदृष्ट्वापांडवानांपर्यपृच्छत ॥१॥ योमामद्यमहा
त्मानंदर्शयेत्श्वेतवाहनं ॥ तस्मैदद्यामभिप्रेतंधनंयन्मनसेत ॥२॥ नचेत्तदभिमन्येततस्मैदद्यामहंपुनः ॥ शक
टंरत्नसंपूर्णंयोमह्यंप्राधनंजयं ॥३॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ शतंदद्यांगवांतस्मैनैत्यकंकांस्यदोह
नं ॥४॥ शतंग्रामवरांश्चैवदद्यामर्जुनदर्शनं ॥ तथातस्मैपुनर्दद्यांश्वेतमश्वतरीरथं ॥५॥ युक्तमंजनकेशीभिर्योमे
ब्रूयाद्धनंजयं ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥६॥ अन्यद्यास्मैपुनर्दद्यांसौवर्णंहस्तिषड्गवं ॥ तथाप्य
स्मैपुनर्दद्यांस्त्रीणांशतमलंकृतं ॥७॥ श्यामानांनिष्ककंठीनांगीतवाद्यविपश्चितां ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जु
नदर्शिवान् ॥८॥
हस्तिषड्गवहस्तिषड्गं ॥ हस्तिषड्गमिच्छंतिवीराः षट्केचदंतिनामितिप्राचः अन्यंवासौवर्णंरथमितिशेषः ॥ हस्तितुल्याः
षड्गयाववृषाणोयस्मिन्नतं ॥ षट्हस्तिनएवगोदोरायस्यतोदद्या ॥७॥ श्यामानांअप्रजातानांनिष्कमुरोभूषणं ॥८॥

शतंशतान् दशसहस्राणि ॥९॥ ऋध्यापुष्या ॥ सुदांतान् ॥ धुर्यवाहान् रथोद्वहनक्षमान् ॥१०॥११॥ भांडमा

तस्मै दद्यां शतं नागानां शतं ग्रामान् शतं रथान् ॥ सुवर्णस्य च मुख्यस्य हयाग्र्याणां शतं शतान् ॥९॥ ऋध्या गुणैः
सुदांतांश्च धुर्यवाहान्सुशिक्षितान् ॥ तथा सुवर्णशृंगीणां गोधेनूनां चतुःशतं ॥१०॥ दद्यां तस्मै सुवस्त्रानां यो मे
ब्रूयाद्धनंजयं ॥ न चेत्तं दृष्टिमन्येन पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥११॥ अन्यदस्मै वरं दद्यां श्वेतान् पंचशतान् हयान् ॥
हेमभांडपरिछन्नान्सुमृष्टमणिभूषणान् ॥१२ सुदांतानपि चैवाहं दद्यामष्टादशापरान् ॥ रथं च शुभ्रं सौवर्णं
दद्यां तस्मै स्वलंकृतं ॥१३॥ युक्तं परमकांबोजैर्यो मे ब्रूयाद्धनंजयं ॥ न चेत्तं दृष्टिमन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥
१४॥ अन्यदस्मै वरं दद्यां कुंजराणां शतं शतानि षट् ॥ कांचनैर्विविधैर्भांडैराछन्नान् हेममालिनः ॥१५॥ उ
त्पन्नानपरांतेषु विनीतान् हस्तिशिक्षकैः ॥ न चेत्तं दृष्टिमन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥१६॥ अन्यदस्मै वरं दद्यां
वैश्यग्रामांश्चतुर्दश ॥ सुस्फीतान् धनसंयुक्तान् प्रत्यासन्नवनोदकान् ॥ अकुतोभयान् सुसंपन्नान् राजभो
ज्यांश्चतुर्दश ॥१६॥
भरणं ॥१४॥१५॥ अपरांतेषु पश्चिमकच्छेषु ॥१६॥

प्रत्यग्रवयसां ज्ञप्तिनवयोवनानां ॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

अन्यदस्मै वरं दद्यां वैश्यग्रामांश्चतुर्दश ॥ सुस्फीतान् धनसंयुक्तान् प्रत्यासन्नवनोदकान् ॥ अकुतोभया
न्सुसंपन्नान्राजभोज्यांश्चतुर्दश ॥१६॥ दासीनां निष्ककंठीनां मागधीनां शतं तथा ॥ प्रत्यग्रवयसां दद्यां यो
मे ब्रूयाद्धनंजयं ॥१७॥ न चेत्तं दृष्टिमन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ अन्यं तस्मै वरं दद्यां यमसौ कामयेत स्व
यं ॥१८॥ पुत्रदारान्विहारांश्च यदन्यद्वित्तमस्ति मे ॥ तच्च तस्मै पुनर्दद्यां यद्यच्च मनसेच्छति ॥१९॥ हत्वा च
सहितौ कृष्णौ तयोर्वित्तानि सर्वशः ॥ तस्मै दद्यामहं यो मे प्रब्रूयात्केशवार्जुनौ ॥२०॥ एता वाचः सुबहुशः क
र्ण उच्चारयन्युधि ॥ दध्मौ सागरसंभूतं सुस्वरं शंखमुत्तमं ॥२१॥ ता वाचः सूतपुत्रस्य तथायुक्ता निश
म्य तु ॥ दुर्योधनो महाराज संहृष्टः सानुगोभवत् ॥२२॥ ततो दुंदुभिनिर्घोषो मृदंगानां च सर्वशः ॥ सिंहना
दः सवादित्रः कुंजराणां च निस्वनः ॥२३॥ प्रादुरासीन्महाराज सैन्येषु पुरुषर्षभ ॥ योधानां संप्रहृष्टानां त
था समभवत्स्वनः ॥२४॥ तथा प्रहृष्टे सैन्ये तु प्लवमानं महारथं ॥ विकत्थमानं च तदा राधेयमरिकर्षणं ॥२५
॥२४॥ प्लवमानं प्रयातं ॥२५॥

॥२६॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० एकोनचत्वारिंशोध्यायः ॥३९॥ ॥मासूत ॥१॥ वसुवित्तं ॥इष्टासिद्दस्य

मद्रराजः प्रहस्येदंवचनंप्रत्यभाषत ॥२६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिएकोनचत्वारिंशोध्यायः
शल्यउ०॥ ॥मासूतपुत्रदानेनसौवर्णहस्तिषड्गवं ॥प्रयच्छपुरुषायाद्यद्रक्ष्यसित्वंधनंजयं ॥१॥ बाल्यादिह
त्वंत्यजसिवसुवैश्रवणोयथा ॥अयत्नेनैवराधेयद्रष्टास्यद्यधनंजयं ॥२॥ परास्त्यजसियद्वत्त्वंकिंचित्वं
बहुमूढवत् ॥अपात्रदानेयेदोषास्तान्मोहान्नावबुध्यसे ॥३॥ यत्त्वंप्रेरयसेवित्तंबहुतेनखलुत्वया
शक्यंबहुविधैर्यज्ञैर्यष्टुंसूतयजस्वतैः ॥४॥ यच्चपार्थयसेहंतुंकृष्णौमोहाद्वृथैवतत् ॥नहिशुश्रुमसं
मर्देक्रोष्ट्रासिंहौनिपातितौ ॥५॥ अप्रार्थितंप्रार्थयसेसुहृदोनहिसंतिते ॥येत्वांनिवारयंत्याशुप्रपतंतं
हुताशने ॥६॥ कार्याकार्यंनजानीषेकालपक्वोस्यसंशयं ॥बहुबद्धमकर्णायकोहिब्रूयाज्जिजीविषुः ॥७॥
समुद्रतरणंदोर्भ्यांकंठेबध्वायथाशिलां ॥गिर्यग्राद्वानिपतनंतादृक्तववचिकीर्षितं ॥८॥ ॥९९॥

सि ॥२॥ परास्त्यजसिवृथात्यजसि ॥३॥४॥५॥६॥ अवहं अनर्थकं। अकर्णेयं अनाकर्णनीयं ॥७॥८॥

सहितोयुध्यस्वनत्वेकाकी ॥९॥ एवंश्रद्दस्वयदिजिजीवितेस्तिअन्यथामरिष्यसि ॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥

सहितः सर्वयोधैस्त्वंव्यूढानीकैःसुरक्षितः ॥धनंजयेनयुध्यस्वश्रेयश्चेत्प्राप्तुमिच्छसि ॥९॥ हितार्थंधार्तराष्ट्र
स्यब्रवीमित्वांनहिंसया ॥श्रद्दस्वैवंमयाप्रोक्तंयद्यस्तिजिजीविषा ॥१०॥ कर्णउवाच ॥स्ववाहुवीर्यमाश्रित्य
प्रार्थयाम्यर्जुनंरणे ॥त्वंतुमित्रमुखःशत्रुर्मांभीषयितुमिच्छसि ॥११॥ नमायस्मादभिप्रायात्कश्चिदद्यनिव
र्तयेत् ॥अपीन्द्रोवज्रमुद्यम्यकिमुमर्त्यःकथंचन ॥१२॥ संजयउ० ॥ इतिकर्णस्यवाक्यांतेशल्यःप्रदोत्तरं
वचः ॥चुकोपयिषुरत्यर्थंकर्णंमद्रेश्वरःपुनः ॥१३॥ यदात्वांफाल्गुनवेगयुक्ताज्याचोदिताहस्तवताविसृ
ष्टाः ॥अन्वेतारःकंकपत्राःशिताग्रास्तदातप्स्यस्यर्जुनस्यानुयोगात् ॥१४॥ यदादिव्यंधनुरादायपार्थःप्रताप
यन्पृतनांसव्यसाची ॥त्वांमर्दयिष्यन्निशितैःपृषत्कैस्तदापश्चात्तप्स्यसेसूतपुत्र ॥१५॥ बालश्चंद्रंमातुरं
केशयानोयथाकश्चित्प्रार्थयतेपहर्तुं ॥तद्वन्मोहाद्द्योतमानंरथस्थंसंप्रार्थयस्यर्जुनंतेतुमद्य ॥१६॥
त्रिशूलमाश्रित्यसुतीक्ष्णधारंसर्वाणिगात्राणिविघर्षसित्वं ॥सुतीक्ष्णधारोपमकर्मणात्वंयुयुत्ससेयोर्जुनेना
द्यकर्ण ॥१७॥

॥१६॥१७॥

२२

१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥ सोगी सर्पः पातेपतनार्थं ॥२३॥ दूषे मर्मानेरास मंता कृतं प्रषापुतं ॥ अस्व ॥ बंद्धृष्मा

क्रुद्धं सिंहं केसरिणं बृहंतं बालो मूढः क्षुद्रमृगस्तरस्वी ॥ समाह्वयेत्तद्द्देवंतवाद्यमाह्वानं सूतपुत्रार्जुनस्य
१८॥ मा सूतपुत्राह्वय राजपुत्रं महावीर्यं केसरिणं यथैव ॥ वनेश्टगालः पिशितेन तृप्तो मा पार्थमासाद्य वि
नंक्ष्यसि त्वं ॥१९॥ ईषादंतं महानागं प्रभिन्नकरटामुखं ॥ शशकाह्वयसे युद्धे कर्ण पार्थं धनंजयं ॥२०॥ बि
लस्थं कृष्णसर्पं त्वं बाल्यात्काष्ठेन विध्यसि ॥ महाविषं पूर्णकोपं यत्पार्थं योद्धुमिच्छसि ॥२१॥ सिंहं केसरिणं
क्रुद्धमतिक्रम्याभिनर्द्दसे ॥ शृगाल इव मूढस्त्वं न सिंहं कर्ण पांडवं ॥२२॥ सुपर्णं पतगश्रेष्ठं वैनतेयं तरस्वि
नं ॥ सोगी वाह्वयसे पाते कर्ण पार्थं धनंजयं ॥२३॥ सर्वांभसां निधिं भीमं मूर्त्तिमंतं झषायुतं ॥ चंद्रोदये विव
र्द्धंतमप्लवः संतितीर्षसि ॥२४॥ ऋषभं दुंदुभिग्रीवं तीक्ष्णशृंगं प्रहारिणं ॥ वत्स आह्वयसे युद्धे कर्ण पार्थं
धनंजयं ॥२५॥ महामेघं महाघोरं दर्दुरं प्रतिनर्द्दसि ॥ कामतोयप्रदं लोके नरपर्जन्यमर्जुनं ॥२६॥ यथा
च स्वगृहस्थः श्वा व्याघ्रं वनगतं भषेत् ॥ यथा त्वं भषसे कर्ण नरदुंदुभिनिस्वनं कौंतें ॥ नरव्याघ्रं धनंजयं ॥२७॥ ॥९९॥

मित्यर्थः ॥२४॥ दुंदुभिग्रीवं दुंदुभिनिस्वनकंठं ॥२५॥२६॥२७॥

२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥ इतिश्री कर्णपर्वणि टी॰ चत्वारिंशोध्यायः ॥४०॥ ॥अधि वाक

शृंगालोपि वने कर्ण शशैः परिवृतो वसन् ॥ मन्यते सिंहमात्मानं यावत्सिंहं न पश्यति ॥ २८॥ तथा त्वमपि राधे
य सिंहमात्मानमिच्छसि ॥ अपश्यन् शत्रुदमनं नरव्याघ्रं धनंजयं ॥२९॥ व्याघ्रं त्वं मन्यसेत्मानं यावत्कृष्णौ न पश्य
सि ॥ समास्थितावेकरथे सूर्याचंद्रमसाविव ॥३०॥ यावद्गांडीवघोषं त्वं न शृणोषि महाहवे ॥ तावदेव त्वया कर्ण श
क्यं वक्तुं यथेच्छसि ॥३१॥ रथशब्दधनुःशब्दैर्नादयंतं दिशो दश ॥ नर्द्दंतमिव शार्दूलं दृष्ट्वा क्रोष्टा भविष्यसि ३२
नित्यमेव शृगालस्त्वं नित्यं सिंहो धनंजयः ॥ वीरप्रद्वेषणान्मूढ तस्मात्क्रोष्टेव लक्ष्यसे ॥३३॥ यथाखुः स्याद्बिडा
लश्च श्वा व्याघ्रश्च बलाबले ॥ यथा शृंगाल सिंहश्च यथा च शशकुंजरौ ३४ यथानृतं च सत्यं च ॥ यथा चापि
विषामृते ॥ तथा त्वमपि पार्थश्च प्रख्यातावात्मकर्मभिः ॥३५॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि कर्ण
शल्यसंवादे चत्वारिंशोध्यायः ॥४०॥ ॥ संजय उवाच ॥ अधिक्षिप्तस्तु राधेयः शल्येनामिततेजसा श
ल्यमाह सुसंक्रुद्धो वाक्शल्यमवधारयन् ॥१॥ ॥शल्य त्वा दे वायं शल्य नामेति निश्चिन्वन् ॥२॥

२२

॥कर्ण०टी०॥
॥१००॥

२।३।४।५।६। आहेयः सर्पमयः ॥७॥८॥ नास्येयंनक्षिपेयं ॥९॥

कर्णउवाच ॥ गुणानगुणवतांशल्यगुणवान्वेत्तिनागुणः ॥ त्वंतुशल्यगुणैर्हीनः किंज्ञास्यसिगुणागुणान् ॥ २
अर्जुनस्यमहास्त्राणिक्रोधंवीर्यंधनुःशरान् ॥ अहंशल्याभिजानामिविक्रमंचमहात्मनः ॥ ३ ॥ तथाक
र्णस्यमहात्म्यंकृष्णस्यमहीक्षितां ॥ यथाहंशल्यजानामिनत्वंजानासितत्तथा ॥ ४ ॥ एवमेवात्मनेवीर्यम
हंवीर्यंचपांडवे ॥ जानन्नेवाह्वयेयुद्धेशल्यगांडीवधारिणं ॥ ५ ॥ अस्तिचायमिषुःशल्यसपुंखोरक्तभो
जः ॥ एकतूणीशयःपत्रीसुधौतःसमलंकृतः ॥ ६ ॥ शेतेचंदनपूर्णेषुपूजितोबहुलाःसमाः ॥ आहेयोवि
षवानुग्रोनराश्वद्विपसंघहा ॥ ७ ॥ घोररूपमहारौद्रस्तनुत्रास्थिविदारणः ॥ निर्भिंद्यांयेनरुष्टोहमपि
मेरुंमहागिरिं ॥ ८ ॥ तमहंजातुनास्येयमन्यस्मिन्फाल्गुनादृते ॥ कृष्णाद्वादेवकीपुत्रात्सत्यंचापिशृणुष्व
मे ॥ ९ ॥ तेनाहमिषुणाशल्यवासुदेवधनंजयौ ॥ योत्स्येपरमसंक्रुद्धस्तत्कर्मसदृशंमम ॥ १० ॥ सर्वे
षांवृष्णिवीराणांकृष्णेलक्ष्मीःप्रतिष्ठिता ॥ सर्वेषांपांडुपुत्राणांजयःपार्थेप्रतिष्ठितः ॥ ११ ॥ ॥१००॥
॥१०॥ ११

१२ सुज्ञातंशंसनंजन्म ॥ १३ ॥ शेतेतौ एवस्त्रेमणीइवप्रेमसंबद्धौ ॥ १४ ॥ त्रासजननं इतिसमुदाया

उभयंतुसमासाद्यकोनिवर्तितुमर्हति ॥ तावेतौपुरुषव्याघ्रौसमेतौस्यंदनेस्थितौ ॥ १२ ॥ मामेकमभिसं
यातौसुजातंशल्यमे ॥ पितृष्वसामातुलजौभ्रातरावपराजितौ ॥ १३ ॥ मणीसूत्रइवाप्रोतौद्रष्टासिनि
हतौमया ॥ अर्जुनेगांडीवंकृष्णेचक्रंतार्क्ष्यकपिध्वजौ ॥ १४ ॥ भीरूणांत्रासजननंशल्यहर्षकरंमम ॥ त्वंतुदु
ष्प्रकृतिर्मूढोमहायुद्धेष्वकोविदः ॥ १५ ॥ भयावदीर्णःसंत्रासादबद्धंबहुभाषसे ॥ संस्तौषितौतुकेनापिहेतुना
त्वंकुदेशज ॥ १६ ॥ तौहत्वासमरेहंताद्यमद्यसहबांधवं ॥ पापदेशजदुर्बुद्धेक्षुद्रक्षत्रियपांसन ॥ १७ ॥
सुहृद्भूत्वारिपुःकिंमांकृष्णाभ्यांभीषयिष्यसि ॥ तौवामामद्यहंतारौहनिष्येवापितावहं ॥ १८ ॥ नाहंबिभेमिकृष्णा
भ्यांविजानन्नात्मनोबलं ॥ वासुदेवसहस्रंवाफाल्गुनानांशतानिवा ॥ १९ ॥ अहमेकोहनिष्यामिजोषमास्वकुदे
शज ॥ स्त्रियोबालाश्चवृद्धाश्चप्रायःक्रीडागताजनाः ॥ २० ॥
त्रासजननं इतिसमुदायापेक्षयासामान्येननिर्देशः
१५ ॥ १६ ॥ १७ । १८ । १९ ॥ जोषंतूष्णींआस्वतिष्ठ क्रीडागताः लीलयाआगताः ॥ २० ॥

२१।२२।२३॥मद्रकेषुकुत्सितेषुमद्रदेशेषुअनृतेनचरतीत्यानृतिकः यावदंत्यं अंत्यजपर्यंतंमरणावधीतिवा
२४॥२५॥पुंभिः पुरुषैः विमिश्राः संगताः इच्छयामैथुनिनः अज्ञानवतज्ञाताअप्यविगीता इत्यर्थः। २६। येषां

यागाथाः संप्रगायंतिकुर्वतोध्ययनंयथा॥ तागाथाः शृणुमेशल्यमद्रकेषुदुरात्मसु॥२०॥ब्राह्मणैः कथिताः पूर्वंयथावद्राजसंनिधौ॥ श्रुत्वाचैकमनारूढस्त्वमवाप्नुहि चोत्तरं॥२१॥मित्रध्रुङ्मद्रकोनित्यंयोनोद्वेष्टिसमद्रकः॥ मद्रकेसंगतंनास्तिक्षुद्रवाक्येनराधमे॥२३॥दुरात्मामद्रकोतित्यनित्यमानृतिकोनृजुः॥ यावदंत्यं हिदौरात्म्यंमद्रकेष्विति नः श्रुतं॥२४॥पितापुत्रश्चमाताश्वश्रूश्वशुरमातुलाः॥ जामातदुहिताभ्रातानप्ता नेतेचबांधवाः॥२५॥वयस्याभ्यागताश्चान्येदासीदासंचसंगतं॥ पुंभिर्विमिश्रानार्यश्चज्ञाताज्ञाताःस्वयेच्छया २६॥येषांगृहेषुशिष्टानांसक्तुमत्स्याशितांतथा॥पीत्वासीधुसगोमांसंक्रंदंतिचहसंतिच।२७॥गायंतिचाप्यबद्धानिप्रवर्त्ततेचकामतः॥कामप्रलापिनोन्योन्यंतेषुधर्मः कथंभवेत्।२८॥ ॥१०१॥

मद्रकाणांसक्तुमिश्रितमत्स्याशिनांसीधुमद्यं॥२७॥२८॥

२९।मद्रकेषुसंसृष्टंनष्टं॥ एवंगांधारकेषुशौचंनष्टंभवेत्॥३०॥राजायाजकोयस्यतस्मिन्नाज्येहविर्नष्टंभवेत्॥३१॥३२॥यथैवेतियथामद्रकैः संगतंकृत्वापततियथावामद्रके। संगतंनास्तिहेवृश्चिकतथातेविषं

मद्रकेषुवलितेषुप्रख्याताशुभकर्मसु॥ नापिवैरंनसौहार्दंमद्रंमद्रकेणसमाचरेत्।२९। मद्रकेसंगतंनास्तिमद्रकेहिसदामलः॥ मद्रकेषुचसंसृष्टंशौचंगांधारकेषुच॥३०॥राजयाजकयाज्येचनष्टंदत्तंहविर्भवेत्॥ शूद्रसंस्कारकोविप्रोयथायातिपराभवं॥३१। यथाब्रह्मद्विषोनित्यंगच्छंतीहपराभवं॥ तथैवसंगतंकृत्वानरःपततिमद्रकैः॥३२। मद्रकेसंगतंनास्तिहतंवृश्चिकतेविषं॥ अथर्वणेनमंत्रेणयथाशांतिःकृतामया॥३३॥इतिवृश्चिकदष्टस्यविषवेगहतस्यच॥कुर्वंतिभेषजंप्राज्ञाः सत्यंतच्चापिदृश्यते॥३४ एवंविद्वन्जोपमास्त्वंशृणुयाश्चोत्तरंवचः॥ वासांस्युत्सृज्यनृत्यंतिस्त्रियोयामद्यमोहिताः॥३५॥ मैथुनसंयताश्चापियथाकामवराश्चताः॥ तासांपुत्रः कथंधर्मंमद्रकोवक्तुमर्हति॥३६॥

नश्यत्विति मंत्रेण सर्वथा
विषंनश्यतीत्यर्थः।मयेत्यात्मानुभवसिद्धमिदमितिद्योतयति।३३।३४।३५॥यथाकामंवरयंतिताः। अयं
ताइतिच्छेदः॥ ३६॥

तासांपुत्रः सकरजात इत्यर्थः॥ प्रमेहंतिमूत्रयंते॥ दशेरकाः गर्दभाः॥ ३७॥ सुवीरकं कांजिकं स्फिचौ क
टिप्रोथौ॥ ३८॥ ३९॥ निर्ह्रीकाः निर्लज्जाः घस्मराः बहुभक्षकाः॥ ४०॥ ४१॥ वक्तव्येषु गर्हणीयेषु॥ ४२

याश्लिष्टंत्यः प्रमेहंतियथोष्ट्रदशेरकाः॥ तासां विभ्रष्टधर्माणां निर्लज्जानां ततस्ततः॥ ३७॥ त्वं पुत्रस्ताद
शीनां हि मर्त्य वक्तुमिहेच्छसि। सुवीरकं याच्यमानामद्रिका कर्षति स्फिचौ॥ ३८॥ अदातुकामा वचनमिदं व
दति दारुणं॥ मामां सुवीरकं कश्चिद्याचतां दयितं मम॥ ३९॥ पुत्रं दद्यां पतिं दद्यां न तु दद्यां सुवीरकं। गौ
र्यो बृहत्यो निर्ह्रीका मद्रिकाः कंबलावृताः॥ ४०॥ घस्मरा नष्टशौचाश्च प्रायइत्यनुशुश्रुम॥ एवमादि मया
न्यैर्वा शक्यं वक्तुं भवेद्बहु॥ ४१॥ आकेशाग्रान्नखाग्राच्च वक्तव्येषु कुकर्मसु। मद्रकाः सिंधुसौवीराः धर्मं वि
द्युः कथं त्विह॥ ४२॥ पापदेशोद्भवा म्लेच्छा धर्माणामविचक्षणाः॥ एष मुख्यतमो धर्मः क्षत्रियस्येति निः
श्रुतं॥ ४३॥ यदाजौ निहतः शेते सद्भिः समभिपूजितः॥ आयुधानां संपराये यन्मुच्येयमहं तपः॥ ४४
ममैष प्रथमः कल्पो निधने स्वर्गमिच्छतः॥ सोयं प्रियः सखा चास्मि धार्त्तराष्ट्रस्य धीमतः॥ ४५॥ ॥१०२॥
॥४३॥ ४४॥ ४५॥

सांपराये समूहे संग्रामे इत्यर्थः। मुच्येवितमितिशेषः॥ ४४। ४५। उपहितः। उपन्यस्तः॥ ४६॥ ४९। तेषां धा

तदर्थं हि मम प्राणा यच्च मे विद्यते वसु॥ व्यक्तं त्वमप्युपहितः पांडवैः पापदेशज। ४६। यथा चामित्रव
त्सर्वं त्वमस्मासु प्रवर्त्तसे॥ कामं न खलु शक्योहं त्वद्विधानां शतैरपि॥ ४७॥ संग्रामाद्विमुखः कर्त्तुं धर्मज्ञ
इव नास्तिकैः॥ सारंग इव घर्मार्त्तः कामं विलप्य शुष्य च॥ ४८॥ नाहं भीष्मपितुं शक्यः क्षत्रवृत्ते व्यवस्थि
तः॥ तनुत्यजां नृसिंहानामाहवेष्वनिवर्त्तिनां॥ ४९। या गतिर्गुरुणा प्रोक्ता पुरा रामेण तां स्मरे॥ तेषां त्रा
णार्थमुद्युक्तं वधार्थं द्विषतामपि॥ ५०॥ विद्धि मामास्थितं वृत्तं पौरूरवसमुत्तमं॥ न तद्भूतं प्रपश्यामि
त्रिषु लोकेषु मद्रप॥ ५१॥ यो मामस्मादभिप्रायाद्वारयेदिति मे मतिः॥ एवंविद्वन्नु जोषमास्स्व त्रासात्किं ब
हु भाषसे॥ ५२॥ न त्वांहत्वा प्रदास्यामि क्रव्याद्भ्यो मद्रकाधम॥ मित्रप्रतीक्षया शल्य धृतराष्ट्रस्य चोभ
योः॥ ५३॥ अपवादतितिक्षाभिस्त्रिभिरेतैर्हि जीवसि। पुनश्चेदीदृशं वाक्यं मद्रराज वदिष्यसि।५४॥

त्रैराष्ट्राणां॥ ५०। ५१। ५२। हत्वा अर्जुनेन घातयित्वा मित्रस्य मामित्रकार्यं वेक्षणेन॥ चात्तु दुर्योधनस्य तयोरे
वोभयोः।५३॥

२६

॥कर्ण०टी०॥ अपवादो निंदा तितिक्षा चैतेः त्रिभिर्हेतुभिः ।५४।५५।५६।५७॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० एकचत्वारिंशो

॥१०३॥

शिरस्ते पातयिष्यामि गदया वज्रकल्पया ॥ श्रोतारस्त्विदमद्येह द्रष्टारो वा कुदेशज ॥५५॥ कर्णं वा जघ्नतुः
कृष्णौ कर्णो वा निजघान तौ ॥ एवमुक्त्वा तु राधेयः पुनरेव विशांपते ।५६। अब्रवीन्मद्रराजानं याहि याही
त्यसंभ्रमं ॥५७॥ ॥इति श्री कर्णपर्वणि मद्राधिपसंवादे एकचत्वारिंशोध्यायः॥४१॥ संजय उ०॥
मारिषाधिरथेः श्रुत्वा वाचो युद्धाभिनंदनः ॥ शल्योब्रवीत्पुनः कर्णं निदर्शनमिदं वचः ।१। जातोहं यज्व
नां वंशे संग्रामेष्वनिवर्त्तिनां ॥ राज्ञां मूर्द्धाभिषिक्तानां स्वयं धर्मपरायणः ॥२॥ यथैवमत्तो मद्येन त्वं तथा
लक्ष्यसे वृषा ॥ तथाद्य त्वां प्रमाद्यंतं चिकित्सेयं सुहृत्तया ।३। इमं काकोपमां कर्ण प्रोच्यमानां निबोध
मे ॥ श्रुत्वा यथेष्टं कुर्यास्त्वं नहीन कुलपांसन ॥४॥ नाहमात्मनि किंचिद्वै किल्बिषं कर्ण संस्मरे ॥ येन मां
त्वं महाबाहो हंतुमिच्छस्यनागसं ॥५॥ अवश्यं तु मया वाच्यं बुध्यतात्वहिताहितं । विशेषतो रथस्थेन रा ॥१०३॥
ज्ञश्चैव हितैषिणा ॥६॥

ध्याय ॥४१॥ मारिष । हे राजन् । वृषः महोक्षः ।३।४॥५॥६॥

७। आयुधस्यास्ति न वेति ज्ञानं कृतं जयपराजयसूचकं । अतिभारो दुर्वहत्वं । ८। निमित्तानि दिव्यांतरिक्षभौ

समं च विषमं चैव रथिनश्च बलाबलं ॥ श्रमः खेदश्च सततं हयानां रथिना सह । ७। आयुधस्य परिज्ञानं रुतं च
मृगपक्षिणां ॥ भारश्चाप्यतिभारश्च शल्यानां च प्रतिक्रिया । ८। अस्त्रयोगश्च युद्धं च निमित्तानि तथैव च । स
र्वमेतन्मयाज्ञेयं रथस्यास्य कुटुंबिना ॥९ अतस्त्वां कथये कर्ण निदर्शनमिदं पुनः ॥ वैश्यः किल समुद्रांते प्र
भूतधनधान्यवान् ।१०॥ यज्वा दानपतिः क्षांतः स्वकर्मस्थोभवच्छुचिः ॥ बहुपुत्रः प्रियापत्यः सर्वभूतानुकं
पकः ॥११॥ राज्ञो धर्मप्रधानस्य राष्ट्रे वसति निर्भयः ॥ पुत्राणां तस्य बालानां कुमाराणां यशस्विनां ।१२॥
काको बहूनामभवदुच्छिष्टकृतभोजनः ॥ तस्मै सदा प्रयच्छंति वैश्यपुत्राः कुमारकाः ॥१३॥ मांसोदनं दधि क्षी
रं पायसं मधुसर्पिषी ॥ स चोच्छिष्टभृतः काको वैश्यपुत्रैः कुमारकैः ।१४॥

मा निग्रहाद्यानुकूल्य प्रातिकूल्या
दीनि ।९। निदर्शनं दृष्टांतं ॥१०॥११॥१२।१३।१४॥

अतिपातिनः गत्यतिशयगामिनः॥ १५॥ चक्रांगाः मानसचारिणः। १६। यत्त्वित्यो नेभ्यः प्रतार्य। मागो
न्यथाप्रत्यायमानः॥ १७॥ श्रेष्ठभाक् श्रेष्ठं अंगं भजते॥ १८॥ १९॥ पतावः गत्वावः। २०। २१। दूर्यपातेन दूर

सदृशान् पक्षिणो ध्वदत्तः श्रेयसश्चाधिविक्षिपे॥ अथ हंसाः समुद्रांते कदाचिदतिपातिनः। १५। गरुडस्यागते
तुल्याश्चक्रांगान्हृष्टचेतसः। कुमारकास्तदा हंसान्दृष्ट्वा काकमथाब्रुवन्। १६। भवानेव विशिष्टो हि पतत्त्रि
भ्यो विहंगमः॥ प्रतार्यमाणस्तैः सर्वैरल्पबुद्धिभिरंडजः॥ १७॥ नह्यचसत्यमित्येव मौर्ख्याद्दर्पाच्च मन्यते॥ तान्सो
भिपत्य जिज्ञासुः क एषां श्रेष्ठभागिति॥ १८। उच्छिष्टदर्पितः काको बहूनां दूरपातिनां॥ तेषां यं प्रवरं मेने हंसा
नां दूरपातिनां॥ १९॥ तमाह्वयत दुर्बुद्धिः यताव इति पक्षिणं। तच्छ्रुत्वा प्राहसन्हंसा ये तत्रासन्समागताः॥
२०॥ भाषतो बहु काकस्य बलिनः पततां वराः॥ इदमूचुः स्म चक्रांगा वचः काकविहंगमाः॥ २१॥ हंसा ऊ
चुः। वयं हंसाश्चरामेमां पृथिवीं मानसौकसः॥ पक्षिणां च वयं नित्यं दूरपातेन पूजिताः॥ २२॥ कथं नु हंसं
बलिनं चक्रांगं दूरपातिनं॥ काको भूत्वा निपतने समाह्वयसि दुर्मते॥ २३॥ गमनेन॥ २२॥ २३॥

पतिता पतिष्यसि॥ कत्थना गुणश्लाघी॥ २४। पतितास्मि पतिष्यामि। २५॥ पातानां शतमेकं गणमेकं गणय
ति॥ उडीनमित्यादिना॥ उड्डीनमूर्ध्वगमनं। अवडीनमधोगतिः॥ प्रडीनं सर्वतो यानं डीनगमनमात्रकं। डि
नंशानैः कैर्यानं। संडीनं ललितं गतं तिर्यग्डीनं गतं प्राहुस्तिरः ‌चरणं बुधाः॥ तान्याशा भेदभिन्नानि चत्वारि च

कथं त्वं पतिता काक सहास्माभिर्ब्रवीहि तत्॥ अथ हंसवचो मूढः कुत्सयित्वा पुनः पुनः॥ २४। प्रजगादोत्तरं
काकः कत्थनो जातिलाघवान्॥ २४॥ काक उवाच॥ शतमेकं च पातानां पतितास्मि न संशयः। शतयोजनमे
कैकं विचित्रं विविधं तथा॥ २५॥ उड्डीनमवडीनं च प्रडीनं डीनमेव च॥ निडीनमथ संडीनं तिर्यक्डीनगता
नि च। २६। विडीनं परिडीनं च पराडीनं सुडीनकं॥ अभिडीनं महाडीनं परिडीनकं॥ २७॥

तिजानने तानि तिर्यक्डीनानि॥ २६। विडं वितं॥ विडीनं स्यात्परिडीनं तु सर्वतः। पश्चाद्गतिः पराडीनं स्वर्गगं
तु सुडीनकं॥ आभिमुख्येन गमनमभिडीनं प्रचक्षते॥ पानं महाडीनमाहुः पवित्रामूर्जितां गतिं। निडीनं
निश्चलं यानं प्रचंडमतिडीनकं॥ विडं वितं॥ मत्तवदुडीय गमनं॥ २७॥

अवरोहोवडीनंस्यात्प्रडीनंचित्तमुच्यते॥ गत्यालिलतयापूर्वमुपक्रम्यसमंततः॥ परिक्रम्यपतनंसंडीनकं स
डीनोडीनडीनंस्यात्सदेवोर्ध्वप्रकल्पनात्॥ गत्वोगत्संतरोद्देदोल्पवेड़ीनविडीनकं॥२८॥ सणात्संगत्पनिष्क्रम्ययस्य
संपातमुच्यते॥ ऊर्ध्वाधोगतिसंमेदः समुदीषंप्रचक्षते॥ संकल्पयस्तगमनमुच्यतेव्यतिरिक्तकं॥ षड्विंशतिरमी

अवडीनंप्रडीनंचसंडीनंडीनडीनकं॥ विडीनोडीनसंडीनंपुनर्डीनंविडीनकं॥२८॥ संपातंसमुदीषंचतत
तोन्यद्व्यतिरिक्तकं॥ गतागतप्रतिगतंबह्वीश्चनिकुलीनकाः॥२९॥ कर्त्तास्मिमिषतांवोघतंतोद्रस्यप्यमेवलं
तेषामन्यतमेनाहंपतिष्यामिविहायसं॥३०॥ प्रदिशध्वंयथान्यायंकेनहंसाः पताम्यहं॥ तेवैक्रवंविनिश्चि
त्यपतध्वंतुमयासह॥३१॥ मातैरेभिः खलुखगाःपतितुंखेनिराश्रये॥ एवमुक्तेतुकाकेनप्रहस्यैकोविहं
गमः॥३२॥ हहारिति॥ ममहाडीनंविहायेषांपातानांत्रिविधागतिः॥ गतंतत्रयथोदिष्टमागतंपुनरागमः॥ प्र
त्यावृत्तिः प्रतिगतिरितिषट्सप्ततिःस्मृताः॥ तेषांनिपातांध्वतेप्रत्येकंपंचविंशतिः॥ निकुलीनकाःनिपाताः॥२९॥
मिषतांपश्यतां॥३१॥ केनपातेन॥३१॥ पतध्वंनेतिशिरश्चालनेनकिंनपतध्वमपितुपतध्वमेवेतिकाकस्याप
रिहासः॥ संपतध्वमितिवापातः॥३२॥

एवंमुखं॥३४॥ ३५॥ एकेनपातेन॥३६॥ ३७॥ इदमब्रुवन्काकाद्स्पर्धः॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥

उवाचकाकंकथयैरोयेवचनंतन्निबोधमे॥ हंस३०॥ शतमेकंचपातानांत्वंकाकपतिनाकृतं॥३३॥ एक
मेवतुयंपातंविदुः सर्वेविहंगमाः॥ तमहंपतिताकाकनान्यंजानामिकिंचन॥३४॥ पतत्वमपितांम्लास्रपेनय
तेनमन्यसे॥ अथकाकाःप्रजहसुर्येतत्रान्स्मागताः॥३५॥ कथमेकेनपातेनहंसःपातशतंजयेत्॥ एके
नैवशतस्यैषएतेनाप्तियतिष्यति॥३६॥ हंसस्यपतितंकाकोबलवानाशुरविक्रमः॥ प्रयेततुः स्पर्द्धया
चततस्तौहंसवायसौ॥३७॥ एकपातीचचक्रांगःकाकःपातशतेनच॥ पतितावाथचक्रांगःपतितावाथवा
यसः॥३८॥ विस्मिस्मापयिषुःपातैराचक्षाणोत्मनःक्रियाः॥ अथकाकस्यचित्राणिपतितानिमुहुर्मुहुः॥३९॥
दृष्ट्वाप्रमुदिताःकाकाविनेदुरधिकैःस्वरैः॥ हंसाश्चावहसंतिस्मप्रावदन्नाप्रियाणिच॥४०॥ उत्पत्योत्पच
मुहुर्मुहुर्त्तमितिच॥ वृक्षाग्रेभ्यः स्थलेभ्यश्चनिपतंत्युत्पतंतिच॥४१॥ कुर्वाणाविविधाकारान्वानाशसं
तोजयंतथा॥ हंसस्तमृदुनेकेनविक्रांतुमुपचक्रमे॥४२॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ १०६ ॥

इदमब्रुवन्काकइत्यर्थः। ४३। ४४। ४५। ४६। नभसञ्ज्ञाकाशात्। ४७॥ गांभीर्यात्गहनत्वात्। दिगंबरांभसः
प्रत्यहियत्काकाद्यमुहूर्त्तमिवमारिष॥ अवमन्यचहंसास्तानिदंवचनमब्रुवन्॥ ४३॥ योसायुत्पतितोहंसः
सोसावेचंप्रहीयते॥ अथहंसः सतच्छुत्वाप्रापतत्पश्चिमांदिशं॥ ४४॥ उपर्युपरिवेगेनसागरंमकरालयं। त
तोभीः प्राविशत्काणंतदातत्रविचेतसं॥ ४५। द्वीपद्रुमानपश्यंतंनिर्पार्थैश्रमान्वितं॥ निपतेयंक्कनुश्रांतइति
तस्मिन्जलार्णवे॥ ४६। अविषह्यसमुद्रोहिबहुसत्वगणालयः। महासत्वशतोद्भासीनभसोपिविशिष्यते॥ ४७
गांभीर्याद्धिसमुद्रस्यंनविषहि सूतजे॥ दिगंबरांभसंकर्णसमुद्रस्यविदुर्जनाः॥ ४८। विदूरपातोयस्यकिंपुनः
कर्णवायसः॥ अथहंसोप्यतिक्रम्यमुहूर्त्तमितिचेतिच॥ ४९॥ अवेक्षमाणस्तंकाकंनाशकद्यपसर्पि
तु॥ अतिक्रम्यचचक्रांगः काकंतंसमुदैक्षत॥ ५०॥
दिगाएवावरणंअस्यतादृशमंभोयस्येत्याकाशेत्याकोपमा॥ स ॥ १०६ ॥
मुद्रस्यसंबंधिनस्तोयस्य॥ ४८। ४९। अपसर्पितुंनक्रागंतुंदयावशान्वान्नाशकत्॥ ५०॥

मामनुलक्ष्येति विशेषः॥ ५१॥ ५५॥ दुष्टात्मंनितिकर्णसंबोधन। ५६। ५७। काशिकाः काकाइतिवाशांतः शब्दं
यावत्कृत्वायतत्स्येषकाकोमामितिचिंतयन्॥ ततः काकोभ्रशंश्रांतोहंसमभ्यागमत्तदा। ५१। तंतथाहीयमा
नंतुसोहंदृष्ट्वाब्रवीदिदं॥ उज्जिहीषुर्निमज्जंतंस्मरन्सत्पुरुषव्रतं॥ ५२। हंसउ०। बहूनिपतितानित्वमाचक्ष
णोमुहुर्मुहुः॥ पातस्यव्याहरस्थेदंननोगुह्यंप्रभाषसे॥ ५३॥ किन्नामपतितंकाकयंत्वंपतसिसांप्रतं। जलं
स्पृशसिपक्षाभ्यांतुंडेनचपुनःपुनः। ५४॥ प्रब्रूहिकतमेतत्रपातेवर्त्तसिवायस। एह्येहिकाकशीघ्रंत्वं
मेषत्वांप्रतिपालये॥ ५५। शल्यउ०॥ सपक्षाभ्यांस्पृशंनार्त्तस्तुंडेनचजलंतदा। दृष्टोहंसेनदुष्टात्मन्निदं
हंसततोब्रवीत्॥ ५६। अपश्यन्नंतसः पारंनिपतंश्चश्रमन्वितः। पातवेगप्रमथितोहंसंकाकोब्रवीदिदं
५७॥ वयंकाकाक्कतोनामचरामःकाकजान्वयाः॥ हंसप्राणैः प्रपद्येत्वामुदकांतंनयस्वमां॥ ५८॥ सपक्षा
भ्यांस्पृशंनार्त्तस्तुंडेनचमहार्णवं॥ काकोदृढपरिश्रांतसहसानिपपातह॥ ५९। सागरांभसितंदृष्ट्वापतितं
दीनचेतसं॥ म्रियमाणमिदंकाकंहंसोवाक्यमुवाचह। ६१॥ कुर्वतः॥ ५८। ५९। ६०। ६१॥

६२।६३। ६४। ६५।६६॥ ६७। ६८।६९। ७०॥

ज्ञातमंकंचपातानांपताम्यहमनुस्मरं॥श्लाघमानस्त्वमात्मानंकाकश्लाघितवानसि। ६२। सत्वमेकशतंपातं
पतन्नप्यधिकोमया॥ कथमेवंपरिश्रांतः पतितोसिमहार्णवे॥ ६३॥ इत्युवाचततःककःसीदमानइदंवचः
। उपरिष्टंतदाहंसमभिवीक्ष्यप्रसादयन्। ६४। काकउ०॥उच्छिष्टदर्पितोहंसमन्येत्मानंसुपर्णवत्। अव
मन्यबहूंश्चाहंकाकानन्यांश्चपक्षिणः। ६५। प्राणैर्हंसप्रपद्येत्वांद्वीपांतंप्रापयस्वमां। अद्यहंस्वस्तिमान्हंस
स्वंदेशंप्राप्नुयांविभो॥६६। नकिंचिदवमन्येहमापदोमांसमुद्धर। तमेवंवादिनंदीनंविलपंतमचेतनं
६७। काककंकेतिवाशंतंनिमज्जंतंमहार्णवे॥ कृपयाहाय हंसस्तंजलक्लिन्नंसुदुर्दशं। ६८। पद्भ्यामुत्क्षिप्य
वेगेनपृष्ठमारोपयच्छनैः॥आरोप्यपृष्ठंहंसस्तंकाकंतूर्णविचेतनं। ६९। आजगामपुनर्द्वीपंस्पर्धयापेततुर्
यतः॥संस्थाप्यतिचापिपुनःसमाश्वास्यचखेचरं। ७०। गतोयथेप्सितंदेशंहंसोमनइवाशुगः॥ एवमुच्छि
ष्टपुष्टस्यकाकोहंसपराजितः। ७१॥ ॥१०७॥

७२॥७३॥७४। ७५। ७६। ७७॥ ७८॥७९॥

बलंवीर्यमहत्कर्णत्यक्ष्यक्षांतिमुपागतः॥ उच्छिष्टभोजनकाकोयथावैश्यकुलेपुरा॥७२॥एवंत्वमुच्छिष्ट
भृतो॥ धार्त्तराष्ट्रैर्नसंशयः॥सदृशान्श्रेयसश्चापिसर्वान्कर्णचमन्यसे॥७३॥ द्रोणद्रौणिकृपैर्गुप्तोभीष्मे
णान्यैश्चकौरवैः॥विराटनगरेपार्थमेकंकिंनावधीस्तदा॥ ७४॥यत्रव्यस्ताःसमस्ताश्चनिर्जितास्थकिरी
टिना॥ सृगालाइवसिंहेनक्वतेवीर्यमभूत्तदा॥ ७५। भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वासमरेसव्यसाचिना॥पश्यतांकु
रुवीराणांप्रथमत्वंपलायितः। ७६। तथाद्वैतवनेकर्णगंधर्वैःसमभिद्रुतः॥ कुरून्समग्रानुत्सृज्यप्रथम
त्वंपलायितः॥ ७७॥ हत्वाजित्वाचगंधर्वांश्चित्रसेनमुखान्रणे। कर्णदुर्योधनंपार्थःसभार्यंसममोक्षयत्
७८॥ पुनःप्रभावःपार्थस्यपौराणःकेशवस्यच॥ कथितःकर्णरामेणसभायांराजसंसदि। ७९। सततंचत्व
मश्रौषीर्वचनंद्रोणभीष्मयोः॥ अवध्यौवदतःकृष्णौसंनिधौचमहीक्षितां॥ ८०। कियतत्त्वंस्त्ववक्ष्यामियेनत्वये
नधनंजयः॥त्वत्तोतिरिक्तःसर्वेभ्योभूतेभ्योब्राह्मणोयथा। ८१। ॥८०। ८१॥

॥कर्ण०टी०॥ ९२। ९३। ९४। ९५। ९६। ९७। ९८॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० हंसकाकीयोपाख्यानंद्विचत्वारिंशोध्यायः। ४२

॥१०९॥ स्यंदने इदानीमेवदहासीप्रधानैस्थितौ। पुत्रंचवसुदेवस्यकुंतीपुत्रंचपांडवं। ९२। यथाश्रयतचक्रांगंवायसोबुद्धिमा
स्थितः॥ तथाश्रयस्ववार्ष्णेयंपांडवंचधनंजयं। ९३। यदात्वंयुधिविक्रांतौवासुदेवधनंजयौ। द्रष्टास्येकर्णत
दानैवंवदिष्यसि॥ ९४। यदाशरशतैःपार्थोदर्पंतववधिष्यति॥ नदात्वमंतरंद्रष्टात्मनश्चार्जुनस्यच। ९५
देवासुरमनुष्येषुप्रख्यातौयौनरोत्तमौ॥ तौमावमंस्थामौख्यात्वंखद्योतइवरोचनौ॥ ९६॥ सूर्याचंद्रमसोप
द्वत्तद्वदर्जुनकेशवौ॥ प्राकाश्येनाभिविख्यातौत्वंतुखद्योतवन्नृषु। ९७॥ एवंविद्वन्मावमंस्थाःसूतपुत्राच्यु
तार्जुनौ॥ नृसिंहौतौमहात्मानौ॥ जोषमास्वविकत्थने॥ ९८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्य
संवादेहंसकाकीयोपाख्यानेद्विचत्वारिंशोध्यायः॥ ४२॥ ॥संजयउ०॥ मद्राधिपस्याधिरथिर्महात्मावचोनिशम्
याप्रियमप्रतीतः॥ उवाचशल्यंविदितंममैतद्यथाविधावर्जुनवासुदेवौ॥ १। शौरेरथंवाहयतोर्जुनस्यबलंमहा
स्त्राणिचपांडवस्य॥ अहंविजानामियथावदद्यपापरोक्षंभवतंतवतच्छल्य। २। तौचाप्यहंशस्त्रभृतांवरिष्ठौव्यपे ॥१०९॥
तभीर्योधयिष्यामिकृष्णौ॥ संतापयत्यप्यभ्यधिकंरामाच्छापोद्यमांब्राह्मणसत्तमाच्च। ३॥ मद्रा। १।२।३।

४। ५। चेलिवान्चलितवान्। ६। ७। सूतोपधौसूतइत्यपिधानमित्तं॥ कर्मकालेस्वप्रतिज्ञारक्षणकाले। ८। पर्यास्तं

अवसंवैब्राह्मणछद्मनाहंरामेपुरादिव्यमस्त्रंचिकीर्षुः। तत्रापिमेदेवराजेनविघ्नोहितार्थिनाफाल्गुनस्यैवशल्य
४। कृतोविभेदेनममोरुमेत्यप्रविश्यकीटस्यततुंविरूपां। ममोरुमेत्यप्रविभेदकीटः सुप्तेगुरौतत्रशिरोनिधाय
५। उरुप्रभेदाच्चमहान्बभूवशरीरतोमेघनशोणितौघः। गुरुर्भयाच्चापिनचेलिवानहंततोविबुद्धोददृशेसवि
प्रः। ६। सधैर्ययुक्तंप्रसमीक्ष्यमांवैनत्वंविप्रःकोसिसत्यंवदेति। तस्मैतदात्मानमहंयथावदाख्यातवान्सूतइत्ये
वशल्य। ७। समानिशम्याथमहातपस्वीसंशप्तवान्रोषपरीतचेताः। सूतोपधावाप्तमिदंनकास्त्रंनकर्मकालेप्र
तिभास्यतित्वां॥ ८। अन्यत्रतस्मात्तववृत्युकालादब्राह्मणेब्रह्मनहिध्रुवंस्यात्। तदद्यपर्याप्तमतीवचास्त्रमस्मि
न्संग्रामेतुमलेतीवभीमे॥ ९। योयंशल्यभरतेषुपपन्नःप्रकर्षणःसर्वहरोतिभीमः। सोभिमन्येक्षत्रियाणांप्रवी
रान्प्रतापिताबलवान्वैविमर्दः॥ १०। शल्याद्यधन्वानमहंवरिष्ठंतरस्विनंभीममसह्यवीर्यं। सत्यप्रतिज्ञंयुधिपांडवे
यंधनंजयंमृत्युमुखंनयिष्ये। ११॥ ॥समाप्तं। १०। ११॥

॥कर्ण०टी०॥ ॥२०९॥

अस्त्रं ततो रामदत्तादस्त्रादन्यत् प्रतिपन्नं प्राप्तं अहिबाणाख्यमित्यर्थः ।२२।२३।२४।२५।२६।२७॥

अस्त्रं हि मे तत्प्रतिपन्नमद्य येनस्मिस्ये समरे शत्रुसंघान्॥ प्रतापिनं बलवंतं कृतास्त्रं तमुग्रधन्वानममितौजसं च ।२२
क्रूरं शूरं रौद्रममित्रसाहं धनंजयं संयुगेहं हनिष्ये। अपांपतिर्वेगवानप्रमेयो निमज्जयिष्यन्बहुलाः प्रजाश्च ।२३। म
हावेगं संकुरुते समुद्रो वेला चैनं धारयत्यप्रमेयं॥ प्रमुंचंतं बाणसंघानमेयान्मर्मच्छिदो वीरहणः सुपत्रान् ।२४। कुं
तीपुत्रं यत्र योत्स्यामि युद्धे ज्याकर्षतामुत्तमं मम घलोके॥ एवं बलेनातिबलं महास्त्रं समुद्रकल्पं दुरापमुग्रं ।२५। शरौ
घिणं पार्थिवान्मज्जयंतं वेलेव पार्थमिषुभिः संसहिष्ये॥ अद्याहवे यस्य न तुल्यमन्यं मन्ये मनुष्यं धनुरादधानं॥
२६॥ सुरासुरान्वै युधि यो जयेत तेनाद्य मे पश्य युद्धं सुघोरं॥ अतीवमानी पांडवो युद्धकामो ह्यमानुषैरेष्यति मे महा
स्त्रैः॥२७॥ तस्यास्त्रमस्त्रैः प्रतिहत्य संख्ये बाणोत्तमैः पातयिष्यामि पार्थं॥ सहस्ररश्मिप्रतिमं ज्वलंतं दिशश्च सर्वाः
प्रतपंतमुग्रं। २८।तमोनुदं मेघ इवातिमात्रो धनंजयं छादयिष्यामि बाणैः। वैश्वानरं धूमशिखं ज्वलंतं तेजस्वि ॥२०९॥
नं लोकमिमं दहंतं॥ २९॥

अस्त्रैरस्त्रतुल्यैः ।२८।२९।३०॥

२०।२१। २२। २३। २४॥ खांडवेन खांडवदाहे ।२३।२४।२५।२६।२७।२८॥

तमोनुदं मेघ इवातिमात्रो धनंजयं छादयिष्यामि बाणैः। वैश्वानरं धूमशिखं ज्वलंतं तेजस्विनं लोकमिमं दहंतं ।२९। प
र्जन्यभूतः शरवर्षैर्यथाग्निं तथा पार्थं शमयिष्यामि युद्धे प्रमाथिनं बलवंतं प्रहारिणं प्रभंजनं मातरिश्वानमुग्रं ।२०। यु
द्धे सहिष्ये हिमवानिवाचलो धनंजयं क्रुद्धममृष्यमाणं। विशारदं रथमार्गेषु शक्तं धुर्यं नित्यं समरेषु प्रवीरं। २१ ।लोके
वरं सर्वधनुर्धराणां धनंजयं संयुगे संसहिष्ये। अद्याहवे यस्य न तुल्यमन्यं मन्ये मनुष्यं धनुरादधानं ।२२। सर्वामिमां यः
पृथिवीं विजिग्ये तेन प्रयोद्धास्मि समेत्य संख्ये। यः सर्वभूतानि सदेवकानि प्रस्थे जयत् खांडवे सव्यसाची ।२३। को जी
वितं रक्ष्यमाणो हि तेन युयुत्सेद्वै मानुषो मामृते न्यः॥ मानी कृतास्त्रः कृतहस्तयोगो दिव्यास्त्रविच्छ्वेतहयः प्रमाथी
२४। तस्याहमद्यातिरथस्य कायाच्छिरो हरिष्यामि शितैः पृषत्कैः। योत्स्याम्येनं शल्य धनंजयं वै मृत्युं पुरस्कृत्य रणे ज
यं वा॥२५॥ अन्यो हि नह्येकरथेन मर्त्यो युध्येत यः पांडवमिंद्रकल्पं। तस्याहवे पौरुषं पांडवस्य ब्रूयात्हृष्टः समितौ क्षत्रि
याणां॥ २६॥ किं त्वं मूर्खः प्रसभं मूढचेता मामवोचः पौरुषं फाल्गुनस्य। अप्रियो यः पुरुषो निष्ठुरो हि क्षुद्रः क्षेप्ता क्ष
मिणश्चाक्षमावान्॥ २७॥

।२८। आर्जवे कर्तव्ये सति ॥ २९ ॥ अहं द्विसिद्धिकांक्षमाणोस्मि ॥ त्वं तु तन्मन्यसे पत्र एकांतं सख्यं नास्ति । अस्म
त्पक्षि योप्यत्र स्नेहवानसीत्यर्थः ॥ तदेवाह मित्रमिति ॥ मिदंयतिवास्नेहार्थान्मिदेर्मिदेर्वा मित्रमिति रूपं
॥ नंदतेरित्यत्र मदनेरिति पाठः । मदी हर्षे इत्यस्य वा रूपं मादयति तर्पयतीति वा मादयते मित्रं । मिद्यतेस्त्रा

ह्यामहं तादृशानां शतानि समाप्य हे क्षमया कालयोगात् । अवोचस्त्वं पांडवार्थे प्रियाणि प्रधर्षयन्मां मूढ
वत्पापकर्मन् ॥ २८ ॥ मय्यार्जवे जिह्ममतिर्दम्भस्त्वं मित्रद्रोही सा संपदं हि मैत्रं ॥ कालस्त्वयेषत्वुपयाति दारुणो
दुर्योधनो युद्धमुपागमेद्यत् ॥ २९ ॥ अस्यार्थसिद्धिं त्वमिकांक्षमाणस्त्वमन्यसे यत्त्वं नैकांत्यमस्ति । मित्रं मिदे
र्नंदतेः प्रीयतेर्वा संत्रायतेर्मिनुतेर्मोदतेर्वा ॥ ३० ॥

णार्थस्य वा मिदेरिदं रूपं । नंदयतेः प्रीयतेः संत्रावाऽर्थे वर्त्तमानस्य मिदेर्मित्रमिति वार्थः ॥ मितुते मानं करो
ति सर्वहितमस्य संग्रहातीति वा मोदते स्य सुखेनेति वा मित्रमित्येतेर्थाः मयि संतीत्यर्थः ॥ ३० ॥ ॥११०॥

शत्रुरिति । शदेः शातनार्थान्नशास्तेः शासनार्थात्र श्वसेः नेः तनूकरणार्थात्स्यरणाते र्हिंसार्थान् श्वसते
रुच्छ्वासार्थादिं त शत्रुर्भावितस्यर्थात् सीदतेः सूदेतेवदत्स्य स्थाने तालव्यस्योपसर्जनात्शत्रुरितिशं रूपं नन्वस्त
दर्थश्च सर्वस्त्वया स्तीत्यर्थः । ३१ दुर्योधनस्य तव मम च प्रीतिर्जयलाभेन यच्च सश्वरश्चापि तिस्त्रपाणामपि द्र

ब्रवीमि तेन सर्वमिदं ममास्ति तच्चापि सर्वं मम चेति राजा । शत्रुः शदेः शासतेर्वा श्यतेर्वा श्रृणोतेर्वाश्वसतेः
सीदतेर्वा ॥ ३१ ॥ उपसर्गाद्धि क्रुधा सूदतेश्चप्रायेण सर्वे त्वपि तच्च गुह्यं । दुर्योधनार्थे तव च प्रियार्थं यशोर्थ
मात्मार्थमपीश्वरार्थे ॥ ३२ ॥ तस्मादहं पांडववासुदेवौ योत्स्ये यत्नात्कर्मतत्स्यश्यमेह्य । अस्त्राणि पत्र्याद्य
ममोत्तमानि ब्राह्माणि दिव्यान्यथ मानुषाणि ॥ ३३ ॥

श्वरप्रीतिः स धर्माचरणेनेत्यर्थः ॥ ३२ ॥ अस्त्राणीति कालेऽस्त्रं न प्रतिभास्यतीति पूर्वमुक्तापि ज्ञावेशा
त्तस्य विद्यमानामस्त्रसंपदमभिप्रेत्याह ब्राह्माणि ब्रह्मशिरआदीनि दिव्यानि ऐंद्रवारुणगांधर्वादीनि भौ
मानि दिव्यधनुरादीनि ॥ ३३ ॥

अस्त्रमितिपतत्यदिहिग्रसिद्धं से स्येनतर्हि नैवमुच्येन शत्रुः परंतु यदिचक्रं विषमेन यतेदित्ययमपि द्वितीयो

आसादयिष्याम्यहमुग्रवीर्यं द्विषो द्विपं मत्तमिवातिमत्तः। अस्त्रं ब्राह्मं मनसा तद्धजेयं श्रेष्ठं पार्थायाप्र
मेयं जयाय। ३४। तेनापि मे नैव मुच्येत युद्धे न चेत्पतेद्विषमे मेद्य चक्रं। वैवस्वताद्दण्डहस्ताद्वरुणाद्वा
पि पाशिनः॥ ३५। सगदाद्वा धनपतेः सवज्राद्वापि वासवात्। अन्यस्मादपि कस्माच्चिदमित्रादाततायि
नो। ३६। इति शल्य विजानीहि यथा नाहं बिभेम्यतः। तस्मान्न मे भयं पार्थाज्जनार्दनात्
३७॥ सह युद्धे हि मे ताभ्यां सांपराये भविष्यति॥ कदाचिद्विजयस्याद्धेममस्त्रहेतोरटन्नपि॥ ३८॥ अज्ञाना
द्धि क्षिपन्बाणान्घोररूपान्भयानकान्। होमधेन्वा वत्समस्य प्रमत्त इषुणा हतं॥ ३९॥ चरंतं विज
ने शल्य ततोनुव्याजहार मां॥ यस्मात्त्वया प्रमत्तेन होमधेन्वा हतः सुतः॥ ४०॥ श्वभ्रे तत्र यतस्तां चक्रमि
ति मां ब्राह्मणोब्रवीत्॥ युध्यमानस्य संग्रामे प्राप्तस्यैकायनं भयं। ४१॥ ॥१११॥

दोषो दर्शितः। ३४। ३८। अहमेतद्धतवान
स्मि। ३९। ४०। ४१॥

तस्माद्धि मे मि बलवद्ब्राह्मणव्याहृताद्भयं। एते हि सोमराजान ईश्वराः सुखदुःखयोः। ४२। अदां तस्मै गोस
हस्रं बलीवर्दांश्च षट्शतान्। प्रसादं न लभे शल्य ब्राह्मणान्मद्रकेश्वरः। ४३। ईषादंतान्सप्तशतान्दासीदा
सशतानि च। ददतो द्विजमुख्यो मे प्रसादं न चकार सः। ४४। कृष्णानां श्वेतवत्सानां सहस्राणि चतुर्दश॥
आहरन्न लभे तस्मात्प्रसादं द्विजसत्तमात्॥ ४५। ऋद्धं गृहं सर्वकामैर्यच्च मे वसु किंचन। तत्सर्वमस्मै स
त्कृत्य प्रयच्छामि न चेच्छति॥ ४६॥ ततोब्रवीन्मां याचंतमपराधं प्रयत्नतः॥ व्याहृतं यन्मया सूत तत्तथा
न तदन्यथा॥ ४७। अनृतोक्तं प्रजां हन्यात्ततः पापमवाप्नुयां। तस्माद्धर्माभिरक्षार्थं नानृतं वक्तुमुत्सहे
४८। मा त्वं ब्रह्मगतिं हिंसाः प्रायश्चित्तं कृतं त्वया॥ तद्वाक्यं नानृतं लोके कश्चित्कुर्यात्समाप्नुहि॥ ४९।
इत्येतत्ते मया प्रोक्तं क्षिप्तेनापि सुहृत्तया। जानामि त्वां विक्षिपंतं जोषमास्स्वोत्तरं शृणु॥ ५०॥ इति
श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि कर्णशल्यसंवादे त्रिचत्वारिंशोध्यायः॥ संजय उवाच॥ ततः पुन
र्महाराज मद्रराजमरिंदमं॥ अभ्यभाषत राधेयः सन्निवार्योत्तरं वचः॥ १। यत्त्वं निदर्शनार्थं मां शल्य ज
ल्पितवानसि॥ नाहं शक्यस्त्वया वाचा विभीषयितुमाहवे॥ २॥

॥ कर्ण॰टी॰ ॥ ४२। ४३। ४४। ४५। ४६। ४७। ४८। समाभुहि शायमनुभवस्वेत्यर्थः। ४९। ५०॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी
॥१२२॥ ०त्रयचत्वारिंशोऽध्यायः। ४३ ततः अनंतरंशल्येनवक्रव्यंवचः सनिवार्यस्वयमेवाहेत्यर्थः। १। २। ३। ४।

यदिमांदेवतांसर्वायोधयेयुः सवासवाः॥ तथापिमेभयंतस्मात्किमुपार्थात्सकेशवात्॥ ३। नाहंभीषयि
तुंशक्योवाङ्मात्रेणकथंचन। अन्यंजानीहियःशक्यस्त्वयाभीषयितुंरणे। ४। नीचस्यबलमेतावत्पारु
ष्यंयत्त्वमात्थमां। अशक्तोमद्गुणान्वक्तुंवल्गसेबहुदुर्मते॥ ५। नहिकर्णः समुद्भूतोभयार्थमिहमद्रक। वि
क्रमार्थमहंजातोयशोर्थंचमथात्मनः॥ ६। सखिभावेनसौहार्दान्मित्रभावेनचैवहि। कारणैस्त्रिभि
रेतैस्त्वंशल्यजीवसिसांप्रतं॥ ७। राज्ञश्चधार्त्तराष्ट्रस्यकार्यंसुमहदुद्यतं। मयितच्चाहितंशल्यतेनजीवसि
मेक्षणं। ८॥
५। ६। सखिभावःसारथ्येनोपकारकत्वे॥ सौहार्दंमदीयासमा। मित्रस्यदुर्योधनस्यभावः। इष्टसिद्धि ॥१२२॥
हेतुरर्थः। ७। एतदेवत्रयंव्याचष्टेराज्ञश्चेत्यादिना। ८॥

शल्यसहस्रतुल्योहमेवास्मीत्यर्थः। १०॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः। ४४। ननुकर्ण

कृतश्चसमयः पूर्वंसंतव्यंविप्रियंतव। ऋतेशल्यसहस्रेणविजयेयमहेपरान्। ९। मित्रद्रोहोस्तपापीयानि
तिजीवसिसांप्रतं॥ १०॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः। ४४। संज
यउ०॥ ननुकृतापाः कर्णेनियानब्रवीषिपरान्प्रति। ऋतेकर्णसहस्रेणशक्याजेतुंपरेयुधि। १। संजयउ०॥
तथाब्रुवंतंपरुषंकर्णोमद्राधिपंतदा। परुषंद्विगुणंभूयः प्रोवाचप्रियदर्शनं॥ २। कर्णउ०। इदंतुमेत्व
मेकाग्रः शृणुमद्रजनाधिप॥ संनिधौधृतराष्ट्रस्यप्रोच्यमानंमयाश्रुतं॥ ३। देशांश्चविविधांश्चित्रान्पूर्वट
त्तांश्चपार्थिवान्॥ ब्राह्मणाः कथयंतिस्मधृतराष्ट्रनिवेशने॥ ४॥ तत्रवृद्धः पुरावृत्ताः कथाः कश्चिद्द्विजो
त्तमः॥ वाहीकदेशमद्रांश्चकुत्सयन्वाक्यमब्रवीत्॥ ५। बहिः कृताहिमवतागंगयायायावहिष्कृताः। सरस्व
त्यायमुनयाकुरुक्षेत्रेणचापिये॥ ६॥
सहस्रेणविनापिपरेजेतुंशक्यामयेतिशेषः। कर्णसहस्रतुल्योहमेकएवास्मीतिभावः। १। भूयः गुणेऽधिकगुणं
। २। ३। ४। ५। ६।

॥कर्ण०टी०॥ पंचानां। वक्ष्यमाणानां सिंधुः षष्ठी यासां। अंतरमवकाशमाश्रिताः। ७। गोवर्द्धनः गवां छेदनस्थानं। सुभद्रं चत्वरं सुभांडा
॥११३॥ श्रयभूतं एतदुभयराजकुलस्य राजगृहद्वारस्योपलक्षणं। ८।९। वृत्तं चरित्रं।१०। धाना भ्रष्टयवाः गौड्यासवं। सुराधि
शेषं॥ वाद्यायवान्नं वाटोष्ट्रैश्च मोर्गेचेति विविश्च॥ वाद्यंकीतान्नं ज्ञाशिनः। सक्षणशीलाः।११। वप्रेषु प्राकारभित्ति

पंचानां सिंधुषष्ठानां नदीनां येंतराश्रिताः। तान्धर्मबाह्यानशुचीन्वाल्हीकान्परिवर्जयेत्।७। गोवर्द्धनो नाम वटः
सुभद्रं नाम चत्वरम्॥ एतद्राजकुलद्वारमाकुमारात्स्मराम्यहं।८। कार्येणात्यर्थगूढेन वाहीकेषु षितं मया॥ ए
तत एषां समाचारः संवासादिरितो मम॥९। शाकलं नाम नगरमापगा नाम निम्नगा॥ जर्तिका नाम वाहीकास्तेषां वृ
त्तं सुनिंदितं॥१०। धाना गौड्यासवं पीत्वा गोमांसं लशुनैः सह। अपूपमांसमद्यानामाशिनः शीलवर्जिताः।११
गायंत्यथ च नृत्यंति स्त्रियो मत्ता विवाससः॥ नगरागारवप्रेषु बहिर्माल्यानुलेपनाः।१२। मत्तावगीतैर्विविधैः ख
रोष्ट्रनिनदोपमैः॥ अनावृता मैथुने ताः कामचाराश्च सर्वशः।१३॥

षु।१२। अवगीतैः॥ भगलिंगादिविगीतशब्दैः अनावृताः स्वपरपुरुषविवेकहीनाः। यथेष्टचारिण्यः॥१३॥ ॥११३॥

सूक्तानि विनोदवचनानि पर्वसु उत्सवदिनेषु आक्रोशंत्यः गालयंत्यः हे हते मोलिंगताडिते इत्याक्रोशो हि त्वं संधिश्छांद
सः। स्वामिहते भर्तृहते इति च तद्वत्।१४। तासां पतिरिति शेषः।१५।१६।१७।१८।१९। खरादियाने।२०॥

आहुरन्योन्यसूक्तानि प्रब्रुवाणा महोत्कटाः॥ हे हते हे हतेत्येव स्वामिभर्तृहतेति च।१४। आक्रोशंत्यः प्रनृत्यंति व्रा
त्याः पर्वस्वसंयताः॥ तासां किलावलिप्तानां निवसन्कुरुजांगले।१५। कश्चिद्वाहीकदुष्टानां नातिहृष्टमना ज
गौ॥ सा नूनं बृहती गौरी सूक्ष्मकंबलवासिनी॥१६॥ मामनुस्मरती शेते वाहीकं कुरुजांगले॥ शतद्रुकामहं तीर्त्वा
तां च रम्यामिरावतीं॥१७॥ गत्वा स्वदेशं द्रक्ष्यामि स्थूलशंखाः शुभाः स्त्रियः। मनःशिलोज्वलापांग्यो गौर्यस्त्रिककुदां
जनाः॥१८॥ कंबलाजिनसंवीताः क्रंदंत्यः प्रियदर्शनाः। मृदंगानकशंखानां मर्द्दलानां च निस्वनैः॥१९॥ खरोष्ट्रा
श्वतरैश्चैव मत्ता यास्यामहे सुखं॥ शमीपीलुकरीराणां वनेषु सुखवर्त्मसु।२०। अपूपान्सक्तुपिंडांश्च प्राश्नंतो मथि
तान्वितान्॥ पथिषु प्रबला भूत्वा कदा संपततोध्वगान्।२१। चेलापहारं कुर्वाणास्ताडयिष्याम भूयसः। एवं शीले
षु व्रात्येषु वाहीकेषु दुरात्मसु॥२२॥

मथितं तक्रं।२१। भूयसः बह्वीः।२२॥

२३।२४।२५ वहो वृषभाः तस्येदं वधयर्ववाहं तत्रोचिताः। वाहीपिका।२६।२७। खादंति वलिरूपान् एडकान्मे

कस्वेतयानो निवसेन्मुहूर्त्तमपि मानवः। ईदृशा ब्राह्मणेनोक्ता वाहीका मोघचारिणः।२३। येषां षड्गा गदत्तौ ल मुन
योः शुभपापायोः। इत्युक्त्वा ब्राह्मणः साधुरुत्तरं पुनरुक्तवान्।२४। वाहीकेष्वविनीतेषु प्रोच्यमानं निबोधतत्
तत्रस्म राक्षसी गाति सदा कृष्णचतुर्दशी।२५। नगरे शाकले स्फीते ऽप्याहत्य निशि दुंदुभिं। कदा वाहेयिका गा
थाः पुनर्गास्यामि शाकले।२६। गव्यस्य तृप्ता मांसस्य पीत्वा गौडं सुरासवं। गौरीभिः सह नारीभिर्बृहतीभिः स्वलं
कृताः।२७। पलांडुगंडूषयुतान्खादंती चैडकान्बहून्। वाराहं कौक्कुटं मांसं गव्यं गार्दभमौष्ट्रिकं।२८। ऐडं च ये न खा
दंति तेषां जन्म निरर्थकं। इति गायंति ये मत्ताः सीधुना शाकलावने।२९। सबालवृद्धाः क्रंदंतस्तेषु धर्मः कथं
भवेत्। इति शल्य विजानीहि हंत भूयो ब्रवीमि ते।३०। यदन्योऽप्युक्तवान्स्मान्ब्राह्मणः कुरुसंसदि। पंचनद्यो वहं
ति ता यत्र पीलुवनान्युत।३१। शतद्रुश्च विपाशा च तृतीयैरावती तथा। चंद्रभागा वितस्ता च सिंधुषष्ठा वहिर्गिरेः ॥३२॥ ॥११८॥
पान। वाराहं विद्धि राजसं।२८। शाकालाः शाकलपुरवासिनः।२९।३०। गिरेर्हिमाद्रेः।३२॥

व्रात्यानां उपनयनादिसंस्कारहीनानां। दाशमीयानां दशमदेशोद्भवानां। दासं गृह शूद्रं मिमंतेऽमानयंति मैथुनार्था
न्यस्ताः दासम्यः तजा दाससमीयानां।३४।३५। कुंडेषु महोदरपात्रेषु।३५।३६। सर्वमन्नमदनीयं क्षीरं च भोज्य

आरट्टा नाम ते देशा नष्टधर्मा न तान्व्रजेत्। व्रात्यानां दाससमीपानां वाहीकानामयज्वनां।३२। न देवाः प्रतिगृह्णं
ति पितरो ब्राह्मणास्तथा। तेषां प्रनष्टधर्माणां वाहीकानामिति श्रुतिः।३४। ब्राह्मणेन तथा प्रोक्तं विदुषा साधु
संसदि। काष्ठकुंडेषु वाहीका मृन्मयेषु च भुंजते॥३५। सक्तुमद्यावलिप्तेषु श्वावलीढेषु निर्घृणाः। आविकं
चौष्ट्रिकं चैव क्षीरं गार्दभमेव च।३६। तद्विकारांश्च वाहीकाः खादंति च पिबंति च। पुत्रसंकरिणो जाल्माः सा
र्वान्नक्षीरभोजनाः।३७। आरट्टा नाम वाहीका वर्जनीया विपश्चिता। हंत शल्य विजानीहि हंत भूयो ब्रवीमि ते
३८। यदन्योऽप्युक्तवान्मह्यं ब्राह्मणः कुरुसंसदि। युगंधरे पयः पीत्वा प्रोष्य चाप्यच्युतस्थले॥३९॥

नं येषां ते।३७।३८। युगंधरे नगरे ज्यो द्वादिकमयिक्षीरं पीयते भक्ष्याभक्ष्यविवेकाभावात्तत्रावश्यं भक्ष्यमक्ष

णं आपतत्स्येव एवमच्युतस्थलेन गरेण पितस्वागम्यागमनमवद्भप्रभाविता दशीनामेव तत्र सत्वात् ॥ भूतिलये हि चं
डाल ब्राह्मणसाधारण एको जलाशयः तत्र च स्नातः कथं स्वर्गं गच्छेत् कथंचिदित्यर्थः ॥७०॥ द्व्यहमित्येकरात्रवासे

तद्वद्भूतिलये स्नात्वा कथं स्वर्गं गमिष्यति ॥ पंचनद्यो वहंत्येता यत्र निःसृत्य पर्वतात् ॥७०॥ आरट्टा नाम वाह्लीका न तेे
ष्वार्यो द्व्यहं वसेत् ॥ वहिश्च नाम ह्रीकश्च विपाशायां पिशाचको ॥७१॥ तयोरपत्यं वाह्लीका नैषा सृष्टिः प्रजापतेः ॥ तेक
थं विविधान्धर्मान्ज्ञास्यंते हीनयोनयः ॥७२॥ कारस्करान्महिषकान्कालिंगान्केरलांस्तथा ॥ कर्कोटकान्वीरकांश्च
दुर्धर्मांश्च विवर्जयेत् ॥७३॥ इति तीर्थानुसरती राक्षसी काचिदब्रवीत् ॥ एकरात्रशमी गेहे महोलूखलमेखला
॥७४॥ आरट्टा नाम ते देशा वाह्लीकं नाम तज्जलं ॥ ब्राह्मणापसदा यत्र तुल्यकालाः प्रजापतेः ॥७५॥ वेदा न तेषां वे
द्यं च यज्ञा यजनमेव च ॥ व्रात्यानां दाससमीयानां नान्नं देवा न भुंजते ॥७६॥
नद्दोषइत्यर्थः ॥७१॥७२॥ कारस्करादं ॥११५॥
यो देशाः ॥७३॥ एकरात्रशायी एकरात्रशायिनं ब्राह्मणमिति द्वितीयार्थे प्रथमा ॥७४॥७५॥७६॥

७७॥ ॥इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४५॥ ॥हंत ॥१॥३॥ इमाः जनुष्ट
तपूर्वाः प्रजाः केनचित्केनापि अर्थकामादिनातिभिन्नेन धर्मेण सह न विरुध्यंते ॥ न केनचिद्धर्मेणेति पाठे केना

प्रस्थला मद्रगांधारा आरट्टा नामतः खशाः ॥ वसातिसिंधुसौवीरा इति प्रायेति कुत्सिताः ॥७७॥ ॥इति श्रीमहाभा
रते कर्णपर्वणि कर्णशल्यसंवादे पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४५॥ ॥कर्ण उवाच ॥ हंत शल्य विजानीहि हंत भूयो ब्रवी
मि ते उच्यमानं मया सम्यक्त्वमेकाग्रमनाः शृणु ॥१॥ ब्राह्मणः किल नो गेहमध्यगच्छत्पुरातिथिः ॥ आचारं तत्र
संप्रेक्ष्य प्रीतो वचनमब्रवीत् ॥२॥ मया हिमवतः शृंगमेकेनाध्युषितं चिरं ॥ दृष्टाश्च बहवो देशा नानाधर्मसमावृ
ताः ॥३॥ न केनचिदधर्मेण विरुध्यंते प्रजा इमाः ॥ सर्वे हि ते ब्रुवन् धर्मं यदुक्तं वेदपारगैः ॥४॥ अटता तु ततो दे
शान्नानाधर्मसमाकुलान् ॥ आगच्छता महाराज वाह्लीकेषु निशामितं ॥५॥

प्यधर्मेणैतान विरुध्यंते न कंचिदप्यधर्मं कृत्वा शास्त्रेण विरुध्यंते इत्यर्थः ॥४॥ निशामितं श्रुतं ॥५॥

ब्राह्मणोऽभूत्वेत्यादितज्जातीयकर्माचरणनिबंधनं॥ ६॥ ७॥ कुलेएकएवविप्रोभवत्यन्येभ्रातरः प्रसृष्टाःसंकीर्ण
क्रियाइत्यर्थः॥ ८॥ तत्रवाहीकेषु॥ धर्मसंकरकारकोविपर्ययःकृतइतिलिंगविपरिणेयंविपर्यविहीनंवैपरीत्यं॥ ९

तत्रवैब्राह्मणोभूत्वाततोभवतिक्षत्रियः॥ वैश्यःशूद्रश्चवाहीकस्ततोभवतिनापितः॥ ६॥ नापितश्चततोभूत्वा
पुनर्भवतिब्राह्मणः॥ द्विजोभूत्वाचतत्रैवपुनर्दासोऽपिजायते॥ ७॥ भवंत्येककुलेविप्राःप्रसृष्टाःकामचारिणः
गांधारमद्रकाश्चैववाहीकाश्चाल्पचेतसः॥ ८॥ एतन्मयाश्रुतंतत्रधर्मसंकरकारकं॥ कृत्स्नामटित्वापृथिवींवाहिके
षुविपर्ययः॥ ९॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते॥ यदप्यन्योब्रवीद्वाक्यंवाहीकानांचकुत्सितं॥ १०॥ सती
पुराहृताकाचिदारट्टान्किलदस्युभिः॥ अधर्मतश्चोपयातासातानभ्यशपत्ततः॥ ११॥ बालांबंधुमतींयन्मामध
र्मेणोपगच्छत॥ तस्मान्नार्योभविष्यंतिबंधक्योवैकुलस्यच॥ १२॥

॥१०॥ ११॥ बंधक्योवेश्याःपंचमेव्यभिचारेबं
धकाः॥ १२॥

नचैवेतिउत्तरत्रेदंबंधकित्वंसर्वत्रानुवर्तिष्यतेयस्मात्मातुर्धनंदुहिताहरतिपितुःपुत्रइतिनियमात्यद्य
पिदौहित्रःपुत्रश्चद्वावपिजारजौतथापिपितृत्वमातृत्वेविसंवादाभावात्॥ दौहित्रएवरिक्थहारीभवतिनपु
त्रइतिभावः पत्तेतेभगिनीष्वेवापत्यानिजनयंतिनस्वदारेष्वतस्तेषांभागिनेयाभागहराइतिव्याख्यानंप्राच्यां॥ १३

॥नचैवास्मात्प्रमोक्ष्यध्वंघोरात्पापान्नराधिमाः॥ तस्मात्तेषांभागहराभागिनेयानसूनवः॥ १३॥
कुरवःसहपांचालाःशाल्वमत्स्याःसनैमिषाः॥ कोशलाःकाशयोऽंगाश्चकालिंगामागधास्तथा॥ १४॥ चेदयश्च
महाभागाधर्मंजानंतिशाश्वतं॥ नानादेशेषुसंतश्चप्रायोवाह्यनयादृते॥ १५॥ आमत्स्येभ्यःकुरुपांचालदेशाद्आ
नैमिषाच्चेदयोयेविशिष्टाः॥ धर्मंपुराणमुपजीवंतिसंतोमद्रानृतेपांचनदांश्चजिह्मान्॥ १६॥ एवंविद्वन्धर्म
कथासुराजंस्तूष्णींभूतोजडवच्छल्यभूयाः॥ त्वंतस्यगोप्ताचजनस्यराजाषड्भागहर्ताशुभदुष्कृतस्य॥ १७॥ अथ
वादुष्कृतस्यत्वंहर्तातेषामरक्षिता॥ रक्षिताऽपुण्यभाग्राजाप्रजानांत्वंह्यपुण्यभाक्॥ १८॥

॥१४॥ असंतश्चासंतश्चवर्त्ते
तेपरंतुवाह्यनयादृतेवाहीकनीतिंविनातत्रकेवलमसंतएववर्त्ततइत्यर्थः॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥

पूज्यमाने प्रशस्यमाने । १९ । कृतेकृतयुगेपिधर्मेवाहीकानामितिशेषः सः वाहीकस्त्वं । २० । नाभ्यपूजयत् न प्रशशंसेति
नवान् ॥ २१ ॥ २२ । २३ । २४ ॥ म्लेछाः पामराः धर्माधर्मविचारहीनाः । म्लेछः पापरतेजातिभेदेस्यादपभाषणेपि इतिवि

पूज्यमानेपुराधर्मेसर्वदेशेषुशाश्वते । धर्मपांचनदंदृष्ट्वाधिगित्याहपितामहः । १९ । व्रात्यानांदासमीयानांकृते
प्यशुभकर्मणां । ब्रह्मणानिंदितेधर्मेसत्वंलोकेकिमब्रवीत् ॥ २० । इतिपांचनदंधर्ममवमेनेपितामहः । स्वधर्मस्थे
षुवर्णेषुसोप्येतान्नाभ्यपूजयत् । २१ । हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते । कल्माषपादः सरसिनिमज्जन्
राक्षसोब्रवीत् । २२ । क्षत्रियस्यमलंभैक्ष्यंब्राह्मणस्याव्रतंमलं । मलंपृथिव्यावाहीकास्त्रीणांमद्रस्त्रियोमलं । २३ ।
निमज्जमानमुद्धृत्यकश्चिद्राजान्निशाचरं । आपृछत्तेनचाख्यातंप्रोक्तवांस्तंनिबोधमे ॥ २४ । मानुषाणांमलंम्ले
छानामौष्ट्रिकामलं ॥ औष्ट्रिकाणांमलंषंढाः षंढानांराजयाजकाः । २५ ॥

ष्वः ॥ उष्ट्रिकामृत्तिकाभांडभेदेपिकरभस्त्रियामितिविश्वः । औष्ट्रिकस्तैलभांडजीवितैलिकइत्य ॥११७॥
र्थः । षंढावर्षधराः । राजयाजकाः । क्षत्रियस्ययाज्याः । तेषामपियाज्याः । राजपुरोहितयाज्यावा । २५ ॥

२६ । रक्षोपसृष्टेषुरक्षसाउपद्रुतेषु । राक्षसंरक्षसांमांनाशकमिदंराक्षसं । २७ । ब्राह्मंवेदसमूहंधर्म्यंधर्मादनपेतकर्मभा
नयंतीतिशेषः ॥ प्राच्यादासाः शूद्रधर्माणः दाक्षादिइतिपातेमस्यजीविनः । वृषंधर्मलांतिआददतेतेवृषलाः धर्मसंग्रह

राजयाजकयाज्यानांमद्रकाणांचयन्मलं । तद्भवेद्वैतवमलंयद्यस्मान्नविमुंचसि । २६ । इतिरक्षोपसृष्टेषुविषवीर्य
हतेषुच । राक्षसंभेषजंप्रोक्तंसंसिद्धवचनोत्तरं ॥ २७ । ब्राह्मंपांचालाः कौरवेयास्तुधर्म्यंसत्यंमत्स्याः शूरसेनाश्च
यज्ञं । प्राच्यादासावृषलादाक्षिणात्यास्तेनावाहीकाः संकरावैसुराष्ट्राः । २८ । कृतघ्नतापरवित्तापहारोमद्यपानं
गुरुदारावमर्दः । वाक्पारुष्यंगोवधोरात्रिचर्याबहिर्गेहंपरवस्त्रोपभोगः । २९ । येषांधर्मस्तान्प्रतिनास्त्यधर्मोह्या
रट्टानांपंचनदान्धिगस्तु । आपांचालेभ्यः कुरवोनैमिषाश्चमत्स्याश्चैतेप्यथजानंतिधर्मं । ३० ।

पराः धर्मद्रोहिण
इतिवा ॥ २८ । बहिर्गेहंरात्रिवर्णप्रयछनंचौर्ययारदार्यादि । २९ । अपांचालेभ्यः धर्मज्ञाः उदीच्याधास्तस्वयंध
र्मस्वरूपंमजानंतोपिशिष्टानुगामिनइत्यर्थः । आरट्टास्ततोभययभ्रष्टाइतिभावः ॥ ३० ॥

प्रतीचीमित्यत्र जातवेदस्त्वग्नेर्यीसहिता प्राचीदेवानामाश्रयः। दक्षिणा पितॄणां तत्रैव श्राद्धादिधर्मोदिष्टपते ॥ ३१ ॥ एवं प्र
तीच्यां वरुणः उदीचीसोमेइतिकुवेरेशानयोर्ग्रहणं। परिशेषान्नैर्ऋत्यां वायव्यां च वाहीकाश्रयायांनैर्ऋतांस्त्वादृशा वानूला
श्च संतीत्यर्थः। ३२ तथारक्षइतिहिमवतोप्यप्रशस्यजनाश्रयत्वमुक्तं। गंधमादनस्तु भोगलोलुपानां गुह्यकादीनामाश्र

अथोदीच्याश्रांगकामागधाश्च शिष्टान्धर्मानुपजीवंति वृद्धाः। प्राचीदिशंश्रितादेवाजातवेदःपुरोगमाः। ३१। दक्षिणां
पितरोगुप्तांयमेनशुभकर्मणा। प्रतीचींवरुणः पातिपालयानः सुरान्बली। उदीचींभगवान्सोमो ब्राह्मणैः सह र
क्षति ॥ ३२ ॥ तथारक्षःपिशाचांश्च हिमवंतंनगोत्तमं। गुह्यकाश्च महाराजपर्वतंगंधमादनं ॥ ३३ ॥ ध्रुवः सर्वाणिभू
तानिविष्णुः पातिजनार्दनः ॥ इंगितज्ञाश्च मगधाः प्रेक्षितज्ञाश्च कोशलाः ॥ ३४ ॥

यः ॥ ३३ ॥ एवमपि सवाहीकान्सनैर्ऋतान्देशान्विष्णुः पाति पर्जन्यवत् न देशांतरेष्विव वाहीकेषु विशेषतो दे
वतारूपग्रहोदृश्यत इत्यभिप्रायः ॥ अतएवतेषांमौढ्यं वर्णयति इंगितज्ञाश्चेति ॥ ३४ ॥ ॥ ११९ ॥

विषमोः दुःखःसाध्याः। ३५ सर्वज्ञानेतोयियवनाम्लेच्छाश्च संज्ञयास्वीयैः कृतैर्योयत्रसंकेतस्तत्रैव नियताः वैदिकं धर्म
नमानयंतीत्यर्थः ॥ इतरेत्वनुक्तं हितं ता वबुध्यंते। ३६। प्रतिरथाः हितवादिनि प्रतिकूलाः गुरुद्रोहिण इत्यर्थः। तार

अह्रीकाः कुरुपांचालाः शाल्वाः कृत्स्नानुशासनाः। पार्वतीयाश्च विषमा यथैवं गिरयस्तथा। ३५। सर्वज्ञा यवनाराजन्
जन्शूराश्चैव विशेषतः। म्लेच्छाः स्वसंज्ञानियता नानुक्तमितरेजनाः ॥ ३६ ॥ प्रतिरथास्तु वाहीका न च केचन मद्र
काः। सत्वमेतादृशः शल्यनोत्तरं वक्तुमर्हसि। ३७। पृथिव्यां सर्वदेशानां मद्रको मलमुच्यते ॥ सीधोः पानं गुरुत
ल्पावमर्दो भ्रूणहत्यापरवित्तापहारः। ३८। येषां धर्मस्तान्प्रतिनास्त्यधर्म आरट्टजान्पंचनदान्धिगस्तु ॥ ए
तद्ज्ञात्वाजोषमास्स्वप्रतीपं मास्मवैकृथाः ॥ ३९ ॥ मात्वां पूर्वमहं हत्वा हनिष्ये केशवार्जुनौ। ४०। शल्यउवाच ॥ आतु
राणां परित्यागः स्वदारसुतविक्रयः। अंगेषु वर्त्तते कर्ण येषामधिपतिर्भवान् ॥ ४१ ॥

शश्चत्वंहितोपदेष्टारं मां निंदसीत्यर्थः ॥ ३७। ३८। प्रतीपंप्रतिकूलं तेजोवधाख्यं। ३९। ४०। ४१ ॥

।७२।७३।७४।७५।७६।। देवाञ्जपीतिवृत्तेन देवानिपिज्ञतिक्रामंतीत्यर्थः।७७। स्वांजल्पकेनस्वस्पर्द्धं जलिकर्मणा

रथातिरथसंख्यायांयत्वांभीष्मस्तदाब्रवीत्।।तान्विदित्वात्मनो दोषान्निर्मन्युर्भवमाक्रुधः।७२। सर्वत्र ब्राह्मणा
संतिसंतिसर्वत्रक्षत्रियाः। वैश्याः शूद्रास्तथाकर्ण।स्त्रियः साध्व्यश्चसुव्रताः।७३। रमंते चोपहासेनपुरुषाः पुरुषैः
सह। अन्योन्यमवरक्षंतोदेशेदेशेसमैथुनः।। ७४।परवाच्येषुनिपुणः सर्वोभवतिसर्वदा।।आत्मवाच्यंनजानीतेजा
न्ननपिचमुह्यति।। ७५।सर्वत्रसंतिराजानःस्वंस्वंधर्ममनुव्रताः। दुर्मनुष्यान्निगृह्णंतिसंतिसर्वत्रधार्मिकाः।७६
नकर्णदेशसामान्यात्सर्वः पापंनिषेवते।। यादृशाः स्वस्वभावेन देवाञ्जपिनतादृशाः। ७७। संजयउवाच। ततो
दुर्योधनोराजाकर्णशल्यमवारयत्। सखिभावेनराधेयशल्यंस्वांजल्पकेनच।। ७८। ततोनिवारितः कर्णोधार्त्त
राष्ट्रेणमारिष। कर्णोपिनोत्तरंप्राहशल्योप्यभिमुखः परान्।। ७९। ततः प्रहस्यराधेयः पुनर्याहीत्यचोदयत्।८०
इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादे षट्चत्वारिंशोध्यायः।।४६।। ।।छ।। ।।११९।।
७८। ७९। ८०।। ।।इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणि टी० कायां षट्चत्वारिंशोध्यायः।।४६।।

देवाञ्जपीतिवृत्तेनदेवानपिज्ञतिक्रामंतीत्यर्थः।४७।१।२।३।४।५।६।।

संजयउवाच। ततः परानीकसहंव्यूहमप्रतिमंकृतं।।समीक्ष्यकर्णः पार्थानांधृष्टद्युम्नाभिरक्षितं।१।प्रययौरथघो
षेणसिंहनादरवेणच। वादित्राणांचनिनदैः कंपयन्निवमेदिनीं।। १।वेपमानइवक्रोधाद्युद्धशौंडः परंतपः।।
प्रतिव्यूहमहातेजायथावद्भरतर्षभ। ३।व्यधमत्पांडवींसेनामासुरींमघवानिव। युधिष्ठिरंचाभ्यहनदपसव्यं
चकारह। ४।धृतराष्ट्रउवाच। कथंसंजयराधेयः प्रत्यव्यूहत्तपांडवान्। धृष्टद्युम्नमुखान्सर्वान्भीमसेनाभिरक्षि
तान्।। ५।सर्वानेवमहेष्वासानजय्यानमरैरपि।। केचप्रपक्षौपक्षौवाममसैन्यस्यसंजय। ६।प्रविभज्ययथान्यासं
कथंवासमवस्थिताः। कथंपांडुसुताश्चापिप्रत्यव्यूहतमामकान्। ७। कथंचैवमहद्युद्धंप्रावर्त्ततसुदारुणं
क्वचबीभत्सुरभवद्यत्कर्णोयायुधिष्ठिरं।। ८।।कोह्यर्जुनस्यसांनिध्येशक्तोभ्येतुंयुधिष्ठिरं। सर्वभूतानियोह्येकः
खांडवेजितवान्पुरा। ९।।कस्तमन्यस्तुराधेयात्प्रतियुद्ध्येज्जिजीविषुः। ९। संजयउवाच।।शृणुव्यूहस्यरचनाम
र्जुनश्चयथागतः।।परिवार्यनृपंस्वंस्वंसंग्रामश्चाभवद्यथा।१०। ।७।८।९।१०।।

॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

कृपः शारद्वतो राजन् मागधाश्च नरस्विनः। सात्वतः कृतवर्मा च दक्षिणं पक्षमाश्रितः ॥११॥ तेषां प्रपक्षे शकुनिरुलू
कश्च महारथः॥ सादिभिर्विमलप्रासैस्तवानीकमरक्षतां॥१२॥ गांधारिभिरसंभ्रांतैः पार्वतीयैश्च दुर्जयैः। श
लभानामिव व्रातैः पिशाचैरिव दुर्दृशैः॥१३॥ चतुर्विंशत्सहस्राणि रथानामनिवर्त्तिनां॥ संसप्तका युद्धशौंडा
वामं पार्श्वमवालयन्॥१४॥ समन्वितास्तव सुतैः कृष्णार्जुनजिघांसवः॥ तेषां प्रपक्षाः कांबोजाः शकाश्च य
वनैः सह॥१५॥ निदेशात्सूतपुत्रस्य सरथाः साश्वपत्तयः॥ आह्वयंतोऽर्जुनं तस्थुः केशवं च महाबलं॥१६॥ मध्ये
सेनामुखे कर्णो ह्यवतिष्ठत दंशितः॥ चित्रवर्मांगदः स्रग्वी पालयन्वाहिनीमुखं॥१७॥ रक्ष्यमाणैः सुसंरब्धैः पुत्रैः
शस्त्रभृतां वरः॥ वाहिनीप्रमुखे वीरः संप्रकर्षन्नशोभत॥१८॥ अयं प्रवर्त्तन्महाबाहुः सूर्यवैश्वानरप्रभः॥ महा
द्विपस्कंधगतः पिंगाक्षः प्रियदर्शनः॥१९॥ दुःशासनो वृतः सैन्यैः स्थितो व्यूहस्य पृष्ठतः। नमन्वया महाराज स्वयं दुर्यो ॥१२०॥
धनो नृपः॥२०॥

॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥

चित्राश्वैश्चित्रसंनाहैः सोदर्यैरभिरक्षितः। रक्ष्यमाणो महावीर्यैः सहितैर्मद्रकेकयैः॥२१॥ अशोभत महाराज देवै
रिव शतक्रतुः। अश्वत्थामा कुरूणां च ये प्रवीरा महारथाः॥२२॥ नित्यमत्ताश्च मातंगाः शूरैर्म्लेच्छैः समन्विताः। अ
न्वयुस्तद्रथानीकं क्षरंत इव तोयदाः॥२३॥ ते ध्वजैर्वैजयंतीभिर्ज्वलद्भिः परमायुधैः। सादिभिश्चास्थिता रेजुर्द्रुम
वंत इवाचलाः॥२४॥ तेषां पदातिनां पादरक्षाः सहस्रशः। पट्टिशासिधराः शूरा बभूवुरनिवर्त्तिनः॥२५॥ सा
दिभिः स्यंदनैर्नागैरधिकं समलंकृतैः। स व्यूहराजो विबभौ देवासुरचमूपमः॥२६॥ बार्हस्पत्यः सुविहितो नाय
केन विपश्चिता॥ नृत्यतीव महाव्यूहः परेषां भयमादधत्॥२७॥ तस्य पक्षप्रपक्षेभ्यो निष्पतंति युयुत्सवः। हस्त्य
श्वरथमातंगाः प्रावृषीव बलाहकाः॥२८॥ ततः सेनामुखे कर्णं दृष्ट्वा राजा युधिष्ठिरः॥ धनंजयममित्रघ्नमे
कवीरमुवाच ह॥२९॥ पश्यार्जुन महाव्यूहं कर्णेन विहितं रणे। युक्तं पक्षैः प्रपक्षैश्च परानीकं प्रकाशते॥३०॥

३१। ३२। ३३। ३४। ३५। ३६। अग्निरिति। योयंवैश्वानरोविश्वस्यनेताअग्निः सब्रह्माब्राह्मणः प्रजापतिमुखोऽइव

तदेतद्वैसमालोक्यप्रत्यमित्रंमहद्बलं। यथानाभिभवत्यस्मांस्तथानीतिर्विधीयतां॥३१॥ एवमुक्तोर्जुनोराज्ञा
प्रांजलिर्नृपमब्रवीत्। यथाभवानाहतथातत्सर्वंनतदन्यथा॥३२॥ यस्त्वस्यविहितोघातस्तंकरिष्यामिभा
रत। प्रधानवधएवास्यविनाशस्तंकरोम्यहं॥३३॥ युधिष्ठिरउ॰॥ तस्मात्वमेवराधेयंभीमसेवःसुयोधनं॥
वृषसेनंचनकुलःसहदेवोपिसौबलं॥३४॥ दुःशासनंशतानीकोहार्दिक्यंशिनिपुंगवः। पांड्योद्रोणसुतंया
तुस्वयंयोत्स्याम्यहंकृपं॥३५॥ द्रौपदेयाधार्त्तराष्ट्रान्सहशिखंडिना। तेतेचतांस्तानस्माकंघ्नंतुमामकाः॥३६॥ द्वितोस्ला
संजयउ॰॥ इत्युक्तोधर्मराजेनतथेत्युक्त्वाधनंजयः। व्यादिदेशस्वसैन्यानिस्वयंचागाच्चमूमुखं॥३७॥ अग्निर्वै
श्वानरःपूर्वंब्रह्मेंदुःसलिलंगतः। तस्माद्यःप्रथमंजातोतंदेवाब्राह्मणाविदुः॥३८॥ ब्रह्मेशानेंद्रवरुणान्क्रमशो ॥१२१॥
पोवहत्पुरा॥ तमाद्यंरथमास्थायप्रयातौकेशवार्जुनौ॥३९॥
त्वसामान्यात्सएवरुद्रःउत्रपद्यतेजैलाधीशःसोमोमरश्चा। सएवसत्तितामश्व

त्वंगतःकवारुणोवाअश्वइतिश्रुतेः। सोमोप्यश्वस्तेनस्तूयतेअश्वंमृजंतिकलशेदशक्षिपइत्यादौअत्यंअश्वंकल
शेद्रोणकलशेक्षिपोअंगुलयः। तमश्वंदेवाःब्राह्मणाश्वविदुःसएकएवदेवश्चतुर्धाभिन्नंपूर्हाअर्जुनरथंवाहयतीत्य
र्थः। ब्राह्मेइइतिपाठेब्रह्मणावेदेनइद्धःस्तुत्याप्रदीप्तःसएवाश्वत्वंगतइत्यर्थः॥३९॥ एवमस्मान्कत्वारथंस्तौतिब्रह्मे

अथतंरथमायांतंदृष्ट्वात्यद्भुतदर्शनं। उवाचाधिरथिंशल्यःपुनस्तंयुद्धदुर्मदं॥४०॥ अयंसरथआयातःश्वेताश्वःकृष्णसा
रथिः। दुर्वारःसर्वसैन्यानांविपाकःकर्मणामिव॥४१॥ निघ्नन्नमित्रान्कौंतेयोयंकर्णपरिपृच्छसि। श्रूयतेतुमुलःशब्दोय
थामेघस्वनोमहान्॥४२॥ ध्रुवमेतौमहात्मानौवासुदेवधनंजयौ। एषरेणुःसमुद्भूतोदिवमावृत्यतिष्ठति॥४३॥ चक्र
नेमिप्रणुन्नेवकंपतेकर्णमेदिनीप्रवात्येषमहावायुरभितस्तववाहिनीं॥४४॥
एवमस्मान्कत्वारथंस्तौतिब्रह्मेति
३९॥४०। अयंसरथःकौंतेयआयातइतिद्वयोःसंबंधःशब्दोरथस्येतिशेषः॥४१॥४२॥४३॥ प्रवातीत्यादिपराजय
लक्षणमाहतेजोभंगार्थमेव॥४४॥

कबंधं केतुं मृगादिभिरादित्योवेष्टणं क्रिमाणां मृतकसंचूकं ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ चामरा रथे बलवंतो रथास्य चक्रयोः संघर्षजैः-
स्फुलिंगैर्ज्वलंती त्यर्थः ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ज्यातलत्रेषु कर्णानीति पाठे कर्णो वाद्यविशेषः तेषां ध्वनीन ॥ शिल्पि

क्रव्यादा व्याहरंन्ते ते मृगाः क्रंदंति भैरवं । पश्यप कर्ण महाघोरं भयदं लोमहर्षणं ॥ ७५ ॥ कबंधं मेघसंकाशं भानुमावृत्य संस्थितं
। पश्यप यूथैर्बहुविधैर्मृगाणां सर्वतो दिशं । ७६ । बलिभिः कर्णशार्दूलै रादित्योभिरिरीक्ष्यते । पश्यप कंकांश्च गृध्रांश्च स
मवेतान्सहस्रशः । ७७ । स्थितानभिमुखान्घोरानन्योन्यमभिभाषतः । रंजिताश्चामरा युक्तास्तव कर्ण महारथे । ७८ ।
प्रवराः प्रज्वलंत्येमे ध्वजैश्चैव प्रकंपते । सवेपश्यन्हयान्पश्यप महाकायान्महाजवान् । ७९ । प्लवमानान्दर्शनीया
नाकाशे गरुडानिव । ध्रुवमेषु निमित्तेषु भूमिमाश्रित्य पार्थिवाः ॥ ५० ॥ स्वप्स्यंति निहताः कर्ण शतशोथ सहस्रशः । शंखा
नां तुमुलः शब्दः श्रूयते लोमहर्षणः । ५१ । आनकानां च राधेय मृदंगानां च सर्वशः । बाणशब्दान्बहुविधान्नराश्वगजवा
जिनां । ५२ । ज्यातलत्रेषु शब्दं श्च शृणु कर्ण महात्मनां । हेमरूप्य प्रसृष्टानां वाससां शिल्पिनिर्मिताः । ५३ ॥
नो रंजकाः । ५३ ॥ ॥१२२॥

५४ ॥ ५५ । ५६ । ५७ । अघवर्द्धनः दुःस्वस्य वर्द्धयिता । ५८ । ५९ । ६० । ६१ । ६२ । ६३ ॥

नानावर्णा रथे भांति श्वसनेन प्रकंपिताः । सहेमचंद्रताराकाः पताकाः किंकिणीयुताः । ५४ । पश्यप कर्णार्जुनस्यैताः सौ
दामिन्य इवांबुदे ॥ ध्वजाः कणकणायंते वातेनाभिसमीरिताः । ५५ । विभ्राजंति रथे कर्ण विमाने देवता यथा । स
पाताकारथाश्चैते पांचालानां महात्मनां ॥ ५६ ॥ पश्यप कुंतीसुतं वीरं बीभत्सुमपराजितं । प्रधर्षयितुमायांतं क
पिप्रवरकेतनं ॥ ५७ । एष ध्वजाग्रे पार्थस्य प्रेक्षणीयः समंततः । दृश्यते वानरो भीमो द्विषतामघवर्द्धनः ॥ ५८ । ए
तच्चक्रं गदा शार्ङ्गं खंडः कृष्णस्य धीमतः । अत्यर्थं भ्राजते कृष्णे कौस्तुभस्तु मणिस्ततः । ५९ । एष शार्ङ्गगदापाणिर्वा
सुदेवो निवीर्यवान् । वाहयन्नेति तुरगान्पांडुरान्वातरंहसः ॥ ६० । एतत्कूजति गांडीवं विकृष्टं सव्यसाचिना । ए
ते हस्तवता मुक्ता घ्नंत्यमित्रान्शितांशराः । ६१ । विशालायतताम्राक्षैः पूर्णचंद्रनिभाननैः । एषा भूः कीर्यते राज
न्शिरोभिरपलायिनो । ६२ । एते सुपरिकाराः पुण्यगंधानुलेपनाः । उद्यतायुधशौंडानां यास्यंते सायुधा भुजाः
॥ ६३ ॥

।। कर्णं॰टी॰ ।।
।।१२३।।

।६४।६५।६६।६७।६८।६९।७०।७१।।

निरस्तनेत्रजिह्वाश्च वाजिनः सहसादिभिः। पतितापत्यमानाश्च क्षितौ क्षीणाश्च शेरते।६४।एते पर्वतशृंगाणां
तुल्यरूपा हता द्विपाः। संछिन्नभिन्नाः पार्थेन प्रचरंत्यद्रयो यथा।६५। गंधर्वनगराकारा रथा हतनरेश्वराः।।
विमानानीव पुण्यानि स्वर्गिणां निपतंत्यमी।६६। व्याकुलीकृतमत्यर्थं पश्य सैन्यं किरीटिना। नानामृगसहस्राणां
यूथं केसरिणा यथा।६७। घ्नंत्येते पार्थिवान् वीरा पांडवाः समभिद्रुताः। नागाश्वरथपत्त्यौघांस्तावकान् समभिघ्न
तः।६८। एष सूर्य इवांभोदैश्छन्नः पार्थो न दृश्यते ध्वजाग्रं दृश्यते त्वस्य ज्याशब्दश्चापि श्रूयते।६९।अद्य द्रष्टा
सि तं वीरं श्वेताश्वं कृष्णसारथिं।। निघ्नंतं शात्रवान् संख्ये यं कर्ण परिपृच्छसि।६९।अद्य तौ पुरुषव्याघ्रौ लोहि
ताक्षौ परंतपौ।।वासुदेवार्जुनौ कर्ण द्रष्टास्येकरथे स्थितौ।७०। एष संसप्तकान् हत्वा त्वामेवाभिमुखो गतः।क
रोति कदनं चैषां संग्रामे द्विषतां बली।७१। इति ब्रुवाणं मद्रेशं कर्णः प्राहाति मन्युना। पश्य संसप्तकैः क्रुद्धैः स
र्वतः समभिद्रुतं।।७२।। ।।१२३।।

७४।७५।७६।७७।७८।७९।८०।८१।।

एष सूर्य इवांभोदैश्छन्नः पार्थो न दृश्यते। एतदंतोर्जुनः शल्य निमग्नो योधसागरे।७४। शल्य उ०।।वरुणं को
ऽभसा हन्यादिंधनेन च पावकं। को वानिलं न गृह्णीयात्पिबेद्वा को महार्णवे।७५।इदृग्रूपमहं मन्ये पार्थस्य यु
धि विग्रहं।। न हि शक्योर्जुनो जेतुं युधि सेंद्रैः सुरासुरैः।७६।अथवा परितोषस्ते वाचोक्त्वा सुमनो भव। न स श
क्यो युधा जेतुं मन्यं कुरु मनोरथं।।७७।।बाहुभ्यामुद्धरेद्भूमिं दहेत्क्रुद्ध इमाः प्रजाः।।पातयेत्त्रिदिवाद्देवान् योर्जुनं
समरे जयेत्।७८। पश्य कुंतीसुतं वीरं भीममक्लिष्टकारिणं।।प्रभासंतं महाबाहुं स्थितं मेरुमिवापरं।७
९।अमर्षी नित्यसंरब्धश्चिरं वैरमनुस्मरन्। एष भीमो जयप्रेप्सुर्युधि तिष्टति वीर्यवान्।८०। एष धर्म
भृतां श्रेष्ठो धर्मराजो युधिष्ठिरः।। तिष्टत्यसुकरः संख्ये परैः परपुरंजयः।।८१।।एतौ च पुरुषव्याघ्रावश्वि
नाविव सोदरौ।।नकुलः सहदेवश्च तिष्टतो युधि दुर्जयौ।।८२।।अमी स्थिता द्रौपदेयाः पंच पंचाचला इ
व। व्यवस्थिता योद्धुकामाः सर्वेर्जुनसमा युधि।८३।।

९४॥ ९५। ९६॥ । इतिश्रीकर्णपर्वणिटीकायांसप्तचत्वारिंशोध्यायः। ४७। तथा। १। २। ३॥

एतेद्रुपदपुत्राश्च धृष्टद्युम्नपुरोगमाः। स्फीताः सत्यजितोवीरास्तिष्ठंतिपरमौजसः। ९४। असाविंद्रइवा
सह्यः सात्यकिः सात्वतांवरः। युयुत्सुरुपयात्यस्मान्कुद्धोंतकसमंप्रभुः। ९५। इतिसंवदतोरेवतयोः पुरु
षसिंहयोः। तेसेनेसममज्जेतांगंगायमुनवद्भृशं॥ ९६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसप्त
चत्वारिंशोध्यायः। ४७॥ ।धृतराष्ट्रउ०। ।तथाव्यूढेष्वनीकेषुसमसक्तेषुचसंजय। संसप्तकान्
कथंपार्थोगतः कर्णश्चपांडवान्॥ १॥ एतद्विस्तरशोयुद्धंप्रब्रूहिकुशलोह्यसि। नहितृप्यामिवीराणां
श्रृंण्वानोविक्रमाणं॥ २। संजयउ०॥ तदास्थितमवज्ञायप्रत्यमित्रबलंमहत्। अव्यूहतार्जुनो
व्यूहंपुत्रस्यतवदुर्जयं॥ ३॥ तत्सादिनागकलिलंपदातिरथसंकुलं। धृष्टद्युम्नमुखंव्यूढमशोभंतम
हद्बलं॥ ४॥ पारावतसवर्णाश्वश्चंद्रादित्यसमद्युतिः। पार्षतः प्रबभौधन्वीकालोविग्रहवानिव। ५। ॥१२६॥
।४।५॥

६। ७। ८। ९। १०॥ ११॥ १२॥

पार्षतंजुगुपुः सर्वेद्रौपदेयायुयुत्सवः॥ दिव्यवर्मायुधधराः शार्दूलसमविक्रमाः। ६। सानुगाद्दीप्त
वपुषश्चंद्रंताराग‌णाइव॥ अथव्यूढेष्वनीकेषुप्रेक्ष्यसंसप्तकान्रणे। ७। क्रुद्धोर्जुनोभिदुद्राववव्याक्षि
पन्गांडिवंधनुः। अथसंसप्तकाः पार्थमभ्यधावन्वधैषिणः॥ ८। विजयेधृतसंकल्पामृत्युंकृत्वानि
वर्तनं॥ नरनागाश्वौघवत्कुलंमत्तनागरथाकुलं। ९। पत्तिमच्छूरवीरौघंद्रुतमर्जुनमार्दयेत्। ससंप्र
हारस्तुमुलो॥ स्तेषामासीत्किरीटिना॥ १०॥ तस्यैवनः श्रुतोयादृङ्निवातकवचैः सह। रथानश्वान्
ध्वजान्नागान्पत्तीन्रणगतानपि॥ ११। इषून्धनूंषिखड्गांश्चचक्राणिचपरश्वधान्। सायुधान्
घनान्बहून्विविधान्यायुधानिच। १२। चिच्छेदद्विषतांपार्थः शिरांसिचसहस्रशः। तस्मिन्सैन्य
महावर्त्तेपातालतलसंनिभे॥ १३॥ निमग्नंतरथंमत्वानेदुः संसप्तकास्तदा॥ सपुनस्तानरीन्हत्
त्वापुनरुन्नरतेयथीत्॥ १४॥ ।१३। १४॥

।१५।१६।१७।।१८। सत्रविहस्रूद्रवीराणामित्यनेन ब्राह्मणादेनेन युद्धं सर्वेषां श्रेयस्करमित्यर्थः ।१९॥

त्वदीये संग्रहं ग्राममासीत्परमदारुणः । कृपश्च कृतवर्मा च शकुनिश्चापि सौबलः ।१६। हृष्टसेनाः सु
संरब्धा रथानीकप्रहारिणः । कौशल्यैः काश्यमत्स्यैश्च कारूषैः केकयैरपि । १७ । शूरसेनैः शूरवरैर्यु
युधुर्युद्धदुर्मदाः । तेषामंतकरं युद्धं देहपाप्मासुनाशनं । १८ । क्षत्रविट्शूद्रवीराणां धर्म्यं स्वर्ग्यं यशस्करं
॥ दुर्योधनोथ सहितो भ्रातृभिर्भरतर्षभ । १९ । गुप्तः कुरुप्रवीरैश्च मद्राणां च महारथैः ॥ पांडवैः सह
पांचालैश्चेदिभिः सात्यकेन च ॥२०। युध्यमानरणे कर्णं कुरुवीरोभ्यपालयत् ॥ कर्णोपि निशितैर्बा
णैर्विनिहत्य महाचमूं ॥२१। प्रमद्य च रथश्रेष्ठान्युधिष्ठिरमपीडयत् । विवस्त्रायुधदेहासून् कृत्वा
शत्रून्सहस्रशः ॥२२। युक्तान्स्वर्गयशोभ्यां च स्वेभ्यो मुदमुदावहत् ॥ एवं मारिष संग्रामो नरवाजिग
जक्षयः ॥ कुरूणां संजयानां च देवासुरसमोभवत् । २३ ॥ ॥१२५॥

इति श्रीकर्णपर्वणि टी० अष्टचत्वारिंशोध्यायः । ४८ । ॥ यस्तत्र जमेत्यपदं करोत्तं समाचक्ष्वेत्यन्वयः

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४८ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ । यत्तत्प्रविश्य पा
र्थानां सेनां कुर्वन्जनक्षयं । कर्णो राजानमभ्यर्छत्तन्ममाचक्ष्व संजय । १ । के च प्रवीराः पार्थानां युधि
ष्ठिरं कर्णमवारयन् । कांश्च प्रमथ्याधिरथिर्युधिष्ठिरमपीडयत् । २ । संजय उ० । धृष्टद्युम्नमुखान्पा
र्थान्दृष्ट्वा कर्णो व्यवस्थितान् । समभ्यधावत्त्वरितः पांचालांछत्रुकर्षिणः ॥ ३ । तं तूर्णमभिधावंतं पांचा
ला जितकाशिनः ॥ प्रत्युद्ययुर्महात्मानं हंसा इव महार्णवं । ४ । ततः शंखसहस्राणां निस्वनो हृदयंग
मः ॥ प्रादुरासीदुभयतो भेरीशब्दश्च दारुणः । ५ । नानाबाणनिपाताश्च द्विपाश्वरथिनिःस्वनः । सिं
हनादश्च वीराणामभवद्दारुणस्तदा ॥ ६ । साद्रिद्रुमार्णवा चाभूमिः सवातांबुदमंबरं । सार्केंदुग्रहनक्ष
त्रा द्यौश्चव्यक्तं विघूर्णिता ॥ ७ । इति भूतानि तं शब्दं मेनिरे ते च विव्यथुः । यानि चाप्यल्पसत्वानि प्रायस्ता
न्यमृतानि च । ८ ॥ ॥१।२।३।४।५।६।७।८॥

॥ ९ । २० । २१ । १२ । १३ । १४ । १५ । १६ । १७ । १८ ॥

अथकर्णस्तुशंक्रुद्धश्शीघ्रमस्त्रमुदीरयन्। जघानपांडवीसेनांमासुरीमघवानिव। ९। सपांडवब
लंकर्णः प्रविश्याविसृजंछरान्। प्रभद्रकाणांप्रवरानहनत्सप्तसप्ततिं। १०। ततः सुपुंखैर्निशितै
रथश्रेष्ठोरथेषुभिः। अवधीत्पंचविंशत्यापांचालाः पंचविंशति। ११। सुवर्णपुंखैर्नाराचैः परकायविदा
रणैः चेदिकानवधीद्वीरः शतशोथसहस्रशः। १२। तंतथासमरेकर्मकुर्वाणमतिमानुषं। परिवव्रुर्म
हाराजपांचालानारथव्रजाः॥ १३। ततः संधायदिशिखान्पंचभारतदुःसहान्॥ पांचालानवधीत्पंच
कर्णोवैकर्त्तनोनृप। १४। भानुदेवंचित्रसेनंसेनाविंदुंचभारत॥ तपनंशूरसेनंचपंचालानहनद्र
णे। १५। पंचालेषुचशूरेषुवध्यमानेषुसायकैः। हाहाकारोमहानासीत्पंचालानांमहाहवे। १६। परि
वव्रुर्महाराजपंचालानारथाद्दशपुनरेवचतान्कर्णोजघानाशुपतत्रिभिः॥ १७। चक्ररक्षौतुकर्णस्यपु
त्रौमारिषदुर्जयौ॥ सुषेणः सत्यसेनश्चत्यक्त्वाप्राणानयुध्यतां। १८॥ ॥१२६॥

१९। २०। २१। विमर्दंतंविमृद्भंतं। २२। २३। २४। २५॥

पृष्ठगोपांतुकर्णस्यज्येष्ठपुत्रोमहारथः। वृषसेनः स्वयंकर्णंपृष्ठतः पर्यपालयत्। १९। धृष्टद्युम्नसात्यकिश्च
द्रौपदेयावृकोदरः। जनमेजयः शिखंडीचप्रवीराश्चप्रभद्रकाः। २०। चेदिकेकेयपांचालायमौमात्स्याश्च
दंशिताः। समभ्यधावत्राधेयंजिघांसंतः प्रहारिणं॥ २१। तएनंविविधैः शस्त्रैः शरधाराभिरेवच। अ
भ्यवर्षन्विमर्दंतंप्रावृषीवांबुदागिरिं॥ २२। पितरंतुपरीप्संतः कर्णपुत्राः प्रहारिणः॥ त्वदीयाश्चापरे
राजन्वीरान्वीरानवारयन्। २३। सुषेणोभीमसेनस्यछित्वाभल्लेनकार्मुकं। नाराचैः सप्तभिर्विध्वाहृदिभीमंन
नादह। २४। अथान्यद्धनुरादायसुदृढंभीमविक्रमः। संज्यंवृकोदरः कृत्वासुषेणस्याछिनद्धनुः। २५। वि
व्याधचैनंदशभिः क्रुद्धोनृत्यन्निवेषुभिः॥ कर्णंचतूर्णंविव्याधत्रिसप्तत्याशितैः शरैः। २६। भानुसेनंच
दशभिः साश्वसूतायुधध्वजं॥ पश्यतांसुहृदांमध्येकर्णपुत्रमपातयत्॥ २७॥

॥२६॥२७॥

॥ कर्ण॰टी॰ ॥ ॥२८।२९।३०।३१।३२।३३।३४।३५।३६।३७॥३८॥
॥१२७॥

क्षुरप्रणुन्नं तत्तस्य शिरश्चंद्रनिभाननं। शुभदर्शनमेवासीन्नालभ्रष्टमिवांबुजं।२८। हत्वा कर्णसुतं भीमस्तावका
न्युतरार्दयत्। कृपहार्दिक्ययोश्छित्वा चापे तावप्यथार्दयत्।२९।दुःशासनं त्रिभिर्विध्वा शकुनिं षड्भिरायसैः
उलूकं च पतत्रिं च चकार विरथावुभौ।३०।सुषेणं च हतोसीति ब्रुवन्नादत्त सायकं। तमस्य कर्णश्चिच्छेद त्रिभि
श्चैनमताडयत्॥३१। अथान्यं परिजग्राह सुपर्वाणं सुतेजनं। सुषेणायासृजद्भीमस्तमप्यस्याछिनद्वृषः॥३२।पुन
कर्णस्त्रिसप्तत्या भीमसेनमथेषुभिः। पुत्रं परीप्सन्विव्याध क्रूरं क्रूरजिघांसया॥३३।सुषेणस्तु धनुर्गृह्य भारसा
धनमुत्तमं॥ नकुलं पंचभिर्बाणैर्बाह्वोरुरसि चार्पयत्।३४।नकुलस्तं तु विंशत्या विध्वा भारसहैर्दृढैः॥ ननाद बल
वान्नादं कर्णस्य भयमादधत्॥३५। तं सुषेणो महाराज विध्वा दशभिराशुगैः॥ शीघ्रं क्षुरप्रेण महारथः।३६। अ चिछेद च धनुः
थान्यद्धनुरादाय नकुलः क्रोधमूर्छितः। सुषेणं नवभिर्बाणैर्वारयामास संयुगे॥३७॥स तु बाणैर्दिशो राजन्नाछाद्य ॥१२७॥
परवीरहा॥ आजघ्ने सारथिं चास्य सुषेणं च ततस्त्रिभिः।३८॥

३९।४०।४१।४२।४३।४४।४५॥

चिछेदस्य सुदृढं धनुर्भल्लैस्त्रिभिस्त्रिधा॥ अथान्यद्धनुरादाय सुषेणः क्रोधमूर्छितः।३९।आविध्यन्नकुलं ष
ष्ट्या सहदेवं च सप्तभिः॥ तद्युद्धं सुमहत् घोरमासीद्देवासुरोपमं॥४०। निघ्नतां सायकैस्तूर्णमन्योन्यस्य वधं प्र
ति। सात्यकिर्वृषसेनस्य सूतं हत्वा त्रिभिः शरैः।४१। धनुश्चिच्छेद भल्लेन जघानाश्वांश्च सप्तभिः। ध्वजमेके
षुणोन्मथ्य त्रिभिस्तं हृद्यताडयत्॥४२। अथावसन्नः स रथे मुहूर्तात्पुनरुत्थितः। स रणे युयुधानेन विसूता
श्वरथध्वजः।४३॥ कृतो जिघांसुः शैनेयं खड्गचर्मधृगभ्ययात्। तस्य चाप्लवतः शीघ्रं वृषसेनस्य सात्यकिः
४४॥ वाराहकर्णैर्दशभिरविध्यदसिचर्मणी॥ दुःशासनस्तु तं दृष्ट्वा विरथं व्यायुधं कृतं॥४५। आरोप्य स्व
रथं तूर्णमपोवाह रणातुरं। अथान्यं रथमास्थाय वृषसेनो महारथः।४६। द्रौपदेयांस्त्रिसप्तत्या युयुधानं
च पंचभिः॥ भीमसेनं चतुःषष्ट्या सहदेवं च पंचभिः॥४७। नकुलं त्रिंशता बाणैः शतानीकं च पंचभिः। शि
खंडिनं च दशभिर्धर्मराजं शतेन च।४८॥ ।४६।४७।४८॥

।।४९।।५०।५१।।५२।५३।५४।५५।५६।।

एतांश्चान्यांश्चराजेंद्रप्रवीरान्जयगृद्धिनः।अभ्यर्दयन्महेष्वासःकर्णपुत्रांविशांपते॥४९।कर्णस्ययुधिदुर्ध
र्षस्ततःपृष्ठमपालयत्।दुःशासनंचशैनेयोनचैनंवभिरायसे॥५०।विसूताश्वरथंकृत्वाललाटेत्रिभिरा
र्पयत्।सत्वन्यंरथमास्थायविधिवत्कल्पितंपुनः।५१।युयुधेपांडुभिःसार्द्धंकर्णस्याप्याययन्बलं।।धृष्टद्यु
म्नस्ततःकर्णमविध्यद्दशभिःशरैः।५२।द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्यायुयुधानस्तुसप्तभिः।।भीमसेनश्चतुःषष्ट्या
सहदेवश्चसप्तभिः।५३।नकुलस्त्रिंशताबाणैःशतानीकस्तुसप्तभिः।।शिखंडिदशभिर्वीरोधर्मराजःश
तेनतु।।५४।।एतेचान्येचराजेंद्रप्रवीराजयगृद्धिनः।अभ्यर्दयन्महेष्वासंसूतपुत्रंमहामृधे।।५५।तान्सूतपु
त्रोविशिखैर्दशभिर्दशभिःशरैः।रथेचारुचरन्वीरःप्रत्यविध्यदरिंदमः।।५६।।तत्रास्त्रवीर्यंकर्णस्यलाघ
वंचमहात्मनः।अपश्यतमहाभागतदद्भुतमिवाभवत्।५७।नह्याददानंददृशुःसंदधानंचसायकान्।।वि ।।१२९।।
मुंचंतंचसंरंभाददृशुस्तेहतानरीन्।।५८।। ।।५७।५८।।

५९।६०।विवरंअंतरंददुःप्रस्तताद्इत्यर्थः।६१।६७।।इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०एकोनपंचाशत्तमोध्यायः।४९

द्यौर्वियद्भूर्दिशश्चैवप्रपूर्णानिशितैःशरैः।अरुणाभ्रावृताकारंतस्मिन्देशेबभौवियत्।५९।नृत्यन्निवहिराधे
यश्चापहस्तःप्रतापवान्।यैर्विद्धःप्रत्यविध्यत्तानेकैकंत्रिगुणैःशरैः।६०।शतैश्चदशभिश्चैतान्पुनर्विध्या
ननादच।साश्वसूतरथाछत्रास्ततस्तेविवरंददुः।६१।तान्प्रमथ्यमहेष्वासान्राधेयःशरवृष्टिभिः।गजा
नीकमसंबाधंप्राविशच्छत्रुकर्शनः।६२।सरथांस्त्रिशतंहत्वाचेदीनामनिवर्त्तिनां।राधेयोनिशितैर्बाणै
स्ततोऽभ्यर्छद्युधिष्टिरं।६३।ततस्तेपांडवाराजंछिखंडीचससात्यकिः।राधेयात्परिरक्षंतोराजानंपर्यवारय
न्।६४।तथैवतावकाःसर्वेकर्णंदुर्वारणंरणे।यत्ताःशूरामहेष्वासापर्यरक्षंतसर्वशः।६५।नानावादित्र
घोषाश्चप्रादुरासन्विशांपते।।सिंहनादश्चसंजज्ञेशूराणामभिगर्जतां।६६।ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरु
पांडवाः।युधिष्टिरमुखाःपार्थाःसूतपुत्रमुखावयं।६७।।इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिएकपंचाशत्त
मोध्यायः।।४९।।

विद्राव्य १।२।३।४।५।६।७।८।९।१०॥

संजय उवाच॥ विद्राव्य कर्णस्तां सेनां युधिष्ठिरमथाद्रवत्। रथहस्त्यश्वपत्तीनां सहस्रैः परिवारितः।१। नानायुध
सहस्राणि प्रेरितान्यरिभिर्वृषः। छित्वा बाणशतैरुग्रैस्तान विध्यद्वसंभ्रमात्। २। नचकर्त शिरांस्येषां बाहूनु
रूंश्च मुतततः। ते हता वसुधां पेतुर्भग्नाश्चान्ये विदुद्रुवुः॥३। द्राविडास्तु निषादास्तु पुनः सात्यकि चोदिताः
अभ्यद्रवजिघांसंतः पत्तयः कर्णमाहवे। ४। ते विबाहुशिरस्त्राणाः प्रहताः कर्णसायकैः। पेतुः पृथिव्यां यु
गपच्छिन्नं शालवनं यथा। ५। एवं योधशतान्याजौ सहस्राण्ययुतानि च॥ हतानीयुर्महीं देहैर्यशसापूरयन्दि
शः॥६॥ अथ वैकर्तनं कर्णं रणे क्रुद्धमिवांतकं। रुरुधुः पांडुपांचाला व्याधिं मंत्रौषधैरिव।७। स तान्प्रमृद्या
भ्यपतत्पुनरेव युधिष्ठिरं। मंत्रौषधिक्रियातीतो व्याधिरत्युल्बणो यथा। ८। स राजगृद्धिभी रुद्धः पांडुपांचालकेक
येः॥ नाशकत्तानतिक्रांतुं मृत्युर्ब्रह्मविदो यथा। ९। ततो युधिष्ठिरः कर्णमदूरस्थं निवारितं॥ अब्रवीत्परवीरघ्नः क्रोधसंरक्तलोचनः॥१०॥ ॥१२९॥

११।१२।१३।१४।१५।१६।१७।१८॥

कर्ण कर्ण वृथा दृष्टे सूतपुत्र वचः शृणु। सदा स्पर्धसि संग्रामे फाल्गुनेन तरस्विना।११। तथास्मान्बाधसे नित्यं धा
र्तराष्ट्रमते स्थितः। यद्बलं यच्च ते वीर्यं प्रद्वेषो यस्तु पांडुषु।१२। तत्सर्वं दर्शयस्वाद्य पौरुषं महदास्थितः। यु
द्धश्रद्धां च ते सोद्य हं विनेष्यामि महाहवे।१३। एवमुक्त्वा महाराज कर्णं पांडुसुतस्तदा। सुवर्णपुंखैर्दशभिर्विव्या
धायस्मयैः शरैः।१४। तं सूतपुत्रो दशभिः प्रत्यविध्यदरिंदमः। वत्सदंतैर्महेष्वासः प्रहसन्निव भारत।१५
सोवज्ञाय तु निर्विद्धः सूतपुत्रेण मारिष। प्रजज्वाल ततः क्रोधाद्धविषेव हुताशनः।१६। ततो विस्फार्य सुमहच्चा
पं हेमपरिष्कृतं॥ समाधत्त शितं बाणं गिरीणामपि दारुणं।१७। ततः पूर्णायतोत्सृष्टं यमदंडनिभं शरं। मु
मोच त्वरितो राजा सूतपुत्रजिघांसया॥१८। स तु वेगवता मुक्तो बाणो वज्राशनिस्वनः। विवेश सहसा कर्णं स
व्ये पार्श्वे महारथं।१९। स तु तेन प्रहारेण पीडितः प्रमुमोह वै। स्रस्तगात्रो महाबाहुर्धनुरुत्सृज्य स्पंदने॥२०॥

॥१९।२०॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ॥२१॥२२॥२३॥२४। २५। २६।२७॥

॥१३०॥

ततोहाहाकृतंसैन्यंधार्त्तराष्ट्रंबलंमहत्। विवर्णमुखभूयिष्ठंकर्णेदृष्ट्वातथागतं।२१। सिंहनादश्चसंजज्ञेक्ष्वेलाः
किलकिलास्तथा। पांडवानांमहाराज दृष्ट्वाराज्ञः पराक्रमं। २२। प्रतिलभ्यतुराधेयः संज्ञांनातिचिरादिव। दध्नेरा
२ जविनाशायनमः क्रूरपराक्रमः।।२३। सहेमविकृतंचापंविस्फार्यविजयंमहत्। अवाकिरदमेयात्मापांड
वंनिशितैः शरैः।२४। ततः क्षुराभ्यांपांचाल्योचक्ररक्षौमहात्मनः। जघानचंद्रराजंचदंडधारंचसंयुगे।२५।
तावुभौधर्मराजस्यप्रवीरौपरिपार्श्वतः। रथाभ्यासेचकाशेतेचंद्रस्येवपुनर्वसु। २६। युधिष्ठिरः पुनः क
र्णमविध्यत्त्रिंशताशरैः। सुषेणसत्यसेनंचत्रिभिस्त्रिभिरताडयत्। २७। शल्यंनवत्याविव्याधत्रिसप्तत्याच
सूतजं। तांस्तस्यगोप्तान्विव्याधत्रिभिस्त्रिभिरजिह्मगैः।।२८। ततः प्रहस्याधिरथिर्विधुन्वानः सकार्मुकं। भि
त्वाभल्लेनराजानंविध्वाषष्ट्यानदत्तदा।।२९।। ततः प्रवीरापांडूनामभ्यधावन्नमर्षिताः। युधिष्ठिरंपरीप्संतः ॥१३०॥
कर्णमभ्यर्दयंछरैः।३०॥

।२८।।२९।३०॥

३२। ३३।३४।३५।३६।३७।३८॥

सात्यकिश्चेकितानश्चयुयुत्सुः पांड्यएवच। धृष्टद्युम्नः शिखंडीचद्रौपदेयाःसभद्रकाः।३२। यमौचभीमसेनश्चशिशु
पालस्यचात्मजः। कारूषामत्स्यशेषाश्चकेकयाः काशिकोशलाः। ३३। एतेचत्वरितावीरावसुषेणमताडयन्। जनमेज
यश्चपांचाल्यः कर्णंविव्याधसायकैः।३४। वाराहकर्णनाराचैर्नालीकैर्निशितैःशरैः। वत्सदंतैर्विपाठैश्चक्षुरप्रै
श्चटकामुखैः।।३४।।नानाप्रहरणैश्चोग्रैरथहस्त्यश्वसादिभिः।।सर्वतोभ्यद्रवत्कर्णंपरिवार्यजिघांसया।३५।स
पांडवानांप्रवरैःसर्वतः समभिद्रुतः। उदीरयन्ब्राह्ममस्त्रंशरैरापूरयन्दिशः।। ततः शरमहाज्वालोवीर्योष्माक
र्णपावकः।। निर्दहन्पांडववनंवीरः पर्यचरद्रणे।।३७।।संसधायमहास्त्राणिमहेष्वासोमहामनाः।। प्रहस्यपु
रुषेंद्रस्यशरैश्चिछेदकार्मुकं।। ३८। ततः संधायनवतिंविनिमेषान्नतपर्वणां।।बिभेदकवचंराज्ञोरणेकर्ण
शतैः शरैः।।३९।।तद्वर्महेमविकृतंरत्नचित्रंबभौपतत्।। सविद्युदभ्रंसवितुः श्लिष्टंवाहेतंतथा।।४०।।

।।३९।४०।।

७१।७२।७३।७४॥

तदंगात्पुरुषेंद्रस्य भ्रष्टं वर्म व्यरोचत। रवैरलंकृतं चित्रैर्व्यभ्रं निशि यथा नभः।७१।छिन्नवर्मा श
रैः पार्थो रुधिरेण समुक्षितः॥ ततः सर्वायसीं शक्तिं चिक्षेपाधिरथिं प्रति॥ तां ज्वलंतीमिवाकाशे शरैश्चिच्छेद सप्तभिः
मा छिन्ना भ्रमिमगमन्महेष्वासस्य सायकैः।७३। ततो बाह्वोर्ललाटे च हृदि चैव युधिष्ठिरः॥ चतुर्भिस्तोमरैः क
र्णं ताडयित्वा नदन्मुदा।७४। उद्भिन्नरुधिरः कर्णः क्रुद्धः सर्प इव श्वसन्॥ ध्वजं चिच्छेद भल्लेन त्रिभिर्विव्याध पां
डवं॥७५॥ इषुधी चास्य चिच्छेद रथं च तिलशोऽच्छिनत्॥ कालवास्तये पार्थं दंतवर्णा वहन्हयाः॥७६। तैर्युक्तं
रथमास्थाय प्रायाद्राजा पराङ्मुखः॥ एवं पार्ष्णिमुपायास्तं निहतः पार्ष्णिसारथिः॥७७। अशक्नुवन्प्रमुखतः र
स्थातुं कर्णस्य दुर्मनाः॥ अभिद्रुत्य तु राधेयः पांडुपुत्रं युधिष्ठिरं॥७८। वज्रछत्रांकुशैर्मत्स्यैर्ध्वजकूर्माम्बुजा
दिभिः॥ लक्षणैरुपपन्नेन पाणिना पांडुनंदनं।७९।पवित्रीकर्तुमात्मानं स्कंधे संस्पृश्य पाणिना। ग्रहीतुमिच्छ
त्स बलात्कुंतीवाक्यं च सोऽस्मरत्।८०॥ तं शल्यः प्राह मा कर्ण गृहीथाः पार्थिवोत्तमं॥ गृहीतमात्रो हत्वा त्वां मा करि ॥१३१॥
ष्यति भस्मसात्॥८१॥

।७५।७६॥७७॥७८।७९॥८०।८१॥

८२॥८३।८४।८५।८६।८७॥

अब्रवीत्प्रहसन्वृ—।जनन्कुत्सयन्निव पांडवं। कथं नाम कुले जातः क्षत्रधर्मे व्यवस्थित
ः।८२। प्रजह्यात्समरे भीतः प्राणान्रक्ष महाहवे गन भवान्क्षत्रधर्मेषु कुशलो हीति मे मतिः।८३। ब्राह्मे बले भ
वान्युक्तः स्वाध्याये यज्ञकर्मणि। मास्म युध्यस्व कौंतेय मास्म मा सदः॥८४॥ मा चैतानप्रियं ब्रूहि मा वै व्रज महार
णं। एवमुक्त्वा ततः पार्थं विसृज्य च महाबलः।८५। न्यहनत्पांडवीं सेनां वज्रहस्त इवासुरीं। ततोऽपायाद्द्रुतं राजन्व्रीडन्नि
व नरेश्वरः।८६। अथापयातं राजानं मत्वान्वीयुस्तमच्युतं। चेदिपांडवपांचालाः सात्यकिश्च महारथः।८७
द्रौपदेयास्तथा शूरा माद्रीपुत्रौ तौ च पांडवौ॥ ततो युधिष्ठिरानीकं दृष्ट्वा कर्णः पराङ्मुखं।८८। कुरुभिः सहितो वी
रः प्रहृष्टः पृष्ठतोऽन्वगात्॥ भेरीशंखमृदंगानां कार्मुकाणां च निस्वनः॥८९। बभूव धार्तराष्ट्राणां सिंहनाद इव
स्तथा॥ युधिष्ठिरस्तु कौरव्य रथमारुह्य सत्वरं।९०। श्रुतकीर्तेर्महाराज दृष्टवान्कर्णविक्रमं॥ कल्यमानं बलं
दृष्ट्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः।९१। स्वान्योधानब्रवीत्क्रुद्धो निघ्नतैनान्किमासत॥ ततो राज्ञाप्यनुज्ञाताः पांडवानां
महारथाः।९२॥

॥८८।८९।९०।९१।९२॥

।क०टी०।
।।१३२।। ६३।६४।६५।६६।६७।६८।६९।।
भीमसेनमुखाः सर्वेपुत्रांस्तेषमुपाद्रवन्। अभवत्तुमुलः शब्दो योधानांतत्रभारत।।६३।रथहस्त्यश्वपत्तीनां
शस्त्रीणांचततस्ततः।।उत्तिष्ठतप्रहरतप्रेताभिपततेतिच।।६४।इतिब्रुवाणाह्यन्योन्यंजघ्नुर्योधामहारणे।अस्त्र
छायेवतत्रासीच्छरवृष्टिभिरंबरे।।६५।।समावृत्तैर्नरवरैर्निघ्नद्भिरितरेतरं।विपताकध्वजछत्राव्यश्वसूतायुधारणे
६६।व्यंगांगावयवाःपेतुःक्षितौक्षीणाःक्षितीश्वराः।।प्रवणादिवशैलानांशिखराणिद्विपोत्तमाः।।६७।सारोहानि
हताःपेतुर्वज्रभिन्नाइवाद्रयः।।छिन्नभिन्नविपर्यस्तैर्वर्मालंकारभूषणैः।।६८।सारोहास्तुरगाःपेतुर्हताःवीराः
सहस्रशः।।विप्रविद्धायुधाश्चैवविरथाश्वरथैर्हताः।।६९।प्रतिवीरैश्चसंमर्द्दैपत्तिसंघाःसहस्रशः।।विशाला
यतताम्राक्षैःपद्मेंदुसदृशाननैः।।७०।।शिरोभिर्युद्धशौंडानांसर्वतःसंवृतामही।।यथाभुविनयाव्योम्निनिःस्व
नंशुश्रुवुर्जनाः।।७१।।विमानैरप्सरःसंघैर्गीतवादित्रनिःस्वनैः।हतानभिमुखान्वीरान्वीरैःशतसहस्रशः
।७२।आरोप्यारोप्यगच्छंतिविमानेष्वप्सरोगणा।तत्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंप्रत्यक्षंस्वर्गलिप्सया।।७३।।प्रहृष्टमनसः ।।१३२।।
शूराःक्षिप्रंजघ्नुःपरस्परं।रथिनोरथिभिःसार्द्धंचित्रंयुयुधुराहवे।७४।।
।७०।७१।७२।७३।७४।।

।७५।७६।७७।७८।७९।।
पत्तयःपत्तिभिर्नागाःसहनागैर्हयैर्हयाः।।एवंप्रवृत्तेसंग्रामेगजवाजिनरक्षये।७५।सैन्येनरजसावृत्ते
स्वस्वाजघ्नुःपरेपरान्। कचाकचियुद्धमासीद्दंतादंतिनखानखि।७६।मुष्टियुद्धंनियुद्धंचदेहपाप्मासुनाशनं।त
थावर्त्ततिसंग्रामेगजवाजिनरक्षये।।७७।।नराश्वनागदेहेभ्यःप्रसृतालोहितापगाः।।गजाश्वनरदेहान्साव
वाहपतितान्बहून्।।७८।।नराश्वगजसंबाधानराश्वगजसादिनां।लोहितोदामहाघोरामांसशोणितकर्द्दमा
७९।।नराश्वगजदेहानांवहंतीभीरुभीषणा।तस्याःपारमपारंचव्रजंतिविजयैषिणः।।८०।।गाधेनचाप्ल
वंतश्चनिमज्योन्मज्यचापरे।।तेतुलोहितदिग्धांगारक्तवर्मायुधांबराः।।८१।।सस्नुःतस्यापपुश्चास्यांमम्लु
श्चभरतर्षभ।।रथानश्वान्नरान्नागानायुधाभरणानिच।।८२।वसनान्यथवर्माणिवध्यमानान्हतानपि।।
भूमिंखंद्यांदिशश्चैवप्रायःपश्यामलोहितां।।८३।।लोहितस्यतुगंधेनस्पर्शेनचरसेनच।रूपेणचातिरिक्तेनश
ब्देनचविसर्प्पता।।८४।विषादःसुमहानासीत्प्रायःसैन्यस्यभारत।।तत्तुविप्रहतंसैन्यंभीमसेनमुखास्तदा
८५।।भूयःसमाद्रवन्वीराःसात्यकिप्रमुखास्तदा।तेषामापततांवेगमविषह्यंमहात्मनां।८६।
।८०।८१।८२।८३।८४।८५।८६।।

८७॥८८॥८९॥ ॥इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिटी० पंचाशत्तमोध्यायः॥५०॥ तानभि॥१॥२३४

पुत्राणांतेमहासैन्यमासीद्राजन्पराङ्मुखं॥ तत्रकीर्णरथाश्वेभंनरवाजिसमाकुलं॥८७॥ विध्वस्तचर्मकवचंप्रवि
धायुधकार्मुकं॥ व्यद्रवत्तावकंसैन्यंलोड्यमानंसमंततः॥८८॥ सिंहार्दितमिवारण्येयथागजकुलंतथा॥८९॥ इ
तिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिपंचाशत्तमोध्यायः॥५०॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तानभिद्रवतोदृष्ट्वापांडवास्तावकं
बलं॥ दुर्योधनोमहाराजवारयामाससर्वशः॥१॥ योधांश्चस्वबलंचैवसमंतादूरतर्षभ॥ क्रोशतस्तवपुत्रस्य
नस्मराजन्न्यवर्तत॥२॥ ततःपक्षःप्रपक्षश्चशकुनिश्चापिसौबलः॥ तदासशस्त्राःकुरवोभीममभ्यद्रवन्रणे
३॥ कर्णोपिदृष्ट्वाद्रवतोधार्त्तराष्ट्रान्सराजकान्॥ मद्रराजमुवाचेदंयाहिभीमरथंप्रति॥४॥ एवमुक्तश्चकर्णेनश
ल्योमद्राधिपस्तदा॥ हंसवर्णान्हयानग्र्यान्प्रैषीद्यत्रवृकोदरः॥५॥ तेप्रेरितामहाराजशल्येनाहवशोभिना
भीमसेनरथंप्राप्यसमसज्जंतवाजिनः॥६॥ दृष्ट्वाकर्णंसमायांतंभीमःक्रोधसमन्वितः॥ मतिंचक्रेविना
शायकर्णस्यभरतर्षभः॥७॥ सोब्रवीत्सात्यकिंवीरंधृष्टद्युम्नंचपार्षतं॥ यूयंरक्षतराजानंधर्मात्मानंयुधिष्ठि
रं॥८॥ ॥१२३॥
॥५॥६॥७॥८॥

९॥१०॥११॥१२॥ १३॥१४॥१५॥

संशयान्महतोमुक्तंकथंचिन्प्रेक्षतोमम॥ अग्रतोमेकृतोराजाछिन्नसर्वपरिच्छदः॥९॥ दुर्योधनस्यप्रीत्यर्थंराधेये
नदुरात्मना॥ अंतमद्यगमिष्यामितस्यदुःखस्यपार्षत॥१०॥ हंतास्म्यद्यरणेकर्णंसवामांनिहनिष्यति॥ संग्रामेण
सुघोरेणसत्यमेतद्ब्रवीमिते॥११॥ राजानमद्यवैतान्न्यासभूतंददामिवै॥ तस्यसंरक्षणेसर्वेयतध्वंविगतज्वराः॥१२
एवमुक्त्वामहाबाहुःप्रायादाधिरथिंप्रति॥ सिंहनादेनमहतासर्वाःसन्नादयन्दिशः॥१३॥ दृष्ट्वात्वरितमायांतंभीमं
युद्धाभिनंदिनं॥ सूतपुत्रमथोवाचमद्राणामीश्वरोविभुः॥१४॥ शल्यउवाच॥ पश्यकर्णमहाबाहुंसंक्रुद्धंपांडु
नंदनं॥ दीर्घकालार्जितंक्रोधंमोक्तुकामंत्वयिध्रुवं॥१५॥ ईदृशंनास्यरूपंमेदृष्टपूर्वंकदाचन॥ अभिमन्योर्हते
कर्णराक्षसेचघटोत्कचे॥१६॥ त्रैलोक्यस्यसमस्तस्यशक्तःक्रुद्धोनिवारणे॥ बिभर्तियादृशंरूपंयुगांताग्निसम
प्रभं॥१७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इतिब्रुवतिराधेयंमद्राणामीश्वरेनृप॥ अभ्यवर्ततवैकर्णंक्रोधदीप्तोवृकोदरः॥
१८॥ अथागतंतुसंप्रेक्ष्यभीमंयुद्धाभिनंदिनं॥ अब्रवीद्वचनंशल्यंराधेयःप्रहसन्निव॥१९॥ यदुक्तंवचनंमेद्यत्व
यामद्रजनेश्वरः॥ भीमसेनंप्रतिविभोतत्सत्यंनात्रसंशयः॥२०॥ ॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

।।कर्ण॰टी॰ ।।१३४।।

२१।।२२।।२३।। किंकरोघतदंडेन करेणोघनदंडोमृत्युस्तेनसमः किमिति किंशब्दउपमार्थे।।२४।।२५।।२६।।

एषशूरश्चवीरश्चक्रोधनश्चवृकोदरः।।निरपेक्षः शरीरेचप्राणतश्चबलाधिकः।।२१।।अज्ञातवासंवसताविराट
नगरेतदा।।द्रौपद्याः प्रियकामेनकेवलंबाहुसंश्रयात्।।२२।।गूढभावंसमाश्रित्यकीचकः सगणोहतः।।सोद्यसंग्राम
शिरसिसंनद्धः क्रोधमूर्छितः।।२३।।किंकरोद्यतदंडेनमृत्युनापिव्रजेद्रणं।।चिरकालाभिलषितोममायंतुमनोरथः।।२
४।।अर्जुनंसमरेहत्वांमांवाहन्याद्धनंजयः।।समेकदाचिदद्यैवभवेद्भीमसमागमात्।।२५।।निहतेभीमसेनेवापदिवावि
रथीकृते।।अभियास्यतिमांपार्थस्तन्मेसाधुभविष्यति।।२६।।अत्रयन्मन्यसेप्राप्तंतच्छीघ्रंसंप्रधारय।।एतच्छ्रुत्वातुव
चनंराधेयस्यामितौजसः।।२७।।उवाचवचनंशल्यः सूतपुत्रंतथागतं।।अभियाहिमहाबाहोभीमसेनंमहाबलं।।
२८।।निरस्यभीमसेनंतुततः प्राप्स्यसिफाल्गुनं।।यस्तेकामोभिलषितश्चिरात्प्रभृतिहृद्गतः।।२९।।सवैसंपत्स्यतेक
र्णसत्यमेतद्ब्रवीमिते।।एवमुक्तेततः कर्णः शल्यंपुनरभाषत।।३०।।हंताहमर्जुनंसंख्येमांवाहन्याद्धनंजयः।।युद्धेमनः
समाधाययाहियत्रवृकोदरः।।३१।।संजयउवाच।।ततः प्रायाद्द्रुतंराजञ्शल्यस्तत्रविशांपते।।यत्रभीमोमहेष्वासोव्यद्रा ।।१३४।।
वयतवाहिनीं।।३२।।

।।२७।२८।२९।३०।३१।।

३२।३३।३४।३५।३६।३७।३८।।

।ततस्तूर्यनिनादश्चभेरीणांचमहास्वनः।।उदतिष्ठद्राजेंद्रकर्णभीमसमागमं।३३। भीमसेनोथसंक्रुद्धस्तस्यसै
न्यंदुरासदं।।नाराचैर्विमलैस्तीक्ष्णैर्दिशः प्राद्रावयद्बली।३४। ससन्निपातस्तुमुलोघोररूपोविशांपते। आसी
द्रौद्रोमहाराजकर्णपांडवयोर्मृधे।।३५।।ततोमुहूर्ताद्राजेंद्रपांडवः कर्णमाद्रवत्।।समापतंतंसंप्रेक्ष्यकर्णोवैक
र्तनोवृषः।।३६।।आजघानसुसंक्रुद्धोनाराचेनस्तनांतरे।।पुनश्चैनममेयात्माशरवर्षैरवाकिरत्।।३७।।सविद्धः
सूतपुत्रेणछादयामासपत्रिभिः।।विव्याधनिशितैः कर्णंनवभिर्नतपर्वभिः।।३८।।तस्यकर्णोधनुर्मध्येद्विधा
चिच्छेदपत्रिभिः। अथैनंछिन्नधन्वानंप्रत्यविध्यस्तनांतरे।।३९।।नाराचेनसुतीक्ष्णेनसर्वावरणभेदिना।।सो
न्यत्कार्मुकमादायसूतपुत्रंवृकोदरः।४०।राजन्मर्मसुमर्मज्ञोविव्याधनिशितैःशरैः। ननादबलवन्नादंकंपयन्नि
वरोदसी।४१।तंकर्णः पंचविंशत्यानाराचेनसमार्पयत्।मदोत्कटंवनेदृप्तमुल्काभिरिवकुंजरं।।४२।।ततः साय
कभिन्नांगः पांडवः क्रोधमूर्छितः।।संरंभामर्षताम्राक्षः सूतपुत्रवधेप्सया।४३।। ।३९।४०।४१।४२।४३।।

॥७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥ ७९॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ एकपंचाशत्तमोध्यायः॥ ५१॥ सदुः ॥१॥ २॥ ३॥ ४॥

सकार्मुकेमहावेगंभारसाधनमुत्तमं ॥गिरीणामपिभेत्तारंसायकंसमयोजयत् ॥७४॥ विकृष्यबलवच्चापमाकर्णादि
तिमारुतिः ॥तंमुमोचमहेष्वासः क्रुद्धः कर्णजिघांसया ॥७५॥ सविसृष्टोबलवताबाणोवज्राशनिस्वनः ॥अ
दारयद्रणेकर्णंवज्रवेगोयथाचलं॥ ७६॥ सभीमसेनाभिहतः सूतपुत्रः कुरूद्वह ॥निषसादरथोपस्थेविसं
ज्ञःपृतनापतिः ॥७७॥ ततोमद्राधिपोदृष्ट्वाविसंज्ञंसूतनंदनं ॥अपोवाहरथेनाजौकर्णमाहवशोभिनं ॥
७८॥ ततः पराजितेकर्णेधार्त्तराष्ट्रीमहाचमूः ॥व्यद्रावद्भीमसेनोथयथेंद्रोदानवान्पुरा ॥७९॥ ॥इतिश्रीम
हाभारतेकर्णपर्वणिएकपंचाशत्तमोध्यायः॥ ॥धृतराष्ट्र उवाच॥ सुदुष्करमिदंकर्मकृतंभीमेनसंजय
येनकर्णोमहाबाहूरथोपस्थेनिपातितः ॥१॥ कर्णोह्येकोरणेहंतापांडवान्संजयैःसह ॥ इतिदुर्योधनः सूतमा
ब्रवीन्मांमुहुर्मुहुः ॥२॥ पराजितंतुराधेयंदृष्ट्वाभीमेनसंयुगे ॥ततः परंकिमकरोत्पुत्रोदुर्योधनोमम ॥३॥ सं
जयउवाच ॥विमुखंप्रेक्ष्यराधेयंसूतपुत्रंमहाहवे॥ पुत्रस्तवमहाराजसोदर्यान्समभाषत॥ ४॥ ॥१३५॥

५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥

शीघ्रंगच्छतभद्रंवोराधेयंपरिरक्षत ॥भीमसेनभयागाधेमज्जंतंव्यसनार्णवे॥ ५ ॥तेतुराज्ञासमादिष्टाभीमसेनंजिघां
सवः॥ अभ्यवर्त्तंतसंक्रुद्धाः पतंगाः पावकंयथा॥ ६॥ श्रुतर्वादुर्द्धरः क्राथोविविंशुर्विकटः समः॥ निषंगीकवचीपा
शीतथानंदोपनंदकौ॥ ७॥ दुःप्रधर्षः सुबाहुश्चवातवेगसुवर्चसौ॥ धनुर्ग्राहोदुर्मदश्चजलसंधः शलः सह॥ ८॥
एतेरथैः परिवृत्ताबीर्यवंतोमहाबलाः॥ भीमसेनंसमासाद्यसमंतात्पर्यवारयन्॥ ९॥ तेव्यमुंचछरव्रातान्नाना
लिंगान्समंततः॥ सतैरभ्यर्द्यमानस्तुभीमसेनोमहाबलः॥ २०॥ तेषामापततांक्षिप्रंसुतानांतेजनाधिप॥ रथैःपंचद
शैःसार्धंपंचाशदहनद्रथान्॥ ११॥ विवित्सोस्तुततः क्रुद्धोभल्लेनापाहरच्छिरः॥ भीमसेनोमहाराजतत्पणतहतंभु
वि॥ १२॥ सकुंडलशिरस्त्राणंपूर्णचंद्रोपमंतथा॥ तंदृष्ट्वानिहतंशूरंभ्रातरः सर्वतः प्रभो॥ १३॥ अभ्यद्रवंतसम
रेभीमंभीमपराक्रमं॥ ततोपराभ्यांभल्लाभ्यांपुत्रयोस्तेमहाहवे॥ १४॥ जहारसमरेप्राणान्भीमोभीमपराक्रमः॥ तौ
धरामनुपद्येतांवातरुग्णाविवद्रुमौ॥ १५॥ विकटंसहश्चोभौदेवपुत्रोपमौनृप ततस्तुत्वरितोभीमः क्राथंनिन्येयमक्ष
ग्र
यंरणे॥

१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥ २३॥

नाराचेनसुतीक्ष्णेनसहतोन्यपतद्भुवि॥हाहाकारस्ततस्तीव्रःसंबभूवजनेश्वरं॥१७॥वध्यमानेषुवीरेषुतवपुत्रे
षुधीन्विषु॥ तेषासंकुलितेसैन्येपुनर्भीमोमहाबलः॥१८॥नंदोपनंदौसमरेप्रेषयद्यमसादनं॥ततस्तेप्राद्रवन्भी
ताःपुत्रास्तेविह्वलीकृताः॥१९॥भीमसेनंरणेदृष्ट्वाकालांतकयमोपमं॥पुत्रान्स्तेनिहतान्दृष्ट्वासूतपुत्रःसुदुर्मनाः॥२०
हंसवर्णान्हयान्भूयःप्रेषयद्यत्रपांडवः॥ तेप्रेषितामहाराजमद्रराजेनवाजिनः॥२१॥भीमसेनरथंप्राप्यसमसज्जं
तवेगिनाः॥ ससन्निपातस्तुमुलोघोररूपोविशांपते॥२२॥आसीद्रौद्रोमहाराजकर्णपांडवयोर्मृधे॥ दृष्ट्वाममम
हाराजतौसमेतौमहारथौ॥२३॥आसीद्बुद्धिःकथंयुद्धमेतदद्यभविष्यति॥ततोभीमोरणश्लाघीछादयामासपत्रि
भिः॥२४॥कर्णंरणेमहाराजपुत्राणांतवपश्यतां॥ततःकर्णोभृशंक्रुद्धोभीमंनवभिरायसैः॥२५॥विव्याधप
रमास्त्रज्ञोभल्लैःसन्नतपर्वभिः॥आहतःसमहाबाहुर्भीमोभीमपराक्रमः॥२६॥आकर्णपूर्णैर्विशिखैःकर्णंवि
व्याधसप्तभिः॥ ततःकर्णोमहाराजआशीविषइवश्वसन्॥२७॥शरवर्षेणमहताछादयामासपांडवं॥भीमोपितंश ॥१३६॥
रव्रातैश्छादयित्वामहारथं॥२८॥

॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥ हरींद्रयोः वानरेंद्रयोः वालिसुग्रीवयोरिस्पर्धः॥३५॥

पश्यतांकौरवेयाणांविननर्दमहाबलः॥ ततःकर्णोभृशंक्रुद्धोदृढमादायकार्मुकं॥२९॥भीमंविव्याधदशभिःकंक
पत्रैःशिलाशितैः॥ कार्मुकंचास्यचिच्छेदभल्लेननिशितेनच॥३०॥ततोभीमोमहाबाहुर्हेमपट्टविभूषितं॥परिघंघो
रमादायमृत्युदंडमिवापरं॥३१॥कर्णस्यनिधनाकांक्षीचिक्षेपातिबलोनदन्॥तमापतंतंपरिघंवज्राशनिसम
स्वनं॥३२॥चिच्छेदबहुधाकर्णःशरैराशीविषोपमैः॥३४॥ततःकार्मुकमादायभीमोदृढतरंतदा॥३३॥छादया
मासविशिखैःकर्णंबलार्दनः॥ततोयुद्धमभूद्घोरंकर्णपांडवयोर्मृधे॥३४॥हरींद्रयोरिवक्रुद्धःपरस्परवधैषि
णोः॥ततःकर्णोमहाराजभीमसेनंत्रिभिःशरैः॥३५॥आकर्णमूलंविव्याधदृढमायम्यकार्मुकं॥सोतिविद्धोमहेष्वा
सःकर्णेनबलिनांवरः॥३६॥घोरमादत्तविशिखंकर्णकायावदारणं॥तस्याभित्वातनुत्राणंभित्वाकायंचसाय
कः॥३७॥प्राविशद्धरणींराजवल्मीकमिवपन्नगः॥सतेनातिप्रहारेणव्यथितोविह्वलन्निव॥३८॥संचचालरथे
कर्णःक्षितिकंपेयथाचलः॥ ततःकर्णोमहाराजरोषामर्षसमन्वितः॥३९॥पांडवंपंचविंशत्यानाराचानांसमार्पयत्॥
आजघ्नेबहुभिर्बाणैर्ध्वजमेकेषुणाहनत्॥४०॥

॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥

४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

सारथिं चास्य भल्लेन प्रेषयामास मृत्यवे ॥ छित्वा च कार्मुकं तूर्णं पांडवस्याशुपत्रिणा ॥ ४१ ॥ ततो मुहूर्त्ताद्राजेंद्र नातिक्र
च्छाद्भसन्निव ॥ विरथं भीमकर्म्माणं भीमं कर्णश्चकार ह ॥ ४२ ॥ विरथो भरतश्रेष्ठ प्रहसन्ननिलोपमः ॥ गदां गृह्य महाबा
हुरपतत्स्यंदनोत्तमात् ॥ ४३ ॥ अवप्लुत्य च वेगेन तव सैन्यं विशांपते ॥ व्यधमद्गदया भीमः शरन्मेघानिवानिलः ॥ ४४
नागान्सप्तशतान्राजन्नीषादंतान्प्रहारिणः ॥ व्यधमत्सहसा भीमः क्रुद्धरूपः परंतपः ॥ ४५ ॥ दंतवेष्टेषु नेत्रेषु कुंभे
षु च कटेषु च ॥ मर्मस्वपि च मर्मज्ञस्तान्नागानवधीद्बली ॥ ४६ ॥ ततस्ते प्राद्रवन्भीताः प्रतीपं प्रहिताः पुनः ॥ महामात्रै
स्तमावव्रुर्मेघा इव दिवाकरं ॥ ४७ ॥ तान्स सप्तशतान्नागान्सारोहान्सायुधकेतनान् ॥ भूमिष्ठो गदया जघ्ने वज्रेणेंद्र इवा
चलान् ॥ ४८ ॥ ततः सुबलपुत्रस्य नागानतिबलान्पुनः ॥ पोथयामास कौंतेयो द्विपंचाशदरिंदमः ॥ ४९ ॥ तथा रथशता
न्साग्रं पत्तींश्च शतशो परान् ॥ न्यहनत्पांडवो युद्धे तापयंस्तव वाहिनीं ॥ ५० ॥ प्रताप्यमानं सूर्येण भीमेन च महात्मना
तव सैन्यं संचुकोच चर्म्माग्न्यावहितं यथा ॥ ५१ ॥ ते भीमभयसंत्रस्तास्तावका भरतर्षभ ॥ विहाय समरे भीमं दुद्रुवुर्वैदि
शो दश ॥ ५२ ॥

५३ । ५४ । ५५ । ५६ । ५७ । ५८ ॥

रथाः पंचशताश्चान्ये ह्रादिनश्चर्मवर्मिणः । भीममभ्यद्रवन्घ्नंतः शरपूगैः समंततः । ५३ । तान्स पंचशतान्वीरा
न्सपताकध्वजायुधान् । पोथयामास गदया भीमो विष्णुरिवासुरान् । ५४ । ततः शकुनिनिर्दिष्टाः सादिनः शूर
संमताः ॥ त्रिसाहस्रा अभ्ययुर्भीमं शक्त्यृष्टिप्रासपाणयः । ५५ । स तानुद्गम्य जवेनाशु साश्वारोहांस्तदारिहा । विवि
धान्विचरन्मार्गान्गदयासमपोथयत् । ५६ । तेषामासीन्महान्शब्दस्ताडितानां च सर्वशः । अश्मभिर्वध्य
मानानां नगानामिव भारत । ५७ । एवं सुबलपुत्रस्य त्रिसाहस्रान्हयोत्तमान् । हत्वान्यं रथमास्थाय क्रुद्धो राधेय
मभ्ययात् । ५८ । कर्णोपि समरे राजन्धर्मपुत्रमरिंदमं । शरैश्छादयामास सारथिं चाप्यपातयत् । ५९ । ततः
स प्रद्रुतः संख्ये रथं दृष्ट्वा महारथः । अन्वधावत्किरन्बाणैः कंकपत्रैरजिह्मगैः । ६० । राजानमभिधावंतं शरैरा
वृत्य रोदसी । क्रुद्धः प्रच्छादयामास शरजालेन मारुतिः । ६१ । सन्निवृत्तस्ततस्तूर्णं राधेयः शत्रुकर्शनः । भीमं प्रच्छा
दयामास समंतान्निशितैः शरैः । ६२ । भीमसेनं रथव्यग्रं कर्णं भारत सात्यकिः । अभ्यर्द्दयदमेयात्मा पार्ष्णिग्रहण
कारणात् । ६३ ॥

। ५९ । ६० । ६१ । ६२ । ६३ ॥

॥कर्ण०टी० ॥ ६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥
॥१३९॥

अथ्यवन्नीतकर्णस्तमर्द्दितोपिशरैर्भृशं॥ तावन्योन्यंसमासाद्यवृषभौसर्वधन्विनां॥६४॥ विसृजंतौशरा
न्घोरान्विभ्राजेतांमनस्विनौ॥ ताभ्यांविपतिराजेंद्रवितत्तंभीमसर्द्दनं॥६५॥ क्रौंचमहत्स्वारुणंरौद्रंबाणजा
लंव्यदृश्यत॥ नैवसूर्यप्रभाराजन्नदिशःप्रदिशस्तथा॥६६॥ प्राज्ञासिष्मवयंतेवाशरैर्मुक्तैःसहस्रशैः
॥मध्यान्हेतपतोराजन्भास्करस्यमहाप्रभाः॥६७॥ ततःसर्वाःशरौघैस्तैःकर्णपांडवयोस्तदा॥ सौबलं
कृतवर्माणंद्रोणिमाधिरथिंकृपं॥६८॥ संसक्तान्पांडवैर्दृष्ट्वानिवृत्ताःकुरवःपुनः॥ तेषामापततांशब्दस्तीव्र
आसीद्विशांपते॥६९॥ उद्धूतानांयथाद्वृष्ट्वासागराणांसयावहः॥ तेसेनेभृशसंसक्तेदृष्ट्वान्योन्यंमहाहवे॥
७०॥ हर्षेणमहतायुक्तंपरिगृह्यपरस्परं॥ ततःप्रवृत्तेयुद्धंमध्यंप्राप्तेदिवाकरे॥७१॥ नादृशंनकदाचिद्धि
दृष्टपूर्वनचश्रुतं॥ बलौघस्तुसमासाद्यबलौघंसहसारणे॥७२॥ उपासर्पन्तवेगेनवार्योघइवसागरं॥ ॥१३९॥
आसीन्निनादःसुमहान्बाणौघानांपरस्परं॥७३॥ गर्जतांसागरौघाणांयथास्यान्निःस्वनोमहान्॥ तेतुसे
नेसमासाद्यवेगवत्यौपरस्परं॥७४॥

७१।७२।७३।७४।७५।७६।७७।७८।७९।८०। ८१॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० द्विपंचाशत्तमोध्यायः

एकीभावमनुप्राप्तेनद्याविवसमागमे॥ ततःप्रवृत्तेयुद्धंघोररूपंविशांपते।७५। कुरूणांपांडवानांचलि
प्सतोस्तुमहद्यशः। शूराणांगर्जतांतत्रह्यविछेदकृतागिरः।७६।शूयंतेविविधाराजन्नामान्युद्दिश्यभा
रत॥ यस्ययद्धिरणेव्यंगंपितृतोमातृतोपिवा॥७७। कर्मतःशीलतोवापिसतच्छ्रावयतेयुधि। तान्दृष्ट्वास
मरेशूरांस्तर्ज्यमानान्परस्परं॥७८॥ अभवन्मेमतीराजन्नैषामस्तीतिजीवितं॥ तेषांदृष्ट्वातुक्रुद्धानां
वपूंष्यमिततेजसां॥७९। अभवन्मेभयंतीव्रंकथमेतद्भविष्यति॥ ततस्तेपांडवाराजन्कौरवाश्चमहा
रथाः॥८०। ततःक्षुरप्रैःसायकैःस्तीक्ष्णैर्निघ्नंतोहिपरस्परं।८१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व
णिद्विपंचाशत्तमोध्यायः॥५२॥ ।संजयउवाच॥ ।क्षत्रियास्तेमहाराजपरस्परवधैषिणः॥ अन्यो
न्यंसमरेजघ्नुःकृतवैरापरस्परं॥१॥ रथौघाश्चहयौघाश्चनरौघाश्चसमंततः॥ गजौघाश्चमहाराजसंस
क्ताश्चपरस्परं॥२॥ गदानांपरिघाणांचकणपानांचक्षिप्यतां। प्रासानांभिंडिमालानांभ्रशुंडीनांचसर्वशः
॥३॥

॥५२॥ क्षत्रि॥१।२।३॥

।। कर्ण० टी० ।। ।।४।।५।।६।।७।।८।।९।।१०।।११।।१२।।
।।१३९।।

संजपातंचातुलंरूपामः संग्रामेभृशदारुणे ।। ज्वलभाइवसंपेतुःशरवृष्ट्यः समंततः ।। ४ ।।नागानागसमा
साद्यव्यधमंतपरस्परं ।। हयाहयांश्चसमरेरथिनोरथिनस्तथा ।।५।। पत्तयः पत्तिसंघांश्चहयसंघांश्चप
त्तयः ।।पत्तयोरथमातंगान्नथाहस्त्यश्वमेवच ।।६ ।।नागांश्चसमरेत्र्यंगंगमृदुः शीघ्रगानृप ।।वध्यतांतत्र
शूराणांक्रोशतांचपरस्परं ।।७।। घोरमायोधनंजज्ञेपशूनांवेशसंयथा ।। रुधिरेणसमास्तीर्णाभातिभा
रतमेदिनी ।।८ ।।शक्रगोपगणाकीर्णाप्रावृषीवयथाधरा ।।यथावावाससीशुक्लेमहाराजनरंजिते ।।९।।
बिभ्रयाद्युवतीश्यामातद्वदासीद्वसुंधरा ।।मांसशोणितचित्रेवशातकुंभमयीवच ।।१०।। छिन्नानांचोत्त
मांगानांबाहूनांचोरुभिः सह ।।कुंडलानांप्रवृद्धानांभूषणानांचभारत ।।११।। निष्काणामथशूराणांशरीरा
णांचधन्विनां ।। चर्मणांसपताकानांसंघास्तत्रापतन्भुवि ।।१२।। गजागजान्समासाद्यविषाणैरार्दयन्नृप ।।१३९।।
।। विषाणाभिहतास्तत्रभ्राजंतद्विरदास्तथा ।।१३।।रुधिरेणावसिक्तांगागैरिकप्रस्रवाइव ।। यथाभ्राजंति
स्पंदंतःपर्वताधातुमंडिताः ।।१४।। ।।१३।।१४।।

१५।१६।१७।। नगनिभोपमाः ।। नरोषुनितरांभीतितेनगनिभाः पर्वतोत्तमास्तेउपमायेषामित्यर्थः

तोमरान्भुजनिर्मुक्तान्प्रतीपानांस्थितान्बहून् ।।हस्तैर्विचेरुस्तेनागाबभंजुश्चापरेतथा ।।१५।।नाराचैश्छि
न्नवर्माणोभ्राजंतिस्मगजोत्तमाः ।। हिमागमेयथाराजन्व्यभ्राइवमहीधराः ।।१६।। शरैःकनकपुंखैश्च
चित्रारेजुर्गजोत्तमाः ।। उल्काभिः संप्रदीप्ताग्राः पर्वताइवभारत ।।१७।। केचिदभ्याहतानागानागैर्नगनि
भोपमाः ।। विनेशुः समरेतस्मिन्पक्षवंतइवाद्रयः ।।१८।।अपरेप्राद्रवन्नागाःशल्यार्ताव्रणपीडि
ताः ।। प्रतिमानैश्चकुंभैश्चपेतुरुर्व्यांमहाहवे ।।१९।। विनेदुः सिंहवच्चान्येनदंतोभैरवान्रवान् ।।बभ्र
मुर्बहवोराजंश्चुक्रुशुश्चापरेगजाः ।।२०।। हयाश्चनिहताबाणैर्हेमभांडविभूषिताः ।।निषेदुश्चैवमम्लु
श्चबभ्रमुश्चदिशोदश ।।२१।।अपरेकृष्यमाणाश्चविचेष्टंतोमहीतले ।। भावान्बहुविधांश्चक्रुस्ताडिताः
शरतोमरैः ।।२२।।नरास्त्वतिहताभूमौकूजंतस्तत्रमारिष ।। दृष्ट्वाचबांधवानन्येपितॄनन्येपितामहान् ।।२३
धावमानान्परांश्चान्येदृष्ट्वान्येतत्रभारत ।। गोत्रनामानिख्यातानिशशंसुरितरेतरं ।।२४।।
।।१८।।१९।।२०।।२१।।२२।।२३।।२४।।

२

॥कर्ण॰टी॰॥
॥१४०॥

२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥ धनुःशरगदाएवमास्वरत्वादुडुवन्नक्षत्रसदृशीः पांतीत्युडुपाः धनुरादिवदुडु

तेषांछिंनामहाराजभुजाः कनकभूषणाः॥ उद्वेष्टंतेविवेष्टंतेपततंचोत्पतंतिच॥२५॥ निपतंतितथैवान्ये
स्फुरंतीचसहस्रशः॥ वेगांश्चान्येरणेचक्रुःपंचास्याइवपंनगाः॥२६॥ तेभुजाभोगिभोगाभाश्चंदनोक्षा
विशांपते॥ शोहिताद्रोभृशंरेजुस्तपनीयध्वजाइव॥२७॥ वर्तमानेतथाघोरेसंकुलेसर्वतोदिशं॥ अ
विज्ञातास्मतास्मयुध्यंतेविनिघ्नंतःपरस्परं॥२८॥ भौमेनरजसाकीर्णेशस्त्रसंपातसंकुले॥ नैवस्वेन
परेराजन्व्याज्ञायंततमोवृताः॥२९॥ तथातदभवद्युद्धंघोररूपंभयानकं॥ लोहितोदामहानद्यः प्र
सस्रुस्तत्रचामकृत्॥३०॥ शीर्षपाषाणसंछंनाः केशशैवलशाद्वलाः॥ अस्थिमीनसमाकीर्णाधनुः
शरगदोडुपाः॥३१॥ मांसशोणितपंकिन्योघोररूपाःसुदारुणाः॥ नदीःप्रावर्तयामासुःशोणितौघ
विवर्द्धनीः॥३२॥ भीरुवित्रासकारिण्यःशूराणांहर्षवर्द्धनाः॥ तानद्योघोररूपास्तुनयंत्योयमसादनं॥३३॥ ॥१४०॥

पशोभायासांतिइतिवा॥ उडुपस्तत्प्लवेचंद्रेप्रतापेस्वेदतेजसोः॥३१॥३२॥३३॥

३४। अगणेयानिगणयितुमशक्यानि।३५।३६।३७।३८।३९।४०।४१।४२।। ।इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰त्रि

अवगाह्यनिमज्जंत्यःक्षत्रस्याजनयन्भयं॥ क्रव्यादानांनरव्याघ्रनदतांतत्रतत्रह॥३४॥ घोरमायोधनंजज्ञे
प्रेतराजपुरोपमं॥ उत्थितान्यगणेयानिकबंधानिसमंततः।३५। नृत्यंतिवैभूतगणाःसुतृप्तामांसशो
णितैः॥ पीत्वाचशोणितंतत्रवसांपीत्वाचभारत॥३६॥ मेदोमज्जावसामत्तास्तृप्तामांसस्यचैवह। धावमा
नाःस्मदृश्यंतेकाकगृध्रबकास्तथा॥३७॥ शूरास्तुसमरेराजन्भयंत्यक्त्वासुदुस्त्यजं। योधव्रतसमाख्या
तांश्चक्रुःकर्माण्यभीतवत्।३८। शरशक्तिसमाकीर्णेक्रव्यादगणसंकुले। व्यचरंतरणेशूराःख्यापयंतः
स्वपौरुषं॥३९॥ अन्योन्यंश्रावयंतिस्मनामगोत्राणिभारत। पितृनामानिचरणेगोत्रनामानिवाविभो
४०। श्रावयानाश्चबहवस्तत्रयोधाविशांपते। इतस्ततश्चबहवस्तत्रयोधाविशांपते। अन्योन्यमवमृ
द्नंतःशक्तितोमरपट्टिशैः॥४१॥ वर्तमानेतथायुद्धेघोररूपेसुदारुणे॥ व्यसीदत्कौरवीसेनाभिंनानौरिवसाग
रे॥४२॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणित्रिपंचाशत्तमोध्यायः।५३। पंचाशत्तमोध्यायः।५३। छ।।छ।।छ।

वर्त्तमाने॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥

संजयउवाच॥ ॥वर्त्तमानेतथायुद्धेक्षत्रियाणांनिमज्जने॥ गांडीवस्यमहाघोषः श्रूयतेयुधिमारिष
१॥संसप्तकानांकदनमकरोद्यत्रपांडवः॥कोशलानांतथाराजन्नारायणबलस्यच॥२॥संशप्तकास्त
समरेशरवृष्टीः समंततः॥अपातयन्पार्थमूर्ध्निजयगृद्धाः प्रमन्यवः॥३॥तांवृष्टींसहसाराजंस्तरसा
धारयन्प्रभुः॥व्यगाहतरणेपार्थोविनिघ्नन्रथिनांवरान्॥४॥विगाह्यतद्रथानीकंकंपपत्रैःशिलाशितैः
आससादततःपार्थः सुशर्म्माणंवरायुधं॥५॥सतस्यशरवर्षाणिववर्षरथिनांवरः॥तथासंसप्त
काश्चैवपार्थंबाणैः समार्पयत्॥६॥सुशर्मातुततः पार्थंविध्वादशभिराशुगैः॥जनार्दनंत्रिभि
र्बाणैरहनद्दक्षिणेभुजे॥७॥ततोपरेणभल्लेनकेतुंविव्याधमारिष॥सवानरवरोराजन्विश्वकर्मकृतो
महान्॥८॥ननादसुमहान्नादंदंभीषयानोजगर्जच॥कपेस्तुनिनदंश्रुत्वासंत्रस्तानववाहिनी॥९॥स ॥१४१॥
यंविपुलमाधायनिश्चेष्टासमपद्यत॥ततःसाशुशुभेसेनानिश्चेष्टावस्थितानृप॥१०॥
॥९॥१०॥

११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥

नानापुष्पसमाकीर्णंयथाचैत्ररथंवनं॥प्रतिलभ्यततः संज्ञांयोधास्तेकुरुसत्तम॥११॥अर्जुनंसिषिचुर्बाणैःपर्व
तंजलदाइव॥ परिवव्रुस्ततःसर्वेपांडवस्यमहारथं॥१२॥निगृह्यतंप्रचक्रुस्तेवध्यमानाःशितैःशरैः॥तेहयान्र
थचक्रेचरथेषांचापिमारिष॥१३॥निगृहीतुमुपाक्रामन्क्रोधाविष्टाःसमंततः॥निगृह्यतंरथंतस्ययोधास्तेसु
सहस्रशः॥१४॥निगृह्यबलवन्सर्वेसिंहनादमथानदन्॥अपरेजगृहुश्चैवकेशवस्यमहाभुजौ॥१५॥पार्थम
न्येमहाराजरथस्थंजगृहुर्मुदा॥केशवस्तुततोबाहुविधुन्वन्रणमूर्द्धनि॥१६॥पातयामासतान्सर्वान्दुष्टह
स्तीवहस्तिपान्॥ततःक्रुद्धोरणेपार्थः संवृतस्तैर्महारथैः॥१७॥निगृहीतंरथंदृष्ट्वाकेशवंचाप्यभिद्रुतं॥यथारूढां
स्तुसुबहून्पदातींश्चाप्यपातयत्॥१८॥आसन्नांश्चस्तथायोधान्शरैरासन्नयोधिभिः॥छादयामाससमरेकेशा
वंचेदमब्रवीत्॥१७॥पश्यकृष्णमहाबाहोसंसप्तकगणान्बहून्॥कुर्वाणान्दारुणंकर्म्मवध्यमानान्सह
स्रशः॥१८॥रथबंधमिमंघोरंपृथिव्यांनास्तिकश्चन॥यःसहेतपुमांल्लोकेमदन्योयदुपुंगव॥१९॥
॥१७॥१८॥१९॥

॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥

इत्येवमुक्त्वा बीभी त्सुर्देवदत्तमथा धमत्॥ पांचजन्यंच कृष्णोपिपूरयन्निवरोदसी॥२०॥ तं तु शंखस्वनं श्रुत्वा संसप्त
कवरूथिनी॥ संचचालमहाराजवित्रस्ताचाद्रवद्भृशं॥२१॥ पादबंधंततश्चक्रे पांडवः परवीरहा॥ नागमस्त्रंमहाराज
संप्रकीर्य्यमुहुर्मुहुः॥२२॥ तेबद्धाः पादबंधेनपांडवेनमहात्मना॥ निश्चेष्टाश्चाभवन्राजन्नश्ममसारमयाइव॥२३॥
निश्चेष्टांस्तुततोयोधानवधीत्पांडुनंदनः॥ यथेंद्रः समरेदैत्यांस्तारकस्यवधेपुरा॥२४॥ तेवध्यमानाः समरेमुमुचुस्तं
रथोत्तमं॥ आयुधानिचसर्वाणिविस्रष्टुमुपचक्रमुः॥२५॥ तेबद्धाः पादबंधेननशेकुश्चेष्टितुंनृप॥ ततस्तानवधीत्पा
र्थः शरैः सन्नतपर्वभिः॥२६॥ सर्वयोधाहिसमरेभुजगैर्वेष्टिताभुवन्॥ यानुद्दिश्यरणेपार्थः पादबंधंचकार
ह॥२७॥ ततः सुशर्मा राजेंद्र गृहीतांवीक्ष्यवाहिनीं॥ सौपर्णमस्त्रंत्वरितः प्रादुश्चक्रेमहारथः॥२८॥ ततः सुपर्णाः
संपेतुर्भक्षयंतोभुजंगमान्॥ तेवैविदुद्रुवुर्नागादृष्ट्वातान्खचरान्नृपः॥२९॥ बभौबलंतद्विमुक्तंपादबंधाद्विशांपते
मेघवृंदाद्यथामुक्तोभास्करस्तापयन्प्रजाः॥३०॥ विप्रमुक्तास्ततेयोधाः फाल्गुनस्यरथंप्रति॥ ससृजुर्बाणसंघांश्च मारि
ष॥३१॥ ॥२४२॥

॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥

॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥

विविधानिचशस्त्राणिप्रत्यविध्यंतसर्वशः॥ तामहास्त्रमयींवृष्टिंसंछिद्यशरवृष्टिभिः॥३२॥ न्यवधीच्चततोयोधान्वास
विः परवीरहा॥ सुशर्मातुततोराजन्बाणेनानतपर्वणा॥३३॥ अर्जुनंहृदयेविध्वाविव्याधान्यैस्त्रिभिः शरैः॥ सगाढ
विद्धोव्यथितोरथोपस्थउपाविशत्॥३४॥ ततस्तुचुक्रुशुः सर्वेहतपार्थइतिस्मह॥ ततः शंखनिनादाश्च भेरीश
ब्दाश्चपुष्कलाः॥३५॥ नानावादित्रनिनदाः सिंहनादाश्चजज्ञिरे॥ प्रतिलभ्यततः संज्ञांश्वेताश्वः कृष्णसारथिः॥३६॥ ऐं
द्रमस्त्रममेयात्माप्रादुश्चक्रेत्वरान्वितः॥ ततोबाणसहस्राणिसमुत्पन्नानिमारिष॥३७॥ सर्वदिक्षुव्यदृश्यंतनिघ्नंति
तववाहिनीं॥ हयान्रथांश्चसमरेशस्त्रैः शतसहस्रशः॥३८॥ वध्यमानेततः सैन्येभयंसुमहदाविशत्॥ संसप्तक
गणानांचगोपालानांचभारत॥३९॥ नहितत्रपुमान्कश्चिद्योर्जुनंप्रत्यविध्यत॥ पश्यतांतत्रवीराणामहन्यतब
लंतव॥४०॥ हन्यमानमपश्यंश्चनिश्चेष्टाःस्मपराक्रमे॥ अयुतंतत्रयोधानांहत्वापांडुसुतोरणे॥४१॥ व्यभ्राजतम
हाराजविधूमोग्निरिवज्वलन्॥ चतुर्दशसहस्राणियानिदृष्टानिभारत॥४२॥

॥३९॥४०॥४१॥४२॥

॥४३।४४॥ ॥इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिटीकायांचतुःपंचाशत्तमोध्यायः॥५४॥ कृत।१।

रथानामयुतंचैवत्रिसाहस्राश्वदंतिनः॥ ततःसंसप्तकाभूयःपरिवव्रुर्धनंजयं॥४३॥ मर्तव्यमितिनिश्चित्यजयं

वाप्यनिवर्तिनं॥ तत्रयुद्धंमहद्यासीत्तावकानांविशांपते॥४४॥ शूरेणबलिनासार्धंपांडवेनकिरीटिना॥४५॥

इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिचतुःपंचाशत्तमोध्यायः॥ ॥संजयउवाच॥ कृतवर्माकृपोद्रोणिःसूतपु

त्रश्चमारिष॥ उलूकःसौबलश्चैवराजचसहसोदरैः॥१॥ सीदमानांचमूंदृष्ट्वापांडुपुत्रभयार्दितां॥ समुज्ज

हुःस्मवेगेनभिन्नांनावमिवार्णवे॥२॥ ततोयुद्धमतीवासीन्मुहूर्तमिवभारत॥ भीरुणांत्रासजननंशूराणां

हर्षवर्द्धनं॥३॥ कृपेणशरवर्षाणिप्रतिमुक्तानिसंयुगे॥ सृंजयांश्छादयामासुःशलभानांव्रजाइव॥४॥ शि

खंडीचततःक्रुद्धोगौतमंत्वरितोययौ॥ ववर्षशरवर्षाणिसमंताद्द्विजपुंगवं॥५॥ कृपस्तुशरवर्षंतद्विनिह

त्यमहास्त्रवित्॥ शिखंडीनंरणेक्रुद्धोविव्याधदशभिःशरैः॥६॥ ततःशिखंडीकुपितःशरैःसप्तभिराह

वे॥ कृपंविव्याधकुपितंकंकपत्रैरजिह्मगैः॥७॥ ।२।३।४।५।६।७॥

८।९।१०।११।१२।१३।१४।१५॥

ततःकृपःशरैस्तीक्ष्णैःसोतिविद्धोमहारथः। खड्गंचर्मतथागृह्यसत्वरंब्राह्मणंययौ। अश्वसूतरथंचक्रेशि

खंडीनमथोद्विजः।८। हताश्वात्ततोयानादवप्लुत्यमहारथः। खड्गंचर्मतथागृह्यसत्वरंब्राह्मणंययौ।९।

तमापतंतंसहसाशरैःसन्नतपर्वभिः॥ छादयामाससमरेतदद्भुतमिवाभवत्॥१०। तत्राद्भुतमपश्याम:शि

लानांप्लवनंयथा॥ निश्चेष्टस्तद्रणेराजंछिखंडीसमतिष्ठत।११। कृपेणछादितंदृष्ट्वानृपोत्तमशिखंडिनं। प्र

त्युद्ययौकृपंतूर्णंधृष्टद्युम्नोमहारथः॥१२। धृष्टद्युम्नंततोयांतंशारद्वतरथंप्रति॥ प्रतिजग्राहवेगेनकृतव

र्मामहारथः॥१३। युधिष्ठिरमथायांतंशारद्वतरथंप्रति। सपुत्रंसहसैन्यंचद्रोणपुत्रोन्यवारयत्।१४। नकु

लंसहदेवंचत्वरमाणौमहारथौ॥ प्रतिजग्राहतेपुत्रःशरवर्षेणवारयन्॥१५। भीमसेनःकरूषांश्चकेकया

न्सहसृंजयैः॥ कर्णोवैकर्तनोयुद्धेवारयामासभारत॥१६। शिखंडिनस्ततोबाणान्कृपःशारद्वतोयुधि

॥प्राहिणोत्त्वरयायुक्तोदिधक्षुरिवमारिष॥१७। तांछरान्प्रेषितांस्तेनसमंतात्स्वर्णभूषितान्। चिछेदखड्गमा

विध्यभ्रामयेश्चपुनःपुनः।१८॥ ।१६।१७।१८॥

१९।२०।२१॥२२॥२३।२४॥२५॥

शतचंद्रं च तद्वर्म गौतमस्तस्य भारत ॥ व्यधमत्सायकैस्तूर्णं तत उच्चुक्रुशुर्जनाः ॥१९॥ स विचर्मा महाराज ख
ड्गपाणिरुपाद्रवत् । कृपस्य वशमापन्नो मृत्योर्मृत्यौ रास्यमिवातुरः ।२०। शारद्वतशरैर्ग्रस्तं क्लिश्यमानौ महाब
लः ॥ चित्रकेतुसुतो राजन्सुकेतुस्त्वरितो ययौ ॥२१॥ विकिरन्ब्राह्मणं युद्धे बहुभिर्निशितैः शरैः । अभ्याप
तद्रथे यात्सा गौतमस्य रथं प्रति ॥२२॥ दृष्ट्वा वियुक्तं तं युद्धे ब्राह्मणं चरितं व्रतं । अपयातस्ततस्तूर्णं शिखं
डी राजसत्तम ॥२३॥ सुकेतुस्तु ततो राजन्गौतमं नवभिः शरैः ॥ विध्वा विव्याध सप्तत्या पुनश्चैनं त्रिभिः
शरैः ।२४। अथास्य सशरं चापं पुनश्चिच्छेद मारिष ॥ सारथिं च शरेणास्य भृशं मर्मस्वताडयत् ॥२५॥
गौतमस्तु ततः क्रुद्धो धनुर्गृह्य नवं दृढं । सकेतुं त्रिंशता बाणैः सर्वमर्मस्वचोदयत् ॥२६॥ स विह्वलितस
र्वांगः प्रचचाल रथोत्तमे ॥ भूमिकंपे यथा वृक्षश्चचाल कंपितो भृशं ॥२७॥ चलतस्तस्य कायात्तु शिरो ज्व
लितकुंडलं ॥ सोष्णीषं स शिरस्त्राणं क्षुरप्रेणाभ्यपातयत् ।२८। तच्छिरः प्रापतद्भूमौ श्येनानीतमिवामिषं त ॥१७७॥
तोस्य कायो वसुधां पश्चात्सापतदच्युत ॥२९॥

॥२६।२७।२८।२९॥

३०।३१।३२।३३।३४।३५।३६॥

तस्मिन्हते महाराज नष्टास्तस्य पुरोगमाः । गौतमं समरे त्यक्त्वा दुद्रुवुस्ते दिशो दश ॥३०॥ धृष्टद्युम्नं तु
समरे संनिवार्य महारथः । कृतवर्माब्रवीद्धृष्टस्तिष्ठतिष्ठेति भारत ।३१। तदभ्रत्तुमूलं युद्धं वृष्णिपार्षतयो
रणे ॥ आमिषार्थे यथा युद्धं श्येनयोः क्रुद्धयोर्नृप ।३२। धृष्टद्युम्नस्तु समरे हार्दिक्यं नवभिः शरैः ॥ आजघा
नोरसि क्रुद्धः पीडयन्हृदिकात्मजं ॥३३॥ कृतवर्मा तु समरे पार्षतेन दृढाहतः पार्षतं सरथं साश्वं छादया
मास सायकैः ॥३४॥ सरथश्छादितो राजन्धृष्टद्युम्नो न दृश्यते ॥ मेघैरिव परिच्छिन्नो भास्करो जलधारिभिः
३५॥ विधूय तं बाणगणं शरैः कनकभूषणैः ॥ व्यरोचत रणे राजन्धृष्टद्युम्नः कृतव्रणः ॥३६॥ ततस्तु पा
र्षतः क्रुद्धः शस्त्रवृष्टिं सुदारुणां ॥ कृतवर्माणमासाद्य व्यसृजत्पृतनापतिः ।३७॥ तामापतंतीं सहसा शस्त्र
वृष्टिं सुदारुणां ॥ शरैरनेकसाहस्रैर्हार्दिक्यो व्यधमद्युधि ॥३८॥ दृष्ट्वा तु वारितां युद्धे शस्त्रवृष्टिं दुरासदां । कृ
तवर्माणमासाद्य वारयामास पार्षतः ।३९। सारथिं चास्य तरसा प्राहिणोद्यमसादनं ॥ भल्लेन शितधारेण स मह
तः प्रापतद्रथात् ॥४०॥

॥३७।३८।३९॥ ।४०।

७१।७२॥ ।इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ पंचपंचाशत्तमोध्यायः॥५५। द्रोणि॥१। २।३। ४।५।६।७।८॥

धृष्टद्युम्नस्तुबलवान्जित्वाशत्रुमहाबलं। कौरवान्समरेतूर्णंवारयामाससायकैः। ७१। ततस्तेतावकायो
धाधृष्टद्युम्नमुपाद्रवन्॥सिंहनादरवंकृत्वाततोयुद्धमवर्त्तत।।७२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि
पंचाशत्तमोध्यायः॥५५॥संजयउवाच॥ द्रोणियुधिष्ठिरंदृष्ट्वाशैनेयेनाभिरक्षितं। द्रौपदेयैस्तथाशूरैरभ्य
वर्त्ततहृष्टवत्॥१॥किरन्निषुगणान्घोरान्स्वर्णपुंखान्शिलाशितान्॥ दर्शयन्विविधान्मार्गान्शिक्षाश्चल
घुहस्तवत्॥२। ततः खंपूरयामासशरैर्दिव्यास्त्रमंत्रितै। युधिष्ठिरंचसमरेपरिवार्यमहास्त्रवित्॥३।द्रो
णायनिशरं छंतेनप्राज्ञायतकिंचन॥बाणभूतमभूत्सर्वमायोधनशिरोमहत्।४।बाणजालंदिविछि
न्नंस्वर्णजालविभूषितं॥शुशुभेभंरतश्रेष्ठवितानमिवधिष्ठितं॥५॥तेनछन्नंनभोराजन्बाणजालेन
भास्वता।।अभ्रछायेवसंजज्ञेबाणरुद्धं॰नभस्तले॥६। तत्राश्चर्यमपश्यामबाणभूतेतथाविधे॥नस्म ॥१४५॥
संयततेभूतंकिंचद्देवांतरिक्षगं॥७। सात्यकिर्यतमानस्तुधर्मराजश्चपांडवः॥तथेतराणिसैन्यानिनस्म
चक्रुः पराक्रमं॥८॥

९।१०।११।१२।१३।१४।१५।१६॥

लाघवंद्रोणपुत्रस्यदृष्ट्वातत्रमहारथाः॥व्यस्मयंतमहाराजनचैनंप्रत्यवीक्षितुं।९। शेकुस्तेसर्वराजानस्त
पंतमिवभास्करं॥वध्यमानेततः सैन्येद्रौपदेयामहारथाः॥१०॥सात्यकिर्धर्मराजश्चपांचालाश्चापिसंग
ताः॥त्यक्त्वामृत्युभयंघोरंद्रोणायनिमुपाद्रवन्। ११। सात्यकिः सप्तविंशत्याद्रौणिंविध्वाशिलीमुखैः। पु
नर्विव्याधनाराचैः सप्तभिः स्वर्णभूषितैः।१२। युधिष्ठिरस्त्रिसप्तत्याप्रतिविंध्यश्चसप्तभिः॥श्रुतकर्मात्रि
भिर्बाणैः श्रुतकीर्त्तिश्चसप्तभिः॥१३ ।सुतसोमस्तुनवभिः शतानीकश्चसप्तभिः। अन्येचबहवः शूरावि
व्यधुस्तंसमेंततः।१४॥सतुक्रुद्धस्ततोराजनाशीविषइवश्वसन्॥सात्यकिंपंचविंशत्याप्राविध्यतशिलीमु
खैः।१५। श्रुतकीर्त्तिंचनवभिः सुतसोमंचपंचभिः। अष्टाभिः श्रुतकर्माणंप्रतिविंध्यंत्रिभिः शरैः।१६।श
तानीकंचनवभिर्धर्मपुत्रंचपंचभिः॥तथेतरांस्ततः शूरान्द्वाभ्यांद्वाभ्यामताडयत्॥१७।श्रुतकीर्त्तेस्तथा
चापंचिच्छेदनिशितैः शरैः। अथान्यद्धनुरादायश्रुतकीर्त्तिर्महारथः।१८। द्रोणायनिंत्रिभिर्विध्वाविव्याधा
न्यैः शितैःशरैः। ततोद्रौणिर्महाराजशरवर्षेणमारिष॥१९॥ ॥१७॥१८।१९॥

॥२०।२१।२२।२३।२४।२५।२६।२७।२८।२९।३०।३१॥

छादयामास तं संख्ये समंतात्पुरुषर्षभ॥ ततः पुनरमेयात्मा धर्मराजस्य कार्मुकं॥२०। द्रौणिश्चिच्छेद विहसन्वि
व्याध च शरैस्त्रिभिः॥ ततो धर्मसुतो राजन्प्रगृह्यान्यमहद्धनुः।२१। द्रौणिं विव्याध समरे बाह्वोरुरसि चार्दयत् सा
त्यकिस्तु ततः क्रुद्धो द्रौणेः प्रहरतो रणे।२२। अर्द्धचंद्रेण तीक्ष्णेन धनुश्चिच्छेद तद्दृढं। छिन्नधन्वा ततो द्रौणिः शक्त्या
शक्तिमतां वरः।२३। सारथिं पातयामास शैनेयस्य रथाद्द्रुतं॥ अथान्यद्धनुरादाय द्रोणपुत्रः प्रतापवान्।२४। शै
नेयं शरवर्षेण छादयामास भारत॥ तस्याश्वाः प्रद्रुताः संख्ये पतिते रथसारथौ।२५। तत्र तत्रैव धावंतः समदृश्यंत मा
रत॥ युधिष्ठिरपुरोगास्तु द्रौणिं शस्त्रभृतां वरं।२६। अभ्यवर्षंत वेगेन विसृजंतः शितांछरान्। आगच्छमानांस्तां
दृष्ट्वा क्रुद्धरूपान्परंतपः।२७। प्रहसन्प्रतिजग्राह द्रोणपुत्रो महारणे॥ ततः शरशतज्वालः सेनाकक्षं महारथः।२८
द्रौणिर्ददाह समरे कक्षमग्निर्यथा वने। तद्बलं पांडुपुत्रस्य द्रोणपुत्रप्रतापितं।२९। चुक्षुभे भरतश्रेष्ठ तिमिनेव नद ॥१४६॥
दीमुखं॥ दृष्ट्वा चैव महाराज द्रोणपुत्रपराक्रमं।३०। निहतान्मेनिरे सर्वान्पांडून्द्रोणसुतेन वै। युधिष्ठिरस्तु त्व
रितो द्रोणशिष्यो महारथः।३१॥

३२।३३।३४।३५।३६।३७।३८।३९।४०॥ ॥इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि टीकायां षट्पंचाशत्त

अब्रवीद्द्रोणपुत्राय रोषामर्षसमन्वितः। नैव प्रीतिर्न वा स्नेहो न वयो न च मन्यते। ३२। यत्र त्वं पुरुषव्याघ्र मामेवाद्य जिघां
ससि। ब्राह्मणेन ततः कार्यं दानमध्ययनं तथा।३३। क्षत्रियेण धनुर्नाम्यं स भवान्ब्राह्मणब्रुवः। मिषतस्ते महाबाहो यु
धि जेष्यामि कौरवान्।३४। कुरुष्व समरे कर्म ब्रह्मबंधुरसि ध्रुवं। एवमुक्तो महाराज द्रोणपुत्रः स्मयन्निव।३५। युक्तं
तत्त्वं च संचिंत्य नोत्तरं किंचिदब्रवीत्। अनुक्त्वा च ततः किंचिच्छरवर्षेण पांडवं।३६। छादयामास समरे क्रुद्धोंऽतक इव प्र
जाः। संछाद्यमानस्तु तदा द्रोणपुत्रेण मारिष।३७। पार्थोऽपयातः शीघ्रं वै विहाय महतीं चमूं॥ अपयाते ततस्तस्मि
न्धर्मपुत्रे युधिष्ठिरे।३८। द्रोणपुत्रस्ततो राजन्प्रत्यपात्स महामनाः॥ ततो युधिष्ठिरो राजंस्त्यक्त्वा द्रौणिं महाहवे। प्रय
यौ तावकं सैन्यं युद्धक्रूराय कर्मणे।३९॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षट्पंचाशत्तमोऽध्यायः॥ संजय उवाच
भीमसेनं च पांचाल्यं चेदिकेकयसंवृतं। वैकर्तनः स्वयं रुद्ध्वा वारयामास सायकैः।१। ततस्तु चेदिकारूषान्संजयांश्च
महारथान्। कर्णो जघान समरे भीमसेनस्य पश्यतः।२। भीमसेनं स्ततः कर्णं विहाय रथसत्तमं॥ प्रययौ कौरवं सैन्यं
कक्षमग्निरिव ज्वलन्।३॥

मोऽध्यायः। भीमसेनं १२३

॥४।५।६।७।८।९।१०।११।१२।१३।१४।१५॥

सूतपुत्रोपिसमरेपांचालान्केकयांस्तथा॥ संजयांश्चमहेष्वासान्निजघानसहस्रशः॥ ४ । संसप्तकेसुपार्थेसुकौरवेषु
वृकोदरः। पांचालेषुततः कर्णस्त्रयंचक्रुर्महारथाः॥५। तेक्षत्रियादह्यमानास्त्रिभिस्तैःपावकोपमैः। जग्मुर्विनाशंस
मरेराजन्दुर्मंत्रितेतव॥ ६। ततोदुर्योधनः क्रुद्धोनकुलंनवभिः शरैः॥ विव्याधभरतश्रेष्ठचतुरश्चास्यवाजिनः॥७
ततः पुनरमेयात्मातवपुत्रोजनाधिप। क्षुरेणसहदेवस्यध्वजंचिच्छेदकांचनं॥ ८ ।नकुलस्तततः क्रुद्धस्तवपुत्रंच
सप्तभिः। जघानसमरेराजन्सहदेवश्चपंचभिः॥ ९ ॥तावुभौभरतश्रेष्ठौज्येष्ठौसर्वधनुष्मतां॥ विव्याधोरसिसं
क्रुद्धः पंचभिः पंचभिः शरैः॥ १० ।ततोपराभ्यांभल्लाभ्यांधनुषीसमकृंततः॥ यमयोः सहसाराजन्विव्याधचत्रि
सप्तभिः॥ ११ ॥तावन्येधनुषीश्रेष्ठे शक्रचापनिभेशुभे॥ प्रगृह्यरेजतुःशूरौदेवपुत्रसमौयुधि॥ १२॥ ततस्तौरभसौ
युद्धेभ्रातरंयुधि शरैर्ववृषतुर्घोरैर्महामेघौयथाचलं॥ १३। ततः क्रुद्धोमहाराजतवपुत्रोमहारथः। पांडुपुत्रौमहे ॥१४७॥
ष्वासौवारयामासपत्रिभिः। १४। धनुर्मंडलमेवास्यदृश्यतेयुधिभारत॥ सायकाश्चैवदृश्यंतेनिश्चरंतःसमंततः
।१५।

१६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७

आच्छादयन्दिशः सर्वाःसूर्यस्येवांशवोयथा बाणभूतेततस्तस्मिंश्छन्नेचनभस्तले १६ यमाभ्यांददृशेरूपंकालां
तकयमोपमं पराक्रमंतुतंदृष्ट्वातवसूनोर्महारथाः १७ मृत्योरुपांतिकंप्राप्तौमाद्रीपुत्रौस्ममेनिरे ततःसेना
पतीराजन्पांडवस्यमहारथः १८ पार्षतःप्रययौतत्रयत्रराजासुयोधनः माद्रीपुत्रौततःशूरौव्यतिक्रम्यमहा
रथौ १९ धृष्टद्युम्नस्तवसुतंवारयामाससायकैः तमविध्यदमेयात्मातवपुत्रोह्यमर्षणः २० पंचाशत्पंचविं
शत्याप्रहस्यपुरुषर्षभः ततःपुनरमेयात्मातवपुत्रोह्यमर्षणः २१ विध्वाननादपांचाल्यंषष्ट्यापंचभिरेवच त
थास्यसशरंचापंहस्तावापंचमारिष २२ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनराजाचिच्छेदसंयुगे तदपास्यधनुश्छिन्नंपांचाल्यःश
त्रुकर्शनः २३ अन्यदादत्तवेगेनधनुर्भारसहंघनं प्रज्वलन्निववेगेनसंरंभाद्रुधिरेक्षणः २४ अशोभतम
हेष्वासोधृष्टद्युम्नःकृतव्रणः सपंचदशनाराचांछ्वसतःपन्नगानिव २५ जिघांसुर्भरतश्रेष्ठंधृष्टद्युम्नोव्यपास्र
त नेवमहेमविकृतंभित्वाराज्ञःशिलाशिताः २६ विविशुर्वसुधांवेगात्कंकबर्हिणवाससः सोतिविद्धोमहारा
जपुत्रस्तेतिव्यराजत २७

॥कर्ण० टी०॥
॥१५८॥

२८ । २९ । ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ । ३४ । ३५ । ३६ । ३७ । ३८ । ३९ ॥

वसंतकाले सुमहान् प्रफुल्ल इव किंशुकः ॥ सछिन्नवर्मा नाराचप्रहारैर्जर्जरीकृतः ।२८। धृष्टद्युम्नस्य भल्लेन क्रुद्धश्चि
च्छेद कार्मुकं ॥ अथैनं छिन्नधन्वानं त्वरमाणो महीपतिः ।२९। सायकैर्दशभी राजन् भ्रुवोर्मध्ये समार्पयत् । तस्य
ते शोभयन्वक्त्रं कर्मारपरिमार्जिताः ।३०। प्रफुल्लं पंकजं यद्वद्भ्रमरा मधुलिप्सवः । तदपास्य धनुश्छिन्नं धृष्टद्युम्नो महा
मनाः ॥३१॥ अन्यदादत्त वेगेन धनुर्भल्लांश्च षोडश ॥ ततो दुर्योधनस्याश्वान्हत्वा सूतं च पंचभिः ।३२। धनुश्चिच्छे
द भल्लेन जातरूपपरिष्कृतं । रथं सोपस्करं छत्रं शक्तिं खड्गं गदां ध्वजं । ३३ । भल्लैश्चिच्छेद दशभिः पुत्रस्य तव पार्ष
तः ॥ तपनीयांगदं चित्रं नागं मणिमयं शुभं ॥३४। ध्वजं कुरुपतेश्छिन्नं ददृशुः सर्वपार्थिवाः ॥ दुर्योधनं तु विरथं
छिन्नवर्मायुधं रणे ॥३५॥ भ्रातरः पर्यरक्षंत सोदरा भरतर्षभ ॥ तमारोप्य रथं राजन् दंडधारो जनाधिप ।३६॥
अपाहरदसंभ्रांतो धृष्टद्युम्नस्य पश्यतः ॥ कर्णस्तु सात्यकिं जित्वा राजगृद्धी महाबलः ॥३७। द्रोणहंतारमुग्रेषुं स
साराभिमुखो रणे ॥ तं पृष्ठतोऽभ्ययात्तूर्णं शैनेयो वितुदञ्छरैः ।३८। वारणं जघनोपांते विषाणाभ्यामिव द्विपः । स भारत म ॥१५८॥
हानासीद्योधानां सुमहात्मनां ॥३९॥

४० । ४१ । ४२ । ४३ । ४४ । ४५ । ४६ । ४७ । ४८ । ४९ । ५० । ५१ ॥

कर्णपार्षतयोर्मध्ये त्वदीयानां महारणे ॥ न पांडवानां नास्माकं योधः कश्चित्पराङ्मुखः ॥४०। प्रत्यदृश्यत ततः कर्णः
पांचालांस्त्वरितो ययौ ॥ तस्मिन् क्षणे नरश्रेष्ठ गजवाजिजनक्षयः ।४१। प्रादुरासीदुभयतो राजन्मध्यगतेऽहनि ॥ पंचा
लास्तु महाराज त्वरिता विजिगीषवः ।४२। ते सर्वेऽभ्यद्रवन्कर्णं पतत्रिण इव द्रुमं । तांस्तथाधिरथिः क्रुद्धो यतमानान्मनस्वि
नः ।४३। विचिन्वन्निव बाणौघैः समासादयदग्रगान् । व्याघ्रकेतुं सुशर्माणं चित्रं चोग्रायुधं जयं ।४४। शुक्लं च
रोचमानं च सिंहसेनं च दुर्जयं । ते वीरा रथमार्गेण परिवव्रुर्नरोत्तमं ।४५। सृजंतं सायकान्क्रुद्धं कर्णमाहवशोभिनं
। युध्यमानांस्तु तान् शूरान् मनुजेंद्रः प्रतापवान् ।४६। अष्टाभिरष्टौ राधेयोऽभ्यर्दयन्निशितैः शरैः ॥ अथापरान्महा
राज सूतपुत्रः प्रतापवान् ।४७। जघान बहुसाहस्रान्योद्धान्युद्धविशारदान् । जिष्णुं च जिष्णुकर्माणं देवापिं भद्रमे
व च ।४८। दंडं च राजन्समरे चित्रं चित्रायुधं हरिं ॥ सिंहकेतुं रोचमानं शलभं च महारथं ॥४९॥ निजघान सुसंक्रु
द्धश्चेदीनां च महारथान् । तेषामाददतः प्राणानासीदाधिरथेर्वपुः ।५०। शोणिताभ्युक्षितांगस्य रुद्रस्येवोर्जितं मह
त् । तत्र भारत कर्णेन मातंगास्ताडिता शरैः ॥५१॥

।कर्ण०टी०।
॥२४९॥

५२।५३।५४।५५।५६।५७।५८।५९॥

सर्वतोभ्यद्रवन्भीताः कुर्वंतो महदाकुलं। निपेतुरुर्व्यां समरे कर्णसायकताडिताः ।५२। कुर्वंतो विविधान्नादान्वज्र
नुन्नाइवाचलाः। गजवाजिमनुष्येभ्यश्च निपतद्भिः समंततः ।५३। रथैश्चाधिरथेर्मार्गे समास्तीर्यत मेदिनी। नैवं भीष्मे
ना चद्रोणेनान्येयुधि चतावकैः ।५४। चक्रुः स्मतादृशं कर्मयादृशं वै कृतं रणे। सूतपुत्रेण नागेषु हयेषु च रथेषु च
५५। नरेषु च महाजन् कृतं स्म कदनं महत्। मृगमध्ये यथा सिंहो दृश्यते निर्भरश्चयन् ।५६। पंचालानां तथा मध्ये
कर्णोचरदभीतवत्। यथा मृगगणांस्त्रस्तान्सिंहो द्रावयते दिशः ।५७। पंचालानां रथव्रातान् कर्णो व्यद्राव
यत्तथा। सिंहास्यं च यथा प्राप्य न जीवंति मृगाः क्वचित्। ५८। तथा कर्णमनुप्राप्य न जिजीवुर्महारथाः। वैश्वा
नरं यथा प्राप्य प्रतिदह्यंति वै जनाः ॥५९। कर्णाग्निना वने नहृद्यथा भारत संजयाः। कर्णेन चेदिकेकेयपांचालेषु च भा
रत ।६०। विश्राव्य नाम निहता बहवः शूर संमताः। समचासीन्मतीन्राजन्दृष्ट्वा कर्णस्य विक्रमं ।६१। नैकोप्याधिरथे ॥२४९॥
जीवन्मांचाद्यो मोक्ष्यते युधि। पांचालान्व्यधमत्संख्ये सूतपुत्रः पुनः पुनः ।६२। पंचालानयनिघ्नंतं कर्णं दृष्ट्वा महा
रणे। अभ्यधावत्सुसंक्रुद्धो धर्मराजो युधिष्ठिरः ।६३॥

।६४।६५।६६।६७॥ ६८।६९।७०।७२।७५।७६।७७।७८॥

धृष्टद्युम्नश्च राधेयं द्रौपदेयाश्च मारिष। परिवव्रुरमित्रघ्नं शतशश्चापरे जनाः ।६४। शिखंडी सहदेवश्च नकु
लो नाकुलिस्तथा। जनमेजयः शिनेर्नप्ता बहवश्च प्रभद्रकाः ।६५। एते पुरोगमा भूत्वा धृष्टद्युम्नश्च संयुगे। कर्णमस्य
तमिषुस्त्रैर्विरेजुरमितौजसः ॥६६। तांस्तत्राधिरथिः संख्ये चेदिपांचालपांडवान्॥ एको बहूनभ्यपतद्गरुत्मान्पन्न
गानिव ।६७। तैः कर्णस्याभवद्युद्धं घोररूपं विशांपते॥ नादृग्यादृक् पुरा दृत्तं देवानां दानवैः सह। ६८। सर्वतोभ्य
हन्क्रुद्धोपमदंडनिभैः शरैः। बाह्लीकान्केकयान्मात्स्यान्वासात्यान्मद्रसैंधवान्। ६९। एकः संख्ये महेष्वासो यो
धयन्बह्वशोभत। तत्र मर्मसु भीमेन नाराचैस्ताडिता गजाः ॥७०। प्रपतंतो हतारोहाः कंपयंति स्म मेदिनीं। वा
जिनश्च हतारोहाः पत्तयश्च गतासवः ।७१। शेरते युधि भिन्नाश्च वमंतो रुधिरं बहु। सहस्रशश्च रथिनः पातिताः पति
तायुधाः ॥७२॥ तेस्तनाः समदृश्यंत भीमभीता गतासवः। रथिभिः साश्विभिः सादिभिः सूतैः पादातैर्वाजिभिर्गजैः
।७३। भीमसेनशरैश्छिन्नैराछन्ना वसुधाभवत्। नस्तंभितमिवातिष्ठद्भीमसेनभयार्दितं ।७४। दुर्योधनबलं सर्वं
निरुत्साहं कृतव्रणं। निश्चेष्टं तुमुलं दीनं बभौ तस्मिन्महारणे ।७५॥

प्रसन्नसलिलेकालेयथास्यात्सागरोनृप। तद्वत्तवबलंतद्वैनिश्चलंसमवस्थितं। ७६। मन्युवीर्यबलोपेतंदर्पात्प्रत्य
वरोपितं। अन्नवन्नवपुत्रस्यतत्सैन्यंनिष्प्रभंतदा। ७७। तद्बलंभरतश्रेष्ठवध्यमानंपरस्परं रुधिरौघपरिक्लिन्नंरु
धिरार्द्रंबभूवह। ७८। जगामभरतश्रेष्ठवध्यमानंपरस्परं। सूतपुत्रोरणेक्रुद्धः पांडवानामनीकिनीं। ७९। भीम
सेनकुरूंश्चापिद्रावयंतौविरेजतुः। वर्तमानेतथारौद्रसंग्रामेद्भुतदर्शने। ८०। निहत्यपृतनामध्येसंसप्तकगणान्ब
हून्। अर्जुनोजयतांश्रेष्ठोवासुदेवमथाब्रवीत्। ८१। प्रभग्नंबलमेतद्धियोत्स्यमानंजनार्दन। एतेद्रवंतिसगणाः
संसप्तकमहारथाः। ८२। अर्जुनोजयतांश्रेष्ठोवासुदेवमथाब्रवीत्। ८२। प्रभग्नंबलसेनश्चिपारयंतोमद्बाणा
न्सिंहशब्दंमृगाइव। दीर्यतेचमहत्सैन्यंसृंजयानांमहारणे। ८३। हस्तिकक्षोह्यसौकृष्णकेतुःकर्णस्यधीमतः
दृश्यतेराजसैन्यस्यमध्येविचरतोमुदा।।८४।।

नचकर्णंरणेशक्ताजेतुमन्येमहारथाः।।जानीतेहिभवान्कर्णंवीर्यवंतंपराक्रमैः। ८। तत्रयाहियतःकर्णोद्रावयत्येष
नोबलं।। वर्जयित्वारणेयाहिसूतपुत्रंमहारथं। ८६। एतन्मेरोचतेकृष्णयथावानवरोचते। एतछ्रुत्वावचस्तस्यगोविं
दःप्रहसन्निव।। ८७। अब्रवीदर्जुनंतूर्णंकौरवान्जहिपांडव।।ततस्तवमहासैन्यंगोविंदप्रेरिताहयाः। ८८। हंसव
र्णाःप्रविविशुर्वहंतःकृष्णपांडवौ। केशवप्रेरितैरश्वैःश्वेतैःकांचनभूषणैः। ८९। प्रविशद्भिस्तवबलंचतुर्दिशम
भिद्यत।।मेघस्तनितनिर्घोषःसरथोवानरध्वजः। चलत्पताकस्तांसेनांविमानंद्यामिवाविशत्।।तौविदार्यमहासेनां
प्रविष्टौकेशवार्जुनौ। ९१। क्रुद्धौसंरंभरक्ताक्षौव्यभ्राजेतांमहाद्युती। युद्धशौंडौसमाहूतावागतौतौरणाध्वरं। ९२।
यज्वभिर्विधिनाहूतौमखेदेवाविवाश्विनौ। क्रुद्धौतौतुनरव्याघ्रौवेगवंतौबभूवतुः। ९३। तलशब्देनरुषितौयथाना
गौमहावने। विगाह्यतुरथानीकमश्वसंघांश्चफाल्गुनः। ९४।। व्यचरत्पृतनामध्येपाशहस्तइवांतकः। तंदृष्ट्वायु
धिविक्रांतंसेनायांतवभारत।। ९५। संसप्तकगणान्भूयःपुत्रस्तेसमचूचदत्। ततोरथसहस्रेणद्विरदानांत्रिभिः
शतैः। ९६।

९७॥९८॥९९॥१००॥२०१॥२०२॥२०३॥२०४॥२०५॥२०६॥२०७॥२०८॥

चतुर्दशसहस्रैस्तुतुरगाणांमहाहवे॥द्वाभ्यांशतसहस्राभ्यांपदातीनांचधन्विनां॥९७॥शराणांलक्षलक्षाणांविरि
तानांसमंततः॥अभ्यवर्त्तंतकौंतेयंछादयंतोमहारथाः॥९८॥शरवर्षैर्महाराजसर्वतःपांडुनंदनं॥सच्छाद्यमानःस
मरेशातैःपरबलार्द्दन॥९९॥दर्शयन्रौद्रमात्मानंपाशहस्तइवांतकः॥निघ्नंसंसप्तकान्पार्थःप्रेक्षणीयतरोभवत्॥२००
ततोविद्युत्प्रभैर्बाणैःकार्त्तस्वरविभूषितैः॥निरंतरमिवाकाशमासीछन्नंकिरीटिना॥२०१॥किरीटिभुजनिर्मुक्तैःसं
पतद्भिर्महाशरैः॥समाछन्नंबभौसर्वंकाद्रवेयैरिवप्रभो॥२॥रुक्मपुंखान्प्रसन्नाग्रांछरान्सन्नतपर्वणः॥अवासृजद
मेयात्मादिक्षुसर्वासुपांडवः॥३॥महीवियद्दिशःसर्वाःसमुद्रागिरयोपिवा॥स्फुटंनीतिजतुःपार्थस्यतलनिःस्वनात्
॥४॥हत्वादशसहस्राणिपार्थिवानांमहारथः॥संसप्तकानांकौंतेयःप्रत्यक्षंत्वरितोभ्ययात्॥५॥प्रत्यक्षंचसमासा
द्यपार्थःकांबोजरक्षितं प्रममाथबलाद्बाणैर्दानवानिववासवः॥६॥प्रचिछेदाशुभल्लैनद्विषतामाततायिनां॥शा
स्त्रेपाणींस्तथाबाहूंस्तथापिचशिरांस्युत॥७॥अंगांगावयवैश्छिन्नैर्व्यायुधास्तेपतन्भुवि॥विष्वग्वातानिसंभग्नावहु
शाखाइवद्रुमाः॥८॥ ॥१५२॥

२०९॥२१०॥२११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

हस्त्यश्वरथपत्तीनांव्रातान्निघ्नंतमर्जुनं।सुदक्षिणादवरजःशरवृष्ट्याभ्यवीवृषत्।९।तस्यास्यतोर्द्धचंद्राभ्यांबा
हूपरिघसन्निभौ।पूर्णचंद्राभवक्त्रंचक्षुरेणाभ्यहरच्छिरः।१०।सपपाततनतोवाहःस्वलोहितपरिस्रवः।मनःशि
लागिरेःशृंगंवज्रेणेवविदारितं।११।सुदक्षिणादवरजंकांबोजंददृशुर्हतं।प्रांशुंकमलपत्राक्षमत्यर्थप्रियदर्शनं
१२।कांचनस्तंभसदृशंभिन्नंहेमगिरिंयथा।ततोभवत्पुनर्युद्धंघोरमत्यर्थमद्भुतं।।१३।नानावस्थाश्चयोधानां
बभूवुस्तत्रयुध्यतां।।एकेषुनिहतैरश्वैःकांबोजैर्यवनैःशकैः।१४।शोणितांक्तैस्तदारक्तंसर्वमासीद्विशांपते
।रथैर्हताश्वसूतैश्चहतारोहैश्चवाजिभिः।१५।द्विरदैश्चहतारोहैर्महामात्रैर्हतद्विपैः।अन्योन्येनमहाराजकृ
तोघोरोजनक्षयः।१६।तस्मिन्प्रपक्षेपक्षेचनिहतेसव्यसाचिना।अर्जुनंजयतांश्रेष्ठंत्वरितोद्रौणिरभ्ययात्।१७।
विधुन्वानोमहच्चापंकार्त्तस्वरविभूषितं।आददानःशरान्घोरान्स्वरश्मीनिवभास्करः।१८।क्रोधामर्षविवृत्तास्योलो
हिताक्षोवभौबली।अंतकालेयथाक्रुद्धोमृत्युःकिंकरदंडभृत्।१९।ततःप्रासृजदुग्राणिशरवर्षाणिसंघशः
तैर्विसृष्टैर्महाराजव्यद्रवत्पांडवीचमूः।२०

सदृष्ट्वैवतुदाशार्हस्यंदनस्थंविशांपते ॥ पुनःप्रासृजदुग्राणिशरवर्षाणिमारिष । २१ । तैःपतद्भिर्महाराजद्रौणिमुक्तैः
समंततः । संछादितौरथस्थौतावुभौकृष्णधनंजयौ । २२ । ततःशरशतैस्तीक्ष्णैरश्वत्थामाप्रतापवान् । निश्चे
ष्टौतावुभौयुद्धेकृत्वामाधवपांडवौ ॥ २३ । हाहाकृतमभूत्सर्वंस्थावरंजंगमंतथा । चराचरस्यगोप्तारौदृष्ट्वासंछादितौ
शरैः । २४ । सिद्धचारणसंघाश्चसंपेतुस्तेसमंततः । चिंतयंतोभवेदद्यलोकानांस्वस्त्यपीतिच । २५ । नमयाताद्दृशोराज
न्दृष्टपूर्वःपराक्रमः ॥ संग्रामेयादृशोद्रौणेःकृष्णौसंछादयिष्यतः । २६ । द्रौणेस्तुधनुषःशब्दमहितत्रासनंरणे । अ
श्रौषंबहुशोराजन्सिंहस्येवनिनदोयथा ॥ २७ । ज्याचास्यचरतोयुद्धेसव्यदक्षिणमस्यतः । विद्युदंबुदमध्यस्थाभ्राजमा
नेवसाभवत् । २८ । सतथाक्षिप्रकारीचदृढहस्तश्चपांडवः । प्रमोहंपरमंगत्वाप्रैक्षततंद्रोणजंततः । २९ । विक्रमंवि
हितंमेनेआत्मनःसमहात्मना ॥ तस्यास्यसमरेराजनवपुरासीत्सुदुर्दृशं ॥ ३० ॥ द्रौणिपांडवयोरेवंवर्तमानेमहा
रणे ॥ वर्द्धमानेचराजेंद्रद्रोणपुत्रेमहाबलं । ३१ । हीयमानेचकौंतेयेकृष्णंरोषःसमाविशत् । सरोषान्निःश्वसन्राजन्नि
र्दहन्निवचक्षुषा । ३२ ॥ । १५२ ।

द्रौणिंह्यपश्यत्संग्रामेफाल्गुनंचमुहुर्मुहुः ॥ ततःक्रुद्धोब्रवीत्कृष्णःपार्थंसप्रणयंतदा । ३३ । अत्यद्भुतमिदंपार्थतवपश्या
मिसंयुगे । अतिशेतेहियत्रत्वांद्रोणपुत्रोद्यभारत । ३४ । कच्चिद्वीर्यंयथापूर्वंभुजयोर्वाबलंतव । कच्चित्तेगांडीवंहस्तेर
थेतिष्ठसिचार्जुन । ३५ । कच्चित्कुशलिनौबाहूमुष्टिर्वानव्यशीर्यत । उदीर्यमाणंहिरणेपश्यामिद्रौणिमाहवे । ३६ । गुरु
पुत्रइतिह्येनंमानयन्भरतर्षभ । उपेक्षांकुरुमापार्थनायंकालउपेक्षितुं । ३७ । एवमुक्तस्तुकृष्णेनगृह्यभल्लांश्चतुर्द
श । त्वरमाणस्त्वराकालेद्रौणेर्धनुरथाच्छिनत् । ३८ । ध्वजंछत्रंपताकाश्चरथंशक्तिंगदांतथा । जत्रुदेशेचसुभृशंश
वत्सदंतैरताडयत् । ३९ । समूर्छांपरमांगत्वाध्वजयष्टिंसमाश्रितः । तंविसंज्ञंमहाराजशत्रुणाभृशपीडितं । ४० ।
अपोवाहरणात्सूतोरक्षमाणोधनंजयात् । एतस्मिन्नेवकालेचविजयःशत्रुतापनः । ४१ । न्यहनत्तावकंसैन्यं
शतशोथसहस्रशः । पश्यतस्तस्यवीरस्यतवपुत्रस्यभारत ॥ ४२ । एवमेषक्षयोवृत्तस्तावकानांपरैःसह । क्रूरोवि
शासनोघोरोराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ४३ । संसप्तकांश्चकौंतेयःकुरूंश्चापिवृकोदरः ॥ वसुषेणश्चपांचालान्कृत्स्नेनन्य
धमद्रणे । ४४ ॥

४५ । ७६ ॥ ।इतिश्रीकर्णपर्वणिटीकायांसप्तपंचाशत्तमोध्यायः॥५७॥ ।दुर्योधनः १।२।३।४।५।६।७॥

वर्त्तमानेतथाभैद्रेराजन्वीरवरक्षये॥उत्थितास्नगणेयानिकबंधानिसमंततः॥४५ युधिष्ठिरोपिसंग्रामेप्रहारैर्गाढवेदन
॥क्रोशमात्रमपक्रम्यतस्थौभारतसत्तम।७६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसप्तपंचाशत्तमोध्यायः॥ संज
यउवाच॥ दुर्योधनस्ततःकर्णमुपेत्यभरतर्षभ॥अब्रवीन्मद्रराजंचतथैवान्यांश्चपार्थिवान्।१।यदृच्छयेतत्संप्रा
प्तंस्वर्गद्वारमपावृतं। सुखिनःक्षत्रियाःकर्णलभंतेयुद्धमीदृशं॥२।सदृशैःक्षत्रियैःशूरैःशूराणांयुध्यतांयुधि।इष्टं
भवतिराधेयतदिदंसमुपस्थितं।३।हत्वाचपांडवान्युद्धेस्फीतामुर्वीमवाप्स्यथ। निहतावापरैर्युद्धेवीरलोकमवाप्स्य
थ।४।दुर्योधनस्यतच्छ्रुत्वावचनंक्षत्रियर्षभाः।तद्धनादानुदन्क्रोशन्वादित्राणिचसर्वशः।५।ततःप्रमुदितेतस्मि
न्दुर्योधनबलेतदा। हर्षयंस्तावकान्योधान्द्रौणिर्वचनमब्रवीत्।६।प्रत्यक्षंसर्वसैन्यानांभवतांचापिपश्यतां
॥न्यस्तशस्त्रोममपिताधृष्टद्युम्नेनपातितः।७।सतेनाहममर्षेणमित्रार्थेचापिपार्थिवाः।सत्यंवःप्रतिजानामितद्वा
क्यंमेनिबोधत।८।धृष्टद्युम्नमहत्वाहंनविमोक्ष्यामिदंशनं॥अनृतायांप्रतिज्ञायांनाहंस्वर्गमवाप्नुयां।९। ॥२५३॥

।८।९।

१०।पांडवाःअपिकौरवानप्यद्रवंतिशेषः।११।कालेयुगांतःमहाप्रलयः।१२।१३।स्वकर्मणाभिमुख्येनप्रहारसह

अर्जुनोवाचभीमसेनश्चयोधोयोरक्षिताररणे।धृष्टद्युम्नस्यतंसंख्येनिहनिष्यामिसायकैः।१०।एवमुक्तेततःसर्वास
हिताभारतीचमूः।अभ्यद्रवन्कौंतेयांस्तथातेचापिपांडवाः।११।ससन्निपातोरथयूथपानांबभूवराजन्नतिभीम
रूपः।जनक्षयःकालयुगांतकल्पःप्रावर्त्ततायैकुरुसृंजयानां।१२।तत प्रवृत्तेयुधिसंप्रहारेभूतानिसर्वाणिसदै
वतानि।आसन्समेतानिमहाप्सरोभिर्दिदृक्षमाणानिनरप्रवीरान्।१३।दिव्यैश्चमाल्यैर्विविधैश्चगंधैर्दिव्यैश्चर
त्नैर्विविधैर्नरास्यान्॥रणेस्वकर्मद्विहतःप्रवीरानवाकिरन्नप्सरसःप्रहृष्टाः।१४।स–मीरणस्तांश्चनिषेव्यगंधा
न्सिषेवसर्वानपियोधमुख्यान्॥निषेव्यमानास्त्वनिलेनयोधाःपरस्परंघ्नाधरणीनिपेतुः।१५।सादिव्यमाल्यैरव
कीर्यमाणाःसुवर्णपुंखैश्चशरैर्विचित्रैः।नक्षत्रसंघैरिवचित्रिताद्यौःक्षितिर्बभौयोधवरैर्विचित्रा।१६।ततोंतरि
क्षादपिसाधुवादैर्वादित्रघोषैःसमुदीर्यमाणैः।ज्याघोषनेमिस्वननादचित्रःसमाकुलःसोभवत्संप्रहारः।१७॥इ
तिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअष्टपंचाशत्तमोध्यायः।५८। मादिबुद्धहतोनिर्वीहून्।१४।समीरणःसिषेवेत्यन्वयः प

रस्परंतिघ्नंति। परस्परेमारितानित्यर्थः। २५।२६।२७। इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० अष्टपंचाशत्तमोध्यायः।५८।।

संजयउवाच।। एवमेषमहानासीत्संग्रामःपृथिवीक्षिताम्। क्रुद्धेर्जुनेतथाकर्णेभीमसेनेचपांडवे।१। द्रोणपुत्रंप
राजित्यजित्वाचान्यान्महारथान्। अब्रवीदर्जुनोराजन्वासुदेवमिदंवचः।२। पश्यकृष्णमहाबाहोद्रवतांपांडवीं
चमूं। कर्णपश्यचसंग्रामेकालयंतंमहारथान्।३। नचपश्यामिदाशार्हधर्मराजंयुधिष्ठिरं। नापिकेतुर्युधांश्रेष्ठ
धर्मराजस्यदृश्यते।४। त्रिभागश्चावशिष्टोयंदिवसस्यजनार्दन।।नचमांधार्तराष्ट्रेषुकश्चिद्यातिसंयुगे।५
तस्मात्त्वंमत्प्रियंकुर्वन्याहियत्रयुधिष्ठिरः। दृष्ट्वाकुशलिनंयुद्धेधर्मपुत्रंसहानुजं।६। पुनर्योधास्मिवार्ष्णेयशत्रु
भिःसहसंयुगे। ततःप्रायाद्रथेनाशुबीभत्सोर्वचनाद्धरिः।।७। यतोयुधिष्ठिरोराजासृंजयाश्चमहारथाः। अयुध्यन्
तावकैःसार्द्धंमृत्युंकृत्वानिवर्तनं।८। ततःसंग्रामभूमिंतांवर्त्तमानेजनक्षये। अवेक्ष्यमाणोगोविंदःसव्यसाचि
नमब्रवीत्।।९।। पश्यपार्थमहारौद्रोवर्त्ततेभरतक्षयः। पृथिव्यांक्षत्रियाणांवैदुर्योधनकृतेमहान्।१०। पश्यभार
तचापानिरुक्मपृष्ठानिधन्विनाम्। मृतानामपिविद्धानिकलापांश्चमहाधनान्।११।

।१।२।३।४।५।६।७।८।९।१०।११।

१२।१३।१४।१५।१६।१७।१८।१९।२०।

जातरूपमयैःपुंखैःशरांश्चानतपर्वणः।।तैलधौतांश्चनाराचान्निर्मुक्तानिवपन्नगानिव।१२। हस्तिदंतत्सरून्ख
ड्गान्जातरूपपरिष्कृतान्।।वर्माणिचापविद्धानिरुक्मगर्भाणिभारत।१३। सुवर्णविकृतान्प्रासान्शक्तीःकनकभू
षणाः। जांबूनदमयैःपट्टैर्बद्धाश्चविपुलागदाः।१४। जातरूपमयीःऋष्टीःपट्टिशान्हेमभूषणान्। दंडैःकनकचित्रैश्च
विप्रविद्धान्परश्वधान्।१५। अयःकुंतांश्चपतितान्मुसलानिगुरूणिच। शतघ्नीःपश्यचित्राश्चविपुलान्परिघांस्त
था।१६। चक्राणिचाप्यविद्धानितोमरांश्चमहारणे।।नानाविधानिशस्त्राणिप्रगृह्यजयगृद्धिनः।१७। जीवंतइव
दृश्यंतेगतसत्वास्तरस्विनः। गदाविमथितैर्गात्रैर्मुद्गरालैर्भिन्नमस्तकान्।।१८। गजवाजिरथक्षुण्णान्पश्ययोधा
न्सहस्रशः। मनुष्यहयनागानांशरशक्त्यष्टिपट्टिशैः।१९। परिघैरायसैर्घोरैरपस्कांतैःपरस्वधैः। शरीरैर्ब
हुभिश्छिन्नैशोणितौघपरिप्लुतैः।२०। गतासुभिरमित्रघ्नसंवृतारणभूमयः।। बाहुभिश्चंदनादिग्धैःसांगदैर्हे
मभूषितैः।२१। सतलैत्रैःसकेयूरैर्भातिभारतमेदिनी। सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्चविप्रविद्धैरलंकृतैः।२२।

।२१।२२।

चासार

। कर्ण० टी० २३ । २४ । किंकिणिनः किंकिणीमंतः व्रीह्यादिनिः । २५ । २६ । प्रकीर्णकान् चामरान् । प्रकीर्णकंचामरेनातुरंगमेइति
।१५५। हस्तिहस्तोपमैः छिन्नैरुरुभिश्चतरस्विनां । बद्धचूडामणिवरैः शिरोभिश्चसकुंडलैः । २३ । पतितैरृषभाक्षाणांविरा
जतिवसुंधरा ।। कबंधैः शोणितादिग्धैश्छिन्नगात्रशिरोधरैः । २४ । भूर्भातिभारतश्रेष्ठशांतार्चिभिरिवाग्निभिः ।
रथांश्चबहुधाभग्नान्हेमकिंकिणिनः शुभान् । २५ । वाजिनश्चहतान्पश्यनिष्कीर्णान्त्रान्शराहतान् । अनुकर्षा
नुपासंगान्पताकाविविधध्वजान् । २६ । रथिनांचमहाशंखान्पांडुरांश्चप्रकीर्णकान् ।। निरस्तजिह्वान्मातंगा
न्शयानान्पर्वतोपमान् । २७ । वैजयंतीविचित्रांश्चहतांश्चगजवाजिनः । वारणानांपरिस्तोमांस्तथैवाजिनकंबलान्
२८ ।। विपाटितविचित्रांश्चरूप्यचित्रान्कुथांकुशान् । भिंनाश्चबहुधाघंटामहद्भिः पतितैर्गजैः । २९ । वैडूर्यदंडांश्च
शुभान्पतितानंकुशान्भुवि । बद्धाः सादिभुजाग्रेषुसुवर्णविकृताः कशाः ।। ३० । विचित्रमणिचित्रांश्चजातरूप
परिष्कृतान् ।। अश्वास्तरपरिस्तोमान्रांकवान्पतितान्भुवि । चूडामणीन्नरेंद्राणांविचित्राः कांचनस्रजः । छत्रा ।।१५५।।
णिचापविद्धानिचामरव्यजनानिच । ३२ । चंद्रनक्षत्रभासैश्चवदनैश्चारुकुंडलैः । क्लृप्तश्मश्रुभिरत्यर्थंवीराणांसमलं
कृतैः ।। ३३ ।।
मेदिनी । २७ । २८ । २९ । ३० । ३१ । ३२ । ३३

३४ ।। ३५ ।। ३६ ।। ३७ ।। ३८ ।। ३९ ।। ४० ।। ४१ ।। ४२ ।। ४३ ।। ४४ ।। ४५ ।।

वदनैः पद्मसंछन्नांमहींशोणितकर्दमां । सजीवांश्चापरान्पश्यकूजमानान्समंततः ।। ३४ । उपास्यमानान्बहुशो
न्यस्तशस्त्रैर्विशांपते ।। ज्ञातिभिः सहितांस्तत्ररोदमानैर्मुहुर्मुहुः ।। ३५ ।। उत्क्रांतान्यपरान्योधांश्छादयित्वानरस्वि
नः ।। पुनर्युद्धायगच्छंतिजयगृद्धाः प्रमन्यवः ।। ३६ ।। अपरेतत्रतत्रैवपरिधावंतिमानवः ।। ज्ञातिभिः पातितैः शूरै
र्याच्यमानास्तथोदकं ।। ३७ ।। जलार्थंचगताकेचिन्निः प्राणाबहवोर्जुन ।। सन्निवृत्ताश्चतेशूरास्तान्दृष्ट्वाविचेतसः ।
३८ ।। जलंत्यक्त्वाप्रधावंतिक्रोशमानाः परस्परं ।। जलंपीत्वामृतान्पश्यपिबंतोन्यांश्चमारिष ।। ३९ ।। परित्यज्यप्रिया
न्न्येबांधवान्बांधवप्रियाः ।। व्युत्क्रांताः समदृश्यंततत्रतत्रमहारणे ।। ४० ।। तथापरान्नरश्रेष्ठसंदष्टौष्ठपुटान्पुनः
।। भ्रुकुटीकुटिलैर्वक्त्रैः प्रेक्षमाणान्समंततः ।। ४१ ।। एवंब्रुवंस्तदाकृष्णोययौयत्रयुधिष्ठिरः । अर्जुनश्चापिनृपते
र्दर्शनार्थंमहारथेः ।। ४२ ।। याहियाहीतिगोविंदंमुहुर्मुहुरचोदयत् । तांयुद्धभूमिंपार्थस्यदर्शयित्वाचमाधवः । ४३
त्वरमाणस्ततः कृष्णः पार्थमाहशनैरिदं । पश्यपांडवराजानमुपयातांश्चपार्थिवान् ।। ४४ ।। कर्णंपश्यमहारंगेज्व
लंतमिवपावकं ।। असौभीमोमहेष्वासः सन्निवृत्तोरणंप्रति ।। ४५ ।।

।४७।४८।४९।५०।५१।५२।। इति श्रीकर्णपर्वणि टी० ।। एकोनषष्टितमोऽध्यायः ।५९।।

तमेते विनिवर्त्तंते धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ।। पांचालसंजयानां च पांडवानां च ये मुखं ।।४६।। निवृत्तेष्वथ पुनः पार्थैर्नृसंश
त्रुबलं महत् ।। कौरवान्द्रवतो ह्येष कर्णो रोधयतेऽर्जुन ।।४७।। श्वेतकप्रतिमो वेगे शक्रतुल्यपराक्रमः ।। असौ गच्छ
ति कौरव्य द्रौणिः शस्त्रभृतां वर ।।४८।। तमेव प्रद्रुतः संख्ये धृष्टद्युम्नो महारथः ।। अनुयाति संग्रामे हतान्यश्च
च संजयान् ।।४९।। सर्वमाहस्कु दुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ।। ततो राजन्महाघोरः प्रादुरासीन्महारणं ।।५०।। सिं
हनादरवाश्चैव प्रादुरासन्समागमे ।। उभयोः सेनयो राजन्मृत्युं कृत्वा निवर्त्तनं ।।५१।। एवमेषः क्षयो वृत्तः
पृथिव्यां पृथिवीपते ।। तावकानां परेषां च राजन्दुर्मन्त्रिते तव ।।५२।। ।। इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि
एकोनषष्टितमोऽध्यायः ।। ।। संजय उवाच ।। ।। ततः पुनः समाजग्मुरभीताः कुरुसंजयाः ।। युधिष्ठिरमुखाः पा
र्थाः वैकर्त्तनमुखा वयं ।।१।। ततः प्रववृते भीमः संग्रामो लोमहर्षणः ।। कर्णस्य पांडवानां च यमराष्ट्रविवर्द्धनः ।।२।। ।१५६।।
तस्मिन्प्रवृत्ते संग्रामे तुमुले शोणितोदके ।। संसप्तकेषु शूरेषु किंचिच्छिष्टेषु भारत ।।३।।
ततः पुनः समाजग्मुः ।१।२।३।।

।४।५।६।७।८।९।१०।११।१२।१३।१४।१५।।

धृष्टद्युम्नो महाराज सहितः सर्वराजभिः ।। कर्णमेवाभिदुद्राव पांडवाश्च महारथाः ।।४।। आगच्छमानांस्तान्संख्ये
प्रहृष्टान्विजयैषिणः ।। दधारैको रणे कर्णो जलौघानिव पर्वतः ।।५।। समासाद्य तु ते कर्णं व्यशीर्यंत महारथाः ।। य
थाचलं समासाद्य वार्योघाः सर्वतो दिशं ।।६।। तयोरासीन्महाराज संग्रामो लोमहर्षणः ।। धृष्टद्युम्नस्तु राधेयं शरेण
नतपर्वणा ।।७।। ताडयामास समरे तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ।। विजयं च धनुःश्रेष्ठं विधुन्वानो महारथः ।।८।। पार्ष
तस्य धनुश्छित्वा शरांश्चाशीविषोपमान् ।। ताडयामास संक्रुद्धः पार्षतं नवभिः शरैः ।।९।। ते वर्म हेमविकृतं भि
त्वा तस्य महात्मनः ।। शोणिताक्ता व्यराजंत शक्रगोपा इवानघ ।।१०।। तदपास्य धनुश्छिन्नं धृष्टद्युम्नो महारथः
।। अथान्यद्धनुरादाय शरांश्चाशीविषोपमान् ।।११।। कर्णं विव्याध सप्तत्या शरैः सन्नतपर्वभिः ।। तथैव राजन्क
र्णोपि पार्षतं शत्रुतापनं ।।१२।। छादयामास समरे शरैराशीविषोपमैः ।। द्रोणशत्रुर्महेष्वासो विव्याध निशितैः शरैः
।।१३।। तस्य कर्णो महाराज शरं कनकभूषणं ।। प्रेषयामास संक्रुद्धो मृत्युदंडमिवापरं ।।१४।। तमापतंतं सहसा घो
ररूपं विशांपते ।। चिच्छेद शतधा राजन् शैनेयः कृतहस्तवत् ।।१५।।

॥२६॥२७॥२८॥२९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

दृष्ट्वा विनिहतं बाणं शरैः कर्णो विशांपते ॥ सात्यकिं शरवर्षेण समंतात्पर्यवारयत् ॥ २६ ॥ विव्याधचैनं समरे नाराचैर्दशसप्तभिः ॥
तं प्रत्यविध्यच्छैनेयः शरैर्हेमपरिष्कृतैः ॥ १७ ॥ ततो युद्धं महाराज चक्षुःश्रोत्रभयानकं ॥ आसी
द्घोरं च चित्रं च प्रेक्षणीयं समंततः ॥ १८ ॥ सर्वेषां तत्र भूतानां लोमहर्षोभ्यजायत ॥ तद्दृष्ट्वा समरे कर्म कर्णशैनेययोर्नृ
प ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नंतरे द्रौणिरभ्यायात्सुमहाबलं ॥ पार्षतं शत्रुदमनं शत्रुवीर्यस्तनाशनं ॥ २० ॥ अभ्यभाषत संक्रु
द्धो द्रौणिः परपुरंजयः ॥ तिष्ठ तिष्ठाद्य ब्रह्मघ्न न मे जीवन्विमोक्ष्यसे ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वा सुभृशं वीरः शीघ्रकृन्निशितैः श
रैः ॥ पार्षतं छादयामास घोररूपैः सुतेजनैः ॥ २२ ॥ यतमानं परं शक्त्या यतमानो महारथः ॥ यथा हि समरे द्रोणः
पार्षतं वीक्ष्य मारिष ॥ २३ ॥ तथा द्रौणिररिं दृष्ट्वा पार्षतः परवीरहा ॥ नातिहृष्टमना भूत्वा मन्यते मृत्युमात्मनः
२४ ॥ स ज्ञात्वा समरे त्मानं शस्त्रेणावध्यमेव तु ॥ जवेनाभ्याययौ द्रौणिं कालः कालमिव क्षये ॥ २५ ॥ द्रौणिस्तु दृष्ट्वा
राजेंद्र धृष्टद्युम्नमवस्थितं ॥ क्रोधेन निःश्वसन्वीरः पार्षतं समुपाद्रवत् ॥ २६ ॥ तावन्योन्यं तु दृष्ट्वैव संरंभं जग्मतुः प
रं ॥ अथाब्रवीन्महाराज द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ॥ धृष्टद्युम्नं समीपस्थं त्वरमाणो विशांपते ॥ पांचालापसदाद्य त्वा प्रेषयिष्यामि
मृत्यवे ॥ २८ ॥ ॥१५७॥

२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥

पापं हि यत्त्वया कर्म घ्नता द्रोणं पुरा कृतं ॥ अद्य त्वां तप्स्यते तद्धै यथा न कुशलं तथा ॥ २९ ॥ अरक्ष्यमाणः पार्थेन यदि तिष्ठसि
संयुगे ॥ नापक्रामसि वा मूढ सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ ३० ॥ एवमुक्तः प्रत्युवाच धृष्टद्युम्नः प्रतापवान् ॥ धृष्टद्युम्न उवाच ॥
प्रतिवाक्यं स एवासिर्मामको दास्यते तव ॥ ३१ ॥ येनैव ते पितुर्दत्तं यतमानस्य संयुगे ॥ यदि तावन्मया द्रोणो निहतो ब्रा
ह्मणब्रुवः ॥ ३२ ॥ त्वामिदानीं कथं युद्धे न हनिष्यामि विक्रमात् ॥ एवमुक्त्वा महाराज सेनापतिरमर्षणः ॥ ३३ ॥ निशिते
नातिबाणेन द्रौणिं विव्याध पार्षतः ॥ ततो द्रौणिः सुसंक्रुद्धः शरैः सन्नतपर्वभिः ॥ ३४ ॥ आच्छादयद्दिशो राजन्धृ
ष्टद्युम्नस्य संयुगे ॥ नैवांतरिक्षं न दिशो नापि योधाः समंततः ॥ ३५ ॥ दृश्यंते वै महाराज शरैश्छन्नाः सहस्रशः ॥ तथै
व पार्षतो राजन्द्रौणिमाहवशोभिनं ॥ ३६ ॥ शरैः संछादयामास सूतपुत्रस्य पश्यतः ॥ राधेयोपि महाराज पांचालान्सह
पांडवैः ॥ ३७ ॥ द्रौपदेयान्युधामन्युं सात्यकिं च महारथं ॥ एकः संवारयामास प्रेक्षणीयः समंततः ॥ ३८ ॥ धृष्टद्युम्नस्तु
समरे द्रौणेश्चिच्छेद कार्मुकं ॥ तदपास्य धनुर्द्रौणिरन्यदादाय कार्मुकं ॥ ३९ ॥ वेगवान्समरे घोरं शरांश्चाशीविषोपमान्
॥ स पार्षतस्य राजेंद्र धनुः शक्तिं गदां ध्वजं ॥ ४० ॥

हयान्हत्वा रथे चैव निमेषाद्भरतर्षभ। स छिन्नधन्वा विरथो हताश्वो हतसारथिः॥ ७१॥ खड्गमादत्त विपुलं शतचन्द्रं च भानुमत्
द्रौणिस्तदपि राजेन्द्र भल्लैः क्षिप्रं महारथः॥ ७२॥ चिच्छेद समरे वीरः क्षिप्रहस्तो दृढायुधः॥ रथादनवरूढस्य तदद्भुतमिवाभ
वत्॥ ७३॥ धृष्टद्युम्नं हि विरथं हताश्वं छिन्नकार्मुकं॥ शरैश्च बहुधा विद्धमस्त्रैश्च शकलीकृतं॥ ७४॥ नाशकद्भरतश्रेष्ठ
यतमानो महारथः॥ तस्यान्तमिषुभी राजन्यदा द्रौणिर्न जग्मिवान्॥ ७५॥ अथ त्यक्त्वा धनुर्वीरः पार्षतं त्वरितोऽन्वगात्
॥ आसीदुत्प्लवतो वेगस्तस्य राजन्महात्मनः॥ ७६॥ गरुडस्येव पततो जिघृक्षोः पन्नगोत्तमं॥ एतस्मिन्नेव काले तु माध
वोऽर्जुनमब्रवीत्॥ ७७॥ पश्य पार्थ यथा द्रौणिः पार्षतस्य रथं प्रति॥ यत्नं करोति विपुलं हन्याच्चैनं न संशयः॥ ७८॥ तं मो
चय महाबाहो पार्षतं शत्रुकर्शन॥ द्रौणेरास्यमनुप्राप्तं मृत्योरास्यगतं यथा॥ ७९॥ एवमुक्त्वा महाराज वासुदेवः प्रता
पवान्॥ प्रेषयत्तुरगांस्तत्र यत्र द्रौणिर्व्यवस्थितः॥ ८०॥ ते हयाश्चन्द्रसंकाशाः केशवेन प्रचोदिताः॥ आपिबन्त इव व्योम
जग्मुर्द्रौणिरथं प्रति॥ ८१॥ दृष्ट्वायान्तौ महावीर्यावुभौ कृष्णधनंजयौ॥ धृष्टद्युम्नवधे यत्नं चक्रे राजन्महाबलः॥ ८२॥
विकृष्यमाणं दृष्ट्वैव धृष्टद्युम्नं नरेश्वर॥ शरांश्चिक्षेप वै पार्थो द्रौणिं प्रति महाबलः॥ ८३॥ ॥२५८॥

॥७१॥७२॥७३॥ ७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥

८४॥ ८५॥८६॥ ८७॥ ८८॥ ८९॥ ९०॥ ९१॥

ते शरा हेमविकृता गाण्डीवप्रेषिता भृशं॥ द्रौणिमासाद्य विविशुर्वल्मीकमिव पन्नगाः॥ ८४॥ स विद्धस्तैः शरैर्घोरैर्द्रोणपु
त्रः प्रतापवान्॥ उत्ससर्ज स समरे राजन्यांचाप्यमितौजसं॥ ८५॥ रथमारुरुहे वीरो धनंजयशरार्दितः॥ प्रगृह्य च धनुः
श्रेष्ठं पार्थं विव्याध सायकैः॥ ८६॥ एतस्मिन्नन्तरे वीरः सहदेवो जनाधिप॥ अपोवाह रथेनाजौ पार्षतं शत्रुतापनं॥ ८७
॥ अर्जुनोऽपि महाराज द्रौणिं विव्याध पत्रिभिः॥ तं द्रोणपुत्रः संक्रुद्धो बाह्वोरुरसि चार्पयत्॥ ८८॥ क्रोधितस्तु रणे पार्थो ना
राचं कालसंमितं॥ द्रोणपुत्राय चिक्षेप कालदण्डमिवापरं॥ ८९॥ ब्राह्मणस्यांसदेशे स निपपात महाद्युतिः। स विह्वलो
महाराज शरवेगेन संयुगे॥ ९०॥ निषसाद रथोपस्थे वैक्लव्यं च परं ययौ॥ ततः कर्णो महाराज व्याक्षिपद्विजयं धनुः॥ ९१
अर्जुनं समरे क्रुद्धः प्रेक्षमाणो मुहुर्मुहुः॥ द्वैरथं चापि पार्थेन कामयानो महारणे॥ ९२॥ विह्वलं तं तु वीक्ष्याथ द्रोणपु
त्रं च सारथिः॥ अपोवाह रथेनाजौ त्वरमाणो रणाजिरात्॥ ९३॥ अथोत्क्रुष्टं महाराज पाञ्चालैर्जितकाशिभिः॥ मो
क्षितं पार्षतं दृष्ट्वा द्रोणपुत्रं च पीडितं॥ ९४॥ वादित्राणि च दिव्यानि प्रावाद्यन्त सहस्रशः॥ सिंहनादांश्च चक्रुस्ते दृष्ट्वा सं
ख्ये तदद्भुतं॥ ९५॥

॥९२॥९३॥ ९४॥ ९५॥

६६॥ ॥६७॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० षष्टितमोध्यायः॥६०॥ ॥एतस्मिन्॥१॥२॥३॥४॥५॥नरोत्तमं वदान्यं॥ रजोत्र

एवंकृत्वाब्रवीत्पार्थोवासुदेवोर्जुनःधनंजयः॥ याहिसंसप्तकान्कृत्स्नकार्यमेतत्परंमम॥ ६६॥ ततःप्रयातोदाशार्हःकृत्वा
पांडवभाषितं॥रथेनातिपताकेनमनोमारुतरंहसा॥६७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिषष्टितमोध्यायः॥६०॥
संजयउवाच॥ ॥एतस्मिन्नंतरेकृष्णःपार्थंवचनमब्रवीत्॥दर्शयन्निवकौंतेयंधर्मराजंयुधिष्टिरं॥१॥ एषपांडवतेभ्राता
धार्त्तराष्ट्रैर्महाबलैः॥जिघांसुभिर्महेष्वासैर्द्रुतंपार्थानुसार्यते॥२॥तंचानुयातिसंरब्धाःपाचालायुद्धदुर्मदाः॥युधिष्टिरं
महात्मानंपरीप्संतोमहाबलाः॥३॥एषदुर्योधनःपार्थरथानीकेनदंशितः॥ राजासर्वस्यलोकस्यराजानमनुधावति॥४
जिघांसुःपुरुषव्याघ्रभ्रातृभिःसहितोबली॥आशीविषसमस्पर्शैःसर्वयुद्धविशारदैः॥५॥एतेजिघृक्षवोयांतिद्विपाश्व
रथपत्तयः॥युधिष्टिरंधार्त्तराष्ट्रारत्नोत्तममिवार्थिनः॥६॥पश्यसात्वतभीमाभ्यांनिरुद्धाधिष्टितांपुनः॥ जिहीर्षवो
मृतंदैत्याःशक्राग्निभ्यामिवासह्यत॥७॥ एतेबहुत्वात्त्वरितःपुनर्गच्छंतिपांडवं॥समुद्रमिववार्योघाःप्रावृट्कालेमहा
रथाः॥८॥नदंतःसिंहनादांश्चधमंतश्चापिवारिजान्॥ बलवंतोमहेष्वासाविधून्वंतोधनूंषिच॥९॥ ॥२५९॥

॥ममिति॥पाठेकांचनंदद्विउत्कृष्टानांमध्येत्कृत्तमं॥६॥जिहीर्षवोयुधिष्टिरंहर्तुमिच्छंतःनिरुद्धाःसंतोपिअर्थि

२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥ तस्ययुधिष्टिरस्यकर्मकर्तव्यंपराजयाख्यंएभिर्दुर्योधनादिभिःकृतंनिष्पादि

मृत्योर्मुखगतंमन्येकुंतीपुत्रंयुधिष्टिरं॥ हुतमग्नौचकौंतेयंदुर्योधनवशंगतं॥१०॥यथाविधमनीकंतुधार्त्तराष्ट्रस्य
पांडव॥नास्यशक्रोपिमुच्येतसंप्राप्तोबाणगोचरं॥११॥दुर्योधनस्यवीरस्यशरौघानुग्रवेगस्य॥संक्रुद्धस्यांतक
स्येवकोवेगंप्रसहेद्रणे॥१२॥दुर्योधनस्यवीरस्यद्रोणेःशारद्वतस्यच॥ कर्णस्यचेषुवेगोवैपर्वतानपिशातयेत्॥
१३॥कर्णेनचकृतोराजाविमुखःशत्रुतापनः॥बलवान्लघुहस्तश्चकृतीयुद्धविशारदः॥१४॥राधेयःपांडवश्रे
ष्टंशक्तःपीडयितुंरणे॥ सहितोधृतराष्ट्रस्यपुत्रैःशूरैर्महाबलैः॥२५॥तस्यैभिर्युधिमानस्यसंग्रामेशंसितात्मनः
॥अन्यैरपिचपार्थस्यकृतंकर्ममहारथैः॥१६॥उपवासकृशोराजाभृशंभरतसत्तमः॥ब्राह्मेबलेस्थितोह्येषनक्षा
त्रेहिबलेविभुः॥१७॥कर्णेनचाभियुक्तोयंभ्यतिःशत्रुतापनः॥संशयंसमनुःप्राप्तःपांडवोवैयुधिष्टिरः॥१८॥न
जीवतिमहाराजोमन्येपार्थयुधिष्टिरः॥यद्भीमसेनःसहतेसिंहनादममर्षणः॥१९॥ नर्दतांधार्त्तराष्ट्राणांपुनः
पुनररिंदमः॥धमतांश्चमहाशंखान्संयामेजितकाशिनां॥२०॥

भिःनं॥१६॥तत्रहेतुःब्राह्मेबलेक्षमायांक्षात्रबलेनिष्टुरत्वे॥१७॥१८॥१९॥२०॥

हतनाशयंतेतिकर्णश्चोदयतीतिसंबंधः ॥२१॥ स्थूणाकर्णः गंधर्वः तस्यास्त्रं स्थूणाकर्णं गांधर्वं ॥ इंद्रजालमयं तत

युधिष्ठिरं पांडवेयं हतेतिभरतर्षभ ॥ संचोदयत्यसौ कर्णो धार्त्तराष्ट्रान्महाबलान् ॥२१॥ स्थूणाकर्णेंद्रजालेन पार्थपा
शुपतेन च ॥ प्रच्छादयंति राजानं त्वस्त्रजालैर्महारथाः ॥२२॥ आतुरो हि कृतो राजा सन्निषण्णश्च भारत ॥ यथैनमनु
वर्त्तंते पांचालाः सह पांडवैः ॥२३॥ त्वरमाणास्त्वराकाले सर्वशस्त्रभृतांवराः मज्जंतमिव पाताले बलिनोप्युज्जि
हीर्षवः ॥२४॥ न केतुर्दृश्यते राज्ञः कर्णेन निहतः शरैः ॥ पश्यतोर्यमयोः पार्थ सात्यकेश्च शिखंडिनः ॥२५॥ धृष्टद्युम्न
स्य भीमस्य शतानीकस्य वा विभो ॥ पांचालानां च सर्वेषां चेदीनां चैव भारत ॥२६॥ एष कर्णो रणे पार्थ पांडवानाम
नीकिनीं ॥ शरैर्विध्वंसयति वै नलिनीमिव कुंजरः ॥२७॥ एते द्रवंति रथिनं त्वदीयाः पांडुनंदन ॥ पश्य पश्य यथा
पार्थ गच्छंत्येते महारथाः ॥२८॥ एते भारत मातंगाः कर्णेनाभिहताः शरैः ॥ आर्त्तनादान्विकुर्वाणा विद्रवंति दि
शो दश ॥२९॥ रथानां द्रवते वृंदमेतच्चैव समंततः ॥ द्राव्यमानं रणे पार्थ कर्णेनामित्रकर्षिणा ॥३०॥ ॥१६०॥

२२ ॥ निषेव्यश्चिकित्सकैराराध्यः संनिषण्णवापाठे इति वसन्नः ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥

हस्तिकक्षां केतुमितिसंबंधः ॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥ हस्तिकक्षां केतुमिति संबंधः ॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५

हस्तिकक्षां रणे पश्य चरंतीं तत्र तत्र ह ॥ रथस्थं सूतपुत्रस्य केतुं केतुमतां वर ॥३१॥ असौ धावति राधेयो भीमसेनर
थं प्रति ॥ किरन्शरांस्तथैव विनिघ्नंस्तव वाहिनीं ॥३२॥ एतान्पश्य च पांचालान्द्राव्यमाणान्महारथान् ॥ शक्रेणेव
यथा दैत्यान्हन्यमानान्महाहवे ॥३३॥ एष कर्णो रणे जित्वा पांचालान्पांडुसृंजयान् ॥ दिशो विप्रेक्षते सर्वास्त्वदर्थमि
ति मे मतिः ॥३४॥ यथा पार्थ धनुः श्रेष्ठं विकर्षन्साधु शोभते ॥ शत्रुं जित्वा यथा शक्रो देवसंघैः समावृतः ॥३५॥ एतेन
र्द्दंति कौरव्या दृष्ट्वा कर्णस्य विक्रमं ॥ त्रासयंते रणे द्रून् सृंजयांश्च समंततः ॥३६॥ एष संवलिना पांडुस्त्रासयित्वा महार
णे ॥ अभिभाषेत राधेयः सर्वसैन्यानि मानद ॥३७॥ अभिद्रवत भद्रं वो द्रुतं द्रवत कौरवाः ॥ यथा जीवन्न वः कश्चि
न्मुच्येत युधि सृंजयः ॥३८॥ तथा कुरुत संपन्ना वयं यास्याम पृष्ठतः ॥ एवमुक्त्वा गतो ह्येष पृष्ठतो विकिरञ्शरान् ॥३९॥
पश्य कर्णं रणे पार्थ श्वेतछत्रविराजितं ॥ उदयं पर्वतं यद्वच्छशांकेनाभिशोभितं ॥४०॥ पूर्णचंद्रनिकाशेन मूर्ध्निछत्रे
ण भारत ॥ ध्रियमाणेन समरे श्रीमच्छतशलाकिना ॥४१॥
३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥ छत्रेणोपलक्षितः ॥४१॥

एषत्वांप्रेक्षते कर्णः कटाक्षं विशांपते।। उत्तमंजवमास्थाय ध्रुवमेष्यति संयुगे।।७२।।पश्यपश्यहितं महाबाहो विधुन्वानं
महद्धनुः।।शरांश्चासीविषाकारान्विसृजंतं महारणे।।७३।।असौनिवृत्तो राधेयो दृश्यते वानरध्वजं।।पार्थयस्त्व
मरे पार्थत्वयासहपरंतप।।७४।।वधाय चात्मनोभ्येति दीपास्यं शलभोयथा।। कर्णमेकाकिनं दृष्ट्वा रथानीके
नभारत।।७५।।रिरक्षिषुः सुसंरब्धो धार्तराष्ट्रो निवर्तते।।सर्वैः सहैभिर्दुष्टात्मा वध्यतां च प्रयत्नतः।।७६।।त्व
याएकाकिनं दृष्ट्वा रथानीकेन भारत।। त्वयायशश्च राज्यं च सुखं चोत्तममिच्छता।।७७।।अहीनयोर्विक्रमतयो
र्युवयोर्वीक्ष्यमानयोः।।द्विवासुरे पार्थमृधे देवदानवयोरिव।।त्वां च दृष्ट्वा तिसंरब्धं कर्णं च भरतर्षभ।।७८।।अ
सौदुर्योधनः क्रुद्धोनोत्तरं प्रतिपद्यते।।आत्मानं च कृतात्मानं समीक्ष्य भरतर्षभ।।७९।।कृतागमं च राधेयं धर्मा
त्मनि युधिष्ठिरे।।प्रतिपद्यस्व कौंतेय प्राप्तकालमनंतरं।।८०।।आर्यां बुद्धिमतिं कृत्वा प्रत्येहि रथयूथपं।।पंच १६१
ह्येतानि मुख्यानि रथानां रथसत्तम।।८१।।

५२।।५३।।५४।।५५।।५६।।५७।।

शतान्यायांति समरे बलिनां तिग्मतेजसां।।पंचनागसहस्राणि द्विगुणा वाजिनस्तथा।।५२।।अभिसंहत्य कौंतेय पदातिप्रयु
तानि च।।अन्योन्यं रक्षितं वीर बलं त्वामभिवर्तते।।५३।।सूतपुत्रं महेष्वासं दर्शयात्मानमात्मना।।उत्तमं जवमास्थाय प्र
त्येहि भरतर्षभ।।५४।।असौ कर्णः सुसंरब्धः पंचालान्नपि धावति।।केतुमस्य हि पश्यामि धृष्टद्युम्नरथं प्रति।।५५।।
समुपेष्यति पांचालानिति मन्ये परंतप।।आचक्षे च प्रियं पार्थ विदं भरतर्षभ।।५६।।राजासौ कुशली श्रीमान्धर्मपु
त्रो युधिष्ठिरः।।असौ भीमो महाबाहुः सन्निवृत्तः चमूमुखे।।५७।।वृतः सृंजयसैन्येन शैनेयेन च भारत वध्यंत एते स
मरे कौरवा निशितैः शरैः।।५८।।भीमसेनेन कौंतेय पांचालैश्च महात्मभिः।।सेना हि धार्तराष्ट्रस्य विमुखा विद्रुता द्रु
ता।।५९।।विप्रधावंति वेगेन भीमस्याभिहता शरैः।।विपन्नसस्येव मही रुधिरेण समुक्षिता।।६०।।भारती भरतश्रे
ष्ठ सेना कृपणदर्शना।।विवृत्तं पश्य कौंतेय भीमसेनं युधांपतिं।।६१।।आसीविषमिव क्रुद्धं द्रावयंतं वरूथिनीं।।पीतर
क्तासितसिताः ताराश्चंद्रार्कमंडिताः।।६२।।

।।५८।।५९।।६०।।६१।।६२।।

।।१६२।। पताकाविप्रकार्यंते छत्राण्येतानि चार्जुन।। सौवर्णराजताश्चैव तेजसांश्च पृथग्विधाः।।६३।। केनचोत्तिनिपात्यंते ह
स्तपस्यं च प्रकीर्यंते।।रथेभ्यः प्रपतंत्येते रथिनो विगतासवः।।६४।।नानावर्णैर्हता बाणैः पंचालैरपलायिभिः।।निर्मु
नुष्या जाजानश्वान्नयांश्चैव धनंजय।।६५।।समाद्रवंति पांचाला धार्त्तराष्ट्रांस्तरस्विनः।।विमृद्नंति नरव्याघ्रा भीमसे
नबलाश्रयात्।।६६।। बलं परेषां दुर्धर्षास्त्यक्त्वा प्राणानरिंदम।।एते नदंत पांचाला धापयंति च वारिजान्।।६७।।
अभिद्रवंति चरणे मृद्नंतः सायकैः परान्।।पश्यस्वैषां च माहात्म्यं पांचालाद्विपराक्रमात्।।६८।।धार्त्तराष्ट्रान्विनिघ्नं
ति क्रुद्धा सिंहाइव द्रुमान्।।शस्त्रमाछिद्य शत्रूणां सायुधानां निरायुधाः।।६९।।तैनैवोनानमोघास्त्रान्निघ्नंति च
नदंति च।।शिरांस्येतानि पात्यंते शत्रूणां बाहवोपि च।।७०।।रथनागहयावीरायशस्यास्सर्वएव च।।सर्वतश्चाभि
पन्नैषा धार्त्तराष्ट्री महाचमूः।।७१।।पांचालैर्मानसादेत्य हंसैर्गंगेव वेगिनैः।।सुप्रष्यांच पराक्रांताः पांचालानां तिवार
णे।।७२।।कृपकर्णादयो वीरा ऋषभाणामिवर्षभाः।।भीमास्त्रेणासु निर्भग्नान्धार्त्तराष्ट्रान्महारथान्।।७३।। ।।१६२।।

।६९।।७०।।७१।।७२।।

धृष्टद्युम्नमुखा वीरा घ्नंति शत्रून्सहस्रशः।।पांचालेष्वभिभूतेषु द्विषद्भिरपभीर्नदन्।।७४।।शत्रुपक्षमवस्कंध शरानस
ति मारुतिः।।विषण्णभूयिष्ठतरा धार्त्तराष्ट्री महाचमूः।।७५।।रथाश्चैतस्क विवत्रस्ता भीमसेनेन यार्द्दिताः।।पत्रणी मे
न नाराचैर्भिन्ना नागाः पतंत्यमी।।७६।।वाज्रिवज्राहतानीव शिखराणि धराभृताम्।।भीमसेनस्य निर्विद्धा बाणैः
सन्नतपर्वभिः।।७७।।स्वान्यनीकानि मृद्नंतो द्रवंत्येते महागजाः।।अभिजानीहि भीमस्य सिंहनादं सुदुःसहं।।७८।।
नदतो दुर्जुनसंग्रामे वीरस्याजिन काशिनः।।एषनैषादिरभ्येति द्विपमुख्येन पांडव।।७९।।जिघांसुस्तोमरैः क्रुद्धोदं
डपाणिरिवांतकः।।सतोमरावस्य भुजौ छिन्नौ भीमेन गर्जतः।।८०।।तीक्ष्णैरग्निरविप्रख्यैर्नाराचैर्दशभिर्हतः
।।हत्वैनं पुनरैति नान्यान्महारिणः।।८१।।पश्यनीलांबुदनिभान्महामात्रैरधिष्ठितान्।।शक्तितोमरसंघातैर्विनि
घ्नंतं वृकोदरं।।८२।।सप्तसप्त च नागांस्तान्वैजयंतीश्च सध्वजाः।।निहत्य निशितैर्बाणैश्छिन्नाः पार्थाग्रिजाननेन।।८
३।।दशभिर्दशभिश्चैकोनाराचैर्निहतो गजः।।नचासौ धार्त्तराष्ट्राणां श्रूयते निनदस्तथा।।८४।।पुरंदरसमे क्रुद्धे नि
वृत्ते भरतर्षभ।।असौ हिण्यस्तथा तिस्रो धार्त्तराष्ट्रस्य संहताः।।८५।।क्रुद्धेन भीमसेनेन नरसिंहेन वारिताः।। संजय
उवाच।। ।।भीमसेनेन तत्कर्म कृतं दृष्ट्वा सुदुष्करं।।८६।।

कर्ण॰टी॰ ७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणि टी॰ एकषष्टित
२६२ अर्जुनोप्यथ मद्भिष्टानहितान्निशितैः शरैः॥ तेवध्यमानाः समरे संसप्तकगणाः प्रभो॥८७॥ प्रभग्नाः समरे भीता दिशो दश
महाबलाः॥ शक्रस्यातिथितां गत्वा विशोका ह्यभवंस्तदा॥८८॥ पार्थश्च पुरुषव्याघ्रः शरैः सन्नतपर्वभिः॥ जघान धार्त्तराष्ट्र
स्य चतुर्विधबलं चमूः॥८९॥ ॥इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकषष्टितमोध्यायः॥६१॥ धृतराष्ट्र उवाच॥ ॥निवृ
त्ते भीमसेने च पांडवे च युधिष्ठिरे॥ वध्यमाने बले चापि मामके पांडुसृंजयैः॥१॥ द्रवमाणे बलौघे च निराक्रंदे मुहुर्मु
हुः॥ किमकुर्वंत कुरवस्तन्ममाचक्ष्व संजय॥२॥ ॥संजय उवाच॥ ॥दृष्ट्वा भीमं महाबाहुं सूतपुत्रः प्रतापवान्॥
क्रोधरक्तेक्षणो राजन् भीमसेनमुपाद्रवत्॥३॥ तावकं च बलं दृष्ट्वा भीमसेनात्पराङ्मुखं॥ यत्नेन महता राजन् पर्यवस्था
त पयद्बली॥४॥ व्यवस्थाप्य महाबाहो तव पुत्रस्य वाहिनीं॥ प्रत्युद्ययौ तदा कर्णः पांडवान् युद्धदुर्मदान्॥५॥ प्रत्युद्ययुस्ते
राधेयं पांडवानां महारथाः॥ धुन्वानाः कार्मुकाण्याजौ विक्षिपंतश्च सायकान्॥६॥ भीमसेनः शिनेर्नप्ता शिखंडी जनमे
जयः॥ धृष्टद्युम्नश्च बलवान् सर्वे चापि प्रभद्रकाः॥७॥ ॥२६३॥
मोध्यायः॥६१॥ ॥निवृत्ते स्पष्टार्थः॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥

८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥
ता जिघांसंतो नरव्याघ्राः समंतात्तव वाहिनीं॥ अभ्यद्रवंत संक्रुद्धाः समरे जितकाशिनः॥८॥ तथैव तावका राजन् पांडवानाम
नीकिनीं॥ अभ्यद्रवंत त्वरिता जिघांसंतो महारथाः॥९॥ रथनागाश्वकलिलं पत्तिध्वजसमाकुलं॥ बभूव पुरुषव्याघ्र सैन्य
मद्भुतदर्शनं॥१०॥ शिखंडी च ययौ कर्णं धृष्टद्युम्नः सुतं तव॥ दुःशासनं महाराज महत्या सेनया वृतं॥११॥ नकुलं वृषसेनं तु ति
चित्रसेनं युधिष्ठिरः॥ उलूकं समरे राजन् सहदेवः समभ्ययात्॥१२॥ सात्यकिः शकुनिं चापि द्रौपदेयाश्च कौरवान्॥ अ
र्जुनं च रणे यत्तो द्रोणपुत्रो महारथः॥१३॥ युधामन्युं महेष्वासं गौतमोभ्यपतद्रणे॥ कृतवर्मा च बलवानुत्तमौजसमाद्र
वत्॥१४॥ भीमसेनः कुरून् सर्वान् पुत्रांश्च तव मारिष॥ सहानीकान्महाबाहुरेक एवन्यवारयत्॥१५॥ शिखंडी तु ततः
कर्णं विचरंतमभीतवत्॥ भीष्महंता महाराज वारयामास पत्रिभिः॥१६॥ प्रतिरुद्धस्ततः कर्णो रोषात्प्रस्फुरिताध
रः॥ शिखंडिनं त्रिभिर्बाणैर्भ्रुवोर्मध्येभ्यताडयत्॥१७॥ धारयंस्तु स तान्बाणान् शिखंडी बहुशोभत॥ राजतः पर्वतो य
द्वत्त्रिभिः शृंगैरिवोच्छ्रितैः॥१८॥ सोतिविद्धो महेष्वासः सूतपुत्रेण संयुगे॥ कर्णं विव्याध समरे नवत्या निशितैः शरैः॥१९॥

॥कर्ण॰टी॰॥ २०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

॥२६७॥

तस्यकर्णोहयान्हत्वासारथिंचत्रिभिः शरैः॥उन्ममाथध्वजंचास्यक्षुरप्रेणमहारथः॥२०॥हताश्वात्ततोयानादव
प्लुत्यमहारथः॥शक्तिंविक्षेपकर्णायसंक्रुद्धः शत्रुतापनः॥२१॥तांछित्वासमरेकर्णस्त्रिभिर्भारतसायकैः॥शि
खंडिनमथाविध्यन्नवभिर्निशितैश्शरैः॥२२॥कर्णचापच्युतान्बाणान्वर्जयंस्तनरोत्तमः॥अपयातस्ततस्तूर्णं
शिखंडीशरविक्षतः॥२३॥ततः कर्णोमहाराजपांडुसैन्यान्यशातयत्॥तूलराशिंसमासाद्ययथावायुर्महाब
लः॥२४॥धृष्टद्युम्नोमहाराजतवपुत्रेणपीडितः॥दुःशासनंत्रिभिर्बाणैः प्रत्यविध्यत्स्तनांतरे॥२५॥तस्यदुःशा
सनोबाहुंसव्यंविव्याधमारिष॥सितेनरुक्मपुंखेनभल्लेनानतपर्वणा॥२६॥धृष्टद्युम्नस्तुनिर्विद्धः शरंघोरम
मर्षणः॥दुःशासनायसंक्रुद्धः प्रेषयामासभारत॥२७॥आपतंतंमहावेगंधृष्टद्युम्नसमीरितं॥शरैश्चिच्छेद
पुत्रस्तेत्रिभिरेवविशांपते॥२८॥अथापरैःसप्तदशैर्भल्लैः कनकभूषणैः॥धृष्टद्युम्नंसमासाद्यबाह्वोरुरसिचार्प
यत्॥२९॥ततः सपार्षतः क्रुद्धोधनुश्चिच्छेदमारिष॥क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनततउच्चुकुशुर्जनाः॥३०॥सा ॥२६७॥

३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥

अथान्यद्धनुरादायपुत्रस्तेप्रहसन्निव॥धृष्टद्युम्नंशरव्रातैः समंतात्पर्यवारयत्॥३१॥तवपुत्रस्यतेदृष्ट्वाविक्रमं
सुमहात्मनः॥व्यस्मयंतरणेयोधाःसिद्धाश्चाप्सरसांगणाः॥३२॥धृष्टद्युम्नंनपश्यामघटमानंमहाबलं॥दुःशा
सनेनसंरुद्धंसिंहेनेवमहागजं॥३३॥ततःसरथनागाश्वाः पांचालाःपांडुपूर्वज॥सेनापतिंपरीप्संतोरुरुधु
स्तनयंतव॥३४॥ततः प्रववृतेयुद्धंतावकानांपरैःसह॥घोरंप्राणभृतांकालेभीमरूपंपरंतप॥३५॥नकुलंवृ
षसेनस्तुभित्वापंचभिरायसैः॥पितुःसमीपेतिष्ठन्वैत्रिभिरन्यैरविध्यत॥३६॥नकुलस्तुततःशूरोवृषसेनंहसं
निव॥नाराचेनसुतीक्ष्णेनविव्याधहृदयेभृशं॥३७॥सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुकर्षन॥शत्रुंविव्याधविंश
त्यासचतंपंचभिःशरैः॥३८॥ततःशरसहस्रेणतावुभौपुरुषर्षभौ॥अन्योन्यमाछादयतामथोभज्यतवाहिनी
३९॥सदृष्ट्वाप्रद्रुतांसेनांधार्त्तराष्ट्रस्यसूतजः॥निवारयामासबलादनुसृत्यविशांपते॥४०॥निवृत्तेतुततःक
र्णेनकुलःकौरवान्ययौ॥कर्णपुत्रस्तुसमरेहित्वानकुलमेवतु॥४१॥

॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥

जुगोप चक्रं त्वरितो राधेयस्यैव मारिष ॥ उलूकस्तु रणे क्रुद्धः सहदेवेन वारितः ॥४२॥ तस्याश्वांश्चतुरो हत्वा सहदेवः प्रताप
वान् ॥ सारथिं प्रेषयामास यमस्यसदनं प्रति ॥४३॥ उलूकस्तु ततो यानादवप्लुत्य विशांपते ॥ त्रिगर्तानां बलं तूर्णं जगाम पितृ
नंदनः ॥४४॥ सात्यकिः शकुनिं विध्वा विंशत्या निशितैः शरैः ॥ ध्वजं चिच्छेद भल्लेन सौबलस्य हसन्निव ॥४५॥ सौबलस्त
स्य समरे क्रुद्धो राजन्प्रतापवान् ॥ विदार्य कवचं भूयो ध्वजं चिच्छेद कांचनं ॥४५॥ तथैनं निशितैर्बाणैः सात्यकिः प्रत्यवि
ध्यत ॥ सारथिं च महाराज त्रिभिरेव समार्पयत् ॥४६॥ अथास्य वाहांस्त्वरितः शरैर्निन्ये यमक्षयं ॥ ततोवप्लुत्य सहसा श
कुनिर्भरतर्षभ ॥४७॥ आरुरोह रथं तूर्णमुलूकस्य महात्मनः ॥ अपोवाह च शीघ्रं स शैनेयाद्युद्धशालिनः ॥४८॥ सात्य
किस्तु रणे राजंस्तावकानामनीकिनीं ॥ अभिदुद्राव वेगेन ततोनीकमभज्यत ॥४९॥ शैनेयशरसंछन्नं तव सैन्यं विशां
पते ॥ भेजे दश दिशस्तूर्णं न्यपतच्च गतासुवत् ॥५०॥ भीमसेनं तव सुतो वारयामास संयुगे ॥ तं तु भीमो मुहूर्तेन व्यश्वसूत
रथध्वजं ॥५१॥ चक्रे लोकेश्वरं तत्र तेनातुष्यंत वै जनाः ॥ ततोपायान्नृपस्तत्र भीमसेनस्य गोचरात् ॥५२॥ ॥२६५॥

॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥

कुरुसैन्यं ततः सर्वं भीमसेनमुपाद्रवत् ॥ तत्र नादो महानासीद्भीमसेनं जिघांसतां ॥५३॥ युधामन्युः कृपं विध्वा धनुर
स्याशु चिच्छिदे ॥ अथान्यद्धनुरादाय कृपः शस्त्रभृतां वरः ॥५४॥ युधामन्योर्ध्वजं सूतं छत्रं चापातयत्क्षितौ ॥ ततोपायाद्र
थेनैव युधामन्युर्महारथः ॥५५॥ उत्तमौजाश्च हार्दिक्यं भयं भीमपराक्रमं ॥ छादयामास सहसा मेघो वृष्ट्येव पर्वतं ॥५६
तद्युद्धमासीत्सुमहद्घोररूपं परंतप ॥ यादृशं न मया युद्धं दृष्टपूर्वं विशांपते ॥५७॥ कृतवर्मा ततो राजन्नुत्तमौजसमाहवे
॥ हृदि विव्याध स हसा रथोपस्थ उपाविशत् ॥५८॥ सारथिस्तमपोवाह रथेन रथिनांवरं ॥ कुरुसैन्यं ततः सर्वं भीम
सेनमुपाद्रवत् ॥५९॥ दुःशासनः सौबलश्च गजानीकेन पांडवं ॥ महता परिवार्यैव क्षुद्रकैरभ्यताडयत् ॥६०॥ ततो
भीमः शरशतैर्दुर्योधनममर्षणं ॥ विमुखीकृत्य तरसा गजानीकमुपाद्रवत् ॥६१॥ तमापतंतं सहसा गजानीकं वृ
कोदरः ॥ दृष्ट्वैव सुभृशं क्रुद्धो दिव्यमस्त्रमुदीरयत् ॥६२॥ गजैर्गजानभ्यहनद्वज्रेणेंद्र इवासुरान् ॥ ततोंतरिक्षं बा
णौघैः शलभैरिव पादपं ॥६३॥ छादयामास समरे गजान्निघ्नन्वृकोदरः ॥ ततः कुंजरयूथानि समेतानि सहस्रशः
॥६४॥

॥ कर्णं॰टी॰॥
॥२६६॥

६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपे कर्णपर्वणिटीकायां द्विषष्टित

मोध्यायः॥६२॥

व्यधमन्नरसाभीमोमेघसंघानिवानिलः॥सुवर्णजालापिहितामणिजालैश्चकुंजराः॥६५॥रेजुरभ्यधिकंसंख्येविक
त्वंतइवांबुदाः॥तेवध्यमानाभीमेनगजाराजन्विदुद्रुवुः॥६६॥केचिद्विभिन्नहृदयाः कुंजरान्यपतन्भुवि॥पतितै
र्निपतद्भिश्चगजेर्हेमविभूषितैः॥६७॥अशोभत महीतत्र विशीर्णैरिवपर्वतैः॥दीप्ताभैरत्नवद्भिश्चपतितैर्गजयोधि
भिः॥६८॥रराजभूमिःपतितैः क्षीणपुण्यैरिवग्रहैः॥ततोभिन्नकटानागाभिन्नकुंभकरास्तथा॥६९॥दुद्रुवुःशतशः
संख्येभीमसेनशराहताः॥केचिद्विमंतोरुधिरंभयार्त्ताःपर्वतोपमाः॥७०॥विद्रवंतरविद्वांगाधातुचित्राइवाचलाः
॥महाभुजगसंकाशौचंदनागरुरूषितौ॥७१॥अपश्यंभीमसेनस्यधनुर्विक्षिपतोभुजौ॥तस्यज्यातलनिर्घोषंश्रु
त्वाशनिसमस्वनं॥७२॥विमुंचंतःशकृन्मूत्रंगजाःप्राद्रवुर्भृशं॥भीमसेनस्यतत्कर्मराजन्नेकस्यधीमतः॥७३॥
तिष्ठतःसर्वभूतानिरुद्रस्येवचनिर्बभौ॥७४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि द्विषष्टितमोध्यायः॥६२॥
संजयउवाच॥ ॥ततःश्वेताश्वसंयुक्तेनारायणसमाहिते॥तिष्ठन्स्यंदनवरेश्रीमानर्जुनःसमदृश्यत॥१॥ ॥२६६॥
॥मोध्यायः॥ ॥ततःश्वेता॥१॥

ता२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥

तद्बलंनृपतिश्रेष्ठतावकंविजयोरणे॥व्यक्षोभयदुदीर्णोर्म्यंमहोदधिमिवानिलः॥२॥दुर्योधनेस्तवसुतःप्र
मत्तेश्वेतवाहने॥अभेत्यसहसाक्रुद्धःसैन्यार्द्धेनाभिसंवृतः॥३॥पर्यवारयदायांतंयुधिष्ठिरसमर्षणं॥क्षुर
प्राणांत्रिसप्तत्याततोविध्यतपांडवं॥४॥अक्रुध्यतभृशंतत्रकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः॥सप्तहत्वाभिशातस्तूर्णंत
वपुत्रेन्यवेशयत्॥५॥ततोधावंतकौरव्याजिघृक्षंतोयुधिष्ठिरं॥दुष्टभावान्परान्ज्ञात्वासमवेतामहार
थाः॥६॥आजग्मुस्तेपरीप्संतःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरं॥नकुलःसहदेवश्चधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः॥७॥अक्षौहि
ण्यापरिवृतास्तेभ्ययुर्युधिष्ठिरं॥भीमसेनश्चसमरेमृद्नंस्तवमहारथान्॥८॥अभिधावदभिप्रेप्सुराजानं
शत्रुभिर्वृतं॥तांस्तुसर्वान्महेष्वासान्कर्णोवैकर्तनोनृप॥९॥शरवर्षेणमहताप्रत्यवारयदागतान्॥शरौ
घान्विसृजंस्तेभ्योयंतश्चतोमराः॥१०॥नशेकुर्यत्नवंतोपिराधेयंप्रतिवीक्षितुं॥तांश्चसर्वान्महेष्वासा
न्सर्वशस्त्रास्त्रपारगः॥११॥महताशरवर्षेणराधेयःप्रत्यवारयत्॥दुर्योधनंचविंशत्याशीघ्रमस्त्रमुदीरय
न्॥१२॥

१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

ॐविध्यत्कर्णमभ्येत्यसहदेवःप्रतापवान्॥ सविद्धःसहदेवेननरराजाचलसंनिभः॥१३॥ भिंनइवमातंगो
रुधिरेणपरिप्लुतः॥ दृष्ट्वानवसुतंतत्रगाढविद्धंसुतेजनैः॥१४॥ अभ्यधावत्तृढंक्रुद्धोराधेयोरथिनांवरः॥ दु
र्योधनंतदादृष्ट्वाघोरमस्त्रमुदीरयत्॥१५॥ तेनयौधिष्ठिरंसैन्यमवधीत्पार्थनंतथा॥ ततोयौधिष्ठिरंसैन्यंवध्य
मानंमहात्मना॥१६॥ सहसाप्राद्रवद्राजन्सूतपुत्रशरार्दितं॥ विविधाविशिखास्तत्रसंपतंतःपरस्परं॥१७
फलैःपुंखान्समाजघ्नुःसूतपुत्रधनुश्च्युताः॥ अंतरिक्षेशरौघाणांपततांचपरस्परं॥१८॥ संघर्षेणमहाराज
पावकसमजायत॥ ततोदशदिशःकर्णःशलभैरिवपार्थिवः॥१९॥ अभ्यघ्नंस्तरसाराजन्शरैःपरशरीर
गैः॥ रक्तचंदनसंदिग्धोमणिहेमविभूषितौ॥२०॥ बाहूव्यत्क्षिपत्कर्णःपरमास्त्रंविदर्शयन्॥ ततःस
र्वादिशोराजन्सायकैर्विप्रमोहयत्॥२१॥ अपीडयच्छरैःकर्णोधर्मराजंयुधिष्ठिरं॥ ततःक्रुद्धोमहाराजध
र्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥२२॥ निशितैरिषुभिःकर्णंपंचाशद्भिःसमार्पयन्॥ बाणांधकारमभवत्तत्कृद्धंघोरदर्श ॥१६७॥
नं॥२३॥

॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥

हाहाकारोमहानासीत्तावकानांविशांपते॥ वध्यमानेतदासैन्येधर्मपुत्रेणमारिष॥२४॥ सायकैर्विविधैस्ती
क्ष्णैःकंकपत्रैःशिलाशितैः॥ भल्लैरनेकैर्विविधैःशक्त्यृष्टिमुद्गलैरपि॥२५॥ यत्रयत्रसधर्मात्मादृष्टांदृष्टिंव्य
सर्जयत्॥ तत्रतत्रव्यशीर्यंततावकाभरतर्षभ॥२६॥ कर्णोपिभृशसंक्रुद्धोधर्मराजंयुधिष्ठिरं॥ नाराचैरर्द्ध
चंद्रैश्चवत्सदंतैश्चसंयुगे॥२७॥ अमर्षक्रोधतश्चैवरोषप्रस्फुरिताननः॥ सायकैरप्रमेयात्मायुधिष्ठिरम
भिद्रवत्॥२८॥ युधिष्ठिरश्चापिशतंस्वर्णपुंखैःशितैःशरैः॥ प्रहसन्निवतंकर्णःकंकपत्रैःशिलाशितैः
॥२९॥ उरस्यविध्यद्राजानंत्रिभिर्भल्लैश्चपांडवं॥ सपीडितोभृशंतेनधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥३०॥ उपविश्य
रथोपस्थेसूतंयाहीत्यनोदयत्॥ प्राक्रोशंततःसर्वेधार्त्तराष्ट्राःसराजकाः॥३१॥ गृह्णीध्वमितिराजा
नमभ्यधावंतसर्वशः॥ ततःशतासमदशकेकेयानांप्रहारिणां॥३२॥ पांचालैःसहिताराजन्धार्त्तराष्ट्रा
न्यवारयन्॥ तस्मिंस्तुतुमुलेयुद्धेवर्त्तमानेजनक्षये॥३३॥ दुर्योधनश्चभीमश्चसमेयातांमहाबलौ॥३४

इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ त्रिषष्टितमोध्यायः॥ ६३॥ कर्णोपि॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणित्रिषष्टितमोध्यायः॥ ६३॥ संजयउवाच॥ कर्णोपिशरजालेन केकेयानांम
हारथान्॥ व्यधमत्परमेष्वासानग्रतः पर्यवस्थितान्॥१॥ तेषांप्रयतमानानांराधेयस्यनिवारणे॥ रथान्पं
चशतान्कर्णः प्राहिणोद्यमसादनं॥२॥ अविषह्यंततोदृष्ट्वाराधेयंयुधियोधिनः॥ भीमसेनमुपागच्छन्
कर्णबाणप्रपीडिताः॥३॥ रथानीकंविदार्यैवशरजालैरनेकधा॥ कर्णएकरथेनैवयुधिष्ठिरमुपाद्रवत्
॥४॥ सेनानिवेशमाछंतंमार्गणैःक्षतविक्षतं॥ यमयोर्मध्यगंवीरंशनैर्यांतंविचेतसं॥५॥ समासाद्यतुरा
जानंदुर्योधनहितेप्सया॥ सूतपुत्रस्त्रिभिस्तीक्ष्णैर्विव्याधपरमेषुभिः॥६॥ तथैवराजाराधेयंप्रत्यविध्य
त्स्तनांतरे॥ शरैस्त्रिभिश्चयंतारंचतुर्भिश्चतुरोहयान्॥७॥ चक्ररक्षौतुपार्थस्यमाद्रीपुत्रौपरंतपौ॥ तावप्य
धावतांकर्णंराजानंमावधीरिति॥८॥ तौपृथक्शरवर्षाभ्यांराधेयंमभ्यवर्षतां॥ नकुलःसहदेवश्चपर
मंयत्नमास्थितौ॥९॥ तथैवतौप्रत्यविध्यत्सूतपुत्रःप्रतापवान्॥ भल्लाभ्यांशितधाराभ्यांमहात्मानावरिं ॥१६९॥
दमौ॥१०॥

॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

दंतवर्णांस्तुराधेयोनिजघानमनोजवान्॥ युधिष्ठिरस्यसंग्रामेकालवालान्हयोत्तमान्॥११॥ ततोपरेण
भल्लेनशिरस्त्राणमपातयत्॥ कौंतेयस्यमहेष्वासःप्रहसन्निवसूतजः॥१२॥ तथैवनकुलस्यापिहयान्ह
त्वाप्रतापवान्॥ ईषांधनुश्चचिच्छेदमाद्रीपुत्रस्यधीमतः॥१३॥ तौहताश्वौहतरथौपांडवौभृशविक्ष
तौ॥ भ्रातरावारुरुहतुःसहदेवरथंतदा॥ तौदृष्ट्वामातुलस्तत्रविरथौपरवीरहा॥१४॥ अभ्यभाषत
राधेयंमद्रराजोनुकंपया॥ योधव्यमद्यपार्थेनफाल्गुनेनत्वयासह॥१४॥ किमर्थंधर्मराजेनयुध्यसे
भृशरोषितः॥ क्षीणशस्त्रास्त्रकवचःक्षीणबाणोविबाणधिः॥१५॥ श्रांतसारथिवाहश्चछन्नोस्त्रैररि
भिस्तथा॥ पार्थमासाद्यराधेयउपहास्योभविष्यति॥१६॥ एवमुक्तोपिकर्णस्तुमद्रराजेनसंयुगे॥ तथै
वकर्णःसंरब्धोयुधिष्ठिरमताडयत्॥१७॥ शरैस्तीक्ष्णैःपराविध्यमाद्रीपुत्रौचपांडवौ॥ प्रहस्यसमरेकर्ण
श्चकारविमुखंशरैः॥१८॥ ततःशल्यःप्रहस्येदंकर्णंपुनरुवाचह॥ रथस्थमतिसंरब्धंयुधिष्ठिरवधेप्सि
तं॥१९॥ यदर्थंधार्तराष्ट्रेणसततंमानितोभवान्॥ तंपार्थंजहिराधेयकिंतेहत्वायुधिष्ठिरं॥२०॥

।।कर्णं०टी०।। ।।२६९।।

।२१।२२।।२३।।२४।।२५।।२६।।२७।।२८।।

द्रौरवयोर्धावितो: शर: सुमहानेषकक्षयो: ।। श्रूयते चापघोषोयं प्रावृषी वांबुदस्य च ।।२१।। असौ निघ्नन्
रथोदारानर्जुन: शरवृष्टिभि: ।। सर्वग्रसति न: सेनां कर्णयत्नेपेन माहवे ।।२२।। दृष्टदर सौचमूरस्य युधामन्यु
त्तमौजसौ ।। उत्तरं चास्य वैशूरश्चक्रं रक्षति सात्यकि: ।।२३।। धृष्टद्युम्नस्तथा चास्य चक्रं रक्षति दक्षिणं ।। भी
मसेनश्च वै राजा धार्त्तराष्ट्रेण युध्यते ।।२४।। यथा न हन्यात्तं भीम: सर्वेषां नो पपश्यतां ।। तथा राधेय क्रिय
तां राजा मुच्येत नो यथा ।।२५।। यत्नेपेनं भीमसेनेन यस्त माहवशोभिनं ।। यदित्वासाद्य मुच्येत विस्मय:
सुमहान् भवेत् ।।२६।। परित्राह्येनमभेत्यसंशयं परमं गतं ।। किंतु माद्रीसुतौ हत्वा राजानं च युधिष्ठिरं
२७ ।। इति शल्यवच: श्रुत्वा राधेय: पृथिवीपते ।। दृष्ट्वा दुर्योधनं चैव भीमग्रस्तं महाहवे ।।२८।। राजगृद्धी
भृशं चैव शल्यवाक्यप्रचोदित: ।। अजातशत्रुमुत्सृज्य माद्रीपुत्रौ च पांडवौ ।।२९।। तव पुत्रं परित्रातुमभ्य ।।२६९।।
धावंत वीर्यवान् ।। मद्रराजप्रणुदितैरश्वैराकाशगैरिव ।।३०।। ।।२९।।३०।।

३१।।३२।।३३।।३४।।३५।।३६।।३७।। ।।इति श्रीकर्णपर्वणि टीकायां चतुःषष्टितमोध्याय: ।।६४।। छ ।। छ ।।

गते कर्णे तु कौंतेय: पांडुपुत्रो युधिष्ठिर: ।। अपायाज्जवनैरश्वै: सहदेवश्च मारिष ।।३१।। ताभ्यां स सहितस्तू
र्णं व्रीडन्निव जनेश्वर: ।। प्राप्य सेनानिवेशं च मार्गणै: क्षतविक्षत: ।।३२।। अवतीर्णो रथात्तूर्णं माविशच्छ
यनं शुभं ।। अपनीतशल्य: सुभृशं हृच्छल्याभिनिपीडित: ।।३३।। सोब्रवीद्भ्रातरौ राजा माद्रीपुत्रौ महार
थौ ।। अनीकं भीमसेनस्य पांडवावाशु गच्छतां ।।३४।। जीमूत इव नर्दंस्तु युध्यते स वृकोदर: ।। ततोन्यं रथ
मास्थाय नकुलो रथपुंगव: ।।३५।। सहदेवश्च तेजस्वी भ्रातरौ शत्रुकर्षणौ ।। तुरंगैरग्र्यरंहोभिर्यात्वाभी
मस्य शुष्मिणौ ।।३६।। अनीके: सहितौ तत्र भ्रातरौ समवस्थितौ ।।३७।। ।।इति श्रीमहापुराणभा
रते कर्णपर्वणि चतुःषष्टितमोध्याय: ।। ।।संजय उवाच ।। द्रोणिस्तु रथवंशेन महता परिवारित: ।। आ
पतत्सहसा राजन् यत्र पार्थो व्यवस्थित: ।।१।। तमापतंतं सहसा शूर: शौरिसहायवान् ।। दधार सहसा पार्थो
वेलेव मकरालयम् ।।२ तत: क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्र: प्रतापवान् ।। अर्जुनं वासुदेवं च छादयामास सायकै:
।।३

द्रोणिस्तु ।।१।।२।।३।।

॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥

अवछन्नौततः कृष्णौदृष्ट्वातत्रमहारथाः॥ विस्मयंपरमंगत्वाप्रेक्षंतंकुरवस्तदा॥४॥ अर्जुनस्तुततो
दिव्यमस्त्रंचक्रेहसन्निव॥ तदस्त्रंवारयामासब्राह्मणोयुधिभारत॥५॥ यद्घछित्वाक्षिपद्धद्वेपांडवो
स्त्रंजिघांसया॥ तत्रदस्त्रंमहेष्वासोद्रोणपुत्रोव्यशातयत्॥६ अस्त्रयुद्धेततोराजन्वर्त्तमानेमहाभये
॥ अपश्यामरणेद्रौणिंव्यात्ताननमिवांतकं॥७॥ सदिशःप्रदिशश्चैवछादयित्वाजिह्मगैः॥ वासुदेवं
त्रिभिर्बाणैरविध्यद्दक्षिणेभुजे॥८॥ ततोर्जुनोहयान्हत्वासर्वांस्तस्यमहात्मनः॥ चकारसमरेभूमिंशो
णितौघतरंगिणीं॥९॥ सर्वलोकवहांरौद्रांपरलोकवहान्नदीं॥ सरथान्रथिनःसर्वान्पार्थचापच्यु
तैःशरैः॥१०॥ द्रोणेरथहतान्संख्येददृशुःसचतांतथा॥ प्रावर्त्तयन्महाघोरांनदींपरवहांरथा॥११॥
तयोस्तद्व्याकुलंयुद्धंद्रौणेःपार्थस्यदारुणं॥ अमर्यादंयोधयंतःपर्यधावंतपृष्टतः॥१२॥ रथैर्हताश्वसू
तैश्चहतारोहैश्चवाजिभिः॥ द्विरदैश्चहतारोहैर्महामात्रैर्हतद्विपै॥१३॥ पार्थेनसमरेराजन्कृतोघोरो ॥२७०॥
जनक्षयः॥ निहतारथिनःपेतुःपार्थचापच्युतैःशरैः॥१४

॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥

हयाश्चपर्यधावंतमुक्तयोक्त्रास्ततस्ततः॥ तत्दृष्ट्वाकर्मपार्थस्यद्रोणिराहवशोभिनः॥१५॥ अर्जुनंजयतांश्रेष्ठंत्वरितोविमे
सविध्यीवान्॥ विधुन्वानोमहच्चापंकार्त्तस्वरविभूषितं॥१६॥ अवाकिरन्ततोद्रोणिःसमंतान्निशितैःशरैः॥ भूयोर्जुनंम
हाराजन्द्रौणिरभ्यपत्रिणा॥१७॥ वक्षोदेशेभृशंपार्थंताडयामासनिर्दयं॥ सोतिविद्धोरणेतेनद्रोणपुत्रेणभा
रत॥१८॥ गांडीवधन्वाप्रसभंशरवर्षैर्महारथीः॥ संछाद्यसमरेद्रौणिंचिच्छेदास्यचकार्मुकं॥१९॥ सच्छिन्नधन्वाप
रिघंवज्रस्पर्शसमंयुधि॥ आदायचिक्षेपततद्द्रोणपुत्रःकिरीटिने॥२०॥ तमायततंपरिघंजांबूनदपरिष्कृतं॥ चि
च्छेदसहसाराजन्प्रहसन्निवपांडवः॥२१॥ सपपाततदाभूमौनिकृत्तःपार्थसायकैः॥ विकीर्णःपर्वतोराजन्यथावज्रेण
ताडितः॥२२॥ ततःक्रुद्धोमहाराजद्रोणपुत्रोमहारथः॥ ऐंद्रेणचास्त्रवेगेनबीभत्सुंसमवाकिरत्॥२३॥ तस्येंद्र
जालंविततंसमीक्ष्यपार्थोराजन्गांडीवमाददेस॥ ऐंद्रंजालंप्रत्यहनत्नरस्त्रीवरास्त्रमादायमहेंद्रसृष्टं॥२४॥ विदार्यतै
ज्जालमहेंद्रयुक्तंपार्थस्ततोद्रोणिरथंक्षणेन॥ प्रच्छादयामासततोभ्युपेत्यद्रोणिस्तदापार्थशराभिभूतः॥२५॥

॥कर्णटी०॥
॥१७१॥

॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥

विगृह्य तां पांडव बाणवृष्टिं शूरैः परं पन्नाम ततः प्रकाशं॥ शरेनेन कलेसंसह साश्व विध्यत्त्रिभिः शूरैरर्जुनं क्षुद्रकाणां
॥२६॥ ततोर्जुनः सायकानां शतेन गुरोः सूतं तमर्मसु निर्बिभेद॥ अश्वांश्च सूतं च तथा धनुर्ज्यामवाकिरत्तस्य पतां ताकका
नां॥२७॥ स विध्यामर्मसु द्रोणिं पांडवः परवीहा॥ सारथिं चास्य भल्लेन रथनीडादपातयत्॥२८॥ स मंगृह्य स्वयं
वाहान् कृष्णौ प्राछादयच्छरैः॥ तत्राद्भुतमपश्याम द्रौणेराशु पराक्रमं॥२९॥ प्रयच्छन् तुरगान्यच्च फाल्गुनं चास्य
बोधयत्॥ तदस्य समरे राजन्सर्वे योधाः प्रपूजयन्॥३०॥ ततः प्रहस्य बीभत्सुर्द्रोणपुत्रस्य संयुगे॥ क्षिप्रं रश्मी
नथाश्वानां क्षुरप्रैश्चिच्छिदे जयः॥३१॥ प्राद्रवंस्तुरगास्ते तु शरवेगप्रपीडिताः॥ ततोभून्निनदो घोरस्तव सैन्यस्य
भारत॥३२॥ पांडवास्तु जयं लब्ध्वा तव सैन्यं समाद्रवत्॥ समंतान्निशितान्बाणान्विमुंचंतो जयैषिणः॥३३
॥ पांडवैस्तु महाराज धार्त्तराष्ट्री महाचमूः॥ पुनः पुनरथो वीरैः संयुगे जितकाशिभिः॥३४॥ पश्यतां ते महाराज
पुत्राणां चित्रयोधिनां॥ शकुनेः सौबलेयस्य कर्णस्य च विशांपते॥३५॥ वार्यमाणा महासेना पुत्रैस्तव जनेश्वरः॥ न ॥१७१॥
चातिष्ठत संग्रामे पीड्यमाना समंततः॥३६

३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४५॥

ततो योधैर्महाराज पलायद्भिः समंततः॥ अभवद्व्याकुलं भीतं पुत्राणां ते महद्बलं॥३७॥ तिष्ठ तिष्ठेति च ततः सू
तपुत्रस्य जल्पतः॥ नावतिष्ठति सा सेना वध्यमाना महात्मभिः॥३८॥ अथो त्कृष्टं महाराज पांडवैर्जितकाशिभिः
॥ धार्त्तराष्ट्रं बलं दृष्ट्वा विद्रुतं वै समंततः॥३९॥ ततो दुर्योधनः कर्णमब्रवीत्प्रणयादिव॥ पश्य कर्ण महासेनायां
चालैः शर्दितां भृशं त्वत्ता॥४०॥ त्वयि तिष्ठति संत्रासात्पलायनपरायणा॥ एतत्ज्ञात्वा महाबाहो कुरु प्राप्तमरिंदम॥४१
सहस्राणि च योधानां त्वामेव पुरुषोत्तम॥ क्रोशंति समरे वीर द्राव्यमाणानि पांडवैः॥४२॥ एतच्छ्रुत्वा पिराधेयो दु
र्योधनवचो महान्॥ मद्रराजमिदं वाक्यमब्रवीत्प्रहसन्निव॥४३॥ पश्य मे भुजयोर्वीर्यमस्त्राणां च जनेश्वर॥ अ
द्य हन्मि रणे सर्वान्पांचालान्पांडुभिः सह॥४४॥ वाहयाश्वान्नरव्याघ्र मंद्रेणैव नसंशयः॥ एवमुक्त्वा महाराज सू
तपुत्रः प्रतापवान्॥ ४५ प्रगृह्य विजयं वीरो धनुःश्रेष्ठं पुरातनं॥ सज्यं कृत्वा महाराज संगृह्य च पुनः पुनः॥४६॥
संनिवार्य च योधान्स सत्येन शपयेन च॥ प्रयोजयदमेयात्मा भार्गवास्त्रं महाबलः॥४७॥ ततो राजन्सहस्राणि प्रयुता
न्यर्बुदानि च॥ कोटिशश्च शरास्तीक्ष्णानिरगच्छन्महामृधे॥४८॥

॥ कर्णं॰टी॰॥ ४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥
॥१७२॥

ज्वलितैस्तैः शरैर्घोरैः कंकबर्हिणवाजितैः॥ संछन्ना पांडवी सेना न प्रज्ञायत किंचन॥ ४९॥ हाहाकारो महानासीत्पां
चालानां विशांपते॥ पीडितानां बलवता भार्गवास्त्रेण संयुगे॥ ५०॥ निपतद्भिर्गजै राजन्नश्वैश्चापि सहस्रशः॥ रथैश्चा
पि नरव्याघ्र तैरेश्चैव समंततः॥ ५१॥ प्राकंपत मही राजन् निहतैस्तैः समंततः॥ व्याकुलं सर्वमभवत् पांडवानां मह
द्बलं॥ ५२॥ कर्णस्त्वेको युधां श्रेष्ठो विधूम इव पावकः॥ दहन् शत्रून्नरव्याघ्र शुशुभे स परंतपः॥ ५३॥ ते वध्यमानाः
कर्णेन पांचालाश्चेदिभिः सह॥ तत्र तत्र व्यमुह्यंत वनदाहे यथा द्विपाः॥ ५४॥ चक्रुशुश्च नरव्याघ्र यथा व्याघ्रा नरोत्तमाः
॥ तेषां तु क्रोशतामासीद्भीतानां रणमूर्द्धनि॥ ५५॥ धावतां च ततो राजं स्त्रस्तानां च समंततः॥ आर्त्तनादो महांस्तत्र
भूतानामिव संप्लवे॥ ५६॥ वध्यमानांस्ततो दृष्ट्वा सूतपुत्रेण मारिष॥ वित्रेसुः सर्वभूतानि तिर्यग्योनि॰ तिर्यग्योनि
गतान्यपि॥ ५७॥ ते वध्यमानाः समरे सूतपुत्रेण सृंजयाः॥ अर्जुनं वासुदेवं च क्रोशंति च मुहुर्मुहुः॥ ५८॥ प्रेतरा ॥१७२॥
जपुरे यद्वत् प्रेतराजं विचेतसः॥ श्रुत्वा तु निधनं तेषां वध्यतां कर्णसायकैः॥ ५९॥ ॥५६॥५७॥५८॥५९॥

६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥ इतिश्री कर्णपर्वणि टी॰ पंचषष्टितमोध्यायः॥ ६५॥

अथाब्रवीद्वासुदेवं कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः॥ भार्गवास्त्रं महाघोरं दृष्ट्वा तत्र समीरितं॥ ६०॥ पश्य कृष्ण महाबाहो भार्ग
वास्त्रस्य विक्रमं॥ नैतदस्त्रं हि समरे शक्यं हंतुं कथंचन॥ ६१॥ सूतपुत्रं च संरब्धं पश्य कृष्ण महारणे॥ अंतकप्रतिमं
वीर्ये कुर्वाणं कर्म दारुणं॥ ६२॥ अभीक्ष्णं चोदयन्नश्वान्प्रेक्षते मां मुहुर्मुहुः॥ न च पश्यामि समरे कर्णं प्रतिपलायितुं
६३॥ जीवन्प्राप्नोति पुरुषः संख्ये जयपराजयौ॥ मृतस्य तु हृषीकेश भंग एव कुतो जयः॥ ६४॥ एवमुक्तस्ततः पार्थेन
कृष्णो मतिमतां वरं॥ धनंजयमुवाचेदं प्राप्तकालमरिंदम॥ ६५॥ कर्णेन हि दृढं राजा कुंतीपुत्रः परिक्षतः॥ तं दृष्ट्वाश्वा
स्य च पुनः कर्णं पार्थ वधिष्यसि॥ ६६॥ एवमुक्त्वा पुनः प्रायात् द्रष्टुमिच्छन्युधिष्ठिरं॥ श्रमेण ग्राहयिष्यंश्च युद्धे क
र्णं विशांपते॥ ६७॥ ततो धनंजयो द्रष्टुं राजानं बाणपीडितं॥ रथेन प्रययौ क्षिप्रं संग्रामात्केशवाज्ञया॥ ६८॥ गच्छन्नेव
तु कौंतेयो धर्मराजदिदृक्षया॥ सैन्यमालोकयामास नापश्यत्तत्र चाग्रजं॥ ६९॥ युद्धं कृत्वा तु कौंतेयो द्रोणपुत्रेण भा
रत॥ दुःसहं वज्रिणा संख्ये पराजित्य गुरोः सुतं॥ ७०॥ इतिश्री महाभारते कर्णपर्वणि पंचषष्टितमोध्यायः॥ ६५॥

॥कर्णं॰टी०॥ द्रौणिं॥ततोग्रधन्वाविस्तारितोग्रचापः१ नैकान्बहून्॥२॥उवाचतंपप्रछ॥३॥४॥५॥६॥
॥१७३॥

संजयउवाच॥ द्रौणिंपराजित्यततोग्रधन्वाकृत्वामहत्दुष्करंशूरकर्म॥आलोकयामासततःस्वसैन्यंधनंजयःशत्रु
भिरप्रधृष्यः॥१॥सयुध्यमानान्पृतनामुखस्थान्शूरे॥शूरान्हर्षयन्सव्यसाची॥ पूर्वप्रहारैर्मथितान्प्रशंसन्स्थिता
न्महात्मासरथाननेकान्॥२॥ अपश्यमानस्तुकिरीटमालीयुधिष्ठिरंभ्रातरमाजमीढं॥उवाचभीमंतरसाभ्युपेत्य
राज्ञःप्रवृत्तिंत्विहकुत्रराजा॥३॥ भीमसेनउवाच॥ अपयातइतोराजाधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥कर्णबाणाभितप्तांगो
यदिजीवेत्कथंचन॥४॥ अर्जुनउवाच॥ तस्माद्भवान्शीघ्रमितःप्रयातुराज्ञःप्रवृत्त्यैकुरुसत्तमस्य॥नूनंसवि
द्धोनिशितैःपृषत्कैःकर्णेनराजाशिबिरंगतोसौ॥५॥यःसंप्रहारेनिशितैःपृषत्कैर्द्रोणेनविद्धोतिभृशंतरस्वी॥तस्थौसत
त्रापिजयप्रतीक्षोद्रोणेनापियावन्नहतःकिलासीत्॥६॥ससंशयंगमितःपांडवाग्र्यःसंख्येद्यकर्णेनमहानुभावः॥ज्ञा
तुंप्रयाह्याशुतमद्यभीमस्थास्याम्यहंशत्रुगणान्निरुध्य॥७॥भीमसेनउवाच॥ त्वमेवजानीहिमहानुभावराज्ञःप्रवृ
त्तिंभरतर्षभस्य॥अहंहियद्यर्जुनयाम्यमित्रावदंतिमांभीतइतिप्रवीराः॥८॥ततोब्रवीदर्जुनोभीमसेनंसंसप्तकैःप्र ॥१७३॥
त्यनीकस्थितामे॥एतानहत्वाद्यमयानशक्यमितोपयातुंरिपुसंघगोष्ठात्॥९॥ ॥८ गोष्ठात्स्थानात्॥९॥

॥१०॥११॥१२॥१३॥भ्रातुर्वचःश्रुत्वातदेवसत्यंवचोनारायणं॥प्रतिकपिध्वजउवाचेत्यन्वयः॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥

अथाब्रवीदर्जुनंभीमसेनस्ववीर्यमासाद्यकुरुप्रवीर॥संसप्तकान्प्रतियास्यामिसंख्येसर्वानहंयाहिधनंजयत्वं॥१०॥त
द्भीमसेनस्यवचोनिशम्यसुदुष्करंभ्रातुरमित्रमध्ये॥संसप्तकानीकमसह्यमेकःसुदुष्करंधारयामीतिपार्थः॥११॥उवा
चनारायणमप्रमेयकपिध्वजःसत्यपराक्रमस्य॥श्रुत्वावचोभ्रातुरदीनसत्वस्तदाहवेसत्यवचोमहात्मा॥१२॥द्रष्टुं
कुरुश्रेष्ठमभिप्रयास्यन्सोवाचवृष्णिप्रवरंतदानीं॥ ॥अर्जुनउवाच॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशविहायैतद्बलार्णवम्
॥अजातशत्रुंराजानंद्रष्टुमिछामिकेशव॥१३॥ ॥संजयउवाच॥ ततोहयान्सर्वदाशार्हमुख्यःप्रचोदयन्भीम
मुवाचचेदं॥नैतच्चित्रंतवकर्माद्यभीमयास्याम्यहंजहिपार्थारिसंघान्॥१४॥ततोययौहृषीकेशोयत्रराजायुधिष्ठिरः॥शी
घ्राच्छीघ्रतरंराजन्वाजिभिर्गरुडोपमैः॥१५॥प्रत्यनीकेव्यवस्थाप्यभीमसेनमरिंदमं॥संदिश्यचैनंराजेंद्रयुद्धंप्रति
वृकोदरं॥१६॥ततस्तुगत्वापुरुषप्रवीरौराजानमासाद्यशयानमेकं॥रथादुभौप्रत्यवरुह्यतस्माद्ववंदतुर्धर्मरा
जस्यपादौ॥१७॥तंदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रंक्षेमिणंपुरुषर्षभं॥मुदाभ्युपगतौकृष्णावश्विनाविववासवं॥१८॥ता
॥१६॥१७॥१८॥

॥कर्णं॰टी॰॥ ॥१७५॥

१९।२०।२१।२२।२३॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰षट्षष्टितमोध्यायः॥६६॥ स्वागतं। भोजस्युतार्जुनेयुवयो

तावभ्यनंदद्राजापिविवस्वानश्चिनाविव॥ हतेमहासुरेजंभेशक्रविष्णूयथागुरुः॥१९॥ मन्यमानोहतंकर्णं
धर्मराजोयुधिष्ठिरः॥हर्षगद्गदयावाचाप्रीतः प्राहपरंतपः॥२०॥ संजयउवाच॥ ॥अथोपयातौपृथुलोहिता
क्षौशराचितांगौरुधिरप्रदिग्धौ॥समीक्ष्यसेनाग्रनरप्रवीरौयुधिष्ठिरोवाक्यमिदंबभाषे॥२१॥ महात्मानौहितौ
दष्टासहितौकेशवार्जुनौ॥ हतमाधिरथिंमेनेसंख्येगांडीवधन्वना॥२२॥तावभ्यनंदत्कौंतेयः साम्नापरम
वल्गुना॥स्मितपूर्वममित्रघ्नंपूजयन्भरतर्षभ॥२३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिषट्षष्टितमो
ध्यायः॥६६॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ स्वागतंदेवकीमातः स्वागतंते धनंजय॥प्रियंमेदर्शनंगाढंयुवयोरच्यु
तार्जुनौ॥१॥अक्षताभ्यामरिष्टाभ्यांहतः कर्णोमहारथः॥आशीविषसमेयुद्धेसर्वशास्त्रविशारदे।२।अग्र
गंधार्त्तराष्ट्राणांसर्वेषांशर्मवर्मच।रक्षितंवृषसेनेनसुषेणेनचधन्विना।३॥ दर्शनंमेगाढंप्रियं। कुशलमि ।॥१७४॥
तिपाठेयुवयोः कुशलपत॥तन्मेगाढंकुशलंइतियोज्यं॥१॥अरिष्टाभ्यां[illegible]भ्यां॥२॥३॥

अनुज्ञाः तत्रअनुगृहीतं॥५॥६॥अमिलानिलयोरितिक्रमात्तेजोबलाभ्यां॥ ८।९।१०॥११॥१२॥१३॥१४॥

अनुज्ञातंमहावीर्यैरामेणास्त्रंसुदुर्जयं॥अग्र्यंसर्वस्यलोकस्यरथिनंलोकविश्रुतं॥४॥त्रातारंधार्त्तराष्ट्राणां
गंतारंवाहिनीमुखे॥हंतारंपरसैन्यानाममित्रगणमर्दनं॥५॥दुर्योधनहितेयुक्तमस्मद्दुःखायचोद्यतं
अप्रधृष्यंमहायुद्धेदेवैरपिसवासवैः॥६॥अनलानिलयोस्तुल्यंतेजसाचबलेनच॥पातालमिवगंभीरंसु
हृदानंदवर्द्धनं॥७॥अंतकंममित्राणांहत्वाकर्णंमहामृधे॥दिष्ट्यायुवामनुप्राप्तौजित्वासुरमिवामरौ
८॥घोरंयुद्धमदीनेनमयाह्यस्याच्युतार्जुनौ॥कृतंतेनांतकेनैवप्रजाः सर्वाजिघांसता॥९॥तेनकेतुश्च
मेछिन्नोहतौचपार्ष्णिसारथी॥हतवाहस्ततश्चास्मियुयुधानस्यपश्यतः॥१०॥धृष्टद्युम्नस्ययमयोश्चवीरस्य
चशिखंडिनः॥पश्यतांद्रौपदेयानांपांचालानांचसर्वशः॥११॥एताञ्जित्वामहावीर्यैःकर्णःशत्रुगणान्बहू
न्॥जितवान्मांमहाबाहोयतमानोमहारणे॥१२॥अभिसृत्यचमांयुद्धेपरुषाण्युक्तवान्बहु॥तत्रतत्रयु ण्यु
धांश्रेष्ठपरिभूयनसंशयः॥१३॥भीमसेनप्रभावात्तुयज्जीवामिधनंजय॥बहुनात्रकिमुक्तेननाहंतत्सोढु
मुत्सहे।१४।

१५।।मरणे उपस्थिते सति पात्तः पलायितोस्मि।।वाध्रीणसः मेषविशेषः।।यस्य नासापुटयोर्वध्री दश्यते चर्मभव
त्रयोदशाहं वर्षाणि यस्माद्भीतो धनंजय।।न स्म निद्रां लभे रात्रौ न चाहनि सुखं क्वचित्।।१५।।तस्य द्वेषेण संयु
क्तः परिदह्ये धनंजय।।आत्मनो मरणे यातो वाध्रीणस इव द्विजः।।१६।।तस्यायमगमत्कालश्चिंतया नस्य मे चि
रं।।कथं कर्णो मया शक्यो युद्धे क्षपयितुं भवेत्।।१७।।जाग्रत्स्वपंश्च कौंतेय कर्णमेव सदाप्यहं।।पश्यामि त
त्र तत्रैव कर्णभूतमिदं जगत्।।१८।।यत्र यत्र हि गच्छामि कर्णाद्भीतो धनंजय।।तत्र तत्र हि पश्यामि कर्ण
मेवाग्रतः स्थितं।।१९।।सोहं तेनैव वीरेण समरेष्वपलायिना।।सहयः सरथः पार्थ जित्वा जीवन्विसर्जि
तः।।२०।।को नु मे जीवितेनार्थो राज्येनार्थो भवत्पुनः।।ममैवं धिक्कृतस्याद्य कर्णेनाहववर्तिना।।२१।।न
प्राप्तपूर्वं यद्भीष्मात्कृपाद्द्रोणाच्च संयुगे।।तत्प्राप्तमद्य मे युद्धे सूतपुत्रान्महारथात्।।२२।।स त्वां पृच्छामि
कौंतेय यथा ह्यकुशलं तथा।।तन्ममाचक्ष्व कार्त्स्न्येन यथा कर्णो हतस्त्वया।।२३।। ति।।द्विज इति पाठे ह
स्वाग्री वोरक्तशिराः श्वेतपक्षो विहंगमः सवै वाध्रीणसः प्रोक्तो याज्ञिकैः पितृकर्मणीति प्रांच।।१६।।२

२४।२५।२६।२७।२८।२९।३०।३१।३२।।३३।।३४।।

शक्रतुल्यबलो युद्धे यमतुल्यः पराक्रमे।।रामतुल्यस्तथास्त्रेण स कथं वै निषूदितः।।२४।।महारथः समा
ख्यातः सर्वयुद्धविशारदः।।धनुर्धराणां प्रवरः सर्वेषामेकपूरुषः।।२५।।पूजितो धृतराष्ट्रेण सपुत्रेण वि
शांपते।।त्वदर्थमेव राधेयः स कथं निहतस्त्वया।।२७।।धार्तराष्ट्रो हि योधेषु सर्वेष्वेव सदार्जुन।।तव मृत्युं
रणे कर्णं मन्यते पुरुषर्षभ।।२८।।स त्वया पुरुषव्याघ्र कथं युद्धे निषूदितः।।तन्ममाचक्ष्व कौंतेय यथा क
र्णो हतस्त्वया।।२९।।युध्यमानस्य च शिरः पश्यतां सुहृदां कृतं।।चयापुरुषशार्दूल सिंहेनेव यथा रुरोः
३१।।यः पर्युपासीत्प्रदिशो दिशश्च त्वां सूतपुत्रः समरे परीप्सन्।।दिधक्षुः कर्णः समरे हतस्ते षड्भुवंयः सहीदानी कंकपत्रैः
सुतीक्ष्णैः।।३१।।त्वया रणे निहतः सूतपुत्रः कच्चिच्छेते भूमितले दुरात्मा।।प्रियश्च मे परमो वै कृतोयं त्वया रणे सूतपुत्रं
निहत्य।।३२।।यः सर्वतः पर्यपतत्त्वदर्थे सदार्चितो गर्वितः सूतपुत्रः सशूरमानः समरे समेत्य कच्चित्त्वया निहतः संयुगे स
।३३।शैक्यं वरं हस्तिगजाश्वयुक्तं रथं प्रदित्कुर्यः परेभ्यस्त्वदर्थे।।सदा रणे स्पर्द्धते यः स पापः कच्चित्त्वया निहतः स्तात
युद्धे।।३४।।

॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥

योसौ हसदाष्ट्ररमदेन मत्तो विकथ्यते संसदि कौरवाणां॥ प्रियोत्यर्थं तस्य सुयोधनस्य कच्चित्स पापो निहतस्त्वयाद्य
३५॥ कच्चित्समागम्य धनुःप्रयुक्तैस्त्वत्प्रेषितैर्लोहितांगैः॥ विहंगैः शेतेस पापः सुविभिन्नगात्रः कच्चिद्भग्नौ धार्तराष्ट्र
स्य बाहू॥३६॥ योसौ सदा श्लाघते राजमध्ये दुर्योधनं हर्षयन्दर्पपूर्णः॥ अहं हंता फाल्गुनस्येति मोहात्कच्चिद्वचस्तस्य
न वैतथा तत्॥३७॥ नाहं पादौ धावयिष्ये कदाचिद्यावत्स्थितः पार्थ इत्यस्य बुद्धेः॥ व्रतं तस्यैतत्सर्वदा शक्रसूनोः
कच्चित्त्वया निहतः सोद्य कर्णः॥३८॥ योसौ कृष्णामब्रवीत्दुष्टबुद्धिः कर्णः सभायां कुरुवीरमध्ये॥ किं पांडवां
स्त्वं न जहासि कृष्णे सुदुर्बलान्पतितान्हीनसत्वान्॥३९॥ योसौ कर्णः प्रत्यजानात्त्वदर्थे नाहं हत्वा सह कृष्णेन पा
र्थं॥ इहापयातेति सपापबुद्धिः कच्चिच्छेते शरसंभिन्नगात्रः॥४०॥ कच्चित्संग्रामो विदितो वै तवायं समागमे सृंज
यकौरवाणां॥ यत्रावस्थामीदृशीं प्रापितोहं कच्चित्त्वया सोद्य हतो दुरात्मा॥४१॥ कच्चित्त्वया तस्य सुमंदबुद्धेर्गांडी
वमुक्तैर्विशिखैर्ज्वलद्भिः॥ सकुंडलं भानुमदुत्तमांगं कायात्प्रकृत्तं युधि सव्यसाचिन्॥४२॥

॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि टीकायां सप्तषष्टितमोध्यायः॥६७॥

यत्तन्मया बाणसमर्पितेन ध्यातोसि कर्णस्य वधाय वीर॥ तन्मे त्वया कच्चिदमोघमद्य ध्यानं कृतं कर्णनिपातनेन॥४३॥ य
द्दर्पपूर्णः स सुयोधनोस्मानुदीक्षते कर्णसमाश्रयेण॥ कच्चित्त्वया सोद्य समाश्रयोस्य भग्नः पराक्रम्य सुयोधनस्य॥४४॥
यो नः पुरा षंढतिलानवोचत्सभामध्ये कौरवाणां समक्षं॥ स दुर्मतिः कच्चिदुपेत्य संख्ये त्वया हतः सूतपुत्रोह्यमर्षी॥४५॥
यः सूतपुत्रः प्रहसन्दुरात्मा पुराब्रवीन्निर्जितां सौबलेन॥ स्वयं प्रसह्यानय याज्ञसेनीमपीह कच्चित्स हतस्त्वयाद्य॥४६॥
यः शस्त्रभृच्छ्रेष्ठतमं पृथिव्यां पितामहं व्याक्षिपदल्पचेताः॥ संख्यायमानोर्द्धरथः स कच्चित्त्वया हतोद्याधिरथिर्महा
त्मन्॥४७॥ अमर्षजं निकृतिसमीरणेरितं हृदि स्थितं ज्वलनमिमं सदा मम॥ हतो मया सोद्य समेत्य कर्ण इति ब्रुवन्प्र
शमयेद्य फाल्गुन॥४८॥ ब्रवीहि मे दुर्लभमेतदद्य कथं त्वया निहतः सूतपुत्रः॥ अनुध्याये त्वां सततं प्रवीर वृत्ते हते
सौ भगवानिवेंद्रः॥४९॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तषष्टितमोध्यायः॥६७॥ ॥संजय उवाच॥
तद्धर्मशीलस्य वचो निशम्य राज्ञः क्रुद्धस्यातिरथो महात्मा॥ उवाच दुर्द्धर्षमदीनसत्वं युधिष्ठिरं जिष्णुरनंतवीर्यः॥१॥

तद्धर्म॥१॥

॥कर्ण०टी०॥ ॥१७७॥

रवगमान्॥२॥३॥ वध्यतांवध्यमानांकौरवाणांउज्जिहीर्षांउद्दर्तुमिछामकार्षान्॥४॥५॥ अष्टौगावोयस्मिन्॥ तदष्टौगवंशाकटंते

अर्जुनउवाच॥ संसक्तेषुयुध्यमानसमेघसेनाग्रयायीकुरुसैन्येषुराजन्॥ आशीविषाभान्खगमान्प्रमुंचन्द्रौणिःपुरस्ताल्
हसाभ्यतिष्टन्॥२॥ दृष्ट्वारथंमेघरवंममैवसमस्तसेनावरणेभ्यतिष्टत्॥ तेषामहंपंचशतानिहत्वाततोद्रौणिमगमंपार्थि
वाग्र्यः॥३॥ समांसमासाद्यनरेंद्रयत्नःसमाभ्ययाक्सिंहमिवद्विपेंद्रः॥ अकार्षीच्चिरथिनामुज्जिहीर्षांमहाराजवध्यतांकौरवा
णां॥४॥ ततोरणेभारतदुःप्रकंप्यआचार्यपुत्रःप्रवरःकुरूणां॥ मामर्दयामासशितैःपृषत्कैर्जनार्दनंचैवविषाग्निकल्पैः
॥५॥ अष्टौगवामष्टशतानिबाणान्मयाप्रयुक्तस्यवहंतितस्य॥ तांस्तेनमुक्तानहमस्यबाणैर्व्यनाशयन्वायुरिवाभ्रजालं॥
६॥ ततोपरान्बाणसंघाननेकानाकर्णपूर्णायतविप्रमुक्तान्॥ ससर्जशिक्षास्त्रवलप्रयत्नैस्तथा[येषा]प्रावृषिकालमेघः
॥७॥ नैवादहानंनचसंदधानंजानीमहेकतरेणास्यतीति॥ वामेनवायदिवादक्षिणेनसद्रोणपुत्रःसमरेपर्यवर्तत॥८॥ न
स्यानतंमंडलमेवसज्यंप्रदृश्यतेकार्मुकंद्रोणसूनोः॥ सोविध्यन्मांपंचभिर्द्रोणपुत्रःशितैःशरैःपंचभिर्वासुदेवं॥९॥ ६ ॥१७७॥

षामष्टगवामष्टसंख्यानिशकटानि॥ शतानिबाणान्॥ अनेकशतसंख्यान्वहंति॥६॥७॥८॥९॥

भ्याविशन्नोललः॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥

अहंहितंत्रिंशतावज्रकल्पैःसमार्दयन्निमिषस्यांतरेण॥ क्षणात्स्याविसमरूपोबभूवसमंततोमद्विसृष्टैःपृषत्कैः
१०॥ सविक्षरन्रुधिरंसर्वगात्रैरथानीकंसूतसूनोर्विवेश॥ मयाभिभूतान्सैनिकानांप्रबर्हान्वर्हनसोप्रपन्नरुधिरप्रदि
ग्धान्॥११॥ ततोभिभूतंयुधिवीक्ष्यसैन्यंवित्रस्तयोधंद्रुतवाजिनागं॥ पंचाशताःरथमुख्यैःसमेत्यकर्णस्त्वरन्मामु
पयात्प्रमाथी॥१२॥ तान्सूदयित्वाहमपास्यकर्णंद्रष्टुंभवतंत्वरयाभियातः॥ सर्वेपंचालाह्यकद्विजंतस्मकर्णंदृष्ट्वागावः
केसरिणंयथैव॥१३॥ मृत्योरास्यंव्यात्तमिवाप्तिपद्यप्रभद्रकाःकर्णमासाद्यसज्जन्॥ रथांस्तताःन्सप्रशतान्निमग्नांस्त्व
दाकर्णःप्राहिणोन्मृत्युसद्म॥१४॥ नचाप्यभूत्क्लांतमनाःसराजन्यावन्नास्मान्दृष्टवान्सूतपुत्रः॥ श्रुत्वानुत्वातेनदृष्टं
समेतमश्वत्थाम्नापूर्वतरंक्षतंच॥१५॥ मन्येकालमपयानस्यराजन्क्रुरात्कर्णान्तेहमचिंत्यकर्मन्॥ मयाकर्णस्यास्त्र
मिदंपुरस्ताच्छेदेदृष्टंपांडवचित्ररूपं॥१६॥ नह्यन्ययोद्धाविद्यतेसृंजयानांमहारथंयोद्यसहेतकर्णं॥ शैनेयोमेसात्य
किश्चक्ररक्षौधृष्टद्युम्नश्चापितथैवराजन्॥१७॥ युधामन्युश्चोत्तमौजाश्चशूरौपृष्टतोमांरक्षतांराजपुत्रौ॥ रथप्रवीरेण
महानुभावद्विषत्सैन्येवर्त्तताटुस्तरेण॥१८॥

।।कर्ण०टी०।। ।।१७९।।

।।१९।।२०।।२१।।२२।।२३।। ।।इति श्रीकर्णपर्वणि टी० अष्टषष्टितमोध्यायः।। कृत्वाकर्णमिति स्पष्टार्थो ह्येष षष्टितमः।।१।।

समेत्याहं सूतपुत्रेण संख्ये वृत्रेण वज्रीव नरेंद्रमुख्य।। योत्स्याम्यहं भारत सूतपुत्रमस्मिन्संग्रामे यदि वै दृप्त तेद्य।।१९।।
आयाहि यस्याद्य युयुत्सुमानं मां सूतपुत्रं च रणे जयाय।। महर्षभस्येव मुखं प्रपन्नाः प्रभद्रकाः कर्णमभिद्रवंति।।२०।।व
द्वा हता भारत राजपुत्राः स्वर्गाय लोकाय रणे निमग्नाः।। कर्णं न चेदद्य निहन्मि राजन्सबांधवं युध्यमानं प्रसह्य।।२१।।प्रति
श्रुत्याकुर्वतो वै गतिर्याकष्टाया तां महं राज सिह।। आमंत्रये त्वां ब्रूहि जयं रणे मे पुरा भीमं धार्तराष्ट्रा ग्रसंते।।२२।।सौ
तिं हनिष्यामि नरेंद्रसिंह सैन्यं तथा शत्रुगणांश्च सर्वान्।।२३।। ।।इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टषष्टितमो
यः।।६८।। ।।संजय उवाच।। कृत्वाकर्णं कल्यमुदारवीर्यं क्रुद्धः पार्थं फाल्गुनस्यामितौजाः।। धनंजयं वाक्यमु
वाच चेदं युधिष्ठिरः कर्णशराभितप्तः।।१।। विप्रद्रुता तात चमूस्त्वदीया तिरस्कृता चाद्य यथा न साधु।। भीतो भीमं त्यज्य
चापास्तथा त्वं यन्नाशकः कर्णमथो निहंतुं।।२।। स्नेहस्त्वया पार्थ कृतः पृथायां गर्भं समाविश्य यथा न साधु।। त्यक्त्वा यु ।।१७[illegible]।।
णे यदपायाः सभीमं यन्नाशकः सूतपुत्रं निहंतुं।।३।। ।।२।।३।।

।।४।।५।।६।।७।।८।।९।।
यत्तद्वाक्यं द्वैतवने त्वयोक्तं कर्णं हंतास्म्येकरथेन सत्यं।। त्यक्त्वा तं द्वै कथं च घापयातः कर्णाद्भीतो भीमसेनं वि
हाय।।४।। इदं यदि द्वैतवने प्यवक्ष्यः कर्णं योद्धुं न प्रशक्ष्ये नृपेति।। वयं ततः प्राप्तकालं च सर्वे कृत्स्नान्युपैष्याम तथै
व पार्थ।।५।। मयि प्रतिश्रुत्य वधं हि तस्य न वै कृतं तत्तथैव वीर।। आनीय नः शत्रुमध्यं स कस्मात्समुत्क्षिप्य स्थंडि
ले प्रपिष्टाः।।६।। अथाशिष्म वयमर्जुन त्वयि पिपासवो बहु कल्याणमिष्टं।। तन्नः सर्वं विफलं राजपुत्र फलार्थिनो वि
फलार्थी इवाति पुष्प।।७।। प्रच्छादितं बालिशामिषेण संछादितं गरलमिवाशनेन।। अनर्थकं मे दर्शितवानसि त्वं राज्यार्थि
नो राज्यरूपं विनाशं।।८।। त्रयोदशेमा हि समाः सदा वयं त्वामन्वजीव विष्म धनंजयाशया।। काले वर्षं देवमिवोप्तबीजं त
न्नः सर्वान्नरके त्वं न्यमज्जः।।९।। पन्नस्तृथां वाग्दवाचांतरिक्षे सप्ताहजाते त्वयि मंदबुद्धे।। जातः पुत्रो वासवविक्रमोयं
सर्वान्शूरान्शात्रवान्जेष्यतीति।।१०।। अयं जेता खांडवे देवसंघान्सर्वाणि भूतान्यपि चोत्तमौजाः।। अयं जेता मद्र
कलिंगकेकयानयं कुरून्राजमध्ये निहंता।।११।। अस्मात्परो नो भविता धनुर्धरो नैनं भूतं किंचन जातु जेता।। इच्छन्न
यं सर्वभूतानि कुर्याद्वशी वशी सर्वसमाप्तविद्य।।१२।।
।।१०।।११।।१२।।

॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥

कांत्याशशांकस्यजवेनवायोः स्थैर्येणमेरोःक्षमयापृथिव्याः॥ सूर्यस्यभासाधनदस्यलक्ष्म्याशौर्येणशक्रस्यबलेन
विष्णोः॥१३॥ तुल्योमहात्मातवकुंतिपुत्रोजातोदितेर्विष्णुरिवारिहंता॥ स्वेषांजयायद्विषतांवधायख्यातोमितौजाः
कुलतंतुकर्त्ता॥१४॥ इत्यंतरिक्षेशतशृंगमूर्ध्नितपस्विनांश्रृण्वतांवागुवाच॥ एवंविधंतत्त्वनाभ्यनंदत्तथाचदेवापिनंद
नमन्नृतंवदंति॥१५॥ तथापरेषामृषिसत्तमानांश्रुत्वागिरःपूजयतांसदात्वां॥ नसंनतिंप्रैमिसुयोधनस्यनत्वां
जानाम्याधिरथेर्भयार्त्तं॥१६॥ त्वष्ट्राकृतंवाहमकूजनाक्षंशुभंसमास्थायकपिध्वजंतं॥ खड्गंगृहीत्वाहेमपट्टा
नुबद्धंधनुश्चेदंगांडीवंतालमात्रं॥१७॥ सकेशवेनोह्यमानःकथंत्वंकर्णाद्भीतोव्यपयातोसिपार्थ॥ धनुश्चतत्केश
वायप्रयच्छयंताभविष्यस्त्वंरणेकेशवस्य॥१८॥ तदाहनिष्यत्केशवःकर्णमुग्रंमरुत्पतिर्वृत्रमिवात्तवज्रः॥ राधे
यमेतंयदिनाद्यशक्तश्चरंतमुग्रंप्रतिबाधनाय॥१९॥ प्रयच्छान्यस्मैगांडीवमेतत्त्वदस्त्रविद्योस्त्वैरभ्यधिकोनरेंद्र ॥१७९॥
अस्मान्नैवपुत्रदारैर्विहीनान्सुखाद्भ्रष्टान्राज्यनाशाच्चभूय॥२०॥ ॥२०॥

२१॥२२॥२३॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० एकोनसप्ततितमोध्यायः॥ युधिरे॥१॥२॥३॥४॥

इष्टाँल्लोकान्पतितानप्यगाधेपापेर्जुष्टेनरकेपांडवेय॥ नात्रोपतिष्यःपंचमंत्वंसुकृच्छ्रेनवागर्भेजातविष्यःपृथा
याः॥२२॥ तत्रेश्रेयोराजपुत्रात्तविष्यन्तचेत्संग्रामादपयानंदुरात्मन्॥२३॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिएको
नसप्ततितमोध्यायः॥ ॥संजयउवाच॥ युधिष्ठिरेणैवमुक्तःकौंतेयःश्वेतवाहनः॥ असिंजग्राहसंक्रुद्धोजिघां
सुर्भरतर्षभ॥१॥ तस्यकोपंसमुद्वीक्ष्यचित्तज्ञःकेशवस्तदा॥ उवाचकिमिदंपार्थगृहीतःखड्गइत्युत॥२॥ न
हिपश्यामियोद्धव्यंत्वयाकिंचिद्धनंजय॥ तेग्रस्ताधार्त्तराष्ट्राहिभीमसेनेनधीमता॥३॥ अपयातोसिकौंतेयरा
जाद्रष्टव्यइत्यपि॥ सराजाभवताद्दृष्टःकुशलीचयुधिष्ठिरः॥४॥ सदृष्ट्वानृपशार्दूलंशार्दूलसमविक्रमं॥ हर्षका
लेचसंप्राप्तेकिमिदंमोहकारितं॥५॥ नतंपश्यामिकौंतेययस्तेवध्योभविष्यति॥ प्राहर्त्तुमिच्छसेकस्मात्किंवा
तेचित्तविभ्रमः॥६॥ कस्माद्भवान्महाखड्गंपरिगृह्णातिसत्वरः॥ तत्त्वांपृच्छामिकौंतेयकिमिदंतेचिकीर्षितं॥७॥ पराम्र
षसियत्क्रुद्धःखड्गमद्भुतविक्रम॥ एवमुक्तस्तुकृष्णेनप्रेक्षमाणोयुधिष्ठिरं॥८॥

॥५॥६॥७॥८॥

९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥भगवानूमसंरभंज्ञंगात्तत्कालि। नत्रकालेइत्यर्थः॥२६॥२७॥ कर्तुमयोग्यानांकर्मणांसं

अर्जुनः प्राहगोविंदंक्रुद्धः सर्प्पइवश्वसन्॥ अन्यस्मैदेहिगांडीवमितिमांयोभिचोदयेत्॥९॥ भिद्यामहंतस्यशिरइत्यपां
शुव्रतंमम॥ तदुक्तंममचानेनराज्ञामितपराक्रम॥१०॥ समक्षंतवगोविंदनतत्क्षंतुमिवोत्सवे॥ तस्मादेनंवधिष्यामि
राजानंधर्मभीरुकं॥११॥ प्रतिज्ञांपालयिष्यामिहत्वैनंनरसत्तमं॥ एतदर्थंमयाखड्गोगृहीतोयदुनंदन॥१२॥ सोहंयुधि
ष्ठिरंहत्वासत्यस्यानृण्यतांगतः॥ विशोकोविज्वरश्चापिभविष्यामिजनार्द्दन॥१३॥ किंवात्वंमन्यसेप्राप्तमस्मिन्कालउपस्थि
ते॥ त्वमस्यजगतस्तातवेत्थसर्वंगतागतं॥२४॥ तत्तथाप्रकरिष्यामियथामांवक्ष्यतेभवान्॥ संजयउवाच॥ धिग्धिगि
त्येवगोविंदपार्थमुक्त्वाब्रवीत्पुनः॥२५॥ श्रीकृष्णउवाच॥ इदानींपार्थराजानामिनवृद्धाः सेवितास्त्वया॥ कालेनपुरु
षव्याघ्रसंरंभयद्भवानगतात्॥१६॥ नहिधर्मविभागज्ञः कुर्यादेवंधनंजयं॥ यथात्वंपांडवाद्येहधर्मभीरुरपंडितः
॥१७॥ अकार्याणांक्रियाणांचसंयोगंयः करोतिवै॥ कार्याणामक्रियाणांचसपार्थपुरुषाधमः॥१८॥ ॥१८०॥

योगंकर्तुमयोग्यानामपिअक्रियाणांनिषिद्धक्रियाणांसंयोगंयः करोतिसपुरुषाधमइत्याह। अकर्त्तव्यणीयामिति॥१८॥

उपस्थिताः शिष्यैरनुसृताःगुरवः॥१९॥२०॥ कृत्स्नंज्ञनधीतेत्यर्थः॥२१॥ श्रुतेनशास्त्रेण॥२१॥ यत्प्रमावानधर्मरक्षनितद
ज्ञानात्॥ अधर्ममेवधर्ममनुपेइत्यर्थः॥ यतः प्राणिनांवधंदोषकरंइत्येतत्त्वन्नावबुध्यसे॥२२॥२३॥

अनुवृत्तास्तुयेधर्मकथयेपुरुपस्थिताः॥ समासविस्तरविंदांनतेषांवेत्सिनिश्चयं॥१९॥ अनिश्चयज्ञोहिनरः कार्या
कार्यविनिश्चिये॥ अवशोमुह्यतेपार्थयथार्थमूढएवतु॥२०॥ नहिकार्यमकार्यंवासुखंज्ञातुकथंचन॥ श्रुतेन
ज्ञायतेसर्वंतच्चत्वंनावबुध्यसे॥२१॥ अविज्ञानाद्भवान्यच्चधर्मंरक्षतिधर्मवित्॥ प्राणिनांत्वंवधंपार्थधार्मिको
नावबुध्यसे॥२२॥ प्राणिनामवधस्तातसर्वज्यायान्मतोमम॥ अनृतांवावदेद्वाचंनतुहिंस्यात्कथंचन॥२३॥ सक
थंभ्रातरंज्येष्ठराजानंधर्मकोविदं॥ हन्याद्भवान्नरश्रेष्ठप्राकृतोन्यपुमानिव॥२४॥ अयुध्यमानस्यवधस्तथाश
त्रोश्चमानद॥ पराङ्मुखद्रवतः शरणंचापिगच्छतः॥२४॥ कृतांजलेः प्रपन्नस्यप्रमत्तस्यतथैवच॥ नवधः पूज्यतेस
द्भिस्तच्चसर्वंगुरौतव॥२५॥ त्वयाचैवंव्रतंपार्थबालेनैवकृतंपुरा॥ तस्मादधर्मसंयुक्तंमौर्ख्यात्कर्मव्यवस्यति॥२६॥

अशत्रोः आशाततनीयस्यअवध्यस्य॥२४॥२५॥२६॥

॥कर्ण०टी० ॥२७॥२८॥२९॥सत्यंतत्त्वेनयाथातथातथ्येनसुदुर्ज्ञेयं॥३०॥पश्य॥३१॥क्वचित्सत्यमप्यधर्मायभवतीत्यर्थः॥३३॥३४॥
॥१८१॥

सगुरुंपार्थकस्मात्त्वंहंतुकामोभिधावसि॥ असंप्रधार्यधर्माणांगतिंसूक्ष्मांदुरत्ययां॥२७॥इदंधर्मरहस्यंचतवव
क्ष्यामिपांडव॥ यद्ब्रूयात्तवभीष्मोहिपांडवोवायुधिष्ठिरः॥२८॥विदुरोवातथाक्षत्ताकुंतीवापियशस्विनी॥ तत्तेवक्ष्यामि
तत्त्वेननिबोधैनंधनंजय॥२९॥सत्यस्यवदितासाधुर्नसत्याद्विद्यतेपरं॥ तत्त्वेनैवसुदुर्ज्ञेयंपश्यसत्यमनुष्ठितं॥३०
भवेत्सत्यमवक्तव्यंवक्तव्यमनृतंभवेत्॥ अत्रानृतंभवेत्सत्यंसत्यंचाप्यनृतंभवेत्॥३१॥विवाहकालेरतिसंप्रयो
गेप्राणात्ययेसर्वधनापहारे॥ विप्रस्यचार्थेह्यनृतंवदेतपंचानृतान्याहुरपातकानि॥३२॥सर्वस्वस्यापहारेतुवक्त
व्यमनृतंभवेत्॥ तत्रानृतंभवेत्सत्यंसत्यंचाप्यनृतंभवेत्॥तादृशंपश्यतेबालोयस्यसत्यमनुष्ठितं॥३३॥भवेत्स
त्यमवक्तव्यंनवक्तव्यमनुष्ठितं॥सत्यानृतेविनिश्चित्यततोभवतिधर्मवित्॥३४॥किमाश्चर्यंकृतप्रज्ञः पुरुषोपि
सुदारुणः॥सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यंबलाकोंधवधादिव॥३५॥किमाश्चर्यंपुनर्मूढोधर्मकामोह्यपंडितः॥सुमहत्प्रा ॥१८१॥
प्नुयात्पापमापगास्विवकौशिकः॥३६॥ ॥३५॥३६॥

॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥ तपस्विनः तपस्विनांवरः श्रेष्ठ॥४५॥४६॥४७॥

अर्जुनउवाच॥ आचक्ष्वभगवन्नेतद्यथाविंद्यामहंतथा॥बलाकस्यानुसंबद्धंनदीनांकौशिकस्यच॥३७॥ वा
सुदेवउवाच॥ पुराव्याधोभवत्कश्चिद्बलाकोनामभारत॥यात्रार्थंपुत्रदारस्यमृगान्हंतिनकामतः॥३८॥वृद्धौ
चमातापितरौबिभर्त्यन्यांश्चसंश्रितान्॥स्वधर्मनिरतोनित्यंसत्यवागनसूयकः॥३९॥सकदाचिन्मृगंलिप्सुर्नान्ववि
दन्मृगंक्वचित्॥अपःपिबंतंददृशेश्वापदंघ्राणचक्षुषं॥४०॥अदृष्टपूर्वमपितत्सत्वंतेनहतंतदा॥अंधेहतेततोव्यो
म्नःपुष्पवर्षमपतच्च॥४१॥अप्सरोगीतवादित्रैर्नादितंचमनोरमं॥विमानमागमत्स्वर्गान्मृगव्याधनिनीषया॥
४२॥तद्भूतंसर्वभूतानामभावायकिलार्जुन॥तपस्तप्त्वावरंप्राप्तंकृतमंधंस्वयंभुवा॥४३॥तद्धत्वासर्वभूतानाम
भावकृतनिश्चयं॥ततोबलाकःस्वरगादेवंधर्मःसुदुर्विदः॥४४॥कौशिकोप्यभवद्विप्रस्तपस्वीनबहुश्रुतः॥नदी
नांसंगमेग्रामाददूरात्सकिलावसत्॥४५॥सत्यंमयासदावाच्यमितितस्याभवद्व्रतं॥सत्यवादीतिविख्यातःस
तदासीद्धनंजय॥४६॥अथदस्युभयात्केचित्तदातद्वनमाविशन्॥तत्रापिदस्यवःक्रुद्धास्तानमार्गंप्रयत्नतः॥४७॥

॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥ अरण्यमिवनरकं॥ अपृष्टः प्रश्नेनार्हइतितत्रधर्माधर्मयोस्तत्त्वनिश्चयेतयोर्लक्षणस्यदुर्दृशाः

अथकौशिकमभ्येत्यप्राहुस्तेसत्यवादिनं॥ कमेतनयथायाताभगवन्बहवोजनाः॥४८॥ सत्येनपृष्टः प्रब्रूहिय
दितान्वेत्थमशनं॥ सपृष्टः कौशिकसत्यंवचनंतानुवाचह॥४९॥ बहुवृक्षलतागुल्ममेतद्वनमुपाश्रिताः॥ इ
तितान्ख्यापयामासतेभ्यस्तत्त्वंसकौशिकः॥५०॥ ततस्तेतान्समासाद्यक्रूराजघ्नुरितिश्रुतिः॥ तेनाधर्मेणमं
हतावाग्दुरुक्तेनकौशिकः॥५१॥ गतःसकष्टंनरकंसूक्ष्मधर्मेष्वकोविदः॥ यथाचाल्पश्रुतामूढोधर्माणामवि
भागवित्॥५२॥ वृद्धान्नपृच्छन्संदेहंमहच्छ्वभ्रमिहार्हति॥ तत्रतल्लक्षणोद्देशः कश्चिदेवंभविष्यति॥५३॥ दुः
करंपरमंज्ञानंतर्केणानुव्यवस्यति॥ श्रुतेर्धर्मइतिह्येकेवदंतिबहवोजनाः॥५४॥ तत्तेनप्रत्यसूयामि
नचसर्वंविधीयते॥ प्रभवार्थायभूतानांधर्मप्रवचनंकृतं॥५५॥ यत्स्यादहिंसासंयुक्तंसधर्मइतिनिश्च
यः॥ अहिंसार्थायहिंस्राणांधर्मप्रवचनंकृतं॥५६॥ धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मोधारयतेप्रजाः॥ यस्माद्धारण
संयुक्तः सधर्मइतिनिश्चयः॥५७॥
वचनंभविष्यति॥५३॥ क्वचित्तर्केणाधर्मस्वरूपंनिर्णेयमित्याहदुष्करमि ॥१८२॥

ति॥५४॥ नप्रत्यसूयामिनद्वेष्यामिअनुमानयोपिधर्मेद्वैविध्यइत्याशयेनाहनचेतिलक्षणोद्देशमाहप्रभवेति
५५॥ अहिंसैवधारणात्॥ धर्मइत्याहाहिंसार्थायेति॥५६॥ ननुसंतोषंजनयेत्प्राज्ञस्तदेवेश्वरपूजनमित्यादिवा
क्याद्दृष्टेनअन्योन्यसुखहेतुत्वात्परदायादकमपिधर्मइतिवदंतोधर्मायहारमिच्छंतितेअकूजनेनचेदशरण

येन्यायेनाजिहीर्षतोधर्ममिच्छंतिकर्हिचित्॥ अकूजनेनमोक्षोवानानुकूजेत्कथंचन॥५८॥ अवश्यंकूजितव्ये
वाशंकेरन्नथकूजनः॥ श्रेयस्तत्रानृतंवक्तुंतत्सत्यमविचारितं॥५९॥

हिंस्येनतद्विरुद्धंधर्ममोक्षंवाचेदवाप्तुमिच्छंतितान्प्रतिनानुकूजेत्तैःसहसंवादमपिनकुर्यादसंभाष्यास्ते।नेन
वेदाविरोधेसतियदन्यस्यसुखकरंनद्धर्मइत्यर्थः॥५८॥ यत्रतुधर्मसंदेहेवेदशास्त्रेनास्तिनापिलौकिकीयुक्ति
रस्तितत्रकिंकर्तव्यमित्याशंक्याहअवश्यमिति॥ यत्रब्राह्मणस्तेनत्वेनज्ञातःतत्रतैरेषांस्तेनोवेतिसंशयेपक्ष
द्वयेपिहिंसाप्राप्तौमौनमेवाश्रयेत्॥ मौनेनाप्यसिद्धौअनृतमपिवदेदित्यर्थः॥५९॥ यइतिकार्येभ्यःकिंचित्का
र्यमनसिउद्दिश्यप्रतंकृत्वातस्यनानाअन्येनप्रकारेणोपपादनंकरोतिसदांभिकोव्रतफलंनाप्नोतीत्यर्थः॥६०॥

॥६१॥ तेभ्यः स्तेनेभ्यः पीडयेत् ॥६२॥ ६३॥ ६४॥ ६५॥

यः कार्येभ्यो व्रतं कृत्वा कर्मणा नोपपादयेत् ॥ न तत्फलमवाप्नोति एवमाहुर्मनीषिणः ॥६०॥ प्राणात्यये विवाहे
वा सर्वज्ञातिधनात्यये ॥ नर्मण्यभिप्रवृत्ते वा न च प्रोक्तं मृषा भवेत् ॥६१॥ अधर्मं नात्र पश्यन्ति धर्मतत्त्वार्थदर्शि
नः ॥ यस्तेनैः सहसंबंधान्मुच्यते शपथैरपि ॥६२॥ श्रेयस्तत्रानृतं वक्तुं तत्सत्यमविचारितं ॥६२॥ न च तेभ्यो धनं
देयं शक्ये सति कथंचन ॥ पापेभ्यो हि धनं दत्तं दातारमपि पीडयेत् ॥६३॥ तस्माद्धर्मार्थमनृतमुक्त्वा नानृतभा
ग्भवेत् ॥ एष ते लक्षणोद्देशः समयोद्दिष्टो यथाविधि ॥६४॥ यथाधर्मं यथाबुद्धि मया चाद्य वेहितार्थिना ॥ एतच्छ्रुत्वा
ब्रुहि पार्थ यदि वध्यो युधिष्ठिरः ॥६५॥ अर्जुन उवाच ॥ यथा ब्रूयान्महाप्राज्ञो यथा ब्रूयान्महामतिः ॥ हितं चैव
यथास्माकं तथैतद्वचनं नव ॥६६॥ भवान्माता समोस्माकं तथा पितृसमोपि च ॥ गतिश्च परमा कृष्ण त्वमेव च
परायणः ॥६७॥ न हि ते त्रिषु लोकेषु विद्यते विदितं क्वचित् ॥ तस्माद्भवान्परं धर्मं वेद सर्वं यथातथं ॥६८॥ ॥१६३॥

॥६६॥ ६७॥ अविदितमिति छेदः ॥६८॥

अनुग्रहं अवधेन प्रतिज्ञारक्षणं ॥६९॥ ७०॥ तूवरकः बद्धभोजनः ॥७१॥ नं हन्या[illegible]तिस्थातान नस्यास्ये ॥७२॥

अवध्यं पांडवं मन्ये धर्मराजं युधिष्ठिरं ॥ अस्मिंस्तु मम संकल्पे ब्रूहि किंचिदनुग्रहं ॥६९॥ इदं चापरमत्रैव
शृणु हृत्स्थं विवक्षितं ॥ जानासि दाशार्ह मम व्रतं त्वं यो मां ब्रूयात्कश्चन मानुषेषु ॥७०॥ अन्यस्मै त्वं गांडीवं दे
हि पार्थ त्वत्तोस्त्रैर्वा भविता वा विशिष्टः ॥ हन्यामहं केशव तं प्रसह्य भीमो हन्यात्तूवरकेति चोक्तः ॥७१॥ त
न्मे राजा प्रोक्तवांस्ते समक्षं धनुर्देहीत्यसकृद्वृष्णिवीर ॥ तं हन्यां चेत्केशव जीवलोके स्थाता नाहं कालमप्य
ल्पमात्रं ॥७२॥ ध्यात्वा नूनं ह्येनसा चापि मुक्तो वधं राज्ञोहं भ्रष्टवीर्यो विचेताः ॥ यथा प्रतिज्ञा मम लोकबुद्धौ भवे
त्सत्या धर्मभृतां वरिष्ठ ॥७३॥ यथा जीवेत्पांडवोहं च कृष्ण तथा बुद्धिं दातुमप्यर्हसि त्वं ॥ वासुदेव उवाच ॥ रा
जा श्रांतो विक्षतो दुःखितश्च कर्णेन संख्ये निशितैर्बाणसंघैः ॥ यश्चाविशांस्तु सूतपुत्रेण वीर शरैर्भृशं ताडि
तो युध्यमानः ॥७४॥ अतस्त्वमेतेन सरोषमुक्तो दुःखान्वितेनेदमयुक्तरूपं ॥ आकोपितो ह्येष यदि स्म सं
ख्ये कर्णं निहन्यादिति चाब्रवीत्सः ॥७५॥

येनसासुक्तौपित्तपापश्चित्तोपिनस्याप्येत्सर्थः ॥ किंकृत्वा राज्ञो वधं

धात्वा॥७३॥७४॥समस्तंञावयोरितिशेषः॥७५॥७६॥कर्णोपर्णोहतेदृतेंयुद्धरूपं॥७७॥७८॥७९॥८०

जानातितंपांडवएषचापिपापंलोकेकर्णमसह्यमन्ये॥ ततस्त्वमुक्तोभृशरोपितेनराज्ञासमस्तंपरुषा
णिपार्थो॥७६॥निस्तोषक्केसततंचाप्रसह्येकर्णोद्यतंह्यघरणोनिवद्ध॥तस्मिन्हतेकुरवोनिर्जितास्युरेवं
बुद्धिर्यार्थिवेधर्मपुत्रे॥७७॥ततोवधंनार्हतिधर्मपुत्रस्त्वयाप्रतिज्ञार्जुनपालनीया॥जीवन्नयंयेनम्ट
तोभवेद्धितन्मेनिबोधेहतवानुरूपं॥७८॥यदामानंलभतेमाननार्हस्तदासवैजीवलोके॥यदावमा
नंलभतेमहांतंतदाजीवन्मृतइत्युच्यतेसः॥७९॥संमानितःपार्थिवोयंसदैवत्वयाचभीमेनतथा
यमाभ्यां॥वृद्धैश्चलोकेपुरुषैश्चशूरैस्तस्यापमानंकलयाप्रयुंक्ष्व॥८०॥त्वमित्यत्रभवंतंहिब्रूहिपार्थ
युधिष्ठिरं॥त्वमित्युक्तोहिनिहतोगुरुर्भवतिभारत॥८१॥एवमाचरकौंतेयधर्मराजेयुधिष्ठिरे॥अध
र्मयुक्तंसंयोगंकुरुष्वैनंकुरुद्वह॥८२॥अ
अत्रभवंतंमान्यंतमितिब्रूहिताववैतेवतद्वधःकृतोभवती ॥१८४॥
त्यर्थः॥८१॥एवंपूज्यावमानरूपंसंयोगंआत्मनातुष्टिंनंकुरुष्व॥८२॥तत्रमे॰॰नमाहअथर्वेति॥८३॥

यतगुरुस्त्वमितिप्रोक्तस्तत॥अवधेनवधास्त्वपातनसंतरेणेववधःवधकरे॰॰।तीत्यर्थः॥८४॥अपुत्रमेवंस्त्व
त्रोवंधवेस्यतेअनेनाहंतइतिज्ञास्यतीत्यर्थः॥समंवैषम्यपरिहारं॥८५॥८६॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०सप्त

अथर्वांगिरसिह्येषाश्रुतीनामुत्तमाश्रुतिः॥अविचार्यैवकार्यैषाश्रेयस्कामैर्नरैःसदा॥८३॥अवधेनवधः
प्रोक्तोयद्गुरुस्त्वमितिप्रभुः॥तद्ब्रूहित्वंयन्मयोक्तंधर्मराजस्यधर्मवित्॥८४॥वधंह्ययंपांडवधर्मराजस्त्व
त्तोयुक्तंवेत्स्यतेचैवमेषः॥ततोस्यपादावभिवाद्यपश्चात्समंब्रूयाःसांत्वयित्वाचपार्थं॥८५॥भ्राताप्राज्ञ
स्तवकोपनजातुकुर्याद्राजाधर्ममवेक्ष्यचापि॥मुक्तोनृतान्भ्रातृवधाच्चपार्थहृष्टःकर्णंत्वंजहिसूतपुत्रं
॥८६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसप्ततितमोध्यायः॥ ॥संजयउवाच॥इत्येवमुक्तस्तुज
नार्दनेनपार्थःप्रशस्याथसुहृद्वचस्तत्॥ततोब्रवीदर्जुनोधर्मराजमनुक्तपूर्वंपरुषंप्रसह्य॥१॥अर्जु
नउ०॥मात्वंराजन्व्याहरव्याहरस्वयस्तिष्ठसेक्रोशमात्रेरणाद्वै॥भीमस्तुमामर्हतिगर्हणाययोयुध्यतेसर्व
लोकप्रवीरैः॥२॥
तितमोध्यायः॥७०॥इत्येव॥१॥व्याहरव्याहरवचनं॥क्रोशमात्रेनतिष्ठसिअपितुततोपिदूरेइत्यर्थः॥२॥

॥कर्ण०टी०॥ ॥१८५॥ ३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

कालेहिशत्रून्परिपीड्यसंख्येहत्वाचशूरान्पृथिवीपतींस्तान्॥रथप्रधानोत्तमनागमुख्यान्सादिप्रवेकान
मितांश्चवीरान्॥३॥यःकुंजराणामधिकंसहस्रंहत्वाननर्दस्कमलंसिंहनादं॥कांबोजानामयुतंपार्वती
यान्भुगान्सिंहोविनिहत्यैवचाजौ॥४॥सुदुःष्करंकर्मकरोतिवीरःकर्तुंयथानार्हसित्वंकदाचित्॥रथा
दवप्लुत्यगदांपरामृशतयानिहंत्याश्वरथद्विपान्रणे॥५॥वरासिनावाजिरथाश्वकुंजरांस्तथारथांगैर्द
नुसाचहंत्यरीन्॥प्रमृद्यपद्भ्यामहितान्निहंतिपुनस्तदोर्भ्यांशतमन्युविक्रमः॥६॥महाबलोवैश्रवणांत
कोपमःप्रसह्यहंताद्विषतामनीकिनीं॥सभीमसेनोर्हतिगर्हणांमेनत्वंनित्यंरक्ष्यसेयःसुहृद्भिः॥७॥
महारथान्नागवरान्हयांश्चपदातिमुख्यानपिचप्रमथ्य॥एकोभीमोधार्त्तराष्ट्रेषुमग्नःसमामुपालब्धु
मरिंदमोर्हति॥८॥कलिंगवंगांगनिषादमागधान्सदामदान्नीलबलाहकोपमान्॥निहंतियःशत्रुज
नाननेकान्समामुपालब्धुमरिंदमोर्हति॥९॥सयुक्तमास्थायरथंहिकालेधनुर्विधुन्वन्शरपूर्णमुष्टिः ॥१८५॥
॥सृजत्यसौशरवर्षाणिवीरोमहाहवेमेघइवांबुधाराः॥१०॥

॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥

नातान्यष्टौवारणानामवरूपंविन्नातिनैःकुंभकराग्रहस्तैः॥भीमेनाजौनिहतानघवीरैःसमांक्रूरंवक्तुमर्हत्यरिघ्नः॥११॥
बलंतुवाचिद्विजसत्तमानांक्षात्रंबुधाबाहुबलंवदंति॥त्वंवाग्बलोभारतनिष्ठुरश्चत्वमेवमांवेत्थयथाबलोहं॥१२॥य
त्नेहिनित्यंतवकर्तुमिष्टंदारैःसुतैर्जीवितेनात्मनाच॥एवंयन्मांवाग्विशिखैर्निहंसित्वत्तःसुखंनवयंविद्मकिंचित्॥१
३॥मामावमंस्थाद्रौपदीतल्पसंस्थोमहारथान्प्रतिहन्मित्वदर्थे॥तेनाभिशंकीभारतनिष्ठुरोसित्वत्तःसुखंनाभि
जानामिकिंचित्॥१४॥प्रोक्तःस्वयंसत्यसंधेनमृत्युस्तवप्रियार्थंनरदेवयुद्धे॥वीरःशिखंडीद्रौपदोसौमहात्मा
मयाभिगुप्तेनहतश्चतेन॥१५॥नचाभिनंदामितवाधिराज्यंयतस्त्वमक्षेष्वहितायसक्तः॥स्वयंकृत्वापापमनार्य
जुष्टमस्माभिर्वातर्तुमिच्छस्यरीन्स्त्वं॥१६॥अक्षेषुदोषाबहवोप्यधर्माःश्रुतास्त्वयासहदेवोब्रवीद्यान्॥तान्नैषिवंस
क्रुमसाधुजुष्टान्स्तेनस्मसर्वेनिरयंप्रपन्नाः॥१७॥सुखंत्वत्तोनाभिजानीमकिंचिद्यतस्त्वमक्षैर्देवितुंसंप्रमत्तः॥स्व
यंकृत्वाव्यसनंपांडवत्वमस्मांस्तीव्राःश्रावयस्यद्यवाचः॥१८॥

॥१८॥

 अनुतेपेअनुतापंप्राप्तवान्तत्रववर्हकोशान्निष्काशितवान्॥२३॥ २४॥२५॥ २६॥

शेतेस्माभिर्निहताश्शत्रुसेनाछिन्नांगोत्रैर्मर्दितसेनदंती॥ त्वयाहितत्कर्मकृतंनृशंसंयस्माद्दोषःकौरवाणांच ध
र्ष्य॥१९॥ हतानदीच्यानिहताः प्रतीच्यानष्टाः प्राच्यादाक्षिणात्याविशस्ताः॥ कृतंकर्माप्रतिरूपंमहद्भिस्तेषांयोधैर
स्मदीयैश्चयुद्धे॥२०॥ त्वंदेविताःत्वत्कृतेराज्यनाशस्त्वंसंभवंनोव्यसनंनरेंद्र॥ मास्मान्क्रूरैर्वाक्प्रतोदैस्तुदंस्त्वं
भूयोराजन्कोपयेस्त्वल्पभाग्यः॥२१॥ संजयउ०॥ एतावाचःपरुषाःसव्यसाचीस्थिरप्रज्ञःश्रावयित्वातुरूक्षाः॥ बभूव
सोविमनाधर्मभीःकृत्वाप्राज्ञःपातकंकिंचिदेव॥२२॥ तदानुतेपेसुरराजपुत्रोविनिश्वसंश्चासिमथोद्ववर्ह॥ त
माहकृष्णःकिमिदंपुनर्भवान्विकोशमाकाशनिभंकरोत्यसिं॥२३॥ ब्रवीहिमांत्वंपुनरुत्तरंवचस्तथाप्रवक्ष्या
म्यहमर्थसिद्धये॥ इत्येवमुक्तःपुरुषोत्तमेनसुदुःखितःकेशवमर्जुनोब्रवीत्॥२४॥ अहंहनिष्येस्वशरीर
मेवप्रसह्ययेनाहितमाचरंवै॥ निशम्यतत्पार्थवचोब्रवीदिदंधनंजयंधर्मभृतांवरिष्ठः॥२५॥ राजानमेनंत्व ॥१९६॥
मितीदमुक्त्वाकिंकश्मलंप्राविशःपार्थघोरं॥ त्वंचात्मानंहंतुमिच्छस्यरिघ्ननेदंसद्भिःसेवितंवैकिरीटिन्॥२६॥

॥येचास्त्रज्ञास्तानहंहन्मिचास्त्रैस्तस्मात्त्वंलोकरोमिभस्म॥ जैत्रंरथंप्राप्यममास्थायकृष्णयावश्रीघ्रंस्तत्पुत्रंनिहंतुं॥३४॥
॥राजाभवत्वद्यसुनिर्वृतोयंकर्णंरणेनाशयितास्मिबाणैः॥ इत्येवमुक्त्वापुनराहपार्थोयुधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठं॥
॥३५॥ अद्यापुत्रास्तेनमाताप्रवित्रीकुंतीवापार्थेमियावातेनचापि॥ सत्यंवदाम्यद्यनकर्णमाजौशरैर्हत्वाकवचंवि
मोक्ष्ये॥३६॥ संजयउ०॥ इत्येवमुक्त्वापुनरेवपार्थोयुधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठं॥ विमुच्यशस्त्राणिधनुर्विसृज्य
कोशेचखड्गंविनिधायतूर्णं॥३७॥ सव्रीडयानम्रशिराःकिरीटीयुधिष्ठिरंप्रांजलिरभ्युवाच॥ प्रसीदराजन्क्षमयन्म
योक्तंकालेभवान्वेत्स्यतितन्नमस्ते॥३८॥ प्रसाद्यराजानममित्रसाहंस्थितोब्रवीद्भेवपुनःप्रवीरः॥ नेदंचिरात्क्षि
प्रमिदंभविष्यत्यावर्ततेसाध्वथियामिचैनं॥३९॥ यावत्प्रमीमंसमराच्चमोक्तुंसर्वात्मनास्तत्पुत्रंचहंतुं॥ तव
प्रियार्थंममजीवितंहिब्रवीमिसत्यंतदवेहिराजन्॥४०॥ इतिप्रयास्यन्नुपगृह्यपादौसमुत्थितोदीप्ततेजाः॥ ॥१९७॥
किरीटी॥ एतच्छ्रुत्वापांडवोधर्मराजोभ्रातुर्वाक्यंपरुषंफाल्गुनस्य॥४१॥ ॥३८॥३९॥४०॥४१॥

॥२७॥ आ२लस्त्वा दात्महत्या परहत्या स्यकुस्मनादित्य ध्यायतात्पर्यं ॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥

धर्मात्मानं भ्रातरं ज्येष्ठमद्य खड्गेन चैनं यदि हन्यान्वीर ॥ धर्माद्भीतस्त्वं कथं नाम तेस्यात्किंचोत्तरं वा करिष्यत्वमेव
॥२७॥ सूक्ष्मो धर्मो दुर्विदश्चापि पार्थ विशेषतोज्ञैः प्रोच्यमानं निबोध ॥ हत्वात्मानमात्मना प्राप्नुयास्त्वं वधाद्भ्रातुर्न
रकं चातिघोरं ॥२८॥ ब्रवीहि वाचाद्य गुणानिहात्मनस्तथा हतात्मा भवितासि पार्थ ॥ तथास्तु कृष्णेत्यभिनंद्य तद्व
चो धनंजयः प्राह धनुर्विनाम्य ॥२९॥ युधिष्ठिरं धर्मभृतां वरिष्ठं शृणुष्व राजन्निति शक्रसूनुः ॥ नमादृशो न्यो नर
देवविद्यते धनुर्धरो देवमृते पिनाकिनं ॥२९॥ अहं हि तेनानुमतो महात्मना क्षणेन हन्यां सचराचरं जगत् ॥ मया
हि राजन्सदिगीश्वरा दिशो विजित्य सर्वा भवतः कृता वशे ॥३०॥ स राजसूयश्च समाप्तदक्षिणः सभा च दिव्या
भवतो ममौजसा ॥ पाणौ पृषत्का निशिता ममैव धनुश्च सज्यं विततं सबाणं ॥३१॥ पादौ च मे सरथौ सध्वजौ च
नमादृशं युद्धगतं जयंति ॥ हता उदीच्या निहताः प्रतीच्याः प्राच्या निरस्ता दाक्षिणात्या विशस्ताः ॥३२॥ संस
प्तकानां किंचिदेवावशिष्टं सर्वस्य सैन्यस्य हतं मयार्द्धं ॥ शेते मया निहता भारती चमू राजन्देवचमूप्रकाशा
॥३३॥

॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥

उत्थाय तस्माच्छयनाद्युवाच पार्थं ततो दुःखपरीतचेताः ॥ कृतं मया पार्थ यथा न साधु येन प्राप्तं व्यसनं वः सुघोरं ॥४२
तस्माच्छिरश्छिंधि ममेदमद्य कुलांतकस्याधमपूरुषस्य ॥ पापस्य पापव्यसनान्वितस्य विमूढबुद्धेरलसस्य भी
रोः ॥४३॥ वृद्धावमंतुः पुरुषस्य चैव किं ते चिरं मे ह्यनुसृत्य रूक्षं ॥ गच्छाम्यहं वनमेवाद्य पापः सुखं भवान्वर्ततां
मद्विहीनः ॥४४॥ योग्यो राजा भीमसेनो महात्मा क्लीबस्य वा मम किं राजकृत्यं ॥ न चापि शक्तः पुरुषाणि सोढुं
पुनस्तवेमानि रुषान्वितस्य ॥४५॥ भीमस्तु राजा मम जीवितेन कार्यं मयाद्यावमतस्य वीर ॥ इत्येवमुक्त्वा सह
सोत्पपात राजा तस्तत्तच्छयनं विहाय ॥४६॥ इयेष निर्गंतुमथो वनाय तं वासुदेवः प्रणतोभ्यवाच ॥ राजन्विदि
तमेतद्धि यथा गांडीवधन्वनः ॥४७॥ प्रतिज्ञा सत्यसंधस्य गांडीवं प्रति विश्रुता ॥ ब्रूयाद्य एवं गांडीवमन्यस्मै दे
यमिति स्तुत ॥४८॥ वध्योस्य स पुमांल्लोके त्वया चोक्तोयमीदृशं ॥ ततः सत्यां प्रतिज्ञां तां पार्थेन प्रतिरक्षता ॥
४९॥ मच्छंदादवमानोयं कृतस्तव महीपते ॥ गुरूणामवमानो हि वध इत्यभिधीयते ॥५०॥
॥४७॥४८॥४९॥

॥कर्णं॰टी॰॥ ॥१९८॥

॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणि टि॰ एकसप्ततितमोध्यायः॥७१॥

तस्मात्त्वंवैमहाबाहोममपार्थस्यचोभयोः॥व्यतिक्रममिमंराजन्मत्यसंरक्षणंप्रति॥५१॥शरणंत्वंमहाराज
प्रपन्नौस्वउभावपि॥क्षंतुमर्हसिमेराजन्प्रणतस्याभियाचतः॥५२॥राधेयस्याघपापस्याद्यमिर्णस्यतिशोणि
तं॥सत्यंतेप्रतिजानामिहतंविद्ध्यद्यसूतजं॥५३॥यस्येच्छसिवधंतस्यगतमप्यस्यजीवितं॥इतिकृष्णवचःश्रु
त्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥५४॥ससंभ्रमंहृषीकेशमुत्थाप्यप्रणतंतदा॥कृतांजलिस्ततोवाक्यमुवाचानंतरं
वचः॥५५॥एवमेतद्यथात्थत्वमस्त्येषोतिक्रमोमम॥अनुनीतोस्मिगोविंदतारितश्चास्मिमाधव॥५६॥
मोचितान्यसनाद्घोराद्वयमद्यत्वयाच्युत॥भवंतनाथमासाद्यह्यावांव्यसनसागरात्॥५७॥घोरादद्यसमुत्ती
र्णावुभावज्ञानमोहितौ॥त्वद्बुद्धिप्लवमासाद्यदुःखशोकार्णवाद्वयं॥५८॥समुत्तीर्णाःसहामात्याःसनाथाःस्म
त्वयाच्युत॥५९॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिएकसप्ततितमोध्यायः॥७१॥ ॥संजयउवाच॥धर्म
राजस्यतच्छ्रुत्वाप्रीतियुक्तंवचस्ततः॥पार्थःप्रोवाचधर्मात्मागोविंदंयदुनंदनः॥१॥ ध[illegible]स्येतिस्पष्टार्थः॥१॥ ॥१९८॥

॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

इतिस्मकृष्णवचनात्प्रत्युच्चार्ययुधिष्ठिरं॥बभूवविमनाःपार्थःकिंचित्कृत्वेवपातकं॥२॥ततोब्रवीद्वासुदेवःप्र
हसन्निवपांडवं॥कथंनामभवेदेतद्यदित्वंपार्थधर्मजं॥३॥असिनातीक्ष्णधारेणहन्याधर्मेव्यवस्थितं॥त्वमि
त्युक्त्वाथराजानमेवंकश्मलमाविशः॥४॥हत्वातुनृपतिंपार्थअकरिष्याःकिमुत्तरं॥एवंहिदुर्विदोधर्मोमं
दप्रज्ञैर्विशेषतः॥५॥सभवान्धर्मभीरुत्वाद्ध्रुवमेष्यन्महत्तमः॥नरकंघोररूपंचभ्रातुर्ज्येष्ठस्यवैवधात्॥६॥
सत्वंधर्मभृतांश्रेष्ठंराजानंधर्मसंहितं॥प्रसादयकुरुश्रेष्ठमेतदत्रमतंमम॥७॥प्रसाद्यभक्त्याराजानंप्रीतेचै
वयुधिष्ठिरे॥प्रयावस्त्वरितोयोद्धुंसूतपुत्ररथंप्रति॥८॥हत्वातुसमरेकर्णंत्वमद्यनिशितैःशरैः॥विपुलां
प्रीतिमाधत्स्वधर्मपुत्रस्यमानद॥९॥एतदत्रमहाबाहोप्राप्तकालंमतंमम॥एवंकृतेकृतंचैवतवकार्यं
भविष्यति॥१०॥ततोर्जुनोमहाराजलज्जयावैसमन्वितः॥धर्मराजस्यचरणौप्रपद्यशिरसानतः॥११॥उवाच
भरतश्रेष्ठंप्रसीदेतिपुनःपुनः॥क्षमस्वराजन्यत्प्रोक्तंधर्मकामेनभीरुणा॥१२॥दृष्ट्वातुपतितंपद्भ्यांधर्मराजोयु
धिष्ठिरः॥धनंजयममित्रघ्नंरुदंतंभरतर्षभ॥१३॥ ॥११॥१२॥१३॥

उत्थाप्य ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

उत्थाप्य भ्रातरं राजा धर्मराजो धनंजयं ॥ समाश्लिष्य च सस्नेहं प्ररुरोद महीपतिः ॥ १४ ॥ रुदित्वा सुचिरं कालं भ्रा
तरौ स्कमहाद्युती ॥ कृतशौचौ महाराज प्रीतिमंतौ बभूवतुः ॥ १५ ॥ तत आश्लिष्य तं प्रेम्णा मूर्ध्नि चाघ्राय पांडवः ॥ प्री
त्या परमया युक्तो विस्मयंश्चाब्रवीज्जयं ॥ १६ ॥ कर्णेन मे महाबाहो सर्वसैन्यस्य पश्यतः ॥ कवचं च ध्वजं चैव धनुः शक्तिर्ह
याः शराः ॥ १७ ॥ शरैः कृत्ता महेष्वास तमानस्य संयुगे ॥ सोहं ज्ञात्वा रणे तस्य कर्म दृष्ट्वा च फाल्गुन ॥ १८ ॥ व्यवसीदामि
दुःखेन न च मे जीवितं प्रियं ॥ न चेदद्य हि तं वीरं निहनिष्यसि संयुगे ॥ १९ ॥ प्राणानेव परित्यक्ष्ये जीवितार्थो हि को मम
॥ एवमुक्तः प्रत्युवाच विजयो भरतर्षभ ॥ २० ॥ सत्येन ते नृप शपे राजन्प्रसादेन तथैव च ॥ भीमेन च नरश्रेष्ठ यमाभ्यां च
महीपते ॥ २१ ॥ यथाद्य समरे कर्णं हनिष्यामि हतोपि वा ॥ महीतले पतिष्यामि सत्येनायुधमालभे ॥ २२ ॥ एवमाभाष्य
राजानमब्रवीन्माधवं वचः ॥ अद्य कर्णं रणे कृष्ण सूदयिष्ये न संशयः ॥ तव बुद्ध्या हि भद्रं ते वधस्तस्य दुरात्मनः ॥ ए
वमुक्तोब्रवीत्पार्थं केशवो राजसत्तम ॥ २४ ॥ शक्तोसि भरतश्रेष्ठ हंतुं कर्णं महाबलं ॥ एष चापि हि मे कामो नित्यमेव ॥ १८९ ॥
महारथा ॥ २५ ॥

२६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

कथं भवान्रणे कर्णं निहन्यादिति सत्तम ॥ भूयश्चोवाच मतिमान्माधवो धर्मनंदनं ॥ २६ ॥ युधिष्ठिरेमं बीभत्सुं त्वं सांत्व
यितुमर्हसि ॥ अनुज्ञातुं च कर्णस्य वधायाद्य दुरात्मनः ॥ २७ ॥ श्रुत्वा ह्यहमयं चैव त्वां कर्णशरपीडितं ॥ प्रवृत्तिं ज्ञा
तुमायाताविहावां पांडुनंदन ॥ २८ ॥ दिष्ट्यासि राजन्न हतो दिष्ट्या न ग्रहणं गतः ॥ परिसांत्वय बीभत्सुं जयमाशाधि चान
घ ॥ २९ ॥ युधिष्ठिर उ० ॥ एह्येहि पार्थ बीभत्सो मां परिष्वज पांडव ॥ वक्तव्यमुक्तोसि हितं त्वयाक्षांतं च तन्मया ॥ अहं त्वा
मनुजानामि जहि कर्णं धनंजय ॥ ३० ॥ मन्युं च मा कृथाः पार्थ यन्मयोक्तोसि दारुणं ॥ ३१ ॥ संजय उ० ॥ ततो धनंजयो
राजन्शिरसा प्रणतस्तदा ॥ पादौ जग्राह पाणिभ्यां भ्रातुर्ज्येष्ठस्य मारिष ॥ ३२ ॥ तमुत्थाप्य ततो राजा परिष्वज्य च पीडि
तं ॥ मूर्ध्न्युपाघ्राय चैवेनमिदं पुनरुवाच ह ॥ ३३ ॥ धनंजय महाबाहो मानितोस्मि दृढं त्वया ॥ माहात्म्यं विजयं चैव भू
यः प्राप्नुहि शाश्वतं ॥ ३४ ॥ अर्जुन उवाच ॥ अद्य तं पापकर्माणं सानुबंधं रणे शरैः ॥ नयाम्यंतं समासाद्य राधेयं बल
गर्वितं ॥ ३५ ॥ येन त्वं पीडितो बाणैर्दृढमायम्य कार्मुकं ॥ तस्याद्य कर्मणः कृष्ण फलमाप्स्यति दारुणं ॥ ३६ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिटी० द्विसप्ततितमोध्यायः॥ ७२॥ प्रसाद्य॥ १।२
॥ १९० ॥ अद्यत्वामनुपश्यामिकर्णंहत्वामहीपते॥ सभाजयितुमाक्रंदादितिसत्यंब्रवीमिते॥ ३७॥ नहत्वाविनिवर्त्तिष्येकर्ण
मद्यरणाजिरात्॥ इतिसत्येनतेपादौस्पृशामिजगतीपते॥ ३८॥ संजयउवाच॥ इतिब्रुवाणंसुमनःकिरीटिनंयुधि
ष्ठिरः प्राहवचोबृहत्तरं॥ यशोक्षयंजीवितमीप्सितंतेजयसदावीर्यमरिक्षयंतदा॥ ३९॥ प्रयाहिवृद्धिंचदिशंतुदेवता
यथाहमिच्छामितथास्तुतत्तथा॥ प्रयाहिशीघ्रंजहिकर्णमाहवेपुरंदरोवृत्रमिवात्मवृद्धये॥ ४१॥ ॥इतिश्रीम
हाभारतेकर्णपर्वणिद्विसप्ततितमोध्यायः॥ संजयउ०॥ प्रसाद्यधर्मराजानंप्रहृष्टेनांतरात्मना॥ पार्थःप्रोवा
चगोविंदंसूतपुत्रवधोद्यतः॥ १॥ कल्प्यतांमेरथोभूयोयुज्यतांचहयोत्तमाः॥ आयुधानिचसर्वाणिसज्यंतांसम
हारथे॥ २॥ उपावृत्ताश्चतुरगाःशिक्षिताश्चाश्वसादिभिः॥ रथोपकरणैःसज्जाउपायांतुत्वरान्विताः॥ ३॥ प्रयाहि
शीघ्रंगोविंदसूतपुत्रजिघांसया॥ एवमुक्तोमहाराजफाल्गुनेनमहात्मना॥ ४॥ उवाचदारुकंकृष्णःकुरुसर्वंय ॥ १९० ॥
थाब्रवीत्॥ अर्जुनोभरतश्रेष्ठःश्रेष्ठःसर्वधनुष्मतां॥ ५॥
॥ ३॥ ४॥ ५॥

६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥

आज्ञप्तस्त्वथकृष्णेनदारुकोराजसत्तम॥ योजयामाससरथंवैयाघ्रंशत्रुतापनं॥ ६॥ सज्जंनिवेदयामासपांडवस्यमहा
त्मनः॥ युक्तंतुतंरथंदृष्ट्वादारुकेणमहात्मना॥ ७॥ आपृच्छ्यधर्मराजानंब्राह्मणान्स्वस्तिवाच्यच॥ सुमंगलस्वस्त्यय
नमारुरोहरथोत्तमं॥ ८॥ तस्यराजामहाप्राज्ञोधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ आशिषोयुंक्तसततःप्रायात्कर्णरथंप्रति
९॥ तमायांतंमहेष्वासंदृष्ट्वाभूतानिभारत॥ निहतंमेनिरेकर्णंपांडवेनमहात्मना॥ १०॥ बभूवुर्विमलाःसर्वादिशोरा
जन्समंततः॥ चाषाश्चशतपत्राश्चक्रौंचाश्चैवजनेश्वर॥ ११॥ प्रदक्षिणमकुर्वंततदावैपांडुनंदनं॥ बहवःपक्षि
णोराजन्पुन्नामानःशुभाशिवाः॥ १२॥ त्वरयंतोर्जुनंयुद्धेहृष्टरूपाववाशिरे॥ कंकागृध्राबकाःश्येनावायसाश्च
विशांपते॥ १३॥ अग्रतस्तस्यगच्छंतिमांसहेतोर्भयानकाः॥ निमित्तानिचधन्यानिपार्थस्यप्रब्रुवंतिरे॥ १४॥ विना
शमरिसैन्यानांकर्णस्यचवधंप्रति॥ प्रयातस्याथपार्थस्यमहान्स्वेदोव्यजायत॥ १५॥ चिंताचविपुलाजज्ञेक
थंचेदंभविष्यति॥ ततोगांडीवधन्वानमब्रवीन्मधुसूदनः॥ दृष्ट्वापार्थंतथायांतंचिंतापरिगतस्तदा॥ १६॥

॥१७॥१८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥

वासुदेव उ०॥ गांडीवधन्वसंग्रामे ये त्वया धनुषा जिताः॥ न तेषां मानुषो जेता त्वदन्य इह विद्यते॥ १७॥ दृष्टा हि बह
वः शूराः शक्रतुल्यपराक्रमाः॥ त्वां प्राप्य समरे शूरा ये गताः परमां गतिं॥ १८॥ को हि द्रोणं च भीष्मं च भगदत्तं च
मारिष॥ विंदानुविंदावावंत्यौ कांबोजं च सुदक्षिणं॥ १९॥ श्रुतायुषं महावीर्यमच्युतायुषमेव च॥ प्रत्युद्गम्य भवे
त्क्षेमी यो न स्यात्त्वमिव प्रभो॥ २०॥ तव ह्यस्त्राणि दिव्यानि लाघवं बलमेव च॥ असंमोहश्च युद्धेषु विज्ञानस्य
च संततिः॥ २१॥ वेधः पातश्च लक्ष्येषु योगश्चैव तवार्जुन॥ भवान्देवान्सगंधर्वान्हन्यात्सह चराचरान्॥ २२
पृथिव्यां तु रणे पार्थ न योद्धा त्वत्समः पुमान्॥ धनुर्ग्राहा हि ये केचित्क्षत्रिया युद्धदुर्मदाः॥ २३॥ आदेवात्वत्स
मं तेषां न पश्यामि शृणोमि च॥ ब्रह्मणा च प्रजाः सृष्टा गांडीवं च महाद्भुतं॥ २४॥ येन त्वं युध्यसे पार्थ तस्मान्नास्ति त्व
या समः॥ अवश्यं तु मया वाच्यं यत्पथ्यं तव पांडव॥ २५॥ मावमंस्था महाबाहो कर्णमाहवशोभिनं॥ कर्णो हि बल
वान्दृप्तः कृतास्त्रश्च महारथः॥ २६॥ कृती च चित्रयोधी च देशकालस्य कोविदः॥ बहुनात्र किमुक्तेन संक्षेपात्त्व
॥ णु पांडव॥ २७॥

२८॥२९॥ अष्टरत्निरित्यस्य विवरणं महाबाहुर्व्यूढोरस्क इति॥ तथा हि सर्वस्य पुरुषस्य व्याममात्रं दैर्घ्यं तच्च पंचहस्तं
विंशत्यधिकशतांगुलं॥ रत्निस्त्वेकविंशत्यंगुलः॥ अष्टानां रत्नीनां अष्टषष्ट्यधिकशतं अंगुलानि च भवंति आजानु

त्वत्समं तद्विशिष्टं वा कर्णमन्ये महारथं॥ परमं यत्नमास्थाय त्वया वध्यो महाहवे॥ २८॥ तेजसा वह्निसदृशो वायु
वेगसमो जवे॥ अंतकप्रतिमः क्रोधे सिंहसंहननो बली॥ २९॥ अष्टरत्निर्महाबाहुर्व्यूढोरस्कः सुदुर्जयः॥ अभि
मानी च शूरश्च प्रवीरः प्रियदर्शनः॥ ३०॥ सर्वयोधगुणैर्युक्तो मित्राणामभयंकरः॥ सततं पांडवद्वेषी धार्त्तराष्ट्र
हिते रतः॥ ३१॥ सर्वैरवध्यो राधेयो देवैरपि सवासवैः॥ ऋते त्वामिति मे बुद्धिस्त्वमद्य जहि सूतजं॥ ३२॥ देवैरपि
हि संयत्तैर्बिभ्रद्भिर्मांसशोणितं॥ अशक्यः स रथो जेतुं सर्वैरपि युयुत्सुभिः॥ ३३॥ दुरात्मानं पापवृत्तं नृशंसं दुष्टप्र
ज्ञं पांडवेयेषु नित्यं॥ हीनस्वार्थं पांडवेयैर्विरोधे हत्वा कर्णं निश्चितार्थो भवाद्य॥ ३४॥

बहुपुरुषस्य व्यामं अष्टरत्निमितं भवति अष्टचत्वारिंशदंगुलातिरिक्तवृद्धिः तत्रापि पंचमांशेन वक्षसि विशाल
ता शेषं अंसादारभ्य बाह्वोर्दीर्घतेति ज्ञेयं॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥

निष्कालिकं निर्गतः कालयिता जेतास्येति तं ॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० त्रिसप्ततितमो

तं सूतपुत्रं रथिनां वरिष्ठं निष्कालिकं कालवशं नयाद्य ॥ तं सूतपुत्रं रथिनां वरिष्ठं हत्वाद्य प्रीतिं धर्मराजे कुरुष्व ॥३५॥
जानामि ते पार्थ वीर्यं यथावद्दुर्वारणीयं च सुरासुरैश्च ॥ सदावजानाति हि पांडुपुत्रान सौदर्या सूतपुत्रो दुरात्मा
३६॥ आत्मानं मन्यते वीरं येन पापः सुयोधनः ॥ तमद्य मूलं पापानां जहि सौतिं धनंजय ॥३७॥ खड्गजिह्वं धनुरास्यं
शरदंष्ट्रं तरस्विनं ॥ दृप्तं पुरुषशार्दूल जहि कर्णं धनंजय ॥३८॥ अहं त्वामनुजानामि वीर्येण च बलेन च ॥ जहि
कर्णं रणे शूरं मातंगमिव केसरी ॥३९॥ यस्य वीर्येण वीर्यं ते धार्त्तराष्ट्रोवमन्यते ॥ तमद्य पार्थ संग्रामे कर्णं वैक
र्त्तनं जहि ॥४०॥ ॥इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि त्रिसप्ततितमोध्यायः॥ ॥संजय उवाच॥ ततः पुनरमे
यात्मा केशवोर्जुनमब्रवीत् ॥ कृतसंकल्पमायांतं वधे कर्णस्य भारत ॥१॥ अद्य सप्तदशाहानि वर्त्तमानस्य भारत
॥विनाशस्यातिघोरस्य नरवारणवाजिनां ॥२॥ भूत्वा हि विपुला सेना तावकानां परैः सह ॥ अन्योन्यं समरं प्राप्य ॥१९२॥
किंचिच्छेषा विशांपते ॥३॥ भूत्वा वै कौरवाः पार्थ प्रभूतगजवाजिनः ॥ त्वां वै शत्रुं समासाद्य विनष्टा रणमूर्द्धनि ॥४॥

॥ध्याय॥१॥२॥३॥४॥

५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥

एते च पृथिवीपालाः सृंजयाश्च समागताः ॥ त्वां समासाद्य दुर्द्धर्षं पांडवाश्च व्यवस्थिताः ॥५॥ पांचालैः पांडवैर्मत्स्यैः
कारूषैश्चेदिभिः सह ॥ त्वया गुप्तैरमित्रघ्नैः कृतः शत्रुगणक्षयः ॥६॥ को हि शक्तो रणे जेतुं कौरवांस्तात संयुगे ॥ अ
न्यत्र पांडवान्युद्धे त्वया गुप्तान्महारथान् ॥७॥ शक्तस्त्वं हि रणे जेतुं ससुरासुरमानुषान् ॥ त्रीन्लोकान्समरे युक्ता
न्किं पुनः कौरवं बलं ॥८॥ भगदत्तं च राजानं कोन्यः शक्तस्त्वया विना ॥ जेतुं पुरुषशार्दूल योपि स्याद्वासवोपमः ॥९॥
तथेमां विपुलां सेनां गुप्तां पार्थ त्वयानघ ॥ न शेकुः पार्थिवाः सर्वे चक्षुर्भिरपि वीक्षितुं ॥१०॥ तथैव सततं पार्थ रक्षि
ताभ्यां त्वया रणे ॥ धृष्टद्युम्नशिखंडिभ्यां भीष्मद्रोणौ निपातितौ ॥११॥ को हि शक्तो रणे पार्थ भारतानां महारथौ
॥ भीष्मद्रोणौ युधा जेतुं शक्रतुल्यपराक्रमौ ॥१२॥ को हि शांतनवं भीष्मं द्रोणं वैकर्त्तनं कृपं ॥ द्रौणिं च सौमद
त्तिं च कृतवर्माणमेव च ॥१३॥ सैंधवं मद्रराजानं राजानं च सुयोधनं ॥ वीरान्कृतास्त्रान्समरे सर्वानेवानिवर्ति
नः ॥१४॥ अक्षौहिणीपतीनुग्रान्संहतान्युद्धदुर्मदान् ॥ त्वामृते पुरुषव्याघ्र जेतुं शक्तः पुमानिह ॥१५॥

॥कर्ण०टी०॥
॥१९३॥

यदित्वंतातानसर्वेस्तर्हिधार्त्तराष्ट्रंवलंकोनुप्रतीपादितिसंबंधः
॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥

श्रेण्यश्चबह्वलाःक्षीणाःघटीर्णाश्चरथाद्विपाः॥ नानाजनपदाश्चोग्राःक्षत्रियाणाममर्षिणां॥१६॥ गोवा
सदासमीयानांवशातीनांचभारत॥ प्राच्यानांवाटधानानांभोजनांचाचभिमानिनां॥१७॥ उदीर्णाश्च
गजासेनाब्रह्मक्षत्रस्यभारत॥ त्वांसमासाद्यनिधनंगताभीमंचभारत॥१८॥ उग्राभीमकर्माणस्तु
षारायवनाःखशाः॥ दार्वाभिसारादरदाःशकामाठरतांगणाः॥१९॥ आंध्रकाश्चपुलिंदाश्चकिंगताश्चो
ग्रविक्रमाः॥ म्लेच्छाश्चपार्वतीपाश्चसागरानूपवासिनः॥२०॥ संरंभिणोयुद्धशौंडावलिनोदंडपाण
यः॥ एतेसुयोधनस्यार्थेसंरब्धाःकुरुभिःसह॥२१॥ नशक्याःयुधिनिर्जेतुंत्वदन्येनपरंतप॥ धार्त्तराष्ट्र
मुदग्रंहिव्यूढंदृष्ट्वामहद्बलं॥२२॥ यत्रत्वंनभवेआताप्रतीयात्कोनुमानवः॥ तत्सागरमिवोद्धूतंरजसा
संवृतंवलं॥२३॥ विदार्यपांडवैःक्रुद्धैस्त्वयागुप्तैर्हतंविभो॥ मागधानामधिपतिर्जयत्सेनोमहाव ॥१९३॥
लः॥२४॥ अद्यसप्तैवचाहानिहतःसंख्येभिमन्युना॥ ततोदशसहस्राणिगजानांभीमकर्मणां॥२५॥

॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥

जघानगदयाभीमस्तस्यराजपरिच्छदं॥ ततोन्येभिहतानागारथाश्चशतशोबलात्॥२६॥ तदेवंसमरेपार्थ
वर्त्तमानेमहाभये॥ भीमसेनंसमासाद्यत्वांचपांडवकौरवाः॥२७॥ सवाजिरथमातंगायमलोकमितोग
ताः॥ तथासेनामुखेतत्रनिहतेपार्थपांडवैः॥२८॥ भीष्मःप्रास्रजदुग्राणिशरजालानिमारिष॥ सचेदि
काशिपांचालान्करूषान्मत्स्यकेकयान्॥२९॥ शरैःप्रछाद्यनिधनमनयत्परमास्त्रवित्॥ तस्यचाप
च्युतैर्बाणैःपरदेहविदारणैः॥३०॥ पूर्णमाकाशमभवद्रुक्मपुंखैरजिह्मगैः॥ हन्याद्रथसहस्राण्येकै
केनैवमुष्टिना॥३१॥ नरसंनरद्विपान्हत्वासमेतान्समहाबलान्॥ गत्वादशाम्यातेगत्वाजघ्नुर्वाजिरथद्वि
पान्॥३२॥ हित्वानवगतीदृष्टाःसवाणानाहवेत्यजन्॥ दिनानिदशभीष्मेणनिघ्नताताबकंबलं॥३३॥
शून्याःकृतारथोपस्थाहताश्चगजवाजिनः॥ दर्शयित्वात्मनोरूपंरुद्रोपेंद्रसमंयुधि॥३४॥ पांडवानाम
नीकानिप्रगृह्यासौयशातपत्॥ विनघ्नन्पृथिवीपालांश्चेदिपांचालकेकयान्॥३५॥ अदहत्पांडवीसेनांर
थाश्वगजसंकुलां॥ मज्जंतमप्लवेमंदमुज्जिहीर्षुःसुयोधनं॥३६॥

३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥

तथा चरंतं समरे तपंतमिव भास्करं भ्यद्राति कोटिसाहस्राः अवरा युधपाणय ॥३७॥ नशेकुः संजया द्रष्टुं तथे
वान्ये महीक्षितः ॥ विचरंतं तथा तं तु संग्रामे जितकाशिनं ॥ ३८ ॥ सर्वोघमेन महता पांडवान्समभिद्रवत्
॥ सुतु विद्राव्य समरे पांडवान्संजयानपि ॥ ३९ ॥ एक एव रणे भीष्म एकवीरत्वमागतः ॥ तं शिखंडी स
मासाद्य त्वयागुप्तो महाव्रतं ॥ ४० ॥ जघान पुरुषव्याघ्रं शरैः सन्नतपर्वभिः ॥ स एष पतितः शेते शरतल्पे
पितामहः ॥ ४१ ॥ त्वां प्राप्य पुरुषव्याघ्रं वृत्रः प्राप्येव वासवं ॥ द्रोणः पंचदिनान्युग्रो विधम्य रिपुवाहिनीं
॥ ४२ ॥ कृत्वा व्यूहमभेद्यं च पातयित्वा महारथान् ॥ जयद्रथस्य समरे कृत्वा रक्षां महारथः ॥ ४३ ॥ अंत
क प्रतिमश्चोग्रो रात्रियुद्धे दहन्प्रजाः ॥ दग्ध्वा योधाञ्छरैर्वीरो भारद्वाजः प्रतापवान् ॥ ४४ ॥ धृष्टद्युम्नं समा
साद्य सगतः परमां गतिं ॥ यदि वाद्य भवान्युद्धे सूतपुत्र मुखान्नथान् ॥ ४५ ॥ नावारयिष्यत्संग्रामे न स्म द्रो
णो व्यनंक्ष्यत ॥ भवता तु बलं सर्वं धार्तराष्ट्रस्य वारितं ॥ ४६ ॥ ततो द्रोणो हतो युद्धे पार्षतेन धनंजय ॥ एवं
वा को रणे कुर्यात्त्वदन्यः क्षत्रियो युधि ॥ ४७ ॥

४८ ॥ ४९ ॥ त्वां हीति क्षणेन सर्वं समस्मीकर्तुं समर्थं त्वां प्राप्य एकाहन्नद्य पमानं क्षत्रं युक्तं बलवत्तरं

यादृशं ते कृतं पार्थ जयद्रथवधं प्रति ॥ निवार्य सेनां महतीं हत्वा शूरांश्च पार्थिवान् ॥ ४८ ॥ निहतः सैंधवो
राजा त्वयास्त्रबलतेजसा ॥ आश्चर्यं सिंधुराजस्य वधं जानंति पार्थिवाः ॥ ४९ ॥ अनाश्चर्यं हि तत्त्वं हि पा   त्वत
र्थ महारथः ॥ त्वां हि प्राप्य रणे क्षत्रमेकाहादिति भारत ॥ ५० ॥ नन्नपमान महं युक्तं मन्येयमिति मे मतिः
सेयं पार्थ चमूर्घोरा धार्तराष्ट्रस्य संयुगे ॥ ५१ ॥ हतसर्वस्ववीरा हि भीष्मद्रोणौ यदा हतौ ॥ शीर्णप्रवर
योधाद्य हतवाजिरथद्विपा ॥ ५२ ॥ हीना सूर्येंदुनक्षत्रैर्द्यौरिवाभाति भारती ॥ विध्वस्ता हि रणे पार्थ सेने
यं भीमविक्रमा ॥ ५३ ॥ आसुरी वपुरा सेना शक्रस्येव पराक्रमैः ॥ तेषां हंता वशिष्टाश्च संति पंच महारथाः
॥ ५४ ॥ अश्वत्थामा कृतवर्मा कर्णो मद्राधिपः कृपः ॥ तांस्त्वमद्य नरव्याघ्र हत्वा पंच महारथान् ॥ ५५
हतामित्रः प्रयच्छोर्वीं राज्ञे सद्वीपपत्तनां ॥ साकाशजलपातालां सपर्वतमहावनां ॥ ५६ ॥

मन्ये वा जानीयां क्षणेन नन्वाशितवानिति आश्चर्यं ॥ ५६ ॥

५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥ ६२॥ ६३॥

प्राप्तोत्यमिततीर्यश्रीरघपार्थोवृषस्कंधरं॥ एतांपुराविष्णुरिवहत्वादैत्यमहादानवान्॥५६॥ प्रयच्छमेदिनींराज्ञेब्राह्मणा
येवहरिर्यथा॥५६॥ अद्यमोदंतुपांचालानिहतेष्वरिषुत्वया॥ विष्णुनानिहतेष्वेवदानवेयेषुदेवताः॥५७॥ यदिवाद्वि
पदांश्रेष्ठंद्रोणंमानयतोगुरुं॥ अश्वत्थाम्निकृपातेस्तिकृपेवाचार्यगौरवात्॥५८॥ अत्यंतापचितान्बंधून्मानय
न्मात्रवांधवान्॥ कृतवर्माणमासाद्यनतेष्यसियमक्षयं॥५९॥ भ्रातरंमातुरासाद्यशल्यंमद्रजनाधिपं॥ यदित्वंम
रविंदाक्षदयावान्नजिघांससि॥६०॥ इदंपापमतिंक्षुद्रमत्यंतंपांडवान्प्रति॥ कर्णमद्यनरश्रेष्ठजह्याशुनिशितैः
शरैः॥६१॥ एतत्तेसुकृतंकर्मनात्रकिंचनयुज्यते॥ वयमप्यनुजानीमोनात्रदोषोस्तिकश्चन॥६२॥ दहनेयत्सपुत्रा
यानिशिमातुस्त्वानघ॥ द्यूतार्थेयच्चयुष्मासुप्रावर्ततसुयोधनः॥६३॥ तस्यसर्वस्यदुष्टात्माकर्णोवैमूलमित्युत
॥कर्णाद्धिमन्यतेत्राणंनित्यमेवसुयोधनः॥६४॥ ततोमामपिसंरब्धोनिग्रहीतुंप्रचक्रमे॥ स्थिराबुद्धिर्नरेंद्रस्यधा
र्त्तराष्ट्रस्यमानद॥६५॥ कर्णःपार्थान्रणेसर्वान्विजेष्यतिनसंशयः॥ कर्णमाश्रित्यकौंतेयधार्त्तराष्ट्रेणविग्रहः॥६६॥ ॥१९५॥

६७॥ ६८॥ ६९॥ ७०॥ ७१॥ ७२॥ ७३॥ ७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥

रोचितोभवसाहंजानातापिबलंतव॥ कर्णोहिभाषतेनित्यमहंपार्थान्समंगतान्॥६७॥ वासुदेवंचदाशार्हंविजेष्यामिम
हारथं॥ प्रोत्साहयंदुरात्मानंधार्त्तराष्ट्रंसुदुर्मतिं॥६८॥ समितौगर्जतेकर्णस्तमद्यजहिभारत॥ यच्चयुष्मास्वपापंवैधा
र्त्तराष्ट्रःप्रयुक्तवान्॥६९॥ तत्रसर्वत्रदुष्टात्माकर्णःपापमतिर्मुखं॥ यच्चतद्धार्त्तराष्ट्रस्यक्रूरैःषड्भिर्महारथैः॥७०॥ अ
पश्यन्निहतंवीरंसौभद्रमृषभक्षणं॥ द्रोणद्रौणीकृपान्वीरान्कर्षयंतंनरर्षभान्॥७१॥ निर्मनुष्यांश्चमातंगान्विरथां
श्चमहारथान्॥ व्यश्वारोहांश्चतुरगान्पत्तीन्व्यायुधजीविनः॥७२॥ कुर्वंतमृषभस्कंधंकुरुवृष्णियशस्करं॥ विधमं
तमनीकानिव्यथयंतंमहारथान्॥७३॥ मनुष्यवाजिमातंगान्प्रहिण्वंतंयमक्षयं॥ शरैःसौभद्रमायांतंदहंतमिव
वाहिनीं॥७४॥ तन्मेदहतिगात्राणिसखेसत्येनतेशपे॥ यत्तत्रापिचदुष्टात्माकर्णोभ्यद्रुह्यतप्रभो॥७५॥ अशक्नु
वंश्चाभिमन्योःकर्णस्थातुरणेग्रतः॥ सौभद्रशरनिर्भिन्नोविसंज्ञःशोणितोक्षितः॥७६॥ निःश्वसन्क्रोधसंदीप्तोविमु
खःसायकार्दितः॥ अपयानकृतोत्साहोनिराशश्चापिजीवित॥७७॥ तस्याक्षविह्वलःसंख्येप्रहारजनितश्रमः॥ अ
यच्छोणस्यसमरेतत्कालसदृशंतदा॥७८॥

॥ कर्ण०टी० ॥
॥ १९६ ॥

॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥

श्रुत्वा कर्णोवचः क्रूरं ततश्छिछेद कार्मुकं ॥ ततश्छिन्नायुधं तेन रणे पंच महारथाः ॥ ७९ ॥ तं चैव निकृतिप्रज्ञाः प्राहरंश्छर
वृष्टिभिः ॥ तस्मिन्विनिहते वीरे सर्वेषां दुःखमाविशत् ॥ ८० ॥ प्राहसत्तु दुष्टात्मा कर्णः स च सुयोधनः ॥ यच्च कर्णोब्र
वी कृष्णां सभायां परुषं वच ॥ ८१ ॥ प्रमुखे पांडवेयानां कुरूणां च नृशंसवत् ॥ विनष्टाः पांडवाः कृष्णे शाश्वतं नरकं
गताः ॥ ८२ ॥ पतिमन्यं पृथुश्रोणि वृणीष्व मृदुभाषिणि ॥ एषा त्वं धृतराष्ट्रस्य दासी भूता निवेशनं ॥ ८३ ॥ प्रविशाद्दा
लपक्ष्माक्षि न संति पतयस्तव ॥ इत्युक्तवान्स धर्मज्ञस्तदा परमदुर्मतिः ॥ ८४ ॥ पापः पापं वचः कर्णः शृण्वतस्तव भा
रत ॥ अद्य पापस्य तद्वाक्यं सुवर्णविकृताः शराः ॥ ८५ ॥ शमयंतु शिलाधौतास्त्वयास्ता जीवितच्छिदः ॥ यानि चान्या
नि दुष्टात्मा पापानि कृतवांस्त्वयि ॥ ८६ ॥ तान्यद्य जीवितं चास्य शमयंतु शरास्तव ॥ गांडीवप्रहितान्घोरानद्य गात्रैः
स्पृशन्स्मरान् ॥ ८७ ॥ कर्णः स्मरतु दुष्टात्मा वचनं द्रोणभीष्मयोः ॥ सुवर्णपुंखा नाराचाः शत्रुघ्ना वैद्युतप्रभाः ॥ ८८
त्वयास्तास्तस्य वर्माणि भित्वा पास्यंति शोणितं ॥ उग्रास्त्वद्भुजनिर्मुक्ता मर्म भित्वा महाशराः ॥ ८९ ॥
॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥

॥ १९६ ॥

९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

अद्य कर्णं महावेगाः प्रेषयंतु यमक्षयं ॥ अद्य हाहाकृता दीना विषण्णास्त्वच्छरार्दिताः ॥ ९० ॥ प्रपतंतं रथात्कर्णं पश्यंतु
वसुधाधिपाः ॥ अद्य शोणितसंमग्नं शयानं पतितं भुवि ॥ अपविद्धायुधं कर्णं दीनाः पश्यंतु बांधवाः ॥ ९१ ॥ ह
स्तिकक्ष्यो महानस्य भल्लेनोन्मथितस्त्वया ॥ प्रकंपमानः पततु भूमावधिरथध्वजः ॥ ९२ ॥ त्वया शरशतैश्छिन्नं रथं
हेमविभूषितं ॥ हतयोधाश्वमुत्सृज्य भीतः शल्यः पलायतां ॥ ९३ ॥ ततः सुयोधनो दृष्ट्वा हतमाधिरथिं त्वया ॥ नि
राशो जीविते त्वद्य राज्ये चैव भवत्वरिः ॥ ९४ ॥ एते द्रवंति पांचाला वध्यमानाः शितैः शरैः ॥ कर्णेन भरतश्रेष्ठ पांड
वानुज्जिहीर्षव ॥ ९५ ॥ पांचालान्द्रौपदेयांश्च धृष्टद्युम्नशिखंडिनौ ॥ धृष्टद्युम्नतनूजांश्च शतानीकं च नाकुलिं ॥ ९६
नकुलं सहदेवं च दुर्मुखं जनमेजयं ॥ सुधर्माणं सात्यकिं च विद्धि कर्णवशं गतान् ॥ ९७ ॥ अभ्याहतानां कर्णेन पां
चालानामसौ रणे ॥ श्रूयते निनदो घोरस्त्वद्बंधूनां परंतप ॥ ९८ ॥ न त्वेव भीताः पांचालाः कथंचित्स्युः पराङ्मुखाः
॥ नहि मृत्युं महेष्वासा गणयंति महारणे ॥ ९९ ॥ य एकः पांडवीं सेनां शरौघैः समवेष्टयत् ॥ तं समासाद्य पांचाला
भीष्मं नासन्पराङ्मुखाः ॥ १०० ॥

॥१०१॥१०२॥१०३॥१०४॥१०५॥१०६॥

तथा ज्वलंतमस्त्राग्निं गुरुं सर्वधनुष्मतां ॥ निर्दहंतं च समरे दुर्धर्षं द्रोणमोजसा ॥ १०१ ॥ ते नित्यमुदिता जेतुं मृधे
शत्रुन् अरिंदम ॥ न जात्वाधिरथेर्भीताः पांचालास्तु पराङ्मुखाः ॥ २ ॥ तेषामापततां शूरः पांचालानां तरस्विनां ॥
आदत्तास्त्रं शरैः कर्णः पतंगानामिवानलः ॥ ३ ॥ तांस्तथाभिमुखान्वीरान्मित्रार्थे त्यक्तजीवितान् ॥ क्षयं नयति रा
धेयः पांचालान्शतशो रणे ॥ ४ ॥ तद्भारत महेष्वासा नगाधे मज्जतोऽप्लवं ॥ कर्णार्णवप्लवो भूत्वा पांचालांस्त्रातुमर्हसि ॥
५ ॥ अस्त्रं हि रामात्कर्णेन भार्गवादृषिसत्तमात् ॥ यदुपात्तं महाघोरं तस्य रूपमुदीर्यते ॥ ६ ॥ तापनं सर्वसैन्यानां घोर
रूपं सुदारुणं ॥ समावृत्य महासैन्यं ज्वलितं स्वेन तेजसा ॥ ७ ॥ एते चरंति संग्रामे कर्णचापच्युताः शराः ॥ भ्रमराणा
मिव व्राता तापयंति स्म तावकान् ॥ ८ ॥ एते द्रवंति पांचाला दिक्षु सर्वासु भारत ॥ कर्णास्त्रं समरे प्राप्य दुर्निवार्यमना
त्मभिः ॥ ९ ॥ एष भीमो दृढक्रोधो वृतः पार्थ समंततः ॥ सृंजयैर्योधयन्कर्णं पीड्यते निशितैः शरैः ॥ १० ॥ पांडवान्सृंज
यांश्चैव पांचालांश्चैव भारत ॥ हन्यादुपेक्षितः कर्णो रोगो देहमिवागतः ॥ ११ ॥

॥१०७॥१०८॥१०९॥११०॥

॥१११॥११२॥११३॥११४॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि टी० चतुसप्ततितमोऽध्यायः॥७४॥ ॥सकेशव॥१॥२॥३॥

नान्यं त्वत्तो हि पश्यामि योधं यौधिष्ठिरे बले ॥ यः समासाद्य राधेयं स्वस्तिमानाव्रजेद्गृहं ॥ १२ ॥ तमद्य निशितैर्बाणै
र्विनिहत्य नरर्षभान् ॥ यथाप्रतिज्ञं पार्थ त्वं कृत्वा कीर्तिमवाप्नुहि ॥ १३ ॥ त्वं हि शक्तो रणे जेतुं सकर्णानपि कौरवान्
॥ नान्यो युधि युधां श्रेष्ठ सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ १४ ॥ एतत्कृत्वा महत्कर्म हत्वा कर्णं महारथं ॥ कृतार्थः सफलः पार्थ सु
खी भव नरोत्तम ॥ ११५ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ संजय उवाच
॥ सकेशवस्य बीभत्सोः श्रुत्वा भारत भाषितं ॥ विशोकः संप्रहृष्टश्च क्षणेन समपद्यत ॥ १ ॥ ततो ज्यामभिमृज्या
शु व्याक्षिपद्गांडीवं धनुः ॥ दध्रे कर्णविनाशाय केशवं चाभ्यभाषत ॥ २ ॥ त्वया नाथेन गोविंद ध्रुव एव जयो मम
॥ प्रसन्नो यस्य मेऽद्य त्वं लोकेऽप्यत भविष्यकृत् ॥ ३ ॥ त्वत्सहायो ह्यहं कृष्ण त्रीँल्लोकान्वै समागतान् ॥ प्रापयेयं परं लो
कं किमु कर्णं महाहवे ॥ ४ ॥ पश्यामि द्रवतीं सेनां पांचालानां जनार्दन ॥ पश्यामि कर्णं समरे विचरंतमभीतवत्
॥ ५ ॥ भार्गवास्त्रं च पश्यामि ज्वलंतं कृष्ण सर्वशः ॥ सृष्टं कर्णेन वार्ष्णेय शक्रेणेव यथाशनिः ॥ ६ ॥

॥४॥५॥ ज्वलंतं पुंस्त्वमार्ष ६

७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ स्मरतांस्मरतु॥ १२॥ मंडलंघ्नतेशारीस्यापनंपद्धंदुरोदरंपात्रं॥ १३॥ १४॥ १५॥

अयंखलुससंग्रामोयत्रकर्णंमयाहतं॥ कथयिष्यंतिभूतानियावद्भूमिर्धरिष्यति॥ अद्यहस्ताविकर्णमंकर्ण
नेष्यंतिमृत्यवे॥ गांडीवंमुक्ताःक्षिप्रंतोममहस्तप्रचोदिताः॥ ८॥ अद्यराजाधृतराष्ट्रःस्वांबुद्धिमवमंस्यते॥ दु
र्योधनमराज्यार्हंययाराज्येभ्यषिंचयत्॥ ९॥ अद्यराज्यात्सुखाच्चैवश्रियोराष्ट्रात्तथापुरात्॥ पुत्रेभ्यश्चमहाबाहोधृ
तराष्ट्रोविमोक्ष्यति॥ १०॥ अद्यदुर्योधनोराजाजीविताच्चनिराशकः॥ भविष्यतिहतेकर्णेकृष्णसत्यंब्रवीमिते॥ ११॥
अद्यदृष्ट्वामयाकर्णंशरैर्विशकलीकृतं॥ स्मरतांतववाक्यानिशमंप्रतिजनेश्वरः॥ १२॥ अद्यासौसौबलःकृष्णग्ल
हान्जानातुवैशरान्॥ दुरोदरंचगांडीवंमंडलंचरथंप्रति॥ १३॥ अद्यकुंतीसुतस्याहंदृढंराज्ञःप्रजागरं॥ व्यपने
ष्यामिगोविंदहत्वाकर्णंशितैःशरैः॥ १४॥ अद्यकुंतीसुतोराजाहतेसूतसुतेमया॥ सुप्रसन्नमनाःप्रीतश्चिरंसु
खमवाप्स्यति॥ १५॥ अद्यचाहमनाधृष्यंकेशवाप्रतिमंशरं॥ उत्स्रक्ष्यामाहवःकर्णजीविताद्भ्रंशयिष्यति॥ १६॥ य
स्यचैतद्व्रतंमह्यंवधेकिलदुरात्मनः॥ पादौनधावयेतावद्यावद्धन्यांनफाल्गुनं॥ १७॥
॥१६॥ १७॥

॥१९८॥

१८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥

मृषात्त्वाव्रतंतस्यपापस्यमधुसूदन॥ पातयिष्येरथात्कायंशरैःसन्नतपर्वभिः॥ १८॥ योसौरणेनरंनान्यंपृ
थिव्यामनुमन्यते॥ तस्याद्यसूतपुत्रस्यभूमिःपास्यतिशोणितं॥ १९॥ अपविर्हसिकृष्णेतिसूतपुत्रोयदब्रवी
त्॥ धृतराष्ट्रमतेकर्णःश्लाघमानःस्वकान्गुणान्॥ २०॥ अनृतंतत्करिष्यंतिमामकानिशिताःशराः॥ आशीवि
षाइवक्रुद्धास्तस्यपास्यंतिशोणितम्॥ २१॥ मयाहस्तवतामुक्तानाराचावैद्युतत्विषः॥ गांडीवसृष्टादास्यंतिकर्ण
स्यपरमांगतिं॥ २२॥ अद्यतप्स्यतिराधेयःपांचालीयत्तदाब्रवीत्॥ सभामध्येवचःक्रूरंकुत्सयन्पांडवान्प्रति॥ २३॥
एवैषंढतिलास्तत्रभवितारोघनेतिलाः॥ हतेवैकर्तनेकर्णेसूतपुत्रेदुरात्मनि॥ २४॥ अहंवःपांडुपुत्रेभ्यस्त्रास्या
मीतियदब्रवीत्॥ धृतराष्ट्रसुतान्कर्णःश्लाघमानोत्मनोगुणान्॥ २५॥ अनृतंतत्करिष्यंतिमामकानिशिताःशराः
॥ हंताहंपांडवान्सर्वान्सपुत्रानितियोब्रवीत्॥ २६॥ तमद्यकर्णंहंतास्मिमिषतांसर्वधन्विनां॥ यस्यवीर्यसमाश्वास्य
धार्त्तराष्ट्रोमहामनाः॥ २७॥ अवमन्यतदुर्बुद्धिर्नित्यमस्मान्दुरात्मवान्॥ अद्यकर्णेहतेदुःस्थधार्त्तराष्ट्राःसराजकाः
॥ २८॥

२९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥

विद्रवंतु दिशो भीताः सिंहत्रस्ता मृगा इव ॥ अद्य दुर्योधनो राजा आत्मानं चानुशोचतां ॥ २९॥ हते कर्णे मया संख्ये
सपुत्रे ससुहृज्जने ॥ अद्य कर्णं हतं दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रोत्यमर्षणः ॥ ३०॥ जानातु मां रणे कृष्ण प्रवरं सर्वधन्विनां
॥ सपुत्रपौत्रं सामात्यं सभृत्यं च निराशिषं ॥ ३१॥ अद्य राज्ये करिष्यामि धृतराष्ट्रं जनेश्वरं ॥ अद्य कर्णस्य चक्रांगाः
क्रव्यादाश्च पृथग्विधाः ॥ ३२॥ शरैश्छिन्नानि गात्राणि विचरिष्यंति केशव ॥ अद्य राधासुतस्याहं संग्रामे म
धुसूदन ॥ ३३॥ शिरश्छेत्स्यामि कर्णस्य मिषतां सर्वधन्विनां ॥ अद्य तीक्ष्णैर्विपाठैश्च क्षुरैश्च मधुसूदन ॥ ३४
रणे छेत्स्यामि गात्राणि राधेयस्य दुरात्मनः ॥ अद्य राजा महत्कृच्छ्रं संत्यक्ष्यति युधिष्ठिरः ॥ ३५॥ संतापं मानसं वी
रश्चिरसंभृतमात्मनः ॥ अद्य केशव राधेयमहं हत्वा सबांधवं ॥ ३६॥ नंदयिष्यामि राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरं
अद्याहमनुगान् कृष्ण कर्णस्य कृपणान्युधि ॥ ३७॥ हंता ज्वलनसंकाशैः शरैः सर्पविषोपमैः ॥ अद्य हंहेमवि ॥१९९॥
कृतैर्गार्ध्रपत्रैरजिह्मगैः ॥ ३८॥ संस्तरिष्यामि गोविंद वसुधां वसुधाधिपैः ॥ आद्याभिमन्योः शत्रूणां सर्वेषां मधु
सूदन ॥ ३९॥

॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥

४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥ ४९॥ ५०॥

प्रमथिष्यामि गात्राणि शिरांसि च शितैः शरैः ॥ अद्य निर्धार्तराष्ट्रं च भ्रात्रे दास्यामि मेदिनीं ॥ ४०॥ निरर्जुनां वा पृथि
वीं केशवानुचरिष्यसि ॥ अद्याहमनृणः कृष्ण भविष्यामि धनुष्मतां ॥ ४१॥ कोपस्य च कुरूणां च शराणां गांडीवस्य
च ॥ अद्य दुःखमहं मोक्ष्ये त्रयोदशसमार्जितं ॥ ४२॥ हत्वा कर्णं रणे कृष्ण शंबरं मघवानिव ॥ अद्य कर्णे हते युद्धे
सोमकानां महारथाः ॥ ४३॥ कृतं कार्यं च मन्यंतां मित्रकार्येप्सवो युधि ॥ मम चैव कथं प्रीतिः शैनेयस्याद्य माधव
॥ ४४॥ भविष्यति हते कर्णे मयि चापि जयाधिके ॥ अहं हत्वा रणे कर्णं पुत्रं चास्य महारथं ॥ ४५॥ प्रीतिं दास्यामि भी
मस्य यमयोः सात्यकस्य च ॥ धृष्टद्युम्नशिखंडिभ्यां पांचालानां च माधव ॥ ४६॥ अद्यानृण्यं गमिष्यामि हत्वा कर्णं महाहवे
अद्य पश्यंतु संग्रामे धनंजयममर्षणं ॥ ४७॥ युध्यंतं कौरवान्संख्ये पातयंतं च सूतजं ॥ भवत्सकाशे वक्ष्ये च पुनरेवा
त्मसंस्तवं ॥ ४८॥ धनुर्वेदे मत्समो नास्ति लोके पराक्रमे वा मम कोस्ति तुल्यः ॥ को वाप्यन्यो मत्समोस्ति क्षमावांस्तथा क्रोधे
सदृशोन्यो न मेस्ति ॥ ४९॥ अहं धनुष्मानसुरांश्च सर्वान् भूतानि च संगतानि ॥ स्वबाहुवीर्याद्गमये पराभवं
मत्पौरुषं विद्धि परं परेभ्यः ॥ ५०॥ शरार्चिषा गांडिवेनाहमेकः सर्वान् कुरून्बाल्हिकांश्चाभिहत्य ॥ हिमात्यये कक्षगतो यथा
ग्निस्तथा दहेयं सगणान्प्रसह्य

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीकर्णपर्वणीटी० पंचसप्ततितमोध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

पाणौवृषस्का लिखिता ममैते धनुश्च दिव्यं विततं सबाणं ॥ पार्थोद्य मे सरथो सध्वजो च न मादृशं युद्धगतं जयंति ॥ ५२ ॥
इत्येवमुक्त्वार्जुन एकवीरः क्षिप्रं रिपुघ्नः क्षतजोपमाक्षः ॥ भीममुमुक्षुः समरे प्रयातः कर्णस्य कायाच्छिरसो जिहि
र्षुः ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पंचसप्ततितमोध्यायः ॥ ॥ धृतराष्ट्र उ० ॥ समागमे पांडवसृंज
यानां महाभये मामकानामगाधे ॥ धनंजये तात रणाय याते कर्णेन तद्युद्धमथोन्तकीदृक् ॥ १ ॥ संजय उवाच ॥ तेषा
मनीकानि बृहद्ध्वजानि बृहद्ध्वजानि रणे समृद्धानि समागतानि ॥ गर्जंति भेरीनिनदोन्मुखानि नादैर्यथा मेघगणा
स्तपांते ॥ २ ॥ महागजाभ्राकुलमस्त्रतोयं वादित्रनेमीतलशब्दवच्च ॥ हिरण्यचित्रायुधविद्युतं च शरासिनारा
चमहास्त्रधारं ॥ ३ ॥ तद्भीमवेगं रुधिरौघवाहि खड्गाकुलं क्षत्रियजीवघाति ॥ अनार्तवं क्रूरमनिष्टवर्षं बभूव
तत्संहरणं प्रजानां ॥ ४ ॥ एकं रथं संपरिवार्य मृत्युं नयंत्यनेके च रथाः समेताः ॥ एकस्तथैकं रथिनं रथाश्चास्तथारथ ॥ २०० ॥
श्चापि रथाननेकान् ॥ ५ ॥

६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

रथं ससूतं सहयं च कंश्चिद्रथेरथे मृत्युवशं निनाय ॥ निनाय चाप्येकगजेन कश्चिद्रथान्बहून्मृत्युवशं तथाश्वान् ॥ ६ ॥ र
थान्ससूतान्सहयान्गजांश्च सर्वान्नरीन्मृत्युवशं शरौघैः ॥ निन्ये हयांश्चैव तथा ससादीन्पदातिसंघांश्च तथैव पार्थः ॥
७ ॥ कृपः शिखंडी च रणे समेतो दुर्योधनं सात्यकिरभ्यगच्छत् ॥ श्रुतश्रवा द्रोणपुत्रेण सार्धं युधामन्युश्चित्रसेनेन सा
र्धं ॥ ८ ॥ कर्णस्य पुत्रं तु रथी सुषेणं समागतं सृंजयश्चोत्तमौजाः ॥ गांधारराजं सहदेवः क्षुधार्तो महर्षभं सिंह इ
वाभ्यधावत् ॥ ९ ॥ शतानीको नाकुलिः कर्णपुत्रं युवा युवानं वृषसेनं शरौघैः ॥ समार्पयत्कर्णपुत्रश्च शूरः पांचालेयं
शरवर्षैरनेकैः ॥ १० ॥ रथर्षभः कृतवर्माणमार्छन्माद्रीपुत्रो नकुलश्चित्रयोधी ॥ पंचालानामधिपो याज्ञसेनिः से
नापतिः कर्णमार्छत्ससैन्यं ॥ ११ ॥ दुःशासनो भारत भारती च संसप्तकानां पृतना समृद्धा ॥ भीमं रणे शस्त्रभृतां वरि
ष्ठं भीमं समार्छंत तमसह्यवेगं ॥ १२ ॥ कर्णात्मजं तत्र जघान वीरस्तथाच्छिनच्चोत्तमौजाः प्रसह्य ॥ तस्योत्तमांगं निप
पात भूमौ निनादयन्नां निनदेन खं च ॥ १३ ॥ सुषेणशीर्षं पतितं पृथिव्यां विलोक्य कर्णोथ तदार्तरूपः ॥ क्रोधाद्धयांस्त
स्य रथं ध्वजं च बाणैः सुधारैर्निशितैरकृंतत् ॥ १४ ॥

१५॥ १६॥ १७॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० षट्सप्ततितमोध्यायः॥ ॥अथ॥ ५॥२॥३॥

सन्नतमोजानिशितैः पृषत्कैर्विव्याध खड्गेन भास्वरेण॥ पार्ष्णिग्राहाश्चैव वृकस्य स्वान्निःखिडिवाहं सततोध्यरोहत्॥१५॥ कृ
पं तु दृष्ट्वा विरथं रथस्थो नैच्छत्तं ताडयितुं शिखंडी॥ तं द्रोणिराचार्यरथं कृपस्य समुज्जहे पंकगतां यथा गां॥१६॥ हि
रण्यवर्मा निशितैः पृषत्कैस्तवात्मजानामनिलात्मजो वै॥ अतापयत्सैन्यमतीव भीमः कालेसुघोमध्यंगतो यथार्कः॥१७॥
॥ ॥इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षट्सप्तसप्ततितमोध्यायः॥ ॥संजय उ०॥ अथत्विदानीं तुमुले विमर्दे द्वि
षद्भिरेको बहुभिः समावृतः॥ महारणे सारथिमित्युवाच भीमश्चमूं वाहय धार्तराष्ट्रीं॥१॥ त्वं सारथे याहि जवेन वाहैर्नया
म्येतान्धार्तराष्ट्रान्यमाय॥ संचोदितो भीमसेनेन चैवं स सारथिः पुत्रबलं त्वदीयं॥२॥ प्रायात्ततः सत्वरमुग्रवेगो
यतो भीमस्तद्बलं गंतुमैच्छत्॥ ततोपरे नागरथाश्वपत्तिभिः प्रत्युद्ययुस्तं कुरवः समंतात्॥३॥ भीमस्य वाहाग्र्यमुदार
वेगं समंततो बाणगणैर्निजघ्नुः॥ ततः शरानापततो महात्मा चिच्छेद बाणैस्तपनीयपुंखैः॥४॥ ते वै निपेतुस्तपनीय
पुंखा द्विधा त्रिधा भीमशरैर्निकृत्ताः॥ ततो राजन्नागरथाश्वयूनां भीमाहतानां नरराजमध्ये॥५॥ घोरो निनादः प्रबभौ ॥२०१॥
नरेंद्र वज्राहतानामिव पर्वतानां॥ ते वध्यमाना भ्रनरेंद्रमुख्या निर्भिद्यंतो भीमशरप्रवेकैः॥६॥ ॥४॥५॥६॥

७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१॥

भीमं समंतोत्समरेभ्यरोहन्वृक्षं शकुंता इव पुष्पहेतोः॥ ततोभियाते तव सैन्ये स भीमः प्रादुश्चक्रे वेगमततवेगः॥७॥ य
थांतकालेक्षपयन्दिधक्षुर्भूतांतकृत्काल इवात्तदंडः॥ न स्याति वेगस्य रणेतिवेगं नाशक्नुवन्धारयितुं त्वदीयाः॥८॥
व्यान्नाननस्यापततो यथैव कालस्य काले हरतः प्रजा वै॥ ततो बलं भारत भारतानां प्रदह्यमानं समरे महात्मनः॥९॥ भी
तं दिशो कीर्यत भीमनुन्नं महानिलेनाभ्रगणा यथैव॥ ततो धीमान्सारथिमब्रवीद्बली स भीमसेनः पुनरेव हृष्टः॥१०॥
सूताभिजानीहि स्वकान्परान्वा रथान्ध्वजांश्चापततः समेतान्॥ युध्यन्न ह्यहं नाभिजानामि किंचिन्मा सैन्यं स्वं छादयिष्ये पृष
त्कैः॥११॥ अरीन्विशोकाभिनिरीक्ष्य सर्वतो रथध्वजाग्राणि धुनोति मे भृशं॥ राजातुरो नागमत्किरीटी बहूनि दुःखा
न्यभियातोस्मि सूत॥१२॥ एतन्मे दुःखं सारथे धर्मराजो यन्मां हित्वा यातवाञ्छत्रुमध्ये॥ नैनं जीवन्नाप्यजानाम्य
जीवं बीभत्सुं वा तन्ममाद्याति दुःखं॥१३॥ सोहं द्विषत्सैन्यमुदग्रकल्पं विनाशयिष्ये परमप्रतीतः॥ एतंनिहत्याजिमध्ये
समेतं प्रीतो भविष्यामि सह त्वयाद्य॥१४॥ सर्वास्तूणान्सायकानामवेक्ष्य किं शिष्टं स्यात्सायकानां रथे मे॥ कावाजातिः किंप्रमा
णं च तेषां ज्ञात्वा व्यक्तं तत्समाचक्ष्व सूत॥१५॥

१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

विशोक उवाच ॥ षण्मार्गणानामयुतानि वीर क्षुराश्च भल्लाश्च तथायुताख्याः ॥ नाराचानां द्वे सहस्रे च वीर त्रीण्येव च प्रद
राणां स्म पार्थ ॥१६॥ अस्त्यायुधं पांडवेयावशिष्टं न यद्वहेच्छकटं षड्गवीयं ॥ एतद्विद्वन्मुंच सहस्रशोपि गदासिबाहुद्रवि
णं च तेस्ति ॥१७॥ प्रासाः खड्गाः शक्तयस्तोमराश्च मा भैषीस्त्वं संक्षयादायुधानां ॥१८॥ भीमसेन उवाच ॥ सूताद्ये
मं पश्य भीमप्रयुक्तैः संछिंद्भिः पार्थिवानां सुवेगैः ॥ छन्नं बाणैराहवं घोररूपं नष्टादित्यं मृत्युलोकेन तुल्यं ॥१९॥ अ
द्यैतद्वै विदितं पार्थिवानां भविष्यति ह्याकुमारं च सूत ॥ निमग्नो वा समरे भीमसेन एकः कुरून्वा समरेप्यजैषीत् ॥२०॥
सर्वे संख्ये कुरवो निःपतंतु मां वा लोकाः कीर्तयंत्वाकुमारं ॥ सर्वानेकस्तान्हं पातयिष्ये ते वा सर्वे भीमसेनं तुदंतु ॥२१॥
आशास्तारः कर्म चाप्युत्तमं ये तन्मे देवाः केवलं साधयंतु ॥ आयात्विहाद्यार्जुनः शत्रुघाती शक्रस्तूर्णं यज्ञ इवोपहू
तः ॥२२॥ ईक्षस्वैतां भारतीं दीर्यमाणामेते कस्माद्विद्रवंते नरेंद्राः ॥ व्यक्तं धीमान्सव्यसाची नराग्र्यः सैन्यं ह्येतच्छादयत्या ॥२०२॥
शु बाणैः ॥२३॥ पश्य ध्वजांश्च द्रवतो विशोक नागान्हयान्पत्तिसंघांश्च संख्ये ॥ रथान्विकीर्णाञ्छरशक्तिताडितान्प
श्यस्वैतान्रथिनश्चैव सूत ॥२४॥

२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥

आपूर्यते कौरवी चाप्यभीक्ष्णं सेना ह्यसौ सुभृशं हन्यमाना ॥ धनंजयस्याशनितुल्यवेगैर्ग्रस्ता शरैः कांचनबर्हिजालैः
२५॥ एते द्रवंति स्म रथाश्वनागाः पदातिसंघानभिमर्दयंतः ॥ संमुह्यमानाः कौरवाः सर्व एव द्रवंति नागा इव दाहसीताः
२६॥ हाहाकृताश्चैव रणे विशोक मुंचंति नादान्विपुलान्गजेंद्राः ॥२७॥ विशोक उवाच ॥ किं भीम नैनं त्वमिहाश्रृणोषि
विस्फारितं गांडीवस्यातिघोरं ॥ क्रुद्धेन पार्थेन विकृष्यतो घः कच्चिन्नेमौ तव कर्णौ विनष्टौ ॥२८॥ सर्वे कामाः पांडव ते समृद्धाः
कपिर्ह्यसौ दृश्यते हस्तिसैन्ये ॥ नीलाद्घनाद्विद्युतमुच्चरंतीं तथा पश्य विस्फुरंतीं धनुर्ज्यां ॥२९॥ कपिर्ह्यसौ वीक्ष्यते स
र्वतो वै ध्वजाग्रमारुह्य धनंजयस्य ॥ वित्रासयन्रिपुसंघान्विमर्दे बिभेम्यस्मादात्मनेवाभिवीक्ष्य ॥३०॥ विभ्राजते
चातिमात्रं किरीटं विचित्रमेतच्च धनंजयस्य ॥ दिवाकराभो मणिरेष दिव्यो विभ्राजते चैव किरीटसंस्थः ॥३१॥ पा
र्श्वे भीमं पांडुराभ्रप्रकाशं पश्यस्व शंखं देवदत्तं सुघोषं ॥ अभीषुहस्तस्य जनार्दनस्य विगाहमानस्य चमूं परेषां
३२॥ रविप्रभं वज्रनाभं क्षुरांतं पार्श्वे स्थितं पश्य जनार्दनस्य ॥ चक्रं यशो वर्द्धनं केशवस्य सदार्चितं यदुभिः पश्य
वीर ॥३३॥ महाद्विपानां सरलद्रुमोपमाः करा निकृत्ताः प्रपतंत्यमी पुरः ॥ किरीटिना ते न पुनः समाहिताः शरै
र्निकृत्ताः कुलिशैरिवाद्रयः ॥३४॥

३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥४०॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणीटी०॥सप्ततिमोध्यायः॥ श्रुत्वातुनिर्घोषमितिस्पष्टार्थोध्या
तथैवशल्यस्यचपांचजन्यंमहार्हमेतंद्विजराजवर्णं॥ कौंतेयपश्येरमिकौरव्यमंचजान्यस्यमानंविजयांस्त्रेजंच
३५॥ एवंरथाश्व॥ समुपेतिपार्थोविद्रावयन्सैन्यमिदंपरेषां॥ सिनाभ्रवर्णैरसितप्रयुक्तैर्हयैर्महार्हैरथिनांवरि
ष्ठः॥ ३६॥ रथान्हयान्त्रिगुणांश्चसायकैर्विदारितान्यश्रापतंस्तमीयधः॥ तवानुजेनामरराजतेजसामहाच
नीवस्त्रुपर्णवायुना॥ ३७॥ चक्षुः श्रातान्यश्वपुरथानिमान्हतान्सवाजिसूतान्समरेकिरीटिना॥ महेषुभिः समस्त
तानिर्दितिनांपदातिसादीश्चरथाननेकशः॥ ३८॥ अयंसमभ्येतितवांतिकंबलीनिघ्नन्कुरूंश्चित्रइवयहोर्जु
नः॥ समृद्धकामोसिहतास्तबाहिनाबलंतवायुश्च्चिरायवर्द्धतां॥ ३९॥ भीमसेनउ०॥ ददामितेग्रामव
रांश्चतुर्दशप्रियाख्यानेमारथेसुप्रसंनः॥ दासीशतंचापिरथांश्चविंशतिंयदर्जुनंवेदयसेविशोकः॥४०
इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसप्ततितमोध्यायः॥७७॥ संजयउवाच॥ ॥श्रुत्वातुरथनिर्घोषंसिंहनादं
चसंयुगे॥अर्जुनः प्राहगोविंदंशीघ्रंनोदयवाजिनः॥१॥ ॥सप्ततिः॥१॥

२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

अर्जुनस्यवचः श्रुत्वागोविंदोर्जुनमब्रवीत्॥ एषगच्छामिसुक्षिप्रंयत्रभीमोव्यवस्थितः॥२॥ तंयांतम
श्वैर्हिमशंखवर्णैः सुवर्णमुक्तामणिजालनद्धैः॥ जंभंजिघांसुंप्रगृहीतवज्रंजयायदेवेंद्रमिवोग्रमन्युं॥
३॥ रथाश्वमातंगपदातिसंघाबाणस्वनैर्नेमिखुरस्वनैश्च॥ संनादयंतोवसुधांदिशश्चक्रुद्धान्नृसिंहाजय
मभ्युदीरयन्॥४॥ तेषांचपार्थस्यचमारिषसीद्देहासुपापस्यपरांसुयुद्धं॥ त्रैलोक्यहेतोरसुरैर्यथासीद्दे
वस्यविष्णोर्जियतांवरस्य॥५॥ तैरस्तमुच्चावचमायुधंतदेकः प्रचिच्छेदकिरीटमाली॥ क्षुरार्द्धचंद्रैर्निशि
श्चभल्लैः शिरांसितेषांबहुधाचबाहून्॥६॥ छत्राणिबालव्यजनानिकेतूनश्वान्रथान्पत्तिगणान्द्वि
पांश्च॥ तेपेतुरुर्व्यांबहुधाविरूपावातप्ररुग्णानियथावनानि॥७॥ सुवर्णजालावततामहागजाः सवै
जयंतीध्वजयोधकल्पिताः॥ सुवर्णपुंखैरिषुभिः समाचिताश्चकाशिरेप्रज्वलितायथाचलाः॥८॥ वि
दार्यनागाश्वरथान्धनंजयः॥ शरोत्तमैर्वासववज्रसन्निभैः॥ द्रुतंययौकर्णजिघांसयातथामरुत्वान्बल
भेदनेपुरा॥९॥

१०॥११॥१२॥१३॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥

ततःसपुरुषव्याघ्रस्तवसैन्यमरिंदमः॥ प्रविवेशमहाबाहुर्मकरःसागरंयथा॥१०॥ तंदृष्ट्वातावकाराजन्रथ
पत्तिसमन्विताः॥ गजाश्वसादिबहुलाःपांडवंसमुपाद्रवन्॥११॥ तेषामापततांपार्थमारावःसुमहानभू
त्॥ सागरस्येवक्षुब्धस्ययथास्यात्सलिलस्वनः॥१२॥ तेतुतंपुरुषव्याघ्रंव्याघ्राइवमहारथाः॥ अभ्यद्रवंतसंग्रामेत्य
त्यक्त्वाप्राणकृतंभयं॥१३॥ तेषामापततांतत्रशरवर्षाणिमुंचतां॥ अर्जुनोव्यधमत्सैन्यंमहावातोघनानिव॥
१४॥ तेर्जुनंसहिताभूत्वारथवंशैःप्रहारिणः॥ अभ्ययुर्महेष्वासाविव्यधुर्निशितैःशरैः॥१५॥ ततोर्जु
नःसहस्राणिरथवारणवाजिनां॥ प्रेषयामासविशिखैर्यमस्यसदनंप्रति॥१६॥ तेवध्यमानाःसमरेपार्थ
चापच्युतैःशरैः॥ तत्रतत्रस्मलीयंतेभयेजातेमहारथाः॥१७॥ तेषांचतुःशतानीरान्यतमानान्महारथान्
॥ अर्जुनोनिशितैर्बाणैरनयद्यमसादनं॥१८॥ तेवध्यमानाःसमरेनालिंगैःशितैःशरैः॥ अर्जुनंसमभिद्रु
त्यद्रुद्रुवेदिशोदश॥१९॥ तेषांशब्दोमहानासीद्द्रवतांवाहिनीमुखे॥ महौघस्येवजलधेर्गिरिमासाद्यदीर्य ॥२०५॥
तः॥२०॥ तांतुसेनांभृशंविध्वाद्रावयित्वार्जुनःशरैः॥ प्रायादभिमुखःपार्थःसुतानीकंहिमारिष॥२१॥

२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥

तस्यशब्दोमहानासीत्परानभिमुखस्यवै॥ गरुडस्येवपततःपन्नगार्थेयथापुरा॥२२॥ तंतुशब्दमभिश्रुत्यभीमसेनो
महाबलः॥ बभूवपरमप्रीतःपार्थदर्शनलालसः॥२३॥ श्रुत्वैवपार्थमायांतंभीमसेनःप्रतापवान्॥ त्यक्त्वाप्रा
णान्महाराजसेनांतवममर्दह॥२४॥ सवायुवेगप्रतिमोवायुवेगसमोजवे॥ वायुवद्व्यचरद्भीमोवायुपुत्रःप्रता
पवान्॥२५॥ तेनार्द्यमानाराजेंद्रसेनातवविशांपते॥ व्यभ्रश्यतमहाराजभिन्नानौरिवसागरे॥२६॥ तांतुसेनां
तदाभीमोदर्शयन्पाणिलाघवं॥ शरैरवचकर्तोग्रैःप्रेषयिष्यन्यमक्षयं॥२७॥ तत्रभारतभीमस्यबलंदृष्ट्वा
तिमानुषं॥ व्यभ्रमंतरणेयोधाःकालस्येवयुगक्षये॥२८॥ तथार्दितान्भीमबलान्भीमसेनेनभारत॥ दृष्ट्वादुर्यो
धनोराजाइदंवचनमब्रवीत्॥२९॥ सैनिकांश्चमहेष्वासान्योधांश्चभरतर्षभ॥ समादिशद्रणेसर्वान्हत
भीममितिस्मह॥३०॥ तस्मिन्हतेहतंमन्येपांडुसैन्यमशेषतः॥ प्रतिगृह्यचतामाज्ञांतवपुत्रस्यपार्थिवाः॥३१॥
भीमंप्रच्छादयामासुःशरवर्षैःसमंततः॥ गजाश्चबहुलाराजन्नराश्वजयगृद्धिनः॥३२॥ रथेस्थिताश्चराजेंद्रप
रिवव्रुर्वृकोदरं॥ सतैःपरिवृतःशूरैःशूरोराजन्समंततः॥३३॥

 ॥३४॥३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥

॥२०५॥ शुशुभे भरतश्रेष्ठो नक्षत्रैरिव चंद्रमाः॥ परिवेषीय यथा सोमः परिपूर्णो विराजते॥ ३४॥ स राजत तथा संख्ये दर्शनी
यो नरोत्तमः॥ निर्विशेषो महाराज यथा हि विजयस्तथा॥ ३५॥ तस्यैते पार्थिवाः सर्वे शरवृष्टिं समासृजन्॥ क्रोध
रक्तेक्षणाः क्रूरा हंतुकामा वृकोदरं॥ ३६॥ तां विदार्य महासेनां शरैः सन्नतपर्वभिः॥ निश्चक्राम रणाद्भीमो मत्स्यो
जालादिवांभसि॥ ३७॥ हत्वा दश सहस्राणि गजानामनिवर्त्तिनां॥ नृणां शत सहस्रे द्वे द्वे शते चैव भारत॥ ३८
पंच चाश्वसहस्राणि रथानां शतमेव च॥ हत्वा प्रास्यंदयद्भीमो नदीं शोणितवाहिनीं॥ ३९॥ शोणितोदां रथा
वर्त्तां हस्तिग्राहसमाकुलां॥ नरमीनाश्वनक्रां तां केशशैवलशाद्वलां॥ ४०॥ संछिन्नभुजनागेंद्रां बहुरत्नापहा
रिणीं॥ ऊरुग्राहां मज्जपंकां शीर्षोपलसमावृतां॥ ४१॥ धनुःकाशां शरावापां गदापरिघकेतनां॥ हंसछत्रध्व
जोपेतां उष्णीषवरफेनिलां॥ ४२॥ हारपद्माकरां चैव भूमिरेणूर्मिमालिनीं॥ आर्यवृत्तवतीं संख्ये सुतरां भी
रुदुस्तरां॥ ४३॥ योधग्राहवतीं संख्ये वहंतीं पितृसादनं॥ क्षणेन पुरुषव्याघ्रः प्रावर्त्तयततिम्नगां॥ ४४॥ य ॥२०५॥
थावैतरणीमुग्रां दुस्तरामकृतात्मभिः॥ तथा दुस्तरणीं घोरां भीरूणां भयवर्धनीं॥ ४५॥ ॥४०॥ ४१॥ ४२॥ ४५॥

४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥

यतो यतः पांडवेयः प्रविष्टो रथसत्तमः॥ ततस्ततोऽपातयत योधांछतसहस्रशः॥ ४६॥ एवं दृष्ट्वा कृतं कर्म भी
मसेनेन संयुगे॥ दुर्योधनो महाराज शकुनिं वाक्यमब्रवीत्॥ ४७॥ जय मातुल संग्रामे भीमसेनं महाबलं॥ अ
स्मिन्जिते जितं मन्ये पांडवेयं महाबलं॥ ४८॥ ततः प्रायान्महाराज सौबलेयः प्रतापवान्॥ रणाय महते युक्तो
भ्रातृभिः परिवारितः॥ ४९॥ स समासाद्य संग्रामे भीमं भीमपराक्रमं॥ वारयामास तं वीरो वेलेव मकरालयं
५०॥ स न्यवर्त्तत भीमो वार्यमाणः शितैः शरैः॥ शकुनिस्तस्य राजेंद्र वामपार्श्वे स्तनांतरे॥ ५१॥ प्रेषयामास
नाराचान् रुक्मपुंखान् शिलाशितान्॥ वर्म भित्वा तु ते घोराः पांडवस्य महात्मनः॥ ५२॥ न्यमज्जंत महाराज
कंकबर्हिणवाससः॥ सोतिविद्धो रणे भीमः शरं रुक्मविभूषितं॥ ५३॥ प्रेषयामास सरुषा सौबलं प्रति भारत
॥ तमायांतं शरं घोरं शकुनिः शत्रुतापनः॥ ५४॥ चिच्छेद सप्तधा राजन् कृतहस्तो महाबलः॥ तस्मिन्निपतिते
भूमौ भीमः क्रुद्धो विशांपते॥ ५५॥ धनुश्चिच्छेद भल्लेन सौबलस्य हसन्निव॥ तदपास्य धनुश्छिन्नं सौबलेयः प्रता
॥ पवान्॥ ५६॥

॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६८ ॥

अन्यदादाय वेगेन धनुर्भल्लांश्च षोडश ॥ तैस्तस्य मतु महाराज भल्लैः सन्नतपर्वभिः ॥ ५७ ॥ द्वाभ्यां ससारथिं
हत्वा द्वौ भीमसमभिरेवच ॥ ध्वजमेकेन चिच्छेद द्वाभ्यां छत्रं विशांपते ॥ ५८ ॥ चतुर्भिश्च तुरो वाहान्विव्याध सुबला
त्मजः ॥ ततः क्रुद्धो महाराज भीमसेनः प्रतापवान् ॥ ५९ ॥ शक्तिं चिक्षेप समरे रुक्मदंडामयस्मयीं ॥ सा भीमभु
जनिर्मुक्ता नागजिह्वेव चंचला ॥ ६० ॥ निपपात रथे तूर्णं सौबलस्य महात्मनः ॥ ततस्तामेव संगृह्य शक्तिं क
नकभूषणां ॥ ६१ ॥ भीमसेनाय चिक्षेप क्रुद्धरूपो विशांपते ॥ सा निर्भिद्य भुजं सव्यं पांडवस्य महात्मनः ॥ ६२ ॥
निपपात तदा भूमौ यथा विद्युन्नभश्च्युता ॥ अथोत्क्रुष्टं महाराज धार्त्तराष्ट्रैः समंततः ॥ ६३ ॥ न तु तं ममृषे भीम
सिंहनादं तरस्विनां ॥ अन्यद्गृह्य धनुः सज्यं त्वरमाणो महाबलः ॥ ६४ ॥ मुहूर्त्तादिव राजेंद्र छादयामास सायकैः
॥ सौबलस्य बलं संख्ये त्यक्त्वात्मानं महाबलः ॥ ६५ ॥ तस्याश्वांश्चतुरो हत्वा सूतं चैव विशांपते ॥ ध्वजं चिच्छेद भल्लेन
त्वरमाणः पराक्रमी ॥ ६६ ॥ हताश्वं रथमुत्सृज्य त्वरमाणो नरोत्तमः ॥ तस्थौ विस्फारयंश्चापं क्रोधरक्तो
क्षणः श्वसन् ॥ ६७ ॥ शरैश्च बहुधा राजन्भीममार्छत्समंततः ॥ प्रतिहत्य तु वेगेन भीमसेनः प्रतापवान् ॥ ६८

६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥

धनुश्चिच्छेद संक्रुद्धो विव्याध च शितैः शरैः ॥ सोतिविद्धो बलवता शत्रुणा शत्रुकर्शनः ॥ ६९ ॥ निपपात तदा
भूमौ किंचित्प्राणो नराधिपः ॥ ततस्तं विह्वलं ज्ञात्वा पुत्रस्तव विशांपते ॥ ७० ॥ अपोवाह रथेनाजौ भीमसे
नस्य पश्यतः ॥ रथस्थे तु नरव्याघ्रे धार्त्तराष्ट्राः पराङ्मुखाः ॥ ७१ ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशो भीता भीमाज्जाते महाभये सौ
बले निर्जिते राजन्भीमसेनेन धन्विना ॥ ७२ ॥ भयेन महता विष्टः पुत्रो दुर्योधनस्तव ॥ अपायाज्जवनैरश्वैः
सापेक्षो मातुलं प्रति ॥ ७३ ॥ पराङ्मुखं तु राजानं दृष्ट्वा सैन्यानि भारत ॥ विप्रजग्मुः समुत्सृज्य द्वैरथानि समंततः
७४ ॥ तान्दृष्ट्वा विद्रुतान्सर्वान्धार्त्तराष्ट्रान्पराङ्मुखान् ॥ जवेनाभ्यापतद्भीमः किरन्शरशतान्बहून् ॥ ७५ ॥
ते वध्यमाना भीमेन धार्त्तराष्ट्राः पराङ्मुखाः ॥ कर्णमासाद्य समरे स्थिता राजन्समंततः ॥ ७६ ॥ स हि तेषां महावी
र्यो द्वीपोभूत्सुमहाबलः ॥ भिन्ननौका यथा राजन्द्वीपमासाद्य निर्वृताः ॥ ७७ ॥ भवंति पुरुषव्याघ्र नाविकाः का
लपर्यये ॥ तथा कर्णं समासाद्य तावकाः पुरुषर्षभ ॥ ७८ ॥ समाश्वस्तास्ताः स्थिता राजन्संप्रहृष्टाः परस्परं ॥ समा
जग्मुश्च युद्धाय मृत्युं कृत्वा निवर्त्तनं ॥ ७९ ॥

कर्ण॰ टी॰ ॥ ॥२०७॥

इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि टी॰ अष्टसप्ततितमोध्यायः ॥७८॥ ततो ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥र्णा॥९॥

इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टसप्ततितमोध्यायः ७८ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ ततो भग्नेषु सैन्येषु । भीमसेनेन संयुगे
दुर्योधनोब्रवीत्किं नु । सौबलो वापि संजय ॥१॥ कर्णो वा जयतां श्रेष्ठो योधा मामका युधि । कृपो वा कृतवर्मा वा ।
द्रौणिर्दुःशासनोपि वा ॥२॥ अत्यद्भुतमहं मन्ये । पांडवेयस्य विक्रमं । यदेकः समरे सर्वान् । योधयामास मामकान् ॥३
यथाप्रतिज्ञं योधानां । राधेयः कृतवानपि । कुरूणामथ सर्वेषां । कर्णः शत्रुनिषूदनः ॥४॥ शर्म वर्म प्रतिष्ठा च । जीविता
शा च संजय । तत्प्रभग्नं बलं दृष्ट्वा । कौंतेयेनामितौजसा ॥५॥ राधेयो वाप्याधिरथिः कर्णः किमकरोद्युधि । पुत्रा वा मम
दुर्धर्षा । राजानो वा महारथाः एतन्मे सर्वमाचक्ष्व । कुशलो ह्यसि संजय ॥६॥ संजय उवाच ॥ अपराह्णे महाराज । सू
तपुत्रः प्रतापवान् जघान सोमकान्सर्वान् । भीमसेनस्य पश्यतः ॥७॥ भीमोप्यतिबलं सैन्यं । धार्तराष्ट्रं व्यपोथयत् । अथ
कर्णोब्रवीच्छल्यं । पांचालान्प्रापयस्व मां ॥८॥ द्राव्यमाणं बलं दृष्ट्वा । भीमसेनेन धीमता । यंतारमब्रवीत्कर्णः पांचालाने
व मां वह ॥९॥ मद्रराजस्ततः शल्यः श्वेतानश्वान्महाजवान् । प्राहिणोच्चेदिपांचालान् । करूषांश्च महाबल ॥१०॥ ॥ ॥२०७॥

॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥

प्रविश्य स महत्सैन्यं । शल्यः परबलार्दनः । न्ययच्छत्तुरगान्हृष्टो । यत्र यत्रैच्छदग्रणीः ॥११॥ तं रथं मेघसंकाशं । वैयाघ्रपरिवारणं
संदृश्य पांडुपांचालाः । त्रस्ता आसन्विशांपते ॥१२॥ ततो रथस्य निनदः । प्रादुरासीन्महारणे पर्जन्यसमनिर्घोषः पर्वतस्येव दी
र्यतः ॥१३॥ ततः शरशतैस्तीक्ष्णैः । कर्णोप्याकर्णनिःसृतैः । जघान पांडवबलं । शतशोथ सहस्रशः ॥१४॥ तं तथा समरे कर्म
कुर्वाणमपराजितं । परिवव्रुर्महेष्वासाः । पांडवानां महारथाः ॥१५॥ तं शिखंडी च भीमश्च । धृष्टद्युम्नश्च पार्षतः नकुलः सहदे
वश्च । द्रौपदेयाश्च सात्यकिः ॥१६॥ परिवव्रुर्जिघांसंतो । राधेयं शरवृष्टिभिः । सात्यकिस्तु तदा कर्णं । विंशत्या निशितैः शरैः
॥१७॥ अताडयद्रणे शूरो । जत्रुदेशे नरोत्तमः । शिखंडी पंचविंशत्या धृष्टद्युम्नश्च सप्तभिः ॥१८॥ द्रौपदेयाश्चतुःषष्ट्या सहदे
वश्च सप्तभिः । नकुलश्च शतेनाजौ । कर्णं विव्याध सायकैः ॥१९॥ भीमसेनस्तु राधेयं । नवत्या नतपर्वणां । विव्याध समरे क्रुद्धो
जत्रुदेशे महाबलः ॥२०॥ अथ प्रहस्याधिरथिः । विक्षिपन्धनुरुत्तमं । मुमोच निशितान्बाणान् । पीडयन्स महाबलः ॥२१॥ तान्प्र
त्यविध्यद्राधेयः । पंचभिः पंचभिः शरैः । सात्यकेस्तु धनुश्छित्वा । ध्वजं च भरतर्षभ ॥२२॥

कर्ण० टी० ॥ ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥
॥२०८॥
तंतथानचनिर्बाणै।राजघानस्तनांतरे।भीमसेनंततः क्रुद्धो।विव्याधत्रिंशताशरैः॥२३॥सहदेवस्यभल्लेन।ध्वजंचिच्छेद
मारिष।सारथिंचत्रिभिर्बाणै।राजघानपरंतपः॥२४॥विरथान्द्रौपदेयांश्च चकारभरतर्षभ।अक्ष्णोर्निमेषमात्रेण।तदद्भु
तमिवाभवत्॥२५॥विमुखीकृत्यतान्सर्वान्।शरैःसन्नतपर्वभिः।पंचालानहनच्छूरः।चेदीनांचमहारथान्॥२६॥तेवध्यमा
नाःसमरे।चेदिमत्स्याविशांपते।कर्णमेकमभिद्रुत्य।शरसंघैःसमार्पयन्॥२७॥ताञ्जघानशितैर्बाणैः।सूतपुत्रोमहारथः
एतदत्यद्भुतंकर्म।दृष्टवानस्मिभारत॥२८॥यदेकःसमरेशूरो।सूतपुत्रःप्रतापवान्।यतमानान्परंशक्त्या।योधयंस्तांश्चधन्वि
नः॥२९॥पांडवेयान्महाराज।शरैर्वारितवान्रणे।तत्रभारतकर्णस्य।लाघवेनमहात्मनः॥३०॥तुतुषुर्देवताःसर्वाः।सिद्धाश्च
सहचारणैः।अपूजयन्महेष्वासा।धार्तराष्ट्रानरोत्तमं॥३१॥कर्णंरथवरश्रेष्ठं।श्रेष्ठंसर्वधनुष्मतां।ततःकर्णोमहाराज द
दाहरिपुवाहिनीं॥३२॥कक्षमिद्धोमहावह्नि।र्निदाघेज्वलितोमहान्।तेवध्यमानाःकर्णेन।पांडवेयास्ततस्ततः॥३३॥प्राद्र
वंतरणेभीताः।कर्णंदृष्ट्वामहारथं।तत्राक्रंदोमहानासीत्।पंचालानांमहारणे॥३४॥ ॥२०८॥

॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥
वध्यतांसायकैःतीक्ष्णैः।कर्णचापवरच्युतैः।तेनशब्देनवित्रस्ता।पांडवानांमहाचमूः॥३५॥कर्णमेकंरणेयोधं मेनिरे
तत्रशात्रवाः।तमद्भुतंपुनश्चक्रे राधेयःशत्रुकर्शनः॥३६॥यदेनंपांडवाःसर्वे।नशेकुरभिवीक्षितुं यथौघःपर्वतश्रेष्ठ
मासाद्याभिप्रदीर्यते॥३७॥तथातत्पांडवंसैन्यं।कर्णमासाद्यदीर्यते कर्णोपिसमरेराजन्।विधूमोग्निरिवज्वलन्॥३८॥
ददहत्तस्थौमहाबाहुः पांडवानांमहाचमूं।शिरांसिचमहाराज।कर्णांश्चैवसकुंडलान्॥३९॥बाहूंश्चवीरोवीराणां चि
च्छेदलघुचेषुभिः।हस्तिदंतत्सरून्खड्गान्।ध्वजांश्चशक्तीर्हयान्गजान्॥४०॥रथांश्चविविधान्राजन्।पताकाव्यजनानिच
अक्षांश्चयुगयोक्त्राणि।चक्राणिविविधानिच॥४१॥चिच्छेदबहुधाकर्णो योधव्रतमनुष्ठितः।तत्रभारतकर्णेन निहतैर्गज
वाजिभिः॥४२॥अगम्यरूपापृथिवी मांसशोणितकर्दमा।विषमंचसमंचैव हतैरश्वपदातिभिः॥४३॥रथैश्चकुंजरैश्चैव
नप्राज्ञायतकिंचन।नापिस्वेनपरेयोधाः प्राज्ञायंतपरस्परे॥४४॥घोरेशरांधकारेतु कर्णास्त्रेचविजृंभिते राधेयचापनिर्मु
क्तैः।शरैःकांचनभूषणैः॥४५॥संछादितामहाराज।पांडवानांमहारथाः तेपांडवेयाःसमरे राधेयेनपुनःपुनः॥४६॥अ
भज्यंतमहाराज।यतमानामहारथाः।मृगसंघान्यथाक्रुद्धः।सिंहोद्रावयतेवने॥४७ पंचालानांरथश्रेष्ठान्।द्रावयन्शा
त्रवांस्तथा।कर्णस्तुसमरेयोधान्।त्रासयन्सुमहायशाः॥४८॥

।।४९।।५०।।५१।। ५२।। ५३।।५४।।५५।।५६।।५७।।५८।।५९।। ६०।।६१।।

कालयामासतत्सैन्यं।।यथापशुगणान्वृकः।। दृष्ट्वातुपांडवींसेनां।।धार्तराष्ट्राःपराङ्मुखीं।।४९।।तत्राजग्मुर्महेष्वासा।।रुदंतोभै
रवान्रवान्।।दुर्योधनोपिराजेंद्र।।मुदापरमयायुतः।।५०।।वादयामाससंहृष्टो।।नानावाद्यानिसर्वशः।।पंचालाअपिमहेष्वासा।।भ
ग्रास्तत्रनरोत्तमाः।।५१।।न्यवर्तंतयथाशूरं।।मृत्युंकृत्वानिवर्तनं।।नान्निहत्वान्नरणेशूरा।।न्राधेयःशत्रुतापनः।।५२।।अनेकश
तोमहाराज।।बभंजपुरुषर्षभ।।तत्रभारतकर्णेन।।पांचालाविंशतीरथाः।।५३।।निहताःसायकैःक्रोधात्।।चेदयश्चपरःशताः।।कृ
त्वाशून्यान्रथोपस्थान्।।वाजिपृष्ठांश्चभारत।।५४।।निमुनेप्यानाजस्कंधान्।।पादातांश्चैवविद्रुतान्।।आदित्यइवमध्यान्हे।।दुर्नि
रीक्ष्यःपरंतप।।५५।।कालांतकवपुःक्रूरः।।सूतपुत्रोभ्यराजत।।एवमेतन्महाराज।।नरवाजिरथद्विपान्।।५६।।हत्वातस्थौमहे
ष्वासः।।कर्णोरिगणसूदनः।।यथाभूतगणान्हत्वा।।कालस्तिष्ठेन्महाबलः।।५७।।तथासससोमकान्हत्वा।।तस्थावेकोमहारथः
तत्राद्भुतमपश्याम।।पांचालानांपराक्रमं।।५८।।वध्यमाना पियत्कर्णे नाजहुरणमूर्द्धनि।।राजादुःशासनश्चैव।।कृपःशार
द्वतस्तथा।।५९।। अश्वत्थामाकृतवर्मा।।शकुनिश्चमहाबलः।।न्यहनन्पांडवींसेनां।।शतशोथसहस्रशः।।६०।। कर्णपुत्रौतुराजें
द्र।।भ्रातरौसत्यविक्रमौ।।निजघ्नतुर्बलंक्रुद्धौ।।पांडवानामितस्ततः।।६१।। ।।२०८।।

६२।६३।६४।६५।६६इतिश्रीकर्णपर्वणिटी०एकोनअशीतितमोध्यायः।।७९।। ।।अर्जुनस्तु।२।३।४।५।६।७।८।९।१०

तत्रयुद्धंमहच्चासीत्।क्रूरंविशसनंमहत्।तथैवपांडवाःशूरा।धृष्टद्युम्नशिखंडिनौ।६२।द्रौपदेयाश्चसंक्रुद्धा।अभ्यघ्नंस्ताव
कंबलं।एवमेषक्षयोवृत्तः।पांडवानांततस्ततः।६३।तावकानामपिरणे।भीमंप्राप्यमहाबलं।६४।इतिश्रीकर्णपर्वणिए
कोनअशीतितमोध्यायः।७९। ।।संजयउ०।।अर्जुनस्तुमहाराज।हत्वासैन्यंचतुर्विधं।सूतपुत्रंचसंक्रुद्धं दृष्ट्वाचै
वमहारणे।१।शोणितोदांमहींकृत्वा।मांसमज्जास्थिपंकिलां।मनुष्यशीर्षपाषाणां।हस्त्यश्वकृततरोधसं।२।शूरास्थि
चयसंकीर्णां।काककंकानुनादितां।छत्रहंससप्लवोपेतां।वीरवृक्षापहारिणीं।३।हारपद्माकरवतीं।उष्णीषवरफेनिलां
धनुःशरध्वजोपेतां।नरक्षुद्रकपालिनीं।४।चर्मवर्मभ्रमोपेतां।रथोडुपसमाकुलां।जयैषिणींचसुतरां।भीरूणांचसुदुस्त
रां।५।नदींप्रावर्तयित्वाच।बीभत्सुःपरवीरहा।वासुदेवमिदंवाक्यं।मब्रवीत्पुरुषर्षभ।६।अर्जुनउ०।एषकेतूरणे
कृष्ण।सूतपुत्रस्यदृश्यते।भीमसेनादयश्चैते।योधयंतिमहारथा।७।एतेद्रवंतिपांचालाः।कर्णत्रस्ताजनार्दन।एषदु
र्योधनोराजा।श्वेतछत्रेणधार्यता।८।कर्णेनभग्नान्पांचालान्।द्रावयन्बहुशोभते।कृपश्चकृतवर्माच।द्रौणिश्चैव
महारथः।९।एतेरक्षंतिराजानं।सूतपुत्रेणरक्षिताः।अवध्यमानास्तेस्माभि।र्घातयिष्यंतिसोमकान्।१०।

११।१२।१३।१४।१५।१६।१७।१८।१९।२०॥ २१॥ २२॥ २३॥

एषशल्योरथोयस्थो रश्मिसंचारकोविदः॥ सूतपुत्ररथंकृष्ण वाहयन्वैजयोमते॥ ११॥ तत्रमेबुद्धिरुत्पन्ना वाहपार्थमहारथं
नाहत्वासमरेकर्णं निवर्तिष्येकथंचन॥ १२॥ राधेयोह्यन्यथापार्थ सृंजयांश्चमहारथान्॥ निःशेषान्समरेकुर्यात् पश्यतांनो
जनार्दन॥ १३॥ ततःप्रायाद्रथेनाशु केशवस्तवबाहिनीं॥ कर्णप्रतिमहेष्वासं द्वैरथेसव्यसाचिना॥ १४॥ प्रयातश्चमहाबाहुः
पांडवानुज्ञयाहरिः॥ आश्वासयन्नुथेनैव पांडुसैन्यानिसर्वशः॥ १५॥ रथघोषःससंग्रामे पांडवेयस्यसंबभौ॥ वासवाशनितु
ल्यस्यमहौघस्यैवमारिष॥ १६॥ महतारथघोषेण पांडवःसत्यविक्रमः॥ अभ्ययादप्रमेयात्मा निर्जयंस्तवबाहिनीं॥ १७॥
तमायांतंसमीक्ष्यैव श्वेताश्वंकृष्णसारथिं॥ मद्रराजोब्रवीत्कर्णं केतुंदृष्ट्वामहात्मनः॥ १८॥ अयंसरथआयाति श्वेता
श्वःकृष्णसारथिः॥ निघ्नन्नमित्रान्समरे यंकर्णपरिपृच्छसि॥ १९॥ एषतिष्ठतिकौंतेयः संस्पृशन्गांडिवंधनुः॥ तंहनिष्य
सिचद्यत्वं नःश्रेयोभविष्यति॥ २०॥ त्वामभित्वरयायाति कर्णनिघ्नन्वरान्वरान्॥ असह्यमानोराधेय तंयाहिप्र
तिभारत॥ २१॥ एषाविदीर्यतेसेना धार्तराष्ट्रीसमंततः॥ अर्जुनस्यभयात्तूर्णं निघ्नतःशात्रवान्बहून्॥ २२॥ वर्जयन्सर्वसै
न्यानि त्वरतेहिधनंजयः॥ त्वदर्थमितिमन्येहं यथास्योदीर्यतेवपुः॥ २३॥

।२४।२५।२६।२७।२८।२९।३०।३१।३२।३३।३४।३५।

नह्यवस्थास्यतेपार्थो युयुत्सुःकेनचित्सह। त्वामृतेक्रोधदीप्तोहि पीड्यमानेवृकोदरे।२४। विरथंधर्मराजंतु दृष्ट्वासुदृढं
विक्षतं। शिखंडिनंसात्यकिंच धृष्टद्युम्नंचपार्षतं।२५। द्रौपदेयान्युधामन्युं युत्तमौजसमेवच। नकुलंसहदेवंच भ्रातरौ
द्वौसमीक्ष्यच।२६। सहसैकरथःपार्थ स्त्वामभ्येतिपरंतपः। क्रोधरक्तेक्षणःक्रुद्धो जिघांसुःसर्वधन्विनाम्।२७। त्वरि
तोभिपतत्यस्मां स्त्यक्त्वासैन्यान्यसंशयः। त्वंकर्णप्रतियाह्येनं नास्त्यन्योहिधनुर्धरः।२८। नतंपश्यामिलोकेस्मिं स्त्व
त्तोप्यन्यंधनुर्धरं। अर्जुनंसमरेक्रुद्धं योवेलामिवधारयेत्।२९। एकएवाभियातित्वां पश्यसाफल्यमात्मनः।३०। त्वं
हिकृष्णौरणेशक्तः संसाधयितुमाहवे। तवैवभारोराधेय प्रत्युद्याहिधनंजयं।३१। समानोह्यसिभीष्मेण द्रोणद्रौणि
कृपैरपि। सव्यसाचिनमायांतं निवारयमहारणे।३२। लेलिहानं यथासर्पं गर्जंतमृषभंयथा। वनस्थितंयथाव्याघ्रं
जहिकर्णधनंजयं।३३। एतेद्रवंतिसमरे धार्तराष्ट्रामहारथाः अर्जुनस्यभयात्तूर्णं निरपेक्षाजनाधिपाः।३४। द्रवता
मथतेषांतु नान्योस्तियुधिमानवः। भयहारोभवद्वीर स्त्वामृतेसूतनंदनः।३५। एतेत्वांकुरवःसर्वे द्वीपमासाद्यसं
।युगे।३५।

॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५४६॥

धिष्ठितापुरुषव्याघ्र॥ त्वन्नःशरणकांक्षिणः॥ वैदेहांबष्ठकांबोजा॥ स्तथानग्नजितस्त्वया॥ ३६॥ गांधाराश्चयथाधृत्या जि
ताःसंख्येसुदुर्जयाः॥ तांधृतिंकुरुराधेय॥ ततःप्रत्येहिपांडवं॥ ३७॥ वासुदेवंचवार्ष्णेयं॥ प्रीयमाणंकिरीटिना॥ प्रत्युद्या
हिमहाबाहो॥ पौरुषेमहतिस्थितः॥ ३८॥ कर्णउवाच॥ प्रकृतिस्थोसिमेराज्य॥ इदानींसंमतस्तथा॥ प्रतिभासिमहाबाहो॥
माभैषीस्त्वंधनंजयात॥ ३९॥ पश्यबाह्वोर्बलंमेद्य॥ शिक्षितस्यचपश्यमे॥ एकोद्यनिहनिष्यामि॥ पांडवानांमहाचमूं॥ ४०॥ कृ
ष्णौचपुरुषव्याघ्रौ॥ ततःसत्यंब्रवीमिते॥ नाहत्वायुधितौवीरौ॥ व्यपयास्येकथंचन॥ ४१॥ शयिष्येवानिहतस्ताभ्यां॥ अनित्यो
हिरणेजयः॥ कृतार्थोद्यभविष्यामि॥ हत्वावाप्यथवाहतः॥ ४२॥ शल्यउवाच॥ अजय्यमेनंप्रवदंति॥ युद्धेमहारथाःकर्णरथप्र
वीरं॥ एकाकिनंकिंमुकृष्णाभि॥ गुप्तंविजेतुमेनंकइहोत्सहेत॥ ४३॥ कर्णउवाच॥ नैतादृशोजातुबभूवलोकेरथोत्तमोया
वदनुश्रुतंनः॥ तमीदृशंप्रतियोत्स्यामि॥ पार्थंमहाहवेपश्यचपौरुषंमे॥ ४४॥ रणेचरत्येषरथप्रवीरः॥ सितैर्हयैःकौरवराज
पुत्रः॥ सवाद्यमानेष्यतिकृच्छ्रमेतत॥ कर्णस्यांतादेतदंतास्तुसर्वे॥ ४५॥ अस्वेदिनौराजपुत्रस्य॥ हस्ताववेपमाणौजातकि ॥२२०॥
णौबृहंतौ॥ दृढायुधःकृतिमान्क्षिप्र॥ हस्तोनपांडवेयेनसमोस्तियोधः॥ ४६॥

।४७।४८।४९।५०।५१।५२।५३।५४।५५।५६।

सयात्वनेकानपिकं। कथंत्वनेकंयथातान। प्रतियोज्यवाशु। तेक्षोभमात्रेनिपतंत्यमोघाः। कस्तेनयोधोस्तिसमःपृथिव्यां।
४७। अतोषयत्पांडवेयोऽत्र्यंबकंस्तद्वितीयोतिरथस्तरस्वी। लेभेचक्रंयत्रकृष्णोमहात्मा। धनुर्गांडिवंपांडवःसव्यसाची।
४८। श्वेताश्वयुक्तंचसुघोषमुग्रं। रथंमहाबाहुरदीनसत्वः। महेषुधीचाक्षयौदिव्यरूपौ। शस्त्राणिदिव्यानिचहव्यवाहात। ४
९। तथेंद्रलोकेनिजघानदैत्या। नसंख्येयान्कालकेयांश्चसर्वान। लेभेशंखंदेवदत्तं। स्मततकोनामतेनाभ्यधिकःपृथि
व्यां। ५०। तोषयामासयोस्त्रैः साक्षात्सुयुद्धेनमहानुभावः। लेभेततःपाशुपतंसुघोरं। त्रैलोक्यसंहारकरंमहास्त्रं। ५१। पृथक्पृ
थग्लोकपालाःसमेतादडुर्महास्त्राण्यप्रमेयाणियस्मै यैस्तान्जघानाशुरणेनृसिंहसकालकेयानसुरान्समेतान। ५२। त
थाविराटस्यपुरेसमेतान सर्वानस्मानेकरथेनजित्वा। जहारतद्गोधनमाजिमध्ये। वस्त्राणिचादत्तमहारथेभ्यः। ५३। तमी
दृशंवीर्यगुणोपपन्नं। कृष्णद्वितीयंपरमंनृपाणां समाह्वयन्साहसमुत्तमंवै। जानेस्वयंसर्वलोकस्यशल्य। ५४। अनंत।
वीर्येणचकेशवेन। नारायणेनाप्रतिमेनगुप्तः। वर्षायुतैर्यस्यगुणानशक्या। वक्तुंसमेतैरपिसर्वलोकैः ५५। महात्मनः
शंखचक्रासिपाणे। विष्णोर्जिष्णोर्वसुदेवात्मजस्य। भयंचमेजायतेसाध्वसंच। दृष्ट्वाकृष्णावेकरथेसमेतौ। ५६।

॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥

अतीवपार्थोयुधिकार्मुकश्री।नारायणश्चाप्यतिचक्रयुद्धे।एवंविधौपांडववासुदेवौ।चलेत्स्वदेशाद्धिमवान्नकृष्णौ।५७।
उभौहिशूरौबलिनौदृढायुधौ।महारथौसंहननोपपन्नौ।एतादृशौफाल्गुनवासुदेवौ।कोन्यःप्रतीयान्मदृतेतुशल्य।५८
एतौचहत्वायुधिपातयिष्ये।मांवापिकृष्णौनिहनिष्यतोद्य।इतिब्रुवन्शल्यममित्रहंता।कर्णोरणेमेघइवोन्ननाद।५९।
अभ्येत्यपुत्रेणतवाभिनंदितः।समेत्यचोवाचकुरुप्रवीरं।कृपंचभोजंचमहाभुजावुभौ।तथैवगांधारपतिंसहानुजं
६०।गुरोःसुतंचावरजंतथात्मनः।पदातिनोथद्विपसादिनश्चतान्।निरुंधताभिद्रवताच्युतार्जुनौ।श्रमेणसंयोजयता
शुसर्वशः।६१।यथाभवद्भिर्भृशविक्षतावुभौ।सुखेनहन्यामहमद्यभूमिपाः।तथेतिचोक्त्वात्वरितास्ततोर्जुनं।जिघांस
वोवीरतराःसमाययुः।६२।शरैश्चजघ्नुर्युधितंमहारथाधनंजयंकर्णनिदेशकारिणः।नदीनदान्भूरिजलोमहार्णवो।
यथातथातान्समरेर्जुनोग्रसत।६३।नसंदधानोनतथाशरोत्तमान्।प्रमुंचमानोरिपुभिःप्रदृश्यते।धनंजयास्तैस्तुश
रैर्विदारिता।हतानिपेतुर्नरवाजिकुंजराः।६४।शरार्चिषंगांडिवचारुमंडलं।युगांतसूर्यप्रतिमानतेजसं।नकौरवाःशे
कुरुदीक्षितुंजयं।यथारविंव्याधितचक्षुषोजनाः।६५।

६६ शुचिशुक्रयोः आषाढज्येष्ठयोर्मध्येगतः।६६।७२।आयुधं आयुधजातं तत्र निकार्य निषंगकोशादिभ्यो निष्काश्य भूतले भूतलतुल्ये
शरोत्तमैश्चान्स।प्रतितान्महारथे।चिच्छेदपार्थःप्रहसंश्चरौघैः।भूयश्चतानहनद्बाणसंघान्।गांडीवधन्वायतपूर्णमंडलं।६६।यथोग्र
रश्मिःशुचिशुक्रमध्यगो।स्फुरन्विवस्वानहरत्तेजसोघान्।तथार्जुनोबाणगणान्निरस्य।ददाहसेनांतवपार्थिवेंद्र।६७।तमभ्यधावद्वि
सृजन्कृपःशरां।स्तथैवभोजस्तवचात्मजःस्वयं।महारथोद्रोणसुतश्चसायकै।रवाकिरंस्तोयधरायथाचलं।६८।जिघांसुभि
स्तान्कुशलःशरोत्तमान्।महाहवेसंजनितान्प्रयत्नतः।शरैःप्रचिच्छेदसपांडवस्त्वरन्।पराभिनद्वक्षसिवैशुभिस्त्रिभिः।६९
सगांडिवआयतपूर्णमंडलः।स्तपन्निपुनर्जुनभास्करोबभौ।शरोग्ररश्मिःशुचिशुक्रमध्यगो।यथैवसूर्यःपरिवेषवांस्तथा।७०।
अथाग्र्यबाणैर्दशभिर्धनंजयं।पराभिनद्द्रोणसुतोच्युतंत्रिभिः।चतुर्भिरश्वांश्चतुरःकपिंततः।शरैश्चनाराचवरैरवाकिरत्।७१
तथापितंप्रस्फुरदात्तकार्मुकं।त्रिभिःशरैर्यन्तृशिरःक्षुरेण।हयांश्चतुर्भिश्चपुनस्त्रिभिर्ध्वजं।धनंजयोद्रौणिरथादपातयत्।७२।
सरोषपूर्णोमणिवज्रहाटकै।रलंकृतंतक्षकभोगवर्चसं।महाधनंकार्मुकमन्यदाददे।यथामहाहिप्रवरंगिरेस्तटात्।७३।स्व
मायुधंचोपनिकीर्यभूतले।धनुश्चकृत्वासगुणंगुणाधिकः।समाद्रयत्तावजितौनरोत्तमौ।द्रौणिरविध्यदंतिकात्।७४।कृपश्च
भोजश्चतवात्मजश्च।शरैरनेकैर्युधिपांडवर्षभं।महारथाःसंयुगमूर्ध्निस्थिता।स्तमोनुदंवारिधरइवापतन्।७५।

७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥ ८५॥ इतिश्रीकर्णपर्वणि टी॰॥ अशीतितमोध्यायः॥८०॥

कृपस्य पार्थः सशरं शरासनं॥ हयान्ध्वजान्सारथिमेव पत्रिभिः॥ समार्पयद्बाहुसहस्रविक्रमः॥ तथा यथा वज्रधरः पुरा बलेः॥७६॥
सपार्थबाणैर्विनिपातितायुधो॥ ध्वजावमर्दे च कृते महाहवे॥ कृतः कृपो बाणसहस्रयंत्रितो॥ यथापगेयः प्रथमं किरीटिना॥७७॥
शरैः प्रचिच्छेद तवात्मजस्य॥ ध्वजं धनुश्च प्रचकर्त नर्दतः॥ जघान चाश्वान्कृतवर्मणः शुभान्॥ ध्वजं च चिच्छेद ततः प्रतापवान्॥७८॥
सवाजिसूतेष्वसनान्सकेतनान् जघान नागाश्वरथांस्त्वरंश्च सः॥ ततः प्रकीर्णं सुमहद्बलं तव॥ प्रदारितः सेतुरिवांभसा यथा॥७९॥ त
तोऽर्जुनस्याशु रथेन केशवः॥ चकार शत्रूनपसव्यमातुरान्॥ ततः प्रयांतं त्वरितं धनंजयं॥ शतक्रतुं वृत्रनिजघ्नुषं यथा॥८०॥ समन्व
धावन्पुनरुत्थितैर्ध्वजैः रथैः सुयुक्तैरपरे युयुत्सवः॥ अथाभिसृत्य प्रतिवार्य तानरीन्॥ धनंजयस्याभि रथं महारथाः॥८१॥ शिखं
डिशैनेययमाः शितैः शरैः॥ विदारयंतो व्यनदन्सुभैरवं॥ ततोऽभिजघ्नुः कुपिताः परस्परं॥ शरैस्तदांजोगतिभिः सुतेजनैः॥८२॥ कुरुप्र

वीराः सह सृंजयैः॥ यथासुराः पुरा देवगणैस्तथाहवे॥ जयेप्सवः स्वर्गमनाय चोत्सुकाः॥ पतंति नागाश्वरथाः परंतप॥८३॥ जगर्जुरु
च्चैर्बलवच्च विव्यधुः शरैः॥ सुमुक्तैरितरेतरं पृथक्॥ शरांधकारे तु महात्मभिः॥ कृते महामृधे योधवरैः परस्परं॥८४॥ चतुर्दिशो वै विदि
दिशश्च पार्थिव॥ प्रभा च सूर्यस्य तमोवृताभवत्॥८५॥ इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अशीतितमोध्यायः॥८०॥ संजय उवाच॥ ॥

॥ ॥राजन्॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥

राजन्कुरूणां प्रवरैर्बलैर्भीमम् अभिद्रुतं॥ मज्जंतमिव कौंतेय उज्जिहीर्षुर्धनंजयः॥१॥ विमुच्य सूतपुत्रस्य सेनां भारत साय
कैः॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकाय॥ परवीरान्धनंजयः॥२॥ ततोऽस्यांबरमाश्रित्य॥ शरजालानि भागशः॥ अदृश्यंत तथान्ये च॥ निजघ्नु
स्तव वाहिनीं॥३॥ सपक्षिसंघाचरितमाकाशं पूरयन्शरैः॥ धनंजयो महाबाहुः॥ कुरूणामंतकोऽभवत्॥४॥ ततो भल्लैः क्षुरप्रैश्च
नाराचैर्विमलैरपि॥ गात्राणि प्राच्छिनत्पार्थः॥ शिरांसि च चकर्त ह॥५॥ छिन्नगात्रैर्विकवचैः विशिरस्कैः समंततः॥ पतितैश्च पतद्भि
श्च योधैरासीत्समावृता॥६॥ धनंजयशराभ्यस्तैः॥ स्यंदनाश्वरथद्विपैः॥ संछिन्नभिन्नविध्वस्तैः॥ व्यंगांगावयवैस्तथा॥७॥ सुदुर्ग
मा विषमा घोरा॥ त्यर्थं सुदुर्दृशा॥ रणभूमिरभूद्राजन्॥ महावैतरणी यथा॥८॥ ईषाचक्राक्षभग्नैश्च॥ व्यश्वैः साश्वैश्च युध्यतां॥ स
सूतैश्च रथैस्तीर्णा भवन्मही॥९॥ सुवर्णवर्णसन्नाहैः॥ योधैः कनकभूषणैः॥ आस्थिताः कृतवर्माणो॥ भद्रा नित्यमदा द्विपाः॥१०॥
क्रुद्धाः क्रूरैर्महामात्रैः पार्ष्ण्यंगुष्ठप्रचोदिताः॥ चतुःशताः शरवरैर्हताः पेतुः किरीटिना॥११॥ पर्यस्तानीव शृंगाणि ससत्त्वानि महा
गिरेः॥ धनंजयशराभ्यस्तैः॥ स्तीर्णा भूर्वरवारणैः॥१२॥ समंताज्जलदप्रख्यान्॥ वारणान्मदवर्षिणः॥ अभिपेदेऽर्जुनरथो॥ घ
॥नान्भिंदन्निवांशुमान्॥१३॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥ २५॥२६॥ अ० ८२
॥२१४॥

हतैर्गजमनुष्याश्वै र्भिन्नैश्च बहुधा रथैः। विशस्त्रायंत्रकवचै र्युद्धशौंडैर्गतासुभिः॥२४॥ अपविद्धायुधैर्मार्गं स्तीर्णोऽभूत्फाल्गु
नेन वै। विस्फारयन्वै गांडीवं सुमहद्भैरवस्वनं॥२५॥ घोरस्वनं विनिर्घोष्य स्तनयित्नोरिवांबरे। ततः प्रादीर्यत चमूर्धनंजयशराह
ता॥२६॥ महावातसमाविद्धा महानौरिव सागरे। नानारूपाः प्राणहराः शरा गांडीवचोदिताः॥२७॥ अलातोल्काशनिप्रख्या
स्तव सैन्यं विनिर्दहन्। महागिरौ वेणुवनं निशि प्रज्वलितं यथा॥२८॥ तथा तव महासैन्यं प्रास्फुरच्छरपीडितं। संपिष्टदग्धविध्व
स्तं तव सैन्यं किरीटिना॥२९॥ हतं प्रविद्रुतं बाणैः सर्वतः प्रद्रुतं दिशः। महावने मृगगणा दावाग्नित्रासिता यथा॥२०॥ कुरवः
पर्यवर्तंत निर्दग्धाः सव्यसाचिना। उत्सृज्य च महाबाहुं भीमसेनं महाहवे॥२१॥ बलं कुरूणामुद्विग्नं सर्वमासीत्पराङ्मुखं
।ततः कुरुषु भग्नेषु बीभत्सुरपराजितः॥२२॥ भीमसेनं समासाद्य मुहूर्तं सोऽभ्यवर्तत। समागम्य च भीमेन मंत्रयित्वा च फाल्गु राम
नः॥२३॥ विशल्यमरुजं चास्मै कथयित्वा युधिष्ठिरं। भीमसेनाभ्यनुज्ञातः प्रायाद्धनंजयः॥२४॥ नादयन्रथघोषेण पृथिवीं द्यां ॥ २१४॥
च भारत। ततः परिवृतो वीरै र्दशभिर्योधपुंगवैः॥२५॥ दुःशासनादवरजै स्तव पुत्रैर्धनंजयः। तेन मर्दयन्बाणै रुल्काभि
॥रिव कुंजरं॥२६॥

२७।२८।२९।३०।३१।३२। इति श्रीकर्णपर्वणि टी० एकाशीतितमोऽध्यायः। ८१। तं प्रयांतं। १।२।३।४।५।६।७।

आततेषु सनाः शूरा नृसंत इव भारत। अपसव्यांस्तु तांश्चक्रे रथेन मधुसूदनः।२७। नियुक्तानभिमतान्मेने यमायाशु किरीटिना
ततस्ते प्राद्रवन्शूराः पराङ्मुखरथेऽर्जुने।२८। तेषामापततां केतू नश्वांश्चापानि सायकान्। नाराचैरर्धचंद्रैश्च क्षिप्रं पार्थो
व्यपानयत्।२९। अथान्यैर्दशभिर्भल्लैः शिरांस्येषामपातयत्। रोषसंरक्तनेत्राणि संदष्टौष्ठानि भूतले।३०। तानि वक्त्राणि
विबभुः कमलानीव भूरिशः। तांस्तु भल्लैर्महावेगैः दशभिर्दश कौरवान्।३१। रुक्मांगदान्रुक्मपुंखै र्हत्वा प्रायादमित्रहा
३२॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकाशीतितमोऽध्यायः॥ संजय उवाच। तं प्रयांतं महावेगै रश्वैः कपिवरध्वजं युद्धा
याभ्यद्रवन्वीराः कुरूणां नवती रथाः।१। कृत्वा संशप्तका घोरं शपथं परलौकिकं। परिवव्रुर्नरव्याघ्रा नरव्याघ्रं रणेऽर्जुनं।२
कृष्णः श्वेतान्महावेगा नश्वान्कांचनभूषणान्। मुक्ताजालप्रतिच्छन्ना न्प्रैषीत्कर्णरथं प्रति।३। ततः कर्णरथं यांतमरिघ्नं तं
धनंजयं। बाणवर्षैरभिघ्नंतः संशप्तका ययुः।४। त्वरमाणांस्तु तान्सर्वान्ससूतेष्वसनध्वजान्। जघान नवतिं वीरानर्जु
नो निशितैः शरैः।५। तेऽपतंत हता बाणै र्नानारूपैः किरीटिना। सविमाना यथा सिद्धाः स्वर्गात्पुण्यक्षये तथा।६। ततः सरथना
गाश्वाः कुरवः कुरुसत्तमं। निर्भया भरतश्रेष्ठ मभ्यवर्तंत फाल्गुनं।७।

नदायस्तमनुप्राप्य सुदीर्णवरवारणं । पुत्राणांतेमहासैन्यं समरोत्सीद्धनंजयं ।८। शक्तितोमरप्रासैर्गदानिस्त्रिंशसायकैः
प्राछादयन्महेष्वासाः कुरवः कुरुनंदनं ।९। तामंतरिक्षेवितंतां शस्त्रवृष्टिंसमंततः । व्यधमत्पांडवोबाणैस्तमः सूर्यइवांशुभि
:।१०। ततोम्लेच्छाःस्थितैर्मत्तैः स्त्रयोदशशतैर्गजैः । पार्श्वतोव्यहनत्पार्थं तवपुत्रस्यशासनात् ।११। कर्णिनालीकनाराचैस्तोमर
प्रासशक्तिभिः मुसलैर्भिंडिपालैश्च रथस्थंपार्थमार्दयन् ।१२। तां शस्त्रवृष्टिमतुलां द्विपहस्तैः प्रचेरितां । चिच्छेदनिशितैर्भल्लै
रर्द्धचंद्रैश्चफाल्गुनः ।१३। अथतान्द्विरदान्सर्वान्नानालिंगैः शरोत्तमैः सपताकध्वजारोहान्गिरीन्वज्रैरिवाहनत् ।१४। ते
हेमपुंखैरिषुभिराचितादेममालिनः हताः पेतुर्महानागाः साग्निज्वालाइवाद्रयः ।१५। ततोगांडीवनिर्घोषो महानासीद्वि
शांपते स्तनतांकुंजराणांच मनुष्यगजवाजिनां ।१६। कुंजराश्चहताराजन् दुद्रुवुस्तेसमंततः । अश्वाश्चपर्यधावंत राम
हतारोहादिशोदश ।१७। रथहीनामहाराज रथिनोवाजिभिस्तथा । गंधर्वनगराकारा दृश्यंतेस्मसहस्रशः ।१८। अश्वारो
हामहाराज धावमानास्ततस्ततः तत्रतत्रैवदृश्यंते निहताः पार्थसायकैः ।१९। तस्मिन्क्षणेपांडवस्यबाह्वोर्बलमदृश्य ।।२१५।।
त यत्सादिनोवारणांश्चरथांश्चैकोजयद्युधि ।२०।

ततस्त्र्यंगेनमहता बलेनभरतर्षभ । दृष्ट्वापरिवृतंराजन् भीमसेनः किरीटिनं ।२१। हतावशेषानुत्सृज्य त्वदीयान्कतिचिद्रथा
न् । जवेनाभ्यद्रवद्राजन् धनंजयरथंप्रति ।२२। ततस्तत्प्राद्रवत्सैन्यं हतभूयिष्ठमातुरं दृष्ट्वार्जुनंतदाभीमो जगामभ्रातरं
प्रति ।२३। हतावशिष्टांस्तुरगानर्जुनेनमहाबलान् भीमोव्यधमदभ्रांतो गदापाणिर्महाहवे ।२४। कालरात्रिमिवात्युग्रां
नरनागाश्वभोजनाम् प्राकारादृपुरद्वारदारणीमतिदारुणां ।२५। ततोगदांनृनागाश्वेष्वाशुभीमोव्यवासृजत् सा जघान
बहून्नश्वान्श्वारोहांश्चमारिष ।२६। कार्ष्णायसतनुत्राणान्नरानश्वांश्च पांडवः । पोथयामासगदया सशब्दंतेपतन्हताः
।२७। दंतैर्दशंतोवसुधां शेरतेक्षतजोक्षिताः । भग्नमूर्धास्थिचरणाः क्रव्यादगणभोजनाः ।२८। असृङ्मांसवसाभिश्च
तृप्तिमभ्यागतागदा अस्थीन्यप्यश्नतीतस्यौ कालरात्रीवदुर्दृशा ।२९। सहस्राणिदशाश्वानां हत्वापत्तींश्चभूयसः भीमोभ्यधाव
त्संक्रुद्धो गदापाणिरितस्ततः ।३०। गदापाणिंततोभीमं दृष्ट्वाभारततावकाः मेनिरेसमनुप्राप्तं कालदंडोद्यतंयमं ।३१। सम
त्तइवमातंगः संक्रुद्धः पांडुनंदनः । प्रविवेशगजानीकं मकरः सागरंयथा ।३२। विगाह्यचगजानीकं प्रगृह्यमहतींग
दां क्षणेनभीमः संक्रुद्धः स्तान्निन्येयमसादनं ।३३।

॥कर्ण॰टी॰॥ ३४।३५।३६।३७।३८।३९।४०।४१।४२।४३।४४।४५।४६॥ अ०५२
॥२१६॥
गजान्संकटकान्सघंटा।सारोहान्सपताकिनः पततः समपश्याम सपक्षान्पर्वतानिव।३४।हत्वा तु तद्गजानीकं भीमसे॥
नो महाबलः पुनः स्वरथमास्थाय पृष्ठतोर्जुनमन्वयात्।३५।हतं पराङ्मुखप्रायं निरुत्साहं परं बलं।आसीत्तव महाराज।
प्रायशः शस्त्रवेष्टितं।३६।विलंबमानं तत्सैन्यं अप्रगल्भमवस्थितं।दृष्ट्वा प्राच्छादयद्बाणैरर्जुनः प्राणतापनैः।३७।नारा
श्वरथमातंगा युधि गांडीवधन्वना।शरव्रातैश्चिता रेजुः कदंबा इव केसरैः।३८।ततः कुरूणामभवदार्त्तनादो महान्
प नराश्वनागासुहृदेर्वध्यतामर्जुनेषुभिः।३९।हाहाकृतं भृशं त्रस्तं लीयमानं परस्परं।अलातचक्रवत्सैन्यं तदा
भ्रमत तावकं।४०।ततस्तद्युद्धमभवत्कुरूणां समरे बलैः।न तत्रासीदनिर्भिन्नो रथसादी हयो गजः।४१।आदीप्त
मिव तत्सैन्यं शरैश्छिन्नतनुच्छदं।आसीत्स्वशोणितक्लिन्नं फुल्लाशोकवनं यथा।४२।तं दृष्ट्वा कुरवस्तत्र विक्रांतं सव्य
साचिनं निराशाः समपद्यंत सर्वे कर्णस्य जीविते।४३।अविषह्यं तु पार्थस्य शरसंपातमाहवे।मत्वान्यवर्त्तं कुरवो जि
ता गांडीवधन्वना।४४।ते हित्वा समरे कर्णं वध्यमानाश्च सायकैः।प्रदुद्रुवुर्दिशो भीता चुक्रुशुश्चापि सूतजं।४५।अ राम॰
भ्यद्रवत तां पार्थः किरन्शरशतान्बहून् हर्षयन्पांडवान्योधान्भीमसेनपुरोगमान्।४६। ॥२१६॥

।४७।४८।४९।५०।५१।५२।५३।५४।५५।५६।५७॥
पुत्रास्ततेमहाराजनेशुः कर्णरथं प्रति।अगाधे मज्जतां तेषां द्वीपः कर्णोभवत्तदा।४७।कुरवो हि महारा
जनिर्विषोयंनगाइव।कर्णमेवोपलीयंत भयाद्गांडीवधन्वनः।४८।यथा सर्वाणि भूतानि मृत्योर्भीता
नि मारिष।धर्ममेवोपलीयंते कर्मवंति हि यानि वै।४९।तथा कर्णं महेष्वासं पुत्रास्तव नराधिप।उपाली
यंत संत्रासात्पांडवस्य महात्मनः।५०।तान्शोणितपरिक्लिन्नान्विषमस्थाञ्छरातुरान्।माभैष्टेत्यब्रवीत्कर्णो
ह्यभितो मामितेति च।५१।संभग्नं हि बलं दृष्ट्वा बलात्पार्थेन तावकं।धनुर्विस्फारयन्कर्णस्तस्थौ शत्रुजि
घांसया।५२।तान्प्रद्रुतान्कुरून्दृष्ट्वा कर्णः शस्त्रभृतां वरः।संचिंतयित्वा पार्थस्य वधे दध्रे मनः श्वसन्।
५३।विस्फार्य सुमहच्चापं ततश्चाधिरथिर्वृषः।पांचालान्पुनराधावत्पश्यतः सव्यसाचिनः।५४।ततः क्षे
णेन क्षितिपाः क्षतजप्रतिमेक्षणाः।कर्णं ववर्षुर्बाणौघैर्यथा मेघा महीधरे।५५।ततः शरसहस्राणि क
र्णमुक्तानि मारिष।व्ययोजयंत पांचालान्प्राणैः प्राणभृतां वर।५६।ततः शब्दो महानासीत्पांचालानां म
हामते।वध्यतां सूतपुत्रेण मित्रार्थेमित्रगृद्धिना।५७।

इतिश्री कर्णपर्वणि टी० द्व्याशीतितमोध्यायः॥८२॥ १।२।३।४।५।६।अंजोगतिभिः ऋजुगामिभिः॥६॥

इतिश्री महाभारते कर्णपर्वणि द्व्याशीतितमोध्यायः॥ संजय उवाच॥ ततः कर्णः कुरुषु प्रद्रुतेषु वरूथिना
श्वेतहयेन राजन्॥ पांचालपुत्रान् व्यधमत् सूतपुत्रो महेषुभिर्वात इवाभ्रसंघान्॥१॥ सूतं रथादंजलिकं
निपात्य जघान चाश्वान् जनमेजयस्य॥ शतानीकं सुतसोमं च भल्लैरवाकिरद्धनुषी चाप्यकृंतत्॥२॥
धृष्टद्युम्नं निर्बिभेदाथ षड्भिर्जघानाश्वं दक्षिणं तस्य संख्ये॥ हत्वा चाश्वान् सात्यकेः सूतपुत्रः कैकेयपुत्रं न्य
वधीद्विशोकं॥३॥ तमभ्यधावन्निहते कुमारे कैकेयसेनापतिरुग्रकर्मा॥ शरैर्विधुन्वन्नुग्रवेगैः क
र्णात्मजं चाप्यहनत्सुसेनं॥४॥ तस्यार्द्धचंद्रैस्त्रिभिरुच्चकर्त प्रसह्य बाहू च शिरश्च कर्णः॥ स स्यंदनाद्गामगद्गता
सुः परश्वधैः शाल इवावरुग्णः॥५॥ हताश्वमंजोगतिभिः प्रसेनः शिनिप्रवीरं निशितैः पृषत्कैः॥ प्रच्छाद्य
नृत्यन्निव कर्णपुत्रः शैनेयबाणाभिहतः पपात॥६॥ पुत्रे हते क्रोधपरीतचेताः कर्णः शिनीनामृषभं जिघां
सुः॥ हतोसि सैनेय इति ब्रुवन्स व्यवासृजद्बाणममित्रसाहं॥७॥ तमस्य चिच्छेद शरेण शिखंडी त्रिभिस्त्रिभिश्च बाणैः ॥२१७॥
प्रतुतोद कर्णं॥ शिखंडिनः कार्मुकं ध्वजं च छित्वा शराभ्यामपतत्सुजातः॥८॥

७।८।९।१०।११।सप्रतिश्रुतः प्रतिस्वनः॥१२।१३।१३।१४।१५।१६॥

शिखंडिनं षड्भिरविध्यदुग्रो धार्ष्टद्युम्नेः स शिरश्चोच्चकर्त॥ तथाभिनत्सुतसोमं शरेण संशितेनाधिर
थिर्महात्मा॥९॥ अथाक्रंदे तुमुले वर्तमाने धार्ष्टद्युम्नेर्निहते तत्र कृष्णः॥ अपांचाल्यं क्रियतां याहि पार्थ क
र्णं जहीत्यब्रवीद्राजसिंह॥१०॥ ततः प्रहस्याशु नरप्रवीरो रथेनाधिरथेर्जगाम॥ भये तेषां त्राणमिच्छन्सुबाहु
रभ्याहतानां रथयूथपेन॥११॥ विस्फार्य गांडीवमथोग्रघोषं ज्यया समाहत्य तलेभृशं च॥ बाणांधकारं सह
सैव कृत्वा जघान नागाश्वरथध्वजांश्च॥११॥ प्रतिश्रुतः प्राचरदंतरिक्षे गुहा गिरीणामपतन्वयांसि य
न्मंडलज्येन विजृंभमाणो रौद्रे मुहूर्तेभ्यपतत्किरीटी॥१२॥ तं भीमसेनोनुययौ रथेन पृष्ठे रथी पांडवमे
कवीरः॥ तौ राजपुत्रौ त्वरितौ रथाभ्यां कर्णाय यातावरिभिर्विषक्तौ॥१३॥ तत्रांतरे सुमहत्सूतपुत्रश्चक्रे
युद्धं सोमकान्संप्रमृद्य॥ रथाश्वमातंगगणान्जघान प्रच्छादयामास शरैर्दिशश्च॥१४॥ तमुत्तमौजा जन
मेजयश्च क्रुद्धो युधामन्युशिखंडिनौ च॥ कर्णं बिभिदुः सहितां पृषत्कैः संमर्दमानाः सहपार्षतेन॥१५॥ ते
पंच पांचालरथप्रवीरा वैकर्तनं कर्णमभिद्रवंतः॥ तस्माद्रथाच्च्यावयितुं न शेकुर्धैर्यात्कृतात्मानमिवेंद्रियार्थाः॥१६॥

॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥

तेषांधनूंषिध्वजवाजिसूतांस्तूर्णंपताकाश्चनिकृत्यबाणैः॥ तान्पंचभिस्त्वप्यहनत्पृषत्कैःकर्णस्ततःसिं
हइवोन्ननाद॥१७॥ तस्यास्यतस्तानभिनिघ्नतश्चज्याबाणहस्तस्यधनुःस्वनेन॥ साद्रिद्रुमास्यात्पृथिवी
विशीर्णेत्यतीवमत्वाजनताव्यसीदत्॥१८॥ सशक्रचापप्रतिमेनधन्वनाप्रशायतेनाधिरथिःशरान्सृ
जन्॥ बभौरणेदीप्तमरीचिमंडलोयथांशुमालीपरिवेषवांस्तथा॥१९॥ शिखंडिनंद्वादशभिःपराभि
नच्छितैःशरैःषड्भिरथोत्तमौजसं॥ त्रिभिर्युधामन्युमविध्यदाशुगैस्त्रिभिस्त्रिभिःसोमकपार्षतात्मजा
२०॥ पराजिताःपंचमहारथास्तुतेमहाहवेसूतसुतेनमारिष॥ निरुद्यमास्तस्थुरमित्रनंदनायथेंद्रियार्थात्मवता
पराजिताः॥२१॥ निमज्जतस्तानथकर्णसागरेविपन्ननावोवणिजोयथार्णवे॥ उद्दध्रिरेनौभिरिवार्णवाद्रथैःसु
कल्पितैर्द्रौपदिजाःस्वमातुलान्॥२२॥ ततःशिनीनामृषभःशितैःशरैर्निकृत्यकर्णप्रहितानिषून्बहून्॥ विदा
र्यकर्णंनिशितैरयस्मयैस्तवात्मजंज्येष्ठमविध्यदष्टभिः॥२३॥ कृपोथभोजश्चतवात्मजस्तथास्वयंचकर्णोनिशितै ॥२१८॥
रताडयन्॥ सतैश्चतुर्भिर्युयुधेयदूत्तमोदिगीश्वरैर्दैत्यपतिर्यथा॥२४॥

२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥

समाततेनेष्वसनेनकूजताभृशायतेनामितबाणवर्षिणा॥ बभूवदुर्धर्षतरःससात्यकिःशरन्नभोमध्यगतोयथा
रविः॥२५॥ पुनःसमास्थायरथान्सुदंशिताःशिनिप्रवीरंजुगुपुःपरंतप॥ समेत्यपांचालमहारथारणेमरुद्गणाःशक्रमि
वारिनिग्रहे॥२६॥ ततोभवद्युद्धमतीवदारुणंतवाहितानांतवसैनिकैःसह॥ रथाश्वमातंगविनाशनंतथायथासु
राणामसुरैःपुराभवत्॥२७॥ रथद्विपावाजिपदातयस्तथाभवंतिनानाविधशस्त्रवेष्टिताः॥ परस्परेणाभिहताश्च
चस्खलुर्विनेदुरार्ताव्यसवोपतन्भुवि॥२८॥ तथागतेभीममभीस्तवात्मजःससारराजावरजःकिरंछरैः॥ त
मभ्यधावत्त्वरितोवृकोदरोमहारुरुंसिंहइवाभिपेदिवान्॥२९॥ ततस्तयोर्युद्धमतीवदारुणंप्रदीव्यतोःप्राणदु
रोदरंद्वयोः॥ परस्परेणाभिनिविष्टरोषयोरुदग्रयोःशंबरशक्रयोर्यथा॥३०॥ शरैःशरीरांतकरैःसुतेजनैर्निज
घ्नतुस्ताविततरंपरस्परं॥ सकृत्प्रभिन्नाविववासितांतरेमहागजौमन्मथसक्तचेतसौ॥३१॥ तवात्मजस्याथवृ
कोदरस्त्वरन्धनुःक्षुराभ्यांध्वजमेवचाछिनत्॥ ललाटमप्यस्यविभेदपत्रिणाशिरश्चकायात्प्रजहारसारथेः॥३२

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटीकायांत्र्यशीतितमोध्यायः ॥ ८३ ॥ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ॥

स राजपुत्रोप्यदवाप्य कार्मुकं वृकोदरं द्वादशभिः पराभिनत् ॥ स्वयंत्वियच्छत्तुरगानजिह्मगैः शरैस्त्वभीमं पुनरप्य
वीवृषत् ॥ ३३ ॥ ततः शरं सूर्यमरीचिसुप्रभं सुवर्णवज्रोत्तमरत्नभूषितं ॥ महेंद्रवज्राशनिवातदुःसहं मुमोच भी
मांगविदारणक्षमं ॥ ३४ ॥ स तेन निर्भिन्नतनुर्वृकोदरो निपातितः स्रस्ततनुर्गतासुवत् ॥ प्रसार्य बाहू रथवर्यमा
श्रितः पुनः स संज्ञामुपलब्धवानदत् ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीकर्णपर्वणित्र्यशीतितमोध्यायः ८३ ॥ ॥ संजय
उवाच ॥ तत्राकरोत्सुदुष्करं राजपुत्रो दुःशासनस्तुमुलं युध्यमानः ॥ चिच्छेद भीमस्य धनुः क्षुरेण षड्भिः शरैः
सारथिमप्यविध्यत् ॥ १ ॥ सतत्कृता राजपुत्रस्तरस्वि विव्याध भीमं नवभिः पृषत्कैः ॥ ततोभिनद्बहुभिः क्षिप्रमेव वरे
षुभिस्तं भीमसेनं महात्मा ॥ २ ॥ ततः क्रुद्धो भीमसेनस्तरस्वी शक्तिं चोग्रां प्राहिणोत्ते सुतायथा ॥ तामापतंतीं सहसातिघो
रां दृष्ट्वा सुतस्ते ज्वलितामिवोल्कां ॥ ३ ॥ आकर्णपूर्णैरिषुभिर्महात्मा चिच्छेद पुत्रो दशभिः पृषत्कैः ॥ दृष्ट्वा तु तत्क
र्मकृतं सुदुष्करं प्रापूजयत्सर्वयोधाः प्रहृष्टाः ॥ ४ ॥ अथाशु भीमं च शरेण भूयो गाढं स विव्याध सुतस्त्वदीय ॥ चक्रोध
भीमः पुनराशु तस्मै प्रशं प्रजज्वाल रुषाभि वीक्ष्य ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

विद्धोस्मि वीरा सुभृशं त्वयाद्य सहस्व भूयोपि गदाप्रहारं ॥ उक्त्वैवमुच्चैः कुपितोथ भीमो जग्राह तां भीमगदां
वधाय ॥ ६ ॥ उवाच चाद्याहमहं दुरात्मन् पास्यामि ते शोणितमाजिमध्ये ॥ अथैवमुक्तस्तनयस्तवोग्रां शक्तिं वेगा
त्प्राहिणोन्मृत्युरूपां ॥ ७ ॥ आविध्य भीमोपि गदां सुघोरां विचिक्षिपे रोषपरीतमूर्तिः ॥ सा तस्य शक्तिं सहसा वि
रुज्य पुत्रं तवाजौ ताडयामास मूर्ध्नि ॥ ८ ॥ स विस्रवन्नागइव प्रभिन्नो गदां मस्मै तुमुले प्राहिणोद्वै ॥ तया हरद्द
शधन्वंतराणि दुःशासनं भीमसेनः प्रसह्य ॥ ९ ॥ तयाहतः पतितो वेपमानो दुःशासनो गदया वेगवत्या ॥ हया
सूता निहता नरेंद्र चूर्णीकृतश्चास्य रथः पतंत्या ॥ १० ॥ विध्वस्तवर्माभरणांबरस्रक् विचेष्टमानो भृशवेदनातु
रः ॥ दुःशासनं पांडवाः प्रेक्ष्य सर्वे हृष्टाः पांचालाः सिंहनादान्मुमुचुः ॥ ११ ॥ ततः स्मृत्वा भीमसेनस्तरस्वी सा
पत्नकं यत्प्रयुक्तं सुतैस्ते ॥ तस्मिन्सुघोरे तुमुले वर्त्तमाने प्रधाननृपैः परिहत्तरैः समंतात् ॥ दुःशासनं तत्र समी
क्ष्य राजन् भीमो महाबाहुरचिंत्यकर्मा ॥ १२ ॥ स्मृत्वाथ केशग्रहणं च देव्या वस्त्रापहारं च रजस्वलायाः ॥ अनाग
सो भर्तृपराङ्मुखाया दुःखानि दत्तान्यपि विप्रचिंत्य ॥ १३ ॥

।।कर्णं०टी०।। ।२३।२४।२५।२६।२७।२८।२९।२०।२१।२२।२३

।।२२०।।

।जज्वालक्रोधामर्षेणभीमआज्यप्रसिक्तोहियथाहुताशः ।।तत्राहकर्णंचसुयोधनंचकृपंद्रौणिंकृतवर्माणमेवा ।२४।।
निहत्यदुःशासनमद्यपापंसंरक्षतामद्यसमस्तयोधाः ।।इत्येवमुक्त्वासहसाभ्यधावन्निहंतुकामोतिबलस्तरस्वी ।।२
५। तथातुविक्रम्यरणेवृकोदरोमहागजंकेसरिकोयथैव ।।निगृह्यदुःशासनमेकवीरःसुयोधनस्याधिरथेःसमक्षं
२६।।रथादवप्लुत्यगतःसभूमौयत्नेनतस्मिन्प्रणिधायचक्षुः ।।असिंसमुद्यम्यसितंसुधारंकंठेसमाक्रम्यचवेपमानं
२७।।उत्कृत्यवक्षःपतितस्यभूमावथापिबच्छोणितमस्यकोष्णं ।।आस्वाद्यचास्वाद्यचवीक्षमाणःक्रुद्धोतिचैनंनिजगा
दवाक्यं ।।२८।।स्तन्यस्यमातुर्मधुसर्पिषोर्वामाध्वीकपानस्यचसत्कृतस्य ।।दिव्यस्यवातोयरसस्यपानात्पयोदधिभ्यां
मथिताच्चमुख्यात् ।।२०।।अन्यानियानानिचयानिलोकेसुधामृतस्वादुरसानितेभ्यः ।।सर्वेभ्यएवाभ्यधिकोरसोयंम
माद्यचास्याहितस्य ।।२१।।अथाहभीमःपुनरुग्रकर्मादुःशासनंक्रोधपरीतचेताः ।।गतासुमालोक्यविहस्यसुस्वरंकिं
वाकुर्वेर्यांमृत्युनारक्षितोसि ।।२२।।एवंब्रुवाणंपुनराद्रवंतमास्वाद्यमानंतमतिप्रहृष्टं ।।येभीमसेनंददृशुस्तदा ।।२२०।।
नीभयेनतेपिव्यथितानिपेतुः ।।२३।।

२४।।२५।।२६।।२७।।२८।।२९।।३०।।३१।।३२।

येचापिनासन्व्यथितामनुष्यास्तेषांकरेभ्यःपतितंहिशस्त्रं ।।भयाच्चसंचुक्रुशुरेचवैस्तेनिमीलिताक्षाददृशुःसमंततः
२४।।तंतत्रभीमंददृशुःसमंताद्दौःशासनंतद्रुधिरंपिबंतं ।।सर्वेपलायंतभयाभिपन्नानवैमनुष्योयमितिब्रुवाणाः ।।२५।
तस्मिन्कृतेभीमसेनेनरूपेदृष्ट्वाजनाःशोणितपीयमानं ।।संप्राद्रवंश्चित्रसेनेनसार्द्धंभीमंरक्षोभाषयाणाभयार्त्ताः ।।२६।।
युधामन्युःअद्रुतंचित्रसेनंसहानीकस्त्वभ्ययाद्राजपुत्रः ।।विव्याधचैनंनिशितैःपृषत्कैर्व्यपेतभीःसप्तभिराशुमु
क्तैः ।।२७।।संक्रांतभोगइवलालिहानोमहोरगःक्रोधविषंसिसृक्षुः ।।निवृत्यपांचालजमभ्यविध्यत्त्रिभिःशरैःसाः
रथिमस्यषड्भिः ।।२८।।ततःसुपुंखेनसुयंत्रितेनसुसंशितानग्रेणशरेणशूरः ।।आकर्णमुक्तेनसमाहितेनयुधाम
न्युस्तस्यशिरोजहार ।।२९।।तस्मिन्हतेभ्रातरिचित्रसेनेक्रुद्धःकर्णःपौरुषंदर्शयानः ।।व्यद्रावयत्पांडवानो
मनीकंप्रत्युद्यातोनकुलेनामितौजाः ।।३०।।भीमोपिहत्वातत्रैवदुःशासनममर्षणं ।।पूरयित्वांजलिंभूयोरुधि
रस्योग्रनिःस्वनः ।।३१।।शृण्वतांलोकवीराणामिदंवचनमब्रवीत् ।।एषतेरुधिरंकंठात्पिबामिपुरुषाधम
।३२।।ब्रूहीदानींतुसंरब्धःपुनर्गौरितिगौरिति ।।येतदास्मान्प्रनृत्यंतिपुनर्गौरितिगौरिति ।।३३।

॥कर्ण०टी०॥ ॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० चतुराशीतितमोध्यायः॥

॥२२१॥

तान्वयं प्रतिरत्याम: पुनर्गौरिति गौरिति ॥ प्रमाणकोट्यां शयनं कालकूटस्य भोजनं ॥३४॥ दंशनं चाहिभिः कृष्णैः
दाहं च जतुवेश्मनि ॥ द्यूतेन राज्यहरणमरण्ये वसतिश्च या ॥३५॥ द्रौपद्याः केशपक्षस्य ग्रहणं च सुदारुणं इष्व
स्त्राणि च संग्रामे ह्यसुखानि च वेश्मनि ॥३६॥ विराटभवने यच्च क्लेशोस्माकं पृथग्विधः ॥ शकुनेर्धार्तराष्ट्रस्य रा
धेयस्य च मंत्रिते ॥३७॥ अनुभूतानि दुःखानि तेषां हेतुस्त्वमेव हि ॥ दुःखान्येतानि जानीमो न सुखानि कदाचन
३८॥ धृतराष्ट्रस्य दौरात्म्यात्सपुत्रस्य सदा वयं ॥ इत्युक्त्वा वचनं राजन् जयं प्राप्य वृकोदरः ॥३९॥ पुनराह महाराज स्म
यं स्तौ केशवार्जुनौ ॥ असृग्दिग्धोपि स्वचक्लो हितास्यः क्रुद्धोत्यर्थं भीमसेनस्तरस्वी ॥४०॥ दुःशासने यद्रणे संश्रु
तं मे तद्वै सत्यं कृतमद्येह वीरौ ॥४०॥ अत्रैव दास्याम्यपरं द्वितीयं दुर्योधनं यज्ञपशुं विशस्य ॥ शिरो मृदित्वा
च पदा दुरात्मनः शांतिं लप्स्ये कौरवाणां समक्षं ॥४१॥ एतावदुक्त्वा वचनं प्रहृष्टो ननाद चोच्चै रुधिरार्द्रगात्रः
ननर्द चैवातिबलो महात्मा वृत्रं निहत्येव सहस्रनेत्रः ॥४२॥ ॥इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि दुःशासन ॥२२१॥
वधो नाम चतुराशीतितमोध्यायः ॥८४॥

दुःशासनेतु॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥

संजय उवाच० ॥ दुःशासने तु निहते तव पुत्रा महारथाः ॥ महाक्रोधविषा वीरा समरेषु पलायितः ॥१॥ दश राजन्महावी
र्या भीमं प्राच्छादयं छरैः ॥ निषंगी कवची पाशी दंडधारो धनुर्द्धरः ॥२॥ अलोलुपः सलः षंडो वातवेग सुवर्चसौ ॥ एते
समेत्य सहिता भ्रातृव्यसनकर्षिताः ॥३॥ भीमसेनं महाबाहुं मार्गणैः समवाकिरन् ॥ स वार्यमाणो विशिखैः
समंतात्तैर्महारथैः ॥४॥ भीमः क्रोधाग्निरक्ताक्षः क्रुद्धः काल इवाबभौ ॥ तांस्तु भल्लैर्महावेगैर्दशभिर्दशभारतान्
५॥ रुक्मांगदान्रुक्मपुंखैः पार्थो निन्ये यमक्षयं ॥ हतेषु तेषु वीरेषु प्रदुद्राव बलं तव ॥६॥ पश्यतः सूतपुत्रस्य
पांडवस्य भयार्द्दितं ॥ ततः कर्णो महाराज प्रविवेश महद्भयं ॥७॥ दृष्ट्वा भीमस्य विक्रांतमंतकस्य प्रजास्विव ॥ त
स्य त्वाकारभावज्ञः शल्यः समितिशोभनः ॥८॥ उवाच वचनं कर्णं प्राप्तकालमरिंदमं ॥ मा व्यथां कुरु राधेय प्र
नैवं त्वय्युपपद्यते ॥९॥ एते द्रवंति राजानो भीमसेनभयार्द्दिताः ॥ दुर्योधनश्च संमूढो भ्रातृव्यसनकर्शितः
१०॥ दुःशासनस्य रुधिरे पीयमाने महात्मना ॥ व्यापन्नचेतसश्चैव शोकोपहतचेतसः ॥११॥ दुर्योधनमुपासं
ते परिवार्य समंततः ॥ कृपप्रभृतयश्चैव हतशेषाः सहोदराः ॥१२॥

॥ पांडवा लब्धलक्षाश्च धनंजयपुरोगमाः ॥ त्वामेवाभिमुखाः शूरा युद्धाय समुपस्थिताः ॥१३॥ स त्वं पुरुषशार्दूल
पौरुषेण समास्थितः ॥ क्षत्रधर्मं पुरस्कृत्य घ्नयुध्याहि धनंजयं ॥१४॥ भारो हि धार्तराष्ट्रेण त्वयि सर्वः समाहितः त
मुद्वह महाबाहो यथाशक्ति यथाबलं ॥१५॥ जये स्याद्विपुला कीर्त्तिर्ध्रुवं स्वर्गः पराजये ॥ वृषसेनश्च राधेय संक्रुद्धस्तन
यस्तव ॥१६॥ त्वयि मोहं समापन्ने पांडवानभिधावति ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं शल्यस्यामिततेजसः ॥१७॥ हृदि चावश्यकं भा
वं चक्रे युद्धाय सुस्थिरं ॥ ततः सक्रुद्धो वृषसेनोऽभ्यधावदवस्थितं प्रमुखे पांडवं तं ॥१८॥ वृकोदरं कालमिवात्तदंडं गदा
हस्तं योधयंतं त्वदियान् ॥ तमभ्यधावन्नकुलः प्रवीरो रोषादमित्रं प्रतुदन्पृषत्कैः ॥१९॥ कर्णस्य पुत्रं समरे प्रहृष्टं पु
रा जिघांसुर्मघवेव जंभं ॥ ततो ध्वजं स्फाटिकचित्रकंचुकं चिच्छेद वीरो नकुलः क्षुरेण ॥२०॥ कर्णात्मजस्येष्वसनं
च चित्रं भल्लेन जांबूनदचित्रनद्धं ॥ अथान्यदादाय धनुः सशीघ्रं कर्णात्मजः पांडवमभ्यविध्यत् ॥२१॥ दिव्यैर्महा
स्त्रैर्नकुलं कृतास्त्रो दुःशासनस्यापचितिं यियासुः ॥ ततः क्रुद्धो नकुलस्तं महात्मा शरैर्महोल्काप्रतिमैर्व्यविध्यत् ॥२२२॥
॥२२॥

दिव्यैरस्त्रैरभ्यवर्षच्च सोऽपि कर्णस्य ॥ पुत्रो नकुलं कृतास्त्रः ॥ शराभिघाताच्च रुषा च राजन्स्वया च भासास्त्रसमीरणा
च्च ॥२३॥ जज्वाल कर्णस्य सुतोऽतिमात्रमिद्धो यथाज्याहुतिभिर्हुताशः ॥ कर्णस्य पुत्रो नकुलस्य राजन्सर्वानश्वान
क्षिणोदुत्तमास्त्रैः ॥२४॥ वनायुजान्वै नकुलस्य शुभ्रानुदग्रगान्हेमजालावनद्धान् ततो हताश्वादवरुह्य या
नादादाय चर्मामलरुक्मचंद्रं ॥२५॥ आकाशसंकाशमसिं प्रगृह्य दोधूयमानः खगवच्चचार ततोऽंतरिक्षे च रथां
श्च नागांश्चिच्छेद तूर्णं नकुलश्चित्रयोधी ॥२६॥ ते प्रापतन्नसिना गां विशस्ता यथाश्वमेधे पशवः शमित्रा द्वि
सहस्राः पातिता युद्धशौंडा नानादेश्याः सुभृताः सत्यसंधाः ॥२७॥ एकेन संख्ये नकुलेन कृष्णा जयेप्सुनाऽनुत्तम
चंदनांगाः ॥ तमापतंतं नकुलं सोऽभिपत्य समंततः सायकैः प्रत्यविध्यत् ॥२८॥ स तुद्यमानो नकुलः पृषत्कैर्विव्या
ध वीरं स चुकोप विद्धः ॥ महाभये रक्ष्यमाणो महात्मा भ्रात्रा भीमेनाकरोत्तत्र भीमं ॥२९॥ तं कर्णपुत्रो व्यधमं
तमेकं नराश्वमातंगरथाननेकान् ॥ क्रीडंतमष्टादशभिः पृषत्कैर्विव्याध वीरं नकुलं सरोषः ॥३०॥
॥२९॥३०॥

सतेन विद्धोतिभृशंतरस्वीमहाहवेवृषसेनेनराजन् ॥क्रुद्धेनधावन्समरे जिघांसुः कर्णात्मजंपांडुसुतोनरवीरः ॥३१॥
वितत्यपक्षौसहसापतंतंश्येनयंथेवामिषलुब्धमाजौ ॥अवाकिरद्वृषसेनस्ततस्तंशितैः शरैर्नकुलमुदारवीर्यं ॥३२॥
सतान्मोघांस्तस्यकुर्वच्छरौघान्चचारमार्गान्नकुलश्चित्ररूपान् ॥अथास्यतूर्णंचरतोनरेंद्रखड्गेनचित्रंनकुलस्य
तस्य ॥३३॥महेषुभिर्व्यधमत्कर्णपुत्रोमहाहवेचर्मसहस्रतारं ॥तंचायसंनिशितंतीक्ष्णधारंविकोशमुग्रंगुरु
भारसाहं ॥३४॥ द्विषच्छरीरांतकरंसुघोरमाधुन्वतःसर्पमिवोग्ररूपं ॥क्षिप्रंशरैःषड्भिरमित्रसाहश्चकर्त्तखड्गंनि
शितैःसुवेगैः ॥३५॥पुनश्चपीतैर्निशितैःपृषत्कैःस्तनांतरेगाढमथाभ्यविध्यत् ॥कृत्वातुनद्दुष्करमार्यजुष्टंमन्ये
नरैःकर्मरणेमहात्मा ॥३६॥ययौरथंभीमसेनराजन्शराभितप्तोनकुलोमहात्मा ॥सभीमसेनस्यरथंह
ताश्वोमाद्रीसुतःकर्णशराभितप्तः ॥३७॥आप्लुत्यवैसिंहइवाचलाग्रंसंप्रेक्ष्यमाणस्यधनंजयस्य ॥ततःक्रु ॥२२३॥
द्धोवृषसेनोमहात्मावववर्षतावेषुजालेनवीरः ॥३८॥
॥३८॥

॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥

महारथावेकरथेसमेतौशरैःप्रभिंदन्निवपांडवेयौ ॥तस्मिन्रथेविहतेपांडवस्यक्षिप्रंचखड्गेविशिखैर्विनिहत्य
ते ॥३९॥अन्येचसंहत्यकुरुप्रवीरास्ततोनिघ्नंतःशरवर्षैरुपेत्य ॥भीमार्जुनौवृषसेनायक्रुद्धौववर्षतुःशरव
र्षंसुघोरं ॥तौपांडवेयौपरितःसमंतात्संहूयमानाविवहव्यवाहौ ॥४०॥अथाब्रवीन्मारुतिःफाल्गुनंचपश्यप
श्यैनंनकुलंपीड्यमानं ॥४१॥अयंचनोबाधतेकर्णपुत्रस्तस्माद्भवान्प्रत्युपयातुकार्ष्णिः ॥सतस्मिन्निशम्यैववचः
किरीटीरथंसमासाद्यवृकोदरस्य ॥४२॥अथाब्रवीन्नकुलोवीक्ष्यवीरमुपागतंशीघ्रमेनं ॥इत्येवमुक्तःसह
साकिरीटीभ्रातासमक्षंनकुलेनसंख्ये ॥४३॥कपिध्वजंकेशवसंगृहीतंप्रैरयीद्दुद्रयोवृषसेनस्यवाहान् ॥४४॥
इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिवृषसेनयुद्धेनकुलपराजयोनामपंचाशीतितमोध्यायः ॥ ॥संजयउवाच ॥न
कुलमथविदित्वाछिन्नबाणासनासिंविरथमरिशरार्त्तंकर्णपुत्रास्त्रभग्नं ॥पवनधूतपताकाह्रादिनोवल्गिताश्वा
पुरुनियुक्तास्तेरथोःशीघ्रमीयुः ॥१॥
॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी॰ पंचाशीतितमोध्यायः ॥८५॥

॥कर्णटी॥ ॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥

॥२२४॥

दुपदस्यतवरिष्टःपंचशैनेयषष्ठाःद्रुपददुहितपुत्राःपंचचामित्रसाहाः ॥ द्विरदरथनराश्वान्सूदयंतस्त्वदी
यान्भुजगपतिनिकाशैर्मार्गणैरात्तशस्त्राः ॥ २ ॥ अथतवरथमुख्यास्ताभ्रुनीयुस्त्वरंतःकृपहृदिकसुतौ
चद्रौणिर्दुर्योधनोच ॥ ३ ॥ शकुनिसुतवृकौचक्राथदेवावृधौच द्विरदजलदघोषैःस्यंदनैःकार्मुकैश्च । तव
नृपरथिवीरास्तेदशैकंचवीरान्नरवरशरवर्षैस्ताडयंतोभ्यरुंधन् ॥ ४ ॥ नवजलदसवर्णैर्हस्तिभिस्तानु
दीयुर्गिरिशिखरनिकाशैर्भीमवेगैःकुलिंदाः ॥ स्कल्पिताहेमवतामदोत्कटारणाभिकामैःकृतिभिःसमा
स्थिताः ॥ ५ ॥ सुवर्णजालैर्वितताबभुर्गजास्तथायथाखेजलदाःसविद्युतः ॥ कुलिंदपुत्रोदशभिर्महायसैः
कृपंससूताश्वमपीडयद्भृशं ॥ ६ ॥ ततःशरद्वत्सुतसायकैर्हतःसहैवनागेनपपातभूतले । कुलिंदपुत्रावर
जस्ततोमरैर्दिवाकरांशुप्रतिमैरयस्मयैः ॥ ७ ॥ रथंचविक्षोभ्यननादनर्दनस्ततोस्यगांधारपतिःशिरोहर
त् ॥ ततःकुलिंदेषुहतेषुतेष्वथप्रहृष्टरूपास्तवतेमहारथाः ॥ ८ ॥ ॥२२४॥

॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥

भृशंप्रदध्मुर्लवणाबुसंभवान्परांश्चबाणैःसमपातयोभ्यधुः ॥ अथाचघ्नद्रुमतीवदारुणंपुनःकुरूणांसहपांडु
सृंजयैः ॥ ९ ॥ शरासिशक्त्यृष्टिगदापरश्वधैर्नराश्वनागासुहरंभृशाकुलं ॥ रथाश्वमातंगपदातिभिस्ततःपरस्प
रंविप्रहताःपतन्क्षितौ ॥ १० ॥ यथासविद्युत्स्तनिताबलाहकाःसमाहितादिग्भ्यइवोग्रमारुतैः ॥ ततःशतानीक
मतान्महागजांस्तथारथान्पत्तिगणांश्चतान्बहून् ॥ ११ ॥ जघानभोजस्तुहयानथापतन्क्षणाद्विशस्ताःकृतव
र्मणःशरैः ॥ अथापरेद्रौणिहतामहाद्विपास्त्रयःससर्वायुधयोधकेतनाः ॥ १२ ॥ निपेतुरुर्व्यांव्यसवोनिपातिता
स्तथायथावज्रहतामहाचलाः ॥ १३ ॥ कुलिंदराजावरजादनंतरस्तनांतरेपत्रिवरैरताडयत् ॥ तवात्मजंतस्यतवा
त्मजःशरैःशितैःशरीरंव्यहनद्विपंचतं ॥ १४ ॥ सनागराजःसहराजसूनुनापपातरक्तंबहुसर्वतःक्षरन् ॥ म
हेंद्रवज्राग्रहतोंबुदागमेयथाजलंगैरिकपर्वतस्तथा ॥ १५ ॥ कुलिंदपुत्रप्रहितोपरोद्विपःकृथंससूताश्वरथंव्यपोथ
यत् ॥ ततोपतत्क्राथशराभिघातितःसहेश्वरोवज्रहतोयथागिरिः ॥ १६ ॥ रथीद्विपस्थेनहतोपतच्छरैःक्राथाधिपःपर्व
तजेनदुर्जयः ॥ सवाजिसूतेष्वसनध्वजस्तथायथामहावातहतोमहाद्रुमः ॥ १६ ॥

॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

ऽप्यथी द्विपस्थेन हतो पतच्छरैः क्रथाधिपः सर्वतजेन दुर्जयः ॥ सवाजिसूतेष्वसनध्वजस्तथा यथा महावातहतो महा
द्रुमो द्विपस्थं गिरिराजवासिनं प्रशंशरैर्द्वादशभिः पराभिनत् ॥ ततो वृकेसाश्वरथो महाद्विपो द्रुतं चतुर्भिश्चरणैर्व्य
पोथयत् ॥१८॥ सनागराजः सनियंतृको पतत्तदा शराहतो वभ्रुसुतेषुभिर्भृशं ॥ स चापि देवावृधसूनुरर्दितः पपात नु
न्नः सहदेवसूनुना ॥१९॥ विषाणगात्रावरयोधयातिना गजेन हंतुं शकुनिं कुलिंदजः ॥ जगाम वेगेन भृशार्दयंश्च
तं ततोस्य गांधारपतिः शिरोहरत् ॥२०॥ ततः कुलिंदेषु हतेषु तेषु प्रहृष्टरूपास्तव ते महारथाः ॥ भृशं प्रदध्मुर्लव
णांबुसंभवान् परांश्च वाणासनपाणयोभ्ययुः ॥२१॥ अथाभवद्युद्धमतीव दारुणं पुनः कुरूणां सह पांडुसृंजयैः
शराशिशक्त्यृष्टिगदापरश्वधैः रथाश्वनागासहरं भृशाकुलं ॥२२॥ रथाश्वमातंगपदातयस्ततः पतत्क्षितौ ॥ यथा
सविद्युस्तनिता बलाहकाः समाहता दिग्भ्य इवोग्रमारुतैः ॥२३॥ ततः शतानीकहता महागजा हया रथाः पत्तिग
णाश्च तावकाः सुपर्णवातप्रहता यथोरगास्तथा गता गां विवशां विचूर्णिताः ॥२४॥ ॥२२५॥
॥२४॥

॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥

ततोभिविध्य बहुभिः शितैः शरैः कुलिंगदपुत्रो नकुलात्मजं स्मयन् ॥ ततोस्य कायाद्विचकर्त नाकुलिः शिरः क्षुरेणां
बुजसंनिभाननं ॥२५॥ ततः शतानीकमविध्यदाशु सेस्त्रिभिः शरैः कर्णसुतोर्जुनं त्रिभिः ॥ त्रिभिश्च भीमं नकुलं च स
प्तभिर्जनार्दनं द्वादशभिश्च सायकैः ॥२६॥ तदस्य कार्यतिमनुष्यकर्मणः समीक्ष्य हृष्टाः कुरवोभ्यपूजयन् ॥ परा
क्रमज्ञास्तु धनंजयस्य ये हुतोयमग्नाविति ते तु मेनिरे ॥२७॥ ततः किरीटी परवीरघाती हताश्वमालोक्य नरप्रवी
रः ॥ माद्रीसुतं नकुलं लोकमध्ये समीक्ष्य कृष्णं भृशविक्षतं च ॥२८॥ समभ्यधावद्वृषसेनमाहवे स सूतजस्य प्रमुखे
स्थितस्तदा ॥ तमापतंतं नरवीरमुग्रं महाहवे वाणसहस्रधारिणं ॥२९॥ अभ्यापतत्कर्णसुतो महारथं यथा महें
द्रं नमुचिः पुरा तथा ॥ ततो द्रुतो नैकशरेण पार्थं सितेन विध्वा युधि कर्णपुत्रः ॥३०॥ ननाद नादं स महानुभावो वि
ध्वेव शक्रं नमुचिः सवीरः ॥ पुनः स पार्थं वृषसेन उग्रैर्बाणैरविध्यद्भुजमूलमुसंख्ये ॥ तथैव कृष्णं नवभिः समार्द
यत्पुनश्च पार्थं दशभिर्जघान ॥ पूर्वं यथा वृषसेन प्रयुक्तैः रथ्याहतः श्वेतहयः शरैः स्त ॥३२॥

॥२२६॥ ॥संरंभमीषद्गमितोवधायकर्णात्मजस्याथमनःप्रदध्रे ॥ततःकिरीटीरणमूर्ध्निकोपात्कृत्वात्रिशाखांभ्रुकुटिंलला
टे ॥३३॥मुमोचतूर्णंविशिखान्महात्मावधेधृतःकर्णसुतस्यसंख्ये ॥आरक्तनेत्रांतकराग्रंतुहंताऽवाचकर्णंभृश
मुत्स्मयंस्तदा ॥३४॥दुर्योधनंद्रोणिमुखांश्चसर्वानहंरणेवृषसेनंतमुग्रं ॥संपश्यतःकर्णतवापसंख्येनयामिलो
कंनिशितैःपृषत्कैः ॥३५॥नूनंचतावद्व्जनावदंतिसर्वैर्भवद्भिर्ममसूनुर्हतोसौ ॥एकोरथोपद्धीहीनस्तरसी
त्यहंहनिष्येभवतोसमक्षं ॥३६॥संरक्ष्यतांरथसंस्थाःसुतोयंत्वहंहनिष्येवृषसेनमुग्रं ॥पश्चाद्वधिष्येत्वामपि
संप्रमूढमहंहनिष्यर्जुनआजिमध्ये ॥३७॥तमद्यमूलंकलहस्यसंख्येदुर्योधनापाश्रयजातदर्पं ॥त्वामघहंता
स्मिरणेप्रसह्यअस्येवहंतायुधिभीमसेनः ॥३८॥दुर्योधनस्याधमपूरुषस्ययस्यानयादेषमहाक्षयोभूत् ॥सएव
मुक्त्वाविनिमृज्यचापंलक्ष्यंहिकृत्वावृषसेनमाजौ ॥३९॥ससर्जबाणान्विशिखान्महात्मावधायराजन्कर्णसु
तस्यसंख्ये० ॥विव्याधचैनंदशभिःपृषत्कैर्ममस्वित्र्यंकंप्रहसन्किरीटी ॥४०॥चिच्छेदचास्येष्वसनंभुजौचक्षुरै ॥ ॥२२६॥
श्चतुर्भिर्निशितैःशरैश्च ॥सपार्थबाणाभिहतंपपातंतंरथात्सुतंस्ततत:क्षियां पपातरथाद्विबाहुर्विशिराधरायां ४१

सुपुष्पितोवृक्षवरोतिकायोवातेरितःशालइवाद्रिशृंगात् ॥संप्रेक्ष्यबाणाभिहतंपतंतंरथात्सुतंस्ततत:क्षिप्र
कारी ॥४२॥रथंरथेनाशुजगामरोषात्किरीटिनःपुत्रवधाभितप्तः ॥ततःसमक्षंस्वसुतंविलोक्यकर्णोहते
स्वनहपेनसंख्ये ॥संरंभमागम्यपरंमहात्माकृष्णार्जुनौसहसैवाभ्यधावत् ॥४३॥ ॥इतिश्रीमहाभार
तेकर्णपर्वणिवृषसेनवधोनामषट्अशीतितमोध्यायः ॥ ॥संजयउ० ॥ ॥तमायांतमभिप्रेक्ष्यवेलोद्धूतमि
वार्णवं ॥गर्जंतंसुमहाकायंदुर्निवारंसुरैरपि ॥१॥अर्जुनंप्राहदाशार्हःप्रहस्यपुरुषर्षभः ॥अयंसरथआ
यातिश्वेताश्वःशल्यसारथिः ॥२॥येनतेसहयोद्धव्यंस्थिरोभवधनंजय ॥पश्यचैनंसमायुक्तंरथंकर्णस्यपांड
व ॥३॥श्वेतकोवाजिसमायुक्तैर्युक्तंराधासुतेनच ॥नानापताककलिलंकिंकिणीजालमालिनं ॥४॥उह्यमान
मिवाकाशेविमानंपांडुरैर्हयैः ॥ध्वजंचपश्यकर्णस्यनागकक्षंमहात्मनः ॥५॥आखंडलधनुःप्रख्यमुल्लिखं
तमिवांबरं ॥पश्यकर्णंसमायांतंधार्तराष्ट्रप्रियैषिणं ॥६॥शरधाराविमुंचंतंधारासारमिवांबुदं ॥एषमद्रे
श्वरोराजारथाग्रेपर्यवस्थितः ॥७॥ ॥३॥४॥५॥६॥७॥

बियच्छतिहयानस्यराधेयस्यामितौजसः ॥ श्रणुदुंदुभिनिर्घोषंशंखशब्दंचदारुणं ॥ ८ ॥ सिंहनादांश्चविविधान्श्र
णुपांडवसर्वतः ॥ अंतर्धायमहाशस्त्रान्कर्णेनामिततेजसा ॥ ९ ॥ दोधूयमानस्यमहत्शंधनुषःश्रणुनिःस्वनं
एतेहीयंतिसंगणाः पांचालानांमहारथाः ॥ १० ॥ दृष्ट्वाकेसरिणंक्रुद्धंमृगाइवमहावने ॥ सर्वयत्नेनकौंतेय
हंतुमर्हसिसूतजं ॥ ११ ॥ नहिकर्णेशरानन्यः सोढुमसहतेनरः ॥ सदेवासुरगंधर्वास्त्रीन्लोकान्सचराचरा
न् ॥ १२ ॥ त्वंहिजेतुंरणेशक्तस्थैवविदितंमम ॥ भीममुग्रंमहात्मानंत्र्यक्षंसर्वकपर्द्दिनं ॥ १३ ॥ नशक्ताद्रष्टुमी
शानंकिंपुनर्योधितुंप्रभुं ॥ त्वयामाक्षान्महादेवः सर्वभूतशिवःशिवः ॥ १४ ॥ युद्धेनाराधितस्यालब्ध्वाश्च
वरहास्तव ॥ तस्यपार्थप्रसादेनदेवदेवस्यशूलिन ॥ १५ ॥ जहिकर्णमहाबाहोनमुचिंवृत्रहायथा ॥ श्रेयस्ते
स्तुसदापार्थयुद्धेजयमवाप्नुहि ॥ १६ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ध्रुवएवजयःकृष्णममतास्यत्रसंशयः ॥ सर्वलोक
गुरुर्यस्त्वंतुष्टोसिमधुसूदनः ॥ १७ ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशशरथंममहारथं ॥ नाहत्वासमरेकर्णंनिव ॥२२७॥
र्तिष्यतिफाल्गुन ॥ १८ ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० सप्तऽशीतितमोध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ हृषसेनं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

अद्यकर्णंहतंपश्यमद्बैरेः शकलीकृतं ॥ मावांद्रक्ष्यसिगोविंदकर्णेननिहतंशरैः ॥ १९ ॥ उपस्थितमिदंघोरंयुद्धंत्रै
लोक्यमोहनं ॥ यज्जनाःकथयिष्यंतियावद्भूमिर्द्धरिष्यति ॥ २० ॥ एवंब्रुवंस्तदापार्थः कृष्णमक्लिष्टकारिणं ॥ प्रत्युद्ययौ
रथेनाशुगजेंप्रतिगजोयथा ॥ २१ ॥ पुनरप्याहतेजस्वीपार्थःकृष्णमरिंदमं ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशकालोयमिति
वर्त्तते ॥ २२ ॥ एवमुक्तस्तदातेनपांडवेनमहात्मना ॥ जयेनसंपूज्यचपांडवंतदाप्रचोदयामासहयान्मनोजवान् ॥ २३
सपांडुपुत्रस्यरथोमनोजवः क्षणेनकर्णस्यरथाग्रतोभवत् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेकर्णप
र्वणिकर्णार्जुनद्वैरथेवासुदेववाक्यंनामसप्तऽशीतितमोध्यायः ॥ ८७ ॥ संजयउवाच ॥ हृषसेनंहतंदृष्ट्वाशोकाम
र्षसमन्वितः ॥ पुत्रशोकोद्भवेनारीनेत्राभ्यांसमवासृजन् ॥ १ ॥ रथेनकर्णस्तेजस्वीजगामीभिमुखोरिपुं ॥ युद्धायाम
र्षताम्राक्षाः समाहयधनंजयं ॥ २ ॥ तौरथौसूर्यसंकाशौवैयाघ्रपरिवारितौ ॥ समेतौददृशुस्तत्रद्वाविवार्कौसमु
द्यतौ ॥ ३ ॥ श्वेताश्वौपुरुषौदिव्यावास्थितावरिमर्द्दनौ ॥ शुशुभातेमहात्मानौचंद्रादित्यौयथादिवि ॥ ४ ॥ तौदृष्ट्वावि
स्मयंजग्मुः सर्वसैन्यानिमारिष ॥ त्रैलोक्यविजयेयत्ताविंद्रवैरोचनाविव ॥ ५ ॥

।।क०टी०।। ६।७।८।९।१०। ११।।१२।।१३।१४।१५।१६।।
।।२२९।।
रथजालतलनिर्ह्रादैर्बाणसिंहरवैस्तथा।।तौरथावभ्यधावेतांसमालोक्यमहीक्षितं।६।ध्वजौचदृष्ट्वासंसक्तौवि
स्मयःसमपद्यत।।हस्तिकक्षंचकर्णस्यवानरंचकिरीटिनः।७।तौरथौसंप्रसक्तौतुदृष्ट्वाभारतपार्थिवाः।सिं
हनादरवांश्चक्रुःसाधुवादांश्चपुष्कलान्।।८।दृष्ट्वाचद्वैरथंताभ्यांतत्रयोधाःसहस्रशः।।चक्रुर्बाहुस्वनांश्चै
वतथाचैलावधूननं।।९।।आजघ्नुःकुरवस्तत्रवादित्राणिसमंततः।।कर्णंप्रहर्षयिष्यंतःशंखान्दध्मुश्चस
र्वशः।।१०।।तथैवपांडवाःसर्वेहर्षयंतोधनंजयः।।तूर्यशंखस्वनिनादेनदिशःसर्वाअन्यनादयत्।११।क्ष्वेडि
तास्फोटितोत्क्रुष्टैस्तुमुलंसर्वतोभवत्।।बाहुशब्दैश्चशूराणांकर्णार्जुनसमागमे।।१२।तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौ
रथस्थौरथिनांवरौ।।प्रगृहीतमहाचापौशरशक्तिध्वजायुतौ।।१३।वर्मिणौबद्धनिस्त्रिंशौश्वेताश्वौशंखशो
भितौ।।तूणीरवरसंपन्नौद्वावप्येतौसुदर्शनौ।।१४।।रक्तचंदनदिग्धांगौसमदौ — विव।।चापविद्युद्ध्वजो ।।२२९।।
पेतौशस्त्रसंपत्तियोधिनौ।।१५।।चामरव्यजनोपेतौश्वेतछत्रोपशोभितौ।।कृष्णशल्यरथोपेतौतुल्यरूपौम
हारथौ।।१६।।

१७।।१८।।१९।।२०। २१।।२२।।२३।।२४।।२५।।२६।।२७।।२९।।
सिंहस्कंधौदीर्घभुजौरक्ताक्षौहेममालिनौ।।सिंहस्कंधप्रतीकाशौव्यूढोरस्कौमहाबलौ।।अन्योन्यवधमिच्छं
तावन्योन्यजयकांक्षिणौ।।१७।।अन्योन्यमभिधावंतौगोष्ठेगोवृषभाविव।।प्रभिन्नाविवमातंगौसुसंरब्धाविवाच
लौ।।१८।।आशीविषशिशुप्रख्यौयमकालांतकोपमौ।।इंद्रवृत्राविवक्रुद्धौसूर्यचंद्रमसप्रभौ।।१९।।महाग्र
हाविवक्रुद्धौयुगांतायसमुत्थितौ।।देवगर्भौदेवबलौदेवतुल्यौविरूपतः।।२०।।यदृच्छयासमीपेतौसूर्याचं
द्रमसौयथा।।बलिनौसमरेदृप्तौनानाशस्त्रधरौयुधि।।२१।।तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौशार्दूलाविवधिष्ठितौ।।बभूवप
रमोहर्षस्तावकानांविशांपते।।२२।।संशयःसर्वभूतानांविजयेसमपद्यत।। समेतौपुरुषव्याघ्रौप्रेक्ष्यकर्णधनं
जयौ।।२३।।उभौवरायुधधरौउभौरणकृतश्रमौ।।उभौचबाहुशब्देननादयंतौनभस्तलं।।२४।।उभौविश्रु
तकर्माणौपौरुषेणबलेनच।।उभौचसदृशौयुद्धेशंबरामरराजयोः।।२५।।कार्त्तवीर्यसमौचोभौतथादाशरथेः
समौ।।विष्णुवीर्यसमौचोभौतथाभवसमौयुधि।।२६।।उभौश्वेतहयौराजन्रथप्रवरवाहिनौ।।सारथिप्रवरौ
चैवतथारास्तांमहारणे।।२७।।ततोदृष्ट्वामहाराजजमानौमहारथौ।।सिद्धचारणसंघानांविस्मयःसमपद्यत।।२८।

॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥

तवपुत्रास्ततःकर्णंसबलाभरतर्षभ। परिवव्रुर्महात्मानंक्षिश्रमाहवशोभितं॥२९॥तथैवपांडवाहृष्टाधृष्टद्युम्न
पुरोगमाः॥परिवव्रुर्महात्मानंपार्थमप्रतिमंयुधि॥३०॥तावकानांरणेकर्णोग्लहोह्यासीद्विशांपते॥ तथैवपांड
वेयानांग्लहःपार्थोभवत्तदा॥३१॥तएवसभ्यास्तत्रासन्प्रेक्षकाश्चाभवंस्तते॥तत्रैषांग्लहमानानांध्रुवौजयपरा
जयौ॥३२॥तास्यद्यूतंसमासक्तंविजयायेतरायच॥अस्माकंपांडवानांचस्थितानांरणमूर्द्धनि॥३३॥तौतु
स्थितौमहाराजसमरेक्रुद्धशालिनौ॥अन्योन्यंप्रतिसंरब्धावन्योन्यवधकांक्षिणौ॥३४॥तावुभौप्रजिहीर्षंता
विंद्रवृत्राविवर्षभौ॥भीमरूपधरावास्तांमहाधूमाविवग्रहौ॥३५॥ततोंतरिक्षेमाक्षेपाविवादाभरतर्षभ॥सि
थोभेदाश्चभूतानामासक्कर्णार्जुनांतरे॥३६॥व्यश्रूयंतमिथोभिंनाःसर्वलोकास्तुमारिष॥देवदानवगंधर्वाः
पिशाचोरगराक्षसाः॥३७॥प्रतिपक्षग्रहंचक्रुःकर्णार्जुनसमागमे॥द्यौरासीत्सूतपुत्रस्यपक्षपातेवधिष्ठि ॥२२९॥
ता॥३८॥भूमीर्धनंजयस्यासीन्मातेवजयकांक्षिणी॥गिरयःसागराश्चैवनद्यश्चसजलास्तथा॥३९॥वृक्षाश्चौ
षधयश्चैवमाश्रयंतपरस्परं॥असुरायातुधानाश्चगुह्यकाश्चपरंतप॥४०॥

॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥

तेकर्णसमपद्यंतैतत्स्वरूपाःसमंततः॥मुनयश्चारणाःसिद्धावैनतेयोवयांसिच॥४१॥रत्नानिनिधयःसर्वेवेदा
श्चाख्यानपंचमाः॥सोपवेदोपनिषदःसरहस्याःससंग्रहाः॥४२॥वासुकिश्चित्रसेनश्चतक्षकोमणिकस्तथा
सर्पाश्चैवतथासर्वेकाद्रवेयाश्चसान्वयाः॥४३॥विषयंतोमहाराजनागाश्चार्जुनतोभवत्॥तैऐरावतासो
रभेयाःवैशालेयाश्चभोगिनः॥४४॥एतेभवन्नर्जुनतःक्षुद्रसर्प्याश्चकर्णतः॥ईहामृगाव्यालमृगामांगल्या
श्चमृगद्विजाः॥४५॥पार्थस्यविजयेराजन्सर्वएवाभिसंवृताः॥वसवोमरुतःसाध्यारुद्राविश्वेश्विनौतथा
४६॥अग्निरिंद्रश्चसोमश्चपवनोथदिशोदश॥धनंजयस्यतेपक्षेआदित्याःकर्णतोभवन्॥४७॥विशःशूद्रा
श्चसूताश्चयेचसंकरजातयः॥सर्वशस्तेमहाराजराधेयमभजंस्तदा॥४८॥देवाःसुपितृभिःसार्द्धंसगणाः
सपदानुगाः॥यमोवैश्रवणश्चैववरुणश्चयतोर्जुनः॥४९॥ब्रह्मक्षत्रंचयज्ञाश्चदक्षिणाश्चार्जुनंश्रिताः॥प्रेता
श्चैवपिशाचाश्चक्रव्यादाश्चमृगांडजाः॥५०॥राक्षसाःसहयादोभिःश्वसृगालाश्चकर्णतः॥देवब्रह्मनृपर्षीणां
गणापांडवतोभवन्॥५१॥तुंबरुप्रमुखाराजन्गंधर्वाश्चयतोर्जुनः॥प्राधेयाःसहमौनेयाःगंधर्वाप्सरसांगणाः
॥५२॥

५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

इहामृगाः पक्षिगणा द्विपाश्वरथपत्तिभिः ॥ उह्यमानास्तथा मेघै र्वायुना च मनीषिणः ॥ ५३ ॥ दिदृक्षवः समाज
ग्मुः कर्णार्जुनसमागमं ॥ देवदानवगंधर्वा नागा यक्षाः पतत्रिणः ॥ ५४ ॥ महर्षयो वेदविदः पितरश्च स्वधाभुजः
॥ तपो विद्यास्तथौषध्यो नानारूपबलान्विताः ॥ ५५ ॥ अंतरिक्षे महाराज विनदंतो व्यवस्थिरे ॥ ब्रह्मा ब्रह्मर्षिभिः
सार्द्धं प्रजापतिभिरेव च ॥ ५६ ॥ भवश्चैव स्थितो यानेर्दिव्यं तं देशमागमत् ॥ समेतौ तौ महात्मानौ दृष्ट्वा कर्ण
धनंजयौ ॥ ५७ ॥ अर्जुनो जयतां कर्णमिति शक्रोऽब्रवीत्तदा ॥ जयतामर्जुनं कर्ण इति सूर्योऽभ्यभाषत ॥ ५८ ॥ ह
त्वार्जुनं मम सुतः कर्णो जयतु संयुगे ॥ हत्वा कर्णं जयत्वद्य मम पुत्रो धनंजयः ॥ ५९ ॥ इति सूर्यस्य चैवासीद्विवा
दो वासवस्य च ॥ पक्षसंस्थितयोस्तत्र तयोर्विबुधसिंहयोः ॥ द्विपक्षमासीद्देवानामसुराणां च भारत ॥ ६० ॥
समेतौ तौ महात्मानौ दृष्ट्वा कर्णधनंजयौ ॥ अकंपंत त्रयो लोकाः सह देवर्षिचारणाः ॥ ६१ ॥ सर्वे देवगणाश्चै
व सर्वभूतानि यानि च ॥ यतः पार्थस्ततो देवा यतः कर्णस्ततोऽसुराः ॥ ६२ ॥ रथयूथपयोः पक्षौ कुरुपांडववीरयोः
दृष्ट्वा प्रजापतिं देवाः स्वयंभुवमचोदयन् ॥ ६३ ॥ ॥ २३० ॥

६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

कोनयोर्विजयो देव कुरुपांडवयोधयोः ॥ समोऽस्तु विजयो देव एतयोर्नरसिंहयोः ॥ ६४ ॥ कर्णार्जुनविवादेन स
र्वं संशयितं जगत् ॥ स्वयंभो ब्रूहि नस्तथ्यमेतयोर्विजयं प्रभो ॥ ६५ ॥ स्वयंभो ब्रूहि तद्वाक्यं समोऽस्तु विजयो नयोः
तदुपश्रुत्य मघवा प्रणिपत्य पितामह ॥ ६६ ॥ विज्ञापयत देवेशमिदं वैश्रामनिमतांवरः ॥ पूर्वं भगवता प्रोक्तं कृ
ष्णयोर्विजयो ध्रुवः ॥ ६७ ॥ तत्तथास्तु नमस्तेऽस्तु प्रसीद भगवन्मम ॥ ब्रह्मेशानावथो वाक्यमूचतुस्त्रिदशे
श्वरं ॥ ६८ ॥ विजयो ध्रुवमेवास्य विजयस्य महात्मनः ॥ खांडवे येन हुतभुक्तोषितः सव्यसाचिना ॥ ६९ ॥ स्वर्गं च
समनुप्राप्य साहाय्यं शक्र ते कृतं ॥ कर्णश्च दानवः पक्षः अतः कार्यः पराजयः ॥ ७० ॥ एवं कृते भवेत्कार्यं देवाना
मेव निश्चितं ॥ आत्मकार्यं च सर्वेषां गरीयस्त्रिदशेश्वर ॥ ७१ ॥ महात्मा फाल्गुनश्चापि सत्यधर्मरतः सदा ॥ वि
जयस्तस्य नियतं जायते नात्र संशयः ॥ ७२ ॥ तोषितो भगवान्येन महात्मा वृषभध्वजः ॥ कथं वा तस्य न ज
यो जायते शतलोचन ॥ ७३ ॥ यस्य चक्रे स्वयं विष्णुः सारथ्यं जगतः प्रभुः ॥ मनस्वी बलवां छूरः कृतास्त्रोऽथ तपोध
नः ७४

७५।७६।७७।७८।७९।८०।८१।८२।८३।८४।८५।

विष्णुर्जिष्णुर्महातेजा। धनुर्वेदमवाप्तवान्। पार्थः सर्वगुणोपेतो। देवकार्यमिदं यतः ७५। क्लिश्यंते पांडवा नित्यं वनवासादिभि
र्भृशं। संपन्नस्तपसा चैव पर्याप्तः पुरुषर्षभः ७६ अति क्रमेच्च माहात्म्या। दिष्टमप्यस्य पर्ययं। अतिक्रांते च लोकानामभावो
नियतो भवेत् ७७ न विद्यते व्यवस्थानं। क्रुद्धयोः कृष्णयोः क्वचित्। स्रष्टारौ जगतश्चैव। सततं पुरुषर्षभौ। ७८। नरनारा
यणावेतौ। पुराणावृषिसत्तमौ। अनियम्यौ नियंतारा। वेतौ तस्मात्परंतपौ ७९ नैतयोस्तु समः कश्चि। दिवि वा मानु
षेषु वा। अनुगम्यास्त्रयो लोकाः। सह देवर्षिचारणैः। ८०। सर्वदेवगणाश्चापि। सर्वभूतानि यानि च। अनयोस्तु प्रभावे
न। वर्त्तते निखिलं जगत्। ८१। कर्णो लोकानयं मुख्यान्। आप्नोतु पुरुषर्षभः। कर्णो वैकर्त्तनः शूरो। विजयस्त्वस्तु कृ
ष्णयोः। ८२। वसूनां सलोकत्वं। मरुतां वा समाप्नुयात्। सहितो द्रोणभीष्माभ्यां। नाकलोकमवाप्नुयात्। ८३। इत्यु
क्तो देवदेवाभ्यां। सहस्राक्षोऽब्रवीद्वचः। आमंत्र्य सर्वभूतानि। ब्रह्मेशानानुशासनं। ८४। श्रुतं भवद्भिर्यत्प्रोक्तं। भग
वद्भ्यां जगद्धितं। तत्तथा नान्यथा तद्धि तिष्ठध्वं विगतज्वराः। ८५।

८६।८७।८८।८९।९०।९१।९२।९३।९४।९५।९६।

इति श्रुत्वेंद्रवचनं सर्वभूतानि मारिष। विस्मितान्यभवन् राजन् पूजयांचक्रिरे तदा। ८६। व्यसृजंश्च सुगंधीनि पुष्प
वर्षाणि हर्षिताः नानारूपाणि विबुधा देवतूर्याण्यवादयन्। ८७। दिदृक्षवश्चाप्रतिमं द्वैरथं नरसिंहयोः देवदानव
गंधर्वाः सर्व एवावतस्थिरे। ८८। रथौ तयोः श्वेतहयौ दिव्यौ युक्तौ महात्मनोः यौ तौ कर्णार्जुनौ राजन् प्रहृष्टौ समव
तिष्ठतां। ८९। समागता लोकवीराः शंखान्दध्मुः पृथक् पृथक् वासुदेवार्जुनौ वीरौ कर्णशल्यौ च भारत। ९०।
तद्भीरुसंत्रासनबद्धं युद्धमभवत्तदा अन्योन्यस्पर्द्धिनोस्तीव्रं शक्रशंबरयोरिव। ९१। तयोर्ध्वजौ वीतमलौ शुशु
भाते रथे स्थितौ राहुकेतू यथाकाशे उदितौ जगतः क्षये। ९२। कर्णस्याशीविषनिभा रत्नसारमयी दृढा पुरं
दरधनुःप्रख्या हस्तिकक्षा विराजते। ९३। कपिश्रेष्ठस्तु पार्थस्य व्यादितास्य इवांतकः दंष्ट्राभिर्भीषयन्भाति
दुर्निरीक्ष्यो रविर्यथा। ९४। युद्धाभिलाषिको भूत्वा ध्वजो गांडीवधन्वनः कर्णध्वजमुपातिष्ठत् स्वस्थानाद्वे
गवान्कपिः। ९५। उत्पपात महावेगः कक्षामभ्याहनत्तदा नखैश्च दशनैश्चैव गरुडः पन्नगं यथा। ९६।

कर्ण० टी०
२३२

९७।९८।९९।२००।२०१।२०२।२०३।२०४।२०५।२०६।२०७।।

साकिंकिणीकाभरणा। कालपाशोपमायसी॥ अभ्यद्रवत्क संरब्धा। हस्तिकक्षाथ तं कपिं॥९७॥ तयोर्घोरतरे युद्धे
द्वैरथे सूतशाश्रिले प्राकुर्वतां कजौ युद्धं॥ पूर्वं पूर्वं ततं रतदा॥९८॥ हयाद्द्यानभ्यद्वेषन् स्पर्द्धमानाः परस्परं अवि
ध्यत् पुंडरीकाक्षः शल्यं नयनसायकैः॥९९॥ शल्यश्च पुंडरीकाक्षं तथैवानिमिषेक्षत तत्राजयद्वासुदेवः॥
शल्यं नयनसायकैः॥२००॥ कर्णं चाप्यजयद्दृष्ट्वा कुंतीपुत्रो धनंजयः। अथाब्रवीत्सूतपुत्रः शल्यं नाम्नाप्यस
स्मितं॥१॥ यदि पार्थो रणे हन्या द्यमासि हकर्हिचित किंकरिष्यसि संग्रामे शल्य प्राह मथोच्यतां॥२॥ शल्य उ
वाच यदि कर्णं रणे हन्या दद्यत्वां श्वेतवाहनः उभावेक रथेनाहं हन्यां माधवपांडवौ॥३॥ संजय उवाच एव
मेव तु गोविंद मर्जुनः प्रत्यभाषत तं प्रहस्याब्रवीत्कृष्णः सत्यं पार्थमिदं वचः॥४॥ पतेद्दिवाकरस्थानात् शुष्येदपि
महोदधिः शैत्यमग्निरियात्त्वां हन्यात्कर्णो धनंजयः॥५॥ यदि चैतत्कथंचित्स्या ल्लोकपर्यासतं भवेत् ह
न्यां कर्णं तथा शल्यं बाहुभ्यामेव संयुगे॥६॥ इति कृष्ण वचः श्रुत्वा प्रहसन् कपिकेतनः अर्जुनः प्रत्युवाचेदं कृ ॥२३२॥
ष्णमक्लिष्टकारिणं॥७॥८

२०८।२०९।२१०।२११।२१२।२१३।२१४।२१५।२१६।२१७।॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० अष्टाशीतितमोध्यायः॥ ८८॥ १

मम तावदपर्याप्तो कर्णशल्यौ जनार्दनं॥८॥ सछत्र कवचं चैव सशक्ति शरकार्मुकं। द्रष्टास्यद्य रणे कृष्ण शरैश्छि
न्नमनेकधा॥९॥ अद्यैव सरथं साश्वं सशक्ति कवचायुधं। संचूर्णितमिवारण्ये पादपं दंतिना यथा॥१०॥ अद्य
राधेय भार्याणां वैधव्यं समुपस्थितं ध्रुवं स्वप्नेष्वनिष्टानि तानि दृष्टानि माधव॥११॥ द्रष्टासि ध्रुवमद्यैव विधवाः
कर्णयोषितः। न हि मे शाम्यते मन्यु र्यदनेन पुराकृतं॥१२॥ कृष्णां सभामागतां दृष्ट्वा मूढेनादीर्घदर्शिना। अस्मांस्त
थावहसता क्षिपता च पुनः पुनः॥१३॥ अद्य द्रष्टासि गोविंद कर्णमुन्मथितं मया। वारणेनेव मत्तेन पुष्पितं
जगतीरुहं॥१४॥ अद्य ता मधुरा वाचः श्रोतासि मधुसूदन। दिष्ट्या जयसि वार्ष्णेय इति कर्णे निपातिते॥१५॥ अ
द्याभिमन्युजननीं प्रहृष्टः सांत्वयिष्यसि। कुंतीं पितृष्वसारं च प्रहृष्टः स जनार्दन॥१६॥ अद्य वाष्पमुखीं कृष्णां
सांत्वयिष्यसि माधव। वाग्भिश्चामृतकल्पाभि र्धर्मराजं च पांडवं॥१७॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि कर्णार्जु
न समागमे द्वैरथे अष्टाशीतितमोध्यायः॥ ॥संजय उवाच॥ ॥तद्देवनागासुरसिद्धयक्षै। गंधर्वरक्षोप्सर
सां च संघैः। ब्रह्मर्षिराजर्षिसुपर्णजुष्टं बभौ वियद्विस्मयनीयरूपं॥१॥

२।३।४।५।६ एकौ कुरुस्यौ रथयो रथिनौ कर्णार्जुनौ । एकौ च तौ रथयौ चेति विग्रहः ।७। तमोनुदौ सूर्यचंद्रौ । अनिसर्त्तव्यं नाप्यातव
नन्यमानं निनंदे । मनोज्ञैर्वादित्रशंगीते । स्कृतिनृत्यरासैः । सर्वैतरिसंदर्शुर्म्मकुद्याः । स्वस्थाश्वतदिस्मयनीयरूपं
१ ततः प्रहृष्टाः कुरुपांडुयोधा । वादित्रशंखरवस्वनसिंहनादैः । विनादयंतो वसुधां दिशश्च स्वनेन । सर्वान्द्विष
तो निजघ्नुः ।३। नराश्वमातंगरथैः समाकुलं । शरासिशक्त्यृष्टिनिपातदुःसहं । अभीरुजुष्टं हतदेहसंकुलं । र
णाजिरं लोहितमाबभौ तदा ।४। बभूव युद्धं कुरुपांडवानां । यथा सुराणामसुरैः सहाभवत् । तथाहवे ह्यत्युमुले
सुदारुणे । धनंजयस्याधिरथेश्च सायकैः ।५। दिशश्च सैन्यं च शितैरजिह्मगैः । परस्परं प्राहणुतां सुदंशितैः ।
ततः स्त्वदीयाश्च परे च सायकैः । हतेंधकारे ददृशुर्न्न किंचन ।६। भयातुरा करथौ समाश्रयं । स्ततो भवएकु
तमेव सर्वतः । ततोऽस्त्रमस्त्रेण परस्परं तौ । विधूय वाताविव पूर्वपश्चिमौ ।७। घनांधकारे वितते तमोनुदौ । य
थोदितौ तद्वदतीव रेजतुः ॥ न चाभिसर्त्तव्यमिति प्रदर्शिताः । परे त्वदीयाश्च तथावतस्थिरे ।८। महारथौ तौ
परिवार्य सर्वतः । सुरासुराः शंबरवासवाविव । मृदंगभेरीपणवानकस्वनैः । ससिंहनादैर्नदतुर्नरोत्तमौ । ९ ॥२३३॥

मिति तिनियमेन प्रचोदिताः प्रेरिताः प्रेरिताः ८ । ९

१०।११।१२।१३। पंचैवावशिष्टा इत्याहततइति ।१४।१५।१६।१७।१८।

शशांकसूर्याविव मेघनिस्वने । विरेजतुस्तौ पुरुषर्षभौ तदा । महाधनुर्मंडलमध्यगावुभौ सुवर्चसौ [illegible]
रस्वदीधिती ।१०। दिधक्षमाणौ सचराचरं जगद्युगांतसूर्याविव दुःसहौ रणे । उभावजेयावहितांतकावुभा उ
भौ जिघांसू कृतिनौ परस्परं ।११। महाहवे वीतभयौ समीयतुः । महेंद्रजंभाविव कर्णपांडवौ ततो महास्त्राणि म
हाधनुर्द्धरौ । विसृजमानौ विविधानि भयानकैः ।१२। नराश्वनागानमितान्निजघ्नतुः परस्परं चापि महारथौ नृप
ततो विसस्रुः पुनरर्दिता नरा । नरोत्तमाभ्यां कुरुपांडवाश्रयाः ।१३। सनागपत्त्यश्वरथा दिशो दश तथा यथा
सिंहहता वनौकसः ततस्तु दुर्योधनभोजसौबला कृपेण शारद्वतिसूनुना सह ।१४। महारथाः पंच धनंज
याच्युतौ । शरैः शरीरांतककैरताडयन् धनूंषि तेषामिषुधीन्ध्वजान्हयान् रथांश्च सूतांश्च धनंजयः शरैः ।१५
समं प्रमथ्याशु परान्समंततः शरोत्तमैर्द्वादशभिश्च सूतजं । अथाभ्यधावंस्त्वरिताः शतं रथाः शतं गजाश्चार्जुन
माततायिनः ।१६। शकास्तुषारा यवनाश्च सादिनः सहैव कांबोजवरैर्जिघांसवः वरायुधान्पाणिगतैः शरैः
सह क्षुरैर्निकृत्तैः प्रवपन् शिरांसि च ।१७।

१८ ॥ १९ । २० ॥ २१ ॥ २२ । २३ । २४ ॥ २५ ॥

हयाश्चनागाश्चरथाश्चयुध्यतो । धनंजयः शत्रुगणान् क्षितौ क्षिपणेत् । नतोंतरिक्षे सुरतूर्यनिस्वनाः ससाधुवादाद्द्वि
तेः समीरिताः । १८ । निपेतुरप्युत्तमपुष्पवृष्टयः । सुगंधिगंधाः पवनेरिताः शुभाः । तदद्भुतं देवमनुष्यसाक्षिकं । समीक्ष्य
भूतानि विसिस्मियुस्तदा ॥ १९ । तवात्मजः सूतसुतश्च नव्यथां । नविस्मयं जग्मतुरेकनिश्चयौ । अथाब्रवीद्द्रोणसुतस्त
वात्मजं । करं करेण प्रतिपीड्य सांत्वयन् । २० । प्रसीद दुर्योधन शाम्य पांडवैः । रलं विरोधेन धिगस्तु विग्रहं । हतो गुरु
र्ब्रह्मसमो महास्त्र । विस्तथैव भीष्मप्रमुखा महारथाः । २१ । अहं त्ववध्यो मम चापि मातुलः । प्रशाधि राज्यं सह पांडवैश्चि
रं । धनंजयः शाम्यति वारितो । मया जनार्दनो नैव विरोधमिच्छति । २२ । युधिष्ठिरो भूतहिते रतः सदा वृकोदरस्तद्वश
गस्तथा यमौ । त्वया तु पार्थैश्च कृते च संविदे । प्रजाः शिवं प्राप्नुयुरिच्छया तव । २३ । व्रजंतु शेषाः स्वपुराणि बांधवा
निवृत्तयुद्धाश्च भवंतु सैनिकाः । नचेद्वचः श्रोष्यसि मे नराधिप । ध्रुवं प्रतप्तासि हतोरिभिर्युधि । २४ । इदं च दृष्टं जग
दा सह त्वया कृतं । यदेकेन किरीटमालिना । यथा न कुर्याद्बलभिन्न चांतको । नचापि धाता भगवान्न यक्षराट् । २५ ॥ २३४ ॥

२६ । २७ । २८ निसर्गतस्सहजन्मना मित्रत्वोपपादः । नसाम्ना प्रीत्या प्रसन्ने राज्यार्द्धदानेन । २९ । ३० । ३१ । ३२ ॥

अतोपि भूयान्स्वगुणैर्धनंजयो । नचातिवर्तिष्यति मेवचोखिलं । तवानुयात्रां च सदा करिष्यति । प्रसीद राजेंद्र शमं त्वमा
प्नुहि । २६ । ममापि मानः परमः सदा त्वयि । ब्रवीम्यतस्त्वां परमार्थसौहृदात् । निवारयिष्यामि च कर्णमप्यहं । यदा भ
वान्सप्रणयो न विष्यति । २७ । वदंति मित्रं सहजं विचक्षणा । स्तथैव साम्ना समवाप्नुयुः प्रजो । त्वयि प्रसन्ने यदि मित्र
तां गते । हितं कृतं स्याज्जगतस्त्वयातुलं ॥ २८ । निसर्गतस्ते तव वीर बांधवाः । पुनश्च साम्ना समवाप्नुयुः प्रजो । त्वयि
प्रसन्ने यदि मित्रतां गते । हितं कृतं स्याज्जगतस्त्वयातुलं ॥ २९ । स एवमुक्तः सुहृदा वचो । हितं विचिंत्य विश्वस्य व
र्मना ब्रवीत् । यथा भवान्नाह सखे तथैव । तन्ममापि विज्ञाप्य तो वचः शृणु । ३० । निहत्य दुःशासनमुक्तवान्वचः
। प्रसह्य शार्दूलवदेष दुर्मतिः । वृकोदरस्तद्धृदये मम स्थितं । न तत्परोक्षं भवतः कुतः शमः । ३१ । नचापि कर्णं प्र
सहेद्रणेर्जुनो । महागिरिं मेरुमिवोग्रमारुतः । नचाश्वसिष्यंति पृथात्मजा । मयि प्रसह्य वैरं बहुशो विचिंत्य । ३२ ॥

हितं अर्जुनकोपशमनेनेति वदुर्धपक्षोपि विवृतः वचः दुर्योधनस्य हतस्य शिरः पदा ताडयिष्यामीत्येवं रूपं । ३१ । नचा
र्जुनः कर्णं न प्रसहेत् तदपि भवतः परोक्षं नेति पूर्वेणान्वयः । ३२ ॥

कर्ण० टी० ॥ २२ ॥ २४ इति श्रीकर्णपर्वणि टी० नवशीतितमोध्यायः ॥ तौशंखव ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥
॥२३५॥ नचापि कर्णं गुरुपुत्रसंयुगा ऽपारमेतत्पर्दशिवकृतमच्युत ॥ श्रमेणयुक्तोमहताघफाल्गुन स्तमेवकर्णः प्रसभं हनिष्य
ति ॥ २३ ॥ तमेवमुक्त्वाप्यनुनीयवासहृ स्तवात्मजः ॥ स्वानन्वशास्तिसैनिकान् ॥ समाहितानिद्रवतादितान्ममसवा
णहस्ताः किमुजोषमास्त ॥ २४ ॥ इति श्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि अश्वत्थामवाक्येनामनवशीतितमोध्यायः ॥ ८९
संजय उवाच ॥ तौशंखभेरीनिनदेसमृद्धे समीयतुः श्वेतहयौनराग्र्यौ ॥ वैकर्तनः सूतपुत्रोर्जुनश्च दुर्मंत्रितेत
वपुत्रस्यराजन् ॥ १ ॥ यथागजौहैमवतौप्रभिन्नौ ॥ प्रबद्धदंताविववासितार्थे ॥ तथासमाजग्मतुरुग्रवीर्यौ धनं
जयश्चाधिरथिश्चवीरे ॥ २ ॥ बलाहकेनेवयथाबलाहको यदृच्छयावागिरिणायथागिरिः ॥ तथाधनुर्ज्यातल
नेमिनिस्वनैः समीयतुस्ताविषुवर्षवर्षिणौ ॥ ३ ॥ प्रबद्धशृंगद्रुमवीरुधौषधी ॥ प्रवृद्धनानाविधनिर्झरौकसौ ॥ य
थाचलौवाचलितौमहाबलौ ॥ तथामहास्त्रैरितरेतरंघ्नतः ॥ ४ ॥ ससंनिपातस्तुतयोर्महानभूत् ॥ सुरेशवैरोचनयोर्य
थापुरा शरैर्विभिन्नांगनियंतृवाहयोः सुदुःसहोन्यैः पटुशोणितोदकः ॥ ५ ॥ प्रभूतपद्मोत्पलमत्स्यकच्छपौमहा
ह्रदौपक्षिगणैरिवावृतौ ॥ सुसंनिकृष्टावनिलोद्धतौ ॥ यथातथारथौ तौध्वजिनौसमीयतुः ॥ ६ ॥ ॥२३५॥

७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ केतार्थस्थानार्थं ॥ नीडे पक्षिगणाइवदेहे बाणालीयंत इत्यर्थः ॥ १५ ॥
उभौमहेंद्रस्यसमानविक्रमौ उभौमहेंद्रप्रतिमौमहारथौ ॥ महेंद्रवज्रप्रतिमैश्चसायकैः ॥ महेंद्रवृत्राविवसंप्रजघ्नतुः
॥ ७ ॥ सनागत्यश्वरथेपत्तिनेबले विचित्रवर्माभरणांबरायुधे ॥ चकंपतुर्विस्मयनीयरूपे ॥ वियद्गताश्चार्जुनकर्ण
संयुगे ॥ ८ ॥ भुजाः सवस्त्रांगुलयः समुच्छ्रिताः ससिंहनादैर्हृषितैर्दिदृक्षुभिः ॥ यदर्जुनोमत्तइवद्विपोद्विपं ॥ समभ्य
याताधिरथिंजिघांसया ॥ ९ ॥ उदक्रोशन्सोमकास्तत्र पार्थं पुरःसराश्चार्जुनभिंधि कर्णं ॥ छिंध्यस्यमूर्धानमलंचिरे
ण श्रद्धांचराज्यात्धृतराष्ट्रसूनोः ॥ १० ॥ तथास्माकंबहवस्तत्रयोधाः ॥ कर्णंतथायाहियाहीत्यवोचन् ॥ जह्यर्जुनंकर्ण
शरैः सुतीक्ष्णैः ॥ पुनर्वनंयांतुचिरायपार्थाः ॥ ११ ॥ ततः कर्णः प्रथमं तत्रपार्थंमहेषुभिर्दशभिः प्रत्यविध्यत् ॥ तंचार्जुनः
प्रत्यविध्यच्छिताग्रैः ॥ कक्षांतरेदशभिः संप्रहस्य ॥ १२ ॥ परस्परं तौविशिखैः सुपुंखैस्ततक्षतुः ॥ सूतपुत्रोर्जुनश्च ॥ पर
स्परस्यांतरेप्सूविमर्दे सुभीमम्भ्यापततुश्चहृष्टौ ॥ १३ ॥ ततोर्जुनः प्रासृजदुग्रधन्वा ॥ भुजावुभौगांडिवमानुमृज्य ॥ नारा
चनालीकवराहकर्णान् ॥ क्षुरांस्तथांजलिकानर्द्धचंद्रान् ॥ १४ ॥ तेसर्वतः समकीर्यंतराजन्पार्थेषवः कर्णरथं वि
शंतः ॥ अवाङ्मुखाः पक्षिगणादिनांते ॥ विशंतिकेतार्थमिवाशुवृक्षं ॥ १५ ॥

।कर्ण० टी०।।
।।२३६।।

संधान्बाणसंधान्।।१७। १८।१९।।२०।२१।२२।२३।२४।।

यान्अर्जुनः सन्भ्रुकुटीकटाक्षं कर्णाय राजन्नसृजज्जितारिः। तान्सायकैर्ग्रसते सूतपुत्रः क्षिप्तान्क्षिप्तान्पांडवस्याशुसंघा
न्।।१६। ततोऽस्त्रमाग्नेयममित्रसाधनं मुमोच कर्णाय महेंद्रसूनुः। भूम्यंतरिक्षे च दिशोऽर्कमार्गं प्राहत्य देहोस्य बभूव दी
प्तः।।१७। योधाश्च सर्वे ज्वलितांबराश्च प्राद्रवंस्तत्र विदग्धवस्त्राः। शब्दश्च घोरोतिबभूव तत्र यथा वने वेणुवनस्य दह्य
तः।।१८। तद्वीक्ष्य कर्णो ज्वलनं समुद्यतं स वारुणं तत्प्रशमार्थमाहवे। समुत्ससर्ज त्सूतसुतः प्रतापवान्स तेन वह्निं शम
यांबभूव।।१९। बलाहकौघैश्च दिशश्चतस्वश्चकार सर्वास्तिमिरेण संवृताः। ततो धरित्रीधरतुल्यरोधसः समंततो
वैयरिवार्य वारिणा।।२०। नैश्चातिवेगात्सतथा विशोषितः प्रशमं वह्निरतिप्रचंडः। बलाहकैः स्वदिगंतराणि व्याप्ता
नि सर्वाणि यथा नभश्च।।२१। तथा च सर्वास्तिमिरेण वैदिशो मेघैर्वृतानप्रदृश्यंत किंचित्। अथापोवाह्यदस्त्रसंघा
न्ततस्तान्वायव्यास्त्रेण ततः स कर्णात्।।२२। ततोऽप्यसह्यं दयितं देवराज्ञः प्रादुश्चक्रे वज्रमतिप्रभावं। गांडीवं ज्यां विशि
खांश्चानुमंत्र्य धनंजयः शत्रुभिरप्रधृष्यः।।२३। ततः क्षुरप्रांजलिकार्द्धचंद्रा नालीकनाराचवराहकर्णाः गांडीवतः प्रा
दुरासन्सुतीक्ष्णाः। सहस्रशो वज्रससानवेगाः।।२४।। ।।२३६।।

२५।२६।।२७।।२८।।२९।।३०।।३१।।३२।।३३।।

ते कर्णमासाद्य महाप्रभावाः।। सकलेजनागार्द्धपत्राः सुवेगाः। गात्रेषु सर्वेषु हयेषु चापि शरासने युगे चक्रध्वजे च।।२५।
निर्भिद्य तूर्णं विविशुः सुतीक्ष्णाः स्ताक्ष्यत्रस्ता भूमिमिवोरगास्ते। शरांचितांगो रुधिरार्द्रगात्रः कर्णस्तदारोषविवृत्त
नेत्रः।।२६। दृढज्यमानाम्य समुद्रघोषं प्रादुश्चक्रे भार्गवास्त्रं महात्मा। महेंद्रशस्त्राभिमुखान्विमुक्तान् छित्वा कर्णः पांड
वस्येषुसंघान्।।२७।। तस्यास्त्रमस्त्रेण निहत्य सोयं।। जघान संख्ये रथनागपत्तीन्। अमृष्यमाणश्च महेंद्रकर्मा।। महार
णे भार्गवास्त्रप्रतापात्।।२८।। पांचालानां प्रवरांश्चापि योधान्क्रोधाविष्टः सूतपुत्रस्तरस्वी। बाणैर्विद्ध्वा धाहवे सुश
मुक्तैः।। शिलाशिलाशितैः रुक्मपुंखैः प्रगृह्य।।२९।। तस्यां चालाः सोमकाश्चापि राजन्कर्णेनाजौ पीड्यमानाः।। शरौ
घैः।। क्रोधाविष्टा विव्यधुस्तं समंतात्। स्तीक्ष्णैर्बाणैः सूतपुत्रं समेताः।।३०।। तान्सूतपुत्रो निजघान बाणैः।। पांचाला
नां रथनागाश्च संघान्। अभ्यर्द्दयन्बाणगणैः प्रसह्य विध्वाद्दर्षाबाणैः संगरे सूतपुत्रः।।३१। ते भिन्नदेहा व्यसवो नि
पेतुः।। कर्णेषु भिर्न्निमितेजस्वनंतः। क्रुद्धेन सिंहेन यथेभयूथा महावने भीमबलेन तद्वत्।।३२।। पांचालानां प्रवरान्संनि
हत्य।। प्रसह्य योधान खिलानदीनः। ततः स राजन्विरराज कर्णो। यथांबरे भास्कर उग्ररश्मिः।।३३।

॥कर्णटीका॥ ३४। ३५। ३६। ३७।।३८।।३९।।४०। ४१। ४२।।
॥२३७॥ कर्णस्य मत्वा तु जयं त्वदीयाः। परांमुखं सिंहनादांश्च चक्रुः। सर्वे स्यमन्यंत भयाद्गतौ च। कर्णेन कृष्णाविति कौरवेंद्र ३४
तन्नादद्यं प्रेक्ष्य महारथस्य। कर्णस्य वीर्यं च परैरसह्यं। दृष्ट्वा च कर्णेन धनंजयस्य। तथाभिमन्ये निहतं तदस्त्रं। ३५। तत
स्तमर्षी क्रोधसंदीप्तनेत्रो। वातात्मजः पाणिना पाणिमार्छत। भीमोब्रवीदर्जुनं सत्यसंध ममर्षितो निःश्वसन् जातम
न्युः।।३६। कथं नु पापो यमपेतधर्मः। सूतात्मजः समरे ह्यद्य सह्य। पांचालानां योधमुख्यान् नेकान् निजघ्निवांस्तव जि।
ष्णोसमक्षं। ३७। पूर्वं देवैरजितं कालकेयैः। साक्षात् स्थाणोर्बाहुसंस्पर्शमेत्य। कथं नु त्वां सूतपुत्रः किरीटिन्नष्टे
षुभिर्दशभिः प्रागविध्यत्। ३८। त्वया क्षिप्तांश्चायसबाणसंघान्। आश्चर्यमेतत् प्रतिभाति मेद्य। कृष्णापरिक्लेशा
ननुस्मर त्वं। यथाब्रवीत् षंढतिलानसम्वाच। ३९। रूक्षाः सुतीक्ष्णाश्च हि पापबुद्धिः। सूतात्मजोयं गतभीर्दुरात्मा।।
संस्मृत्य सर्वं तदिहाद्य पांडव जह्याशु कर्णं युधि सव्यसाचिन्। ४०। कस्मादुपेक्षां कुरुषे किरीटिन्। उपेक्षितुं नाय
मिहाद्य कालः। यया धृत्या सर्वभूतान्यजैषीः ग्रासं ददत् खांडवे पावकाय। ४१। तया धृत्या सूतपुत्रं जहि त्वं अहं ॥२३७॥
चैनं गदया पोथयिष्ये। अथाब्रवीद्वासुदेवोपि पार्थं दृष्ट्वा रथेषून् प्रतिहन्यमानान्। ४२।।

४३। ४४। ४५। ४६। आत्मनो नरस्य वान् नारायणस्य तद्भद्भूमौ प्रयोजनं भूभारावतरणं विदित्वा स्मृत्वा।४९। ५०। ५१।

अनीमृदत्सर्वथा तेद्य कर्णो। ह्यस्त्रैरस्त्रं किमिदं ते किरीटिन्। स वीर किं मुह्यसि नावधत्से। नदंत्येते कुरवः संप्रहृष्टाः। ४३। कर्णं
पुरस्कृत्य विदुर्हि सर्वे तवास्त्रमस्त्रैर्विनिपात्यमानं। यया धृत्या निहतं तामसास्त्रं। युगे युगे राक्षसाश्चापि घोराः। ४४।।
दंभोद्भवाश्चासुराश्चाहवेषु। तया धृत्या महदिकर्णं त्वमद्य। अनेन चास्य क्षुरनेमिनाद्य। संछिंधि मूर्धानमरेः प्रसह्य।
४५। मया विसृष्टेन सुदर्शनेन। वज्रेण शक्रो नमुचेरिवारेः। किरातरूपी भगवान् यथा त्वा। त्वया महात्मा परितोषि
तो भूत्। ४६। तां त्वं पुनर्वीर धृतिं गृहीत्वा सहानुबंधं जहि सूतपुत्रं ततो महीं सागरमेखलां त्वं सपत्ननाशां भव तीस
मृद्धां। ४७। प्रयच्छ राज्ञे निहतारिसंघां। यत्राश्च पार्थातुलघात बुद्धि त्वं स एवमुक्तो तिबलो महात्मा। चकार बुद्धिं हि वि
धायसौतेः। ४८। स चोदितो भीमजनार्दनाभ्यां। स्मृत्वा तथात्मानमवेक्ष्य सर्वं। इहात्मनश्चागमने विदित्वा। प्रयोज
नं केशवमित्युवाच। ४९। प्रादुष्करोम्येष महास्त्रमुग्रं। शिवाय लोकस्य वधाय सौतेः। तन्मे तु जानातु भवान् सुराश्च
ब्रह्मा भवो वेदविदश्च सर्वे। ५०। इत्युक्त्वा देवं स तु सव्यसाची। नमस्कृत्वा ब्रह्मणे सोमितात्मा। तदुत्तमं ब्राह्ममसह्यम
स्त्रं प्रादुश्चक्रे मनसा यद्विधेयं।।५१।

॥कर्णपटीका॥ ५२।५३।५४।५५।५६।५७।५८।५९।६०।६१।
॥२३८॥
तदस्यदृष्ट्वाविरराजकर्णो।मुक्ताशरान्मेघइवांबुधाराः।समीक्ष्यकर्णेनकिरीटिनस्तु।तथाजिमध्येनिरंतरंत
दस्त्रं।५२।ततोमहर्षिबलवान्क्रोधदीप्तो।भीमोब्रवीदर्जुनंसत्यसंधं।नतुल्याऊर्ध्वेदितारंमहास्त्रं।ब्राह्मंविधेयं
परमंजनास्तत्।५३।तस्मादन्व्योजयसव्य।साचिन्नितिस्मोक्तोयोजयत्सव्यसाची।ततोदिशःप्रदिशश्चापि
सर्वाः।समावृणोत्सायकैर्भूरितेजाः।५४।गांडीवमुक्तैर्भुजगैरिवोग्रै।दिवाकरांशुप्रतिमैर्ज्वलद्भिः।सृष्टास्तु
बाणाभरतर्षभेण।शतंशतानीवसुवर्णपुंखाः।५५।प्राछादयन्कर्णरथंक्षणेन।युगांतवह्न्यर्ककरप्रकाशाः
।ततश्चशूलानिपरश्वधानि चक्राणिनाराचशतानिचैव।५६।निश्चेरुरुग्रीरितराणियोधा।स्तत्राहन्यंत
समंततोपि।छिन्नंशिरःकस्यचिदाजिमध्ये।पपातयोधस्यपरस्यकायात्।५७।भयेनसोप्याशुपपातभूमा
वन्यःप्रनष्टःप्रतितंविलोक्य।अन्यस्यसासिर्निपपातकृत्तो।योधस्यबाहुःकरिहस्ततुल्यः।५७।अन्यस्यस
व्यःसद्वर्मणाचक्षुरप्रकृत्तःपतितोधरण्यां।एवंसमस्तानपियोधमुख्या।न्विध्वंसयामासकिरीटमाली।५८।श ॥२३८॥
रैःशरीरांतकरैःसुघोरै।र्दौर्योधनंसैन्यमशेषमेव।वैकर्तनेनापितथाजिमध्ये।सहस्रशोबाणगणाविसृष्टाः।५९।

६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९।
तेघोषिणःपांडवमभ्युपेयुः पर्जन्यमुक्ताइववारिधाराः।ततःसकृष्णंचकिरीटिनंच वृकोदरंचाप्रतिमप्रभावः
६०।त्रिभिस्त्रिभिर्भीमबलोनिहत्य ननादघोरंमहतास्वरेण सकर्णबाणाभिहतःकिरीटि भीमंतथाप्रेक्ष्य
जनार्दनंच।६१।अमृष्यमाणःपुनरेवपार्थः।शरान्दशाष्टौचसमुद्ववर्ह सकेतुमेकेनशरेणविध्वा शल्यंचतुर्भिस्त्रि
भिरेवकर्णं।६२।ततःसुमुक्तैर्दशभिर्जघान सभापतिंकांचनवर्मनद्धं।६३।सराजपुत्रोविशिराविशिराविबाहु
र्विवाजिसूतोविधनुर्विकेतुः हतोरथाग्रादपतत्क्षणेनःपरश्वधैः।शालइवावकृत्तः।६४।पुनश्चकर्णंत्रिभिरष्टभि
श्च।द्वाभ्यांचतुर्भिर्दशभिश्चविध्वा चतुःशतान्द्विरदान्सायुधान्वै हत्वारथानष्टशतान्जघान।६५।सहस्रशो
श्वांश्चपुनःससादीनष्टौसहस्राणिचपत्तिवीरान्।६६।कर्णंससूतंसरथाश्वकेतु मदृश्यमंजोगतिभिश्चवक्रे।त
तोकोशन्कुरवोवध्यमाना।धनंजयेनाधिरथिंसमंतात्।६७।प्रमुंचबाणान्जहिपांडुपुत्रं।बाणैःपुरादंतिकुरू
न्समग्रान् संचोदितःसर्वयत्नेनकर्णो मुमोचबाणान्सुबहूनशक्तान्।६८।तेपांडुपांचालगणान्निजघ्नुर्मर्म
छिदःशोणितपांशुदिग्धाः।तावुत्तमौसर्वधनुर्द्धराणां।महाबलौसर्वसपत्नसाहौ।६९।

॥कर्ण०टी०॥ ॥२३९॥

।७०।७१।७२।७३।७४।७५।७६।७७।७८।७९।।

निजघ्नतुश्चाहितसैन्यमुग्रं ।मन्योन्यमभ्यस्य विदौ महास्त्रैः ।अथोपयातस्त्वरितो दिदृक्षु ।र्मंत्रौषधीभिर्निरुजो विशल्यः ।७०
कृतः सुहृद्भिर्भिषजांवरिष्ठै र्युधिष्ठिरस्तत्र सुवर्णवर्मा ।तथोपयातं युधि धर्मराजं ।दृष्ट्वा मुदा सर्वभूतानंनंदन् ।७१।
राहोर्विमुक्तं विमलं समग्रं ।चंद्रं यथैवाभ्युदितं तथैव ।दृष्ट्वा तु मुख्यावथ युध्यमानौ ।दिदृक्षवः शूरवरावरिघ्नौ ।७२।
कर्णं च पार्थं च विलोकयंतः ।स्वस्थामहीस्थाश्च जनावतस्थुः ।७३। स कार्मुकज्यातलसंनिपातः ।सुमुक्तबाण
स्तुमुलो बभूव ।७४। ध्नतोस्तथान्योन्यमिषुत्वेकैर्धनंजयस्याधिरथेश्च तत्र ।ततो धनुर्ज्या सहसातिकृष्टा ।सुघोषम
छिद्यत पांडवस्य ।७५। तस्मिन्क्षणे पांडवं सूतपुत्रः समाचिनोत्क्षुद्रकाणां शतेन ।निर्मुक्तसर्पप्रतिमैस्तीक्ष्णै॥
तैलप्रधौतैः खगपत्रवाजैः ।७६। षष्ट्या विभेदाशु च वासुदेव ।मनंतरं फाल्गुनमष्टभिश्च ।मर्मभिद्भिर्वायुसुतं विभेद ।मरुत्सुतं वा पुनरावृणोत् ।७७। कृष्णं च पार्थं च तथा ध्वजं च पार्थानुजान्सोमकान्पातयंश्च ।प्राच्छादयं
स्तेविशिखैः पृषत्कै ।र्जीमूतसंघा नभसीव सूर्यं ।७८। आगच्छतस्तान्विशिखैरनेकैः ।र्व्यष्टंभयत्सूतपुत्रः कृतास्त्र
: ।तैरस्तमस्त्रैर्विनिहत्य ।सर्वं जघान तेषां रथवाजिनागान् ।७९।। ॥२३९॥

।८०।८१।८२।८३।८४।८५।८६।८७।८८।८९।

तथांस्तु सैन्यप्रवरांश्च राजन् तत्पर्दयन्मार्गणैः सूतपुत्रः तेभिन्नदेहा व्यसवो निपेतुः कर्णेषुभिर्लुलितलेखनंतः
८०। सिंहेन क्रुद्धेन यथाश्वयूथा महाबलाभीमबलेनतद्वत् पुनश्च पांचालवरास्तथान्ये तदंतरे कर्णधनंजयाभ्यं
८१। प्रस्कंदतो बलिना साधुमुक्तैः कर्णेन बाणैर्निहताः प्रसह्य ।८२। जयं मत्वा विपुलं वै त्वदीया स्तलान्निजघ्नुः सिंह
नादांश्च नेदुः ।समारब्धः कर्णशरक्षतांगो रणे पार्थः कौरवान्प्रत्यग ‒ त ।८४। ज्यां चावमृज्याभ्यहनत्तत्रे बाणां
धकारं सहसा च चक्रे ।कर्णं च शल्यं च कुरूंश्च सर्वान् बाणैरविध्यत्प्रसभं किरीटी ।८६। नयक्षिणो बभुरंतरिक्षेत
दा महास्त्रेण कृतेंधकारे वायुर्वियत्स्थैरिति तो मृतसंघै रुवाह दिव्यः सुरभिस्तदानीं ।८७। शल्यं च पार्थो दशभि
: पृषत्कै ।र्भृशं तनुत्रे प्रहसन्नविध्यत् ततः कर्णं द्वादशभिः सुमुक्तै र्विध्वा पुनः सप्तभिरप्यविध्यत् ।८८। सपार्थ
बाणास्तनवेगमुक्तै र्दृढाहतः पत्रिभिरुग्रवेगैः विभिन्नगात्रः क्षतजोक्षितांगः कर्णो बभौ रुद्र इवातनेषुः ।८९।
८५: सर्वश्च मन्ये तव रोक्तृतौ तौ कर्णेनकृष्णा वितिविमर्दे ।८४। ततो धनुर्ज्यामवनाम्य शीघ्रं ।शरासनस्ताताधिरथे
।वि ।।२३६।।

॥कर्ण० टी०॥
॥२४७॥

९० स्नात्वेत्यनेनपाताजगंगायास्तलंप्राप्यत दधिभिघातेनपराहृताइत्यर्थः ९० तक्षकपुत्रपक्षाइतितेसर्वबाणाःतक्षक
सेन ९२ ९४
प्रक्रीडमानोथश्मशानमध्ये रौद्रेमुहूर्तेरुधिरार्द्रगात्रः ततस्त्रिभिस्तंत्रिदशाधिपोयमं शरैर्विभेदाधिरथिर्धनंजयं
९० शरांश्चपंचज्वलितानिवोरगा न्प्रवेशयामासजिघांसयाच्युतं तेवर्मभित्वापुरुषोत्तमस्य सुवर्णचित्रान्यपतन्सु
मुक्ताः ९१ वेगेनगामाविविशुःसुवेगाः स्नात्वाचकर्णाभिमुखाःप्रतीपुः तान्पंचभल्लैर्दशभिःसुमुक्तैस्त्रिधात्रि
धैकैकमथोच्चकर्त ९२ धनंजयास्तैर्न्यपतन्पृथिव्यां महाहयस्तक्षकपुत्रपक्षाः ततः ततःप्रजज्वालकिरीटमा
ली क्रोधेनकक्षंप्रदहन्निवाग्निः ९३ तथाविनुन्नांगमवेक्ष्यकृष्णं सर्वैषुभिःकर्णभुजप्रसृष्टैः सकर्णमाक
र्णविकृष्टसृष्टैः शरैःशरीरांतकरैर्ज्वलद्भिः मर्मस्वविध्यत्सचचालदुःखाद्धैर्यात्तुतिष्ठत्यधैर्यबुद्धिः ९४ त
तःशरौघैःप्रदिशोदिशश्च रवेःप्रभाकर्णरथश्चराजन् अदृश्यमासीत्कुपितेधनंजये तुषारनीहारवृतंयथान
भः ९५ सचक्ररक्षानथपादरक्षान् पुरःसरान्पृष्ठगोपांश्चसर्वान् दुर्योधनेनानुमतानरिघ्नः समुच्चितान्सुर
थान्सारभूतान् ९६ द्विसाहस्रान्समरेसव्यसाचीकुरुप्रवीरान्जनृषभःकुरूणां क्षणेनसर्वान्सरथान्सहसूता
न्निनायराजन्क्षयमेकवीरः ९७ ॥२४७॥

॥९८ ॥९९ ॥इतिकर्णपर्वणिटी० नवतितमोध्यायः ॥९० ॥ततःप्रयाता ॥१ ॥२ ॥३ ॥४ ॥५ ॥६ ॥७ ॥

ततोपजायंतविहायकर्णं तवात्मजाःकुरवोयेवशिष्टाः हतानपाकर्यशरक्षतांश्चला लप्स्यमानांस्तनयान्पितॄंश्च
९८ ससर्वतःप्रेक्ष्यदिशोविशून्या भयावदीर्णैःकुरुभिर्विहीनः नविव्यथेभारततत्रकर्णः प्रहृष्टएवार्जुनमभ्यधा
वत् ९९ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिद्वैरथेनवतितमोध्यायः ९० संजयउ० ॥ ततःप्रयाताःशरपातमात्र
मवस्थिताःकुरवोभिन्नसेनाः विद्युत्प्रकाशंददृशुःसमंता धनंजयास्त्रंसमुदीर्यमाणं ॥१ तदार्जुनास्त्रंग्रसतिस्म
स्मकर्णो वियज्जतंघोरतरैःशरैस्तत् क्रुद्धेनपार्थेनभृशाभिसृष्टं वधायकर्णस्यमहाविमर्दे ॥२ उदीर्यमाणंस्मक
रून्दहन्तं सुवर्णपुंखैर्विशिखैर्ममर्द कर्णस्त्वमोघेष्वसनंदृढज्यं विस्फारयित्वाविसृजंच्छरौघान् ३ रामादुपात्तेन
महामहिम्ना ह्याथर्वणेनाशनेन तदर्जुनास्त्रंव्यधमद्दहंतं कर्णस्तुबाणैर्निशितैर्महात्मा ॥४ ततोविमर्दःसुमहा
न्बभूव तत्रार्जुनस्याधिरथेश्चराजन् अन्योन्यमासादयतोःपृषत्कैर्विषाणघातैर्द्विपयोरिवोग्रैः ॥५ तत्रास्त्रसं
घातसमावृतंतदा बभूवराजन्तुमुलंस्मसर्वतः तत्कर्णपार्थौशरवृष्टिसंघैर्निरंतरंचक्रतुरंबरंतदा ६ ततोजालं
बाणमयंमहांतंसर्वेददृशुःकुरवःसोमकाश्च नान्यच्चभूतंददृशुस्तदाते बाणांधकारेतुमुलेथकिंचित् ॥७॥

॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥

तौ संदधानाव निशं च राज। न्ससमसृजतां चापि शरान नेकान्। संदर्शयेतां युधि मार्गान्। विचित्रान् धनुर्धरौ तौ विविधैः कृतास्त्रै
:।८।तयोरेवं युध्यतो राजिमध्ये। सूतात्मजो भूदधिकः कदाचित्। पार्थः कदाचित्त्वधिकः किरीटी। वीर्यास्त्रमायाबल
पौरुषेण।९।तयोरेवं युध्यतो राजिमध्ये सूतात्मजो भूदधिकः कदाचित्। पार्थः कदाचित्त्वधिकः किरीटी।द दृष्ट्वा तयो
स्तं युधि संप्रहारं। परस्परस्यांतरमीक्षमाणयोः। घोरं तयोर्दुर्विषहं रणेन्यै। योधाः सर्वे विस्मयमभ्यगच्छन्।१०।ततो
भूतान्यंतरिक्षस्थितानि तौ कर्णपार्थौ प्रशशंसुर्नरेंद्र। भो कर्ण साध्वर्जुन साधु चेति। वियत्सु बाणाः श्रूयते सर्वतो ऽ
पि।११।तस्मिन्विमर्दे रथवाजिनागे। स्तदाभिघातैर्द्दलिते हि भूतले। ततस्तु पातालतलेशयानो। नागो श्वसेनः कृ
तवैरोर्जुनेन।१२।राजंस्तदा खांडवदाहमुक्तो। विवेश कोपाद्वसुधातलेयः। अथोर्ध्वयातो र्ध्वगतिर्जवेन संदृश्य क
र्णार्जुनयोर्विमर्दं।१३।अयं हि कालोस्य दुरात्मनो वै पार्थस्य वैरप्रतियातनाय।१४।संचिंत्य तूर्णं प्रविवेश चैव क
र्णस्य राजन् शररूपधारी। ततोस्त्रसंघातसमाकुलं तदा बभूव जालं विततं सुजालं। तत्कर्णपार्थौ शरसंघवृष्टिभिर्निरं
तरं च क्रतुरंबरं तदा।१५॥

॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

तद्बाणजालिकमयं महांतं सर्वे त्रसन्कुरवः सोमकाश्च। नान्यत्किंचिद्ददृशुः संपतद्वै बाणांधकारे तुमुले तिमात्रं।१६।तत
स्तौ पुरुषव्याघ्रौ। सर्वलोकधनुर्धरौ त्यक्तप्राणौ रणे वीरौ। युद्धश्रममुपागतौ। समुत्क्षेप्यैर्वीज्यमानौ सिक्तौ चंदनवारि
णा।१७।सवालव्यजनैर्दिव्यैर्दिवि स्थैरप्सरोगणैः। शक्रसूर्यकराभ्यां। प्रमार्जितमुखावुभौ।१८।कर्णो थपार्थंन
विशेषयद्यदा। भृशं च पार्थेन शराभितप्तः। ततस्तु वीरः शरविक्षतांगो। दध्रे मनो ह्येकशयस्य तस्य।१९।ततो रि
पुघ्नं समधत्त कर्णः। सुसंशितं सर्पमुखं ज्वलंतं। रौद्रं शरं सन्नतमुग्रधौतं। पार्थार्थमत्यर्थचिराभिगुप्तं।२०।सदार्चितं
चंदनचूर्णशायितं। सुवर्णतूणीरशयं महार्चिषं। आकर्णपूर्णं च विकृष्य कर्णः। पार्थोन्मुखः संदधे चोत्तमौजाः।२१
प्रदीप्तमैरावतवंशसंभवं। शिरोजिहीर्षुर्युधि सव्यसाचिनः। ततः प्रजज्वाल दिशो नभश्च। उल्काश्च घोराः शतशः प्र
पेतुः।२२।तस्मिंस्तु नागे धनुषि प्रयुक्ते। हाहाकृता लोकपालाः सशक्राः। न चापि तं बुबुधे सूतपुत्रो। बाणे प्रविष्टं यो
गबलेन नागं।२३।दशशततनयनो हि दृष्ट्वा बाणे प्रविष्टं निहतं इति स्म तो मे स्वस्तगात्रो बभूव। जलजकुसुमयोनिः श्रे
ष्ठभावो जितात्मा त्रिदशपतिमवोचन्माव्यथिष्ठा जये श्रीः।२३॥

२४।२५।२६।२७।२८।२९।३०।।

ततोब्रवीन्मद्रराजो महात्मा दृष्ट्वा कर्णं प्रहितेषुं तमुग्रं। न कर्ण ग्रीवामिषुरेष लप्स्यते समीक्ष्य संधत्स्व शरं शिरोघ्नं।२४।अ
थाब्रवीत् क्रोधसंरक्तनेत्रो। मद्राधिपं सूतपुत्रस्तरस्वी। न संधत्ते द्विः शरं शल्य कर्णो। न मादृशा जिह्मयुद्धा भवंति।।
२५।इतीदमुक्त्वा विससर्ज तं शरं। प्रयत्नतो वर्षगणाभिपूजितं। हतोसि वै फाल्गुन इत्यधिक्षिपन्। उवाच चैवोर्जितमूर्जितं
ष्ठिव्यत्। ऊर्जितं वृष:।२६।स सायकः कर्णभुजप्रसृष्टो। हुताशनार्कप्रतिमः सुघोरः। गुणच्युतः कर्णधनुः प्रमुक्तो।
वियद्गतः प्राज्वलदंतरिक्षे। तं प्रेक्ष्य दीप्तं युधि माधवस्तु त्वरान्वितः। सत्वरयैव लीलया।२७।पदा विनिष्पिष्य
रथोत्तमं स:। प्रावेशयत्पृथिवीं किंचदेव। क्षितिं गता जानुभिस्ते तवाहा ते। मच्छन्नाश्चेन्द्रमरीचिवर्णाः।२८।सं
धीयमानं भुजगं दृष्ट्वा कर्णेन माधवः। आक्रमत्स्यंदनं पद्भ्यां बलेन बलिनां वरः।।२९। अवगाढे रथे भूमौ। जा
नुभ्यामगमन्हयाः। ततोंतरिक्षे सुमहान्निनादः संपूजनार्थं मधुसूदनस्य दिव्याश्च वाचः सहसा बभूवुर्दिव्यानि
पुष्पाण्यथ सिंहनादाः।।३०।।

।।२४२।।

३१।स्यंदनेति। सुभ्रुः। सकाशात् व्यालास्त्रस्य सर्गश्चोत्तमयत्नश्च मनुष्यैः प्रयुक्तेन शरेणोत्तमांगभूषणं प्रजहारेति द्वयोः
संबंधः।३१।।
तस्मिंस्तथा वै धरणीनिमग्ने रथे प्रयत्नान्मधुसूदनस्य। ततः शरः सोभ्यहनत्किरीटं तस्येंद्रदत्तं सुदृढं च धीमतः।।अ
थार्जुनस्योत्तमगात्रभूषणं धरावियद्द्योः सलिलेषु विश्रुतं ३०। व्यालास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिः शरेण मूर्ध्नः प्रज
हार सूतजः दिवाकरेंदुज्वलनप्रभत्विषं सुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषितं।३१।पुरंदरार्थं तपसा प्रयत्नतः स्वयंकृ
तं यद्विभुना स्वयंभुवा महार्हरूपं द्विषतां भयंकरं बिभर्तुरत्यर्थसुखं सुगंधिनं।३२।जिघांसते देवरिपून्सुरेश्वर
:स्वयं ददौ यत्सुमनाः किरीटिने हरांबुपाखंडलवित्तगोप्तृभिः पिनाकपाशाशनिसायकोत्तमैः।३३।सुरो
त्तमैरप्यविषह्यमर्दितुं प्रसह्य नागेन जहार्य दुष्टवः सदुष्टभावो वितथाः प्रतिज्ञः किरीटमत्यद्भुतमर्जुनस्य।
३४।नागो महार्हं तपनीयचित्रं पार्थोत्तमांगात्प्रहरन्तरस्वी तद्धेमजालावततं सुघोषं जाज्वल्यमानं निपपात
भूमौ।३५।तदुत्तमेषून्मथितं विषाग्निना प्रदीप्तमर्चिष्मदथो क्षितौ प्रियं पपात पार्थस्य किरीटमुत्तमं दिवाकरो
स्तादिव रक्तमंडलः।३६।स वै किरीटं बहुरत्नभूषितं जहार नागोर्जुनमूर्द्धतो बलात् गिरेः सुजातांकुरपुष्पित
द्रुमं महेंद्रवज्रः शिखरोत्तमं यथा।३७।

३५ । ३९ । ४८ ॥

महीवियतोः सलिलं च वायुना । प्रसह्य सुग्रीवं विनिघूर्णितं यथा । अतीव शब्दो भुवनेषु वै तदा । जनाः प्रवस्यन्व्यथिताश्च
स्वखुः ॥ ३८ । विना किरीटं शुशुभे स पार्थः । श्यामो युवा नीलइवोच्चशृंगः । ततः समुद्ग्रथ्य सितेन वाससा । स्वमू
र्द्धजानव्यथितस्तदार्जुनः । ३९ ॥

विभासितः सूर्यमरीचिना दृढं शिरोगतेनोदयपर्वतो यथा । गोकर्णा सुमुखीकृतेन इषुणा गोपुत्रसंप्रेषिता गोशा
ब्दात्मजभूषणं । सुविहितं सुव्यक्तगोसुप्रभं । दृष्ट्वा गोगतकं जहार मुकुटं गोशाब्द गोपूरिवेगो कर्णासनमर्द
नश्चनययावदाप्यमृत्योर्वशं ॥ ४८ ॥

गोकर्णा मुकुटं जहारेत्यन्वयः । अर्जुनस्य मुकुटहरणमपि महत्कर्मेति सूचयन्मुकुटं विशिनष्टि । गावि चक्षुषि क
र्णौ यस्याः सा चक्षुःश्रवाः सर्पिणी अर्जुनेन खांडवे निहता सती इदं निमित्तभूता तस्य मुकुटमेव जहार तद्व ॥२४३॥
तीनतु शिरः । कथं हताया हनननिमित्तत्वमत आह सुमुखीकृतेन इषुणा । गोपुत्रसंप्रेषिता । संधिरवि

वक्षितत्वान्न भवति शोभनं पुत्रं जीवनकरं सुखं यस्याः सा सुमुखी मादि पुत्रं निगीर्य दह्यमानात् खांडवादुत्पतं
ती शिरोदेशे अर्जुनेन छिन्ना सती स्वयं स्वतापुत्रं चरक्षितवतीत्यादि पर्वण्युपाख्यायते कृतेन स्वयं निर्मिते
न पुत्रेण शातेन इषुणा इषुर्बाण इषु भावं गतेन । आत्मा वै पुत्र नामासीति श्रुते शिवाकारपुत्ररूपेण संपन्ना
सती गोमतः रश्मिमतोऽर्कस्य पुत्रेण कर्णेन प्रेषिता ॥ इषुणेतीत्थंभावे तृतीया । गोपुत्रे निमित्तपो आर्षः ॥ किं
कृत्वा मुकुटं जहारेत्यत आह सुव्यक्तगोसुप्रभं गोगतकं दृष्ट्वा सुव्यक्ताः अतिशयेनाविर्भूताः गावो रश्मयस्ते
जः इति यावत् सुव्यक्तैर्गोभिरस्कंभितस्व प्रकर्षेण भासमानं निरतिशयतेजो बलमर्जुनं । गोगतकं गोश॥
ब्देन दयरश्मीनां प्रदेशो लक्ष्यंते तत्रगतं विद्यमानं कं शिरो यस्य तं ॥ अर्जुनस्य ग्रीवादेशं कर्णेन लक्षीकृ॥
तं विज्ञाय भगवता स्वभारेण अश्वेषु जानुभ्यामवनीगमितेषु रश्मिभिः समस्तत्र देशे अर्जुनस्य शिरोदृष्ट्वा
पि वेगातिशयात्स्वयं नीचीभवितुमशक्ता सती तद्देशस्थं मुकुटं जहारेत्यर्थः । गोशाब्दात्मजभूषणं सुवि
हितमिति । गौः पृथिवी तया शब्द्यत इति गोशाब्दादितिः इयं वा अदितिरिति श्रुतिः पृथिव्या अदितेर्निर्देशा

॥कर्ण॰ टी॰॥
॥२४४॥

त तस्यात्मजस्येन्द्रस्यानुपक्षं सुविदितं वेधसेति शेषः तथा चात्रैवोक्तं पुरंदरार्थं तपसा प्रयत्नतः स्वयं
कृतं यद्विधिना स्वयंभुवेति । कीदृशं सुकृतं वै निश्चितं प्रसिद्धं वा गोशब्दो गोपूरि गोभिः रश्मिभिः शब्द्यते
रश्मिमानिति कथ्यत इति सूर्यः तस्येव भुवनान्तर्व्यापिनो गावः किरणाः तैः नूतनं पूरयितुं शीलमस्य
तन्नथा सूर्यसमप्रभमित्यर्थः । ननु चेतनाधिष्ठितो बाणः पुनरेत्यार्जुनं कुतो न हतवानित्यत आह
गोकर्णासमर्दनश्च नययावप्राप्य मृत्योर्वशमिति गोकर्णं सर्पं पुनरर्जुनं हन्तुं इच्छन्तं असनेन बाण
क्षेपेण मर्दयति यः स तथाभूतोऽर्जुनश्च तमेव सर्पमनवाप्य मृत्योर्वशं नययौ सर्पस्य पुनरागमनं
वधश्चात्रैव कीर्त्यते । ४७ । गौर्नादित्ये बलीवर्दे क्रतुभेदर्षिभेदयोः स्त्री तु स्याद्दिशि भारत्यां भूमौ च सुर
भावपि । नृस्त्रियोः स्वर्गवज्राम्बुरश्मिदृग्बाणलोमसु चेति कोशः ॥ ॥२४४॥

४१।।४२।४३।४४४५। ४६।४७।४८। ४९।।५०।

स सायकः कर्णभुजप्रसृष्टो । हुताशनार्कप्रतिमो महार्हः । महोरगः कृतवैरोऽर्जुनेन किरीटमाहत्य ततो
व्यतीयात् । तं चापि दग्ध्वा तपनीयचित्रं । किरीटमाकृष्य तदर्जुनस्य । ४१ ।। इयेष गन्तुं पुनरेव तूर्णं । दृष्ट्वा तु क
र्णेन ततोऽब्रवीत्तं । मुक्तस्त्वयाहं त्वसमीक्ष्य कर्ण । शिरो हृतं यत्र मयार्जुनस्य । ४२ । समीक्ष्य मां मुञ्च रणे त्व
माशु हन्तास्मि शत्रुं तव चात्मनश्च । स एवमुक्तो युधि सूतपुत्रस्तमब्रवीत्को भवानुग्ररूपः । ४३ । नागो ब्र
वीद्विद्धि कृतागसं मां पार्थेन मातुर्वधजातवैरं । यदि स्वयं वज्रधरोऽस्य गोप्ता । तथापि याता पितृराजवे
श्मनि । ४४ । कर्ण उवाच । न नागकर्णोऽद्य रणे परस्य बलं समास्थाय जयं बुभूषेत् । न संदध्यां द्विः शरं चैव
॥ नाग यद्यर्जुनानां शतमेव हन्याः । ४५ ।

॥कर्ण॰टी॰॥
॥२४५॥

॥४६॥ ५० कर्णेन वाक्यं उक्तः सन् तद्वाक्यम् असहमानः स्वयं प्रायादित्युत्तरेणान्वयः ॥५१॥ ५२५
॥५३॥
तमाह कर्णः पुनरेव नागं तदाजिमध्ये रविसूनुसत्तमः ॥ व्यायास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिर्हन्तास्मि पा
र्थं सुसुखी व्रज त्वं ॥४८॥ इत्येवमुक्तो युधि नागराजः कर्णेन रोषादसहंस्तस्य वाक्यं ॥ स्वयं प्राया ॥
त्पार्थवधाय राजन् कृत्वा स्वरूपं विजिघांसुरुग्रः ॥५१॥ ततः कृष्णः पार्थमुवाच संख्ये ॥ महोरगं
कृतवैरं जहि त्वं ॥ स एवमुक्तो मधुसूदनेन गांडीवधन्वा रिपुवीर्यसाहः ॥५२॥ उवाच को ह्येष म
माद्यनागः ॥ स्वयं य आयाति गरुडस्य वक्त्रं ॥ कृष्ण उवाच ॥ ॥ योसौ त्वया खांडवे चित्रभानुं सं
तर्पयमाणेन धनुर्द्धरेण ॥५३॥

॥२४५॥

५४ ॥ महोल्कामिति पाठे इवेत्यध्याहृत्य योज्यं ॥५५॥ गते गमिते विभुः समर्थः ॥५६॥ बर्हिणं बर्हाण एव वाजाः संजाता येषां तैर्बर्हिणबर्ह

वियद्गतो जननी गुप्तदेहो मत्वैकरूपं निहतास्य माता ॥ स एव तद्वैरमनुस्मरन्वै त्वां प्रार्थयत्यात्मवधाय नूनं ॥५४॥ नभस्युत्तां प्रज्व
लितां मिवोल्कां पश्यैनमायांतममित्रसाह ॥ संजय उवाच ॥ ॥ ततः स जिष्णुः परिवृत्य रोषाच्चिच्छेद षड्भिर्निशितैः सुधौरैः ॥५५॥
नागं वियत्यत्रीर्यगीवोत्पतंतं स संछिन्नगात्रो निपपात भूमौ ॥ गते च तस्मिन्भुजगे किरीटिना स्वयं विभुः पार्थिवभूतलादथ ॥५६॥ समु
ज्जहाराशु पुनः पतंतं रथं भुजाभ्यां पुरुषोत्तमस्ततः ॥ तस्मिन्मुहूर्ते दशभिः पृषत्कैः शिलाशितैर्बर्हिणबर्हवाजितैः ॥५७॥ विव्या
ध कर्णः पुरुषप्रवीरो धनंजयं तिर्यगवेक्षमाणः ॥ ततोर्जुनो द्वादशभिः समुक्तैर्वराहकर्णैर्निशितैः समर्प्य ॥५८॥ नाराचमासीवि
षतुल्यवेगमाकर्णपूर्णायतमुत्ससर्ज ॥ स चित्रवर्मेषुवरो विदार्य प्राणान्निरस्यन्निव साधुमुक्तः ॥५९॥ कर्णस्य पीत्वा रुधिरं विवे
श भूधरां शोणितदिग्धवाजः ॥ ततो वृषो बाणनिपातकोपितो महोरगो दंडविघट्टितो यथा ॥६०॥ तथाशुकारी व्यसृजच्छरोत्तमान्महा
विषाः सर्प इवोत्तमं विषं ॥ जनार्दनं द्वादशभिः पराभिनन्नवैर्नवत्या च शरैस्तथार्जुनं ॥६१॥ शरेण घोरेण पुनश्च पांडवं विदार्य कर्णो
व्यनदज्जहास च ॥ तमस्य हर्षममृष्यन्पांडवो विभेद मर्माणि ततोस्य मर्मवित् ॥६२॥
॥वाजितैः ॥५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥ ६२॥

६२॥६३॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥

परस्यैतैः पत्रिभिरुग्रविक्रमस्तथायथौ द्रौणिबलमोजसा रणे ॥ ततः शराणां नवतिं तदार्जुनः ससर्ज्ज कर्णेंतकदंडसंनिभां ॥६३
तैः पत्रिभिर्विद्धतनुः सविव्यथे तथा वज्रविदारितो चलः ॥ मणिप्रवेकैः कोत्तमवज्रहाटकैरलंकृतं चास्य वरांगभूषणं ॥६४
प्रविद्धमुर्व्यां निपपात पत्रिभिर्द्धनंजयेनोत्तमकुंडलेपि च ॥ महाधनं शिल्पिवरैः प्रयत्नतः कृतं यदस्योत्तमवर्मभास्वरं ॥६५॥
सुदीर्घकालेन ततोस्य पांडवः क्षणेन बाणैर्बहुधा व्यशातयत् ॥ स तं विवर्माणमथोत्तमेषुभिः शितैश्चतुर्भिः कुपितः पराभिन
त् ॥६६॥ स विव्यथेत्यर्थमरिप्रताडितो यथातुरः पित्तकफानिलज्वरैः ॥ महाधनुर्मंडलनिःसृतैः शितैः क्रियाप्रयत्नप्रहितैर्बले
न च ॥६७॥ ततक्ष कर्णं बहुभिः शरोत्तमैर्विभेद मर्मस्वपि चार्जुनस्त्वरन् ॥ दृढाहतः पत्रिभिरुग्रवेगैः ॥ पार्थेन कर्णो विविधैः
शिताग्रैः ॥६८॥ बभौ गिरिर्गैरिकधातुरक्तः क्षरन्प्रपातैरिव रक्तमंभः ॥ ततोर्जुनः कर्णमवक्रगैर्नवैः शरैः समुक्तैः सुदृढै
रयस्मयैः ॥६९॥ यमाग्निदंडप्रतिमैः स्तनांतरे पराभिनत्क्रौंचमिवाद्रिमग्निजः ॥ ततः शरावापमपास्य सूतजो धनुश्च तच्छ २४६
क्रशासनोपमं ॥७०॥ ततो रथस्थः समुमोह च स्खलन्प्रशीर्णमुष्टिः सुभृशाहतः प्रभो ॥ न चार्जुनस्तं व्यसने तदेष्टवा
न्निहंतुमार्यः पुरुषव्रते स्थितः ॥७१॥

॥७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥

ततस्तमिंद्रावरजः ससंभ्रमादुवाच किं पांडव हे प्रमाद्यसे ॥ नैवाहितानां सततं विपश्चितः क्षणं प्रतीक्षंत्यपि दुर्बलीयसां ॥७२॥
विशेषतोरीन्व्यसनेषु पंडितो निहत्य धर्मं च यशश्च विंदते ॥ तदेकवीरं तव चाहितं सदा त्वरस्व कर्णं सहसाभिमर्दितुं ॥७३॥
पुरा समर्थः समुपैति सूतजो भिंधि त्वमेनं नमुचिं यथा हरिः ॥ ततस्तदेवेत्यभिपूज्य सत्वरं जनार्दनं कर्णमविध्यदर्जुनः ॥७४॥
शरोत्तमैः सर्वकुरूत्तमस्त्वरन्तथा शंबरहा पुरा बलिं ॥ साश्वं तु कर्णं सरथं किरीटी समाचिनोद्वारणदंतवक्रैः ॥७५॥ प्रच्छा
दयामास दिशश्च बाणैः सर्वप्रयत्नात्तपनीयपुंखैः ॥ स वत्सदंतैः पृथुपीनवक्षाः समाचितः सोधिरथिर्विभाति ॥७६॥ सुपुष्पि
ताशोकपलाशशाल्मलिर्यथा चलश्चंदनकाननायुतः ॥ शरैः शरीरे बहुभिः समर्पितैर्विभाति कर्णः समरे विशांपते ॥७७
महीरुहैराचितसानुकंदरो यथा गिरींद्रः स्फुटकर्णिकारवान् ॥ स बाणसंघान्बहुधा व्यवासृजन्विभाति कर्णः शरजा
लरश्मिवान् ॥७८॥ स लोहितो रक्तगभस्तिमंडलो दिवाकरोस्ताभिमुखो यथा तथा ॥ बाह्वंतरादाधिरथेर्विमुक्तान्बाणान्म
हाहीनिव दीप्यमानान् ॥७९॥ विध्वंसयन्नर्जुनबाहुमुक्ताः शराः समासाद्य दिशः शिताग्राः ॥ ततः स कर्णः समवाप्य धै
र्यं बाणान्विमुंचन्कुपिताहिकल्पान् ॥८०॥ ॥८०॥

॥कर्ण०टी०॥ ॥८१॥ कालदूतिहे नृप ॥ कर्णवधं अपि लक्ष्ये तिशेषः श्रुवाणवक्ता ॥८२॥८३॥ वामं चक्रं ग्रसति स्मन्नृवीरेत्यन्ता लिसौत्तेरि ति पाठे ग्रस
२४७

विव्याध याथैरस्त्राणिः पृषत्कैः कृत्स्नं च षड्भिः कुपिताहिकल्पैः ॥ ततः किरीटी भृशमुग्रनिस्वनं महाशरं सर्पविषानलोपमं ॥८१॥
अयस्मयं रौद्रमहास्त्रसंभृतं महाहवे क्षेप्तुमना महामतिः ॥ कालो ह्यदृश्यो नृप विप्रकोपात् निदर्शयन्कर्णवधं ब्रुवाणः ॥८२॥
भूमिस्त्वचक्रं ग्रसतीत्यवोचत्कर्णस्य तस्मिन्वधकाल आगते ॥ ततस्तद्ब्रह्मं मनसः प्रनष्टं यद्भार्गवोस्मै प्रददौ महात्मा ॥८३॥ चक्रं
च वामं ग्रसते स्म भूमिरस्य प्राप्ते तस्मिन्वधकाले नृवीर ॥ ततो रथो घूर्णितवान्नरेंद्र शापात्तदा ब्राह्मणसत्तमस्य ॥८४॥ तत
श्चक्रमपतत्तस्य भूमौ स विह्वलः समरे सूतपुत्रः ॥ सवेदिकश्चैत्य इवातिमात्रः सुपुष्पितो भूमितले तिमग्नः ॥८५॥ घूर्णे रथे
ब्राह्मणस्याभिशापाद्रामादुपात्तेत्व विभाति चास्त्रे ॥८६॥ छिन्ने शरे सर्पमुखे च घोरे पार्थेन तस्मिन्विषसाद कर्णः ॥ अ
मृष्यमाणो व्यसनानि हस्तौ विधुन्वन्स विगर्हमाणः ॥८७॥ धर्मप्रधानं किलपाति धर्म इत्यब्रुवन्धर्मविदः सदैव ॥ व्य
यं च धर्मे प्रयतामनित्यं यथाबलं शक्ति यथाक्रतं च ॥८८॥ स चापि निघ्नाति न पाति भक्तान्मन्ये न नित्यं परिपाति धर्मः ॥ एवं
ब्रुवन्प्रस्खलिताश्वसूतो विचाल्यमानोर्जुनबाणपातैः ॥८८॥ मर्माभिघाताच्छिथिलः क्रियासु पुनः पुनर्धर्ममसौ जगर्हे ॥ त २४७
तः शरैर्भीमतरैरविध्यत्त्रिभिराहवे ॥ हस्ते कर्णं तथा पार्थमभ्यविध्यच्च सप्तभिः ॥८९॥

ग्रसमेत्य जल्पित वचनं तु निर्गीर्ण शुद्धमतीत्यर्थः ॥८४॥ चैत्यः सवेदिको ग्रामस्थ वृक्षो महाद्रुमः ॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥

ततोर्जुनः सप्तदश तिग्मवेगानजिह्मगान् ॥ इंद्राशनिसमान्घोरानसृजत्पावकोपमान् ॥९०॥ निर्भिद्य ते भीमवेगा ह्यपत
न्पृथिवीतले ॥ कंपितात्मा ततः कर्णः शक्त्या चेष्टामदर्शयत् ॥ बलेनाथ स संस्तभ्य ब्रह्मास्त्रं समुदीरयत् ॥ ऐंद्रं ततोर्जुनश्चा
पि तं दृष्ट्वाभ्युपमंत्रयत् ॥९३॥ गांडीवं ज्यां च बाणांश्च सोनुमंत्र्य परंतपः ॥ व्यसृजच्छरवर्षाणि वर्षाणीव पुरंदरः ॥९३
ततस्तेजोमया बाणा रथात्पार्थस्य निःसृताः ॥ प्रादुरासन्महावीर्याः कर्णस्य रथमंतिकात् ॥९४॥ तान्कर्णस्त्वग्रतोभ्य
स्तान्मोघांश्चक्रे महारथः ॥ ततोब्रवीद्वृष्णिवीरस्तस्मिन्नस्त्रे विनाशिते ॥९५॥ विसृजास्त्रं परं पार्थ राधेयो ग्रसते श
रान् ॥ ततो ब्रह्मास्त्रमत्युग्रं संमंत्र्य समयोजयत् ॥९६॥ छादयित्वा ततो बाणैः कर्णं प्रत्यस्यदर्जुनः ॥ ततः कर्णः शितैः
बाणैर्ज्यां चिच्छेद सुतेजनैः ॥९७॥ द्वितीयां च तृतीयां च चतुर्थीं पंचमीं तथा ॥ षष्ठीमप्यस्य चिच्छेद सप्तमीं च तथाष्टमीं
९८॥ नवमीं दशमीं चास्य तथा चैकादशीं नृप ॥ ज्याशतं शतसंधानः स कर्णो नावबुध्यते ॥९९॥ ततो ज्यां विनिधायान्या
मभिमंत्र्य च ~~शमी चास्य तथा चैकादशीं नृपः ज्याशतं शतसंधानः स कर्णो नावबुध्यते~~ पांडवः ॥ शरैरवाकिरत्क
र्णं दीप्यमानैरिवाहिभिः ॥१००॥

९०॥९१॥९२॥ अस्त्रैरुपमर्द्दयन् गांडीवमिति क्षिप्तरान्वयि ॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥ प्रत्यस्यत् प्रतिमाक्षिपत् ॥९७॥९८

तस्यज्याछेदनं कर्णो ज्यावधानं च संयुगे ॥ नान्वबुध्यत तच्छीघ्रत्वात्तदद्भुतमिवाभवत् ॥२०१॥ अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य प्रत्यघ्न
न्सव्यसाचिनः ॥ चक्रे चाप्यधिकं पार्थात् स्ववीर्यमतिदर्शयन् ॥२०२॥ ततः कृष्णोर्जुनं दृष्ट्वा कर्णास्त्रेण च पीडितं ॥ अभ्य
सेत्यब्रवीत्पार्थमातिष्ठास्त्रं व्रजेति च ॥२०३॥ ततोग्निसदृशं घोरं शरं सर्पविषोपमं ॥ अश्मसारमयं दिव्यमभिमंत्र्य
परंतपः ॥४॥ रौद्रमस्त्रं समाधाय क्षेप्तुकामः किरीटवान् ॥ ततोग्रसन्मही चक्रं राधेयस्य तदा नृप ॥५॥ ततोवतीर्य रा
धेयो रथादाशु समुद्यतः ॥ चक्रं भुजाभ्यामालंब्य समुत्क्षेप्तुमियेष सः ॥६॥ सप्तद्वीपा वसुमती सशैलवनकानना
॥ गीर्णचक्रा समुत्क्षिप्ता कर्णेन चतुरंगुलं ॥७॥ ग्रस्तचक्रस्तु राधेयः क्रोधादश्रूण्यवर्तयत् ॥ अर्जुनं वीक्ष्य संरब्ध
मिदं वचनमब्रवीत् ॥८॥ भो भो पार्थ महेष्वास मुहूर्तं परिपालय यावच्चक्रमिदं ग्रस्तमुद्धरामि महीतलात् ॥९॥

९९॥२००॥२०१॥२०२॥२०३॥२०४॥ अभ्यस पुनः अस्त्रं आतिष्ठ प्रेरयेत्यब्रवीदिति योजना ॥२०५॥ ॥२०९॥ ॥

१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वटीकायां एकनवतितमोध्यायः ॥९१॥

सव्यं चक्रं मही ग्रस्तं दृष्ट्वा दैवादिदं मम ॥ पार्थ कापुरुषाचीर्णमभिसंधिं विसर्जय ॥१०॥ न त्वं कापुरुषाचीर्णं मार्गमास्थातुम
र्हसि ॥ ख्यातस्त्वमसि कौंतेय विशिष्टो रणकर्मसु ॥११॥ विशिष्टतरमेव त्वं कर्तुमर्हसि पांडव ॥ प्रकीर्णकेशे विमुखे ब्राह्मणे
थ कृतांजलौ ॥१२॥ शरणागते न्यस्तशस्त्रे याचमाने न तथार्जुन ॥ अबाणे भ्रष्टकवचे भ्रष्टभग्नायुधे तथा ॥१३॥ न विमुं
चति शस्त्राणि शूराः साधुव्रते स्थिताः ॥ त्वं च शूरतमो साधुव्रतश्च पांडव ॥१४॥ अभिज्ञो युद्धधर्माणां वेदांतावभृथाप्लुतः
दिव्यास्त्रविदमेयात्मा कार्तवीर्यसमो युधि ॥१५॥ यावच्चक्रमिदं ग्रस्तमुद्धरामि महाभुज ॥ न मां रथस्थो भूमिष्ठं विकलं हंतुम
र्हसि ॥१६॥ न वासुदेवात्त्वत्तो वा पांडवेय बिभेम्यहं ॥ त्वं हि क्षत्रियदायादो महाकुलविवर्द्धनः ॥१७॥ अतस्त्वां प्रब्रवीम्येष
मुहूर्तं क्षम पांडव ॥१८॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि रथचक्रग्रसनं नाम एकनवतितमोध्यायः ॥९१॥ ॥ संज
य उवाच ॥ ॥ तमब्रवीद्वासुदेवो रथस्थो राधेय दिष्ट्यासि स्मरसीह धर्मं ॥१॥ प्रायेण नीचा व्यसनेषु मग्ना निंदंति दैवं कुकृतं न
तु स्वं ॥१॥ यत् द्रौपदीमेकवस्त्रां सभायामानाययेस्त्वं च सुयोधनश्च ॥ दुःशासनः शकुनिः सौबलश्च न ते कर्ण प्रत्यभा
न्न तत्र धर्मः ॥२॥

यदा सभायां राजानमनक्षज्ञं युधिष्ठिरं ॥ अजैषीछकुनिर्ज्ञानात्क्व ते धर्मस्तदा गतः ॥३॥ वनवासे व्यतीते च कर्ण वर्षे त्रयोद
शे ॥ नप्रयछसि यद्राज्यं क्व ते धर्मस्तदा गतः ॥४॥ यद्भीमसेनं सर्पैश्च विषयुक्तैश्च भोजनैः ॥ आचरस्त्वन्मतं राजा क्व ते धर्म
स्तदा गतः ॥५॥ यद्वारणावते पार्थान्सुप्तान्जतुगृहे तदा ॥ आदीपयस्त्वं राधेय क्व ते धर्मस्तदा गतः ॥६॥ यदा रजस्व
लां कृष्णां दुःशासनवशे स्थितां ॥ सभायां प्राहसः कर्ण क्व ते धर्मस्तदा गतः ॥७॥ यदानार्यैः पुरा कृष्णां क्लिश्यमानामना
गसं ॥ उपप्रेक्षसि राधेय क्व ते धर्मस्तदा गतः ॥८॥ विनष्टाः पांडवाः कृष्णे शाश्वतं नरकं गताः ॥ पतिमन्यं वृणीष्वेति वद
स्त्वं गजगामिनीं ॥९॥ उपप्रेक्षसि राधेय क्व ते धर्मस्तदा गतः ॥ राज्यलुब्धः पुनः कर्ण समाह्वयसि पांडवान् ॥१०॥
यदा शकुनिमाश्रित्य क्व ते धर्मस्तदा गतः ॥ यदाभिमन्युं बहवो युद्धे जघ्नुर्महारथाः ॥११॥ परिवार्य रणे बालं क्व ते धर्मस्तदाग
तः ॥ यद्येष धर्मस्तत्र न विद्यते हि किं सर्वथा तालुविशोषणेन ॥१२॥ अद्येह धर्म्याणि विधत्स्व सूत तथापि जीवन्न विमोक्ष्य
से हि ॥ नलो ह्यक्षैर्निर्जितः पुष्करेण पुनर्यथा राज्यमवाप वीर्यात् ॥१३॥ प्राप्तास्तथा पांडवा बाहुवीर्यात्सर्वे समस्ताः ॥
परिवृत्तलोभाः ॥ निहत्य शत्रून्समरे प्रवृद्धान्सोमकान्राज्यमवाप्नुयुस्ते ॥१४॥

तथागतो धार्त्तराष्ट्रा विनाशं धर्मभिगुप्तैः सततं नृसिंहैः ॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्तस्तथा कर्णो वासुदेवेन भारत ॥१५॥ ल
ज्जयावनतो भूत्वा नोत्तरं किंचिदुक्तवान् ॥ क्रोधात्प्रस्फुरमाणौष्ठो धनुरुद्यम्य भारत ॥१६॥ योधयामास वै पार्थं महावे
गपराक्रमः ॥ ततोऽब्रवीद्वासुदेवः फाल्गुनं पुरुषर्षभं ॥१७॥ दिव्यास्त्रेणैव निर्भिद्य पातयस्व महाबलः ॥ एवमुक्तस्तु दे
वेन क्रोधमागात्तदार्जुनः ॥१८॥ मन्युमभ्याविशद्घोरं स्मृत्वा तत्तु धनंजयः ॥ तस्य क्रुद्धस्य सर्वेभ्यः स्रोतोभ्यस्तेजसोऽर्चिषः ॥१९
१९॥ प्रादुरासंस्तदा राजंस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ तत्समीक्ष्य ततः कर्णो ब्रह्मास्त्रेण धनंजयम् ॥२०॥ अभ्यवर्षत्पुनर्यत्नम
करोद्रथमक्ष्यत्तमेऽर्जुने ॥ ब्रह्मास्त्रेणैव तं पार्थो ववर्षाशरवृष्टिभिः ॥२१॥ तदस्त्रमस्त्रेणावार्य प्रजहार च पांडवः ॥ ततो
न्यदस्त्रं कौंतेयो दयितं जातवेदसः ॥२२॥ मुमोच कर्णमुद्दिश्य तत्प्रजज्वाल तेजसा ॥ वारुणेन ततः कर्णः शमयामास पा
वकं ॥२३॥ जीमूतैश्च दिशः सर्वाश्चक्रे तिमिरदुर्द्दिनाः ॥ पांडवेयस्त्वसंभ्रांतो वायव्यास्त्रेण वीर्यवान् ॥२४॥ अपोवाहत
दाभ्राणि राधेयस्य प्रपश्यतः ॥ ततः शरं महाघोरं ज्वलंतमिव पावकं ॥२५॥ आददे पांडुपुत्रस्य सूतपुत्रो जिघांसया
योजमाने ततस्तस्मिन्बाणे धनुषि पूजितं ॥२६॥

२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३२॥३३॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥

चचालपृथिवीराजन्सशैलवनकानना ॥ ववौघोरःसर्करोवायुर्दिशश्चरजसावृताः ॥२७॥ हाहाकारश्चसंजज्ञेसुराणांदिविभारत॥ तमि
षुंसंधितंदृष्ट्वासूतपुत्रेणमारिष ॥२८॥ विषादंपरमंजग्मुःपांडवादीनचेतसः॥ समायकःकर्णभुजप्रमुक्तःशक्राशनिप्रख्यरुचिः
शिताग्रः॥२९॥ भुजांतरंप्राप्यधनंजयस्यविवेशवल्मीकमिवोरगोत्तमः॥ सगाढविद्धःसमरेमहात्माविघूर्णमानःश्लथहस्तगांडि
वः॥३०॥ चचालबीभत्सुरमित्रमर्दनःक्षितेःप्रकंपेचयथाचलोत्तमः॥ तदंतरंप्राप्यवृषोमहारथोरथांगमुर्व्यांगतमुज्जिहीर्षुः॥३१॥
रथादवप्लुत्यनिगृह्यदोर्भ्यांशशाकदैवान्नमहाबलोपि॥ततःकिरीटीप्रतिलभ्यसंज्ञांजग्राहबाणंयमदंडकल्पं॥३२॥ हीनोर्जुनः
प्रांजलिकंमहात्मा ततोब्रवीद्वासुदेवोपिपार्थं॥ छिंध्यस्यमूर्द्धानमरेःशरेणनयावदारोहतिवैरथंवृषः॥३३॥ तथैवसंपूज्य
सतद्वचःप्रभोस्ततःशरंप्रज्वलितंप्रगृह्य॥जघानकक्षामममलार्कवर्णांमहारथेरथचक्रेविमग्ने॥३४॥ तंहस्तिकक्षाप्र
वरंचकेतुंसुवर्णमुक्तामणिवज्रजुष्टं॥ ज्ञानप्रकर्षोत्तमशिल्पियुक्तैःकृतंसुरूपंतपनीयचित्रं॥३५॥ जयास्पदंतवसै
न्यचिंत्यममित्रवित्रासनमीड्यरूपं॥ विख्यातमादित्यसमस्यलोकेत्विषासमंपावकभानुचंद्रैः॥३६॥ ततःक्षुरेण
णसुशंसितेनसुवर्णपुंखेनहुताग्निवर्चसा॥ श्रियाज्वलंतंध्वजमुन्ममाथमहारथस्याधिरथेःकिरीटी॥३७॥

३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥

यशश्चदर्पश्चतथाप्रियाणिकार्याणिचसर्वाणितेनकेतुना॥ साकंकुरूणांहृदयानिचापतन्बभूवहाहेतिचनिःस्वनोमहा
न्॥३८॥ दृष्ट्वाध्वजंपातितमाशुकारिणाकुरुप्रवीरेणनिकृत्तमाहवे॥ नाशंसिरेसूतपुत्रस्यसर्वेजयंतदाभारतयेत्वदीयाः॥
३९॥ अथत्वरन्कर्णवधायपार्थोमहेंद्रवज्रानलदंडसंनिभं॥ आदत्तपार्थोंजलिकंनिषंगात्सहस्ररश्मेरिवरश्मिमुत्तमं॥४०॥
मर्मच्छिदंशोणितमांसदिग्धंवैश्वानरार्कप्रतिमंमहार्हं॥ नराश्वनागासुहरंत्र्यरत्निंषड्वाजमंजोगतिमुग्रवेगं॥४१॥ स
हस्रनेत्राशनितुल्यवीर्यंकालाननंव्यात्तमिवातिघोरं॥ पिनाकनारायणचक्रसंनिभंभयंकरंप्राणभृतांविनाश
नं॥४२॥ जग्राहपार्थःसशरंप्रहृष्टोयोदेवसंघैरपिदुर्निवार्यः॥ संपूजितोयःसततंमहात्मादेवासुरान्योविजयेन्महे
षु॥४३॥ तंवैप्रहृष्टंप्रसमीक्ष्ययुद्धेचचालसर्वंसचराचरंजगत्॥ स्वस्तिजगत्स्यादृषयःप्रचुक्रुशुस्तमुद्यतंप्रेक्ष्यमहाहवे
षु॥४४॥ ततस्तुतंवैशरमप्रमेयंगांडीवधन्वाधनुषिव्ययोजयत्॥ युक्त्वामहास्त्रेणपरेणचापंविकृष्यगांडीवमुवा
चसत्वरं॥४४॥ अयंमहास्त्रप्रहितोमहाशरःशरीरहृच्चासुहरश्चदुर्हृदः॥ तपोस्तितप्तंगुरवश्चतोषितामयायदीष्टं
सुहृदांश्रुतंतथा॥४५॥

४६।४७।४८।४९।५०।५१।५२॥

अनेन सत्येन निहंत्वयं शरः। सुसंशितः कर्णमरिंममोर्जितं। इत्यूचिवांस्तं प्रमुमोच बाणं। धनंजयः कर्णवधाय घोरं
४६। कृत्यामथर्वांगिरसीमिवोग्रां। दीप्तामसह्यां युधिमृत्युनापि। ब्रुवंश्च किरीटी तमतिप्रहृष्टो। ह्ययं शरो मे वि
जयावहोस्तु। ४७। जिघांसुरर्केंदुसमप्रभावः। कर्णं मयास्तो नयतां यमाय। तेनेषुवर्येण किरीटमाली। प्रहृष्ट
रूपो विजयावहेन। ४८। जिघांसुरर्केंदु समप्रभेण। चक्रे विषक्तं रिपुमाततायी। तथाविमुक्तो बलिनार्कतेजाः
प्रज्वालयामास दिशो नभश्च। ४९। ततोर्जुनस्तस्य शिरो जहार। वृत्रस्य वज्रेण यथा महेंद्रः। शरोत्तमेनां
जलिकेन राजं। तदा महास्त्रप्रतिमंत्रितेन। ५०। पार्थोपराह्णे शिर उच्चकर्त। वैकर्तनस्याथ महेंद्रसूनुः
तस्यापतत्कांजलिकेन छिन्न। मथास्य कायो निपपात पश्चात्। तदुद्यतादित्यसमानतेजसं। शरन्नभोमध्य
गभास्करोपमं। ५१। वरांगमुर्व्यामपतच्चमूमुखे। दिवाकरोस्तादिव रक्तमंडलः। ततोस्य देहं सततं सुखो
चितं। सुरूपमत्यर्थमुदारकर्मणः। ५२॥

॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥

परेण कृच्छ्रेण शिरः समत्यजत्। गृहं महर्द्धेव ससंगमीश्वरः। शरैर्विभिन्नं व्यसुतत्सुवर्मणः पपात कर्णस्य शरीरमुच्छ्रि
तं। ५३। स्रवद्व्रणं गैरिकतोयविस्रवं गिरेर्यथा वज्रहतं महाशिरः। देहाच्च कर्णस्य निपातितस्य तेजः सूर्यं खं
वितत्याविवेश। ५४। तदद्भुतं सर्वमनुष्ययोधाः। संदृष्टवंतो निहते स्म कर्णे। ततः शंखान्पांडवा दध्मुरुच्चैर्दृष्ट्वा क
र्णं पातितं फाल्गुनेन। ५५। तथैव कृष्णश्च धनंजयश्च। हृष्टौ यमौ दध्मतुर्वारिजौ तौ। तं सोमकाः प्रेक्ष्य हतं श
यानं। सैन्यैः सार्द्धं सिंहनादान्प्रचक्रुः। ५६। तूर्याणि संजघ्नुरतीव हृष्टा वासांसि चैवादुधुवुर्भुजांश्च। संवर्द्ध
यंतश्च नरेंद्रयोधाः पार्थं समाजग्मुरतीव हृष्टाः। ५७। बलान्विताश्चापरे ह्यप्यनृत्यन्नन्योन्यमाश्लिष्य च व
दंतः। दृष्ट्वा तु कर्णं भुवि वा विपन्नं कृत्तं रथात्सायकैरर्जुनस्य। ५८। महानिलेनाद्रिमिवापविद्धं यज्ञावसा
नेग्निमिव प्रशांतं। रराज कर्णस्य शिरो निकृत्तमस्तंगतं भास्करस्येव बिंबं। ५९। प्रताप्य सेनामुग्रां पांडवीं र
णे। शरांशुभिर्भास्करवत्प्रदीधितिः। किरीटिकालेन सुकर्णभास्करो। प्रणीयतास्तं दिवसावसाने। ६०।

॥६१॥६२॥ अपराह्णेदिवसस्यपश्चिमेभागे अपसंस्वरमं अर्द्ध:मरणदिनंयस्य। ६३। ६४। ६५। ६६। ६७। इति श्रीकर्ण

शरैराचितसर्वांग:। शोणितौघपरिप्लुत:। विभातिदेह: कर्णस्यस्वरश्मिभिरिवांशुमान्। ६१। प्रताप्यसेना
मामित्री। दीप्तै: शरगभस्तिभि:। बलिनार्जुनकालेन। नीतोस्तंकर्णभास्कर:॥६२॥ अस्तंगच्छन्यथादित्य:॥
प्रभामादायगच्छति। तथाजीवितमादाय। कर्णस्येषुर्जगामस:। अपराह्णेपराह्णस्य। सूतपुत्रस्यमारिष। ६३
। छिन्नमंजलिकेनाजौ। सोत्सेधमपतच्छिर:। उपर्युपरिसैन्यानां। मस्यशात्रौस्तदंजसा। शिर:कर्णस्यसो
त्सेध। मिषु:सोप्यहरद्रुतं। ६४। कर्णंतुशूरंपतितंपृथिव्यां। शराचितंशोणितदिग्धगात्रं। दृष्ट्वाशयानंभुवि
मद्रराज। छिन्नध्वजेनापययौरथेन। ६५। हतेकर्णेकुरव:प्राद्रवंत। भयार्दितागाढमविद्धाश्चसंख्ये। अवे
क्षमाणामुहुरर्जुनस्य। ध्वजंमहांतंवपुषांज्वलंतं। ६६। सहस्रनेत्रप्रतिमानकर्मा। सहस्रनेत्रप्रतिमाननं
शुभं। सहस्ररश्मिर्दिनसंक्षयेयथा। तथापतत्कर्णशिरोवसुंधरां॥६७ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि क
र्णवध:समाप्त: द्विनवतितमोध्याय
पर्वणिटी॰ द्विनवतितमोध्याय:॥ ॥:९२॥

शल्य॥ रथेनयच्चक्रेणहेतुनापदानुगेयदाचारिणि॥१॥२॥३॥४ प्रत्यदृश्यअर्जुनादय:वित्रस्ताभीरव:विषण्णा:शात्रव:वि
स्मिताप्रेक्षका:॥४॥५॥६॥७॥८॥
संजयउवाच॥ शल्यस्तुकर्णेनिहतेकिरीटिनात्वस्तंबलंप्रसमीक्ष्यार्तरूपं ययौहतेनाधिरथोपदानुगेरथेनसंछि
न्नपरिच्छदेन॥१॥ शल्यस्तुकर्णार्जुनयोविमर्दे बलानिदृष्ट्वामृदितानिबाणै: ययौपरीतोभ्रमन्युनासौ रथेनसं
छिन्नपरिच्छदेन॥२॥ निपातितस्यंदनवाजिनागं बलंचदृष्ट्वाहतसूतपुत्रं दुर्योधनोश्रुपरिपूर्णनेत्रो दीनोमुहुर्नि
श्वसंश्चार्तरूप:॥३॥ कर्णंतुशूरंपतितंपृथिव्यां शराचितंशोणितदिग्धगात्रं यदृच्छयासूर्यमिवावनिस्थं दिद
क्षव:संपरिवार्यतस्थु:॥४॥ प्रहृष्टवित्रस्तविषण्णविस्मिता स्तथापरेशोकहताइवाभवन् परेत्वदीयाश्चपरस्परेण
यथायथैषांप्रकृतिस्तथाभवत्॥५॥ प्रविद्धवर्माभरणांवरायुधं धनंजयेनाभिहतंमहौजसं निशाम्यकर्णंकुरव:
प्रदुद्रुवुर्हतर्षभागावइवाजनेवने॥५॥ भीमश्चभीमेनतदास्वनेन नादंकृत्वारोदसीकंपयान: आस्फोटयन्व
लातेन्नृत्यतेच हतेकर्णेत्रासयन्धार्त्तराष्ट्रान्॥६॥ तथैवराजन्सोमकास्संजयाश्चशंखान्दध्मु:सस्वजुश्चापि
सर्वे परस्परंक्षत्रियात्दृष्टरूपा: सूतात्मजेवैनिहतेतदानीं॥७॥ कृतोविमर्द:सुमहानर्जुनेन कर्णोहत:केसरि
णेवनाग: तीर्णप्रतिज्ञापुरुषर्षभेण वैरस्यांतंगतवांश्चापिपार्थ:॥८॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ।९।१०।११।१२।१३।१४।१५।१६। इति श्रीकर्णपर्वणि टीकायां त्रिनवतितमोध्यायः ।९३। ।तस्मिंस्तु ॥१॥

॥२५३॥

मद्राधिपश्चापि विमूढचेतास्तूर्णं रथेनापकृतध्वजेन । दुर्योधनस्यांतिकमेत्य राजन् सबाष्पदुःखाद्वचनं बभाषे ।९।
विशीर्णनागाश्वरथप्रवीरं बलं त्वदीयं यमराष्ट्रकल्पं । अन्योन्यमासाद्य हतं महद्भि । र्नराश्वनागैर्गिरिकूटक
ल्पैः ।१०। नैतादृशं भारत युद्धमासीत् । यथा तु कर्णार्जुनयोर्बभूव । ग्रस्तौ हि कर्णेन समेत्य कृष्णौ । अन्ये च सर्वे तव शत्रु
वो ये ।११। दैवं ध्रुवं पार्थवशात्प्रवृत्तं । यत्पांडवान्पाति हिनस्ति चास्मान् ।१२। तवार्थसिद्ध्यर्थकरास्तु सर्वे । प्रस
ह्य वीरा निहता द्विषद्भिः । कुबेरवैवस्वतवासवानां । तुल्यप्रभावा नृपते स्म वीराः ।१३। वीर्येण शौर्येण बलेन तेजसा
तैस्तैस्तु युक्ता विविधैर्गुणौघैः । अवध्यकल्पा निहता नरेंद्र । त्वदर्थकामा युधि पांडवेयैः ।१४। तन्मा शुचो भार
त दिष्टमेतत् । पर्याश्वस त्वं न सदास्ति सिद्धिः । एतद्वचो मद्रपतेर्निशाम्य । स्वं चापनीतं मनसा निरीक्ष्य । १५। दुर्योधनो
दीनमना विसंज्ञः । पुनः पुनर्न्यश्वसदार्तरूपः ।१६। इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिनवतितमोध्यायः ।९३॥ ॥२५३॥
धृतराष्ट्र उ० । तस्मिंस्तु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे । दग्धस्य रौद्रेहनि विद्रुतस्य । विभूव रूपं कुरुसृंजयानां । बलस्य बाणोन्मथि
तस्य कीदृक् ॥१॥

।२।३।४।५।६।७।८।९।१०।११।

संजय उवाच । शृणु राजन्नवहितो यथा वृत्तो महाक्षयः घोरो मनुष्यदेहानां आजौ नरवरक्षयः ।२। यत्र कर्णे ह
ते पार्थः सिंहनादमथाकरोत् तदा तव सुतान्राजन्नाविवेश महद्भयं ।३। न संधातुमनीकानि न चैवाशु पराक्रमे
आसाद्बुद्धिर्हते कर्णे तव योधस्य कर्हिचित् ।४। वणिजो नावि भिन्नायामगाधे विप्लवा यथा । अपारे पारमिच्छंतो
हते द्वीपे किरीटिना । सूतपुत्रे हते राजन् वित्रस्ताः शस्त्रविक्षताः ।५। अनाथा नाथमिच्छंतो । मृगाः सिंहैरिवार्दि
ताः भग्नशृंगा इव वृषा । भग्नदंष्ट्रा इवोरगाः ।६। प्रत्युपायाम सायाह्ने निर्जिताः सव्यसाचिना । हतप्रवीरा विध्वस्ता
निकृत्ता निशितैः शरैः ।७। सूतपुत्रे हते राजन् पुत्रास्ते दुद्रुवुर्भयात् विस्रस्तयंत्रकवचाः कांदिग्भूता विचेतसः
८ । अन्योन्यमवमृद्नंतो वीक्षमाणा भयार्दिताः । मामेव नूनं बीभत्सुर्मामेव च वृकोदरः ।९। अभियातीति म
न्वानाः पेतुर्मत्वा ससंभ्रमात् । हयानन्ये गजानन्ये । रथानन्ये महारथाः ।१०। आरुह्य जवसंपन्नाः । पदातीन्प्रज
हुर्भयात् । कुंजरैः स्यंदनाः क्षुण्णाः । सादिनश्च महारथैः ।११।

॥१२।१३।१४।१५।१६।१७।१८।१९।२०॥

पदातिसंघाश्चाश्वौघैः। पलायद्भिर्भयार्दितैः। व्यालतस्करसंकीर्णे सार्थहीनायथावने। १२ सूतपुत्रेहतेराजंस्तव
योधास्तथाभवत्। हतोरोहायथानागा च्छिन्नहस्तायथानराः। १३ सर्वेपार्थमयंलोकं संपश्यंतोभयार्दिताः सं
प्रेक्ष्यद्रवतःसर्वान् भीमसेनभयार्दितान्। १४ तान्दृष्ट्वाविद्रुतान्सर्वान् योधांस्तत्रसहस्रशः। दुर्योधनोथस्वंसू
तं हाहाकृत्वेदमब्रवीत्। १४ नातिक्रमेतमांपार्थो धनुःपाणिमवस्थितं। जघनेसर्वसैन्यानां शनैरश्वान्प्रचोद
य। १५ युध्यमानंहिकौंतेयं हनिष्यामिनसंशयः। नोत्सहेन्मामतिक्रांतुं वेलामिवमहोदधिः। १६ अद्यार्जुनं
सगोविंदं मानिनंचवृकोदरं। हत्वाशिष्टांस्तथाशत्रून् कर्णस्यानृण्यमाप्नुयाम्। १७ तच्छ्रुत्वाकुरुराजस्य शू
रार्यसदृशंवचः। सूतोहेमपरिच्छिन्नां शनैरश्वानचोदयत्। १८ रथाश्वनागहीनास्तु पादातास्तवमारिष पं
चविंशतिसाहस्राः युद्धायैवव्यवस्थिताः। १९ तान्भीमसेनः संक्रुद्धो धृष्टद्युम्नश्चपार्षतः। बलेनचतुरंगे ॥२५४॥
ण। संहत्याजघ्नतुःशरैः। २०॥

॥२१।२२।२३।२४।२५।२६।२७।२८।२९।३०॥

प्रत्युद्ययुस्तसमरे भीमसेनंसपार्षतं पार्थपार्षतयोश्चान्ये जगृहुस्तत्रनामनि। २१ अक्रुद्धतरणेभीम स्तैस्तदापर्य
वस्थितैः सोवतीर्यरथात्तूर्णं गदापाणिरयुध्यत। २२ नतान्रथस्थोभूमिष्ठान् धर्मापेक्षीवृकोदरः योधयामास
कौंतेयो भुजवीर्यमुपाश्रितः जातरूपपरिच्छिन्नां प्रगृह्यमहतींगदां। २३ अवधीत्तावकान्सर्वान् दंडपाणि
रिवांतकः पदातिनोपिसंत्यक्त्वा प्रियजीवितमात्मनः। २४ भीममभ्यद्रवन्संख्येपतंगाज्वलनंयथा आसाद्य
भीमसेनंतु संरब्धायुद्धदुर्मदाः। २५ विनेशुःसहसादृष्ट्वा भूतग्रामाइवांतकं श्येनवच्चिचरन्भीमो गदाह
स्तोमहाबलः। २६ पंचविंशतिसाहस्रां स्तावकानव्यपोथयत् हत्वातत्पुरुषानीकं भीमःसत्यपराक्रमः। २
७। धृष्टद्युम्नंपुरस्कृत्य तस्थौतत्रमहाबलः धनंजयोरथानीकमन्य वर्ततवीर्यवान्। २८ माद्रीपुत्रौतुशकुनिं
सात्यकिश्चमहारथाः जवेनाभ्यपतन्हृष्टा घ्नंतोदौर्योधनंबलं। २९ तस्याश्वसादीन्सुबहून् स्तेनिहत्य
शितैःशरैः समभ्यधावंस्त्वरितास्तत्र युद्धमवर्तत। ३०॥

॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥

धनंजयेपि चाभेत्य रथानीकंतव प्रभो । विश्रुतंत्रिषुलोकेषु गांडीवंविक्षिपन्धनुः । ३२ । हत्वसारथिमायांतं दृष्ट्वाश्वेत
हयंरथं । अर्जुनंनाभियोद्धारं त्वदीयाः प्राद्रवन्भयात् । ३३ । विप्रहीनरथाश्चैव शरैश्चपरिकर्षिताः । पंचविंशति
साहस्राः कालमार्छन्पदातयः । ३४ । हत्वातान्पुरुषव्याघ्रः पांचालानांमहारथाः । पुत्रः पांचालराजस्य
धृष्टद्युम्नोमहामनाः । ३५ । भीमसेनंपुरस्कृत्य नचिरात्प्रत्यदृश्यत । महाधनुर्धरः श्रीमान् नमित्रगणतापनः । ३६ । प
रावतसवर्णाश्वं कोविदारमयध्वजं । धृष्टद्युम्नंरणेदृष्ट्वा त्वदीयाः प्राद्रवन्भयात् । गांधारराजंशीघ्रास्त्रमनुसृत्यय
शस्विनौ । ३७ । नचिरात्प्रत्यदृश्येतां माद्रीपुत्रौससात्यकी । ३८ । चेकितानः शिखंडीच द्रौपदेयाश्चमारिष । हत्वात्व
दीयंसुमहत्सैन्यं शंखांस्तथाधमन् । ३९ । तेसर्वेतावकान्प्रेक्ष्य द्रवतोविपराङ्मुखान् । अभ्यवर्त्तंतसंरब्धान्
वृषान्जित्वायथावृषाः । ४० । सेनावशेषंतेदृष्ट्वा तवसैन्यस्यपांडवः । अवस्थितंसव्यसाची चुक्रोधबलवान्नृप
४१ । धनंजयोरथानीक मभ्यवर्त्ततवीर्यवान् । विश्रुतंत्रिषुलोकेषु व्याक्षिपन्गांडिवंधनुः । ४२ । ततएनंशरव्रातैः स ॥२५५॥
हसासमवाकिरन् तमसासंवृतेनाथ नस्मकिंचिद्व्यदृश्यत । ४३ ॥

॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥

अंधकारीकृतेलोके रजोभूतेमहीतले योधाः सर्वेमहाराज तावकाः प्राद्रवन्भयात् । ४४ । संभज्यमानेसैन्येतु कुरुराजो
विशांपते । परानभिमुखांश्चैव सुतस्तेसमुपाद्रवत् । ४५ । ततोदुर्योधनः सर्वा नाजुहावाथपांडवान् युद्धायभरतश्रेष्ठ
देवानिवपुराबलिः । ४६ । तएनमभिगर्जंतः सहिताः समुपाद्रवन् नानाशस्त्रसृतः क्रुद्धा भर्त्सयंतोमुहुर्मुहुः । ४७
दुर्योधनोप्यसंभ्रांत स्तान्रणेनिशितैः शरैः तत्रावधीत्ततः क्रुद्धः शतशोथसहस्रशः । ४८ । तत्सैन्यंपांडवेयानां
योधयामाससर्वशः । तत्राद्भुतमपश्याम स्तवपुत्रस्यपौरुषं । ४९ । यदेकः सहितान्सर्वान् रणेयुध्यतपांडवा
न् ततोपश्यन्महात्मासः स्वसैन्यंभृशदुःखितं । ४९ । ततोवस्थाप्यराजेंद्र कृतबुद्धिस्तवात्मज दर्षयन्निवतां
न्योधानिदं वचनमब्रवीत् । नतंदेशंप्रपश्यामि यत्रयाताभयार्दिताः । गतानांयत्रवैमोक्षः पांडवान्किंग
तेनवः । ५० । अल्पंचबलमेतेषां कृष्णौचभृशविक्षतौ । अद्यसर्वान्हनिष्यामि ध्रुवोहिविजयोभवेत् । ५
१ । विप्रयातांस्ततोभिन्नान् पांडवाःकृतकिल्बिषान् । अनुसृत्यवधिष्यंति श्रेयान्नः समरेवधः । ५२ । सुखं
यासामिकोमृत्युः क्षत्रधर्मेणयुध्यतां । मृतोदुःखंनजानीते प्रेत्यचानंत्यमश्नुते । ५३ ॥

॥कर्णटी०॥
॥२५६॥

॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० चतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥९४॥ १॥२॥३॥४॥

शृणुध्वं क्षत्रियाः सर्वे यावंतस्थ समागताः यदा शूरं च भीरुं च मारयत्यंतकोऽधमः ॥५४॥ को नु मूढो न यत्येत मादृशा
क्षत्रियव्रतः स्थितो भीमसेनस्य क्रुद्धस्य वशमभ्यथ ॥५५॥ पितामहैश्च राचितं न धर्मं दातुमर्हथ न स्वधर्मोऽस्ति
पापीयान् क्षत्रियस्य पलायनात् ॥५६॥ न युद्धधर्माच्छ्रेयो हि पंथाः स्वर्गस्य कौरवाः ॥ अचिरेण हता लोकान् स
द्यो योधाः समश्नुत ॥५७॥ संजय उवाच ॥ एवं ब्रुवति पुत्रे ते सैनिकाः भृशविक्षताः अनवेक्ष्यैव तद्वाक्यं प्रा
द्रवन्सर्वतो दिशः ॥५८॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥९४॥ संजय उवाच ॥ द
ष्ट्वा तु सैन्यं परिवृत्यमानं पुत्रेण ते मद्रपतिस्तदानीं संत्रस्तरूपः परिमूढचेता दुर्योधनं वाक्यमिदं बभाषे
॥१॥ शल्य उवाच ॥ पश्येदमुग्रं नरवाजिनागैः रायोधनं वीर हतैः सुपूर्णं महीधराभैः पतितैश्च नागैः सकृत्स्व
भिन्नैः शरभिन्नदेहैः ॥२॥ संविह्वलद्भिश्च गतासुभिश्च प्रध्वस्तवर्मायुधचर्मखड्गैः वज्रापविद्धैरिव चाच ॥२५६॥
लोत्तमैः विभिन्नपाषाणमहाद्रुमौषधीः ॥३॥ प्रविद्धघंटांकुशतोमरध्वजैः सहेमजालैः रुधिरौघसंप्लुतैः ॥ श
राव भिन्नैः पतितैस्तुरंगमैः श्वसद्भिरार्तैः क्षतजं वमद्भिः ॥४॥

५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥

दीनं स्तनद्भिः परिवृत्तनेत्रैः महीं दशद्भिः कृपणं नदद्भिः तथापविद्धैर्गजवाजियोधैः वैजापविद्धैरथवीरसंघैः
५॥ मंदासुभिश्चैव गतासुभिश्च नराश्वरथैश्च मर्द्दितैः महीमहाघोरवैतरणीव भाति ॥६॥ गजैर्निकृत्तैर्नर
हस्तिगात्रैः कंपमानैः पतितैः पृथिव्यां विशीर्णदंतैः क्षतजं वमद्भिः स्फुरद्भिरार्तैः करुणं नदद्भिः ॥७॥ निकृ
त्तचक्रेषुयुगैः सयोक्त्रैः प्रविद्धतूणीरपताककेतुभिः सुवर्णजालावततैर्भृशाहतैः महारथौघैर्जल
दैरिवाहता ॥८॥ यशस्विभिर्नागरथाश्वयोधिभिः पदातिभिश्चाभिमुखैर्हतैः परैः विशीर्णवर्माभरणांबरायुधैः वृ
ता प्रशांतैरिव पावकैर्मही ॥९॥ शरप्रहाराभिहतैर्महाबलैः रवेक्ष्यमाणैः पतितैः सहस्रशः दिविश्रुतैर्भूरति
दीप्तिमद्भिर्नक्तं ग्रहैर्घोरमजप्रदीप्तैः ॥१०॥ प्रनष्टसंज्ञैः पुनरुच्छ्वसद्भिर्मही बभूवानुगतैरिवार्चिभिः कर्णार्जुना
भ्यां शरभिन्नगात्रैर्हतैः प्रवीरैः कुरुसृंजयानां ॥११॥ शरास्तु कर्णार्जुनबाहुमुक्ता विदार्य नागाश्वमनुष्यदे
हान् प्राणान्निरस्याशु महीं प्रतीयुर्महोरगा वासमिवाभिनम्राः ॥१२॥ हतैर्मनुष्याश्वगजैश्च संख्ये शरापविद्धैश्च
रथैर्नरेंद्र धनंजयस्याधिरथेश्च मार्गणैः रगम्यरूपा वसुधा बभूव ॥१३॥

॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥

रथैर्विरश्मिप्रमथितैः सकल्पैः ॥ सयोधशस्त्रैश्च वरायुधैर्ध्वजैः ॥ विशीर्णयोक्त्रैर्विनिकृत्तबंधनैर्निकृत्तचक्राक्षयुगत्रिवे-
णुभिः ॥२४॥ विमुक्तशस्त्रैश्च तथा ह्युपस्करैर्हतानुकर्षैर्विनिषंगबंधनैः प्रभग्ननीडैर्मणिहेमभूषितैः स्तृतामही
द्यौरिव शारदैर्घनैः ॥२५॥ विकृष्यमाणैर्जवनैस्तु रंगमैर्हतैश्वरै राजरथैः सकल्पितैः ॥ मनुष्यमातंगरथाश्व
राशिभिर्द्रुतं व्रजंतो बहुधा विचूर्णिताः ॥२७॥ सहेमपट्टाः परिघाः परश्वधाः शिताश्च शूलाश्च तथैव मुद्गराः ॥ पे
तुश्च खड्गा विमला विकोशा गदाश्च जांबूनदपट्टनद्धाः ॥२८॥ चापानि रुक्मांगदभूषणानि ॥ शराश्च कार्तस्वर
चित्रपुंखाः ॥ ऋष्टश्च पीता विमला विकोशाः ॥ प्रासाश्च दंडैः कनकावभासैः ॥२९॥ छत्राणि वालव्यजनानि
शंखाः ॥ छिन्नापविद्धाश्च स्रजो विचित्राः ॥ कुथाः पताकांबरभूषणानि ॥ किरीटमाला मुकुटाश्च शुभ्राः ॥३०॥
प्रकीर्णकाश्च प्रकीर्णाश्च राजन् प्रवालमुक्तातरलाश्च हाराः ॥ आपीडकेयूरवरांगदानि ग्रैवेयनिष्काः स्व ॥२५७॥
सुवर्णसूत्राः ॥३१॥ मण्युत्तमा वज्रसुवर्णमुक्ता ॥ रत्नानि चोच्चावचमंगलानि गात्राणि चात्यंतसुखोचितानि
॥शिरांसि चेंदुप्रतिमाननानि ॥३२॥

।२३।२४।२५।२६।२७।२८।२९।३०।३१।

देहांश्च भोगांश्च परिच्छदांश्च ॥ त्यक्त्वा मनोज्ञानि सुखानि चैव स्वधर्मनिष्ठां महतीमवाप्य व्याप्याशु लोकान्यश-
सा गतास्ते ॥२३॥ निवर्त दुर्योधन यांतु सैनिका व्रजस्व राजन् शिबिराय मानद दिवाकरोप्येष विलंबते प्रभो उ-
नस्त्वमेवात्र नरेंद्र कारणं ॥२४॥ इत्येवमुक्त्वा विरराम शल्यो दुर्योधनं शोकपरीतचेताः हा कर्ण हा कर्ण इति ब्रु-
वाण आर्तो विसंज्ञो भृशमश्रुनेत्रः ॥२५॥ तं द्रोणपुत्रप्रमुखा नरेंद्राः सर्वे समाश्वास्य मुहुः प्रयांति निरीक्षमाणा
मुहुरर्जुनस्य ॥ ध्वजं महांतं यशसा ज्वलंतं ॥२६॥ नराश्वमातंगशरीरजेन रक्तेन सिक्तां च तथैव भूमिं रक्तां-
बरीसक्तपनीययोगां नारीं प्रकाशामिव सर्वगम्यां ॥२७॥ प्रच्छन्नरूपां रुधिरेण राजन् रौद्रे मुहूर्तेतिविराज-
माने नैवावतस्थुः कुरवः समीक्ष्य ॥ प्रव्राजिता देवलोकाय सर्वे ॥२८॥ वधेन कर्णस्य तु दुःखितास्ते हा कर्ण
इति ब्रुवाणाः द्रुतं प्रयाताः शिबिराणि राजन् दिवाकरं रक्तमवेक्षमाणाः ॥२९॥ गांडीवमुक्तैस्तु सुवर्ण-
पुंखैः शिलाशितैः शोणितदिग्धवाजैः शरैश्चितांगो युधि भाति कर्णो हतोपि सन्सूर्य इवांशुमाली ॥३०॥ क-
र्णस्य देहं रुधिरावसिक्तं भक्तानुकंपी भगवान्विवस्वान् स्पृष्ट्वांशुभिर्लोहिततररूपः सिस्नासुरभ्येति परं स-
मुद्रं ॥३१॥

॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥

इतीव संचिंत्य सुरर्षिसंघाः॥ संप्रस्थिता यां नियथा निकेतनं॥ संचिंतयित्वा जनता विसस्रु यथास्वकं स्वं च महीत
लं च॥३२॥ तदद्भुतं प्राणभृतां भयंकरं निशाम्य युद्धं कुरुवीरमुख्ययोः धनंजयस्याधिरथेश्च विस्मिताः प्रशंसमा
नाः प्रययुस्तदा जनाः॥३३॥ शरसंकृत्तवर्माणं रुधिरोक्षितवाससं॥ गतासुमपि राधेयं नैव लक्ष्मीर्विमुंचति तप्त
जांबूनदनिभं ज्वलनार्कसमप्रभं॥३४॥ जीवंतमिव तं शूरं सर्वभूतानि मेनिरे हतस्यापि महाराज सूतपुत्रस्य संयु
गे॥३५॥ वित्रेसुः सर्वतो योधाः सिंहस्येवेतरे मृगाः॥ हतोपि पुरुषव्याघ्रो जीववानिव लक्ष्यते॥३६॥ नाभवद्वि
कृतिः काचि हतस्यापि महात्मनः चारुवेषधरं वीरं चारुमौलिशिरोधरं॥३७॥ तन्मुखं सूतपुत्रस्य॥ पूर्णचंद्रस
मद्युति॥ नानाभरणवान्राजन्॥ तप्तजांबूनदांगदः॥३८॥ हतो वैकर्त्तनः शेते॥ पादपोंकुरवानिव॥ कनको ॥२५८॥
त्तमसंकाशो॥ ज्वलन्निव विभावसुः॥३९॥ स शांतः पुरुषव्याघ्रः॥ पार्थसायकवारिणा॥ यथा हि ज्वलनो दीप्तो
जलमासाद्य शाम्यति॥४०॥ कर्णाग्निः समरे तद्वत्॥ पार्थमेघेन शामितः॥ आहृत्य च यशो दीप्तं सुयुद्धेनात्मनो
भुवि॥४१॥ विसृज्य शरवर्षाणि॥ प्रताप्य च दिशो दश॥ सपुत्रः समरे कर्णः॥ स शांतः पार्थतेजसा॥४२॥

॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥

प्रताप्य पांडवान्सर्वान्॥ पांचालांश्चास्त्रतेजसा वर्षित्वा शरवर्षेण प्रताप्य रिपुवाहिनीं॥४३॥ श्रीमानिव सह
स्रांशुर्जगत्सर्वं प्रताप्य च॥ हतो वैकर्त्तनः कर्णः सपुत्रः सहवाहनः॥४४॥ अर्थिनां पक्षिसंघस्य कल्पवृक्षो नि
पातितः॥ ददानीत्येव यो वाचं न नास्तीत्यर्थितोर्थिभिः सद्भिः सदा सत्पुरुषः॥ स हतो द्वैरथे वृषः॥४५॥ यस्य ब्रा
ह्मणसात्सर्वं वित्तमासीन्महात्मनः नादेयं ब्राह्मणेष्वासीद्यस्य स्वमपि जीवितं॥४६॥ सदा स्त्रीणां प्रियो
नित्यं दाता चैव महारथः स वै पार्थास्त्रनिर्दग्धो गतः परमिकां गतिं यमाश्रित्याकरोद्वैरं पुत्रस्ते स गतो
दिवं॥४७॥ आदाय तव पुत्राणां॥ जयशांशर्म वर्म च हते कर्णे सरितो न प्रसुस्रुर्जगाम चास्तं सविता दि
वाकरः॥४८॥ ग्रहश्च तिर्यक्ज्वलनार्कवर्णः सोमस्य पुत्रोभ्युदियाय तिर्यक्॥ नभः पफालेव ननाद
चोर्वी ववुश्च वाताः परुषाः सुघोराः॥४९॥ दिशो बभूवुर्ज्वलिताः सधूमा महार्णवाः सस्वनुश्चुक्षुभुश्च
५०॥ सकाननाश्चाद्रिचयाश्चकंपिरे॥ प्रविव्यथुर्भूतगणाश्च सर्वे बृहस्पतिः परिवार्य रोहिणीं बभूव चं
॥द्रार्कसमो विशांपते॥५१॥

॥कर्णे टी॰॥
॥२५९॥

॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥

हतेतुकर्णेविदिशोपिजज्वलुस्तमोवृताद्यौर्विचचालभूमिः ययात्तवोल्काज्वलनप्रकाशा ॥निशाचराश्चा
प्यभवन्प्रहृष्टाः ॥५२॥शशिप्रकाशाननमर्जुनोयदा ॥क्षुरेणकर्णस्यशिरोन्यपातयत् ॥तदांतरिक्षेसद
सैवशब्दोबभूव ॥हाहेतिसुरैर्विमुक्तः ॥सदेवगंधर्वमनुष्यपूजितं निहत्यकर्णंरिपुमाहवेर्जुनः ॥५३॥
रराजनृपरमेणवर्चसायथा ॥पुरावृत्रवधेशतक्रतुः ॥ततोरथेनांबुदवृंदनार्का दिशोनोरन्नभोमध्य
दिवाकरार्चिषा ॥५४॥पताकिनाभीमनिनादकेतुना ॥हिमेंदुशंखस्फटिकावभासिना ॥महेंद्रवाहप्र
तिमेनतावुभौ ॥महेंद्रवीर्यप्रतिमानपौरुषौ ॥५५॥सुवर्णमुक्तामणिवज्रविद्रुमैरलंकृतावप्रतिमेन
रंहसा ॥नरोत्तमौकेशवपांडुनंदनौ ॥तदाहितावग्निदिवाकराविव ॥५६॥रणाजिरेवीतभयौविरे
जतुः ॥समानयानाविवविष्णुवासवौ ॥ततोधनुर्ज्यातलबाणनिस्वनैः ॥प्रसह्यकृत्वाचरिपून्हतप्र
भान् ॥५७॥संछादयित्वातुकुरून्शरोत्तमैः ॥कपिध्वजः पक्षिवरध्वजश्च ॥सुहृद्गणैस्तावमितप्रभा ॥२५९॥
॥वौ मनांस्यरीणामवदारयंतौ ॥५८॥

॥५९॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥

सुवर्णजालावततौ ॥महास्वनौ हिमावदातौपरिगृह्यपाणिभिः ॥५९॥चुचुंबतुःशंखवरौनृणां ॥वरौवरा
ननाभ्यांयुगपच्चदध्मतुः ॥पांचजन्यस्यनिर्घोषोदेवदत्तस्यचोभयोः ॥५९॥पृथिवींचांतरिक्षंचदिशश्चैवांपुना
दयत् ॥वित्रस्ताश्चाभवन्सर्वेकौरवाराजसत्तम ॥शंखशब्देनतेनाथमाधवस्यार्जुनस्यच ॥६०॥तौशंखश
ब्देननिनादयंतौवनानिशैलान्सरितोगुहाश्च ॥वित्रासयंतौतवपुत्रसेनायुधिष्ठिरंनंदयतांवरिष्ठौ ॥६१॥
ततःप्रयाताःकुरवोजवेनश्रुत्वैवशंखस्वनमीर्यमाणं ॥विहायमद्राधिपतिंपतिंचदुर्योधनंभारतभारत
नां ॥६२॥महाहवेतंबहुरोचमानं ॥धनंजयंभूतगणाःसमेताः ॥तदान्वमोदंतजनार्दनंच दिवाकराव
भ्युदितौयथैव ॥६३॥समाचितौकर्णशरैःपरंतपावुभौ तथाभातांसमरेच्युतार्जुनौ ॥तमोनिहत्याभ्युदि
तौयथामलौशशांकसूर्याविवरश्मिमालिनौ ॥६४॥विहायतान्बाणगणानथागतौसुहृद्वृताव
प्रतिमानविक्रमौ ॥सुखंप्रविष्टौशिबिरंस्वमीश्वरौ ॥सदस्यहूताविवविष्णुवासवौ ॥६५॥देवगंधर्वमनुष्य
चारणैः ॥महर्षिभिर्यक्षमहोरगैरपि ॥जयाभिवृद्ध्यापरयाभिपूजितौ हतेतुकर्णेपरमाहवेतदा ॥६६॥

॥ कर्ण०टी० ॥ ॥६७॥६८॥६९॥७०॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटीकायांपंचनवतितमोध्यायः॥९५॥ हतेवै॥१२॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥
॥२६०॥

यथानुरूपंप्रतिपूजितावुभौ॥ प्रशस्यमानौस्वकृतैर्गुणौघैः॥ ननंदतुस्तौससुहृज्जनैर्वृतौ बलाधिनियम्यैवसुरेशकेशवौ॥६७॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिरणभूमिवर्णनेनामपंचनवतितमोध्यायः॥९५॥ संजयउवाच॥ हतेवै
कर्णेराजन्कुरवोभयपीडिताः॥ वीक्षमाणादिशःसर्वाः पर्यधावन्सहस्रशः॥१॥ कर्णंतुनिहतंदृष्ट्वाशत्रु
भिःपरमाहवे॥ भीतादिशोविदीर्यंत तावकाःक्षतविक्षताः॥२॥ ततोवहारंचक्रुस्तेयोधाःसर्वेसमंततः
॥ निवार्यमाणाश्चोद्विग्नास्तावकाभृशदुःखिताः॥३॥ तेषांतन्मतमाज्ञायपुत्रोदुर्योधनस्तव॥ अवहारंच
तश्चक्रेशल्यस्यानुमतेनृप॥४॥ कृतवर्मारथैःशिष्टैर्वृतोभारततावकैः॥ नारायणबलैःशेषैःशिबिरायैवदु
द्रुवे॥५॥ गांधाराणांसहस्रेणशकुनिःपरिवारितः॥ हतमाधिरथिंदृष्ट्वाशिबिरायैवदुद्रुवे॥६॥ कृपःशारद्व
तोराजन्नागानीकेनसंवृतः॥ महामेघनिभेनाशुशिबिरायैवदुद्रुवे॥७॥ अश्वत्थामाततःशूरोविनिःश्व
स्यपुनःपुनः॥ पांडवानांजयंदृष्ट्वाशिबिरायैवदुद्रुवे॥८॥ संसप्तकावशिष्टेनबलेनमहतावृतः॥ सुशर्मापिय ॥२६७॥
यौराजन्वीक्षमाणोभयार्दितः॥९॥

॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥ इतिश्रीभकर्णपर्वणिटीकायांषट्नवतितमोध्यायः॥९६॥ तथा॥१॥२॥

दुर्योधनोपिनृपनिर्हतसर्वस्वबांधवः॥ ययौशोकसमाविष्टश्चिंतयन्विमनाबहु॥१०॥ छिन्नध्वजेनशल्यस्तुरथेनरथि
नांवरः॥ प्रययौशिबिरायैववीक्षमाणोदिशोदश॥११॥ ततोपरेपिबहवोभारतानांमहारथाः॥ प्राद्रवंतभयत्रस्ता
ह्रियाविष्टाविचेतसः॥१२॥ असृक्क्षरंतःसोद्विग्नावेपमानास्तथातुराः॥ कुरवोदुद्रुवुःसर्वेदृष्ट्वाकर्णंनिपातितं
॥१३॥ प्रशंसंतोर्जुनंकेचित्केचित्कर्णंमहारथाः॥ व्याद्रवंतदिशोभीताःकुरवःकुरुसत्तम॥१४॥ तेषांयोधसहस्रा
णांतावकानांमहामृधे॥ नासीत्तत्रपुमान्कश्चिद्योयुद्धायमनोदधे॥१५॥ हतेकर्णेमहाराजनिराशाःकुरवोभवन्
जीवितेह्यपिराज्येषुदारेषुचधनेषुच॥१६॥ तान्समानीयपुत्रस्तेयत्नेनमहताविभुः॥ निवेशायमनोदध्रेदुःखशो
कसमन्वितः॥१७॥ तस्याज्ञांशिरसायोधाःपरिगृह्यविशांपते॥ विवर्णवदनाराजन्न्यविशंतिमहारथाः॥१८॥ इति
श्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिषट्नवतितमोध्यायः॥९६॥ संजयउवाच॥ तथानिपातितेकर्णेपरसैन्येचविद्रुते॥ आ
श्लिष्यपार्थंदाशार्हो हर्षाद्वचनमब्रवीत्॥१॥ हतोवज्रभृतावृत्रस्त्वयाकर्णोधनंजय॥ वृत्रकर्णवधंघोरंकथयिष्यंति॥
मानवाः॥ वज्रेणनिहतोवृत्रःसंयुगेभूरितेजसा त्वयातुनिहतःकर्णोधनुषानिशितैःशरैः॥२॥

॥कर्ण० टी०॥
॥२६१॥

॥३।४।५।६।७।८।९।१०।११।१२।१३।१४॥

तमिमंविक्रमेलोकेप्रथितंतेयशस्करं। निवेदयावकौंतेयकुरुराजस्यधीमतः।।३। वधंकर्णस्यसंग्रामेदीर्घकालचि
कीर्षितं। निवेद्यधर्मराजायत्वमानृण्यंगमिष्यसि।४। वर्त्तमानेमहायुद्धेतवकर्णस्यचानयोः। इष्टमायोधनंपूर्व
मागतोधर्मनंदनः।५। भृशंतुगाढविद्धत्वान्नाशकस्थातुमाहवे। ततःसशिबिरंगत्वास्थितवान्पुरुषर्षभः।६। त
थेत्युक्तःकेशवस्तुपार्थेनयदुपुंगवः। पर्यावर्त्तयदव्यग्रोरथंरथवरस्यतं।७। एवमुक्त्वार्जुनंकृष्णःसैनिकानि
दमब्रवीत्। परानभिमुखायत्तास्तिष्ठध्वंभद्रमस्तुवः।।८।। धृष्टद्युम्नंयुधामन्युंमाद्रीपुत्रौवृकोदरं। युयुधानंचगो
विंदइदंवचनमब्रवीत्।।९। यावदावेद्यतेराज्ञेहतःकर्णोर्जुनेनवै। तावद्भवद्भिर्यत्तैस्तुभवितव्यंनराधिपैः। सतै
ःशूरैरनुज्ञातोययौराजनिवेशनं।१०। पार्थमादायगोविंदोददर्शचयुधिष्ठिरं। शयानंराजशार्दूलंकांचनेशय
नोत्तमे।११। अगृह्णीतांचमुदितौचरणौपार्थिवस्यतौ। तयोःप्रहर्षमालक्ष्यहर्षादश्रूण्यवर्त्तयत्।१२। राधेयंनिह
तंमत्वासमुत्तस्थौयुधिष्ठिरः। उवाचचमहाबाहुःपुनःपुनररिंदमः।१२। वासुदेवार्जुनौप्रेम्णातावुभौपरिषस्वजे। त ॥२६१॥
त्रस्मैतच्चयथावृत्तंवासुदेवमहार्जुनः।१३। कथयामासकर्णस्यनिधनंयदुपुंगवः। ईषदुत्स्मयमानस्तुकृष्णोराजानमब्र
वीत्।१४॥

॥१५।१६।१७।१८।१९।२०।२१।२२।२३।२४।२५।

युधिष्ठिरंहतामित्रंकृतांजलिरथाच्युतः। दिष्ट्यागांडीवधन्वाचपांडवश्चवृकोदरः।।१५।। त्वंचापिकुशलीराजन्मा
द्रीपुत्रौचपांडवौ। मुक्तावीरक्षयादस्मात्संग्रामाल्लोमहर्षणात्।।१६।। क्षिप्रमुत्तरकालानिकुरुकार्याणिपांडव
हतोवैकर्त्तनोराजन्सूतपुत्रोमहारथः।।१७।। दिष्ट्याजयसिराजेंद्रदिष्ट्यावर्द्धसिभारत। यस्तद्यूतजितांकृष्णांप्रा
हसत्पुरुषाधमः।।१८।। तस्याद्यसूतपुत्रस्यभूमिःपिबतिशोणितं। शेतेसौशरसंपूर्णांगःशत्रुस्तेकुरुपुंगवः। तंप
श्यपुरुषव्याघ्रविभिन्नंबहुभिःशरैः।।१९।। हतामित्रामिमांपुर्वीमनुशाधिमहाभुज। यत्तोभूत्वासहास्माभिर्भुंक्ष्व
भोगांश्चपुष्कलान्।।२०।। संजयउवाच।। इतिश्रुत्वावचस्तस्यकेशवस्यमहात्मनः। धर्मपुत्रःप्रहृष्टात्मादाशार्हं
वाक्यमब्रवीत्।।२१।। दिष्ट्यादिष्ट्येतिराजेंद्रकंकंचेदमुवाचह। नैतच्चित्रंमहाबाहोत्वयिदेवकिनंदन। त्वयासार
थिनापार्थोयत्नवान्हनत्सुतं।।२२।। नतच्चित्रंमहाबाहोयुष्मबुद्धिप्रसादजं। प्रगृह्यचकुरुश्रेष्ठःसांगदंदक्षिणंभुजं।।२
३।। उवाचधर्मभृत्पार्थउभौतौकेशवार्जुनौ। नरनारायणौदेवौकथितौनारदेनमे।।२४।। धर्मात्मानौमहात्मानौपुरा
णावृषिसत्तमौ। असकृद्वापिमेधावीकृष्णद्वैपायनोमम।।२५।।

॥ २६ । २७ । २८ । २९ । ३० । ३१ । ३२ । ३३ । ३४ । ३५ । ३६ । ३७ ॥

कथामेतां महाभाग । कथयामास तत्त्ववित् । तव कृष्णप्रसादेन पांडवोद्य धनंजयः । जिगायाभिमुखः शत्रून्न चासी
द्विमुखः क्वचित् । जयश्चैव ध्रुवोस्माकं न त्वस्माकं पराजयः । २७ । यदा त्वं युधि पार्थस्य सारथ्यमुपजग्मिवान् । भी
ष्मो द्रोणश्च कर्णश्च महात्मा गौतमः कृपः । अन्ये च बहवः शूरा ये च तेषां पदानुगाः । २८ ॥ त्वद्बुद्ध्या निहते कर्णे हता
गोविंद सर्वथा ॥ इत्युक्त्वा धर्मराजस्तं रथं हेमविभूषितं । ३० । श्वेतवर्णैर्हयैर्युक्तं कालवालैर्मनोजवैः ॥ आस्था
य पुरुषव्याघ्रः स्वबलेनाभिसंवृतः । ३१ । प्रययौ स महाबाहुर्द्रष्टुमायोधनं तदा । कृष्णार्जुनाभ्यां वीराभ्यामनुमं
त्रयतः प्रियं । ३२ । आभाषमाणस्तौ वीरावुभौ माधवफाल्गुनौ । स ददर्श रणे कर्णं शयानं पुरुषर्षभं । ३३ । य
थाकदंबकुसुमं केसरैः सर्वतोवृतं । चितं शरशतैर्व्याप्तैः कर्णं धर्मराजो ददर्श सः । ३४ । गंधतैलावसिक्ताभिः कां
चनीभिः सहस्रशः । दीपिकाभिः कृतोद्योतं पश्यते वै वृषं तदा । ३५ । संछिन्नभिन्नकवचं बाणैश्च विदलीकृतं
सपुत्रं निहतं दृष्ट्वा कर्णं राजा युधिष्ठिरः । ३६ । संजाय प्रत्ययोतीव वीक्ष्य चैवं पुनः पुनः । प्रशशंस नरव्याघ्रावुभौ ॥ २६२ ॥
माधवपांडवौ । ३७ ॥

॥ ३८ । ३९ । ४० । ४१ । ४२ । ४३ । ४४ । ४५ । ४६ । ४७ । ४८ । ४९ ॥

अद्य राजास्मि गोविंद पृथिव्यां भ्रातृभिः सह । त्वया नाथेन वीरेण विदुषा परिपालितः । ३८ । हतं श्रुत्वा नरव्याघ्रं राधेयं
मतिमानिनं । निराशोद्य हते कर्णे धार्त्तराष्ट्रो भविष्यति । जीविते चैव राज्ये च हते राधात्मजे रणे । ३९ । त्वत्प्रसादाद्वयं
चैव कृतार्थाः पुरुषर्षभ । दिष्ट्या जयसि गोविंद दिष्ट्या शत्रुर्निपातितः । ४० । दिष्ट्या गांडीवधन्वा च विजयी पांडुनंदनः
त्रयोदश समास्तीर्णा जागरेण सुदुःखिताः । ४१ । स्वप्स्यामोद्य सुखं रात्रौ त्वत्प्रसादान्महाभुज । एवं स बहु शोरा
जा प्रशशंस जनार्दनं । ४२ । अर्जुनं च कुरुश्रेष्ठं धर्मराजो युधिष्ठिरः । संजय उवाच । दिष्ट्या च निहतं कर्णं सपुत्रं
पार्थसायकैः । ४३ । पुनर्जातमिवात्मानं मेने च स महीपतिः । समेत्य च महाराज कुंतीपुत्रं युधिष्ठिरं । ४४ । हर्षयं
ति स्म राजानं हर्षयुक्ता महारथाः । नकुलः सहदेवश्च पांडवश्च वृकोदरः । ४५ । सात्यकिश्च महाराज वृष्णीनां
प्रवरो रथी । धृष्टद्युम्नः शिखंडी च पांडुपांचालसृंजयाः । ४६ । पूजयंति स्म कौंतेयं निहते सूतनंदने । ते वर्धयित्वा नृपतिं ध
र्मात्मानं युधिष्ठिरं । ४७ । जितकाशिनो लब्धलक्ष्याः युद्धशौंडाः प्रहारिणः । स्तुवंतस्तव युक्ताभिर्वाग्भिः कृष्णौ प
रंतपौ । ४८ । जग्मुः स्वशिबिरायैव मुदा युक्ता महारथाः । एवमेष क्षयो वृत्तः सुमहांल्लोमहर्षणः । ४९ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

तथाऽमंत्रिते राजन् किमर्थमनुशोचसि ॥ वैशंपायन उवाच । श्रुत्वैतदप्रियं राजा धृतराष्ट्रो विशांपते ॥ ५० ॥ पपात भू-
मौ निश्चेष्टः छिन्नमूल इव द्रुमः ॥ तथा सा पतिता देवी गांधारी दीर्घदर्शिनी ॥ ५१ ॥ शुशोच बहुलालापैः कर्णस्य नि-
धनं युधि ॥ तं पर्यगृह्णाद्विदुरो नृपतिं संजयस्तथा पर्याश्वासयतां चैव तावुभावेव भूमिपं ॥ ५२ ॥ तथैवोत्थापया-
मासुर्गांधारीं कुरुयोषितः स दैवं परमं मत्वा भवितव्यं च पार्थिवः ॥ ५३ ॥ परां पीडां समाश्रित्य नष्टचित्तो महात-
पाः ॥ चिंताशोकपरीतात्मा न जज्ञे मोहपीडितः ॥ ५४ ॥ स समाश्वासितो राजा तूष्णीमासीद्विचेतनः ॥ इमं म-
हायुद्धमखं महात्मनोर्धनंजयस्याधिरथेश्च यः पठेत् ॥ ५५ ॥ स सम्यगिष्टस्य मखस्य यत्फलं तदाप्नुयात्संश्रवणा-
च्च भारत । मखो हि विष्णुर्भगवान्सनातनो वदंति तद्वाग्न्यनिलेंदुभावनः ॥ ५६ ॥ अतोऽनसूयुः शृणुयात्पठेच्च यः
स सर्वलोकानुचरः सुखी भवेत् ॥ ५७ ॥ तां सर्वदा भक्तिमुपागता नराः पठंति पुण्यां वरसंहितामिमां ॥ धनेन
धान्येन यशसा तु षानंदंति ते नात्र विचारणाऽस्ति ॥ अतोऽनसूयुः शृणुयात्सदा तु वै नरः स सर्वाणि सुखानि चा- ॥ २६३ ॥
प्नुयात् ॥ ५८ ॥

। ५९ । ६० । ६१ । इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणमर्यादाधुरंधरचतुर्धरवंशावतंसश्रीगोविंदसूरिसूनोर्नीलकंठस्य कृ

विष्णुः स्वयं भगवान् भवश्च तुष्यंति तेन तस्य नरो नमस्य । वेदाध्यायिभिर्ब्राह्मणस्येदं दद्यात् रणे बलं क्षत्रियाणां जयो
युधि ॥ ५९ ॥ धनज्येष्ठाश्चापि भवंति वैश्याः शूद्रा आरोग्यं प्राप्नुवंतीह सर्वे । तथैव विष्णुर्भगवान्सनातनः स चात्र देवः
परिकीर्त्यते यतः ॥ ६० ॥ ततः स कामान् लभते सुखी नरो महामुनेस्तस्य वचोऽर्चितं यथा ॥ ६१ ॥ कपिलानां सवत्सा-
नां वर्षमेकं निरंतरं । यो दद्यात्तत्कृतं तद्धि श्रवणात्कर्णपर्वणि ॥ ६२ ॥ इति श्रीमहाभारते शतसाहस्र्यां संहि-
तायां वैयासिक्यां कर्णपर्वणि सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ इति कर्णपर्व समाप्तं ॥ ॥ अतः परं विचित्रार्थं श-
ल्यपर्व भविष्यति । तस्यायमाद्यः श्लोकः ॥ जनमेजय उवाच । एवं निपातिते कर्णे समरे सव्यसाचिना । अल्पाव-
शिष्टाः कुरवः किमकुर्वत वै द्विज । वृत्तांता अस्मिन्पर्वणि । कर्णाभिषेकः । पौराणं त्रिपुराख्यानं । कर्णशल्ययो-
र्विवादः । हंसकाकीयोपाख्यानं । भीमादिभिः सह युद्धं । अर्जुनगर्हणं । युधिष्ठिरार्जुनयोः । युधिष्ठिरप्रसादनं
दुःशासनवधः । वृषसेनादिवधः । कर्णार्जुनयोर्द्वैरथं । दिव्यास्त्रयुद्धं । किरीटहरणं । चक्रग्रसनं । कर्णवासुदेव-
संवादः । कर्णवधः । शल्यपलायनं । कौरवपलायनं । शिबिरगमनं । युधिष्ठिरहर्षः । इति वृत्तांताः । इति कर्णपर्वस-
माप्तमिति ॥ ॥ ॥ भारतभावदीपे कर्णपर्वार्थप्रकाशः सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ श्रीकृष्णायनमः

कर्ण० टी०
२६४

॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व॥ ॥पत्रसंख्या॥२६४

२६४